ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನಗಳ ತಾತ್ವಿಕತೆ

(Theorotical Views of Karnataka-Maharashtra Cultural Studies)

(ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಭಾಷಾಂತರ ಅಧ್ಯಯನ ವಿಭಾಗಕ್ಕೆ
ಪಿ.ಎಚ್.ಡಿ. ಪದವಿಗಾಗಿ ಸಲ್ಲಿಸಿದ ಮಹಾಪ್ರಬಂಧ)

ಸಂಶೋಧನ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ:
ಎ. ಬಿ. ಘಾಟಗೆ

ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕರು
ಡಾ. ವಿಠಲರಾವ ಟಿ. ಗಾಯಕ್ವಾಡ್
[illegible]
[illegible]

ಕನ್ನಡ ಭಾಷಾಂತರ ಅಧ್ಯಯನ ವಿಭಾಗ
ಭಾಷಾ ನಿಕಾಯ
ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ
ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ - [illegible]
[illegible]

ಕರ್ನಾಟಕ–ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನಗಳ ತಾತ್ವಿಕತೆ

(Theorotical Views of Karnataka-Maharashtra Cultural Studies)

(ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಭಾಷಾಂತರ ಅಧ್ಯಯನ ವಿಭಾಗಕ್ಕೆ ಪಿ.ಎಚ್.ಡಿ. ಪದವಿಗಾಗಿ ಸಲ್ಲಿಸಿದ ಮಹಾಪ್ರಬಂಧ)

* ಸಂಶೋಧನ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ *

ಎ. ಬಿ. ಘಾಟಗೆ

* ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕರು *

ಡಾ. ವಿಠಲರಾವ ಟಿ. ಗಾಯಕ್ವಾಡ್

ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು, ಭಾಷಾಂತರ ಅಧ್ಯಯನ
ವಿಭಾಗ, ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಹಂಪಿ.

ಭಾಷಾಂತರ ಅಧ್ಯಯನ ವಿಭಾಗ
ಭಾಷಾ ನಿಕಾಯ
ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ.
ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ – ೫೮೩೨೭೬
೨೦೧೫

ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕರ ಪ್ರಮಾಣಪತ್ರ

ಅಣ್ಣಾಸಾಬ ಬಾಬು ಘಾಟಗೆ ಅವರು ನನ್ನ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನದಲ್ಲಿ 'ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನಗಳ ತಾತ್ವಿಕತೆ' ಎಂಬ ವಿಷಯ ಕುರಿತು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಈ ಅಧ್ಯಯನದ ನೆಲೆಯಿಂದ ಮಹಾಪ್ರಬಂಧವನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿ ಪಿಎಚ್.ಡಿ. ಪದವಿಗಾಗಿ ಭಾಷಾಂತರ ಅಧ್ಯಯನ ವಿಭಾಗ, ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ ಇವರಿಗೆ ಸಲ್ಲಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಮಹಾಪ್ರಬಂಧವು ಅವರ ಸ್ವಂತ ಪರಿಶ್ರಮದ ಫಲವಾಗಿದ್ದು, ಈ ಮೊದಲು ಇದನ್ನು ಇನ್ನಾವುದೇ ಪದವಿಗಾಗಿ ಸಲ್ಲಿಸಿರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಈ ಮೂಲಕ ದೃಢೀಕರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ದಿನಾಂಕ : ೦೮.೧೧.೧೨
ಸ್ಥಳ: ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ

ಡಾ. ವಿಠಲರಾವ್ ಟಿ. ಗಾಯಕ್ವಾಡ್
ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕರು ಮತ್ತು ಮುಖ್ಯಸ್ಥರು,
ಭಾಷಾಂತರ ಅಧ್ಯಯನ ವಿಭಾಗ

ಸಂಶೋಧಕರ ಪ್ರಮಾಣಪತ್ರ

'ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನಗಳ ತಾತ್ವಿಕತೆ' ಎಂಬ ವಿಷಯದ ಶೀರ್ಷಿಕೆಯುಳ್ಳ ಮಹಾಪ್ರಬಂಧವನ್ನು ನಾನು ಡಾ. ವಿಠಲರಾವ್ ಟಿ. ಗಾಯಕ್ವಾಡ್ ಅವರ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿರುತ್ತೇನೆ. ಇದನ್ನು ನಾನು ಭಾಷಾಂತರ ಅಧ್ಯಯನ ವಿಭಾಗ, ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ ಇವರಿಗೆ ಪಿಎಚ್.ಡಿ. ಪದವಿಯ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಸಲ್ಲಿಸಿರುತ್ತೇನೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಮಹಾಪ್ರಬಂಧವು ನನ್ನ ಸ್ವಂತ ಪರಿಶ್ರಮದ ಫಲವಾಗಿದ್ದು, ಈ ಮೊದಲು ಇದನ್ನು ಇನ್ನಾವುದೇ ಪದವಿಗಾಗಿ ಸಲ್ಲಿಸಿರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಈ ಮೂಲಕ ದೃಢೀಕರಿಸುತ್ತೇನೆ.

ದಿನಾಂಕ : ೦೪-೧೧-೨೦೧೫
ಸ್ಥಳ: ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ

ಅಣ್ಣಾಸಾಬ ಬಾಬು ಘಾಟಗೆ
ಸಂಶೋಧಕರು,
ಭಾಷಾಂತರ ಅಧ್ಯಯನ ವಿಭಾಗ

ಪರಿವಿಡಿ

ಅಧ್ಯಾಯ – ೧

ಅಧ್ಯಯನದ ಉದ್ದೇಶ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪ್ತಿ

೧.೧ ಪ್ರವೇಶ

ಕರ್ನಾಟಕ–ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಇಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ಎರಡು ನೆರೆಯ ರಾಜ್ಯಗಳಾಗಿವೆ. ಅವೆರಡು ಇಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಭೂಗೋಲ ಹೊಂದಿ ಹೊಸ ಇತಿಹಾಸಗಳನ್ನು ಬರೆದುಕೊಂಡಿವೆ. ಈ ಎರಡೂ ರಾಜ್ಯಗಳ ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾಷಿಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಭಿನ್ನವಾಗಿದ್ದರೂ ರಾಜಕೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಏಕವಾಗಿದೆ. ಇವೆರಡು ಒಂದಾಗಿದ್ದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ–ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಎಂಬ ಹೆಸರುಗಳು ಅಷ್ಟಾಗಿ ಮಹತ್ವ ಪಡೆದಿರಲಿಲ್ಲ. ಆ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಪಡೆಯಲು ಅವು ಇತಿಹಾಸ ರಚನೆಯ ಅಡಿಪಾಯ ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದವು. ಮುಂದೆ ಅವುಗಳಿಗೆ ಆ ಹೆಸರುಗಳು ಅಧಿಕೃತವಾಗಲು ಸಾವಿರಾರು ವರುಷ ಕಾಯಬೇಕಾಯಿತು. ಇಂದು ನಾವು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿದ್ದರೂ ನಮಗೆ ನಮ್ಮ ಪ್ರಾಚೀನ ಇತಿಹಾಸ ನಮಗೆ ಬಹಳ ಮುಖ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಕಾರಣ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ನೆಲೆಯ ಮೇಲೆಯೇ ಆ ಇತಿಹಾಸ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಎರಡೂ ರಾಜ್ಯಗಳ ಪ್ರಾಚೀನ ಇತಿಹಾಸ ಶೋಧಿಸುತ್ತ ಹೋದಂತೆ ಹಲವಾರು ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಎದುರಾಗುತ್ತವೆ. "ಇಂದಿನ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಕೇವಲವಾಗಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುವುದಿಲ್ಲ; ಅವುಗಳ ಮೂಲ ಬೇರುಗಳು ಭೂತಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆಳವಾಗಿ ಮುಳುಗಿ ಹೋಗಿರುತ್ತವೆ. ಕಾಲವು ಅಖಂಡವಾಗಿದೆ. ಭೂತ, ವರ್ತಮಾನ, ಭವಿಷ್ಯ ಎಂದು ಅದು ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ನಿನ್ನೆಯ ಗರ್ಭದಿಂದಲೇ ಇಂದು ಅಂದರೆ ವರ್ತಮಾನ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಬೇರೆ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ವರ್ತಮಾನವು ಭೂತದ ಹೊಸ ಅವತಾರವೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ.

ಇಂದಿನ ರೋಗದ ನಿವಾರಣೆಗಾಗಿ ನಾವು ನಿನ್ನೆಯ ಕಾರಣಗಳನ್ನು ಶೋಧಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಮನುಷ್ಯನ ಅಭಿಮಾನ, ಅಹಂಕಾರಗಳು ಭೂತಕಾಲದ ನಿರಹಂಕಾರ, ನಿರ್ವಿಕಾರದ ಚಿಂತನೆಗೆ ಶಾಂತವಾದ ಅವಕಾಶ ಮಾಡಿಕೊಡುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ವಸ್ತುಸ್ಥಿತಿಯ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಅಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ"[೧]

ಈ ಎರಡರ ಪ್ರಾಚೀನ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಕುರಿತು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿರುವವರು ಈ ಎರಡೂ ರಾಜ್ಯಗಳು ಒಂದು ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಭೂಗೋಲದಲ್ಲಿ ಕೂಡಿ ವಾಸಿಸಿ ಒಂದೇ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದವು

ಎಂಬುದನ್ನು ಮರೆಯಬಾರದು. ಇವೆರಡರ ಪ್ರಾಚೀನ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುವುದು ಸುಲಭದ ಕಾರ್ಯವಲ್ಲ. ಸಂಯುಕ್ತ ಇತಿಹಾಸ ರಚಿಸಿದ ಇವುಗಳ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಸಂಯುಕ್ತ ವಿಚಾರಗಳು ಅವಶ್ಯಕ.

೧.೨ ಪೀಠಿಕೆ

ಕರ್ನಾಟಕ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಒಂದಿಲ್ಲೊಂದು ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ ಅನೇಕ ಸಲ ಕೂಡಿ ಬದುಕಿವೆ. ಮತ್ತೆ ಬೇರೆಯಾಗಿವೆ. ಒಂದರಲ್ಲೊಂದು ಬೆರೆತಿವೆ. ವಿಶಿಷ್ಟತೆ ಮೆರೆದಿವೆ. ಕೂಡುತ್ತ, ಅಗಲುತ್ತ ಮತ್ತು ಬೆಳೆಯುತ್ತ ಬಂದ ಈ ಎರಡೂ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಅಧ್ಯಯನ ಇಂದು ಸಂದಿಗ್ಧವಾಗುತ್ತ ಹೋದುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ಶಾತವಾಹನ, ವಾಕಾಟಕ, ಚಾಲುಕ್ಯ (ಪೂರ್ವ) ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ, ಚಾಲುಕ್ಯ (ಉತ್ತರ) ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಂಯುಕ್ತವಾಗಿ ಬಾಳಿದ ಈ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳು ಹದಿಮೂರನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕಗೊಂಡವು. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರವು ಭಾಷಿಕವಾಗಿ, ಸಾಹಿತ್ಯಿಕವಾಗಿ ತನ್ನ ಸಂಪೂರ್ಣ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿತು. ವಿವೇಕಸಿಂಧು, ಲೀಳಾಚರಿತ್ರ, ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಿಯಂತಹ ಕಾವ್ಯಗಳು ಅದರ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಋಜುವಾತು ಹಾಕಿದವು. ಕರ್ನಾಟಕದ ಆಸರೆಯಿಂದ ಅದು ಹೊರಬಂದಿತು. ಕರ್ನಾಟಕದ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಅದರ ಪೂರ್ವಕಾಲದಿಂದಲೇ ನಾವು ಗುರುತಿಸುತ್ತೇವೆ. ಕರ್ನಾಟಕ ಅರಸರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಅಸ್ತಿತ್ವದ ಕುರಿತಾದ ಇಂದಿನ ಭೇದ-ಭಾವ ಅಂದು ಇರಲಿಲ್ಲ. ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತ ಹೋದಂತೆ ಭೇದ-ಭಾವಗಳೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಅರಸರು ಅಂದಿನ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಮೇಲೆ ಯಾವುದೇ ರೀತಿಯ ಅನಾಚಾರವನ್ನು ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಈಗಾಗಲೇ ಹೇಳಿದಂತೆ ಅವರು ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಯೇ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ರೂಪಿಸಿದ್ದಾರೆ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಹೊಸ ಆಯಾಮವನ್ನು ಮೆರೆದಿದ್ದಾರೆ.

ಆದರೆ ನಂತರ ಇತಿಹಾಸ ಬದಲಾಗುತ್ತ ಬಂದಿತು. ನಾವು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದಾಗ ನಮ ನಮಗೆ ಅನುಕೂಲಕರವಾದ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ರಚಿಸುತ್ತ ಬಂದೆವು. ನಮ್ಮದೆನ್ನುವ ಅಭಿಮಾನವನ್ನು ತಾಳುತ್ತ ಬಂದೆವು. ನಮ್ಮದು ಶ್ರೇಷ್ಠ, ನಾವೇ ಸರಿ ಎಂಬ ಹುಸಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುತ್ತ ನಾವು ನಡೆದದ್ದರಿಂದ ನಿಜವಾದ ಇತಿಹಾಸದಿಂದ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ವಂಚಿತರಾದೆವು. ಹುಸಿ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದರೆ ನಾವೆಂದೂ ಸಂಕಲ್ಪಿತ ಗುರಿಯನ್ನು ತಲುಪಲಾರೆವು. ಮರಾಠಿಯ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಲೇಖಕ, ಭಾಲಚಂದ್ರ ನೇಮಾಡೆಯವರು ಬಸವರಾಜ ಕಟ್ಟೀಮನಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನದ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ದಿನಾಂಕ ೦೬-೦೨-೨೦೧೫ ರಂದು ಬೆಳಗಾವಿಗೆ ಬಂದಾಗ, "ನಾವು ಭಾರತೀಯರೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಇತಿಹಾಸಕ್ಕೆ ತೀರ ಸಮೀಪವಾಗುತ್ತೇವೆ. ನಾನು ಮರಾಠಿ, ನಾನು ಕನ್ನಡಿಗ ಎಂದು ಸಂಕುಚಿತವಾಗಿ ಹೇಳತೊಡಗಿದರೆ ಸುಳ್ಳು ಇತಿಹಾಸ ಸೃಷ್ಟಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ" ಎಂದು ಸಾಂದರ್ಭಿಕವಾಗಿ ಹೇಳಿದ ಮಾತು ತುಂಬ ಔಚಿತ್ಯಪೂರ್ಣವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಬಹಳ ವಾಸ್ತವಿಕ ಸತ್ಯ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ವಿಚಿತ್ರವೆಂದರೆ ಇಲ್ಲಿಂದ ಹೋದ ಕೆಲವೇ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ 'ಜ್ಞಾನಪೀಠ ಪ್ರಶಸ್ತಿ' ಲಭಿಸಿದುದು ಒಂದು ಯೋಗಾಯೋಗವೇ.

ನೇಮಾಡೆಯವರ ಮಾತುಗಳು ಆಳವಾಗಿ ಯೋಚಿಸುವಂತಿವೆ. ಎರಡೂ ರಾಜ್ಯಗಳ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಬೇಕಾದರೆ ನಾವು ನಿರ್ವಿಕಾರ, ನಿರಭಿಮಾನವನ್ನು ತಳೆದು ಚಿಂತಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಪೂರ್ವಗ್ರಹ ಪೀಡಿತರಾಗಿ ಇತಿಹಾಸ ಬರೆಯಲು ತೊಡಗಿದರೆ ಮತ್ತೆ ದಾರಿ ತಪ್ಪುತ್ತದೆ.

೧.೩ ಅಧ್ಯಯನದ ಉದ್ದೇಶ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪ್ತಿ

ನನ್ನ ಅಧ್ಯಯನದ ಶೀರ್ಷಿಕೆ : **"ಕರ್ನಾಟಕ–ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನಗಳ ತಾತ್ವಿಕತೆ"**

ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಕರ್ನಾಟಕದ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಕರ್ನಾಟಕ–ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಂಬಂಧ ಕುರಿತು ರಚಿಸಿದ ಇತಿಹಾಸಗಳ ಸ್ಥೂಲ ವಿವೇಚನೆ ಮಾಡುತ್ತ ಈ ಎರಡೂ ರಾಜ್ಯಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಪುನಃ ಪರಿಚಯಿಸುವುದು ಆಗಿದೆ. ಆದರೆ ಎರಡೂ ಕಡೆಯ ಭಾಷಾಧ್ಯಯನಗಳಿಗೆ ನಿರ್ಣಯ ನೀಡುವುದಲ್ಲ. "ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ–ಕರ್ನಾಟಕಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅನುಬಂಧವು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನವಾಗಿದೆ. ಎಂಬ ಹೇಳಿಕೆಯನ್ನು ನಾವು ನಿತ್ಯ ಕೇಳುತ್ತಿರುತ್ತೇವೆ. ಆದರೆ ನಿಜವಾಗಿ ಈ ಪ್ರಾಚೀನತ್ವ ಎಂದು ಆರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ? ಈ ಎರಡೂ ಅನುಬಂಧಗಳನ್ನು ಶೋಧಿಸಲು ನಾವು ಇತಿಹಾಸದ ಗರ್ಭದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಇಳಿಯಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ? ಮರಾಠಿ ಹಾಗು ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಗಳು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಎಂದು ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದವು? ಈ ಭಾಷೆಗಳು ಹುಟ್ಟುವ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಭಾಷೆ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿತ್ತು? ಭಾಷೆಗಳು ಭಿನ್ನವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಲು ಕಾರಣಗಳೇನು ಇರಬಹುದು? ಭಾಷೆಗಳು ಭಿನ್ನವಾದರೂ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಒಂದೇ ಎಂದು ನಾವು ಅನ್ನುತ್ತೇವೆ. ಆ ಏಕತೆಯ ಸ್ವರೂಪವೇನು? ಇತಿಹಾಸದ ಕಾಲಗರ್ಭದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಈ ಭಾಷೆಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಪ್ರಭಾವ ಯಾವ ರೀತಿಯದು? ಯಾವ ಯಾವ ಅವಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತ ಈ ಎರಡೂ ಭಾಷೆಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತ ಬಂದವು? ಈ ರೀತಿ ಅನೇಕ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳು ಈ ವಿಷಯದ ಸುತ್ತ ಸುತ್ತುತ್ತಲಿವೆ. ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ನಿರ್ಣಾಯಕ ಉತ್ತರಗಳನ್ನು ಹಸ್ತಗತ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಸಂಶೋಧಕರಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ. 'ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ', 'ಕರ್ನಾಟಕ' ಹೆಸರುಗಳು ಹೇಗೆ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದವು? ಈ ಎರಡೂ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿಯ ಗ್ರಾಮ ನಾಮಗಳು, ಭಿನ್ನ ಜನಾಂಗ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ವಾಂಶಿಕ ಸಂಬಂಧ, ಶಬ್ದಗಳ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿ, ವಿಕಾಸ, ಅವುಗಳ ದೈವತಗಳು, ಆಚಾರ, ಪರಂಪರೆ, ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು ಮುಂತಾದವುಗಳು ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಮತ್ತು ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸ್ವರೂಪದ ಅಧ್ಯಯನ ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಆಗದಿರುವುದು ಮತ್ತು ಎರಡು ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಎರಡೂ ಭಾಷೆಗಳು ಎಷ್ಟು ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ನೋಡಿರಬೇಕು? ಎಷ್ಟು ರಾಜವಂಶಗಳ ಉದಯಾಸ್ತವನ್ನು ಕಂಡಿರಬೇಕು? ಎಷ್ಟು ರಾಜ್ಯಗಳ ಉನ್ನತಿ–ಅವನತಿ ಕಂಡಿರಬೇಕು?"(೨)

ಇಲ್ಲಿ ಉಪಸ್ಥಿತವಾದ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನೂ ನಾವು ಅನುಮೋದಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಯಾಕೆಂದರೆ ಇಂದಿಗೂ ಈ ವಲಯದ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಮುಕ್ತಿ ದೊರಕಿಲ್ಲ. ಪರಿಹಾರ ಸಿಗುತ್ತಿಲ್ಲ ಎಂದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳ ಸಹವಾಸ ಬಿಡುವಂತಿಲ್ಲ. ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಲೇಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಶ್ನೆಗಳ ಬೆಂಬತ್ತಿ ಸಂಭಾವ್ಯ

ಉತ್ತರಗಳತ್ತ ಕೈಮಾಡಿ ತೋರಿಸುವುದು ಈ ಅಧ್ಯಯನದ ಉದ್ದೇಶ. ಪ್ರಮುಖವಾದ ಅಧ್ಯಯನಗಳನ್ನು ಪರಿಚಯಿಸುವುದು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಮೂಲಕ ಕರ್ನಾಟಕ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ವಿಭಿನ್ನ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುತ್ತ ಹೋಗುವುದು ಇಲ್ಲಿಯ ಆಶಯವಾಗಿದೆ. ಆರಂಭದಿಂದ ಆಧುನಿಕಕಾಲದವರೆಗಿನ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಲ್ಲಿಯ ರಾಜಕೀಯ, ಭಾಷಿಕ, ಧಾರ್ಮಿಕ, ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಹಾಗೂ ಇತರ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಂಗತಿಗಳ ಸ್ಥೂಲ ಚಿತ್ರಣ ನೀಡಿ ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಅಧ್ಯಯನಗಳ ಸಾಮಾನ್ಯ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ನೀಡುವುದು ಈ ಪ್ರಬಂಧದ ಉದ್ದೇಶ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಾಗಿದೆ. ಭಾಷಿಕ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನಕಾರರ ಸಹಯೋಗದೊಂದಿಗೆ ಪುನರ್ಸೃಷ್ಟಿಸಿ ಕೊಟ್ಟು ಕನ್ನಡ-ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಸಹಯೋಗದೊಂದಿಗೆ ಹೇಗೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತ ಬಂದವು ಎಂಬುದನ್ನು ಸಂಶೋಧಿಸಿ ಕೊಡುವುದು ಇಲ್ಲಿಯ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದೆ. ಎರಡೂ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಮೂಲದ ಕುರಿತು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಪ್ರಕಟಪಡಿಸಿದ ವಿಚಾರಗಳ ಮಂಡಿಸಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕರ್ನಾಕಟ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಭಾಷೆಗಳು ಎರಡು, ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಒಂದು ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಭಾಷೆಗಳು ಭಿನ್ನವಾದರೂ ಅವುಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಸಹಕಾರ-ಸಹಯೋಗ ಎಂತಹದ್ದಾಗಿತ್ತು ಎಂಬುದನ್ನಿಲ್ಲಿ ಬೇರೆ-ಬೇರೆ ಅಧ್ಯಯನಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ತಿಳಿಸಿಕೊಡುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಪ್ರಾಚೀನ ರಾಜಕೀಯ ಚರಿತ್ರೆ ಬಹಳ ಭಿನ್ನವಾಗಿದೆ. ಯಾರು, ಯಾರವರು? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಅರಸುಮನೆತನಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಇಂದಿಗೂ ನಿರ್ಣಾಯಕವಾಗಿಲ್ಲ. ವಿದ್ವಾಂಸರ ಅಧ್ಯಯನಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಅವಲೋಕಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಪ್ರಾಚೀನ ಅಧ್ಯಯನ ಬಹಳ ಕ್ಲಿಷ್ಟಕರವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಬಹಳಷ್ಟು ಜನ ತಮ್ಮ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಮಧ್ಯ ಯುಗದಿಂದ ಆರಂಭಿಸುವುದನ್ನೇ ಇಷ್ಟಪಡುತ್ತಾರೆ. ಕರ್ನಾಟಕ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಪ್ರಾಚೀನ ಇತಿಹಾಸ ಪರ ಹೇಳಿಕೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಸ್ತುತ ಪಡಿಸಿ ಪರಿಶೀಲಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ರಾಜಕೀಯ ಇತಿಹಾಸ ವಲಸೆಗಾರರಂತಿದೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದ್ದೊಂದು ರೀತಿಯದಾದರೆ ಮಧ್ಯಕಾಲದ್ದೊಂದು ರೀತಿಯಾಗಿದೆ. ಮುಂದೆ ಆಧುನಿಕ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯದು ಇನ್ನೊಂದು ರೀತಿಯದಾಗಿದೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರವು ಕರ್ನಾಟಕದ ಆಧೀನದಲ್ಲಿತ್ತು. ಮಧ್ಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ವರ್ಚಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪಿಸಿತು. ಆಧುನಿಕ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಬ್ರಿಟಿಷರ ಆಧೀನವಾಯಿತು. ಹೀಗೆ ಪರತಂತ್ರ, ಸ್ವತಂತ್ರ ಮತ್ತೆ ಪರತಂತ್ರವನ್ನು ಅದು ಅನುಭವಿಸಿತು. ಕರ್ನಾಟಕವು ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಮಧ್ಯಕಾದಲ್ಲಿ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿದ್ದರೂ ಬ್ರಿಟಿಷಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮರಾಠರ ಸಂಪೂರ್ಣ ಸ್ವಾಧೀನವಾಯಿತು. ಮಧ್ಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮರಾಠರ ಪ್ರಾಬಲ್ಯದಿಂದ ಅಶಕ್ತವಾಗಿದ್ದರೂ ಸಂಪೂರ್ಣ ಶರಣಾಗತವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಈ ಎಲ್ಲ ರಾಜಕೀಯ ಘಟನೆಗಳಿಂದ ಇವೆರಡರ ಇತಿಹಾಸ ಸಂಕೀರ್ಣವಾದುದರ ಚರ್ಚೆಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಅವಕಾಶ ಕಲ್ಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಢೇರೆಯವರ ಕರ್ನಾಟಕ ಪರ ಸಂಶೋಧನೆಯ ಸಾರವನ್ನು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಪರಿಶೀಲಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಸಂಶೋಧನೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮಹತ್ವದ್ದಾಗಿರುವುದನ್ನು ಬಿಂಬಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಹೊಟ್ಟೆಯೊಳಗೆ ಅಡಗಿದ ಕರ್ನಾಟಕದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಅವಲೋಕಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಧಾರ್ಮಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿಯ ಸಂಬಂಧ, ಸಮನ್ವಯ, ಅನನ್ಯತೆಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಅಧ್ಯಯನಗಳ ಮೂಲಕ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಪ್ರಮುಖ ಪಂಥಗಳು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಆಂತರಿಕ ಸಂಬಂಧ, ಸಮನ್ವಯಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಜನಾಂಗಗಳು ಪಂಥಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಾದ ಬಗೆಯನ್ನು ಮಂಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಧಾರ್ಮಿಕ ಪಂಥಗಳ ಒಳನೋಟಗಳನ್ನು ಹೊರತರುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಯಾವುದೇ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಅದರ ಧಾರ್ಮಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯು ಆಧಾರಸ್ಥಂಭವಾಗಿರುವುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಪ್ರಮುಖ ಉಪಾಸನಾ ದೇವತೆಗಳ ಕುರಿತಾದ ಸ್ಥೂಲ ಮಾಹಿತಿ ನೀಡಲಾಗಿದೆ. ಈ ಉಪಾಸನೆ ದೇವತೆಗಳು ಎರಡು ಮನಸ್ಸುಗಳನ್ನು ಹೇಗೆ ಸಮೀಪ ತಂದಿವೆ ಎಂಬುದರ ಮರ್ಮವನ್ನು ಅರಿಯುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಇಲ್ಲಿ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಈ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಮನ್ವಯ ಕಾರಣದಿಂದಾಗಿಯೇ ನಾವಿಂದು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಒಂದಾಗುವದನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಬದುಕಿನ ಸ್ಥಳಾಂತರಗಳಿಂದ ದೇವತೆಗಳೂ ಸ್ಥಳಾಂತರಗೊಂಡಿದ್ದನ್ನು ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದ ಮರಾಠಿ ಸಾಹಿತ್ಯದ ದಾಖಲೆಗಳು ಬಹಳ ವಿರಳವಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಗ್ರಂಥಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಅವು ಉಪಲಬ್ಧವಾಗದೆ ಇರುವದರಿಂದ ಅದರ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕೊರತೆಗಳು ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ೯ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ಗ್ರಂಥಸ್ಥ ದಾಖಲೆಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಮರಾಠಿಯ ದಾಖಲೆಗಳು ದೊರೆಯಲು ಮತ್ತೆ ನಾವು ೧೩ನೆಯ ಶತಮಾನದ ವರೆಗೆ ಕಾಯಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದ ಅಲ್ಪ ದಾಖಲೆಗಳೇ ಮರಾಠಿ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಅಸ್ತಿತ್ವ ಸಾರುವುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಪರಿಶೀಲಿಸಲಾಗಿದೆ. ೧೩ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಮರಾಠಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಗ್ರಂಥಗಳಾದ ವಿವೇಕಸಿಂಧು, ಲೀಳಾಚರಿತ್ರೆ, ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಿಯಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡದ ಹುಡುಕಾಟವನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರನ ಕನ್ನಡ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಅವನ ಕೃತಿಯ ಮೂಲಕ ಪರಿಶೀಲಿಸಲಾಗಿದೆ. ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಿಯ ಕರ್ನಾಟಕದ ಪಾರಾಯಣದ ಚಿಂತನೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ದಾಸರ ಮೇಲೆ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಿಯ ಪ್ರಭಾವ ಮತ್ತು ಕನ್ನಡದ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಿಗಳ ಕುರಿತು ಮಾಹಿತಿ ನೀಡಲಾಗಿದೆ. ಕೆಲವೊಂದು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಎರಡೂ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳು ಹೇಗೆ ತೀರ ಹತ್ತಿರಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸಲಾಗಿದೆ. ವಾರಕರಿ ಪಂಥ, ವಿಠಲಭಕ್ತಿ, ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯ ಅಥವಾ ದಾಸಪಂಥ ಇವುಗಳ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ಅನ್ವೇಷಿಸಲಾಗಿದೆ. ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಾರಗೊಂಡ ವಿಠಲ ಭಕ್ತಿಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅನುಬಂಧವನ್ನು ಗಟ್ಟಿಗೊಳಿಸಿದ ಒಂದು ಧಾರ್ಮಿಕ ದೇವತೆ ವಿಠಲನಾದರೆ, ಇನ್ನೊಂದು ರಾಜಕೀಯ ದೇವತೆ ಶಿವಾಜಿ. ಢೇರೆಯವರು ಈ ಇಬ್ಬರೂ ದೈವತಗಳನ್ನು ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ತಂದು ಸೇರಿಸಿದುದರ ಔಚಿತ್ಯವನ್ನು ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ. ವಾರಕರಿ ಪಂಥದ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪ್ರಭಾವವು ದಾಸಪಂಥದ ಮೇಲಾದದ್ದನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಪರಿಶೀಲಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹದಿಮೂರನೆಯ ಶತಮಾನವು ಭಕ್ತಿ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಯುಗವೆಂದು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಭಕ್ತಿ ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಿಚಾರಗಳು ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಪ್ರವೇಶ ಪಡೆಯುತ್ತವೆ. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಭುಲಿಂಗಲೀಲೆ, ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ ಭಾರತ,

ಚೆನ್ನಬಸವಣ್ಣನ ಕರಣಹಸುಗೆ ಮುಂತಾದ ಕೃತಿಗಳ ಅನುವಾದ ಕುರಿತು ಪರಿಶೀಲಿಸಲಾಗಿದೆ. ವೀರಶೈವ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಎಂಬ ಕಲ್ಪನೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಆಧುನಿಕ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಬಂದರೆ ಮರಾಠಿಯಿಂದ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಬಂದ ಆರಂಭದ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪರಾಮರ್ಶೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಕಾದಂಬರಿ, ನಾಟಕ, ಜಾನಪದ ಹಾಡುಗಳು ದಲಿತಸಾಹಿತ್ಯ ಹೇರಳವಾಗಿ ಪರಸ್ಪರ ವಿನಿಮಯಗೊಂಡಿದ್ದನ್ನು ಅವಲೋಕಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕಾವ್ಯಾತ್ಮಕವಾದ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಸಂಬಂಧ ಮುಂದೆ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಬೆಳೆಯಲಿಲ್ಲ. ಈಗಲೂ ಮುಂದುವರೆದ ಅನುವಾದ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಕುರಿತು ಚಿಂತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಕರ್ನಾಟಕ–ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಅನುಬಂಧದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ ತೋರಿದಂತೆ ಮರಾಠಿ ವಿದ್ವಾಂಸರು ತೋರುತ್ತಿಲ್ಲ ಎಂಬ ವಿಷಾದ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಬ್ಬರೂ ಕೂಡಿದಾಗಲೇ ಒಂದು ನಿರ್ಣಯ ಹುಟ್ಟಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಇತಿಹಾಸಕ್ಕಿಂತ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಇನ್ನು ಮುಂದಿನ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಗಟ್ಟಿಗೊಳಿಸುವದು ಕಾಲದ ಅಗತ್ಯವಾಗಿದೆ. ಕನ್ನಡ–ಮರಾಠಿ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡೂ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ನೆಲೆ–ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ಹುಡುಕುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

"ಸಾಹಿತ್ಯ ಇಂದು ಪಾರಂಪರಿಕ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡು ಹೆಚ್ಚು ಧ್ವನಿಪೂಣವೂ, ಗಂಭೀರವೂ ಆದ ಆಶಯಗಳನ್ನು ಬಿಂಬಿಸುತ್ತದೆ. ಅದು ಲಿಖಿತ ಆಕರಗಳಂತೆ ಮೌಖಿಕ ಆಕರಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಪಾರಂಪರಿಕ ಇತಿಹಾಸದ ನೆಲೆಯಿಂದ ಸಮಗ್ರವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿರುವುದು ವಿಶೇಷ. ಭಾರತೀಯ ಬದುಕು ಅನೇಕ ಪಲ್ಲಟ, ಮರುಪಲ್ಲಟಗಳ ಒಂದು ಸಂಕೀರ್ಣ ರೂಪ. ಸಾಮಾಜಿಕ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ, ಭಾಷಿಕ ಮತ್ತು ರಾಜಕೀಯ ನೆಲೆಗಳಿಂದ ನೋಡಿದಾಗಲೂ ಈ ಮಾತು ಸತ್ಯವಾದುದು. ಒಂದರ್ಥದಲ್ಲಿ ನಾವು ನಮ್ಮ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಮರೆತಿದ್ದೇವೆ ಎಂಬ ನೆಲೆಯಿಂದ ಹೇಳಲಾಗಿರುವ 'ವಿಸ್ಮೃತಿ' (ಡಿ. ಆರ್. ನಾಗರಾಜ ಎಂಬವರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ) ಎಂಬ ವಿಚಾರಕ್ಕೆ ಇಂದು ನಾವು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಒಗ್ಗಿಕೊಂಡಿದ್ದೇವೆ. ನಮಗೆ ಅರ್ಥವಾಗದ ಒಂದು ಅಂಶವೆಂದರೆ 'ನಾವು', 'ನಮ್ಮದು' ಎಂಬ Collective Consciousness (ಸಮಷ್ಟಿ ಪ್ರಜ್ಞೆ) ಏನು? ಹೇಗೆ? ಎಂಬುದು. ಧರ್ಮ ಮತಧರ್ಮವಾಗಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಜನಾಂಗ ಮತ್ತು ಜಾತಿಗಳ ನಿರ್ದೇಶಿತ ಸಂಪ್ರದಾಯವಾಗಿ ಸಮಾಜ ಶ್ರೇಣೀಕೃತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಾಗಿ, ಭಾಷೆ ದೇವ ನೆಲೆಯಾಗಿ, ರಾಜಕೀಯ ಯಜಮಾನಿಕೆಯ ದರ್ಪವಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡುದರ ಪರಿಣಾಮವೇ ಈ ವಿಸ್ಮೃತಿಯೇ? ಹಾಗಿದ್ದರೆ ನಮ್ಮ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಅಂದಿನಿಂದ ಇಂದಿನವರೆಗೂ ಸದಾ ಮಿಡಿಯುತ್ತಿರುವ ಜೀವನಾಡಿಯ ಸ್ವರೂಪವೇನು? ಎಂಬಿತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳು ಇಂದು ನಮ್ಮ ಬದುಕನ್ನು ಬಾಧಿಸುತ್ತವೆ. 'ಸಾರ್ವತ್ರಿಕವಾದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತ ರೂಪವೇ ಸಾಹಿತ್ಯ' ಎಂದು ಹೇಳುವಾಗ ನಮಗೆ ಪರಂಪರೆಯ ಒಟ್ಟು ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಮಾನವ ಬದುಕನ್ನು ನಿತ್ಯ ಬಾಧಿಸುತ್ತಲೇ ಬಂದಿರುವ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಸ್ವರೂಪವೇನು ಎಂಬುದು ಗಂಭೀರ ಪ್ರಶ್ನೆಯಾಗಿ ಕಾಡುತ್ತಿದೆ. ನಾವಿಂದು ಶಿಕ್ಷಣದ ಮೂಲಕ ಏನೆಲ್ಲ ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದೇವೆ ಎಂಬುದು ನಿಜವಾದರೂ, ಭೌತಿಕ ಆಯಾಮದ ಆಚೆಗಿರುವ ಬದುಕು ಮತ್ತು ಮೌಲ್ಯಗಳ ನಡುವಣ ಬಿರುಕು ಏನೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಯಲಾಗಿಲ್ಲ. ಚಲನಶೀಲ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಏನೆಲ್ಲ ಆತಂಕಗಳನ್ನು ನೀಗಿ

ನಾವು ಬದುಕುತ್ತಿದ್ದೇವೆ. ಅದು ಹೋರಾಟವಾಗಿರಬಹುದು, ಜ್ಞಾನದ ಅನಾವರಣವಾಗಿರಬಹುದು ಇಲ್ಲವೆ ವೈಚಾರಿಕ ಚಿಂತನೆಯೂ ಆಗಿರಬಹುದು. ಆವರ್ತನಶೀಲವಾದ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಗತಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡೋ ಇಲ್ಲವೆ ನಿರಾಕರಿಸಿಯೋ ಅಂತೂ ಬದುಕಿನ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹುಡುಕಿಕೊಂಡು ಸಮಕಾಲೀನತೆಯೊಂದಿಗೆ ಸ್ಪಂದಿಸುತ್ತಿದ್ದೇವೆ. ಸಾಹಿತ್ಯದಂಥ ಸೃಜನಶೀಲ ಸ್ವರೂಪಗಳು ನಿತ್ಯವೂ ಈ ಹುಡುಕಾಟವನ್ನೇ ನಡೆಸಿವೆ."[೩]

ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟುವಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತಿಗಳ ಪಾತ್ರ ಅತ್ಯಮೌಲ್ಯವಾಗಿದೆ. ನೆರೆ-ಹೊರೆಯಲ್ಲಿ ಅಡಗಿರುವ ಈ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಹುಡುಕಾಡಲು ನಾವು ಪರಸ್ಪರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವುದು ಅತ್ಯವಶ್ಯಕವಾಗಿದೆ. ಈ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಮೌಲ್ಯಗಳ ಹುಡುಕಾಟಕ್ಕೆ ಸಜ್ಜುಗೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವಾಗ ಪೂರ್ವಾಗ್ರಹ ಪೀಡಿತರಾಗಿರಬಾರದು. ಬದುಕಿನ ಮರ್ಮವನ್ನು ಅರಿಯಲು ಸಮೂಹ ಪ್ರಯತ್ನದ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಇರುವುದನ್ನು ಇಂದು ಮನಗಾಣಬೇಕಾಗಿದೆ.

ಯಾವುದೇ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಅಧ್ಯಯನವು ಸಾಮಾಜಿಕ ಅಧ್ಯಯನವಿಲ್ಲದೆ ಪೂರ್ಣಗೊಳ್ಳಲಾರದು. ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ವಿಕಾಸಕ್ಕೆ ಮನುಷ್ಯನ ಸಾಮಾಜಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳೇ ಮೂಲ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಂಶೋಧನೆಯ ಅಗತ್ಯತೆ ಕಂಡು ಕೆಲ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಚರ್ಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸಾಮಾಜಿಕ ವಿಕಾಸದಲ್ಲಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ಪಂಥಗಳಿಂದ ಹಿಡಿದು ಅಣ್ಣಾ ಹಜಾರೆಯವರೆಗಿನ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸ್ಥಿತಿಯ ಸ್ಥೂಲ ಪರಿಚಯ ಇಲ್ಲಿ ನೀಡಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರಾತಿನಿಧಿಕವೆಂಬಂತೆ ಕೆಲ ಪ್ರಮುಖ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸುಧಾರಕರ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ಎರಡು ರಾಜ್ಯಗಳ ಸಾಮಾಜಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಕುರಿತು ಸ್ಥೂಲವಾದ ನೋಟವನ್ನು ನೀಡಲಾಗಿದೆ. ಸಾಮಾಜಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಪರಂಪರೆಗೆ ಪೂರಕ ಮತ್ತು ಸುಧಾರಣೆಗೆ ಪೋಷಕವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಅವುಗಳ ಮಹತ್ವವನ್ನು ನಾವು ನಿರಾಕರಿಸುವಂತಿಲ್ಲ.

ಈ ಅಧ್ಯಯನದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಕೆಲ ಸಾಮಾಜಿಕರ ಬದುಕಿನ ಪ್ರಮುಖ ಘಟನೆಗಳನ್ನು ತರಲಾಗಿದೆ. ಉದಾ: ಮಹಾತ್ಮಾ ಜ್ಯೋತಿರಾವ ಫುಲೆ, ಶಾಹುಮಹಾರಾಜ, ಅಂಬೇಡ್ಕರ ಮುಂತಾದವರು. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಕೆಲ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಫುಲೆ-ಶಾಹು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಪರಿಚಿತರಾಗಿಲ್ಲ. ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಇವರು ಜನಪ್ರಿಯರಾಗಿದ್ದರೂ ದಕ್ಷಿಣದವರಿಗೆ ಇವರ ಕಾರ್ಯಗಳ ಪರಿಚಯ ಇಲ್ಲ. ಡಾ. ಅಂಬೇಡ್ಕರರು ಸರ್ವವ್ಯಾಪಿ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಹೊಂದಿದವರು. ಅವರನ್ನು ಅರಿಯದವರಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಫುಲೆ-ಶಾಹುರವರು ಸೀಮಿತವಾಗಿ ಪರಿಚಿತರಾಗಿರುವರು. ದಕ್ಷಿಣಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅವರ ಕಾರ್ಯದ ಪರಿಚಯ ಇರದೇ ಉತ್ತರ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇವರು ಜನಪ್ರಿಯರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಕರ್ನಾಟಕದವರಿಗೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಅಂಶಗಳ ಮಾಹಿತಿ ದೊರೆಯಲಿ ಎಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಈ ಪ್ರಯತ್ನ ಇಲ್ಲಿ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಫುಲೆ-ಅಂಬೇಡ್ಕರ್, ಶಾಹುರವರ ಕಾರ್ಯವೈಖರಿಯನ್ನು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದ ಕರ್ನಾಟಕದ ವಿದ್ವಾಂಸರನ್ನು ನಾವು ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆ ನೋಡಿದರೆ ಈ ಮೂವರು ಸಾಮಾಜಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿಯ ಅವರ ಕಾರ್ಯಗಳಿಂದ ಪ್ರಶ್ನಾತೀತರೇ

ಆಗಿದ್ದಾರೆ. ಸಂಶೋಧನೆ ಮತ್ತು ಚರಿತ್ರೆಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯಗೊಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಜೊತೆಗೆ ವ್ಯವಹಾರಿಕ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ಚರ್ಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ನಾವು ಸಂಶೋಧನೆಯ ರಭಸದಲ್ಲಿ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ದಿನನಿತ್ಯದ ವಹಿವಾಟುಗಳಿಗೆ ಮಹತ್ವ ನೀಡುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಕ್ಷಣಕಾಲ ನಾವು ಯೋಚಿಸಿದರೆ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ರೂಪು ಪಡೆಯುವುದೇ ಈ ದಿನನಿತ್ಯದ ವ್ಯವಹಾರಗಳಿಂದ ಎಂಬ ಅಂಶ ನಮ್ಮ ಅರಿವಿಗೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಗಡಿಭಾಗದ ಕೃಷಿ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಯಾರೂ ಗಂಭೀರವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಅವು ತಮ್ಮಷ್ಟಕ್ಕೆ ತಾವೇ ವ್ಯವಹರಿಸುತ್ತ ಒಂದು ವಿಭಿನ್ನವಾದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡಿವೆ ಎಂಬುದು ಯಾರ ಗಮನಕ್ಕೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ! ನಮಗೆ ಅವು ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಬಾಹ್ಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಎಂದು ಅನಿಸಲಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಅವುಗಳನ್ನು ಈ ಅಧ್ಯಯನದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಅವು ಸಂಶೋಧನೆಯ, ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಮಹತ್ವ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನೇನೂ ಕೆಡಿಸಲಾರವು ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಜೀವಂತವಾಗಿದೆ.

೧.೪ ಸಮಾರೋಪ

ಈ ಸಂಶೋಧನೆ ಕರ್ನಾಟಕ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಭಾಷಿಕ, ರಾಜಕೀಯ, ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ, ಧಾರ್ಮಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ, ವ್ಯವಹಾರಿಕ, ನೆಲೆ, ಸಮನ್ವಯ, ಅನನ್ಯತೆಗಳನ್ನು ಸಂಶೋಧನಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಸಾದರ ಪಡಿಸಿದ್ದನ್ನು ಪುನರಾವಲೋಕನೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲಿಯ ಒಳಿತು, ಕೆಡಕುಗಳನ್ನು ಗಮನದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಚರ್ಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಪ್ರಾಚೀನದಿಂದ ಆಧುನಿಕದವರೆಗೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಸಂಶೋಧನೆಯನ್ನು ಮಧ್ಯಯುಗದ ಸಂಶೋಧನೆಗಳನ್ನು ಗಂಭೀರವಾಗಿ ಪರಿಶೀಲಿಸಿದರೂ ಆಧುನಿಕತೆಯ ಸಮಗ್ರ ಅಧ್ಯಯನ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ. ಈ ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಇಡಿಯಾದ ಎರಡೂ ರಾಜ್ಯದ ಅಧ್ಯಯನಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಬೇಕೆಂಬುದು ಅಪೇಕ್ಷೆಗೆ ಒಳಪಡುವಂತಹದೂ ಅಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿಯ ಒಂದೊಂದು ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಎತ್ತಿಕೊಂಡೇ ಒಂದೊಂದು ಸಂಶೋಧನ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆಯಬಹುದಾಗಿದೆ. ಶಾಸನಗಳು, ಸಾಹಿತ್ಯ, ಬಾಂಧವ್ಯ, ಲಾವಣಿಗಳು, ದಲಿತಸಾಹಿತ್ಯ, ಆಧುನಿಕ ರಂಗಭೂಮಿ, ಫುಲೆ-ಶಾಹುರವರ ಸತ್ಯಶೋಧಕ ಸಮಾಜ ಮುಂತಾದ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಈಗಾಗಲೇ ತುಲನಾತ್ಮಕವಾದ (ಕನ್ನಡ-ಮರಾಠಿ) ಸಂಶೋಧನೆಗಳನ್ನು ಕೈಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಕನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಒಟ್ಟು ನೋಟವನ್ನು ಸಂಶೋಧನೆಯ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ನೋಡುವ ಒಂದು ಪ್ರಯತ್ನ ಇದಾಗಿದೆ.

ಈ ಸಂಶೋಧನೆಯ ಗಣಿಕಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಖನಿಜ ಸಂಪತ್ತಿಗೆ ಕೊರತೆಯೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಅಗೆದು ತೆಗೆದು ನೋಡುವ ಮನಸ್ಸುಗಳು ಮುಂದೆ ಬರಬೇಕಾಗಿದೆ. ಮರಾಠಿಯ ಮನಸ್ಸು ಬಿಗುವನ್ನು ಮರೆತು ತುಂಬಿದ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಸಹಕರಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯೂ ಈ ರೀತಿಯ ಸಂಶೋಧನೆ ಹೆಚ್ಚು ಆಸಕ್ತಿಯ ವಿಷಯವಾಗದಿರುವುದು ಕಳವಳಕಾರಿಯಾದ ಸಂಗತಿಯಾಗಿದೆ.

ಕನಾಟಕ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನಗಳ 'ತಾತ್ವಿಕತೆ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ನಾವು ಸ್ವಲ್ಪ ಗೊಂದಲದಲ್ಲಿ ಬೀಳಬಹುದು. 'ತಾತ್ವಿಕತೆ'ಯ ಅರ್ಥವನ್ನು ನಮಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗುವ ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಥೈಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಯಾವುದೇ ವಿಷಯದ, ಪರಂಪರೆಯ, ಶಕ್ತಿಯ ಮೂಲವನ್ನು

ಅರಸುವುದೇ ತಾತ್ವಿಕತೆ ಎನ್ನಬಹುದಾಗಿದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಜ್ಞಾನದ, ಅರಿವಿನ, ಪರಂಪರೆಯ ಮೂಲವನ್ನೇ ನಾವು ತತ್ವಜ್ಞಾನ ಎನ್ನುತ್ತೇವೆ. ಜ್ಞಾನದ ಜೊತೆಗೆ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿರುವುದೇ ತತ್ವಜ್ಞಾನ. ಅದರ ಮುಖಾಂತರವಾಗಿ ಬಂದುದೇ ತಾತ್ವಿಕತೆ. ಜ್ಞಾನವೆಂದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಅರಿವಿನ ಸೀಮೆ ಅಥವಾ ಕೊನೆ ಎಂದರೆ ತಪ್ಪೇನಿಲ್ಲ. ಯಾವುದೇ ವಿಷಯದ ಒಟ್ಟು ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ನಾವು ಜ್ಞಾನ ಅಥವಾ ತಾತ್ವಿಕತೆ ಎಂದು ಕರೆಯಬಹುದು. ಅವಲೋಕನ, ಆಲೋಚನೆ, ವಿವೇಚನೆ, ಪ್ರಜ್ಞಾವಂತಿಕೆ ಇವೆಲ್ಲ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ತಲುಪಲು ನಾವು ಬಳಸುವ ತತ್ವದ ಮೆಟ್ಟಿಲುಗಳು. ಆಲೋಚನೆಗಳು ತರ್ಕವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುತ್ತವೆ. ತರ್ಕವು ಸಂಶೋಧನೆಯನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುತ್ತದೆ. ಸಂಶೋಧನೆ ಹೊಸದನ್ನು ಕಟ್ಟುವ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡುತ್ತದೆ.

ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನಗಳ ತಾತ್ವಿಕತೆಗೆ ಪೂರ್ಣ ವಿರಾಮ ಎಂದೂ ಬೀಳುವುದಿಲ್ಲ. ಹೊಸ-ಹೊಸ ತರ್ಕ, ಸಂಶೋಧನೆಗಳು ಹುಟ್ಟುತ್ತಲೇ ಇರುವುದರಿಂದ ಸಂಶೋಧನೆಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಲೌಕಿಕತೆಯೂ ಬದಲಾಗುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಸ್ಥಿತಿಸ್ಥಾಪಕತ್ವ ಗುಣ ಇರುವುದರಿಂದ ಒಮ್ಮೆ ಹಿಗ್ಗುತ್ತದೆ, ಒಮ್ಮೆ ಕುಗ್ಗುತ್ತದೆ. ಒಮ್ಮೆ ಉದ್ದವಾಗುತ್ತದೆ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಕಿರಿದಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ವಿಭಿನ್ನ ರೂಪತಾಳುತ್ತ ತನ್ನ ತಾತ್ವಿಕತೆಯನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನಗಳು ವಿರಾಮವಿಲ್ಲದ ನಡಿಗೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ನಿರಂತರ ನಡೆಯುತ್ತ ಹೋಗುವುದೇ ಅವುಗಳ ಕರ್ಮ ಮತ್ತು ಧರ್ಮ ಆಗಿದೆ.

ಅಡಿಟಿಪ್ಪಣಿಗಳು

೧) ಸಂ. ಅ. ರಾ. ತೋರೋ : ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ-ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅನುಬಂಧ ಪು-೧೭-೧೮

೨) ಅ.ರಾ. ತೋರೋ : ಅದೇ - (ಪ್ರಸ್ತಾವನೆ) ಪು-೫

೩) ವಿಠಲರಾವ ಗಾಯಕ್ವಾಡ್ : 'ರೂಪಬಂಧ' ಪು-೮೩-೮೪.

ಅಧ್ಯಾಯ - ೨

ಕರ್ನಾಟಕ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಸ್ವರೂಪ ಮತ್ತು ಹಿನ್ನೆಲೆ

೨.೧ ಪೀಠಿಕೆ

ಇಂದು ನಾವು ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮತ್ತು ನಾಗರಿಕತೆ ಎರಡನ್ನೂ ಭಿನ್ನವಾಗಿ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದರೂ ಇವು ಮನುಷ್ಯನೊಂದಿಗೆ ಒಟ್ಟೊಟ್ಟಾಗಿಯೇ ಬೆಳೆದುಬಂದವುಗಳಾಗಿವೆ. ಮಾನವ ಬದುಕಿನ ವಿಕಾಸಕ್ಕೆ ಇವು ಎರಡೂ ಮೂಲಭೂತ ಕಾರಣ ಗಳಾಗಿವೆ. 'ಸಂಸ್ಕೃತಿ' ಮತ್ತು 'ನಾಗರಿಕತೆ'ಗಳು ಕಾಲಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ತಮ್ಮ ರೂಪ, ಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತವೆ. ಮನುಷ್ಯನ ಅಂತರಂಗ ಮತ್ತು ಬಹಿರಂಗ ವಿಕಾಸಗಳಿಗೆ ಇವು ಎರಡೂ ಸಾಕ್ಷಿಗಳಾಗಿವೆ. ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮನುಷ್ಯನ ಅಂತರಂಗದ ವಿಕಾಸಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದರೆ, ನಾಗರಿಕತೆ ಮನುಷ್ಯನ ಬಹಿರಂಗದ ವಿಕಾಸಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ನಿಸರ್ಗದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು, ಶಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಮನುಷ್ಯನು ಉಪಯೋಗ ಮಾಡಲಾರಂಭಿಸಿದಂತೆ ಆತನ ಬೌದ್ಧಿಕ ಮತ್ತು ಭೌತಿಕ ಜಗತ್ತು ಬದಲಾಗತೊಡಗಿತು. ಅದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಸಾವಕಾಶವಾಗಿ ಬದುಕು ಒಂದು ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ರೂಪ ತಾಳತೊಡಗಿತು. ಬೌದ್ಧಿಕ ವಿಕಾಸದಿಂದಾಗಿ ಆತನ ಜ್ಞಾನದ ಹಸಿವು ಹೆಚ್ಚತೊಡಗಿತು. ಸುತ್ತಲಿನ ಪರಿಸರವು ಅವನ ಬುದ್ಧಿ-ತರ್ಕಗಳಿಗೆ ನಿಗೂಢವಾದ ಆಹ್ವಾನ ನೀಡತೊಡಗಿತು. ಆತನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಬಗೆಹರಿಯದ ಅನಂತ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳು ಜನ್ಮತಾಳಲಾರಂಭಿಸಿದವು. ಹಗಲಿನ ಅನುಭವ ಒಂದು ರೀತಿಯದಾದರೆ, ರಾತ್ರಿಯ ವಿಸ್ಮಯಕಾರಿ ಆಕಾಶವು ಅವನನ್ನು ಇನ್ನಷ್ಟು ದಿಗಿಲುಗೊಳಿಸತೊಡಗಿತು. ಅಲ್ಲಿ ಕಂಡ ಸಂಗತಿಗಳೆಲ್ಲ ಅವನಿಗೆ ಕೇವಲ ವಿಸ್ಮಯಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದವು, ಬಗೆಹರಿಯದ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಾಗಿದ್ದವು. ನಿಸರ್ಗದಲ್ಲಿ ಕಾಲ-ಕಾಲಕ್ಕೆ ಉಂಟಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಬದಲಾವಣೆಗಳಿಂದ ಆತ ಸಂತೋಷ, ಭಯ, ದುಃಖ, ವಿಸ್ಮಯ ಹೀಗೆ ಏನೆಲ್ಲವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಅಂತರಂಗದ ಸಂವೇದನೆಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥಕಾಣದೆ ಚಡಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಪ್ರಪಂಚದ ಪ್ರಾಚೀನ ಮಾನವನ ಸಾಮಾನ್ಯ ಅವಸ್ಥೆ ಇದೇ ತೆರನಾಗಿತ್ತು. ಮನುಷ್ಯನ ಆಂತರಿಕ ವಿಚಾರಗಳು ಪ್ರಗಲ್ಭವಾಗುತ್ತ ನಡೆದಂತೆ ಆತನ ಕಲಾಭಿರುಚಿ ರೂಪ ಪಡೆಯತೊಡಗಿತು. ಸುತ್ತಲಿನ ವಿಶ್ವವನ್ನು ನೋಡಿ ಆಶ್ಚರ್ಯ, ಆನಂದ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಮನುಷ್ಯ, ಪ್ರಾಣಿ, ಪಶು-ಪಕ್ಷಿಗಳ ಕೂಗಾಟ, ಹಾರಾಟ, ಚೆಲ್ಲಾಟಗಳಿಗೆ ತಾನೂ ಸ್ಪಂದಿಸತೊಡಗಿದ. ನೀರು, ಅಗ್ನಿ, ವಾಯುಗಳ ಸ್ವಭಾವಗಳನ್ನು ಅರಿತು ವ್ಯವಹರಿಸಲು ಕಲಿಯ ತೊಡಗಿದ. ಆತನಲ್ಲಿಯ ಕಲಾಸಕ್ತಿ ಅಂಕುರಗೊಳ್ಳತೊಡಗಿದಂತೆ ನೃತ್ಯ, ಹಾಡು, ಚಿತ್ರ, ಸಾಹಿತ್ಯ

ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ಕಲೆಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳತೊಡಗಿದವು. ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಸುಸಂಸ್ಕೃತ ಬದುಕು ಜನ್ಮತಾಳಿತು. 'ಸಂಸ್ಕೃತಿ' ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದ ಪರಿಧಿಗೆ ನಿಲ್ಲದು. ಅದರ ಸ್ವರೂಪ-ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಅಪಾರ. ವಿಶ್ವದ ಭೌಗೋಲಿಕ ಪರಿಸರ, ರಾಜಕಾರಣ, ಧರ್ಮ, ಭಾಷೆ, ಕಲೆ, ಸಾಹಿತ್ಯ, ಪರಂಪರೆಯ ಕಾರಣದಿಂದಾಗಿ ಭಿನ್ನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳು ಜನ್ಮತಾಳಿದವು.

"ವರ್ಣ, ವಂಶ, ಧರ್ಮ, ಭೂಮಿ, ಭಾಷೆ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಂದ ಮಾನವ, ಮಾನವರಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೇ ಭೇದಗಳು ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡಿದ್ದರೂ ಈ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಭಿನ್ನವಾದ ಮಾನವ ಸಮೂಹದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸಮಾನ ಧರ್ಮಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಮೂಲ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಂದೇ ತೆರನಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಸಂಘಟನ-ವಿಘಟನ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳೂ ಎಲ್ಲೆಡೆಗೆ ಕಾಣದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ರಾಜಶಾಸನ ಮತ್ತು ಧರ್ಮಶಾಸನ ಪದ್ಧತಿಗಳೂ ಆರಂಭಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಹುತೇಕ ಮಾನವ ಸಮೂಹದಲ್ಲಿ ಏಕರೂಪವಾಗಿದ್ದವು ಎಂದು ಇತಿಹಾಸ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಪರಮೇಶ್ವರ, ಗುರು, ಮಾತಾ-ಪಿತರ ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ, ಬಂಧು-ಭಗಿನಿ ಪ್ರೇಮ, ಅತಿಥಿ ಸತ್ಕಾರ- ಮುಂತಾದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಗುಣಗಳೂ ಎಲ್ಲ ಮಾನವ ಸಮೂಹಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಇವೆಲ್ಲವುಗಳನ್ನು ಗಮನದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಎಲ್ಲ ಮನುಷ್ಯರೂ ಒಂದೇ ಎಂಬ ವಿಧಾನ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿದೆ. ಆದರೆ ಬೇರೆ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದರೆ ಭಿನ್ನ-ಭಿನ್ನ ಸಮುದಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಭೇದಗಳೂ ಗಮನಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತವೆ. ಆ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದಾಗ, ಒಂದು ವಂಶವು ಇನ್ನೊಂದರಿಂದ, ಒಂದು ಧರ್ಮವು ಇನ್ನೊಂದು ಧರ್ಮದಿಂದ, ಒಬ್ಬ ಭಾಷಿಕ ಬೇರೆ ಭಾಷಿಕರಿಂದ, ಒಂದು ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಸಮೂಹವು ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಸಮೂಹದಿಂದ, ಒಂದು ಕುಟುಂಬವು ಇನ್ನೊಂದು ಕುಟುಂಬದಿಂದ ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ; ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಇನ್ನೊಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯಿಂದ ಅನೇಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅತ್ಯಂತ ಭಿನ್ನವಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದೂ ಕಂಡು ಬಂದಿದೆ. ಈ ಭೇದಕಾರಣದಿಂದಾಗಿಯೇ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಲಭಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಈ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವು ಕೇವಲ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ರಾಷ್ಟ್ರದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲೂ ಯೋಜಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಜರ್ಮನಿ, ಫ್ರಾನ್ಸ್, ಇಂಗ್ಲಂಡಗಳಿಗೆ ಸ್ವತಂತ್ರ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವಿದೆಯೆಂದು ನಾವು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇವೆ. ರಶಿಯಾ-ಅಮೇರಿಕಾಗಳ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಭಿನ್ನವಾಗಿದೆ. ಚೀನಾ ಹಾಗೂ ಭಾರತಗಳ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವು ಭಿನ್ನವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಇತಿಹಾಸಕಾರರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ, ಕರ್ನಾಟಕ, ಆಂಧ್ರ, ಗುಜರಾತ, ಬಂಗಾಲ, ರಾಜಸ್ಥಾನ ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಭಾರತ ಎಂಬ ಒಂದೇ ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿವೆ. ಆದರೂ ಈ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಸ್ವತಂತ್ರ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಇದೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಅಂತರ್ಗತವಾಗಿರುವ ಗೋವಾ, ವಿದರ್ಭ, ಸೌರಾಷ್ಟ್ರ ಮುಂತಾದ ಭೂಭಾಗಗಳೂ ತಮಗೆ ಸ್ವತಂತ್ರ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವಿರುವುದೆಂದು ದಾವೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ ಮತ್ತು ಅನೇಕರು ಅದನ್ನು ಮಾನ್ಯ ಮಾಡಿಯೂ ಇದ್ದಾರೆ. ಈ ಸ್ವತಂತ್ರ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವು ಯಾವುದರಿಂದ ಬಂದಿತೆಂದು ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದಾಗ, ಧರ್ಮ, ಪರಂಪರೆ, ಶೌರ್ಯಧೈರ್ಯಾದಿ ಗುಣಗಳು, ವಿದ್ಯೆ, ಕಲೆಗಳಲ್ಲಿಯ ಸಮುಚ್ಚಯಗುಣದತ್ತ ಬೆರಳು ಮಾಡಿ ತೋರಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇದನ್ನೇ 'ಸಂಸ್ಕೃತಿ' ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ಅರ್ಥದಿಂದ ಅಖಿಲ ಮಾನವ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಒಂದೇ ಎಂಬ ಅರ್ಥ ಹೇಗೆ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆಯೋ ಹಾಗೆಯೇ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ರಾಷ್ಟ್ರದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯೂ ವಿಭಿನ್ನವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಅರ್ಥವೂ ಹುಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ".[೧]

ಒಂದೇ ಗಿಡದ ಎಲೆ, ಹೂವು, ಹಣ್ಣು ಹೇಗೆ ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನ-ಭಿನ್ನವೋ, ಒಂದೇ ತಾಯಿಯ ಉದರದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದರೂ ಹೇಗೆ ಮಕ್ಕಳು ಆಕಾರ-ಸ್ವಭಾವದಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನ-ಭಿನ್ನವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಒಂದೇ ಭೌಗೋಲಿಕ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೂ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಭಿನ್ನತೆಯನ್ನು ಕಾಣುವುದು ಸಹಜವಾಗಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಒಂದೇ ಎನಿಸಿದರೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಪಡೆದಿರುವುದು ಮೇಲಿನ ಕಾರಣಗಳಿಂದಾಗಿಯೇ ಎಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಇಂದು ಕರ್ನಾಟಕ ಮತ್ತು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಭೌಗೋಲಿಕ ಪರಿಸರ, ಭಾಷೆ, ಧರ್ಮ, ರಾಜಕೀಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇವೆಲ್ಲವೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿವೆ. ಅಸ್ಪಷ್ಟ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದ ಈ ನಾಡವರು ಇಂದು ಸುಸ್ಪಷ್ಟ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದಾರೆ. ಇಂದು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಎಂದಾಕ್ಷಣ ನಮ್ಮ ಕಣ್ಣೆದುರು ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಚಿತ್ರ ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಅದೇ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಪರಂಪರೆಯ ಗತಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿದರೆ ಒಂದೊಂದು ಚಿತ್ರಗಳು ಮಾಯವಾಗುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಕೆಲ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಂತೂ ದಟ್ಟವಾದ ಕತ್ತಲೆ ಆವರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಚರಿತ್ರೆ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಅರಿಯಲು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಪರಿಚಯ ನಮಗೆ ಅನಿವಾರ್ಯ ಎನಿಸುತ್ತದೆ.

ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನಗಳ ತಾತ್ವಿಕತೆ ಕೆದಕುತ್ತ ಹೋದಂತೆ ಎರಡೂ ರಾಜ್ಯಗಳ ಪೂರ್ವಪರಂಪರೆ, ನಾಡು-ನಾಡವರು, ನುಡಿ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ನಾಗರೀಕತೆ ಧರ್ಮ, ಇತಿಹಾಸ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಮುಂತಾದ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅಪಾರವಾದ ಸಮಾನತೆ, ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಪಸರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದು ಗಮನಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಒಂದನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಬದಿಗಿರಿಸಿ ಇನ್ನೊಂದರ ಪೂರ್ಣ ಅಧ್ಯಯನ ಕೈಕೊಳ್ಳುವುದು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಇವೆರಡರ ಮಧ್ಯದ ಪರಭಾರೆಯ ಗೋಡೆಗಳು ನಿಧಾನವಾಗಿ ತಲೆಯೆತ್ತಿ ನಿಂತುಕೊಂಡಿದ್ದನ್ನು ನಾವು ಗಮನಿಸುತ್ತ ಹೋಗಬಹುದು. ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿ ಬಾಳಿದ ಇವೆರಡು ರಾಜ್ಯಗಳು ಇಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದಿ ಭೂಮಿಕೆಯನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ. ಅನಿವಾರ್ಯದ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಅನೇಕ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುವ ಪ್ರಸಂಗಗಳೂ ಬರುತ್ತಿರುವುದುಂಟು.

೨.೨ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪರಂಪರೆ

'ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ' ಎಂಬ ಹೆಸರು ಇಂದಿಗೂ ತನ್ನ ಸಂಪೂರ್ಣ ಅರ್ಥ, ಸತ್ಯವನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟಿಲ್ಲ. 'ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ' ಎಂಬುದು ಜನವಾಚಕವೋ, ಭಾಷಾವಾಚಕವೋ, ದೇಶವಾಚಕವೋ ಎಂಬುದು ಇನ್ನೂ ನಿರ್ಧಾರಗೊಂಡಿಲ್ಲ; ಅಂದಮೇಲೆ ಇದರ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ನಿಗೂಢತೆಯನ್ನು ಅರಿಯಬಹುದಾಗಿದೆ. ಐತಿಹಾಸಿಕ ಆಧಾರಗಳ ಕೊರತೆಯೇ ಈ ಗೊಂದಲಕ್ಕೆ ಮೂಲ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಭಾರತೀಯ ಇತಿಹಾಸವೇ ಹೀಗೆ, ಅದು ವಾಸ್ತವಿಕ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ನಿಂತಿಯೇ ಇಲ್ಲ. ಒಂದು ದೇಶದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಭದ್ರಬುನಾದಿಯು ಆ ದೇಶದ ಪೂರ್ವ ಇತಿಹಾಸ, ಪರಂಪರೆ, ಧರ್ಮ, ಭಾಷೆ, ರಾಜಕೀಯ ಚರಿತ್ರೆ ಮತ್ತು ಕಲೆಗಳ ಮೇಲೆ ನಿಂತಿದೆ.

ಜಗತ್ತಿನ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ದೇಶವೂ ಪೌರಾಣಿಕ ರಚನಾತ್ಮಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ.

ಒಂದೊಂದು ದೇಶಕ್ಕೂ ಒಂದೊಂದು ಪುರಾತನ ಹಿನ್ನೆಲೆ ಇರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಭಾರತದೇಶದ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮ-ವಿಷ್ಣು-ಮಹೇಶ್ವರರ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಅಲ್ಲಗಳೆಯುವಂತಿಲ್ಲ. ಇಂದಿಗೂ ನಾವು ಈ ಸೃಷ್ಟಿ-ಪಾಲನ-ಲಯದ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುವದಿಲ್ಲ. ಮಾನಸಿಕವಾಗಿ, ಈ ವಿಚಾರಗಳೊಂದಿಗೆ ನಾವು ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದೇವೆ. ಹೀಗಾಗಿ ನಾವು ವಾಸ್ತವಿಕ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಮರೆತುಬಿಟ್ಟಿದ್ದೇವೆ. ಯಾವುದೇ ಮುಂದುವರೆದ ದೇಶದ ಇತಿಹಾಸವು ಒಂದೇ ಹಂತಕ್ಕೆ ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿಲ್ಲ. ಹಂತ-ಹಂತವಾಗಿ ಹದವಾಗುತ್ತ ಒಂದು ಹಂತಕ್ಕೆ ಬಂದಿರುತ್ತದೆ. ಪಾಶ್ಚಿಮಾತ್ಯರು ಮಾನವ ಬದುಕನ್ನು ವಾಸ್ತವಿಕ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಅವರಿಂದು ಪುರೋಗಾಮಿಗಳಾಗಿದ್ದಾರೆ. ನಾವು ಭಾರತೀಯರು ಲೌಕಿಕ ಬದುಕಿಗೆ ಮಹತ್ವ ನೀಡದೆ ಅಲೌಕಿಕ ಬದುಕಿನತ್ತಲೇ ದಿಟ್ಟಿಸುತ್ತ ಬಂದುದರಿಂದ ನಿಜವಾದ ಚರಿತ್ರೆಯಿಂದ ವಂಚಿತರಾದೆವು. ದೈವಾಧೀನರಾದ ನಮಗೆ ನಮ್ಮ ಶಕ್ತಿಯ ಅರಿವಾಗಲೇ ಇಲ್ಲ. ನಮ್ಮ ಬೌದ್ಧಿಕ ಬಾಗಿಲು ಶತಶತಮಾನ ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ಹಾಗೆಯೇ ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡಿತು. ದೇವರನ್ನು ನಂಬಿಕೊಂಡ ನಾವು ಮಾನವ ಬದುಕನ್ನು ಮರೆತೆವು.

ಭಾರತೀಯ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಆರ್ಯರ ಪ್ರಾಬಲ್ಯತೆಯು ಒಂದು ಹೊಸ ಯುಗಾಂತರವನ್ನೇ ಸೃಷ್ಟಿಸಿತು. ಮೂಲತಃ ವೀರ ಮತ್ತು ಧೀರೋದಾತ್ತರಾದ ಅವರು ಶ್ರೇಷ್ಠತೆಯ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಬಿತ್ತಿದ್ದರು. ಆವರ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯ ಮೂಲನಿವಾಸಿಗಳು ತಮ್ಮ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡರು. ಸಂಪೂರ್ಣ ಉತ್ತರ ಭಾರತವನ್ನು ಆರ್ಯರು ವ್ಯಾಪಿಸುತ್ತ ಹೋದಂತೆ ಅಲ್ಲಿಯ ಮೂಲನಿವಾಸಿಗಳು ದಕ್ಷಿಣದತ್ತ ಬರಬೇಕಾಯಿತು ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿದೆ. ಆ ರೀತಿ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಬಂದವರು ಮುಂದೆ 'ತಿರುಮೀಡ ಅಥವಾ ದ್ರಾವಿಡರು' ಎನಿಸಿಕೊಂಡರು. ಹಾಗಾಗಿ ಇಂದು ಉತ್ತರವು ಆರ್ಯರದಾದರೆ ದಕ್ಷಿಣವು ದ್ರಾವಿಡರದು ಎಂಬ ಸಾಮಾನ್ಯ ಸಂಗತಿಯು ಮಾನ್ಯವಾದ ವಿಚಾರವಾಗಿದೆ.

ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರವು ಉತ್ತರದ ರಾಜ್ಯವಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಉತ್ತರದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಇದ್ದುದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ತಾನು ಉತ್ತರದೊಂದಿಗೆ ಗುರುತಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಎಂಬ ಹಂಬಲ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿಯೇ ಇದೆ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಮೂಲ ಪರಂಪರೆಗೆ ಆರ್ಯಸಂಸ್ಕೃತಿ ಕಾರಣವೋ ಅಥವಾ ದ್ರಾವಿಡ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಕಾರಣವೋ ಎಂಬುದು ಇನ್ನೂ ನಿರ್ಧಾರವಾಗಬೇಕಿದೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಆರ್ಯಸಂಸ್ಕೃತಿಯು ಶ್ರೇಷ್ಠ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯೆಂದು ಜನಸಮುದಾಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸಿದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಅನೇಕರು ತಮ್ಮನ್ನು ಆರ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯೊಂದಿಗೆ ಗುರುತಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಇಷ್ಟಪಡುತ್ತಾರೆ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯರ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಇದೇ ಪ್ರಕಾರದ ಗೊಂದಲ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಮರಾಠಿ ಜನರು ತಮ್ಮನ್ನು ಆರ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯೊಂದಿಗೆ ಬೆರೆಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಹೆಮ್ಮೆ ಪಡುತ್ತಾರೆ. ಅನಾರ್ಯರೆಂಬ ಪಟ್ಟ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡ ದ್ರಾವಿಡರೊಂದಿಗೆ ತಮ್ಮನ್ನು ಗುರುತಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಅವರ ಅಂತರಂಗ ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ವಾಸ್ತವವನ್ನು ಮರೆಮಾಚಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ? ಆದರೂ ವಾಸ್ತವವನ್ನು ನಾವು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳದಿದ್ದರೆ ಇತಿಹಾಸದ ಸತ್ಯದ ವಿಚಾರಗಳು ಕಣ್ಮರೆಯಾಗಿ ಬಿಡುತ್ತವೆ.

ಎರಡೂ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯ ವಿದ್ವಾಂಸರಿಂದ ತಮ್ಮ ಪೂರ್ವ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಗುರುತಿಸುವ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ನಡೆದಿವೆ, ನಡೆಯುತ್ತಲಿವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಪೂರಕ ಎಂಬಂತೆ ಪಾಶ್ಚಿಮಾತ್ಯ ವಿದ್ವಾಂಸರೂ ಇಂಥ ಅಧ್ಯಯನ ಕೈಕೊಂಡು ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ರೂಪ-ರೇಷೆ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುವಲ್ಲಿ ತುಂಬ ಉಪಕಾರ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಕೆಲ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಅನೌಚಿತ್ಯವನ್ನು ಮೆರೆದು ದಾರಿ ತಪ್ಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. ತಮ್ಮ ದೇಶದ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಪೂರ್ವಾನ್ವಯವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಬೇರೆ ದೇಶದ ಇತಿಹಾಸ ಬರೆಯಲು ಹೊರಟರೆ ಕೆಲಸಲ ಸಂದಿಗ್ಧ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಉಂಟಾಗುವುದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ. ಮರಾಠಿ ಮತ್ತು ಕನ್ನಡದ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಒಟ್ಟು ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿ ಕೆಲವು ನಿಖರವಾದ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಈ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಶಬ್ದದ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿ : ಮರಾಠಿಯಲ್ಲಿ ಅ.ರಾ. ಕುಲಕರ್ಣಿ ಹಾಗೂ ಗ.ಹ. ಖರೆಯವರು ಸಂಪಾದಿಸಿದ 'ಮರಾಠ್ಯಾಂಚಾ ಇತಿಹಾಸ' (History of Marathians Vol-1) ಖಂಡ-೧. ಈ ಗ್ರಂಥವು 'ಮರಾಠಿ ಮನುಷ್ಯ ನಿಖರವಾದ ಆಧಾರಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಮರಾಠರ ಇತಿಹಾಸ ಬರೆಯಬೇಕು' ಎಂಬ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ರಚಿತವಾದ ಗ್ರಂಥ. ೧೯ ಮಾರ್ಚ್ ೧೯೬೯ ರಂದು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಗ್ರಂಥ ನಿರ್ಮಿತಿ ಮಂಡಳಿಯ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಗಿ ಅದಕ್ಕೆ ಬೇರೆ-ಬೇರೆ ವಿಭಾಗದ ಸದಸ್ಯರನ್ನು ನೇಮಿಸಲಾಯಿತು. ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳ ಧನಸಹಾಯ ಆಯೋಗದ ಒಬ್ಬ ಸದಸ್ಯರೂ ಇದರಲ್ಲಿ ಇದ್ದುದು ವಿಶೇಷ. ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ವಿಚಾರಗಳು ಗಮನಾರ್ಹವಾದುವು ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಗ್ರಂಥದ ಮೊದಲ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ (ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ: ಲೋಕ, ಭಾಷಾ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ) ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಹೆಸರಿನ ಪೂರ್ವ ಉಲ್ಲೇಖಗಳ ಆಧಾರಗಳನ್ನು ನೀಡಲಾಗಿದೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ : -

"೧) ಕ್ರಿ. ಶ. ೩೬೫ರ ಐರಣ (ಸಾಗರ ಜಿಲ್ಲೆ, ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶ) ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಸೇನಾಪತಿ ಸತ್ಯನಾಗನು ತನ್ನನ್ನು 'ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರೇನ' ಎಂದು ಕರೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. (ರಾಜ್ಞ : ಆರಕ್ಷಿಕೇನ ಸೇನಾಪತಿ ಸತ್ಯನಾಗೇನ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಪ್ರಮುಖೇನ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರೇನ್) ಇದು 'ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ' ಪದದ ಪ್ರಥಮ ಉಲ್ಲೇಖವಾಗಿದೆ.

೨) ಕ್ರಿ. ಶ. ೫೦೫ರ ಹಿಂದಿನ ವರಾಹಮಿಹಿರನ ಬೃಹತ್ ಸಂಹಿತೆಯ ಹತ್ತನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ 'ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಾಃ' ಎಂಬ ನಿರ್ದೇಶನವಿದೆ. (ಭಾಗ್ಯೇರಸವಿಕ್ರಯನ ಪುಣ್ಯಸ್ತ್ರೀ ಕನ್ಯಕಾ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಾಃ) ಈ ಸಂಹಿತೆಗೆ ಟೀಕೆ ಬರೆದ ಭಟ್ಟೋಪಾಲನು, 'ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದೇಶೆಯೇ ಜನಾ ನಿವಸನ್ತಿ' ಎಂಬ ಪ್ರದೇಶವಾಚಕ ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಇಲ್ಲಿ 'ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದೇಶೆಯೇ ಜನಾ ನಿವಸನ್ತಿ' ಎಂಬುದು ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿದೆ.

೩) ದಂಡಿಯು ತನ್ನ ಕಾವ್ಯಾದರ್ಶನದಲ್ಲಿ, 'ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಾಶ್ರಯಾ ಭಾಷಾ ಪ್ರಕೃಷ್ಟ ಪ್ರಾಕೃತ ವಿದುಃ' ಎಂದು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಕೃತ ಭಾಷೆ ನೆಲೆಸಿತ್ತು

ಎಂಬುದನ್ನು ನಿಖರಗೊಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ದಂಡಿಯ ಕಾಲ ಕ್ರಿ.ಶ. ೭೦೦.

೪) ಕ್ರಿ. ಶ. ೯೦೦ರಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯಮಿಮಾಂಸೆ ಬರೆದ ರಾಜಶೇಖರನು ತನ್ನ ಮುತ್ತಜ್ಜನನ್ನು 'ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಚೂಡಾಮಣಿ' ಎಂದು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಆತ ಕಾರಣ ನೀಡುವುದಿಲ್ಲ. ಆತನ 'ಬಾಲರಾಮಾಯಣ' ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯಂತೂ ಲಂಕೆಯಿಂದ ಮರಳಿ ಅಯೋಧ್ಯೆಗೆ ಹೋಗುವಾಗ ಸುಗ್ರೀವನು ರಾಮಚಂದ್ರನಿಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ – 'ಭರತಾಗ್ರಜ ಅಯಮಗ್ರೇ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ವಿಷಯಃ'.

೫) ಮರಾಠಿ ಶಬ್ದವು ಮರಹಟ್ಟ ಅಥವಾ ಮಹಾರಟ್ಟ ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳ ಮೂಲದಿಂದ ಬಂದಿದೆ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಚೀನ ಉಲ್ಲೇಖಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಮರಹಟ್ಟ ಶಬ್ದವು ಜನವಾಚಕವೋ ಅಥವಾ ದೇಶ ವಾಚಕವೋ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ಉಪಸ್ಥಿತ ಪಡಿಸುವದಾದರೂ ಅದು ಕಾಲಾಂತರದಲ್ಲಿ ಐಕ್ಯವಾದುದು ನಿದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಕ್ರಿ.ಶ. ೮೦೦ರ ಸುಮಾರಿಗೆ ಕೋವುಹಲ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಕವಿಯು 'ಮರಹಟ್ಟ' ದೇಶೀ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ 'ಲೀಲಾವತಿ' ಎಂಬ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಆತನ ಪ್ರಿಯತಮೆ – 'ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೂ ಅರ್ಥವಾಗುವ ಭಾಷೆಯಲ್ಲೇ ನೀವು ಕಾವ್ಯವನ್ನು ರಚಿಸಿರಿ' ಎಂದು ಆಗ್ರಹ ಮಾಡುತ್ತಾಳೆ. (ಮುದ್ದಣ್ಣನ ಮನೋರಮೆ ಇಲ್ಲಿ ನೆನಪಾಗುತ್ತಾಳೆ!)

೬) ೮ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಉದ್ಯೋತನಸೂರಿ 'ಕುವಲಯಮಾಲಾ' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ 'ಮರಹಟ್ಟ' ಜನರ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು – ಧಡ ಮಥಹ ಸಾಮಲಂಗೆ ಸಹಿರೆ, ಅಹಮಾಹೆ ಕಲಹಸೀಲೆ ಯೇ ದಿಣ್ಣಲೇ ಗಹಿಲ್ಲೇ ಉಲ್ಲವಿಕೆ ತಥ್ಯ ಮರಹಟ್ಟೆ; ಎಂದು ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಇಲ್ಲಿ 'ಮರಹಟ್ಟೆ' ಎಂಬ ಪದವು ಜನವಾಚಕವಾಗಿ ಸೂಚಿತವಾದುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಮರಾಠಿ ಜನರ ಗುಣ ಮತ್ತು ಬಣ್ಣಗಳ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಕವಿ ಮಾಡಿದ್ದು ವಿಶೇಷವಾಗಿದೆ.

೭) ಕ್ರಿ.ಶ.ಪೂ. ೨೦೦ ರಿಂದ ಕ್ರಿ.ಶ. ೨೦೦ರ ಕಾಲಾವಧಿಯಲ್ಲಿ ಕಾನ್ಹೇರಿ, ಕಾರ್ಲೆ, ನಾಣೇಘಾಟ, ಭಾಜೆ ಮುಂತಾದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಬೌದ್ಧರ ಶಿಲಾಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ 'ಮಹಾರಠಿಣಿ', 'ಮಹಾರಠಿ' ಎಂಬ ಶಬ್ದ ಪ್ರಯೋಗಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಇವು ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಸ್ತ್ರೀ ಮತ್ತು ಪುರುಷರನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ ಹೇಳಿದ ಮಾತುಗಳಾಗಿವೆ."[೨]

ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಮೂಲ ಅಥವಾ ಮೂಲ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಕಲ್ಪನೆ ಇಂದಿಗೂ ಸಾಕಾರಗೊಂಡಿಲ್ಲ. ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಮರಾಠಿಯ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಪ್ರಯತ್ನಗಳೆಲ್ಲ ಫಲ ಕಂಡಿಲ್ಲ. ಕನ್ನಡದ ಹೆಸರಾಂತ ಸಂಶೋಧಕ ಶಂ.ಬಾ. ಜೋಶಿಯವರಂತೂ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಮೂಲ ಎಂಬ ಚಿಕ್ಕ ಹೊತ್ತಿಗೆಯನ್ನೇ ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದರ ತೊಡಕನ್ನು ಬಿಡಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದರ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಅವರು – "ಇತಿಹಾಸ ಸಂಶೋಧಕರ ಕಣ್ಣಿಗೆಲ್ಲ ಇಂಗು ಹಚ್ಚಿ ಇಂದಿನವರೆಗೆ ತಮ್ಮ ನೆಲೆಯನ್ನು ನಿಲುಕಗೊಡದ

ಕೆಲವು ಐತಿಹಾಸಿಕ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ 'ವರ್ಹ್ಹಾಟ' ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರವೂ ಒಂದಾಗಿದೆ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಮೂಲವು ಯಾವುದು? ಮೂಲ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರವೆಲ್ಲಿ? ಎಂಬುದನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳಲು ದೇಶೀಯ ಹಾಗೂ ವಿದೇಶಿಯ ಸಂಶೋಧಕರು ತುಂಬಾ ಪರಿಶ್ರಮ ಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ; ಪಡುತ್ತಲೂ ಇದ್ದಾರೆ. ಆದರೇನು? ಒಬ್ಬರಿಗೂ ಅದರ ಆಳವು ತಿಳಿದಿಲ್ಲ. ಮಿ. ಮೋಲ್ಸವರ್ಥ, ಕಿಂಕೇಡ, ವಿಲ್ಸನ್ ಮೊದಲಾದ ಸಾಹೇಬರು ಹೇಳಿದ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯು ಡಾ. ಭಾಂಡಾರಕರರ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಡಾ. ಭಾಂಡಾರಕರರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಶ್ರೀ. ಬಾ.ಅ.ಭಿಡೆ, ಮನೋಮೋಹನ ಘೋಸ ಮೊದಲಾದವರಿಗೆ ಸರಿದೋರಲಿಲ್ಲ. ಡಾ. ಭಾಂಡಾರಕರ, ಫ್ಲೀಟ, ಪಂ. ಭಗವಾನಲಾಲ ಇಂದ್ರಾಜಿ, ಪ್ರಭೃತಿಗಳ ಹಿಂದಿನ ಪ್ರಯತ್ನಗಳಂತೂ ಸರಿಯೆ; ಇಂದು ಡಾ. ಕೇತಕರ, ಕುಲಕರ್ಣಿ, ವರ್ದೇ ಮೊದಲಾದ ವಿದ್ವಾಂಸರೂ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಅಭ್ಯಾಸ ನಡೆಸಿ ತಮತಮಗೆ ಸರಿದೋರಿದುದನ್ನು ಜನರೆದುರಿಗೆ ಮಂಡಿಸುತ್ತಾ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಇಷ್ಟಾದರೂ ಸಂಶೋಧಕರ ವಿಚಿಕಿತ್ಸಕ ಬುದ್ಧಿಗೆ ತೃಪ್ತಿಕರವಾದ ಉಪಪತ್ತಿಯು ಒಬ್ಬರಿಂದಾದರೂ ಮುಂದೆ ಬಂದಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಇನ್ನೂ ಆ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ವಿದ್ವಾಂಸರಲ್ಲಿ ನಡೆದ ವಾದ-ವಿವಾದ, ಚರ್ಚೆ, ಸಂಶೋಧನಾದಿಗಳಿಂದಲೇ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತಲಿದೆ.(೩)

ಶಂ.ಬಾ. ಅವರು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ ವಿಚಾರಗಳಿಂದ 'ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ'ವು ಇಂದಿಗೂ ತನ್ನ ಗುಟ್ಟನ್ನು ಬಹಿರಂಗ ಗೊಳಿಸಿಲ್ಲ ಎಂಬುದು ವಿದಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ನಾವಿಂದು ಜಾಗತೀಕರಣದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬದುಕುತ್ತಲಿದ್ದೇವೆ. ಐತಿಹಾಸಿಕ ಪ್ರಜ್ಞೆಯಿಂದ ದೂರ ಸರಿಯುತ್ತಲಿದ್ದೇವೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಸಂಶೋಧನೆಗಳಿಂದು ಸಾರ್ವಜನಿಕರ ಗಮನ ಸೆಳೆಯುತ್ತಿಲ್ಲ. ಬದುಕಿನ ಹೊಸ-ಹೊಸ ಆವ್ಹಾನಗಳತ್ತ ನಾವಿಂದು ಸೆಳೆಯಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದೇವೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಶಂ.ಬಾ. ಜೋಶಿಯವರ ತರುವಾಯ ಈ ರೀತಿಯ ಗಂಭೀರ ಪ್ರಯತ್ನ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಆದುದನ್ನು ನಾವು ಕಾಣಲಾರೆವು. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಅಷ್ಟೇ, ಅಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಈ ರೀತಿಯ ಸಂಶೋಧನೆಯತ್ತ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಗಮನ ಹರಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಇನ್ನು ಈ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಗಂಭೀರವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ಕೈಗೊಂಡು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಆಧಾರಗಳ ಮೂಲಕ ಪ್ರಸ್ತುತ ಪಡಿಸಿರುವ ರಾಮಚಂದ್ರ ಚಿಂತಾಮಣ ಢೇರೆಯವರ ಸಂಶೋಧನ ವಿಚಾರಗಳಿಗೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಕವಾದ ಬೆಂಬಲ ದೊರೆಯಲಿಲ್ಲ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಪರವಾದ ಅವರ ಸಂಶೋಧನೆ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ನಮ್ಮನ್ನು ಪುಳಕಿತರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿತು. ಆದರೂ ನಮ್ಮ ಪೂರ್ವೇತಿಹಾಸವನ್ನು ಮೆಲುಕು ಹಾಕಿದಾಗ ದೊರಕುವ ಆನಂದ ಅಷ್ಟಿಷ್ಟಲ್ಲ. ದೊರೆತ ಆಧಾರಗಳಿಂದ 'ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ'ದ ಮೂಲವನ್ನು ಗುರುತಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಇಲ್ಲಿ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಪು.ಗ. ಸಹಸ್ರಬುದ್ಧೆಯವರು ತಮ್ಮ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ - "ಯಾವ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರರ ಗ್ರಂಥದ ಕಾರಣದಿಂದ ಮರಾಠಿಯು ಪರಿಪಕ್ವತೆಯನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡಿತೋ ಅದೇ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರರು ತಮ್ಮ ಅದೇ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ "ಆಮ್ಹೀ ಆಪಲಾ ಗ್ರಂಥ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಮಂಡಳಾತ ರಚಲಾ" ಎಂದು ಹೇಳಿ ಈ ಭೂಮಿಯ ಅಭಿದಾನವನ್ನು ನಿಶ್ಚಿತಗೊಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರರು ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಐಸೆ ಯುಗೀ ವರೀ ಕಳಿ । ಆಣಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಮಂಡಳಿ
ಶ್ರೀ ಗೋದಾವರೀಚ್ಯಾ ಕುಳಿ । ದಕ್ಷಿಣಿಲಿ
ತೇಥ ಮಹೇಶಾನ್ವಯ ಸಂಭೂತೆ । ಶ್ರೀ ನಿವೃತ್ತಿನಾಥಸುತೇ
ಕೇಲೇ ಜ್ಞಾನದೇವೇ ಗೀತೇ । ದೇಶೀಕಾರ ಲೇಣೇ

(ಇಂಥ ಹಿರಿದಾದ ಕಲಿಯುಗದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಮಂಡಳದಲ್ಲಿ ಗೋದಾವರಿ ನದಿಯ ದಕ್ಷಿಣದ ತೀರದಲ್ಲಿ ಮಹೇಶ ಕುಲದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ ಶ್ರೀ ನಿವೃತ್ತಿನಾಥನ ಸುತನಾದ ಜ್ಞಾನದೇವನು ಸುಂದರವಾದ ದೇಶೀಯ ಗೀತೆಯನ್ನು ರಚಿಸಿದನು.)

ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಹದಿಮೂರನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿಯೇ ಮರಾಠಿಯೆನ್ನುವ ಸ್ವತಂತ್ರ ಭಾಷೆ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಎನ್ನುವ ಸ್ವತಂತ್ರ ನಾಮ ಲಭಿಸಿತ್ತು ಎಂಬುದರಲ್ಲಿ ಯಾವ ಸಂಶಯವೂ ಇಲ್ಲ."(೪)

"ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರರು ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲು 'ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಉಲ್ಲೇಖವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ ಎಂದು ಪು.ಗ. ಸಹಸ್ರಬುದ್ಧೆಯವರು ಆಧಾರಸಹಿತವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ರಂ.ಶಾ. ಲೋಕಾಪುರರವರು – "ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ" ಶಬ್ದ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಿಯಲ್ಲಿ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೯೦) ಒಮ್ಮೆ ಮಾತ್ರ ಬಂದರೆ ಮರ್ಹಾಟೀ, ಮರ್ಹಾಟಾ ಶಬ್ದಗಳು ಮಾತ್ರ ಹದಿನೈದು ಸಲ ಬಂದಿವೆ. ಇವಿಷ್ಟೂ ಸಲ ಅವುಗಳಿಗೆ ಭಾಷೆ ಎಂಬ ಅರ್ಥವಾಗಲೀ, ಪ್ರದೇಶವೆಂಬ ಅರ್ಥವಾಗಲೀ ಇಲ್ಲ. ಏನೇ ಇದ್ದರೂ 'ಸುಲಭ', 'ಲಲಿತ', 'ಸುಭಗ' ಎಂದಿಷ್ಟೇ ಅರ್ಥಗಳಿವೆ." ಎಂದಿದ್ದಾರೆ(೫)

"ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಮಹಾನ್ ರಾಷ್ಟ್ರವಲ್ಲ; ಮರ–ಹಟ್ಟ, ಮರ್ಹಾಟ್ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರವಾಗಿದೆ. ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಿಯಲ್ಲಿ 'ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ' ಉಲ್ಲೇಖವಿಲ್ಲ".(೬) ಎಂದು ಶಂ. ಬಾ. ಜೋಶಿ ಹೇಳಿದ್ದು ಸೋಜಿಗವೆನಿಸುತ್ತದೆ.

ಪು.ಗ. ಸಹಸ್ರಬುದ್ಧೆಯವರು ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಿಯಲ್ಲಿಯ 'ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ' ಉಲ್ಲೇಖವನ್ನು ಸಾಧಾರವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸು ತ್ತಾರೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ; ಮಹಾನುಭಾವ ಪಂಥದವರೂ 'ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ' ಹೆಸರನ್ನು ತಮ್ಮ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ ಎಂದೂ ಹೇಳುವರು.

ರಂ.ಶಾ. ಲೋಕಾಪೂರ ಅವರು ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಿಯ 'ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ'ದ ಉಲ್ಲೇಖ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡರೂ ಅದರ ನಿಜವಾದ ಅರ್ಥ ಅಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಗೊಂಡಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳಿ 'ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ' ಹೆಸರಿನ ಮೂಲ ಸ್ವರೂಪ ಮತ್ತು ಅರ್ಥವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಬಹುಶಃ ಇದೇ ಕಾರಣದಿಂದಲೋ ಏನೋ ಶಂ.ಬಾ. ಜೋಶಿಯವರಂತೂ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಿಯಲ್ಲಿ 'ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ'ದ ಉಲ್ಲೇಖವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಿಯಲ್ಲಿಯ 'ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ' ಉಲ್ಲೇಖ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಶಂ.ಬಾ. ರವರ ನಿರಾಕರಣೆಗೆ ಅದೇನು ಕಾರಣವೋ ಗೊತ್ತಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಮೋಲ್ಸವರ್ಥ್ ಎಂಬ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ವಿದ್ವಾಂಸರು ತಮ್ಮ ಮರಾಠಿ ಇಂಗ್ಲೀಷ ಶಬ್ದಕೋಶಕ್ಕೆ ಬರೆದ ಪ್ರಸ್ತಾವನೆಯಲ್ಲಿ 'ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ' ಎಂದರೆ ಮಹಾರರ ರಾಷ್ಟ್ರವೆಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಈ

ವಿಚಾರದ ಬಗೆಗೆ ಮರಾಠಾ ಜನರು ತೀವ್ರವಾಗಿಯೇ ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿದರು. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಊರು 'ಮಹಾರವಾಡಾ' (ಹೊಲಗೇರಿ)ಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಅವರ ಸಮರ್ಥನೆಗೆ ಬಹುಶಃ ಇದೂ ಒಂದು ಕಾರಣವಾಗಿರಬೇಕು. ಇದೂ ಅಲ್ಲದೆ, ಅವರ ಇನ್ನೊಂದು ತರ್ಕವೆಂದರೆ – ಆರ್ಯರು ಈ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುವ ಮೊದಲು ಮಹಾರರೇ ಇಲ್ಲಿಯ ಮೂಲನಿವಾಸಿ ಗಳಾಗಿದ್ದರು ಎಂಬುದು. ಈ ತರ್ಕವು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ವಿದ್ವಾಂಸರಿಗಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ; ಯಾರಿಗೂ ಸಮ್ಮತವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಹೀಗಾಗಿ ಈ ಅಂಶವು ಯಾರ ಮೇಲೂ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಲಿಲ್ಲ. ಆರ್ಯರು ಈ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಪಾದಾರ್ಪಣೆ ಮಾಡುವ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಇಲ್ಲಿ ಮಹಾರರು ಮಾತ್ರ ವಾಸಮಾಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅನಾರ್ಯರು ಎಂದು ಕರೆಸಿಕೊಂಡ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಜಾತಿ–ಜನಾಂಗದವರೂ ಇಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದರು. ಜಾತಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಮಹಾರರು ಅಂತ್ಯಜರು ಎಂದು ಕರೆಸಿಕೊಂಡವರು. ಸಾಮಾಜಿಕ ಮಾನ್ಯತೆ ಇಲ್ಲದ ಜನರು ಇಂಥ ಒಂದು ಬೃಹತ್ ರಾಷ್ಟ್ರದ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಕಾರಣರಾದರು ಎಂಬುದನ್ನು ನಂಬುವುದು ಸಮಂಜಸವೆನಿಸದು.

ಡಾ. ಜಾಪಟ ಎಂಬುವವರು ತಮ್ಮ 'ಭಾರತ ವರ್ಷಾತೀಲ ಮೂಲಚೇ ರಹವಾಸೀ' (ಭಾರತದ ಮೂಲ ನಿವಾಸಿಗಳು) ಎಂಬ ನಿಬಂಧದಲ್ಲಿ 'ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೇನೇ 'ಮಲ್ಲರಾಷ್ಟ್ರ' ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. 'ಮಾರ' ಎಂದರೆ 'ಮಲ್ಲ' ಮಲ್ಲರನ್ನು 'ಮ್ಹಾರ' ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. 'ಮ್ಹಾರ' ಕಾಲಾಂತರದಲ್ಲಿ 'ಮಹಾರ' ಆಯಿತು ಎಂದು ನಂಬಲಾಗದ ತರ್ಕ ಕಟ್ಟುತ್ತಾರೆ. ಅಂದರೆ ಅವರೂ ಕೂಡಾ ಮೋಲ್ಸವರ್ಥರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಮತ್ತೊಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸುವಲ್ಲಿ ವಿಫಲರಾಗುತ್ತಾರೆ.

'ದಖ್ಖನಚಾ ಪ್ರಾಚೀನ ಇತಿಹಾಸ' (ದಕ್ಷಿಣದ ಪ್ರಾಚೀನ ಇತಿಹಾಸ) ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಡಾ. ಭಂಡಾರಕರರು– "ಇಲ್ಲಿಯ ರಾಷ್ಟ್ರೀಕರು ಸ್ವಂತಕ್ಕೆ 'ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಿಕ್' ಅಥವಾ 'ಮಹಾರಠ್ಠ' ಎಂದು ಕರೆಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರಿಂದ ಈ ದೇಶಕ್ಕೆ ಮಹಾರಠ್ಠ ಹಾಗೂ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಉಂಟಾಯಿತು ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ರಾಷ್ಟ್ರಿಕ್ ಅಥವಾ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಿಕ ಶಬ್ದಗಳ ವಿಸ್ತೃತ ಅರ್ಥವನ್ನು ಅವರಿಲ್ಲಿ ನೀಡಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮೇಲಿನ ಹೇಳಿಕೆಯ ಅರ್ಥವೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಮಹಾರಠ್ಠ ಎಂಬುದು ಮುಂದೆ ಸಂಸ್ಕೃತೀಕರಣಗೊಂಡು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರವಾಯಿತು ಎಂಬ ಹೇಳಿಕೆ ಗಮನ ಸೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಅದೇ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿಯ ಇನ್ನೊಂದು ಉಲ್ಲೇಖ ಎಂದರೆ – "Ratths who gave their name to the country of Maharastra and were found in it even in the times of Asoka the Mourya" ರಾಷ್ಟ್ರಿಕರು, ರಠಿಕರು, ರಟ್ಟರು, ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರು ಇವರೆಲ್ಲ ಒಂದೇ ರಟ್ಟಕುಲದವರೆಂದು ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಶೋಕನ ಪೂರ್ವದಿಂದಲೂ ಈ ಜನತೆ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು ಎಂದು ಈ ಹೇಳಿಕೆಯಿಂದ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಭಾಂಡಾರಕರ ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ವಿ.ಲ. ಭಾವೆ, ಪಾಂಗಾರಕರ, ಸಿ.ವಿ. ವೈದ್ಯರಂಥ ಅನೇಕ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಮಾನ್ಯ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ.

"ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಶಬ್ದದಿಂದ ಅರಿವಾಗುವಂತೆ ಈ ಜನರು ಅತಿ ವಿಖ್ಯಾತ ರಾಷ್ಟ್ರದವರೇ

ಆಗಿದ್ದರೆ ಈ ಹೆಸರಿನ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಉಲ್ಲೇಖ ಯಾಕಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಇನ್ನೊಂದು ಸಮಸ್ಯೆಯಾಗುತ್ತದೆ. 'ರಾಷ್ಟ್ರಿಕ್' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಒಂದು ಜನಸಮುದಾಯವಿದ್ದು, ಮುಂದೆ ಅವರ ಮಹಾಸಂಘವಾಗಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರವೆಂದಾಯಿತು ಎಂಬ ಉತ್ತರವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದೇನೋ ಆದರೆ ಈ ಉತ್ತರ ಕೂಡ ತೃಪ್ತಿಕರವಾಗಿಲ್ಲ. ಯಾಕೆಂದರೆ 'ರಾಷ್ಟ್ರಿಕ'ವೆಂಬುದು ಜನವಾಚಕವಾಗಿದ್ದರೂ 'ಆರ್ಯ'ರೆಂದೆನಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯರಿಗೆ ಅದು ಅನ್ವಯಿಸುವದಿಲ್ಲ. 'ರಾಷ್ಟ್ರಿಕ್' ಶಬ್ದದ ಅರ್ಥವಾದರೂ ಏನು? ದೇಶದಲ್ಲಿಯ ಮೂಲನಿವಾಸಿಗಳು ಎಂದು ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ವಿನ್ಸಂಟ್ ಸ್ಮಿಥ್ ಮೊದಲಾದವರು ಇದೇ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ರಾಷ್ಟ್ರಿಕರು ಮೂಲನಿವಾಸಿಗಳೇ ಆಗಿದ್ದರೆ ಅವರನ್ನು ಆರ್ಯೇತರರಲ್ಲಿ ಎಣಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ವಿನ್ಸಂಟ್ ಸ್ಮಿಥ್, ಡಾ. ಅಳತೇಕರ ಮೊದಲಾದ ವಿದ್ವಾಂಸರು ರಾಷ್ಟ್ರಿಕ-ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರು ಆರ್ಯೇತರರಾಗಿದ್ದ (native) ಕರ್ನಾಟಕದ ಜನರೇ ಇರಬೇಕೆಂದು ತಮ್ಮ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ"[೭]

ವಿನ್ಸೆಂಟ್ ಸ್ಮಿಥ್ ತಮ್ಮ Early History of India ದಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರಿಕ-ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರನ್ನು 'Indigenous tribe' ಎಂದು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಇತಿಹಾಸಜ್ಞರಾದ ಡಾ. ಅಳತೇಕರರು ರಟ್ಟರು-ರಾಷ್ಟ್ರಿಕರನ್ನು Canarese stock ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಅಂದರೆ ಮೂಲ ಕನ್ನಡಿಗರು ಎಂದರ್ಥ. ಹೀಗೆ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರು ಮೂಲ ಮರಾಠಿಗರು ಎಂದು ಎನಿಸುವದಿಲ್ಲ ಎಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಆದರೆ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರು ತಮ್ಮನ್ನು ಯದುವಂಶ ಸಂಭೂತರೆಂದು ಕರೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದುದು ಮಾತ್ರ ತೀರಾ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಮಾತ್ರ ಎನ್ನಲಾಗಿದೆ. ಡಾ. ಅಳತೇಕರರು ಇದನ್ನು ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – "The earliest date now known when the Rastrakutas are seen claiming descent from Yadu is 871 A.D. When Sanjana plates were issued 63 years earlier however the Rastrakutas had not even dreampt of claiming this descent". ನೃಪತುಂಗನ ತರುವಾಯ ಯದುವಂಶಸ್ಥ ಕಲ್ಪನೆ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಅರಸರು ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ಬೇರೆ-ಬೇರೆ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ್ದನ್ನು ಇತಿಹಾಸ ತೆರೆದಿಡುತ್ತದೆ.

"ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು 'ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ' ಶಬ್ದ ವರರುಚಿಯ ವ್ಯಾಕರಣ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ವರರುಚಿಯು ಕ್ರಿ.ಶ.ದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿದ್ದನೆಂದು ನಂಬಿಕೆಯಿದೆ. ಆಮೇಲೆ 'ಮಹಾವಂಸೋ' ಎಂಬ ಬೌದ್ಧ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಈ ಗ್ರಂಥದ ರಚನೆ ಕ್ರಿ.ಶ. ೫ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಆಗಿರಬೇಕು. ೬ನೆಯ ಶತಮಾನದ ವರಾಹಮಿಹಿರನ 'ಬೃಹತ್ ಸಂಹಿತೆ'ಯಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಹೆಸರು ಇದೆ. ಮುಂದೆ ಏಳನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಬಾದಾಮಿ ಚಾಲುಕ್ಯರ ಎರಡನೆಯ ಪುಲಕೇಶಿಯ ದಿಗ್ವಿಜಯವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವ ಐಹೊಳೆಯ ಶಿಲಾಲೇಖದಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಹೆಸರನ್ನು ಕೆತ್ತಲಾಗಿದೆ"[೮]

ಹೀಗೆಯೇ ಈ ಪದದ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿ ಬಗೆ-ಬಗೆಯಾಗಿ ಮುಂದುವರೆಯುತ್ತದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸಂಶೋಧಕರಾದ ಶಂ.ಬಾ. ಜೋಶಿಯವರನ್ನು ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ನೆನೆಯಲೇಬೇಕು.

ಮರಾಠಿ ಮಾತೃಭಾಷೆಯಾದರೂ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿಯ ಅವರ ಪಾಂಡಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಸರಿಸಾಟಿಯಿಲ್ಲ. ಎರಡೂ ಭಾಷೆಗಳ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭುತ್ವ ಹೊಂದಿದ ಅವರ ದೃಷ್ಟಿಯು ಎರಡೂ ರಾಜ್ಯಗಳ ಮೂಲಗಳ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದಿತು. ಅತ್ಯಂತ ಪರಿಶ್ರಮದಿಂದ ಈ ಸಂಶೋಧನೆಯ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಮರಾಠಿಯ ಯಾವ ಸಂಶೋಧಕನೂ ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಮೂಲಗಳನ್ನು ಹುಡುಕುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿಲ್ಲ ಎಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕೆಲವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳು ಈ ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿವೆಯಾದರೂ ಸಮಗ್ರ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆದಿಲ್ಲ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಮರಾಠಿಯ ಖ್ಯಾತ ಸಂಶೋಧಕ ರಾಮಾಚಂದ್ರ ಚಿಂತಾಮಣ ಢೇರೆಯವರು ಶಂಬಾ ಅವರಂತೆಯೇ ಸಂಶೋಧನ ನಿಲುವು ತಾಳಿದ್ದು ಅಪವಾದವೆನಿಸುತ್ತದೆ.

ಶಂ.ಬಾ. ಜೋಶಿಯವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಮೇಲೆ ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಯ ಪ್ರಭಾವ ಸಾಕಷ್ಟಿತ್ತು. ಆ ಕಾಲದ ರಾಜಕೀಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಂದಾಗಿ ಈ ಭಾಗವು ಮುಂಬೈ ಪ್ರಾಂತದ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿತ್ತು. ಅನೇಕ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಮರಾಠಿಯ ಮತ್ತು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಸಂಪರ್ಕ ಪದೇ ಪದೇ ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಹಾಗಾಗಿ ಎರಡೂ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅನೇಕ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಬದುಕಿದರು. ಶಂ.ಬಾ. ಅವರ ಸಂಶೋಧಕ ದೃಷ್ಟಿ ಈ ಎರಡೂ ರಾಜ್ಯಗಳ ಮೂಲದ ಮೇಲೆ ಬಿತ್ತು. ಅದು ಅವರಿಗೆ ಅದರ ಆಳವಾದ ಅಧ್ಯಯನ ಕೈಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರೇರಣೆ ನೀಡಿತು. ಮರಾಠಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಮೂಲಗಳನ್ನು ಹುಡುಕುತ್ತ ಹೋದಂತೆ ಅವರ 'ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಮೂಲ' ಹಾಗೂ 'ಮರ್ಹಾಟೀ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಕಾಂಹೀ ಸಮಸ್ಯಾ' (ಮರಾಠೀ) ಗ್ರಂಥಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡವು. ಅವರ 'ಮರ್ಹಾಟೀ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಕಾಂಹೀ ಸಮಸ್ಯಾ' ಗ್ರಂಥವು ಆ ಕಾಲದ ಪುಣೆಯ ವಿದ್ವತ್ ಮಂಡಳಿಯಲ್ಲಿ ಕೋಲಾಹಲವನ್ನೆಬ್ಬಿಸಿತು. ಕೆಲವರು ಅದರ ವಿದ್ವತ್ತೆಗೆ ಬೆರಗಾದರೆ ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರು ಅತ್ಯಂತ ಅಸಡ್ಡೆಯಿಂದ ಅದನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿಯೂ ಬಿಟ್ಟರು. ಕೆಲವರಂತೂ 'ಶಂ.ಬಾ.ರವರ ವಿಚಾರಸರಣಿಯ ಮಾರ್ಗ ಅನುಕರಣೀಯ ಯೋಗ್ಯ ಎಂದೂ, ನಮ್ಮ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಇದೇ ರೀತಿಯ ಸಂಶೋಧನಾ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಬೇಕು' ಎಂಬ ವಿಚಾರವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದರೆಂದು ಶಂ.ಬಾ.ರವರು ತಮ್ಮ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವರು ತಮ್ಮ ಗ್ರಂಥ 'ಮರ್ಹಾಟೀ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಕಾಂಹೀ ಸಮಸ್ಯಾ'ದಲ್ಲಿ ಈ ಎರಡೂ ರಾಜ್ಯಗಳ ಜನಾಂಗೀಯ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಈ ಕೆಳಗಿನಂತೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ – ಅದನ್ನು ಈ ರೀತಿ ಕ್ರೋಢೀಕರಿಸಬಹುದು – ಯದು-ತುರ್ವಸು ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಎರಡು ಜನಾಂಗ ವೇದಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇದ್ದುದು ಗಮನಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಋಗ್ವೇದದಲ್ಲಿ ಯದು-ತುರ್ವಸು ಹೆಸರುಗಳು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಬರುತ್ತವೆ. ಇವರು ಆರ್ಯೇತರ ಅಥವಾ ಪತ್ತಿ ಜನಾಂಗವಾಗಿರಬೇಕು. ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿಯೂ ಯದು-ತುವರ್ಸುಗಳ ಉಲ್ಲೇಖ ಬರುತ್ತದೆ. ಇವರು ಅಂಧಕ-ವೃಷ್ಣಿ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದವರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಾಲಸ್ಕಿಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಂತೆ ಇವರು ಅವೈದಿಕರು ಹಾಗೂ ದ್ರಾವಿಡರು ಆಗಿದ್ದಾರೆ. ಮಹಾಭಾರತದ ಮತ್ತು ವೇದಕಾಲದ ಈ ವರ್ಗಗಳು ಒಂದೇ ಆಗಿದ್ದರೆ, ಅಭಿನ್ನವಾಗಿದ್ದರೆ ಇದು ದ್ರಾವಿಡ ವರ್ಗವೇ ಆಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

'ಚಂದ್ರವಂಶದ ಕ್ಷತ್ರೀಯರೆಂದು ಹೆಸರಾಗಿರುವ ಯದು-ತುರ್ವಸುಗಳ ಐಲವಂಶ ಒಂದು

ವರ್ಣದ್ದಾಗಿದ್ದರೆ ಋಷಿಸಮುದಾಯ ಮತ್ತು ಮಾನವವಂಶ ಇನ್ನೊಂದು ವರ್ಣದ್ದಾಗಿರಬೇಕು' ಎಂಬ ಪಾರ್ಗ್ಟರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಶಂ.ಬಾ. ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುವದಿಲ್ಲ.

ಗಂಗಾ-ಯಮುನಾ ತೀರಗಳಲ್ಲಿ ಯದು-ತುರ್ವಸುಗಳ ವಂಶದವರು ಕಾಪಾಡಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದ ಪ್ರಾಕೃತದಲ್ಲಿ ಹ್ರಸ್ವವಾದ 'ಎ' ಮತ್ತು 'ಒ' ಮೊದಲಾದ ಆರ್ಯೇತರ ಉಚ್ಚಾರಗಳು ಯದು-ತುರ್ವಸುಗಳ ಮಾತೃಭಾಷೆ ಸಂಸ್ಕೃತವಲ್ಲ ಎಂದು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಇವರಿಂದ ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರಾಕೃತದ ನಿರ್ಮಾಣವಾಯಿತು. ಇಂಥ ಬೇರೆ-ಬೇರೆ ಆಧಾರಗಳಿಂದ ಯದು-ತುರ್ವಸುಗಳು ಮೂಲದಲ್ಲಿ ಆರ್ಯೇತರರಾಗಿದ್ದು ಮುಂದೆ ಆರ್ಯೀಕರಣದ ಹೊತ್ತಿಗೆ 'ಆರಿಯ'ರಾದರು. ಯದುಗಳು ಮರಾಠಿಗರಾದರೆ ತುರ್ವಸುಗಳು ಕನ್ನಡಿಗರಾದರು. ಪ್ರಾಚೀನ ಶಾಸ್ತ್ರದ, ಇತಿಹಾಸದ, ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಜ್ಞಾನ ಇರದೇ ಹೋದರೆ ನಾವಿಂದು ಇಂದಿನದನ್ನು ಸಮರ್ಥವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ಕೈಗೊಳ್ಳುವುದು ಸುಲಭ ಸಾಧ್ಯವಲ್ಲ. ಒಂದು ದೇಶ, ಒಂದು ಜನಾಂಗ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಒಂದು ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ನೆಲೆಗೊಳ್ಳಬೇಕಾದರೆ ಅದು ಯುಗಾಂತರಗಳಿಂದ ಅನೇಕ ಅವಸ್ಥಾಂತರಗಳನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾ ಬಂದಿರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆಯೇ ಕರ್ನಾಟಕ ಮತ್ತು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಒಳಭೇದಗಳನ್ನು ಒಂದೇ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವುದು ಅದು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ?

ಪುಲಕೇಶಿಯ ಐಹೊಳೆ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಮೂರು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಉಳಿದೆರಡರ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳಿಯದಿದ್ದರೂ 'ವರ್ಹಾಡ' ಎಂಬುದಂತೂ ಮೊದಲನೆಯದಾಗಿದೆ. ಜನಪದ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಇದು 'ವರ್ಹಾಟ' ಎಂದು ಪ್ರಚಲಿತವಾಯಿತು. ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಅದು 'ವಿದರ್ಭ' ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. ವಿದರ್ಭ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಹೇಗೆ ಬಂದಿತು ಎಂಬುದು ಇನ್ನೂ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ. ಅಂದು 'ವರ್ಹಾಡ' ಎಂದು ಚಿರಪರಿಚಿತವಾದ ಪ್ರದೇಶ ಇಂದು 'ವಿದರ್ಭ' ಎಂದೇ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿದೆ. ಇದೇ ಪ್ರಾಚೀನ ಮರಾಠಿ ಪ್ರದೇಶ ಎಂದೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಈಗಿನ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರವು ಮರಹಟ್ಟ>ಮರ್ಹಾಟ>ವರ್ಹಾಡ>ವರ್ಹಾಟ ಹೀಗೆ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿ ಕಂಡಿದೆ ಎಂದು ಶಂ.ಬಾ. ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡುತ್ತಾರೆ. 'ಮರಹಟ್ಟ'ಕ್ಕೆ ಮರಾಠಿಯವರು 'ಝಾಡಮಂಡಳ' ಎಂಬ ಪರ್ಯಾಯ ಹೆಸರನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡಂತೆ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. 'ಝಾಡೀಮಂಡಳ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಯಾದವಕಾಲೀನ ತಾಮ್ರಪಟದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಪಾದ್ಯೆಯವರ ಹೇಮಾಡ ಪಂತಾಂಚೆ ಚರಿತ್ರದಲ್ಲಿ, ಹೇಮಾದ್ರಿಯು ಝಾಡೀಮಂಡಳವನ್ನು ಗೆದ್ದುದರ ವರ್ಣನೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಮಹಾನುಭಾವ ಪಂಥದ ಚಕ್ರಧರನ 'ಲೀಳಾಚರಿತ್ರೆ' (ಇದರ ಕಾಲ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೨೮೩) ಯಲ್ಲಿ 'ಝಾಡಿಮಂಡಳ'ದ ಪ್ರಸ್ತಾಪವಿದೆ. ನರೇಂದ್ರನ 'ರುಕ್ಮಿಣಿ ಸ್ವಯಂವರ' ದಲ್ಲಿಯೂ (ಕ್ರಿ.ಶ. ಸು. ೧೧೮೫) 'ಝಾಡಮಂಡಳ' ಶಬ್ದವಿದೆ.

"ಸಾಠೀ ಲಕ್ಷ ದೇಶ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ । ತೇಥಿಚೆ ಶಿಹಾಣೆ । ಸುಭಟು ವೇದಶಾಸ್ತ್ರ ಚಾತುರ್ಯಾಚಿ ಪೇಠೂ । ಭರ್ರೈಲಿ ತಿಥೆ ದೇಶೀ । ಐಸೆ ತೇ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ರಾಯೆ ಸುಂದರೂ । ವರೀ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಭಾಷಾ ಚತುರೂ । ತೇಹೀ 'ವಸವಿಲೆ' ಗಂಗಾ ತೀರೂ । ಕ್ಷೇತ್ರ ತ್ರ್ಯಂಬಕೂ ವೇರ್‍ಥಿ ॥ ಪಶ್ಚಿಮೇ ತ್ರ್ಯಂಬಕೂ ಪೂರ್ವೇಸಾಗರ ವೆರ್‍ಥೀ । ದ್ವಾದಶ ಯೋಜನೇ ಉಭಯ ಗಂಗಾತೀರಿ । ಐಸೆ ತೇ

ಗಂಗಾತಟ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರೀ । ದೇಶಿ ಮ್ಹಣಿಜೆ ಖಂಡಮಂಡಳ । ಜೈಸೆ (೧) 'ಫಲೆಠಾಣಾ ಪಾಸೋನೀ' ದಕ್ಷಿಣೇಶೀ ಮರ್ಹಾಟೀ ಭಾಷಾ ಜೇತುಲಾ ಠಾಯೀ ವರ್ತೆ ತೇ ಏಕ ಮಂಡಳ । ತಯಾಸೀ ಉತ್ತರ ಬಾಂಲೇಘಾಟಾಚಾ ಸೇವಟ ಅಸೆ । ಐಸೆ ಏಕ ಮಂಡಳ (೨) ಮಗ ಉಭಯ ಗಂಗಾತೀರ ತೇಹೀ ಏಕ ಖಂಡಮಂಡಳ । ಆನ ತಯಾಪಾಸೋನಿ ಮೇಘಂಕರ ಘಾಟ ತೆ ಏಕ ಖಂಡಮಂಡಳ । ತಯಾಪಾಸೋನಿ ಅವಘೇ ವರ್ಹಾಡ ತೇ ಏಕ ಖಂಡಮಂಡಳ । ಪರಿ ಅವಘೇ ಮಿಳೋನಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಬೋಲೀಜೆ ಕಿಂಚಿತ್ ಕಿಂಚಿತ್ ಭಾಷೆಚಾ ಪಾಲಟ ಭಣೌನಿ ಖಂಡಮಂಡಳೆ ಜಾಣಾವಿ॥

ಮೇಲಿನ ಸಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ ಮತ್ತು ಆ ಕಾಲದ ಅದರ ಸೀಮೆಗಳನ್ನು (ವ್ಯಾಪ್ತಿ) ವರ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಅರವತ್ತು ಲಕ್ಷ (?) ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ, ಗೋದಾವರೀ (ಗಂಗಾ ಎಂದು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿತ್ತು) ತೀರದ ನಾಸಿಕ ಹತ್ತಿರದ ತ್ರ್ಯಂಬಕೇಶ್ವರದವರೆಗಿನ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಅರಸರು ಆಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರು ವೀರರೂ ಶೂರರೂ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಭಾಷಾ ಚತುರರೂ ಆಗಿದ್ದರು. ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ತ್ರ್ಯಂಬಕೇಶ್ವರ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಸಾಗರ ಗೋದಾವರೀ ನದಿಯ ಉಭಯ ತೀರದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರವಾಗಿ ಹನ್ನೆರಡು ಯೋಜನಗಳ ವರೆಗೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರವು ವ್ಯಾಪಿಸಿತ್ತು. ಅದರ ಉಪವಿಭಾಗಗಳೆಂದರೆ (ಖಂಡಮಂಡಳ) ಫಲಟಣದಿಂದ (ಪೈಠಣ) ದಕ್ಷಿಣ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಮರ್ಹಾಟೀ ಭಾಷೆ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆಯೋ ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಒಂದು ಮಂಡಳವು. ಅದರ ಉತ್ತರದ ತುದಿ ಬಾಲೇಘಾಟದವರೆಗೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ. ಇದು ಒಂದು ಮಂಡಳ. ತರುವಾಯ ಗೋದಾವರಿ ನದಿಯ ಹನ್ನೆರಡು ಯೋಜನಗಳ ಇಬ್ಬದಿ ಪ್ರದೇಶ ಅದೂ ಒಂದು ಮಂಡಳ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಮೇಘಂಕರ ಘಾಟದ ವರೆಗಿನ ಪ್ರದೇಶ ಅದೊಂದು ಮಂಡಳ. ಅಲ್ಲಿಂದ ವರ್ಹಾಡದ ವರೆಗಿನ ಪ್ರದೇಶವು ಇನ್ನೊಂದು ಮಂಡಳ. ಇವರೆಲ್ಲರ ಮಾತೃಭಾಷೆ ಮರಾಠಿಯೇ ಆಗಿದೆ. ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಭಿನ್ನತೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಂಡು ಬರುವುದರಿಂದಲೇ ಈ ಖಂಡಮಂಡಳಗಳಾಗಿವೆ.

ಇಲ್ಲಿನ ಒಂದು ವಿಶೇಷವೆಂದರೆ ಪೈಠಣದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಮರಾಠಿ ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿತ್ತು ಎಂಬುದನ್ನು ನಿರ್ಧಾರವಾಗಿ ಹೇಳದಿರುವುದು. ಕನ್ನಡವು ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿರಬೇಕು ಎಂದೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಶಂ.ಬಾ. ಜೋಶಿಯವರ ಇನ್ನೊಂದು ಸಂಶೋಧನೆಯೆಂದರೆ 'ಮಹರಟ್ಟ' ಇದು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಮೂಲನಾಮ ಎಂಬುದು. ಈ 'ಮರಹಟ್ಟ'ವೇ ಮುಂದೆ ಸುಸಂಸ್ಕೃತೀಕರಣಗೊಂಡು 'ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ'ವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಅವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. 'ಗೋಪರಾಷ್ಟ್ರ', 'ದೇವರಾಷ್ಟ್ರ, ಎನ್ನುವಂತೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ' ಎಂಬ ಅಭಿದಾನ ಈ ನೆಲಕ್ಕೆ ಆರ್ಯರ ಆಗಮನದ ತರುವಾಯ ಮೂಡಿ ಬಂದಿತು ಎಂದು ಅವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. 'ಮರಹಟ್ಟ' ಇದು ಕನ್ನಡದ ಹೆಸರಾಗಿದೆ. 'ಮರ' ಎಂದರೆ 'ವೃಕ್ಷ', 'ಹಟ್ಟಿ', 'ಹಟ್ಟ' ಇವು ಸಂಸ್ಕೃತ 'ಪತ್ತಿ'ಯಿಂದ ಬಂದ ಕನ್ನಡ ಶಬ್ದಗಳಾಗಿವೆ. ಇದರ ಅರ್ಥ ವಸತಿ ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ. ಇವೆರಡು ಕೂಡಿಸಿದರೆ ಮಹರಟ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದರ ಅರ್ಥ ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುವ ಜನಾಂಗ ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ. ಮರಾಠಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಪದವು 'ಝಾಡೀ

ಮಂಡಳ' ಎಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨ನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಪ್ರದೇಶದ ಮೇಲೆ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯ, ರಾಜಕೀಯ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ವರ್ಚಸ್ಸು ಇತ್ತು. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨ನೆಯ ಶತಮಾನದ ನಂತರ ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆ ಕನ್ನಡದಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗತೊಡಗಿತು. ಈಗಿನ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ 'ಖಾನದೇಶ' ಎಂಬುದು ಕಣ್ಣದೇಶ ಅಥವಾ ಕನ್ನಡದೇಶ ಎಂದರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಪೂರ್ವಜರು ರಾಷ್ಟ್ರಿಕರಾಗಿದ್ದರು. 'ರಾಷ್ಟ್ರಿಕ್' ಶಬ್ದದ ಮೂಲ ಅರ್ಥ ದೇಶದ ಮೂಲನಿವಾಸಿಗಳು ಎಂದರ್ಥ. ಈ 'ರಾಷ್ಟ್ರಿಕ್' ಶಬ್ದವು ಕನ್ನಡದ ನಾಡವ ಶಬ್ದದ ರೂಪಾಂತರವಾಗಿದೆ. ತ್ರ್ಯಂಬಕೇಶ್ವರದ ಇನ್ನೊಂದು ಹೆಸರು ಹಾಟಕೇಶ್ವರ. 'ಹಾಟಕ' ಎಂದರೆ 'ಹಟ್ಟಿ' ಆದ್ದರಿಂದ ತ್ರ್ಯಂಬಕೇಶ್ವರನು ಹಾಟಕೇಶ್ವರನಾಗಿ ಕನ್ನಡದವನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಶಂ.ಬಾ.ರವರ ಸಂಶೋಧನೆ ಕನ್ನಡಪರವಾದ ಧೋರಣೆ ತಾಳುತ್ತ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಂದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಶಂ.ಬಾ.ಅವರ ವಿಚಾರಗಳಿಗೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಮಾನ್ಯತೆ ದೊರೆಯಿತು ಎಂದರ್ಥವಲ್ಲ. ಕೆಲವರು ಅವರು ಮಂಡಿಸುವ ವಿಚಾರಗಳ ರೀತಿಯನ್ನು ಕಂಡು ಬೆರಗುಗೊಂಡಿದ್ದು ಮಾತ್ರ ನಿಜ. ಆದರೆ ಅದನ್ನು ಪೂರ್ಣ ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿದು ಅವರ ಬೆಂಬಲಕ್ಕೆ ನಿಲ್ಲಲಿಲ್ಲ.

ಶಂ.ಬಾ.ರವರ ವಾದಸರಣಿಯನ್ನು ಪು.ಗ. ಸಹಸ್ರಬುದ್ಧೆಯವರು ಹೀಗೆ ಅಲ್ಲಗಳೆಯುತ್ತಾರೆ – "ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯ ಆಧಾರಗಳೊಂದಿಗೆ ಜೋಶಿಯವರು ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ 'ಭ್ರಮಾಜಾಲ'ವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬುದರಲ್ಲಿ ಯಾವ ಸಂಶಯವೂ ಇಲ್ಲ. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅವರನ್ನು ಎಷ್ಟು ಅಭಿನಂದಿಸಿದರೂ ಸಾಲದು. ಕ್ರಿ.ಶ.ದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಆಗಿಹೋದ ವರರುಚಿಯು 'ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರೀ' ಎಂಬ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಹೆಸರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಜೋಶಿಯವರ 'ಮರಹಟ್ಟ' ಶಬ್ದವು ಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಗೋಚರಿಸಿದ್ದು ಕ್ರಿ.ಶ. ೮೦೦ರ ಕೋವುಹಲನ 'ಲೀಲಾವತಿ' ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ. ಈ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಶಬ್ದದ ಉಲ್ಲೇಖ ಅನೇಕ ಕಡೆ ಆದದ್ದನ್ನು ಜೋಶಿಯವರು ನಂಬುತ್ತಾರೆ. ಈ ಮರಹಟ್ಟ ಶಬ್ದವು ವರರುಚಿ ಸಮಕಾಲೀನದಲ್ಲಿ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿ ಇರಬೇಕು ಎಂದು ಅವರು ತರ್ಕಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗಾದರೆ ಆ ಆಧಾರಗಳನ್ನು ಜೋಶಿಯವರು ಏಕೆ ನೀಡುವುದಿಲ್ಲ? ಅದೂ ಅಲ್ಲದೆ ಕನ್ನಡದ ಪ್ರಥಮ ಶಾಸನ ದೊರೆತದ್ದೇ ಕ್ರಿ.ಶ. ೪೫೦ ರಲ್ಲಿ. ಅಂದ ಮೇಲೆ ಆ ಪೂರ್ವದ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಅಸ್ತಿತ್ವದ ಆಧಾರಗಳು ಯಾವವು? ಕ್ರಿ.ಶ.ಪೂ. ದಲ್ಲಿಯಂತೂ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯು ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿಯೇ ಇರಲಿಲ್ಲ!"[೯]

ತ್ರ್ಯಂಬಕೇಶ್ವರದ ಇನ್ನೊಂದು ಹೆಸರು ಹಾಟಕೇಶ್ವರ. ಹಾಟಕೇಶ್ವರದಲ್ಲಿ 'ಹಾಟ' ಶಬ್ದವನ್ನು ಆಧರಿಸಿ 'ಹಾಟ' ಶಬ್ದದ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿ 'ಹಟ್ಟಿ' ಎಂದು ಹೇಳಿ ಅದು ಕನ್ನಡದ ದೇವತೆ ಎಂದು ಜೋಶಿಯವರು ಹೇಳಿದುದನ್ನು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಟಕೇಶ್ವರ ಪದದಲ್ಲಿಯ 'ಹಾಟಕ' ಎಂದರೆ 'ಬಂಗಾರ' ಎಂಬ ಅರ್ಥ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿದೆ. ಈ ಶಬ್ದವು 'ಪ್ರಕಾಶಿಸು' ಎಂಬ ಇಂಗಿತಾರ್ಥವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ ಎಂದು ಅವರು ವಿವೇಚಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಪತ್ತಿ (ಕನ್ನಡದ ಹಟ್ಟಿ) ಶಬ್ದದ ಕುರಿತು ಜೋಶಿಯವರು ಮಾಡಿದ ವಿಧಾನಕ್ಕೆ ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರವಾಗಿ ಮರಾಠಿಯ ಖ್ಯಾತ ವಿದ್ವಾಂಸ ಮ. ಮ. ಮಿರಾಸಿಯವರು – "ವರ್ಹಾಡದಲ್ಲಿಯ ಕುರುಬರಿಗೆ

'ಹಟ' ಅಥವಾ 'ಹಟ್ಟಿ' ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು ಎಂಬ ಉಲ್ಲೇಖ ಯಾವ ಶಾಸನದಲ್ಲಿಯೂ ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ನಾಶಿಕ, ಕಾರ್ಲೆ, ಭಾಜೆ, ಕಾನ್ಹೇರಿ ಮುಂತಾದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಜಾತಿಗಳ ಉಲ್ಲೇಖ ಬಂದರೂ 'ಹಟ' ಅಥವಾ 'ಹಟ್ಟಿ' ಪದದ ಉಲ್ಲೇಖವಿಲ್ಲ. ಈ ಒಂದು ಪದದ ಮೇಲಿಂದ ಒಂದು ದೇಶಕ್ಕೆ ಹೆಸರು ಬರುವಂತಿದ್ದರೆ ಖಂಡಿತವಾಗಿಯೂ ಈ ಪದದ ಉಲ್ಲೇಖ ಎಲ್ಲಾದರೂ ಬರುತ್ತಿತ್ತು. 'ಹಟ್ಟಿ' ಶಬ್ದವೂ ಮೂಲ ಪಟ್ಟಿ (ಪತ್ತಿ) ಶಬ್ದವೆಂದು ಹೇಳಿ ಅದು ಯಜುರ್ವೇದದ ರುದ್ರಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಬಂದಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿ ಜೋಶಿಯವರು ದೊಡ್ಡ ಸೌಧವನ್ನೇ ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಪತ್ತಿ' ಎಂದರೆ ಮೂಲದಲ್ಲಿ ಆರ್ಯೇತರ ಜನಾಂಗ, ಅಂದರೆ ದ್ರವಿಡರು 'ಹಟ್ಟಿ' ಎಂದು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ರುದ್ರಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ 'ಪತ್ತಿನಾಂ ಪತಯೇ ನಮಃ' ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ರಥಪತಿ, ಅಶ್ವಪತಿ, ಸೇನಾಪತಿ ಮುಂತಾದ ಶಬ್ದಗಳ ಜೊತೆಗೂ 'ಪತ್ತಿ' ಶಬ್ದ ಬರುತ್ತದೆ. ಅಂದಾಗ 'ಪಾದಚಾರಿ ಯೋದ್ಧಾ' ಎಂದು ಸಾಯಣಾಚಾರ್ಯರು ಹೇಳುವ ಅರ್ಥವೇ ಇಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ತವೆನಿಸುತ್ತದೆ"[೧೦] ಕನ್ನಡ ಶಬ್ದಕೋಶದಲ್ಲಿ 'ಪತ್ತಿ' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಪದಾತಿ, ಕಾಲಾಳು ಎಂದೇ ಅರ್ಥ ನೀಡಲಾಗಿದೆ! ಅದನ್ನು ಜನವಾಚಕವಾಗಿ ಬಳಸುವುದು ಯೋಗ್ಯವಲ್ಲ.

ಡಾ.ಸಂಕಾಲಿಯಾ ಅವರು, "ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಶಬ್ದದ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿ ಹಟ್ಟಿ ಅಥವಾ ಪಟ್ಟಿ ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ ಜೋಶಿಯವರು ಮಾಡಿದ ಪ್ರಯತ್ನ ಅಯೋಗ್ಯವಾಗಿದೆ"[೧೧] ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

"ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಿಯ ಮೇಲೆ ಕನ್ನಡದ ದಟ್ಟವಾದ ಪ್ರಭಾವವಿದೆ' ಎಂಬ ಜೋಶಿಯವರ ಹೇಳಿಕೆಯನ್ನು ಪು.ಗ. ಸಹಸ್ರಬುದ್ಧೆಯವರು – "ಜೋಶಿಯವರ ಈ ವಿಧಾನವು ಮನೋರಂಜಕವಾಗಿದೆ. ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಿಯಲ್ಲಿ ೧೨೦೦೦ ಶಬ್ದಗಳಿವೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ೪೦ ಶಬ್ದಗಳು ಕನ್ನಡದವುಗಳಾಗಿವೆ. ಕನ್ನಡದ ದಟ್ಟವಾದ ಪ್ರಭಾವ ಇದಾಗಿದೆ! ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯ ಸಾಧನದಿಂದ ಈ ರೀತಿ ಅನೇಕ ಶಬ್ದಗಳು ಕನ್ನಡದ ಮೂಲದವುಗಳಾಗಿವೆ ಎಂದು ತೋರಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಅವೂ ಸಹಿತ ಇತರ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಗಳಂತೆ ಮನೋರಂಜಕಗಳಾಗಬಹುದು. ಪುಲಕೇಶಿ ಶಬ್ದದ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯೂ ಇದೇ ತೆರನಾಗಿದೆ. 'ಪುಲ' ಎಂದರೆ ದೊಡ್ಡದು 'ಕೇಶಿ' ಎಂದರೆ 'ಸಿಂಹ' ಆದರೆ ಜೋಶಿಯವರು 'ಕುಪುಲಿ' ಎಂಬ ಕನ್ನಡ ಮೂಲ ಶಬ್ದದಿಂದ ಅದರ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಾಗಿದೆ ಎಂದು ಸಾಧಿಸುತ್ತಾರೆ. ವಸಿಷ್ಟೀಪುತ್ರ 'ಪುಲುಮಾಯಿ' ಅಥವಾ 'ಪುಲುಮಾವೀ' ಎಂಬವನು ಸಾತವಾಹನರಾಜ. ಈ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿಯೂ 'ಪುಲಿ'ಯ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿದೆ ಎಂದು ಜೋಶಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಪುಲೆಮಾರಿ (ಅಂದರೆ ಇಂದ್ರ) ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ಅಪಭ್ರಂಶವೇ ಅದು ಆಗಿರುವ ಸಾಧ್ಯತೆ ಇದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯ ಜಾದುಗಾರಿಕೆಯಿಂದ ಯಾವೊಂದು ರಾಷ್ಟ್ರದ, ಸಮಾಜದ, ಹೆಸರಿನ, ಕರ್ತೃತ್ವದ, ಮೂಲಸ್ಥಾನ ಸಂಬಂಧದ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವುದು ತುಂಬ ಅಪಾಯಕಾರಿ ಸಂಗತಿ ಎಂಬುದನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳಬೇಕು"[೧೨] ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಬೇಕಾದ ವಿಷಯವೆಂದರೆ – ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಹೆಸರಾಂತ ಸಾಹಿತಿ ರಂ.ಶಾ. ಲೋಕಾಪುರರವರು ಹಳಗನ್ನಡ ಮತ್ತು ಮರಾಠಿ (ಪ್ರ.ಕ.ವಿ.ವಿ.ಹಂಪಿ) ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾರೆ. "ಕನ್ನಡ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಿ" ಎಂಬ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಅರ್ಥವಿವರಣೆಯ ಸಹಿತ ಸಂಪಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಅವರು ತಮ್ಮ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಯ ಮೇಲೆ ಹಳಗನ್ನಡ ಭಾಷೆಯ ಪ್ರಭಾವ ಮತ್ತು ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಿಯಲ್ಲಿ ನೂರಾರು ಕನ್ನಡ ಶಬ್ದಗಳು ಹೇಗೆ ಹಾಸು ಹೊಕ್ಕಾಗಿವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಸಾಧಾರವಾಗಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ. (ಇದರ ವಿವರವನ್ನು ಪು- ೯೮ ರಿಂದ ೧೦೨ರಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು)

'ಕನ್ನಡಿಗರು ಮತ್ತು ಮರಾಠಿಗರು ಅವಳಿ ಸಹೋದರ'ರು ಎಂಬ ಜೋಶಿಯವರ ವಾದವನ್ನು ಸಹಸ್ರಬುದ್ಧೆಯವರು ನಿರ್ದಯವಾಗಿ ತಳ್ಳಿಹಾಕುತ್ತಾರೆ. ಅಂತೆಯೇ ಅನೇಕ ಮರಾಠಿ ವಿದ್ವಾಂಸರೂ ಕೂಡ. ಒಂದು ಮಾತು ಮಾತ್ರ ಸತ್ಯ. ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡವು ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿತ್ತು ಎಂಬುದರ ಕುರಿತು ಜೋಶಿಯವರು ಖಚಿತ ರೇಷೆಯನ್ನು ಎಳೆಯಲಾರರು. ಅದರಂತೆಯೇ ಜೋಶಿಯವರ ವಾದ ಶುದ್ಧ ಸುಳ್ಳು ಎಂದು ಹೇಳಿ ನುಸುಳಿಕೊಳ್ಳುವ ಜಾಣತನವೂ ಮರಾಠಿ ವಿದ್ವಾಂಸರಿಗೆ ಸಲ್ಲದು. ಇನ್ನೂ ಈ ವಿಷಯ ಅನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿದೆ. ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಗೋದಾವರಿ ತೀರದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಯ ಮೇಲೆ ಕನ್ನಡದ ದಟ್ಟವಾದ ಪ್ರಭಾವವಾಗಿತ್ತು ಎಂಬ ಮಾತನ್ನು ಸಹಸ್ರಬುದ್ಧೆಯವರು ಒಪ್ಪಲೇಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇನ್ನು 'ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳ ಶಿಲಾಲೇಖ'ದಲ್ಲಿನ 'ಶ್ರೀಚಾವುಣ್ಡರಾಯ ಕರವಿಯಲೆ' ಕುರಿತು ಹೇಳಬೇಕೆಂದರೆ, 'ಶ್ರೀಚಾವುಣ್ಡರಾಯ ಕರವಿಯಲೆ' ಮತ್ತು 'ಗಂಗರಾಜ ಸುತ್ತಾಲೆ ಕರವಿಯಲೆ' ಎಂಬ ಈ ಎರಡು ಹೇಳಿಕೆಗಳು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿವೆಯೆಂದು ಕನ್ನಡದ ಖ್ಯಾತ ಸಂಶೋಧಕ ಎಂ.ಎಂ. ಕಲಬುರ್ಗಿಯವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಅಂದರೆ ಕನ್ನಡ-ಮರಾಠಿಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದವು ಎಂತಲೇ ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಮೈಸೂರಿನವರೆಗೂ ಮರಾಠಿ ೧೦ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಆವರಿಸಿಕೊಂಡಿತ್ತು ಎಂದು ಯಾರಾದರೂ ಹೇಳಿದರೆ ನಂಬಲಿಕ್ಕಾಗುತ್ತದೆಯೇ? ಬದುಕಿನ ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಮನುಷ್ಯ ವಲಸೆ ಹೋಗುತ್ತಿರುವುದು ಇಂದಿಗೂ ನಿರಂತರವಾಗಿದೆ.

ಇದನ್ನು ಆಧರಿಸಿದ ಕೆಲವು ಮರಾಠಿ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಕೇವಲ ಒಂದು ವಾಕ್ಯದ ಶಿಲಾಲೇಖದ ಆಧಾರದಿಂದಾಗಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರವು ಮೈಸೂರಿನವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿತ್ತು ಎಂದು ಸಾಧಿಸ ಹೊರಟಿರುವುದು ದುಸ್ಸಾಹಸದ ಕಾರ್ಯವಾಗಿದೆ. ಹಾಗಾದರೆ ಇನ್ನುಳಿದ ರಾಜಕೀಯ, ಸಾಮಾಜಿಕ, ಐತಿಹಾಸಿಕ ದಾಖಲೆಗಳು ಏಕೆ ಲಭ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಉದ್ಭವಿಸುತ್ತದೆ. ಸಂಶೋಧನೆಯಲ್ಲಿ ಭಾವಾತಿರೇಕಕ್ಕೆ ಸ್ಥಾನ ನೀಡಬಾರದು. ಐತಿಹಾಸಿಕ ಪುರಾವೆಗಳ ಕೊರತೆ, ನಿಷ್ಪಕ್ಷಪಾತ ಧೋರಣೆಯ ಅಭಾವದಿಂದಾಗಿ ನಿಜವಾದ ಸಂಶೋಧನೆ ಹೊರಬೀಳುವುದಿಲ್ಲ.

'ದಿ ಎಕ್ಸಟೆಂಟ್ ಆಫ್ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ'ದ ಲೇಖಕ ಓ.ರಿ. ಭಂಡಾರಕರರು ರವಿಕೀರ್ತಿಯ ಬದಾಮಿ ಶಾಸನವನ್ನು ಆಧಾರವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು 'ಮೈಸೂರು, ಗುಜರಾತ, ಮಾಳವಾ, ರಾಜಸ್ಥಾನ ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳೂ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಸಮಾವೇಶಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ' ಎಂದಿದ್ದರೆ, ಇನ್ನೊಬ್ಬ ವಿದ್ವಾಂಸ ಶೇಂಡೆಯವರೂ ಇದೇ ರೀತಿಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಸಹಸ್ರಬುದ್ಧೆಯವರು ಇದನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ವಾದವನ್ನು ಪ್ರಸ್ತಾಪ ಮಾಡುವ ಯೋಗ್ಯ ಆಧಾರಗಳು (ಪ್ರಾಕೃತ ಭಾಷೆ,

ಶಾಸನಗಳು) ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಅರಸುಮನೆತನವೆಂದು ಹೆಸರುಗಳಿಸಿದ ಚಾಲುಕ್ಯರು ಮರಾಠಿಯ ಮೂಲದವರು ಎಂಬ ಅಪನಂಬಿಕೆಯೇ ಇಂತಹ ತಿಳುವಳಿಕೆಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಸ್ವರೂಪದ ಕಲ್ಪನೆ ಉಪಲಬ್ಧವಿರದೇ ಇದ್ದುದರಿಂದ ಈಗಿನ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆಳಿದ ಅರಸರೆಲ್ಲ ಅಲ್ಲಿಯ ಮೂಲದವರೆಂದು ಗ್ರಹಿಸಲ್ಪಟ್ಟರು.

ಶಂ.ಬಾ. ಜೋಶಿ ಅಥವಾ ಶಂ.ರಾ. ಶೇಂಡೆ ಅಥವಾ ಇನ್ನಿತರ ವಿದ್ವಾಂಸರ ವೈಚಾರಿಕತೆಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುವ ವಿಚಾರ ಎಂದರೆ – ಆರ್ಯ–ದ್ರಾವಿಡ–ನಾಗ ಈ ಗುಂಪುಗಳು ಕಾಲಾನುಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಒಂದಾದವು. ಆರಂಭದಲ್ಲಿದ್ದ ಭಿನ್ನತೆಗಳು ಕಾಲ ಗತಿಸಿದಂತೆ ಮಾಯವಾಗಿ ವರ್ಣಸಂಕರವಾದಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಜನಾಂಗವು ಸಂಕರಗೊಂಡು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ, ಗುಜರಾತ, ಮಾಳವಾ ಹಾಗೂ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ; ಪ್ರಾಗೈತಿಹಾಸಿಕ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆರ್ಯರ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿಯೇ ಅಂದರೆ ಅವರಿಗೂ ಎಷ್ಟೋ ವರ್ಷಗಳ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಈ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ನಿಗ್ರಟೋ, ಪ್ರೋಟೋ, ಆೃಸ್ಟ್ರಿಕ್, ದ್ರಾವಿಡ ಇತ್ಯಾದಿ ಜನಾಂಗಗಳ ಮಿಶ್ರಣದಿಂದ ಈ ಮನುಷ್ಯ ಸಮೂಹ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿದೆ. "ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಪಿಂಡವು ಏಕಜಿನಸಿಯಾಗಿಲ್ಲ; ಅಷ್ಟೇ ಏಕೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿಯ ಯಾವುದೇ ಜನಾಂಗದ ಪಿಂಡವು ಏಕಜಿನಸಿಯಾಗಿಲ್ಲ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಪಿಂಡವು ಸಮ್ಮಿಶ್ರವಾಗಿದೆ. ಆರ್ಯ, ಅನಾರ್ಯ, ದ್ರಾವಿಡ, ನಾಗ, ಮಗ ಹಾಗೂ ಶಕ ಮುಂತಾದ ಜನಾಂಗಗಳ ಅಸ್ತಿತ್ವ ಮತ್ತು ಮಿಶ್ರಣದಿಂದಾಗಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಪಿಂಡವು ಸಂಕೀರ್ಣವಾಗಿದೆ"(೧೩) ಈ ಹೇಳಿಕೆಯು ಅನೇಕ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ತರ ನೀಡುತ್ತದೆ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯನ್ನರು ಶುದ್ಧ ಆರ್ಯರಂತೂ ಅಲ್ಲ. ವಾಂಶಿಕವಾಗಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಏಕನಿಷ್ಠವಾಗಿಲ್ಲ, ಸಂಕೀರ್ಣವಾಗಿದೆ, ಮಿಶ್ರವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

ಇರಾವತಿ ಕರ್ವೆಯವರು ತಮ್ಮ 'ಮರಾಠಿ ಲೋಕಾಂಚಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿ' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ವಂಶ ಮತ್ತು ಜಾತಿಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಆಗರಿ, ಆಂಧ್ರ, ಕುಣಬಿ ಹಾಗೂ ಮರಾಠಾ, ಕೋಲಾಮ, ಕೋಳಿ, ಕೊರಕು, ಕೋಹಾಳಿ, ಖತ್ರಿ, ಗುಜರ, ಗುರವ, ಗೊಂಡ, ಗೋವಾರಿ, ಚಾಂಬಾರ (ಸಮಗಾರ) ಠಾಕೂರ, ತೇಲಿ (ಗಾಣಿಗ) ತ್ವಷ್ಟಾಕಾಸಾರ (ಬಳೆಗಾರ) ಧನಗರ (ಕುರುಬರು), ಢೀವರ, ನ್ಹಾವಿ (ಹಡಪಿಗ) ಪರೀಟ (ಅಗಸ) ಪ್ರಭು, ಫುಲಮಾಳಿ (ಹೂಗಾರ), ಬಾರಿ, ಬುರುಡು, ಬ್ರಾಹ್ಮಣ (ಚಿತ್ಪಾವನ/ದೇಶಸ್ಥ/ಕರ್ಹಾಡೆ) ಸಾರಸ್ವತ, ಭಂಡಾರಿ, ಭಾವಸಾರ, ಭಿಲ್ಲ, ಮಾಂಗ (ಮಾದರ) ಲೇವಾ, ವಂಜಾರಿ (ಬಂಜಾರಿ) ವಾಡವಳ, ವಾರಲಿ, ಸಿಂಪಿ, ಸಾಳಿ, ಸೋನಾರ (ಪತ್ತಾರ) ಸೋನಕೋಳಿ, ಹಾಳಬ (ಹಳಬ) ಹೀಗೆ ವಿವರವಾದ ಮಾಹಿತಿ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಮುಖ್ಯವಾದ ಜಾತಿ–ಜನಾಂಗವನ್ನಷ್ಟೇ ಗಣನೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಇನ್ನಿತರ ಸಮುದಾಯವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿ ಕೈಕೊಂಡ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನವು ಸಂಪೂರ್ಣವೆನಿಸುವದಿಲ್ಲ, ಸಮಗ್ರವೆನಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಮೇಲೆ ನಮೂದಿಸಿದ ಎಲ್ಲ ಜಾತಿ ಜಮಾತಿಗಳು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಅಥವಾ ಮರಾಠಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಕೂಡಿಯೇ ನಿರ್ಮಿಸಿವೆ. ಎಷ್ಟೇ ಸಣ್ಣ

ಜಾತಿಯಿದ್ದರೂ ಅದರ ಕೊಡುಕೊಳ್ಳುವಿಕೆಯನ್ನು ನಾವು ಕಡೆಗಣಿಸುವಂತಿಲ್ಲ. ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಇಂಥ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಅಂಶಗಳತ್ತ ನಾವು ಗಮನ ಹರಿಸಲೇಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಭಾಷೆ

ಯಾವುದೇ ಭಾಷೆಯ ಪ್ರಾಚೀನತೆಯ ಮತ್ತು ಸ್ವರೂಪದ ಕುರಿತಾದ ಚಿಂತನೆ, ಸಂಶೋಧನೆ ನಿರಂತರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅದು ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಗೂ ಅನ್ವಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆ ಅತ್ಯಂತ ಪುರಾತನ ಎಂದು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಲು ಮರಾಠಿಯ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಇತಿಹಾಸದ ಆಧಾರದಿಂದ ಭಾಷೆಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಪಳಿಯುಳಿಕೆಗಳನ್ನು ತೆಗೆತೆಗೆದು ಪರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಲೇ ಇರುವರು. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ರಂಗನಾಥ ಪಠಾರೆಯವರ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪನೆಗೊಂಡ ಸಮಿತಿಯು ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಗೆ 'ಅಭಿಜಾತ ಭಾಷಾ' ದರ್ಜೆ ದೊರೆಯಲು ಬೇಕಾದ ಆಧಾರಗಳ ಸಮೇತವಾದ ಒಂದು ವರದಿಯನ್ನು ಕೇಂದ್ರ ಸರಕಾರದ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಇಲಾಖೆಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿಯೂ ಆಗಿದೆ. ಈ ವರದಿಯ ಪ್ರಕಾರ, ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಯು ಸುಮಾರು ೨೫೦೦ ವರ್ಷಗಳ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಭಾಷೆ ತನ್ನ ಸಮಗ್ರ ದರ್ಶನವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುವ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಅದು ಅನೇಕ ನಿಲುವುಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತ ಪಡೆಯುತ್ತ ಬಂದಿರುತ್ತದೆ. ಭಾಷೆ ಎಂದೂ ಪರಿಪೂರ್ಣವಲ್ಲ, ಅದು ನಿತ್ಯನಿರಂತರ ಪರಿವರ್ತನಶೀಲವಾಗುತ್ತದೆ. ಮಡಿ–ಮೈಲಿಗೆಗಳಿಗೆ ಅಲ್ಲಿ ಆಸ್ಪದವಿಲ್ಲ. ಸತ್ವಯುತವಾದುದನ್ನು, ಸಂಪರ್ಕದಲ್ಲಿ ಬಂದುದನ್ನು ಅದು ಹೀರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಲೇ ದೊಡ್ಡದಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಶ್ರವಣಬೆಳಗೋಳದಲ್ಲಿ ಗೊಮ್ಮಟನ ಪಾದದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ 'ಚಾವುಣ್ಡರಾಯ ಕರವಿಯಲೆ' ಎಂಬ ಮರಾಠಿಯ ಉಲ್ಲೇಖವನ್ನೇ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನ ಉಲ್ಲೇಖ ಎಂದು ಅಧಿಕೃತವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ಇಂದು ಆ ಹೇಳಿಕೆ ಬಿದ್ದುಹೋಗಿದೆ. ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಗೆ ಪುರಾತನ ಇತಿಹಾಸ ಇರುವುದನ್ನು ಹೊಸದಾಗಿ ಸಂಶೋಧನೆಗೊಂಡ ಶಾಸನಗಳು ಮತ್ತು ಭಾಷಿಕ ಸಂಶೋಧನೆಗಳು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿವೆ. ಅದರಲ್ಲಿಯ ಕೆಲ ಮಹತ್ವದ ಸಂಶೋಧನೆಗಳನ್ನು ಹೀಗೆ ಹೇಳಬಹುದು.

ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯಂತೆ ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಗೆ ಮೂಲ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯೇ ಎಂದು ನಂಬಲಾಗಿತ್ತು. ಇಡೀ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತವು ತನ್ನ ಪ್ರಭುತ್ವವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿತ್ತು. ಸಂಸ್ಕೃತವು 'ದೇವಭಾಷೆ' ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಎಲ್ಲರಲ್ಲಿ ಪ್ರಬಲವಾಗಿ ಬೇರೂರಿದ್ದರಿಂದ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ 'ಎಲ್ಲ ಭಾಷೆಗಳ ತಾಯಿ ಸಂಸ್ಕೃತವೇ' ಎಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಸಂಸ್ಕೃತ ವ್ಯಾಮೋಹದಿಂದ ಪಂಡಿತರೆಲ್ಲರೂ ಬಂಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದರಿಂದ ಮತ್ತು ಅವರು ಹೇಳಿದ್ದನ್ನು ವಿರೋಧಿಸುವ ಮತ್ತು ತಿರಸ್ಕರಿಸುವ ಬುದ್ಧಿವರ್ಗ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿಯೇ ಇರದ್ದರಿಂದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪರವಾದ ನಂಬಿಕೆಗಳು ಪೂರ್ಣ ಬಲಗೊಂಡವು. ಕಾಲಾಂತರದಲ್ಲಿ ಕಲಿಕೆಯು ವಿಸ್ತರಣಗೊಂಡಂತೆ ಸಂಶೋಧನೆಯ ಹೊಸ ಹುಟ್ಟುಗಳು ಕಾಣಿಸತೊಡಗಿದವು. ಮತ್ತು ಪಾರಂಪರಿಕ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ಪ್ರಶ್ನಿಸುವ ಅಧ್ಯಯನಗಳು ಮತ್ತು ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳು ಜನ್ಮತಳೆದು ವೈಚಾರಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಸಂಶೋಧನ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಕ್ರಾಂತಿಯನ್ನೆಸಗಿದವು. ಈ ಕಾರಣ ದಿಂದಾಗಿ ಭಾಷಾಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಗಮನಾರ್ಹ

ಸಂಶೋಧನೆಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಹೊಸ-ಹೊಸ ಸಂಶೋಧನೆಗೆ ದಾರಿಮಾಡಿಕೊಟ್ಟವು. 'ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತ ಮೂಲ' ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಕ್ರಮೇಣ ಬಿದ್ದುಹೋಯಿತು. ಮರಾಠಿಯು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರೀ ಅಪಭ್ರಂಶದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿದೆ ಎಂಬ ಹೊಸ ವಿಚಾರ ನೆಲೆಗೊಂಡಿತು.

ಭಾಷೆಯು ಕಾಲ-ಕಾಲಕ್ಕೆ ತನ್ನ ರೂಪ-ಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನು ಬದಲಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಬರುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿಯೇ ನಾವು ಭಾಷೆಯು ನಿರಂತರವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ ಎನ್ನುತ್ತೇವೆ. ಕನ್ನಡವೂ ಅನೇಕ ಅವಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಕಂಡಂತೆ ಮರಾಠಿಯೂ ಅನೇಕ ಅವಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಕಂಡಿದೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಮರಾಠಿಯ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ದರ್ಶನವಾಗುವುದು ನಮಗೆ ಮುಕುಂದರಾಜನ ವಿವೇಕಸಿಂಧು (ಕಾಲ-ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೮೮), ಚಕ್ರಧರನ ಲೀಳಾಚರಿತ್ರೆ (ಕಾಲ-ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೮೩), ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರನ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಿ (ಕಾಲ-ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೯೦) ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಚೀನ ಮರಾಠಿ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಎಂದು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದು. ಈ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಿಸಿದ ಭಾಷೆ 'ನಾಗರ ಅಪಭ್ರಂಶ' ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರನು ತನ್ನ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ದೇಶೀ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಬಳಿಸಿದ್ದೇನೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಚಾರ ಹೇಳಬೇಕೆಂದರೆ – ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಯು ಪ್ರಬುದ್ಧ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಆ ಕಾಲದ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದ್ದ ಇಂಥ ಅನೇಕ ದೇಶೀ ಭಾಷೆಗಳು ಕಾರಣವಾಗಿರಬೇಕು. ಅದರ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಸಹಾಯಕವಾಗಿರಬೇಕು ಎಂಬುದು. ಹೀಗೆಯೇ ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡವೂ ಒಂದಿಲ್ಲೊಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪಾತ್ರವಹಿಸಿರಬೇಕು. ಹತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡದ ಮಾರ್ಗಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮರಾಠಿ, ತೆಲುಗು ಮೊದಲಾದ ದೇಶೀ ಸಮ್ಮಿಳನಗೊಂಡಿದ್ದನ್ನು ಮತ್ತು ಅದರ ಚೆಲುವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿದ್ದನ್ನು ನಾವಿಲ್ಲಿ ಸ್ಮರಿಸಬೇಕು.

ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಶಾತವಾಹನರ ಕಾಲದಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಯು ಅನೇಕ ಅವಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ತಳೆಯುತ್ತ ಒಂದು ಪ್ರಬುದ್ಧ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಬಂದು ತಲುಪಿದ್ದನ್ನು ನಾವು ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಪ್ರಾಕೃತ, ಸಂಸ್ಕೃತ, ಕನ್ನಡ, ಅರೇಬಿಕ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಮುಖ ಭಾಷೆಗಳು ಮರಾಠಿ ಭಾಷಾವಲಯವನ್ನು ಹೇಗೆ ವಿಸ್ತೃತಗೊಳಿಸಿವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಅದರ ಚರಿತ್ರೆಯಿಂದ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಇಂದು ಮರಾಠಿ ಸಂಪೂರ್ಣ ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿ ಬೆಳೆದ ಭಾಷೆಯಾಗಿದೆ. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ-ಅಂತರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಅದು ತನ್ನನ್ನು ಗುರುತಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಅನೇಕ ಚಿಂತಕರು, ಸಂಶೋಧಕರು ಇದರ ಖ್ಯಾತಿಯನ್ನು ಸರ್ವತ್ರಗೊಳಿಸಿದ್ದಾರೆ.

೨.೩ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪರಂಪರೆ

ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿದಿರುವಂತೆ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುವುದು ಕಷ್ಟದಕಾರ್ಯ. ಒಳ್ಳೆಯದನ್ನು ಬಯಸುವುದು, ನಿರ್ಮಿಸುವುದು, ಯೋಚಿಸುವುದು, ಪ್ರೀತಿಸುವುದು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆ. ಯಾವುದು ಒಳ್ಳೆಯದೋ ಅದೆಲ್ಲವೂ ಸುಸಂಸ್ಕೃತವೆ. ಕರ್ನಾಟಕವು ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾದ ಭೌಗೋಲಿಕ ಪರಿಸರವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ವಿಶೇಷವಾದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ವೈಭವವನ್ನೂ ಹೊಂದಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕ ಮತ್ತು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸಮಾನತೆಗಳಿವೆ. ಹೀಗಾಗಿ

ಭಿನ್ನತೆಯಿದ್ದರೂ ಕೆಲಸಲ ಅದು ಮುಖ್ಯವೆಂಬಂತೆ ಎದ್ದು ಕಾಣಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಇತಿಹಾಸ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕಿಂತಲೂ ದೊಡ್ಡದಾಗಿದೆ. ಇಂದು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರವು ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕಿಂತಲೂ ಬೃಹತ್ತಾದ ಭೌಗೋಲಿಕ ಪರಿಸರವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರೂ ಅದರ ಇತಿಹಾಸ ಸಣ್ಣದು ಎಂದು ಎಂ.ಎಂ. ಕಲಬುರ್ಗಿಯವರು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿದ್ದನ್ನು ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸ್ಮರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಅಂದರೆ ಕರ್ನಾಟಕವು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ.

"ಪ್ರಾಗೈತಿಹಾಸಿಕ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ಸುಮಾರು ನಾಲ್ಕು ಲಕ್ಷ ವರ್ಷಗಳಷ್ಟು ಹಿಂದೆಯೇ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಜನವಸತಿ ಇತ್ತೆಂದು ಭಾವಿಸಿದೆ. ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ವಲಸೆ ಬಂದ ವಿಭಿನ್ನ ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳ ಜನ ಇಂದಿನ ಕರ್ನಾಟಕದ ಜನಸಮುದಾಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಈ ನೆಲದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೋ ಹಿಂದೆ ವಸತಿ ಪಡೆದ ಭಿನ್ನ ದೈಹಿಕ ಲಕ್ಷಣಗಳ ನಾಲ್ಕು ಮುಖ್ಯ ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳ ಜನರನ್ನು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸುಧೀರ್ಘವಾದ ಜೀವನ ನಿರ್ವಹಣೆ ನಿಮಿತ್ತವಾಗಿ ಪರಸ್ಪರ ರಕ್ತ ಸಂಬಂಧಗಳಿಂದ ಈ ಜನ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮಲ್ಲಿಯೇ ಬೆರೆತು ಹೋಗಿದ್ದರೂ ಯಾವುದೋ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಮೂಲ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಇನ್ನೂ ಉಳಿದು ಬಂದಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು."[೧೪]

ಮೇಲಿನ ಪ್ರಮುಖ ನಾಲ್ಕೂ ಬುಡಕಟ್ಟು ಜನಂಗಗಳೆಂದರೆ :

೧) ನೆಗ್ರಿಟೋ ಬುಡಕಟ್ಟಿನ ಜನ - ಇವರು ಶಿಲಾಯುಗ ವಾಸಿಗಳು.

೨) ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯಾದ ಮತ್ತು ಆಗ್ನೇಯ ಏಷಿಯಾದ ಕಡೆಗಳಿಂದ ಬಂದ ಅಸ್ಟ್ರಲಾಯಿಡ್ ಬುಡಕಟ್ಟಿನ ಜನಾಂಗ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಜನಸಮುದಾಯದಲ್ಲಿ ಇವರ ಲಕ್ಷಣದ ಜನರು ಬಹುಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ.

೩) ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಜನಾಂಗ - ಇವರು ವಾಯವ್ಯ ಭಾರತದ ಮೂಲಕ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಬಂದು ವಾಸಿಸಿದ ವನಶಿಲಾಯುಗದ ನಿವಾಸಿಗಳು. ಇವರು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಸಿಗುತ್ತಾರೆ.

೪) ಮಧ್ಯ ಏಷಿಯಾದಿಂದ ಬಂದ ಕಕೇಷಿಯನ್ ಜನಾಂಗ - ಇವರು ಕ್ರಿ. ಶ. ಪೂ. ೨೦೦೦ ವರ್ಷದಷ್ಟು ಹಿಂದೆ ಇಲ್ಲಿಗೆ ವಲಸೆ ಬಂದಿರಬೇಕು ಎಂದು ಅಂದಾಜು ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ.

"ಕ್ರಿಸ್ತಶಕಾರಂಭದ ೩-೪ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕರ್ನಾಟಕ ಪ್ರದೇಶ ವಿವಿಧ ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳವರ ನೆಲೆವೀಡಾಗಿತ್ತು. ಹೊರನಾಡುಗಳಿಂದ ಕರ್ನಾಟಕದತ್ತ ಹರಿಯುತ್ತಿದ್ದ ಜನವಲಸೆ ಚಾರಿತ್ರಿಕವೆಂಬ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಮುಂದುವರೆಯಿತು. ಕ್ರಿಸಾಬ್ಧದ ಆರಂಭದ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಗ್ರೀಕೋ-ರೋಮನ್ನರು, ಪಾರ್ಥಿಯನರು, ಸಿಥಿಯನರು, ಹೂಣರು, ಕುಶಾನರು, ೭-೯ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಅರಬ್ಬರು, ಪರ್ಶಿಯನ್ನರು, ಸಿಂಹಳೀಯರು ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಯಶಃ ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯಾದವರು. ಮುಂದೆ ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನದ ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ತುರ್ಕಿ ಅರೇಬಿಯಾ ಪರ್ಶಿಯಾ ಮತ್ತಿತರ ಪಶ್ಚಿಮ ಏಷ್ಯಾದೇಶಗಳ ಮೂಲದ ಮುಸಲ್ಮಾನರು, ೧೪ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ಪೋರ್ತುಗೀಜರು,

ಫ್ರೆಂಚರು, ಡಚ್ಚರು, ಬ್ರಿಟಿಷರು ಈ ನಾಡಿನೊಡನೆ ಸಂಪರ್ಕ ಹೊಂದಿದ್ದರು. ಅಲ್ಲದೆ ಬಹಮನಿ ಬಿಜಾಪೂರ ಸುಲ್ತಾನರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆಫ್ರಿಕಾದಿಂದ ಸಿದ್ಧಿಗಳು ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ವಲಸೆ ಬಂದರು. ಈ ವಿವಿಧ ಮೂಲಗಳವರು ಕರ್ನಾಟಕದ ಜನಸ್ತೋಮದಲ್ಲಿ ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದೆಡೆ ಬೆರೆತು ಹೋಗಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಅದು ಅಂತಹ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲೇನೂ ಆಗಿಲ್ಲವೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ".(೧೫)

ಈ ಮೇಲಿನ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಜನಾಂಗ ಹೇಗೆ ಮಿಶ್ರ ಜನಾಂಗವಾಗಿದೆ, ಇಲ್ಲಿಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಹೇಗೆ ಮಿಶ್ರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಾಗಿದೆ ಮತ್ತು ಅನೇಕ ಮಿಶ್ರಗಳು ಕೂಡಿ ಹೇಗೆ ಒಂದು ಭಾಷೆಯಾಗಿದೆ ಎಂಬುದು ನಮ್ಮ ಗಮನಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಮಹಾಸಾಗರವಾಗಬೇಕಾದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಹೊಳೆ-ಹಳ್ಳ ತೊರೆಗಳು ಬಂದು ಸೇರಿದಾಗಲೇ ಆಗುತ್ತದೆ.

ಅನೇಕ ಜನಾಂಗಗಳು ಸೇರಿ ಒಂದು ಜನಾಂಗ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುವಂತೆ ಅನೇಕ ಭಾಷೆಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಸಂಪರ್ಕದಲ್ಲಿ ಬಂದಾಗ ಒಂದು ಭಾಷೆಯ ರೂಪ-ಸ್ವರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಸಾವಕಾಶವಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕವು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಇತಿಹಾಸಕ್ಕೆ ತೆರೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಬರತೊಡಗುತ್ತದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಪ್ರಥಮ ದರ್ಶನ ಆಗುವುದು ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿಯೇ ಆದರೂ ಅದರ ಸುಳಿವು ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಪುರಾತನವಾದ ರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿಯೇ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. "ರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿ ಕರ್ಣಾಟಕದ ಕಿಷ್ಕಿಂದೆ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸಿದ್ದರೂ 'ಕರ್ಣಾಟಕ' ಎಂಬ ಹೆಸರು ಮಾತ್ರ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ದಂಡಕಾರಣ್ಯದ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ-ಸಣ್ಣ ರಾಜ್ಯಗಳೂ ತಲೆ ಎತ್ತಿದ್ದವು. ರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಕಿಷ್ಕಿಂದೆ, ವೈಜಯಂತ, ರಟ್ಟಿಕಾ, ಮಹಿಷಿಕಾ ಈ ಮೊದಲಾದ ಹೆಸರುಗಳು ಕರ್ನಾಟಕದ ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ ಎನ್ನಬಹುದು. ವಿವಾದಗಳಿಗೆ ಹೋಗದೆ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ರಾಮಾಯಣದ ಕಾಲವನ್ನು ಕ್ರಿ.ಶ.ಪೂ. ೪ ಅಥವಾ ೩ನೆಯ ಶತಮಾನ ಎಂದಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಆ ವೇಳೆಗಾಗಲೇ ಕನ್ನಡ ರಾಜ್ಯ ಮತ್ತು ಜನಪದ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದಿತ್ತೆನ್ನಬಹುದು. ವಾಲೀ-ಸುಗ್ರೀವರಂತಹ ಶೂರರೂ, ಆಂಜನೇಯನಂತಹ ಮಹಾಯೋಗಿಯೂ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಆಗ ಕರ್ಣಾಟಕ ಎನ್ನುವ ಹೆಸರು ಅಷ್ಟು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರಲಿಲ್ಲವೆನ್ನಬಹುದು. ಮಹಾಭಾರತಕ್ಕೆ ಬರುವ ವೇಳೆಗಾಗಲೇ ಅದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆದು ಆ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಎರಡು-ಮೂರು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗವಾಗಿದೆ"(೧೬)

ರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ್ದು ಎನ್ನಬಹುದಾದ ಇನ್ನಿತರ ಪ್ರದೇಶಗಳ ನಾಮನಿರ್ದೇಶನ ಇದ್ದರೂ 'ಕರ್ಣಾಟಕ' ಹೆಸರಿನ ಉಲ್ಲೇಖವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅದು ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ ಅಥವಾ ಪ್ರಚಲಿತದಲ್ಲಿ ಇರಲಿಲ್ಲ ಎಂದೇ ಭಾವಿಸಬೇಕು.

ರಾಮಾಯಣದ ತರುವಾಯ ಮಹಾಭಾರತ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿತು ಎಂಬುದರಲ್ಲಿ ಯಾರಿಗೂ ಅನುಮಾನವಿಲ್ಲ. ಮುಂದೆ ಮಹಾಭಾರತದ ಸಭಾಪರ್ವ ಮತ್ತು ಭೀಷ್ಮಪರ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಕರ್ಣಾಟಕದ ಉಲ್ಲೇಖವನ್ನು ನಾವು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ.

ಅಥಾಪರೇ ಜನಪದಾಃ ದಕ್ಷಿಣಾಭರತ ವರ್ಷಭ ।

ದ್ರಾವಿಡಾಃ ಕೇರಲಾಃ ಪ್ರಾಚ್ಯ ಮೂಷಿಕ, ವನವಾಸಿಕಾಃ ॥

ಕರ್ಣಾಟಕ ಮಹಿಷಕಾ ವಿಕಲ್ಪ ಮೂಷಕಸ್ತಥಾ ।

ಝಿಲ್ಲಿಕಾ ಕುಂತಲಾಶ್ಚೈವ ಸೌಹೃದಾ ನಭಕಾನನಾಃ ॥

– ಮಹಾಭಾರತ – ಭೀಷ್ಮಪರ್ವ, ೯–೫೮–೫೯

ಮೇಲಿನ ಪದ್ಯವು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ದೇಶಗಳನ್ನು ಹೆಸರಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ವನವಾಸಿಕಾ (ಬನವಾಸಿ) ಕರ್ಣಾಟಕ (ಬಹುಶಃ ಕರ್ನಾಟಕದ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗವಾಗಿರಬೇಕು) ಕುಂತಲ (ಈಗಿನ ಕರ್ನಾಟಕದ ಉತ್ತರ ಭಾಗವಾಗಿರಬೇಕು) ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ನಾವಿಲ್ಲಿ ಕಂಡರೂ ಅವುಗಳ ಸೀಮೆ ನಮಗೆ ಖಚಿತವಾಗಿ ತಿಳಿದು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಮಹಾಭಾರತದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಇಂಥ ಅಸಂಖ್ಯ ಚಿಕ್ಕ-ಪುಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶಗಳು ನಾಮನಿರ್ದೇಶನದಿಂದ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿರಬೇಕು ಎಂದು ಅನಿಸುತ್ತದೆ. ಅಖಂಡ ಕರ್ನಾಟಕದ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ ಅಂದು ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿಯೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಇಂದಿಗೂ ನಾವು 'ಕುಂತಲ' 'ಪುನ್ನಾಟ'ಗಳ ನಿಜ ಅಸ್ತಿತ್ವಗಳಿಗಾಗಿ ತಿಣುಕಾಡಬೇಕಾಗಿದೆ. ಅಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯದ ಗಡಿರೇಖೆಗಳು ಸ್ಥಿರವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಹಿಗ್ಗು-ಕುಗ್ಗು ಸತತವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಲೇ ಇದ್ದವು.

'ಕರ್ಣಾಟಕ/ಕರ್ನಾಟಕ' ಶಬ್ದವು ಹೇಗೆ ಪ್ರಾಚೀನ ಸಂಸ್ಕೃತ, ಪ್ರಾಕೃತ, ಮರಾಠಿ, ತಮಿಳು, ತೆಲುಗು, ಕನ್ನಡ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಮೂಡಿ ಬಂದಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ನಾವು ವಿವಿಧ ಅಧ್ಯಯನಗಳಿಂದ ಅರಿತುಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

(೧) ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪ್ರಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಈ ಆಕರಗಳಲ್ಲಿವೆ :

(I) ಪುರಾಣೇತಿಹಾಸಗಳು : ಮಹಾಭಾರತ (ಕೆಲವು ಪ್ರಚಲಿತ ಪರಿಷ್ಕರಣಗಳ ಪ್ರಕಾರ), ವಿಷ್ಣುಧರ್ಮೋತ್ತರ ಪುರಾಣ (೧೨೧-೩-೩), ಭಾಗವತ ಪುರಾಣ (೫-೬-೧-೭), ಮಾರ್ಕಂಡೇಯ ಪುರಾಣ (೫೫-೨೪), ಸ್ಕಂದಪುರಾಣ (೩-೧೮-೫೧-೧೭೯), ಪದ್ಮಪುರಾಣ (ಆದಿ, ೬-೫೪) ಇ.

(II) ಕಾವ್ಯ ನಾಟಕಾದಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಗ್ರಂಥಗಳು : ಶೂದ್ರಕವಿಯ ಮೃಚ್ಛಕಟಿಕ ಪ್ರಕರಣ (೬-೨೦), ಭರ್ತೃಹರಿಯ ಸುಭಾಷಿತ ಸಂಗ್ರಹ (ಪ - ೬೪೬), ಜಿನಸೇನರ ಪೂರ್ವಪುರಾಣ (೨೯-೯೧, ೧೬-೧೫೪), ಸೋಮದೇವ ಸೂರಿಯ ಯಶಸ್ತಿಲಕಚಂಪೂ (೧-ಪು ೨೧೦) ರಾಜಶೇಖರನ ವಿದ್ಧಶಾಲಭಂಜಿಕಾ (೪-ಪ-೧೯) ರಾಜಶೇಖರನ ಬಾಲರಾಮಾಯಣ ನಾಟಕ (ಪ್ರಸ್ತಾವನೆ ಪ. ೨-೩ರ ನಡುವೆ) ಬಿಲ್ಹಣನ ವಿಕ್ರಮಾಂಕದೇವ ಚರಿತ (೧೮-೧೦೨), ಸೋಮದೇವ ಸೂರಿಯ ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರ (೪೦-೫-೩೨೩, ೧೨-೧೧-೧೧೯), ಕಲ್ಹಣನ ರಾಜತರಂಗಿಣಿ (೧-೩೦೦), ಜಲ್ಹಣನ ಸೂಕ್ತಿ ಮುಕ್ತಾವಳಿ (೧-ಪ. ೪೭), ಅಯ್ಯಪಾರ್ಯನ ಜಿನೇಂದ್ರ ಕಲ್ಯಾಣಾಭ್ಯುದಯ, ಗಂಗಾಂಬಿಕೆಯ ಮಧುರಾವಿಜಯ (೧-೭೫, ೪-೪೭), ಕೆಳದಿ ಬಸವರಾಜನ ಶಿವತತ್ವರತ್ನಾಕರ

(೪-೨-೫). ವೆಂಕಟಾಧ್ವರಿಯ ವಿಶ್ವಗುಣಾದರ್ಶ (ಶ್ಲೋಕ ೨೪೯)

(III) ಲಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ಶಾಸ್ತ್ರಗ್ರಂಥಗಳು : ವರಾಹಮಿಹಿರನ 'ಬೃಹತ್ಸಂಹಿತಾ' (೧೪-೧೩), ಮತಂಗನ ಬೃಹದ್ದೇಶಿ (ಶ್ಲೋಕ ೩೯೭, ೪೦೩, ೪೧೧, ೪೮೭, ೪೮೯), ನಾಗವರ್ಮನ ಕರ್ಣಾಟಕ ಭಾಷಾಭೂಷಣ (ಸೂ. ೧, ೧೧, ೧೨), ಜಯಕೀರ್ತಿಯ ಛಂದೋನುಶಾಸನ (೧-೨೨, ೭-೪, ೫, ೬, ೭, ೧೦), ಕ್ಷೇಮೇಂದ್ರನ ಔಚಿತ್ಯ ವಿಚಾರ ಚರ್ಚಾ (೨೭-೮೦), ದಿವಾಕರಣಂದಿಯ ತತ್ವಾರ್ಥಸೂತ್ರವೃತ್ತಿ, ಮೂರನೆಯ ಸೋಮೇಶ್ವರನ ಮಾನಸೋಲ್ಲಾಸ (೪-೧೬-೨೮೮, ೧೪೨೫), ಶಾರ್ಙ್ಗದೇವನ ಸಂಗೀತ ರತ್ನಾಕರ (೪-೨೭೮) ವಾತ್ಸಾಯನ ಕಾಮಸೂತ್ರದ 'ಜಯಮಂಗಲಾ' ವ್ಯಾಖ್ಯೆ (೨-೫-೨೮ ಇ.), ಹೇಮಾದ್ರಿಯ 'ಚತುರ್ವರ್ಗ ಚಿಂತಾಮಣಿ'ಯ ವ್ರತಖಂಡ ಪ್ರಶಸ್ತಿ, ಹರಿಪಾಲದೇವನ 'ಸಂಗೀತ ಸುಧಾಕರ', ಭಟ್ಟಾಕಳಂಕನ ಕರ್ಣಾಟಕ ಶಬ್ದಾನುಶಾಸನ (ಮಂಗಲಶ್ಲೋಕ, ಸೂ ೧೬೦ ಇ.)..........

೨) ಪ್ರಾಕೃತ ಭಾಷೆಯ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ (ಕರ್ಣಾಟಕ) ಶಬ್ದ ಪ್ರಯೋಗ ಈ ಕೆಲವು ಆಕರಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದಿದೆ :

ಉದ್ಯೋತನ ಸೂರಿಯ ಕುವಲಯುವಮಾಲಾ ಕಹಾ (೨೪೩), ಭವಿಸ್ಸಯತ್ತಕಹಾ (೧-೧೨), ರಾಜಶೇಖರನ ಕರ್ಪೂರ ಮಂಜರಿ (೧-೧೫೫).

೩) ಮರಾಠಿ ಮೊದಲಾದ ಆಧುನಿಕ ಆರ್ಯಭಾಷೆಯ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ಣಾಟ(ಕ) ಶಬ್ದದ ಪ್ರಯೋಗಗಳು :

ಮರಾಠಿಯಲ್ಲಿ : ಜ್ಞಾನದೇವನ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಿ, ಸರಸ್ವತಿ ಗಂಗಾಧರನ ಗುರುಚರಿತ್ರೆ (೪೨-೧೭೧), ಚಂದ್ರಾತ್ಮಜನ ಭಾರತ, ಶೇಷಗಿರಿರಾಯನ ಜೈಮಿನಿ ಭಾರತ (ಮೊದಲ ಸಂಧಿ).

ಜ್ಞಾನದೇವನ 'ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಿ' (೧೨೯೦)ಯಲ್ಲಿ – 'ಕಾನಡಾ ಹೋ ವಿಟ್ಠಲಾ ಕರ್ನಾಟಕೂ ತ್ಯಾನೇ ಮರುಖು ಲಾವಿಲೇ ವೇಧೀ'.

೪) ತಮಿಳು, ತೆಲುಗು ಮೊದಲಾದ ದ್ರಾವಿಡ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ಣಾಟ(ಕ) ಶಬ್ದ ಪ್ರಯೋಗಗಳು :

(I) ತಮಿಳಿನಲ್ಲಿ : ಇಳಂಗೋವಡಿಗಳ್ ಕವಿಯ 'ಶಿಲಪ್ಪದಿಗಾರಂ' (ವಂಜಿ. ಕಾ. ೨೫. ಸಾ. ೧೫೧-೫೫), ಪಾಂಡ್ಯರಾಜ ಶೈಡ್ಯೆಯನ್ ಪರಾಂತಕನ ವೇಳ್ವಿ ಕುಡಿ ತಾಮ್ರಶಾಸನ (ಸಾಲು- ೬೯-೭೦), ಕಲಿಂಗತುಪ್ಪರಣಿ, ಅಮೃತಸಾಗರನ 'ಯಾಪ್ಪರುಂಗಲಕ್ಕಾರಿಗೈ'ಗೆ ಗುಣಸಾಗರನ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ (ಮೊದಲ ಪದ್ಯದ ಕಾರಿಕೆ)ಇ.

(II) ತೆಲುಗಿನಲ್ಲಿ : ತಿಕ್ಕನ ಸೋಮಯಾಜಿಯ 'ನಿರ್ವಚನೋತ್ತರ ರಾಮಾಯಣಮು' (೧-೨೪-೩೯), ಪಾಲ್ಕೂರಿಕೆ ಸೋಮನಾಥನ ಪಂಡಿತಾರಾಧ್ಯ ಚರಿತ್ರಮು (ಪರ್ವತ ಪ್ರಕರಣ) ಬಸವ ಪುರಾಣಮು (ಅವತಾರಿಕ) ಭಾಸ್ಕರ ರಾಮಾಯಣಮು, ಶ್ರೀನಾಥನ ಶೃಂಗಾರ ನೈಷಧಮು (೪-

೧೪೧) ಭೀಮೇಶ್ವರ ಪುರಾಣಮು (೧-೧೫, ೧೯, ೩೨ ವ ೩೮), ಮೊಲ್ಲ ಕವಿಯತ್ರಿಯ ಮೊಲ್ಲ ರಾಮಾಯಣಮು (ಬಾಲ ೧-೬೫) ಇ.[೧೭]

ಮೇಲಿನ ವಿವರಗಳು ಕರ್ಣಾಟ(ಕ) ಪದವು ಹೇಗೆ ಬೇರೆ-ಬೇರೆ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ಉಲ್ಲೇಖಗೊಂಡಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ದೃಢಪಡಿಸುತ್ತವೆ. ಜೊತೆಗೆ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಅದು ಆರಂಭದಿಂದ ಉಲ್ಲೇಖಗೊಂಡಿದ್ದನ್ನು ನಾವಿಲ್ಲಿ ಸ್ಮರಿಸಬಹುದು. ಕನ್ನಡದ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಮೊದಲ ದರ್ಶನವಾಗುವುದು 'ವಡ್ಡಾರಾಧನೆ'ಯಲ್ಲಿ. ವಿಚಿತ್ರವೆಂದರೆ ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಅದು ಉಲ್ಲೇಖಗೊಂಡಿಲ್ಲ. ಮುಂದೆ ಅದು ಪಂಪನಿಂದ ಹಿಡಿದು ಮುಂದಿನ ಅನೇಕ ಪ್ರಮುಖ ಕವಿಗಳ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ದಾಖಲಾಗಿದೆ. 'ಕರ್ನಾಟಕ' ಶಬ್ದದ ಉಲ್ಲೇಖವುಳ್ಳ ಸುಮಾರು ೯೦ರ ಮೇಲ್ಪಟ್ಟು ಶಾಸನಗಳು ವಿದ್ವಾಂಸರಿಂದ ಗುರುತಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. 'ಎಪಿಗ್ರಾಫಿಯಾ ಕರ್ನಾಟಕ'ದ ೧೩ನೆಯ ಸಂಪುಟದಲ್ಲಿ ಎಂ.ಎಚ್. ಕೃಷ್ಣ ಅವರು ಈ ಪಟ್ಟಿಯನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೆಯಾದ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಪದ ಪ್ರಯೋಗಗೊಂಡಿರಲು ಸಾಧ್ಯವಿದೆ.

ಹೀಗೆ ಕರ್ನಾಟಕ ಪದವು ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಬೇರೆ-ಬೇರೆ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ಣಾಟ, ಕರ್ನಾಟ, ಕರ್ಣ್ಣಾಟ, ಕರ್ಣ್ಣಾಟಕ, ಕರ್ಣಾಟಕ, ಕರ್ನಾಟಕ, ಕರ್ಣ್ನಾಟ, ಕರ್ಣ್ನಾಟಕ, ಕಣ್ಣಾಟಕ, ಕಣ್ಣತ್ತಗ, ಕಣ್ಣತ್ತರ ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ರೂಪುಗಳನ್ನು ತಳೆಯುತ್ತ ಬಂದುದನ್ನು ಸಂಶೋಧಕರು ಕಂಡು ಹಿಡಿದಿದ್ದಾರೆ. 'ಕರ್ನಾಟಕ' ಪದವು ಅನೇಕ ರೂಪುಗಳನ್ನು ಪಡೆದಂತೆ ಅದು ಅನೇಕ ಅರ್ಥವೈವಿಧ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದು ಸಂಶೋಧಕರ ಚಿತ್ತನ್ನು ಕೆರಳಿಸಿದ್ದನ್ನು ನೋಡಬಹುದು.

ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಕನ್ನಡ-ಕರ್ಣಾಟಕ-ಕರ್ನಾಟಕ ಪದಗಳ ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾದ ಬಳಕೆಯನ್ನು ನೋಡಲಾಯಿತು. ಪದರೂಪದ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ವೈವಿಧ್ಯ ಕಾಣುವಂತೆ ನಾವು ಅದರ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿಯೂ ಅಷ್ಟೇ ವಿಭಿನ್ನತೆಯನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಅನೇಕ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಅದು ಸಂದರ್ಭಾನುಸಾರ ಬೇರೆ-ಬೇರೆ ಅರ್ಥವನ್ನು ಪಡೆದಿರುವುದು.

ಪೌರಾಣಿಕ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಸಾರುವ ಕ್ರಿ.ಶ.ಸು (೭೦೦-೧೦೦೦)ರಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ : (೧) "ಸ್ಕಾಂದಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಲೋಕಕಂಟಕನಾದ ದೈತ್ಯನೊಬ್ಬನನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರಿಯಾದ ಶ್ರೀಮಾತೆಯ ಅಂಶಸ್ವರೂಪಿಣಿದೇವಿ ಮಾತಂಗಿಯು ನಿಗ್ರಹಿಸುವಾಗ ಆತನನ್ನು ನುಂಗಿದರೂ ಆತ ಬಿಡದೇ ಆಕೆಯ ಕರ್ಣರಂಧ್ರದಿಂದ ಹೊರಬಂದನಂತೆ; ಅದರಿಂದಾಗಿ ಆತನಿಗೆ ಕರ್ಣಾಟನೆಂದು ಹೆಸರಾಯಿತಂತೆ. ಬಳಿಕ ದೇವಿಯ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದಲೇ ತನ್ನ ಹೆಸರಿನ ದೇಶವನ್ನು ಆತನು ಸಮುದ್ರ ತಟದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದನಂತೆ"

(೨) ಜೈನ ಪಂಡಿತನಾದ ಕೇಶವರ್ಣಿಯ (೧೩೫೯) ಪ್ರಕಾರ ಭೇದನಾರ್ಥಕವಾದ 'ಕರ್ಣ' ಧಾತುವಿನಿಂದ 'ಕರ್ಣಾಟ' ಎಂಬ ಪದವಾಯಿತು. ದಿವ್ಯಭಾಷೆಯಿಂದ ಬೇರೆಯಾಗಿ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿರುವ ಭಾಷೆಯೆಂದು ಈ ಪದದ ಅರ್ಥ.

(೩) ವೆಂಕಟಾದ್ವರಿಯ (ಸು. ೧೬೫೦) ವಿಶ್ವಗುಣಾದರ್ಶಿಯಲ್ಲಿ 'ಕರ್ಣಗಳಲ್ಲಿ ಅಟನ

ಮಾಡುವುದರಿಂದ, ಎಂದರೆ ಎಲ್ಲರ ಕಿವಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಬಿದ್ದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದದ್ದರಿಂದ 'ಕರ್ಣಾಟ ದೇಶ' ಎಂದು ಹೆಸರಾಯಿತು. (ಶ್ಲೋಕ-೨೯)

(೪) 'ಶಬ್ದರತ್ನಾವಲಿ' ಎಂಬ ಕೋಶದಲ್ಲಿ ಯಾವ ದೇಶದ ರಾಜನ ಕೀರ್ತಿ ಎಲ್ಲರ ಕಿವಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಮೊಳಗುತ್ತಿರುವುದೋ ಆ ದೇಶ ಕರ್ಣಾಟದೇಶ ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ.

(೫) ಆಂಧ್ರಭಾಷಾತತ್ವ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಕಾಕಿನಾಡದ ಪಾರಿ ವೆಂಕಟನಾರಾಯಣ ಪಂಡಿತರು ಕರ್ಣ=ಪರ್ವತ+ಆಟ=ಬ್ರಮಣೇ ಎಂದು ವಿಂಗಡಿಸಿ ಕನ್ನಡಿಗ/ಕರ್ಣಾಟರೆಂದರೆ ಕಾಡುಜನರೆಂದು ವಾದಿಸಿರುವರು."(೧೮) ಮೇಲಿನ ವಾದಗಳು ಪಂಡಿತಗ್ರಾಹ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ.

"ಮನು ತನ್ನ ಕಾಲದ ವ್ರಾತಕ್ಷತ್ರಿಯರ ಪಂಗಡಗಳನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸುತ್ತ "ನಟಶ್ಚಕರಣಶ್ಚೈವ" ಎಂಬುದಾಗಿ (ಮನುಸ್ಮೃತಿ - ೧೦-೨೨) ಎರಡು ಬಗೆಗಳನ್ನು ಕೂಡ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬ ಆಧಾರವನ್ನು ಹಿಡಿದು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ರಾಜವಾಡೆಯವರು ತಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಮಾಡುತ್ತ ಕರಣ ಮತ್ತು ನಟರ ಸಮ್ಮಿಶ್ರ ಪಂಗಡವೇ ಕರ್ಣಾಟ (ಕರಣ+ನಟ=ಕರ್ಣಾಟ) ಎಂದು ಆಗಿದೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಸೂಚಿಸಿರುವರೆಂದಿದೆ."(೧೯)

"ಶ್ರೀರಂಗ ಭೀಮಾಚಾರ್ಯರು ಮರಾಠಿ ಜ್ಞಾನಕೋಶ (ಭಾಗ-೧೦, ಪು-೧೧೬)ದ ಮೂಲಕ ಈ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಪದ ಜಾತಿವಾಚಕವೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ"(೨೦)

ಆಧುನಿಕ ವಿಚಾರವಂತರು ಪ್ರಕಟಪಡಿಸಿದ ಕರ್ನಾ(ರ್ಣಾ)ಟಕ ಪದದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಹೀಗೆ ಮಂಡಿಸಬಹುದು.

"ದಕ್ಷಿಣ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿ ಬೆಳೆಯುವ ದಿನ್ನೆಯ ಕಪ್ಪುನೆಲ ಎಂದರೆ ಕರ್‌ನಾಡು (ಕಪ್ಪುನಾಡು) ಇದರ ಸಂಸ್ಕೃತ ರೂಪವೇ ಕರ್ಣಾಟ" - ರಾಬರ್ಟ್ ಕಾಲ್ಡವೆಲ್.

ಕಾಲ್ಡವೆಲ್‌ರು ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ನೀಡಿದ್ದು ಗುಂಡರ್ಟರ ಸೂಚನೆಯಿಂದ ಪ್ರೇರಿತರಾಗಿ. ಇದನ್ನು ಕಿಟ್ಟೆಲ್ಲರು ಸೇರಿದಂತೆ ಅನೇಕ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಅನುಮೋದಿಸುತ್ತಾರೆ. "ಕನ್ನಡನಾಡು ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟಕ್ಕಿಂತ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದ್ದುದರಿಂದ ಅದು ಕರುನಾಡು" -ಹಟ್ಟಿಯಂಗಡಿ ನಾರಾಯಣ.

ಈ ಹೇಳಿಕೆಯನ್ನು ತ್ರಿವೇಂದ್ರಮನ್ ಕೆ.ಜಿ. ಶೇಷಅಯ್ಯರ, ಕೆ. ವರದಾಚಾರ್ಯ, ಎಂ.ಎಚ್. ಕೃಷ್ಣ, ಪ್ರ.ಗೋ. ಕುಲಕರ್ಣಿ, ಮಾಸ್ತಿ ವೆಂಕಟೇಶ ಅಯ್ಯಂಗಾರ, ರಂ.ಶ್ರೀ. ಮುಗಳಿ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ.

'ಕರುನಡಂ' ಎಂಬುದು 'ಕನ್ನಡ' ಎಂಬುದೂ ತಮಿಳು ಲಕ್ಷಣಗ್ರಂಥಗಳ ವೃತ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿವೆ. ತಮಿಳಿನಲ್ಲಿ 'ಕರು' ಎಂದರೆ ಬೆಟ್ಟ ಎಂದರ್ಥ. ಕೀಳ್ನಾಡಿನವರಾದ ತಮಿಳರು ಮೇಲ್ನಾಡನ್ನು ಕರುನಾಡು-ಕರುನಡಂ ಎಂದು ಕರೆದಿರಬಹುದು. ಕನ್ನಡ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ನಿಷ್ಪತ್ತಿ ಬೇರೆ. ಅದು ಕಮ್ಮಿತ್ತು+ನಡೆ=ಕಂ+ನಡೆ=ಕನ್ನಡ. ತಮಿಳು ಮತ್ತು ತೆಲಗು ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ತೇನ್+ಮೊಪೆ ಮೊದಲಾಗಿ ಮಾಡುವ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಗಳಿಗೆ ಆಗ ಇದು ಅನುಗುಣವಾಗಿರುತ್ತದೆ" - ಆರ್. ತಾತಾಚಾರ್ಯ.

"ಕರಂ, ಕರು ಎಂಬುದು ದೊಡ್ಡ, ವಿಸ್ತಾರವಾದ, ಮಹತ್ ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕೊಡುವ

ಪದಗಳು. ಆದ್ದರಿಂದ ಕರುನಾಡು ಎಂದರೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ, ಕರು+ನಾಡು=ಕರ್=ನಾಡು>ಕರ್ನಾಡು (ದೊಡ್ಡದೇಶ) ಎಂಬ ಕನ್ನಡ ಸಮಾಸ ಪದವೇ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ 'ಕರ್ನಾಟ' ಎಂದು ಆಗಿರಬೇಕು. – ಎಂ. ಗೋವಿಂದ ಪೈ.

"ಕಮ್ಮಿತ್ತು+ನಾಡು=ಕನ್ನಡ. ಕನ್ನಡು>ಕನ್ನಡ ರೂಪ ಕನ್ನಡ ದೇಶದ ಕೆಲವು ಪ್ರಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ಈಗಲೂ ಕಿವಿಗೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಕನ್ನಡ ದೇಶ ಗಂಧದ ಮರದ ಕಾಡುಗಳಿಂದಲೂ ತಾವರೆಯ ಕೊಳಗಳಿಂದಲೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದಿರುವದರಿಂದ ಕಮ್ಮಿತ್ತು ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣ ಈ ನಾಡಿಗೆ ಅನುರೂಪವಾದ್ದು". – ಆರ್. ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್.

"ತಮಿ'ಗಂ=ತಮಿ'ಕಂ ಎಂಬುದನ್ನು ಕರ್+ನಾಟ+ಅಕಂ, ಕರ್ನಾಟಕಂ ಎಂಬುದರೊಡನೆ ಹೋಲಿಸಿ, ಅಕಂ=ಅಗಂ=ಅಂ=ಕರ್ನಾಟಂ". – ಬಿ. ಎಂ. ಶ್ರೀಕಂಠಯ್ಯ.

"ಮೋಹಂಜೋದಾರೋ ಚಿತ್ರಲಿಪಿಯ ಒಂದು ರೇಖಾಸಂಕೇತವನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ ಅದು ಕಣ್‌ನಿರ್= (ಕಣ್ಣುಳ್ಳವರು). ಪದದ ಸಂಜ್ಞೆಯಾಗಿರಬಹುದೆಂದು ತೋರುವುದು. ಕಣ್‌ನಿರ್ ಈಗಿನ ಕನ್ನಡ ಜನರನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಹಳೆಯ ಶಬ್ದವಾಗಿದ್ದು, ಅದರ ಸಂಸ್ಕೃತ ರೂಪಾಂತರ 'ಕರ್ನಾಟಕ' ಇರಬಹುದು". – ಫಾ. ಹೆರಾಸ್.

ಕನ್ (ಎಂದರೆ ಕಾಣು, ಒಡಮೂಡು) ಧಾತುವಿನಿಂದ ಕನ್ನಡ ಹುಟ್ಟಿದೆ. ಕನ್+ಅಳ್=ಕನ್ನಳ್, ಕನ್ನಡ್, ಕನ್ನಡ, ಕನ್+ಅಳ್ ಎಂದರೆ ಒಡಮೂಡುವದನ್ನು ಉಳ್ಳದ್ದು. ಆದಕಾರಣ ಭಾವಗಳನ್ನು ಒಡಮೂಡಿಸುವುದು ಕನ್ನಡ" – ಬೆಟಗೇರಿ ಕೃಷ್ಣಶರ್ಮ.

"ರಾಷ್ಟ್ರಶಬ್ದವು ನಾಟವಾಚಕವು. ಪಂಪನ ಮಹಾನಾಟಕದ ವರ್ಣನೆಯು ಅದನ್ನೇ ಹೇಳುವುದು. ನಾಟಕ್ಷತ್ರಿಯರು ಅಥವಾ ನಾಡವರು ಅನೇಕ ನಾಡುಗಳನ್ನು ಅಥವಾ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳನ್ನು ವಿಂಧ್ಯದ ಸಾಲಿಗೆ ಕಟ್ಟಿದ್ದರು. ಪಶ್ಚಿಮ ಸಮುದ್ರದ ಬಳಿಯ ಸೌರಾಷ್ಟ್ರ, ಆವರ್ತ, ಲಾಟಗಳು, ಮಧ್ಯದೊಳಗಿನ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರವು, ಅಂಗ-ವಂಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ರಾಡ-ರಾಢವು ಇವೆಲ್ಲ ನಾಟರ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು. ಕರ್ನಾಟಕವೂ ನಾಟರ ರಾಷ್ಟ್ರವೇ. ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ನಾಟರೆಂದರೆ ಕರ್ನಾಟಕವೇ". – ಬೇಂದ್ರೆ.

"......ಕಣ್+ಅಡಿಗ=ಕಣ್ಣಡಿಗ-ಕನ್ನಡಿಗ ಎಂದರೆ ಅಂಗಾಲದಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣುಳ್ಳವನೆಂದು ಅರ್ಥ.... ಅಡಿಗಣ್ಣನಾದ ಶಿವನಿಂದ ಅವನ ಉಪಾಸಕರಾದ ಜನರಿಗೆ ಕನ್ನಡಿಗರೆಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿರಲೂಬಹುದು" – ಚೆನ್ನಪ್ಪ ಉತ್ತಂಗಿ.

"ಕನ್ನಡದ ರಾಜಕುಲಕ್ಕೆ ಕದಂಬ ಅಥವಾ ಕರಂಬ ಎಂಬ ಹೆಸರಿದೆ. ಆ ಕರ್ ಅಥವಾ ಕನ್ ಎಂಬ ದಸ್ಯುವರ್ಗದಿಂದ ಕನ್ನಡ ಎಂದು ಹೆಸರಾಗಿರಬಹುದು. ಕರು ಪದಕ್ಕೆ ಎತ್ತರ, ಶಿಖರ, ಮಹತ್ತು ಎಂಬ ಅರ್ಥಗಳಿರುವುದು ತಿಳಿದಿದೆ. ಕನ್ ಮತ್ತು ಕರ್ ಎಂಬ ರೂಪಗಳು ಅಭಿನ್ನ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕನ್+ನಾಡು=ಕನ್ನಾಡು (ಕನ್ನಡ) ಕರ್=ನಾಡು=ಕರುನಾಡು (ಕರುನಾಡುಗ:ಸಂ.ಕರ್ಣಾಟಕ); ಕುಂತಳದ ನಾಟರೇ ಕನ್ನಡಿಗರು. ಆದಿಜನಾಂಗದೊಳಗಿನವರಾದ ಕನ್ ಮತ್ತು ನಾಟರು ಬೆರೆತು ಕನ್ನಡಿಗರೆನಿಸಿರಬಹುದು" – ಮುಳಿಯ ತಿಮ್ಮಪ್ಪನವರು.

"ಶ್ರೀಶೈಲದ ತಪ್ಪಲಿನಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣವಿಷಯ, ಕರ್ಣಾಟಸೀಮ, ಕನ್ನಾಡು ಎಂಬ ಬೇರೆ-ಬೇರೆ ಹೆಸರುಗಳ ಚಿಕ್ಕ ಜಿಲ್ಲೆಯೊಂದಿತ್ತು. 'ಶಾತಕರ್ಣ'ದ ಹ್ರಸ್ವರೂಪ 'ಕರ್ಣ' (ಸಂಕರ್ಣ>ಪ್ರಾಕಣ್ಣ>ತೆಕನ್ನ) ಹೀಗೆ ಶಾತವಾಹನ ದೊರೆಗಳ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಆಂದ್ರದೇಶದ ಒಂದು ಚಿಕ್ಕ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮೂಲಕವಾಗಿ ಕನ್ನಡ ಜನ ತಮ್ಮ ದೇಶ ಮತ್ತು ಭಾಷೆಗಳ ಹೆಸರನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ". - ಎನ್. ವೆಂಕಟರಮಣಯ್ಯನವರು.

"ಳ, ಣ ಮತ್ತು ನ ಗಳಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಪಲ್ಲಟವುಂಟು. ಕಳವರು (ಕಳ್ವರು ಅಥವಾ ಕಳ್ಳರು - ಕಳಭ್ರರು) ಎಂಬ ದ್ರಾವಿಡ ವರ್ಗದ ಬಹುಪ್ರಾಚೀನ ಶಾಖೆಯ ಜನಾಂಗವೇ ಕಣ್ಣರು ಅಥವಾ ಕನ್ನರು. ಕನ್ನರ ನಾಡು (ಕನ್ನಾಡು>ಕನ್ನಡ) ಇದು ಕನ್ನಾಡು>ಕನ್ನಾಟ>ಕರ್ಣಾಟ ಈ ಕ್ರಮದಿಂದ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಂಡಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿರುವ ದ್ವಿರುಕ್ತಿದೋಷ ಕನ್ನಾಡು (ಕನ್ನಡ)ವಿನಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಇಲ್ಲ". - ಶಂ. ಬಾ. ಜೋಶಿ.

"ಕಣಾ(ನಾ)ರ್ಟ, ಕಣಾ(ನಾ)ರ್ಟಕ ಶಬ್ದಗಳು ಮೂಲತಃ ಸಂಸ್ಕೃತ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲ. ಪುನ್ನಾಡು ಸಂಸ್ಕೃತಕ್ಕೆ ಬರುವಾಗ ಪುನ್ನಾಟ ಆದಂತೆ, 'ಕರ್ನಾಡು' ಎಂಬ ದೇಶ್ಯ ಶಬ್ದ ಸಂಸ್ಕೃತತಜ್ಞರ ಉಚ್ಚಾರಣೆಯಲ್ಲಿ ಕಣಾ(ನಾ)ರ್ಟ ಎಂಬ ರೂಪವನ್ನು ತಾಳಿರಬೇಕು. ಕಣಾ(ನಾ)ರ್ಟ+ಕ =ಕಣಾ(ನಾ)ರ್ಟಕ ಎಂಬುದು ಮತ್ತೊಂದು ರೂಪದ ಕ್ರಮ". - ತೀ.ನಂ. ಶ್ರೀಕಂಠಯ್ಯ.

"...ಎಡತೊರೆನಾಡು, ಯೆಲಹಂಕನಾಡು ಮುಂತಾದ 'ನಾಡು' ಸಹಿತವಾದ ಹೆಸರುಗಳು ಶಾಸನಗಳ ತುಂಬ ಸಿಕ್ಕುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಂತೆಯೇ 'ಕರುನಾಡು' 'ಕರ್‌ನಾಡು' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಕನ್ನಡ ಭೂಭಾಗವು ಇದ್ದಿರಬಹುದು. ನೃಪತುಂಗನು ಕನ್ನಡ ತಿರುಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದ ನೆಲವು ಕಪ್ಪುನೆಲ. ಅಲ್ಲಿಗೆ 'ಕರ್‌ನಾಡು' ಎಂಬ ಹೆಸರು ಮೊದಲಾಗಿ, ಅನಂತರ ಅಲ್ಲಿಯ ಭಾಷೆಯನ್ನೇ (ನೃಪತುಂಗನ ಕನ್ನಡಂಗಳನ್ನು) ಆಡುತ್ತಿದ್ದ ಜನಕ್ಕೆಲ್ಲ ಅದೇ ಹೆಸರು ಹರಡಿರಬಹುದು. ಅಥವಾ ನಮ್ಮ ನಾಡಿಗೆ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿರುವ ನೆರೆಯವರಾದ ತಮಿಳರೇ ನಮ್ಮ ನಾಡನ್ನು 'ಕರುನಾಡು' ಎಂದು ಕರೆದಿರಬಹುದು....." - ಜಿ. ಪಿ. ರಾಜರತ್ನಂ.[೨೧]

ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗಿನ ಈ ಎಲ್ಲ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಗಳನ್ನು ಅವಲೋಕಿಸಿದರೆ ಕರ್ನಾಟಕ ಪದವು ಹೇಗೆ ಬೇರೆ-ಬೇರೆ ಅರ್ಥವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ ಎಂಬುದರ ಅಂದಾಜು ಗಮನಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಅರ್ಥ ಸೂಚನೆಗೆ ಭೌಗೋಲಿಕ ಪರಿಸರ ಹೇಗೆ ಮಹತ್ವದ ಸ್ಥಾನ ಹೊಂದಿದೆ ಎಂಬುದೂ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಪೌರಾಣಿಕ, ಜನಾಂಗಿಕ, ಭೌಗೋಲಿಕ ಹೀಗೆ ಪರಿಪರಿಯ ಅರ್ಥವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಕರ್ನಾಟಕದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಮಹತ್ವ ವಿಭಿನ್ನ ಸ್ವರೂಪ ತಳೆಯುವುದು ಎಂಬುದರಲ್ಲಿ ಎರಡು ಮಾತಿಲ್ಲ. ಪೌರಾಣಿಕ ಮತ್ತು ಜನಾಂಗಿಕ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ನಾವು ಗಂಭೀರವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಯಾಕೆಂದರೆ ವೇದ-ಪುರಾಣದ ಉಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಆಧಾರವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಯಾವುದೇ ನಾಡಿನ ಹೆಸರು, ಅರ್ಥ, ಜನಾಂಗವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವುದು ಬಹಳ ಕಠಿಣವಾದ ಕಾರ್ಯ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ; ಅದನ್ನು ನಂಬುವುದೂ ಅಷ್ಟೇ ಕಠಿಣ ಕಾರ್ಯ. ಯಾಕೆಂದರೆ ವೇದಕಾಲದಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗಿನ ಆ ಬೆಳವಣಿಗೆಗಳ

ಸತ್ಯಾಸತ್ಯತೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಮೂಡಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಕರ್ನಾಟಕ ಮತ್ತು ಕನ್ನಡ ಪದಗಳ ಹೆಸರು-ಅರ್ಥಗಳು ಬೇರೆ-ಬೇರೆ ಆಗಿ ಬೆಳೆದು ಬಂದಂತೆ ಅದರ ಅರಸುಮನೆತನಗಳ ಚರಿತ್ರೆಯೂ ವಿಭಿನ್ನವಾಗಿದೆ. ಆರಂಭದಿಂದ ಹಿಡಿದು ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗಿನ ಪ್ರಮುಖ ಅರಸುಮನೆತನಗಳು ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ-ಆಂಧ್ರ, ತಮಿಳನಾಡು ಹಾಗೂ ಗೋವೆಯನ್ನು ಸೇರಿಯೇ ಆಳಿದ್ದನ್ನು ಚರಿತ್ರೆ ನಿರ್ದೇಶಿಸುತ್ತದೆ. ನಾವು ನಮ್ಮವೆಂದು ಹೇಳುವ ಅರಸುಮನೆತನಗಳನ್ನು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ-ಆಂಧ್ರದವರೂ ತಮ್ಮವೆಂದು ಹೇಳುವದನ್ನು ಇತಿಹಾಸ ದಾಖಲಿಸುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾಗಲು ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ ಎಂದರೆ ಈಗಿನಂತೆ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯಗಳ ಸೀಮೆಗಳು ಅಧಿಕೃತವಾಗಿ ದಾಖಲಾಗದೆ ಇರುವುದೇ ಆಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ವಿಷಯ ತುಂಬ ಸಂಕೀರ್ಣವಾಗಿದೆ.

"ಕ್ರಿಸ್ತಶಕದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಶಾತವಾಹನರು ಪ್ರಬಲವಾದ ರಾಜಕೀಯ ಶಕ್ತಿಯಾಗಿ ಕನ್ನಡ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಆಳಿ ಈ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಬೆಳೆಸಲು ಕಾರಣರಾದರು. ಕರ್ನಾಟಕವನ್ನಾಳಿದ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲನೆಯ ಪ್ರಮುಖ ರಾಜವಂಶ ಇದು. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧ನೇ ಶತಮಾನದಿಂದ ೩ನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗೆ ಇವರು ಆಳಿದರು. ಇವರ ಮೂಲ ನಿವಾಸ ಸಾತಾಹನಿಹಾರ. ಅಂದರೆ ಅದು ಈಗಿನ ಧಾರವಾಡ ಮತ್ತು ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಭಾಗ. ಇವರನ್ನು ಆಂಧ್ರರೆಂದೂ, ಆಂಧ್ರಭೃತ್ಯರೆಂದೂ ಕರೆಯಲಾಗಿದ್ದರೂ ಇವರು ಕನ್ನಡಿಗರೇ ಎಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಕಷ್ಟು ಆಧಾರಗಳಿವೆ. ಇವರನ್ನು ಆಂಧ್ರಭೃತ್ಯರೆಂದು ಕರೆದಿರುವುದು ಇವರು ಮೌರ್ಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅವರ ಭೃತ್ಯರಾಗಿದ್ದು, ಅಶೋಕನ ನಂತರ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಬಂದು ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಕಾರಣದಿಂದ ಇರಬಹುದು. ಈ ವಂಶದ ಶಾತವರ್ಣಿಯು ರಾಜನಾಗಿದ್ದಾಗ ಕಳಿಂಗ ದೇಶದ ಖಾರವೇಲನು ಅವರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಅವರ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿದ್ದ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ದೇಶದ ರಟ್ಟಕವನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡನೆಂದು ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರವೆಂಬುದು ಹಿಂದೆ ನೋಡಿದಂತೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಒಂದು ಹೆಸರು. ಮತ್ತು ರಟ್ಟಕರು ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಮೂಲಪುರುಷರಿರಬೇಕು. ಇವುಗಳನ್ನು ಆಗ ಶಾತವಾಹನರು ಆಳುತ್ತಿದ್ದರೆಂಬ ಅಂಶ ಇಲ್ಲಿ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ."(೨೨)

"ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಾಚ್ಯಾ ಭಾಗ್ಯಾನೆ ತ್ಯಾಚ್ಯಾ ಸಂಸ್ಕೃತಿಚ್ಯಾ ಪ್ರಾರಂಭಕಾಳೀಚ ತ್ಯಾಲಾ ಅಶೀ ರಾಜಸತ್ತಾ ಲಾಭಲಿ. ತೀ ಸತ್ತಾ ಮ್ಹಣಜೆ ವಿಖ್ಯಾತ ಸಾತವಾಹನ ಯಾ ರಾಜ ಘರಾಣ್ಯಾಚಿ ಹೋಯ್. ಇ.ಸ.ಪೂ ೩೦೦ ಚ್ಯಾ ಸುಮಾರಾಸ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರೀ ಭಾಷೆಮುಳೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸಮಾಜಾಚಾ ಜನ್ಮ ಝಾಲಾ; ಆಣಿ ಸುದೈವಾನೆ ತ್ಯಾಚ ವೇಳೀ ಯಾ ಭೂಮೀತ ಏಕ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಭಾವಿ, ಬಲಶಾಲಿ ವ ಸಮರ್ಥ ಅಶೀ ರಾಜಸತ್ತಾ ಅವತರಲಿ. ಸಾತವಾಹನಾಂಚೆ ಸತ್ತಾ ಯೇಥೆ ಪ್ರಸ್ಥಾಪಿತ ಝಾಲೀ, ಎವಢೇಚ ನವ್ಹೇ, ತರ ಯಾ ಥೋರ ರಾಜಘರಾಣ್ಯಾನೆ ಸಾಡೇಚಾರಶೇ ವರ್ಷೇ ಆಪಲಿ ಸತ್ತಾ ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನ ಅವ್ಯಾಹತ, ಅಖಂಡ ಚಾಲವೂನ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಾಚಿ ಪ್ರಥಗಾತ್ಮತಾ, ಅಸ್ಮಿತಾ ವ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಯಾಂನಾ ಪಕ್ವ, ಪ್ರೌಢ, ವ ಧೃಢ ಅಸೇ ರೂಪ ಪ್ರಾಪ್ತ ಕರೂನ ದಿಲೆ"(೨೩)

ಪು. ಗ. ಸಹಸ್ರಬುದ್ಧೆಯವರ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ 'ಮರಹಟ್ಟ ಸಾಮ್ರಾಟ ಸಾತವಾಹನ' ಎಂಬ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ (ಪು. ೫೦), 'ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಸೌಭಾಗ್ಯದ ಕಾರಣದಿಂದ ಅದರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಆರಂಭ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಅದಕ್ಕೆ ಲಭಿಸಿದ ಅತ್ಯಂತ ವಿಖ್ಯಾತ ರಾಜಮನೆತನವೆಂದರೆ ಸಾತವಾಹನ ಮನೆತನ. ಕ್ರಿ.ಶ.ಪೂ. ೨೦೦ರ ಸುಮಾರು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರೀ ಭಾಷೆಯ ಕಾರಣದಿಂದಾಗಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸಮಾಜದ ನಿರ್ಮಾಣವಾಯಿತು. ಸುದೈವದಿಂದ ಅದೇ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಈ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಭಾವಿ, ಬಲಶಾಲಿ ಹಾಗೂ ಸಮರ್ಥ ರಾಜಸತ್ತೆಯ ಅವತಾರವಾಯಿತು. ಸಾತವಾಹನ ಸತ್ತೆ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿತವಾಯಿತಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ; ಈ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಮನೆತನವು ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನ, ಅವ್ಯಾಹತ, ಅಖಂಡ ನಾಲ್ಕುನೂರಾ ಐವತ್ತು ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ಆಳಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಅನನ್ಯತೆ, ಅಸ್ಮಿತೆ ಹಾಗೂ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳಿಗೆ ಪಕ್ವ-ಪ್ರೌಢ ಹಾಗೂ ದೃಢವಾದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಗಳಿಸಿಕೊಟ್ಟಿತ್ತು' ಎಂಬ ಉಲ್ಲೇಖ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ.

ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವಾಗ ಇಂಥ ಸಂಗತಿಗಳು ಬಹಳ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತವೆ. ಶಾತವಾಹನರ ಬಗ್ಗೆ ಎರಡೂ ರಾಜ್ಯದ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಹೇಳಿಕೆಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಶಾತವಾಹನರು ಯಾರು? ಅವರು ಕರ್ನಾಟಕದವರೋ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದವರೋ ಅಥವಾ ಆಂಧ್ರದವರೋ, ಅವರ ನಿಶ್ಚಿತಕಾಲ ಯಾವುದು? ಹಾಲರಾಜನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಪ್ರಬುದ್ಧವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿರಲಿಲ್ಲವೇ? ಅವನು ಬರೆದ ಪ್ರಾಕೃತ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರೀ ಅಪಭ್ರಂಶ ಪ್ರಾಕೃತವೇ? ಕರ್ನಾಟಕದ ಅರಸು ಪ್ರಾಕೃತದಲ್ಲೇಕೆ ಕೃತಿ ರಚಿಸಿದ? ಅದರಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡದ ಕೆಲ ಪದಗಳ ಬಳಕೆಯ ಔಚಿತ್ಯವೇನು? ಕುಂತಲ ಪ್ರದೇಶದ ಅರ್ಥ-ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಯಾವುದು? ಹೀಗೆ ಒಂದಾದ ಮೇಲೊಂದು ಪ್ರಶ್ನೆಗಳು ಏಳುತ್ತಲೇ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಪರಿಹಾರರೂಪದ ಉತ್ತರಗಳು ಅಶಕ್ತಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ನಾವು ಯಾವ ದೃಷ್ಟಿಕೋನದಿಂದ ನೋಡಬೇಕು? ತಮ-ತಮಗೆ ಸರಿ ತೋಚಿದಂತೆ ರಚಿಸಿದರೆ ಸತ್ಯವನ್ನು ಕಾಣುವುದು ಹೇಗೆ? ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೂ ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ನಾವು ಸರಿಯಾದ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಿಯೇ ಇಲ್ಲ. ಇದೆಲ್ಲವನ್ನು ಮೀರಿ ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರಶ್ನೆ ಶಾತವಾಹನರು ಆಂಧ್ರಬೃತ್ಯರು, ಆಂದ್ರ ಮೂಲದವರು ಹೇಗೆ? ಎಂಬುದು.

ಪು.ಗ. ಸಹಸ್ರಬುದ್ಧೆಯವರು 'ಶಾತವಾಹನ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ, ಕಲಿಂಗ, ಮಾಳವಾ, ಗುಜರಾತ, ಸೌರಾಷ್ಟ್ರ, ರಾಜಸ್ಥಾನ, ಕೆಲಕಾಲ ಮಗಧ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದ ಕಾವೇರಿವರೆಗೂ ಹಬ್ಬಿತ್ತು". ಎಂದು ಅದರ ಭೌಗೋಲಿಕ ವಿಸ್ತಾರ ಹೇಳಿ ಕೆಲಕಾಲ ಅಂದರೆ ಅಲ್ಪಕಾಲ ಕಾವೇರಿಯವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿತ್ತು ಎಂದು ಹೇಳಿ ಶಾತವಾಹನರ ಮೇಲಿನ ಕರ್ನಾಟಕದ ದಾವೆಯನ್ನು ಅವರು ಎತ್ತಿ ಹಾಕುವಂತೆ ನುಡಿದಿದ್ದಾರೆ. ಅವರನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಬೇಕೆಂದರೆ ಶಾತವಾಹನರ 'ಒಂದು ಶಾಸನವೂ ದ್ರವಿಡ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲ'.

ಡಾ. ಸುಖಠಣಕರರ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಂತೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆ ಶಾತವಾಹನರ ಮೂಲಸ್ಥಾನವಾಗಿದೆ. ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮಾಯಕಡೋಣಿ ಮತ್ತು ಹೀರೆಹದಗಳ್ಳಿ ಎಂಬಲ್ಲಿ ದೊರೆತ

ಶಿಲಾಶಾಸನಗಳನ್ನು ಅವರು ಆಧಾರವಾಗಿ ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ಇವರ ವಾದವನ್ನು ವಿಮರ್ಶಿಸುತ್ತ ಪು.ಗ. ಸಹಸ್ರಬುದ್ಧೆಯವರು – ಒಂದು ವೇಳೆ ಶಾತವಾಹನರ ಮೂಲ ಬಳ್ಳಾರಿಯಾಗಿದ್ದರೆ ಅದರ ಆರಂಭದ ಶಿಲಾಲೇಖಗಳು ಅಲ್ಲಿ ಏಕೆ ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ? ಅಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಶಾಸನಗಳು ಶಾತವಾಹನರ ಕೊನೆಯ ಅರಸ ಪುಲ್ಲಮಾಯಿಯ ಕಾಲದವುಗಳಾಗಿವೆ. ಇಷ್ಟರಿಂದಲೇ ಇಂಥ ಅನುಮಾನ ಯೋಗ್ಯವೆನಿಸದು. ಕರ್ನಾಟಕವು ಶಾತವಾಹನರ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿತ್ತು ಅಂದಬಳಿಕ ಅಲ್ಲಿ ಅವರ ಶಿಲಾಶಾಸನಗಳು ದೊರೆಯುವುದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿದೆ. ಅಷ್ಟು ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಅದರ ಮೂಲಸ್ಥಾನ ಕರ್ನಾಟಕವಾಗಲಾರದು. ಎಂದು ಹೇಳಿ ವಾದಕ್ಕೆ ತಿಲಾಂಜಲಿ ನೀಡುತ್ತಾರೆ.

ಶಾತವಾಹನರ ಮುಂದಿನ ಘಟ್ಟದಲ್ಲಿಯ – ಕದಂಬ ಗಂಗರ ಬಗ್ಗೆ ಕರ್ನಾಟಕ–ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಉದ್ಭವಿಸಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಮತ್ತು ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಮನೆತನಗಳಿಗೆ ಬಂದರೆ ಮತ್ತೆ ಕರ್ನಾಟಕ–ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳು ತಲೆ ಎತ್ತಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತವೆ. ಕನ್ನಡಿಗರಾದ ನಾವು ಈ ಮನೆತನಗಳನ್ನು ನಮ್ಮವು ಎಂದು ನಿಸ್ಸಂಶಯವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತೇವೆ. ಆದರೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಇದರ ಬಗ್ಗೆ ಏನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ? ರಾ.ಗೋ. ಭಾಂಡಾರಕರ, ಡಾ. ಡಿ.ಸಿ. ಸರಕಾರ, ಅ.ಸ. ಅಳತೇಕರರಂಥ ಕೆಲ ತಟಸ್ಥ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಚಾಲುಕ್ಯ ಮತ್ತು ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಮನೆತನಗಳು ಕರ್ನಾಟಕದವು ಎಂದು ನಿರ್ವ್ಯಾಜ್ಯವಾಗಿ ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಕುಲಪತಿ ಚಿಂತಾಮಣಿರಾವ ವೈದ್ಯ ಮ.ಮ. ಮಿರಾಶಿ, ಪು.ಗ. ಸಹಸ್ರಬುದ್ಧೆ, ಫ್ಲೀಟ್, ಹುಯೆನ್‌ತ್ಸಾಂಗರ ಹೇಳಿಕೆಗಳು ಕರ್ನಾಟಕದ ವಿರೋಧವಾಗಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತವೆ. ಬಹುಶಃ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈಗಿನ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯೇ ಇರದಿದ್ದರಿಂದ ಇಂಥ ತಪ್ಪು ತಿಳವಳಿಕೆಗೆ ಕಾರಣವೆನ್ನಬಹುದು. 'ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರೀ', 'ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ' ಪದಗಳು ಇನ್ನೂ ಪೂರ್ಣ ಅರ್ಥವನ್ನು ತೆರೆದಿಡದಿರುವುದು ಇಂಥ ಕಲ್ಪನೆಗಳಿಗೆ ಎಡೆಮಾಡಿದೆ. ಇಂದು ಎರಡೂ ಕಡೆಯ ವಿದ್ವಾಂಸರಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಪ್ರಾಚೀನತೆಯ ಕುರಿತಾದ ಚಿಂತನೆಗಳು ಬತ್ತಿಹೋಗಿವೆ. ಯಾವಾಗಲೋ ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾಗಿ ಕೋಲ್ಮಿಂಚಿನಂತೆ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಇವು ವ್ಯಕ್ತವಾದರೂ ಸಮಗ್ರ ಚಿಂತನೆಗಳು ಇಂದು ಬರಿದಾಗಿವೆ. ಅದೂ ಅಲ್ಲದೆ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಒಳಹೊಕ್ಕು ಇದರ ಸತ್ಯಾಸತ್ಯತೆಯನ್ನು ಅರಿಯುವುದೂ ಸಹ ಅಷ್ಟು ಸುಲಭದ ಕೆಲಸವೂ ಅಲ್ಲ. ಆದರೂ ಭವಿಷ್ಯತ್ತು ಏನು ಉತ್ತರಿಸುತ್ತದೆ ನೋಡೋಣ.

೨.೪ ಸಮಾರೋಪ

ಇಂದು ಕರ್ನಾಟಕ–ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ, ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ, ಸ್ವತಂತ್ರ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಗಡಿಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ಎದುರಿಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಬದುಕುತ್ತಲಿವೆ. ಹೀಗಾಗಿ ತಮ್ಮ ರಾಜ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ, ತಮ್ಮ ಭಾಷೆಯ ಬಗ್ಗೆ, ತಮ್ಮ ಧರ್ಮದ ಬಗ್ಗೆ ಇಂದು ಎರಡೂ ರಾಜ್ಯದ ಜನರು ತೀವ್ರ ಸಂವೇದನೆಗೆ ಒಳಗಾಗಿದ್ದಾರೆ. ನೆರೆಯ ರಾಜ್ಯಗಳಿಂದ ನಾವು ಹೇಗೆ ಭಿನ್ನ ಮತ್ತು ಶ್ರೇಷ್ಠ ಎಂಬ ವಿನೂತನ ವಿಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮನ್ನು ತೊಡಗಿಸಿ ಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ; ಇಂದು ನಾವು ಹೊರಗಿನವರಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕತೆ ಕಾಣುವಂತೆ ನಮ್ಮ–ನಮ್ಮಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರತ್ಯೇಕತೆಯನ್ನು ಕಾಣತೊಡಗಿದ್ದೇವೆ. ಇದು ಇಂದಿನ ಅತ್ಯಂತ ಆತಂಕಕಾರಿ ಬೆಳವಣಿಗೆ. ಸ್ವಭಾಷೆ–ಸ್ವಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನತೆ

ಬೆಳೆಯುತ್ತ ಹೋದರೆ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾನ ಉಳಿಯುತ್ತದೆ. ಇಂದು ಎರಡೂ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯ ಈ ಭಿನ್ನತೆ ಕುರಿತು ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದರೆ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದ ರಾಷ್ಟ್ರಿಕರು ಯಾವ ರೀತಿ ವಿಚಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು ಎಂಬುದು ಬಹಳ ಮಹತ್ವ ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. ಕೇವಲ ತಮ್ಮ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ವಿಸ್ತಾರಮಾಡಬೇಕು ಎಂಬ ಪ್ರಮುಖ ಧ್ಯೇಯವನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಮುನ್ನಡೆದ ನಮ್ಮ ಅರಸು ಮನೆತನಗಳು ಪರಭಾಷೆ, ಪರಧರ್ಮ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಕುರಿತು ಪರಮ ಸಹಿಷ್ಣುಗಳಾಗಿದ್ದರು ಎಂಬುದು ಇತಿಹಾಸ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಇಂದು ನಾವು ಅವರಲ್ಲಿಯ ಪ್ರತ್ಯೇಕತೆಯನ್ನು ಸಂಶೋಧಿಸುವುದು ತುಂಬ ಕಠಿಣವಾಗುತ್ತಲಿದೆ. ಇತಿಹಾಸದ ಆಧಾರಗಳ ಅಭಾವದಿಂದ ಇಂದು ನಾವು ಪೂರ್ವದ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ನಿಖರವಾಗಿ ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವುದು ಅತ್ಯಂತ ಕಠಿಣವಾಗಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಅಧ್ಯಯನಗಳ ತಾತ್ವಿಕತೆ ನನ್ನ ಅಧ್ಯಯನವಾಗಿದೆ. ಎರಡೂ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ತುಲನಾತ್ಮಕ ಅಧ್ಯಯನದ ಪ್ರಮುಖ ಸಂಗತಿಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತುತವಾಗುತ್ತವೆ. ಎರಡೂ ಕಡೆಯ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಪ್ರಮುಖ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಒಂದೇ ಸೂರಿನಡಿ ತರುವುದು ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಯತ್ನವಾಗಿದೆ. ವೈಚಾರಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರದ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಅನಂತವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಸಮಗ್ರತೆಯ ಕೊರತೆ ಎದ್ದು ಕಂಡರೆ ಆಶ್ಚರ್ಯಪಡಬೇಕಿಲ್ಲ.

ಅಡಿಟಿಪ್ಪಣಿಗಳು

೧)	ಪು. ಗ. ಸಹಸ್ರಬುದ್ಧೆ	: 'ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸಂಸ್ಕೃತಿ' : ಪು - ೧
೨)	ಸಂ. ಅ. ರಾ. ಕುಲಕರ್ಣಿ ಗ. ಹ. ಖರೆ	: ಖಂಡ-೧. 'ಮರಾಠ್ಯಾಂಚಾ ಇತಿಹಾಸ' ಪು - ೧-೨
೩)	ಶಂ. ಬಾ. ಜೋಶಿ	: ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಮೂಲ : ಪು - ೧
೪)	ಪು. ಗ. ಸಹಸ್ರಬುದ್ಧೆ	: 'ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸಂಸ್ಕೃತಿ' : ಪು - ೨೫
೫)	ಪ್ರೊ. ಡಿ. ಕೆ. ಭೀಮಸೇನರಾವ್	: ಹದಿಮೂರನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕರ್ನಾಟಕಾಂಧ್ರ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯಾವಲೋಕನ : ಪು - ೬
೬)	ಶಂ. ಬಾ. ಜೋಶಿ	: 'ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಮೂಲ' ಪು - ೧೦ (ಅರಿಕೆ)
೭)	ಶಂ. ಬಾ. ಜೋಶಿ	: ಮರ್ಹಾಟೀ ಸಂಸ್ಕೃತಿ - ಕೆಲವು ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಪು - ೧೬
೮)	ಅದೇ	: ಪು - ೧೫
೯)	ಪು. ಗ. ಸಹಸ್ರಬುದ್ಧೆ	: ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸಂಸ್ಕೃತಿ : ಪು - ೩೦
೧೦)	ಮ. ಮ. ಮಿರಾಶಿ	: 'ನವಭಾರತ' ಡಿಸೆಂಬರ್, ೧೯೫೩
೧೧)	ಸಂಕಾಲಿಯಾ	: 'ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸಂಸ್ಕೃತೀಚಾ ಪ್ರಾರಂಭಕಾಲ, ಮೌಜ: ದಿವಾಳಿ ಅಂಕ - ೧೯೫೪
೧೨)	ಪು. ಗ. ಸಹಸ್ರಬುದ್ಧೆ	: ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸಂಸ್ಕೃತಿ - ಪು - ೩೫-೩೬
೧೩)	ಅ. ರಾ. ಕುಲಕರ್ಣಿ ಗ. ಹ. ಖರೆ	: ಖಂಡ-೧. ಮರಾಠ್ಯಾಂಚಾ ಇತಿಹಾಸ : ಪು - ೫
೧೪)	ಟಿ. ವಿ. ವೆಂಕಟಾಚಲ ಶಾಸ್ತ್ರೀ	: 'ನಮ್ಮ ಕರ್ನಾಟಕ' : ಪು - ೧೬
೧೫)	ಅದೇ	: ,,
೧೬)	ಎಚ್. ತಿಪ್ಪೇರುದ್ರಸ್ವಾಮಿ	: ಕರ್ಣಾಟಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಸಮೀಕ್ಷೆ : ಪು - ೭೪
೧೭)	ಟಿ. ವಿ. ವೆಂಕಟಾಚಲ ಶಾಸ್ತ್ರೀ	: 'ನಮ್ಮ ಕರ್ನಾಟಕ' : ಪು - ೩೧-೩೪
೧೮)	ಅದೇ	: ಪು - ೪೫-೪೬
೧೯)	ಶಂ. ಬಾ. ಜೋಶಿ	: 'ಕನ್ನಡದ ನೆಲೆ' : ಪು - ೬೮
೨೦)	ಶ್ರೀರಂಗ ಭೀಮಾಚಾರ್ಯರು	: ಕರ್ಣಾಟಕ, ಕರ್ನಾಟಕ ಈ ರೂಪುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದು ಸಾಧು? : ಪು - ೨೫-೨೬
೨೧)	ಟಿ.ವಿ. ವೆಂಕಟಾಚಲ ಶಾಸ್ತ್ರೀ	: ನಮ್ಮ ಕರ್ನಾಟಕ : ಪು - ೪೫-೫೦
೨೨)	ಎಚ್. ತಿಪ್ಪೇರುದ್ರಸ್ವಾಮಿ	: ಕರ್ಣಾಟಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಸಮೀಕ್ಷೆ : ಪು - ೮೧
೨೩)	ಪು. ಗ. ಸಹಸ್ರಬುದ್ಧೆ	: 'ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸಂಸ್ಕೃತಿ' : ಪು - ೫೦

ಅಧ್ಯಾಯ - ೩

ಕರ್ನಾಟಕ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ನೆಲೆಗಳು

೩.೧ ಪೀಠಿಕೆ

ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ರಾಜ್ಯಗಳ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಚರಿತ್ರೆ ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಎನ್ನುವಂತೆ ಇತ್ತು. ಅನೇಕ ಪ್ರಾಚೀನ ಅರಸು ಮನೆತನಗಳು ಇವೆರಡನ್ನು ಅನೇಕ ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ಸಮಾನವಾಗಿ ಆಳಿದವು. ಎರಡೂ ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಒಂದು ಮಾಡಿಕೊಂಡೇ ಆಳಿದ್ದರಿಂದ ಅವೆರಡರ ಮಧ್ಯೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಸೀಮಾರೇಖೆಗಳು ಇರಲಿಲ್ಲ. ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಭಾಷೆ, ಇತಿಹಾಸಗಳ ಅನುಬಂಧದ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳು ಎರಡೂ ರಾಜ್ಯಗಳ ಮಧ್ಯೆ ತಲೆಯೆತ್ತಿದಾಗ ಉತ್ತರ ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುವುದು ದುಸ್ತರವಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದರೊಳಗೊಂದು ಬೆರೆತುಕೊಂಡಿದ್ದ ಪ್ರಾಚೀನ ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುವುದು ಸುಲಭವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇಂದು ಭಾರತದ ಎಲ್ಲ ರಾಜ್ಯಗಳು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಸ್ತಿತ್ವ ಹೊಂದಿದಂತೆ ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಗಳೂ ಸ್ವತಂತ್ರ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ಎರಡೂ ರಾಜ್ಯಗಳ ಸೀಮೆಗಳು ನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿವೆ. (ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ತಂಟೆಗಳನ್ನು ಹೊರತುಪಡಿಸಿ) ಭಾಷೆ ನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿದೆ, ಧರ್ಮ, ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳು, ಸಾಹಿತ್ಯ, ಕಲೆಗಳು ನಿಖರವಾಗಿವೆ. ಪ್ರತ್ಯೇಕತೆ ಎರಡೂ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟತೆ ತಂದಿದೆ. ಈಗ ಐವತ್ತು-ಅರವತ್ತು ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆಯಷ್ಟೇ ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಗಡಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ-ಮರಾಠಿ ಎರಡೂ ಭಾಷೆಗಳು ಸಮಾನವಾಗಿ ಪ್ರಯೋಗಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದವು. ಎರಡೂ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಜನರು ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರು. ನನ್ನದು-ನಿನ್ನದು ಎನ್ನುವ ಭೇದ ಅಲ್ಲಿ ಇರಲೇ ಇಲ್ಲ. ಆದರೆ ಇಂದು ಜಾಗತೀಕರಣದ ಕುರಿತು ದಿನನಿತ್ಯ ನಾವು ಚಿಂತನೆ-ವಿಮರ್ಶೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೇವೆ. ಇಡೀ ವಿಶ್ವವನ್ನು ಒಂದುಗೂಡಿಸುವ ಇಂದಿನ ಪ್ರಯತ್ನ ಭಾವನಾತ್ಮಕವಾಗಿ ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದರೆ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಎಂದೇ ಹೇಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ವಿರೋದಾಭಾಸವೆಂದರೆ ಈ ಜಾಗತೀಕರಣ ನಿಜವಾದ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಎಂದೂ ನಮ್ಮ ಮನಸ್ಸುಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸುವದಿಲ್ಲ, ಒಂದುಗೂಡಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಕೇವಲ ನಮ್ಮ-ನಮ್ಮ

ಅನುಕೂಲಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಈ ಜಾಗತೀಕರಣದ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಎಂಬುದು ಇದರೊಳಗಡಗಿದ ಸತ್ಯವಾಗಿದೆ. ಇದು ಸ್ವಾರ್ಥದ ಕೂಡುವಿಕೆಯಾಗಿದೆ.

'ಏಕತೆಯ ಘೋಷಣೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರತ್ಯೇಕತೆ' ಎಂಬುದು ಬಹುಶಃ ಜಾಗತೀಕರಣದ ಅರ್ಥವಾಗಿದೆ. ನಮ್ಮ-ನಮ್ಮ ಗಡಿಭಾಗಗಳತ್ತ ಗಮನಹರಿಸಿದಾಗ ಭಾಷಿಕ ಪ್ರತ್ಯೇಕತೆಯನ್ನು ತರಲು ನಾವು ಉದ್ದೇಶಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಹೇಗೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಿದ್ದೇವೆ ಎಂಬುದು ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂದಿನ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಯುವ ಮತ್ತು ನವ ಪೀಳಿಗೆ ಶುದ್ಧ ಮರಾಠಿಯ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತ ಭಾಷಾ ಶುದ್ಧೀಕರಣದತ್ತ ಹೆಚ್ಚು ಒಲವು ತೋರಿಸುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಅಚ್ಚಗನ್ನಡದ ಲಿಂಗಾಯತ-ಜೈನ ಕುಟುಂಬಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇಂದು ಭಾಷಿಕ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅಮೂಲಾಗ್ರ ಬದಲಾವಣೆ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಅಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡಕ್ಕಿಂತ ಮರಾಠಿಯ ಬಳಕೆ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಬಲವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದು ವಾಸ್ತವ ಸಂಗತಿ. ಅಲ್ಲಿಯ ಕುಟುಂಬಗಳ ಹಿರಿಯರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಕನ್ನಡ ಬರುತ್ತದೆ. ಯುವಕರಿಗೆ ಕನ್ನಡ ಕಲಿಯುವಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಬಳಸುವಲ್ಲಿ ಎಳ್ಳಷ್ಟೂ ಆಸಕ್ತಿ ಇಲ್ಲ. ಪ್ರಯತ್ನಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಶುದ್ಧ ಮರಾಠಿಯ ಬಳಕೆ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವುದು ಅನುಭವವೇದ್ಯ ಸಂಗತಿ. ಹೀಗೆ ಭಾಷೆಯು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಮನೆಮಾಡತೊಡಗಿತೆಂದರೆ ಎರಡು ಗಡಿ ಮನಸ್ಸುಗಳು ಹೇಗೆ ತಾನೆ ನುಡಿ ನೆಮ್ಮದಿಯಿಂದ ಬದುಕಬಲ್ಲವು? ಆದರೆ ದಿನಾಂಕ : ೦೫-೧೦-೨೦೧೪ ರಂದು ಬಸವರಾಜ ಕಟ್ಟಿಮನಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನದ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ಬಂದಿದ್ದ (ತರುವಾಯ ಅವರಿಗೆ ಜ್ಞಾನಪೀಠ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಮರಾಠಿಯಲ್ಲಿ ದೊರೆಯಿತು) ಭಾಲಚಂದ್ರ ನೇಮಾಡೆಯವರು ಆ ವೇದಿಕೆಯ ಮೇಲೆ ತಮ್ಮ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತ "ನಾನು ಭಾರತೀಯನೆಂದರೆ ನಾನು ಸತ್ಯಕ್ಕೆ ಸಮೀಪವಾಗುತ್ತೇನೆ. ಒಂದುವೇಳೆ ನಾನು ಕರ್ನಾಟಕದವ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದವ ಎಂದರೆ ನಾನು ಸುಳ್ಳು ಇತಿಹಾಸ ನಿರ್ಮಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ" ಎಂದು ಹೇಳಿ ಮತ್ತೆ ಅವರು "Borders unite the people", ಅಂದರೆ "ಸೀಮೆಗಳು ಇರುವುದೇ ಕೂಡಿ ಬದುಕಲು" ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ಅವರು ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ ಎರಡು ಪ್ರಮುಖ ವಿಚಾರಗಳೆಂದರೆ ನಾನು ನನ್ನ ಇತಿಹಾಸ ನಿರ್ಮಿಸಲು ಹೋದರೆ ಬಹಳ ಕುಬ್ಜನಾಗುತ್ತೇನೆ. ಮತ್ತು ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗಿನ ಇತಿಹಾಸವು ಸತ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ. ನಮಗೆ ಬೇಕಾದಂತೆ ಅದನ್ನು ತಿರುಚಿ ಬರೆಯುತ್ತೇವೆ ಎಂಬುದು ಒಂದಾದರೆ, ಇನ್ನೂ ವಾಸ್ತವದಲ್ಲಿ ಸೀಮಾಭಾಗದ ಅಂದರೆ ಗಡಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿರುವ ಜನರು ಸೌಹಾರ್ದದಿಂದಲೇ ಬದುಕುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ರಾಜಕಾರಣವು ಅದರ ದಾರಿಯನ್ನು ತಪ್ಪಿಸುತ್ತಿರುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಎರಡನೆಯದು. ನೇಮಾಡೆಯಂಥ ಪ್ರಬುದ್ಧ ಸಾಹಿತಿಗಳು ಈ ರೀತಿಯ ವಿಚಾರ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಮನೆಮಾಡುತ್ತಿರುವ ನಿರಾಸೆ ಮತ್ತು ಸಂಶಯದ ಭಾವವನ್ನು ತೊಲಗಿಸುತ್ತದೆ ಎಂಬುದರಲ್ಲಿ ಎರಡು ಮಾತಿಲ್ಲ. ನಾವೆಲ್ಲರೂ ಅವರ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಅನುಮೋದಿಸಲೇಬೇಕು. ಮರಾಠಿಗರು ಮಾತ್ರ ಭಾಷಾ ಪ್ರೇಮದಲ್ಲಿ, ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಕಠೋರರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಕನ್ನಡಿಗರ ಮರಾಠಿ ಪ್ರೇಮವೂ ಇಂದು ದಿನೇ-ದಿನೇ ಕ್ಷೀಣಿಸುತ್ತ ನಡೆದಿರುವುದನ್ನು ನಾವು ಬಚ್ಚಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲಾರೆವು. ಭಾಷಿಕ ಸಂಕುಚಿತತೆ ಮತ್ತು ಧಾರ್ಮಿಕ

ಸಂಕುಚಿತತೆ ನಮ್ಮನ್ನು ಮತ್ತೆ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ತಳ್ಳುತ್ತಿರುವಂತೆ ಭಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ವಿಶಾಲ ತತ್ವಕ್ಕೆ ಇಂದು ಹಿನ್ನಡೆಯಾಗುತ್ತಿರುವುದು ದುರಾದೃಷ್ಟಕರ ಸಂಗತಿ. ಇಂದಿನ 'ಗಡಿ' ರಾಜಕೀಯವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ರಾಜಕೀಯ ಪ್ರೇರಿತವಾಗಿದೆ. ಅದು ನಮ್ಮ-ನಮ್ಮ ಸ್ವಾರ್ಥವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವ, ಲಾಭವನ್ನು ಬಯಸುವ ವ್ಯಾಪಾರದ ಸ್ವರೂಪ ತಾಳಿದ್ದು ಅತ್ಯಂತ ಖೇದಕರ. ಇಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕತೆಯ ಧ್ವನಿಗಳು ಗಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಮೊಳಗುತ್ತಲಿವೆ. ಕೆಲಸಲ ಅವು ಉಗ್ರ ಸ್ವರೂಪವನ್ನೂ ತಾಳಿ ಸಾಮಾಜಿಕ ನೆಮ್ಮದಿಯನ್ನು ಕೆಡಿಸುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಭಾಷಾಪ್ರೇಮ ಮೆಚ್ಚುವಂತಹದಾದರೂ ಅದು ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ಸ್ವಾತಂತ್ರವನ್ನು ಕಸಿದುಕೊಳ್ಳಬಾರದು.

೩.೨ ಭಾಷಿಕ ನೆಲೆ

ಇಂದು ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಯು ಸಮೃದ್ಧಗೊಂಡಿದೆ. ಸಮಗ್ರ ಸ್ವರೂಪ ತಾಳಿ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಭಾಷೆಯ ಗೌರವವನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಹೊಸ್ತಿಲಲ್ಲಿದೆ. ಮರಾಠಿಗೆ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಜ್ಞಾನಪೀಠ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯು ಭಾಲಚಂದ್ರ ನೇಮಾಡೆಯವರ ಮೂಲಕ ಲಭಿಸಿದೆ. ಹೀಗೆ ಬೆಳೆದ ಮತ್ತು ಇನ್ನೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿರುವ ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಯು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕವಾಗಿ ಅದು ಎಷ್ಟು ಪ್ರಾಚೀನ ಎಂಬುದು ಬಗೆಹರಿಯದ ಪ್ರಶ್ನೆ ಎನಿಸಿದರೂ ಒಳಹೊಕ್ಕು ನೋಡಿದರೆ ಅದರ ರೂಪ-ಸ್ವರೂಪಗಳ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಚಿತ್ರಣವನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಜಗತ್ತಿನ ಯಾವ ಭಾಷೆಯೂ ಒಮ್ಮೆಲೇ ಜನ್ಮ ತಾಳಲಿಲ್ಲ. ಅದು ಅನೇಕ ಅವಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ತೆವಳುತ್ತ, ದಾಟುತ್ತ ಕಾಲಾಂತರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹಂತಕ್ಕೆ ಬಂದು ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ತನ್ನ ಸರ್ವಾಂಗೀಣ ವಿಕಾಸವನ್ನು ಸಾಧಿಸುತ್ತದೆ. ಭೌಗೋಲಿಕವಾಗಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಅಸ್ತಿತ್ವ ಅತ್ಯಂತ ಅರ್ವಾಚೀನವಾಗಿದೆ. ಇತಿಹಾಸ ಆರಂಭವಾಗುವ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಜನಾಂಗಗಳು ವಾಸಮಾಡಿವೆ. ತದನಂತರ ವಲಸೆಹೋಗಿವೆ, ಸ್ಥಳಾಂತರಗೊಂಡಿವೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಕಾರಣಗಳಿರಬೇಕು. ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ವಿಭಿನ್ನತೆಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಅಂದು ವಾಸಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಇಲ್ಲಿಯ ವಿಭಿನ್ನ ಜನಾಂಗಗಳ ಭಾಷೆಯೂ ವಿಭಿನ್ನವಾಗಿರಬೇಕು. ಮೌಖಿಕ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುವ ಭಾಷೆಗೆ ಯಾವ ಬದ್ಧತೆ ಮತ್ತು ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳು ಇರುವದಿಲ್ಲ. ಅವ್ಯವಸ್ಥೆಯೇ ಅದರ ಲಕ್ಷಣವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಶಾತವಾಹನರ ಕಾಲದಿಂದ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಇತಿಹಾಸ ತೆರೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ ಎಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅವರ ಭಾಷೆ ಪ್ರಾಕೃತವಾಗಿತ್ತು. ಮುಂದೆ ಶಾತವಾಹನರ ಆಳಿಕೆ ಕರ್ನಾಟಕ, ಆಂಧ್ರವನ್ನೂ ವ್ಯಾಪಿಸುತ್ತದೆ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ, ಆಂಧ್ರ, ಕರ್ನಾಟಕವನ್ನು ಶಾತವಾಹನರು ಆಳಿದ್ದರಿಂದ ಅವರ ಮೂಲದ ಬಗ್ಗೆ ವಾದ-ವಿವಾದ-ಸಂಶಯಗಳು ತಲೆಯೆತ್ತಿದವು. ನಿಖರವಾದ ಐತಿಹಾಸಿಕ ದಾಖಲೆಗಳ ಕೊರತೆಯಿಂದಾಗಿ ಇಂದೂ ಸಹ ನಾವು ಅಪೂರ್ಣ ಇತಿಹಾಸವನ್ನೇ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೇವೆ. ನಮಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗುವ ದಾಖಲೆಗಳನ್ನು ನೀಡಿ ನಾವು ನಮ್ಮ ಪರವಾದ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಸಿದ್ಧಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಿರುತ್ತೇವೆ. ವಿಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ವಿಕೃತಿಯನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳದೆ ವಿವೇಕವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ ವಾಸ್ತವಾಂಶ ಹೆಚ್ಚು ಬೆಳಕು ನೀಡುತ್ತದೆ. ದೊರೆತ ಆಧಾರಗಳಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಶ್ರವಣಬೆಳಗೋಳದ ಗೊಮ್ಮಟನ ಪಾದದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ 'ಚಾವುಂಡರಾಯ ಕರವಿಯಲೆ' ಎಂಬ

ಶಾಸನೋಕ್ತ ಮರಾಠಿ ಉಲ್ಲೇಖವೇ ಮರಾಠಿಯ ಪ್ರಥಮ ದರ್ಶನ ಎಂದು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕವಾಗಿ ಭಾವಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಮರಾಠಿಯ ಮೂಲ ಉಲ್ಲೇಖ ಅದೂ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ! ಆಶ್ಚರ್ಯವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿಯೇ ತದನಂತರ 'ಗಂಗರಾಜ ಸುತ್ತಾಲೆ ಕರವಿಯಲೆ' ಎಂಬ ಉಲ್ಲೇಖವೂ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಇದು ತರುವಾಯದ ಉಲ್ಲೇಖ ಎಂದು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿರುವರು. ಅದು ಏನೇ ಇರಲಿ, ಕರ್ನಾಟಕ–ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಭಾಷಿಕ ಸಂಬಂಧ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಸಾಗಿತ್ತು ಎಂಬುದು ಮಾತ್ರ ಇದು ಸಾಬೀತುಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಮರಾಠಿ ಜನರ ಗಮನಕ್ಕೆ ಬರಲೆಂದೇ ಈ ಶಾಸನದ ರಚನೆಯಾಗಿರಬೇಕಲ್ಲವೆ? ಅಂದರೆ ಮರಾಠಿ ಜನ ಸಂಪರ್ಕದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕವಿತ್ತು ಮತ್ತು ಗೊಮ್ಮಟನೂ ಇದ್ದ. ಆದರೆ ಇದು ಯಾವ ಪ್ರಕಾರದ ಸಂಪರ್ಕ ಎಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ರಾಜಕೀಯ ಸಂಪರ್ಕವೋ! ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಂಪರ್ಕವೋ, ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಸಂಪರ್ಕವೋ, ಪ್ರಕೃತಿ ವಿಪರೀತ ಕಾರಣದ ಸಂಪರ್ಕವೋ ಎಂಬುದನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಲಾರದ ಸಂಪರ್ಕ ಇದಾಗಿದೆ. ಬಹುಶಃ ಮೇಲಿನ ಎಲ್ಲ ಕಾರಣಗಳೂ ಈ ಸಮನ್ವಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿರಬೇಕು ಎಂದು ಹೇಳಿದರೆ ತಪ್ಪಿಲ್ಲ.

ಸಂಶೋಧನೆ ಸತತವಾಗಿ ಹೊಸರೂಪ ತಾಳುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಯೂ ಸಹಿತ ಅನೇಕ ಹೊಸ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಧಾರಣೆ ಮಾಡಿ ತನ್ನ ವಿಕಾಸವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಕೆಲ ಮುಖ್ಯ ಅಂಶಗಳೆಂದರೆ:

೧) ಕ್ರಿ. ಶ. ಸು. ೨೨೦೦ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದಿನ ಶಾಸನವೊಂದು ಪುಣೆ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಜುನ್ನೂರು ಹತ್ತಿರದ ನಾಣೇಘಾಟದಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿದ್ದು, ಆ ಶಿಲಾಶಾಸನದಲ್ಲಿ 'ಮಹಾರಠಿನೋ' ಎಂಬ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಈ ಶಾಸನವು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರೀ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಅಂದರೆ ಮಹಾರಠಿ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿದೆ.

೨) 'ಗಾಥಾಸಪ್ತಶತಿ'ಯು ಶಾತವಾಹನರ ಹಾಲರಾಜನಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಕೃತಿ. ಇದರ ಕಾಲ ಸುಮಾರು ಕ್ರಿ.ಶ.ಪೂ. ಒಂದನೆಯ ಶತಮಾನ. 'ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರೀ ಪ್ರಾಕೃತ'ವು ಇದರ ಭಾಷೆ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರೀ ಪ್ರಾಕೃತವು ಶಾತವಾಹನರ ಮಾತೃಭಾಷೆ ಆಗಿತ್ತು. ಪ್ರಾಕೃತವು ಅವರ ಆಸ್ಥಾನ ಭಾಷೆಯಾಗಿತ್ತು. ಈ ಹೊಸ ಸಂಶೋಧನೆಯು ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಯ ರೂಪ–ಸ್ವರೂಪವನ್ನೇ ಬದಲಾಯಿಸಿಬಿಟ್ಟಿದೆ. ಈ ಹೇಳಿಕೆ ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಯ ಪ್ರಾಚೀನತೆಯನ್ನು ಸುಮಾರು ೨೦೦೦ ವರ್ಷಗಳ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಒಯ್ಯುತ್ತದೆ. ಅದರ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಮಹಾರಠ್ಠೀ>ಮಹಾರಠಿ>ಮರಹಟ್ಟಿ>ಮರ್ಹಾಟೀ>ಮರಾಠೀ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇಂದಿನ ವಿದ್ವಾಂಸರು, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರೀ ಪ್ರಾಕೃತ, ಅಪಭ್ರಂಶ ಮರಾಠಿ ಮತ್ತು ಮರಾಠಿ ಇವು ಬೇರೆಬೇರೆಯಲ್ಲ; ಅವು ಒಂದೇ ಭಾಷೆಯ ಮೂರು ಸ್ವರೂಪಗಳು ಎಂದು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಾಗಿ ಅದು 'ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರೀ' ಎಂಬ ಪರಿಷ್ಕೃತ ನಾಮ ಪಡೆಯಿತು. ನಾಗರ, ವೈದರ್ಭೀ, ದಾಕ್ಷಿಣಾತ್ಯ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರೀ ಮುಂತಾದ ಅಪಭ್ರಂಶ ಭಾಷೆಗಳು ಈಗಿನ ವಿದರ್ಭ ಮರಾಠವಾಡಾ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತದಲ್ಲಿದ್ದವು. ಈ ಅಪಭ್ರಂಶ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ನಾವು ಮರಾಠಿಯ ಮೂಲವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಅಸ್ಮಕ, ಕುಂತಲ, ಅಪರಾಂತಕ, ವಿದರ್ಭಗಳ ಭಾಷೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರೀ ಪ್ರಾಕೃತವಾಗಿತ್ತು. ವೇದಕಾಲದಲ್ಲಿಯ ಮೌಖಿಕ ಭಾಷೆಯೇ ಸರ್ವ

ಪ್ರಾಕೃತ ಭಾಷೆಗಳ ಜನನಿ. ಪ್ರಾಕೃತವೆಂದರೆ ಸುಲಭ, ಸುಂದರ ಎಂಬ ಸಾಮಾನ್ಯ ತಿಳುವಳಿಕೆ ಇದೆ. ಸಂಸ್ಕೃತ ಕಠಿಣವಾಗಿದ್ದರಿಂದ ಈ ತಿಳುವಳಿಕೆ ಹುಟ್ಟಿರಬೇಕು. ಆರ್ಯರು ತಮ್ಮ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ವಿಸ್ತರಿಸುತ್ತ ಹೋದಂತೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ರಾಜ್ಯಗಳ ಭಾಷೆಯೊಂದಿಗೆ ಇವರ ಭಾಷೆ ಬೆರೆತು ಆಯಾ ದೇಶದ ಪ್ರಾಕೃತ ಭಾಷೆಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡವು. ಉದಾ: ಮಥುರೆಯ ಸುತ್ತ ಶೂರಸೇನಿ, ಮಗಧದ ಸುತ್ತ ಮಾಗಧಿ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಿ ಎಂದು ಪು. ಗ. ಸಹಸ್ರಬುದ್ಧೆಯವರು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. (ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರೀ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಪು-೧೨) ರಾಜಾರಾಮ ಭಾಗವತರು ತಮ್ಮ 'ಪ್ರಾಕೃತ ಭಾಷೇಚಿ ವಿಚಿಕ್ಷಿತಾ' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ 'ಪ್ರಾಕೃತವು ಮೂಲ ಶಬ್ದವಲ್ಲ, ಪಾಅಡವು ಸಂಸ್ಕೃತೀಕರಣಗೊಂಡು ಪ್ರಾಕೃತವಾಗಿದೆ.... ಪ್ರಾಕೃತದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಹೆಸರುಗಳು ಆಯಾ ಜನಾಂಗ ಇಲ್ಲವೆ ದೇಶನಾಮದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿವೆ.' ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಕೃ. ಪಾ. ಕುಲಕರ್ಣಿಯವರು ತಮ್ಮ 'ಮರಾಠಿ ಭಾಷಾ ಉದ್ಗಮ ವ ವಿಕಾಸ' ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಯು ಒಂದೇ ಭಾಷೆಯಿಂದ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿಲ್ಲ, ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪ್ರಾಕೃತ ಭಾಷೆಗಳಿಂದ ಅದು ನೆರವನ್ನು ಪಡೆದು ಸಿದ್ಧಗೊಂಡಿದೆ. ನಾಮ ವಿಭಕ್ತಿ, ನಾಮ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಅಪಭ್ರಂಶದಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದರೆ ಆಖ್ಯಾತವಿಭಕ್ತಿ, ಕ್ರಿಯಾ ವಿಭಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯಿಂದ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿದೆ. (ಪು-೧೭೮)

ಶಂ. ಗೋ. ತುಳಪುಳೆಯವರು ತಮ್ಮ 'ಯಾದವ ಕಾಲೀನ ಮರಾಠಿ ಭಾಷಾ' ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಅಪಭ್ರಂಶ ಮರಾಠಿ ಸಮ್ಮಂಧವನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳಿದ್ದನ್ನು ಸಾರರೂಪವಾಗಿ ಹೀಗೆ ಸಂಗ್ರಹಿಸಬಹುದು. – ಮರಾಠಿಯ ವರ್ಣಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಅಪಭ್ರಂಶದ ಮೂಲಕವೇ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿದೆ. ಅಪಭ್ರಂಶದಲ್ಲಿಯ ಎಲ್ಲ ಸ್ವರಗಳೂ ಅದರಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಯಾದವ ಮರಾಠಿಯಲ್ಲಿಯ ಎಲ್ಲ ಉಚ್ಚಾರಗಳು ಅಪಭ್ರಂಶ ವರ್ಣಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿಯೇ ಇವೆ. ಯಾದವ ಮರಾಠಿಯು ಅಪಭ್ರಂಶ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಾಗಿ ಯಾವುದೇ ಪ್ರತ್ಯಯ ರೂಪಗಳನ್ನು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಿಲ್ಲ. ಶಬ್ದಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಅದು ಅಪಭ್ರಂಶದ ಮೂಲಕವೇ ಸಾಧಿಸಿದೆ. ಹೀಗೆ ಅಪಭ್ರಂಶ ವ್ಯಾಕರಣ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಮರಾಠಿಯಲ್ಲಿ ಇಳಿದು ಬಂದಿದ್ದರಿಂದ ಅದರ ಉಗಮವನ್ನು ಬೇರೆ ಕಡೆ ಶೋಧಿಸುವ ಅಗತ್ಯವಿಲ್ಲ. ಅಪಭ್ರಂಶದ ವಿಕಸಿತ ರೂಪವೇ ೧೨ನೇ ಶತಮಾನದ ದೇಸೀಭಾಷಾ. ಇದನ್ನೇ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರ ಮುಂತಾದವರು ತಮ್ಮ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡರು. ಅಪಭ್ರಂಶದಲ್ಲಿ ನಾಗರ, ಉಪ ನಾಗರ, ವ್ರಾಚಡ ಎಂಬ ಮೂರು ಪ್ರಭೇದಗಳು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮರಾಠಿಯು ನಾಗರ ಅಪಭ್ರಂಶದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿದೆ ಎಂದು ಸಹಸ್ರಬುದ್ಧೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಇಂದು ಮರಾಠಿಯರು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರೀ ಪ್ರಾಕೃತ, ಅಪಭ್ರಂಶ ಮತ್ತು ಮರಾಠಿ ಈ ಮೂರೂ ಒಂದೇ ಆಗಿವೆ ಎಂದು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ.

ರಂ.ಶಾ. ಲೋಕಾಪೂರರು ತಮ್ಮ ಹಳಗನ್ನಡ ಮತ್ತು ಮರಾಠಿ ಗ್ರಂಥದ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ಅಪಭ್ರಂಶ ಭಾಷೆಗಳ ಮೇಲೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಯ ಮೇಲೆ ಅದರಲ್ಲೂ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಿಯ ಮೇಲಿನ ಕನ್ನಡ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಎತ್ತಿ ತೋರಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಇದಾಗಿದೆ. ನಾಮ, ವಿಭಕ್ತಿ, ಪ್ರತ್ಯಯದಂತಹ ವ್ಯಾಕರಣ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳಿಂದ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಿಯಲ್ಲಿಯ ಕನ್ನಡದ

ಪದಗಳನ್ನು ಹುಡುಕಿ ತೆಗೆದು ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿ ತೋರಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಇದಾಗಿದೆ. ಮರಾಠಿ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಈ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಅನುಸರಿಸದಿರುವುದಕ್ಕೆ ಅವರ ಕನ್ನಡ ಜ್ಞಾನದ ಕೊರತೆಯೇ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ರಂ.ಶಾ. ರವರ ಈ ಕೃತಿಯ ವಿವೇಚನೆ ಶಬ್ದಸೂಚಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತವಾಗಿದೆ.

ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಮರಾಠಿಯು ಆರ್ಯಮೂಲದ ಭಾಷೆಯಾಗಿದ್ದು, ಸಂಸ್ಕೃತ, ಪ್ರಾಕೃತ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರೀ, ಅಪಭ್ರಂಶ, ದೇಸೀ, ದ್ರಾವಿಡ ಭಾಷೆಗಳ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಗೆ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತುಂಬ ಉಪಕೃತವಾಗಿದೆ. ಕಾಲಾಂತರದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಆಧುನಿಕ ಭಾಷೆಗಳು ಇದನ್ನು ಸೇರಿಕೊಂಡು ಇದರ ಹರಹನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿವೆ. ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆ ಅನೇಕ ಸ್ಥಿತ್ಯಂತರಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತ ಬಂದು ಕೊನೆಗೆ ೧೨ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮ ದರ್ಶನ ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. ಮುಕುಂದರಾಜನ ವಿವೇಕಸಿಂಧು (ಕಾಲ: ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೮೮), ಚಕ್ರಧರನ ಲೀಳಾಚರಿತ್ರೆ (ಕಾಲ: ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೮೩) ಮತ್ತು ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರನ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಿ (ಕಾಲ: ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೯೦). ಇವು ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಯ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನ ಉಪಲಬ್ಧ ಗ್ರಂಥಗಳು. ಕರ್ನಾಟಕವು ಕಳೆದುಕೊಂಡಂತೆ ಮರಾಠಿಯೂ ಸಹಿತ ತನ್ನ ಅನೇಕ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಕಾಲಗರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕಳೆದುಕೊಂಡಿದೆ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ವಿರಳವಾಗಿ ಉಲ್ಲೇಖಗೊಂಡಿದ್ದರೂ ಮರಾಠಿಯಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ ಪ್ರಾಚೀನ ಯಾವ ಕೃತಿಗಳೂ ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿಲ್ಲ. ಅಂದರೆ ಮರಾಠಿಯ ಲಿಪಿದರ್ಶನ ೧೦ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಆದರೂ ಗ್ರಂಥರೂಪದ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷದರ್ಶನ ಆಗುವುದು ೧೨ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿಯೇ. ಸುಮಾರು ಈ ೨೦೦ ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲಾವಧಿಯಲ್ಲಿ ಮರಾಠಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವ ಗ್ರಂಥಗಳೂ ರಚನೆಯಾಗಲಿಲ್ಲವೆ? ಉಪಲಬ್ಧ ಪ್ರಾಚೀನ ಮರಾಠಿ ಗ್ರಂಥಗಳ ಭಾಷೆ 'ನಾಗರ ಅಪಭ್ರಂಶ' ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ದೇಶೀ ಭಾಷೆಯನ್ನು ತಾನು ಬಳಸಿದ್ದೇನೆ ಎಂದು ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರನು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಕನ್ನಡ ಕವಿಗಳೂ ದೇಶಿಯತ್ತ ಒಲವನ್ನು ತೋರಿಸಿದ್ದನ್ನು ನಾವಿಲ್ಲಿ ಸ್ಮರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಪಂಪ ಇಲ್ಲಿ ನೆನಪಾಗುತ್ತಾನೆ. ದೇಶೀ ಭಾಷೆಗಳ ಬಳಕೆ ಗ್ರಂಥಸ್ಥ ಮೌಲ್ಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತದೆ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಎರಡು ಮಾತಿಲ್ಲ. ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಅನೇಕ ದೇಶೀ ಭಾಷೆಗಳು ಮರಾಠೀ ಭಾಷೆಯ ಪ್ರಬುದ್ಧತೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿರುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯನ್ನು ತಳ್ಳಿಹಾಕುವಂತಿಲ್ಲ.

ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಿಯ ಭಾಷೆ ಮರಾಠಿ ವಿದ್ವಾಂಸರಿಗೆ ಅನೇಕ ಸಲ ಸಂಕೀರ್ಣತೆಯ ಮತ್ತು ಸಂಕಷ್ಟದ ಅನುಭವವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಚರ್ಚಾಸಂಗತಿ. ಅಲ್ಲಿಯ ಅನೇಕ ಶಬ್ದಗಳು ಅವರಿಗೆ ಸವಾಲುಗಳಾಗಿವೆ. ಕಾರಣ ಇಷ್ಟೇ, ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರನ ಪೂರ್ವದ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆ ತನ್ನ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದಿತ್ತು. ಚಾಲುಕ್ಯ, ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರಂಥ ಕನ್ನಡದ ಅರಸರು ಆ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಆಳಿದ್ದು ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ' ಇದಕ್ಕೆ ಉತ್ತಮ ಉದಾಹರಣೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಕನ್ನಡದ ಬಳಕೆಯೂ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕವಾಗಿರಬೇಕು. ಅನೇಕ ಜನರು ದ್ವಿಭಾಷಿಗಳಾಗಿರಲೂಬಹುದು. ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರನೂ ಅಷ್ಟೇ, ಮರಾಠಿಯೊಂದಿಗೆ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯನ್ನೂ ಆತ ಬಲ್ಲವನಾಗಿರಬೇಕು. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಶರಣರ ಪ್ರಗತಿಪರ ವಿಚಾರಗಳಿಂದ ಅವನು ಪ್ರಭಾವಿತ ನಾಗಿರಲೂಬಹುದು. ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಕಾಲೀನ ಮರಾಠಿಯ ಮೇಲೆ ಕನ್ನಡದ ಪ್ರಭಾವ

ಗಾಢವಾಗಿತ್ತು ಎಂಬುದನ್ನು ಸಾಧಾರವಾಗಿ ರಂ.ಶಾ. ಲೋಕಾಪೂರ ಅವರು ತಮ್ಮ 'ಹಳಗನ್ನಡ ಮತ್ತು ಮರಾಠಿ' ಎಂಬ ಕನ್ನಡ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲೂ ಮತ್ತು 'ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರ ಕಾಲೀನ ಮರಾಠೀ ಭಾಷೇವರ ಕನ್ನಡಚಾ ಪ್ರಭಾವ' ಎಂಬ ಮರಾಠಿ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲೂ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕನ್ನಡ-ಮರಾಠಿ ಭಾಷಾ ಮಿಶ್ರಣವನ್ನು ಗ್ರಾಮ್ಯ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಇಂದಿಗೂ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಕಲಿತವರಲ್ಲಿ ಭಾಷಾಮೈಲಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದರೂ ಗ್ರಾಮೀಣರದು ಮುಗ್ಧ ಮನಸ್ಸು. ತಾರತಮ್ಯತೆ ಅವರಲ್ಲಿ ತೀರಾ ಕಡಿಮೆಯೇ. ಗ್ರಾಂಥಿಕ ಮರಾಠಿಯ ಮೇಲೆ ಕನ್ನಡದ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಕಂಡಂತೆ, ಗ್ರಾಂಥಿಕ ಕನ್ನಡದ ಮೇಲೆ ಮರಾಠಿಯ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ನಾವು ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಕನ್ನಡದ ಪ್ರಭಾವ ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಯ ಮೇಲೆ ವ್ಯಾಪಕ ಸ್ವರೂಪದ್ದಾಗಿರುವುದನ್ನು ಅನೇಕ ಜನ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಪ್ರಾಂಜಲ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ.

"ಆಂಧ್ರ, ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಯಾಂಚೆ ಸಾಹಿತ್ಯ ಭಿನ್ನಭಾಷೀಯ ಅಸಲೇ ತರೀ ಭಿನ್ನ ಸಂಸ್ಕೃತೀಚೆ ನಾಹೀ. ಮರಾಠೀ, ಕಾನಡೀ ವ ತೆಲಗು ಯಾ ಭಾಷಾ ತರುಣಾನಿ ಆತ್ಮಸಾತ ಕರೂನ ಭಾಷಿಕ ಅನಾಚಾರಾಚಾ ಆತ್ಮಘಾತ ನಷ್ಟ ಕರಾವಾ.(೧) (ಆಂಧ್ರ-ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಸಾಹಿತ್ಯ ಭಿನ್ನ ಭಾಷೀಯವಾದರೂ ಭಿನ್ನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯದಾಗಿಲ್ಲ. ಮರಾಠಿ, ಕನ್ನಡ, ತೆಲಗು ಈ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಯುವಕರು ಆತ್ಮಸಾತ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಭಾಷಿಕ ಅನಾಚಾರದ ಆತ್ಮಘಾತುಕತನವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಬೇಕು). ಎಂಬ ಈ ಹೇಳಿಕೆಯು ಬಹಳ ಮುಖ್ಯವಾದುದು. ಮನಸ್ಸಿನ ವಿಕಾರತೆಯನ್ನು ತೊರೆದು ವಿಶಾಲ ಭೂಮಿಕೆಯಿಂದ ಈ ಮೂರು ರಾಜ್ಯಗಳ ಇತಿಹಾಸ-ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದರೆ ನಮ್ಮ ಪರಸ್ಪರ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಂಬಂಧಗಳು ನಿಚ್ಚಳಗೊಳ್ಳುವದರಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಇವೆರಡೇ ಆದ್ದರಿಂದ ಆಂಧ್ರದ ಅಧ್ಯಯನ ಅಪೂರ್ಣವಾಗೇ ಉಳಿಯುತ್ತದೆ. ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನಗಳ ತಾತ್ವಿಕತೆಯಷ್ಟೇ ನಮ್ಮ ಮಿತಿಯಾಗಿರುವದರಿಂದ ಇದು ಸಮಗ್ರ ಅಧ್ಯಯನವೆಂದು ನಾವು ಭಾವಿಸುವದಿಲ್ಲ.

ಮಹರ್ಷಿ ವಿಠಲ ರಾಮಜಿ ಶಿಂದೆಯವರು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಹೆಸರಾಂತ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸುಧಾರಕರು. ಅವರು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದರೂ ತಮ್ಮ ಕಾರ್ಯಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ಮೀಸಲಾಗಿಟ್ಟರು. ಅವರು ತಮ್ಮ ಒಂದು ಲೇಖನದಲ್ಲಿ, "ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಯ ವ್ಯಾಪ್ತಿ-ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳಲು ಕೇವಲ ಸಂಸ್ಕೃತ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಕೃತ ಭಾಷೆಗಳೆರಡನ್ನೇ ಗಮನಕ್ಕೆ ತಂದುಕೊಳ್ಳದೆ ಜೊತೆಗೆ ತಮಿಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಒಳಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು" ಎಂದು ಸಲಹೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯು ತಮಿಳು ಮೂಲವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದು ಅವರ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ದ್ರಾವಿಡ ಭಾಷಾ ವ್ಯಾಸಂಗದ ಮಿತಿ ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿರಬೇಕು. "ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಿಯ ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಯು ಪ್ರಾಕೃತ ಪರಿಣತರಿಗೆ ದುರ್ಬೋಧವೆನಿಸುವಂತೆ ಸಧ್ಯದ ಮರಾಠಿ ಪಂಡಿತರಿಗೂ ಅಷ್ಟೇ ಗ್ರಹಿಸಲು ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ಅದು ಗ್ರಹಿಸಲು ಇಷ್ಟೊಂದು ಕಷ್ಟವೇಕೆ ಎಣಿಸಬೇಕು? ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೆಂದರೆ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಿಯ ಮರಾಠಿಯು ಪೂರ್ವದ ಪ್ರಾಕೃತದಿಂದ ಹೇಗೆ ಇತ್ತೀಚಿನದೋ ಹಾಗೆಯೇ ಆಧುನಿಕ ಮರಾಠಿಯಿಂದ ದೂರದ್ದಾಗಿದೆ. ಇಷ್ಟಕ್ಕೆ ಅದು ದುರ್ಬೋಧ ಏಕೆ ಆಗಬೇಕು? ಹಿಂದಿ, ಗುಜರಾತಿ

ಹಾಗೂ ಬಂಗಾಲಿ ಮುಂ. ಅರ್ವಾಚೀನ ಭಾಷೆಗಳು ಪ್ರಾಕೃತ ದೊಂದಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಮರಾಠಿ ಏಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ? ಇದರ ಕಾರಣವೆಂದರೆ ಮರಾಠಿಯು ಕನ್ನಡದ ಸಲುಗೆಯೊಂದಿಗೆ ಅದರ ವ್ಯಾಯಾಮ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ, ಅದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅದರ ಒಡೆತನದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದ ಭಾಷೆಯಾಗಿದೆ. ಎಂತಲೇ ಮರಾಠಿಯ ಮೇಲೆ ಕನ್ನಡದ ದಟ್ಟವಾದ ಪ್ರಭಾವವಿದೆ. ವೈದಿಕ ಭಾಷೆಯೊಂದಿಗೆ ಮರಾಠಿಯ ಸಂಬಂಧ ವಿದ್ದರೂ ಅದು ಕನ್ನಡದ ಸಂಬಂಧಕ್ಕಿಂತಲೂ ದೂರದ್ದಾಗಿದೆ. ಕನ್ನಡವು ತಮಿಳಿಗಿಂತ ಹೇಗೆ ದೂರವಾಗಿದೆಯೋ ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಶಬ್ದಕೋಶದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇರದಿದ್ದರೂ ವ್ಯಾಕರಣದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮರಾಠಿಯು ಸಂಸ್ಕೃತಕ್ಕೆ ದೂರದ್ದಾಗಿದೆ. ಈ ದೂರತ್ವ ಒಮ್ಮೆಲೆ ಗಮನಕ್ಕೆ ಬರದಿರಲು ಕಾರಣವೆಂದರೆ ಮರಾಠಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಮತ್ತು ತದ್ಭವ ಪದಗಳೆ ಹೇರಳವಾಗಿರುವುದು. ಹೀಗಾಗಿ ಸಂಸ್ಕೃತ-ಮರಾಠಿ ಸಂಬಂಧವು ಅಗತ್ಯಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.[೨]

ವಿಠಲ ರಾಮಜಿ ಶಿಂದೆಯವರು ತಮ್ಮ ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡವು ಮರಾಠಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಮಿಶ್ರಣಗೊಂಡಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಕೆಲ ಪದಗಳ ಉದಾಹರಣೆಯಿಂದ ಹೀಗೆ ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಕನ್ನಡದ ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳ ಬಳಕೆ :

ಮರಾಠಿ	ಕನ್ನಡ
೧) ಸರಕ	೧) ಸರಿ, ಸರಿದು ನಿಲ್ಲು
೨) ವಾಢ	೨) ಬಡಿಸು
೩) ವಾಕ	೩) ಬಗ್ಗು
೪) ತುಡವ	೪) ತುಳಿ
೫) ಕಾಲವ	೫) ಕಲಿಸು
೬) ಜೇಚ್	೬) ಜಜ್ಜು
೭) ಆಪಟ	೭)·ಅಪ್ಪಳಿಸು
೮) ಖರಡ	೮) ಕೆದರು
೯) ಓರಢ	೯) ಒದರು
೧೦) ಭೇದರ	೧೦) ಬೆದರು, ಹೆದರು

ನಿತ್ಯಸಂಬಂಧಗಳ ಹೆಜ್ಜೆಗಳು :

ಮರಾಠಿ	ಕನ್ನಡ
೧) ಆಯೀ, ಆವು, ಆವಾ	೧) ಅವ್ವ
೨) ಬಾಪ, ಅಪ್ಪಾ, ಆಬಾ	೨) ಅಪ್ಪ
೩) ಅಕ್ಕಾ	೩) ಅಕ್ಕ

೪) ಅಣ್ಣಾ	೪) ಅಣ್ಣ
೫) ತಾಯೀ	೫) ತಾಯಿ
೬) ಅತ್ಯಾ	೬) ಅತ್ತೆ
೭) ಕಾಕಾ	೭) ಕಕ್ಕ
೮) ಮಾಮಾ	೮) ಮಾವ
೯) ಆಜಾ, ಆಜೋಬಾ	೯) ಅಜ್ಜ
೧೦) ಆಜಿ	೧೦) ಅಜ್ಜಿ

ಶರೀರದ ಅವಯವಗಳು :

ಮರಾಠಿ	**ಕನ್ನಡ**
೧) ಬೋಟ	೧) ಬೊಟ್ಟು, ಬೆರಳು
೨) ಪೋಟ	೨) ಪೊಟ್ಟೆ, ಹೊಟ್ಟೆ
೩) ಗಾಲ	೩) ಗಲ್ಲ
೪) ಮಾಂಡಿ	೪) ಮಂಡೆ, ತೊಡೆ
೫) ಗಳಾ	೫) ಗಂಟಲು, ಕೊರಳು
೬) ಟಾಳು	೬) ತಲೆ, ನೆತ್ತಿ
೭) ಬಾಜು	೭) ಬಗಲು
೮) ಛಾತಿ	೮) ಎದೆ

ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ಕನ್ನಡ ಶಬ್ದಗಳ ಬಳಕೆಯನ್ನು ನಾವು ಮರಾಠಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ನಾವಿಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತ ವಾದ ವಿಚಾರವೊಂದನ್ನು ಹೇಳಲು ಅವಕಾಶವಿದೆ. ಅದೆಂದರೆ ಮರಾಠಿಯು ಕನ್ನಡದಿಂದ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿದೆ ಎನ್ನಲಾದ ಎಲ್ಲ ಶಬ್ದಗಳೂ ಕನ್ನಡ ಮೂಲದವುಗಳು ಎಂದು ಹೇಳಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಕನ್ನಡವು ಪ್ರಾಕೃತದಿಂದ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ತದ್ಭವ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಬಳಸುವ ಶಬ್ದಗಳು ತಿರುಗಿ ಮರಾಠಿಯತ್ತ ಹೋಗಿರುವ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳೂ ಇವೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಕನ್ನಡದಂತೆಯೇ ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಯೂ ಈ ಪದಗಳನ್ನು ನೇರವಾಗಿ ಪ್ರಾಕೃತದಿಂದಲೇ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿರಬಹುದು.

ಪ್ರಾಚೀನ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರವನ್ನು ಅನೇಕ ಕನ್ನಡದ ಪ್ರಮುಖ ಅರಸು ಮನೆತನಗಳು ಆಳಿದ್ದರಿಂದ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯ ಪ್ರಭಾವ ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಯ ಮೇಲಾಯಿತು. ಆದರೆ ಕನ್ನಡದ ಅರಸರು ತಮ್ಮ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಬೆಳೆಸುವ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹೊಂದಿರಲಿಲ್ಲ ಎಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಯಾವ ರಾಜರಾದರೂ ಸರಿ, ಭಾಷೆಗಿಂತ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸುವ ಉದ್ದೇಶವನ್ನೇ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಆಯಾ ರಾಜರ ರಾಜಕೀಯ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಾಗಿ

ಅವರ ಭಾಷೆಯ ಪ್ರಭಾವಗಳು ಗ್ರಾಮೀಣ ಜನತೆಗಿಂತ ಗ್ರಾಂಥಿಕ ಭಾಷೆಗಳ ಮೇಲೆ ಹೆಚ್ಚಾದುದನ್ನು ನಾವು ಗಮನಿಸಬಹುದು. ದೇಶೀ ಭಾಷೆಯಲ್ಲೂ ಕೆಲ ಪದಗಳು ರೂಪ ಬದಲಿಸಿ ಅಂದರೆ ಅಪಭ್ರಂಶ ರೂಪ ತಾಳಿ ಪ್ರಯೋಗಗೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವುದೂ ಗೋಚರವಾಗುತ್ತದೆ. ಸಂಪರ್ಕ ಭಾಷೆಗಳ ತೌಲನಿಕ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ಒಂದು ಭಾಷೆಯ ಸಮಗ್ರ ಅಧ್ಯಯನ ಸಾಧ್ಯವಿದೆ. ಸಂಸ್ಕೃತ, ಪ್ರಾಕೃತಗಳಂತೆ ಉರ್ದು, ಪಾರ್ಶಿ, ಅರೇಬಿಕ್, ಪೋರ್ತುಗೀಜ, ಡಚ್, ಇಂಗ್ಲೀಷ ಈ ಎಲ್ಲ ಭಾಷೆಗಳೂ ಭಾರತೀಯ ಭಾಷೆಗಳ ಮೇಲೆ ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ತಮ್ಮ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರಿದ್ದನ್ನು ನಾವು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಕೊಲ್ಹಾಪೂರ, ಸಾಂಗಲಿ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಅನೇಕ ಜೈನ ಕುಟುಂಬಗಳು ಇಂದಿಗೂ ಕನ್ನಡವನ್ನು ತಮ್ಮ ಮನೆಮಾತನ್ನಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಅಂದಿನ ಶಾಹುಮಹಾರಾಜರ ಆಡಳಿತ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿತ್ತು ಎಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಕನ್ನಡವು ಮರಾಠಿಯ ಒಳಗೆ ಮರಾಠಿಯು ಕನ್ನಡದೊಳಗೆ ಹಾಸುಹೊಕ್ಕಾಗಿದ್ದವು ಎಂಬುದು ಸಿದ್ಧವಾದ ಸಂಗತಿಯಾಗಿದೆ. ಕನ್ನಡವು ಮರಾಠಿಯನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿತ್ತಾದರೂ ಅದರ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಖಂಡಿಸಿ ಮೀರಿ ಬೆಳೆದಿತ್ತು ಎಂಬುದು ಧಾರ್ಷ್ಟ್ಯದ ಮಾತೇ ಸರಿ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಭಾಷೆಗೂ ತನ್ನದೇ ಆದ ಸ್ವತಂತ್ರ ಪರಂಪರೆ ಇರುವುದನ್ನು ನಾವು ನಿರಾಕರಿಸಬಾರದು. ಆಧುನಿಕ ಸಮಾಜ ಸುಧಾರಕರಾದ ಫುಲೆ, ಶಾಹು, ಅಂಬೇಡ್ಕರರಿಗೆ ಎಂದೂ ಭಾಷಾದ್ವೇಷವಿರಲಿಲ್ಲ. 'ಮಾನವಕುಲ ತಾನೊಂದೆ ವಲಂ' ಎಂಬ ಪಂಪನ ಉದಾತ್ತ ದೃಷ್ಟಿ ಅವರ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಇತ್ತು. ಭಾಷಿಕ ತಾರತಮ್ಯಕ್ಕಿಂತ ಮಾನವಕುಲದ ಉದ್ಧಾರ ಅವರ ಪರಮ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿತ್ತು. ಕಡೆಗಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಸಾಮಾಜಿಕ ವರ್ಗವನ್ನು ಮೂಲಸೆಲೆಗೆ ತರುವುದೇ ಅವರ ಕಾಯಕವಾಗಿತ್ತು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಅವರಿಂದು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕವಾಗಿ ಪೂಜನೀಯವಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಯಾವುದೇ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಭೌಗೋಲಿಕ ಸೀಮೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಭಾಷೆಯು ಎಂದೂ ಸೀಮೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಬದುಕುವುದಿಲ್ಲ. ಅದು ನಿರಂತರವಾಗಿ ತನ್ನ ಬೇರುಗಳನ್ನು ಆಚೆ-ಈಚೆ ಚಾಚುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಬೆಳವಣಿಗೆ ಅದರ ಲಕ್ಷಣ ವಾಗಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಗಡಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುವ ಜನರು ಸೇವಿಸುವ ಆಹಾರ ಒಂದೇ, ಕುಡಿಯುವ ನೀರು ಒಂದೇ, ಬದುಕುವ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಒಂದೇ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಭಿನ್ನತೆಗೆ ಅವಕಾಶ ಎಲ್ಲಿ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಎರಡೂ ಭಾಷೆಗಳು ಅಲ್ಲಿ ಸಮೀಕರಣಗೊಂಡಿವೆ. ಪರಸ್ಪರ ಪ್ರೀತಿ ವಿಶ್ವಾಸಗಳಿಗೆ ಅಲ್ಲಿ ಕೊರತೆಯಿಲ್ಲ. ಮರಾಠಿಯ ಜನಪ್ರಿಯ ಕವಿತೆಯ ಒಂದು ಸಾಲು– "ಪ್ರೇಮ ಮ್ಹಣಜೆ, ಪ್ರೇಮ ಮ್ಹಣಜೆ, ಪ್ರೇಮ ಅಸತ. ಆಮಚ ಆಣಿ ತುಮಚ ಅಗದೀ ಸೇಮ ಅಸತ" (ಪ್ರೇಮ ಎಂದರೆ, ಪ್ರೇಮ ಎಂದರೆ, ಪ್ರೇಮವೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ನಮ್ಮ-ನಿಮ್ಮ ಪ್ರೇಮ ಒಂದೇ ಬಗೆಯಾಗಿದೆ) ಇಂದು ನಾವು ಪ್ರೀತಿ-ಪ್ರೇಮದ ಭೀಕರ ಬರಗಾಲವನ್ನು ಎದುರಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಪರಸ್ಪರ ದಿವ್ಯನಿರ್ಲಕ್ಷ್ಯಕ್ಕೆ ಬಲಿಯಾಗುತ್ತಿರುವೆವು. ಈ ಭಾಷೆಗಳಿಂದ ಮತ್ತೆ ನಾವು ಜೀವಂತವಾಗೋಣ, ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳೋಣ.

ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯ ಉಗಮ ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಯಷ್ಟು ಸಂಕೀರ್ಣವಾಗಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲ ಭಾರತೀಯ ಭಾಷೆಗಳು ಅನುಭವಿಸಿದಂತೆ ಕನ್ನಡವೂ ಸಂಸ್ಕೃತ ಮೂಲದ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ಎದುರಿಸಿದೆ.

'ಕನ್ನಡವು ಸಂಸ್ಕೃತ ಜನ್ಯವೇ?' ಎಂಬ ಚರ್ಚೆ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿ ನಡೆದದ್ದುಂಟು. ಯಾವಾಗ ಭಾಷೆಯ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾದ ಅಧ್ಯಯನವು ಆರಂಭವಾಯಿತೋ, ಭಾಷೆಯು ಎಂದು ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಒಳಪಡತೊಡಗಿತೋ ಅಂದಿನಿಂದ ನಮ್ಮಲ್ಲಿಯ ಭಾಷಾ ವಿಷಯಕ ಹುಸಿ ಕಲ್ಪನೆಗಳು ಒಂದೊಂದಾಗಿ ಕಳಚತೊಡಗಿದವು. ಭಾರತೀಯ ಎಲ್ಲ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಆರ್ಯ, ದ್ರಾವಿಡ ಎಂಬ ಪ್ರಮುಖ ವಿಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಯಿತು. ಇದರಲ್ಲಿ ಉತ್ತರದ ಎಲ್ಲ ಭಾಷೆಗಳು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಆರ್ಯ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿಕೊಂಡವು. ದ್ರಾವಿಡ ಭಾಷೆಯು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಷೆಗಳಿಗೆ ಮೂಲವಾಯಿತು. ಆದರೆ ಈ 'ಮೂಲದ್ರಾವಿಡ'ದ ಕಲ್ಪನೆಯೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಲ್ಲ.

ಕನ್ನಡ ನುಡಿಯು ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನೊಂದಿಗೇ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದೆ. ಲಿಪಿರೂಪವನ್ನು ಅದು ನಂತರ ಪಡೆದುಕೊಂಡರೂ ಮೌಖಿಕ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಅದು ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನೊಂದಿಗೇ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿತು. ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯ ಪ್ರಥಮ ದರ್ಶನ ನಮಗಾಗುವುದು ಕ್ರಿ.ಶ. ೪೫೦ರ ಹಲ್ಮಿಡಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ. ನಂತರ ಶಾಸನಸ್ಥ ರೂಪದಿಂದ ಅದು ಗ್ರಂಥಸ್ಥ ರೂಪದೊಂದಿಗೆ ಪ್ರಕಟವಾದದ್ದು ಕ್ರಿ.ಶ. ೮೪೫ರ 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'ದ ಮೂಲಕ. ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ನೃಪತುಂಗನ ಆಸ್ಥಾನದ ಕವಿ ಶ್ರೀವಿಜಯನಿಂದ ಈ ಕೃತಿಯು ರಚಿತಗೊಂಡಿತು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡವು ಕಾವೇರಿಯಿಂದ ಗೋದಾವರಿವರೆಗೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿತ್ತು ಎಂದು ಈ ಶಾಸ್ತ್ರಗ್ರಂಥವು ಮಹತ್ವದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ದಾಖಲಿಸಿದೆ. ಅಂದಿನ ಕನ್ನಡದ ಗಡಿಯು ಇಂದಿನ ಬಹುಭಾಗದ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರವನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿತ್ತು ಎಂದು ಮನವರಿಕೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಗೋದಾವರಿಯು ಇಂದು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಅದು ಇಂದಿನ ಕರ್ನಾಟಕದ ಸೀಮೆಯಿಂದ ಬಹುದೂರವಾಗಿ ನಿಂತಿದೆ. ಅಂದಿನಿಂದ ಇಂದಿನವರೆಗೆ ಈ ಎರಡೂ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಎಷ್ಟೊಂದು ಸ್ಥಿತ್ಯಂತರಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿವೆ ಎಂಬುದರ ಅರಿವು ಮೂಡುತ್ತದೆ. ಅಂದಿನ ಕರ್ನಾಟಕದ ಸೀಮೆಗೆ ಇಂದು ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತಿರುವ ವಿರೋಧ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಕಟವಾಗಿದ್ದನ್ನು ಇತಿಹಾಸ ಎತ್ತಿ ತೋರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಬಹುಶಃ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪ್ರದೇಶದ 'ಸೀಮಾ ಪರಿವರ್ತನೆ' ಅಂದಿನ ನಿತ್ಯಕರ್ಮವಾಗಿತ್ತು. ಜನರು ಇದರ ಬಗ್ಗೆ ಅಷ್ಟೊಂದು ತಲೆಕೆಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಗ್ರಂಥಸ್ಥ ದಾಖಲೆ ಮರಾಠಿಗಿಂತಲೂ ಬಹಳ ಮೊದಲು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಮರಾಠಿಯು ತನ್ನ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯ ಸತ್ವವನ್ನು ಹೀರಿಕೊಂಡಿರುವುದು ಅತ್ಯಂತ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿದೆ. 'ಹಳಗನ್ನಡ' ಅವಸ್ಥೆಯಿಂದ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯು ನಡುಗನ್ನಡ ಅವಸ್ಥೆಯನ್ನು ತಲುಪುವ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಮರಾಠಿಯು ತನ್ನ ದರ್ಶನವನ್ನು ನೀಡಿದೆ. ಅಂದಿನ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರವನ್ನು ಆಳಿದ ಅರಸರು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಕನ್ನಡ ನೆಲದವರೇ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಕನ್ನಡದ ಪ್ರಭಾವವು ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಯ ಮೇಲಾಗಿದೆ. ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಹೇಳಬೇಕೆಂದರೆ ಏಳನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕುಮಾರಿಲಭಟ್ಟನು ಗುಜರಾತಿ ಮತ್ತು ಮರಾಠಿಗಳನ್ನು ಪಂಚದ್ರಾವಿಡ ಭಾಷೆಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಸೇರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಾಚೀನ ಕನ್ನಡದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತ-ಪ್ರಾಕೃತಗಳು ನಿರ್ಣಾಯಕ ಪಾತ್ರವಾಡಿದ್ದನ್ನು ನಾವು ಮರೆಯುವಂತಿಲ್ಲ. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತದ ಅಧಿಪತ್ಯ ಸರ್ವತ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಪ್ರಾಕೃತವೂ

ಕನ್ನಡದ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರಿತ್ತು ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಆಧಾರಗಳಿವೆ. ರಾಜಕೀಯ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಸ್ಥಿತ್ಯಂತರಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಕನ್ನಡವು ಮರಾಠಿ, ಉರ್ದು, ಫಾರಸಿ, ಅರೇಬಿಕ್, ಇಂಗ್ಲೀಷ ಮುಂತಾದ ಭಾಷೆಗಳ ಸತ್ವವನ್ನು ಹೀರಿಕೊಂಡು ಬಹುರಂಗಿ, ಬಹುಗುಣಿಯಾಯಿತು. ಕರ್ನಾಟಕವು ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಹಿಡಿತವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದಂತೆ ತದನಂತರದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ 'ಮರಾಠಿ'ಯು ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಮೀರಿ ತನ್ನ ದರಬಾರನ್ನು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ನಡೆಸಿದ್ದಕ್ಕೆ ಇತಿಹಾಸ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿದೆ.

ಕರ್ನಾಟಕವು ಭಾಷಿಕವಾಗಿ ಅತ್ಯಂತ ದಯನೀಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಎದುರಿಸಿದ್ದು, ಬ್ರಿಟಿಷರು ಅದನ್ನು ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಾಂತಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಿದಾಗ, ಮುಂಬೈ, ಮದ್ರಾಸ್, ಮೈಸೂರು, ಹೈದ್ರಾಬಾದ ಎಂದು ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಾಂತಗಳಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕವು ವಿಭಾಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟಾಗ ಮುಂಬೈ ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿ ಮರಾಠಿಯ ವರ್ಚಸ್ಸು, ಮದ್ರಾಸ್ ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿ ತಮಿಳಿನ ವರ್ಚಸ್ಸು, ಹೈದ್ರಾಬಾದ ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿ ಉರ್ದುವಿನ ವರ್ಚಸ್ಸು ಎದುರಿಸುವ ಪ್ರಸಂಗ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಬಂತು. ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆ ತ್ರಿಶಂಕು ಸ್ಥಿತಿ ಎದುರಿಸಿದ ಕಾಲ ಇದಾಗಿತ್ತು. ಮುಂದೆ ಭಾಷಾವಾರು ಪ್ರಾಂತ ರಚನೆಯ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಈ ಸಂದಿಗ್ಧತೆಯ ಆಘಾತ ಉಭಯ ರಾಜ್ಯಗಳ ಮೇಲೂ ಆಯಿತು.

ಭಾಷಾದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕನ್ನಡ-ಮರಾಠಿಗಳು ಅನೇಕ ಏರಿಳಿತಗಳನ್ನು ಕಂಡರೂ ಕಾಲಾಂತರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸುಭದ್ರವಾದ ನೆಲೆಯನ್ನು ಅವು ಕಂಡುಕೊಂಡವು. ಭಾರತೀಯ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಅವೆರಡಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷವಾದ ಮಾನ್ಯತೆ ಇರುವುದನ್ನು ನಾವು ಅಲ್ಲಗಳೆಯುವಂತಿಲ್ಲ.

೩.೩ ಧಾರ್ಮಿಕ ನೆಲೆ

ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಧರ್ಮವೂ ಒಂದಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಅದು ಸ್ವಭಾವ, ಗುಣ, ಆದರ್ಶತ್ವ, ಉದಾತ್ತಭಾವನೆ ಮುಂತಾದ ಅರ್ಥ ತಾಳುತ್ತದೆ. ಅದು ಮನುಷ್ಯನ ಆದರ್ಶಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನಾವು ಧರ್ಮ ಎಂದರೆ 'ಮತ' ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿಯೇ ಅದನ್ನು ಬಳಸುತ್ತೇವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಭಾರತೀಯರಲ್ಲಿ 'ಧರ್ಮ' ವಿಶಾಲ ಅರ್ಥ ಕಳೆದುಕೊಂಡು 'ಮತ' ಎಂಬ ಸಂಕುಚಿತ ಅರ್ಥವನ್ನು ಪಡೆದು ನಿಂತಿತು. 'ಧರ್ಮ' ಎಂದರೆ 'ಜಾತಿ' ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ ಅದು ಬಳಕೆಯಾಗತೊಡಗಿತು. ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತೀಯ ಜೀವನವನ್ನು ಧರ್ಮವೇ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿತ್ತು. ಧಾರ್ಮಿಕ ಅಧಿಕಾರವೇ ಕೊನೆಯ ಅಧಿಕಾರವಾಗಿತ್ತು. ಆಧುನಿಕೋತ್ತರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬದುಕುತ್ತಿರುವ ನಾವೂ ಸಹ ಸಂಪೂರ್ಣರಾಗಿ ಧರ್ಮ ನಿರಪೇಕ್ಷರಾಗಿಲ್ಲ ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ; ಇದನ್ನು ಇನ್ನಷ್ಟು ಗಟ್ಟಿಗೊಳಿಸತೊಡಗಿದ್ದೇವೆ ಎಂದರೆ ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿಯೇನಲ್ಲ. ಧರ್ಮಪರಿಪಾಲನೆ ಮೋಕ್ಷಸಂಪಾದನೆಯ ಆದರ್ಶಮಾರ್ಗ ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಲವಾಗಿ ಬೇರೂರಿತ್ತು. ಇಂದು ನಾವು ಸ್ವರ್ಗಪ್ರಾಪ್ತಿಗಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಸ್ವಾರ್ಥಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಶರಣಾಗುತ್ತಿರುವುದು ಅತ್ಯಂತ ಶೋಚನೀಯವಾಗಿದೆ. ಧರ್ಮದ ಕುರಿತಾದ ತೀವ್ರ ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನು ಭಾರತೀಯರ ಅಂದಿನ ಆಚರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಅವರಿಗೆ ಈ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲಿನ ಬದುಕಿಗಿಂತಲೂ ಕಾಣದ, ಅರಿಯದ

ಸ್ವರ್ಗಪ್ರಾಪ್ತಿಯ ಮೇಲೆಯೇ ಅಚಲವಾದ ಆಸಕ್ತಿಯಿತ್ತು. ಹೀಗಾಗಿ ಸ್ವರ್ಗಪ್ರಾಪ್ತಿಯ ನೂರಾರು ಭ್ರಮೆಗಳನ್ನು ನಾವು ಸೃಷ್ಟಿಸಿಕೊಂಡು ವಾಸ್ತವಿಕ ಬದುಕನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಮರೆತೇಬಿಟ್ಟೆವು. ಇದು ನಮ್ಮ ಬೌದ್ಧಿಕ ಹತ್ಯೆಗೆ ಸಂಪೂರ್ಣ ಕಾರಣವಾಯಿತು. ನಮ್ಮ ಆತ್ಮಪ್ರಜ್ಞೆ ಸಂಪೂರ್ಣ ನಿಷ್ಕ್ರೀಯವಾಯಿತು. ನಮ್ಮ ವೈಚಾರಿಕ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಹರಣವಾಗಿ ನಾವೆಲ್ಲರೂ ಒಂದರ್ಥದಲ್ಲಿ ಧರ್ಮದಾಸರಾದೆವು.

ಶೈವ, ವೈಷ್ಣವ, ಬೌದ್ಧ, ಜೈನ ಈ ನಾಲ್ಕೂ ಧರ್ಮಗಳು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ 'ಚತುಸ್ಸಮಯ' ಎಂದು ವರ್ಣಿತವಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವುದು ರಾಜನ ಮುಖ್ಯ ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ರಾಜಮನೆತನಗಳು ಅವುಗಳಿಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದವು.

ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಎಲ್ಲ ಧರ್ಮಗಳೂ ಆಚರಣೆಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದವು. ಬೌದ್ಧ-ಜೈನ ಧರ್ಮಗಳು ಕಾಲಾನುಸಾರ ಈ ಎರಡೂ ರಾಜ್ಯಗಳ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದವಾದರೂ ಅವು ಪ್ರಮುಖ ಧರ್ಮಗಳೆಂದು ತಮ್ಮ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕೆ ಅವುಗಳಲ್ಲಿಯ ವೈದಿಕ ಆಚರಣೆಯ ನಿರಾಕರಣೆಯೂ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ಕಾರಣವಾಗಿರಬೇಕು.

ಅಂದು ಎರಡೂ ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಸಮಾನವಾಗಿ ಆಳಿದ ಅರಸರ ರಾಜಕೀಯ, ಸಾಮಾಜಿಕ, ಧಾರ್ಮಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯೇ ಭಿನ್ನವಾಗಿತ್ತು. ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸುವುದು ಮತ್ತು ರಾಜ್ಯವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸುವುದು ಇವೆರಡೇ ಅವರ ಅಂದಿನ ಆದರ್ಶಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಸೀಮೆಗಳು ವಿಸ್ತರಣೆಯ ಯತ್ನದಲ್ಲಿ ಸತತವಾಗಿ ಬದಲಾಗುತ್ತಲೇ ಇದ್ದವು. ಭೌಗೋಲಿಕ ಪರಿಸರ ಬದಲಾಗುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ರಾಜನ ಧರ್ಮಪರಿಪಾಲನೆಯ ಆದರ್ಶವೂ ಬದಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಒಬ್ಬ ರಾಜ ತನ್ನ ಜೀವಿತಾವಧಿಯಲ್ಲಿ ಹಲವು ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ಇತಿಹಾಸ ಪೂರೈಸುತ್ತದೆ. ಹಲವು ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಆತ ಸಮಾನವಾಗಿ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದ ಆಧಾರಗಳೂ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. 'ಸರ್ವಧರ್ಮಸಮನ್ವಯ ದೃಷ್ಟಿ' ಅನೇಕ ರಾಜರಿಗಿದ್ದುದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ರಾಜ್ಯದ ವಿಸ್ತಾರ, ಭೌಗೋಲಿಕ-ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪರಿಸರದ ಬದಲಾವಣೆಯೊಂದಿಗೆ ಕೆಲಸಮಯ ರಾಜನ ಧಾರ್ಮಿಕ ನಿಷ್ಠೆಯೂ ಬದಲಾಗುತ್ತಿದ್ದುದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿದೆ.

ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರವನ್ನು ಆಳಿದ ಕರ್ನಾಟಕದ ಪ್ರಮುಖ ಅರಸುಮನೆತನಗಳಿಂದ ಚಾಲುಕ್ಯ ಮತ್ತು ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರು ಎಂದೂ ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸುವ ಗುರಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಯು ವಿಕಾಸವನ್ನು ಹೊಂದಲಿಲ್ಲ. ತನ್ನ ಶ್ರೇಯೋಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಯು ದೇವಗಿರಿಯ ಯಾದವರ ಕಾಲದವರೆಗೂ ಕಾಯಬೇಕಾಯಿತು. ಇಂದು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಯು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸ್ಥಾನಾಪನ್ನವಾಗಿದೆ. ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡದ ಪ್ರದೇಶಗಳೆಂದು ಕರೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ ಪ್ರದೇಶಗಳೂ ಇಂದು ಮರಾಠಿಯ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ಒಳಗಾಗಿವೆ. ಭಾಷಾ ಅಧಿಪತ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಇಂದು ಯಶಸ್ವಿಯಾದಂತೆ ಧಾರ್ಮಿಕ ಅಧಿಪತ್ಯ ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಅದು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಲಿಲ್ಲ.

"ಕ್ರಿ.ಶ. ೮ನೆಯ ಶತಮಾನದ ವರೆಗೆ ದಕ್ಷಿಣ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನವನ್ನೆಲ್ಲ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಬೌದ್ಧ-ಜೈನ ಧರ್ಮಗಳು, ಕುಮಾರಿಲಭಟ್ಟ, ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯ, ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರಂಥ ವೈದಿಕ ಧರ್ಮಸಂಸ್ಥಾಪಕರಿಂದ ೧೧ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಒಳಗಾಗಿಯೇ ಖಿಲವಾಗುತ್ತ ಬಂದವು. ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ಈಶ್ವರೈಕವಾದದಿಂದ ಬೌದ್ಧ ಮತಕ್ಕೆ ಬಲವಾದ ಆಘಾತವುಂಟಾದುದರಿಂದ ಅದು ೧೦ನೆಯ ಶತಮಾನಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆಯೇ ದಕ್ಷಿಣ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದಿಂದ ಮಾಯವಾಯಿತೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ೧೦ನೆಯ ಶತಕದ ಅನಂತರವೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧ ಚೈತ್ಯಾಲಯಗಳು ನಿರ್ಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟಂತೆ ಪ್ರಸ್ತಾಪವಿದೆಯಾದರೂ ಆಗ ಅದು ಅಷ್ಟು ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿರಲಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಜೈನ ಮತವು ಕರ್ನಾಟಕ-ಆಂಧ್ರ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿಕೊಂಡಿತ್ತೆಂದು ಹೇಳಬೇಕಾಗಿದೆ. ೧೨ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಭಾಗದವರೆಗೂ ಕರ್ನಾಟಕವನ್ನಾಳುತ್ತಿದ್ದ ಹೊಯ್ಸಳರೂ, ಕಲಚೂರ್ಯ ವಂಶಸ್ಥರಾದ ಬಿಜ್ಜಣಾದಿಗಳೂ ಜೈನಮತದವರೇ ಆಗಿದ್ದರು. ಕಾಕತಿ ವಂಶದ ದೊರೆಯಾದ ರುದ್ರದೇವನ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಪೋಳನವರೆಗೆ ಈ ವಂಶದವರೆಲ್ಲರೂ ಜೈನಮತಾನುಯಾಯಿಗಳಾಗಿ ಜೈನಧರ್ಮವನ್ನು ಆಂಧ್ರ ದೇಶದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಹಬ್ಬಿಸಿದರು. ೧೧ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತ ಮತದ ಪ್ರಚಾರವು ತಮಿಳು-ಕರ್ನಾಟಕ ದೇಶಗಳ ತುಂಬ ವೇಗವಾಗಿ ಹಬ್ಬತೊಡಗಿತು. ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರು ಹೊಯ್ಸಳ ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನನನ್ನು ವೈಷ್ಣವನನ್ನು ಮಾಡಿ ಅವನಿಂದ ವಿಷ್ಣುಮತ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ರಾಜಾಶ್ರಯವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿದರು".[೩]

"ವೈದಿಕ ಮತಸ್ಥಾಪಕರಾದ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯ, ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯ ಗ್ರಂಥಗಳು ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿದ್ದುದರಿಂದಲೂ ಇವು ವರ್ಣಾಶ್ರಮ ಧರ್ಮಗಳ ಕಡಿದಾದ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಬೋಧಿಸುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದಲೂ ವಿವೇಕಿಗಳೂ, ವಿದ್ಯಾಸಂಪನ್ನರೂ ಆದವರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಇವು ತಿಳಿಯಲರ್ಹವಾಗಿದ್ದುವಲ್ಲದೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರ ಗ್ರಾಹ್ಯಕ್ಕೆ ಸುಲಭವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಮೋಕ್ಷ ಸಂಪಾದನೆಯು ವರ್ಣಚತುಷ್ಟಯದಲ್ಲಿ ಜನ್ಮವನ್ನೆತ್ತಿ ಜನ್ಮಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಕರ್ಮಕ್ಷಯವಾಗಿ ತುರಿಯಾಶ್ರಮದಲ್ಲಿಯೇ ಸಾಧ್ಯವೆಂಬ ಸಿದ್ಧಾಂತವು ಬೇರೊಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆಡೆಕೊಟ್ಟಿತು. ಮೋಕ್ಷವು ಸರ್ವರಿಗೂ ಬೇಕು. ಅದಕ್ಕೆ ಜಾತಿ-ಲಿಂಗ ತಾರತಮ್ಯ ಬೇಡ. ಒಂದು ನಿಯಮವನ್ನು ಜೀವಿತದಲ್ಲಿ ಪರಿಪಾಲಿಸಿದರೆ ಸಾಕು ಮೋಕ್ಷವು ಸಿಕ್ಕಿಬಿಡಬೇಕು. ಸಮಾಜದ ಈ ಬಗೆಯ ಕೋರಿಕೆಯನ್ನು ನೆರವೇರಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯೂ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬ ಮಹಾತ್ಮನು ೧೨ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಉದಯಿಸಿದನು".[೪]

ಕರ್ನಾಟಕದ ಬಸವೇಶ್ವರರಿಗೂ ಮತ್ತು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರರಿಗೂ ಸು. ೧೨೫ ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲಾಂತರವಿದೆ.

ಭಾರತದ ಎಲ್ಲ ಧರ್ಮ-ಪಂಥಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿದ್ದು ಮೋಕ್ಷದ ದಾರಿಯನ್ನು ಸರಳ ಮತ್ತು ಸುಲಭಗೊಳಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಎಂಬುದನ್ನು ನಾವು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಇದಕ್ಕೆ ಹೊರತಾಗಲಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿಯೂ ಧಾರ್ಮಿಕ ಚಳವಳಿಯ ಅನೇಕ ಪ್ರಯೋಗಗಳಾದವು. ಪರಸ್ಪರ

ಪ್ರಭಾವಗಳಾದವು ಮತ್ತು ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಅನನ್ಯತೆಗಳು ಜನ್ಮತಾಳಿದವು.

ಕರ್ನಾಟಕ–ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಮೇಲೆ ಬೌದ್ಧ, ಜೈನ ಧರ್ಮಗಳ ಪ್ರಭಾವ ಕುರಿತಂತೆ ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದರೆ ಇವೆರಡು ಧರ್ಮಗಳು ವೈದಿಕ ಧರ್ಮಪರಂಪರೆಗೆ ಸರಿದೊರೆಯಾಗಿ ಬೆಳೆಯಲಿಲ್ಲ. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮ ತನ್ನ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಅಷ್ಟೊಂದು ಬೀರಲಿಲ್ಲ ವಾದರೂ ಜೈನಧರ್ಮವು ಕರ್ನಾಟಕದ ಪ್ರಮುಖ ಧರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಯಿತು. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿತ್ತು. ಜೈನಧರ್ಮವು ಕರ್ನಾಟಕದ ಸರ್ವಾಂಗೀಣ ಪ್ರಗತಿಗೆ ನೀಡಿದ ತನ್ನ ಮರೆಯಲಾಗದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕೊಡುಗೆ ಯನ್ನು ನಾವು ಪ್ರಾಂಜಲ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಸ್ಮರಿಸಬೇಕು. ಇದರ ಪ್ರಭಾವವೆಂಬಂತೆ ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಗಡಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿರುವ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಕೊಲ್ಹಾಪೂರ, ಸಾಂಗಲಿ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಕೆಲ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಜೈನ ಧರ್ಮವು ಇಂದಿಗೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಅಲ್ಲಿಯ ಜೈನರು ಕನ್ನಡವನ್ನು ಮಾತೃಭಾಷೆಯನ್ನಾಗಿ ಇಂದಿಗೂ ಬಳಸುತ್ತಿರುವುದು ವಿಶೇಷವಾಗಿದೆ. ಬಾಹುಬಲಿಯಲ್ಲಿ ೫೦ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಲಾಗಿದ್ದ ೩೭ ಘೂಟಿನ ಬೃಹತ್ ಬಾಹುಬಲಿ ಮೂರ್ತಿಯ ಸುವರ್ಣ ಮಹೋತ್ಸವದ ಮಹಾಮಸ್ತಕಾಭಿಷೇಕ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಜರುಗಿತು. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಜನತೆ ಅದನ್ನು ತಮ್ಮ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕೋತ್ಸವ ಎಂದು ಆಚರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದು ಇನ್ನೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಶ್ರವಣಬೆಳಗೋಳ, ಕಾರ್ಕಳ, ಧರ್ಮಸ್ಥಳ, ಶಿವಮೊಗ್ಗದ ಹೊಂಬುಜ ಮುಂತಾದ ಜೈನ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸ್ಥಳಗಳು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಜೈನರಿಗೆ ಪವಿತ್ರವಾದ ಯಾತ್ರಾ ಸ್ಥಳಗಳಾಗಿವೆ. ಜೈನೇತರ ದೇವತೆಗಳಾದ ನರಸೋಬಾ (ಸಾಂಗವಡೆ, ಜಿ. ಕೊಲ್ಹಾಪೂರ) ನಾಯಿಕಬಾ (ಕರ್ಹಾಡದ ಹತ್ತಿರ) ಮುಂತಾದ ದೇವತೆಗಳು ಕರ್ನಾಟಕದ ಜೈನರ ದೈವತಗಳಾಗಿದ್ದುದು ಇಲ್ಲಿಯ ಮತ್ತೊಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯನ್ನರು ಮೂಲತಃ ಶೈವ ಆರಾಧಕರು. ಶಿವನೇ ಇವರ ಆರಾಧ್ಯದೈವನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ವೈದಿಕ ಮತವು ಶೈವದೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿಕೊಂಡು ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮಿಶ್ರ ಆರಾಧನಾ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ನೆಲೆಗೊಂಡಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಶೈವ, ವೈದಿಕ, ಜೈನ ಕಲಹಗಳು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕವಾಗಿದ್ದುದಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಇತಿಹಾಸ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿದೆ. ಈ ಮೂರೂ ಧರ್ಮಗಳು ಒಂದರೊಳಗೊಂದು ಬೆರೆತು ಬದುಕು ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಇವು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ತಮ್ಮ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆಯನ್ನು ಮೆರೆಯುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದ್ದೇ ಹೆಚ್ಚು. ಶರಣರು ಶಿವದಾಸರಾದಂತೆ, ದಾಸರು ಹರಿದಾಸರಾದರು. ಇವರಾರೂ ಹರಿಹರರನ್ನು ಸಮೀಕರಿಸಿ ಹಾಡಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಹರಿ–ಹರ ಭೇದ ಎಂಬ ಕಲ್ಪನೆಯೇ ಇಲ್ಲ. ಅವೆರಡು ದೈವತಗಳು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿವೆ ಎಂಬ ಭಾವನೆ ಅಲ್ಲಿಯ ಸಂತರಲ್ಲಿ ಎಂದೂ ಮನೆಮಾಡಲಿಲ್ಲ.

ವಾರಕರಿ ಪಂಥದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೆಂದರೆ "ವಾರಕರಿ ಪಂಥವು ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಉನ್ನತಿಯ ಮುಕ್ತ ಚಳವಳಿಯಾಗಿದೆ. ಅದೇನೂ ಮಠಾಧಿಷ್ಠಿತ ಗುರುಪರಂಪರೆಯಾಗಿಲ್ಲ. ಒಂದು ರೀತಿಯಿಂದ ಇದು 'ಗುರುಮಾರ್ಗ'ವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ 'ಗುರುಶ್ರೇಷ್ಠತ್ವ'ಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲಿ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. 'ಮೇಘವೃಷ್ಟಿ ಉಪದೇಶ ಮಾಡಬೇಕು। ಗುರುವು ಶಿಷ್ಯನನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಾರದು॥' ಎಂಬುದು ತುಕಾರಾಮರ ಉಕ್ತಿಯಾಗಿದೆ.

ಗುರುಭಕ್ತಿಯಂತೆಯೇ ಉತ್ಕಟ ವಿಠಲಭಕ್ತಿ'ಯು ಈ ಪಂಥದ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ವಿಶೇಷತೆಯಾಗಿದೆ. 'ಜ್ಞಾನಾಪಸೀ ಪ್ರೇಮ ಉತ್ತಮ' (ಜ್ಞಾನಕ್ಕಿಂತಲೂ ಪ್ರೇಮ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾಗಿದೆ) ಎಂಬ ಭಕ್ತಿ ಮಾರ್ಗದ ಪ್ರಮುಖ ಸಿದ್ಧಾಂತಾನುಸಾರ ವಾರಕರೀ ಪಂಥದಲ್ಲೂ ಭಕ್ತಿಗೆ, ಸಖ್ಯಭಕ್ತಿಗೆ, ಪ್ರೇಮಭಕ್ತಿಗೆ ಗೌರವ ನೀಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಆದರೆ ಸಾಮಾಜಿಕ ನೀತಿಮತ್ತೆಗೆ ಧಕ್ಕೆಯಾಗುವ ಯಾವ ಒಂದೂ ಆಚಾರದ ವಿವರಣೆ ಇಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲ. ವಿಠಲನು ನಾಮದೇವನ ಸಖ, ಸಹವರ್ತಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಜನಾಬಾಯಿಯ ರಕ್ಷಕನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ವಿಠಲನು ಎಲ್ಲರ ಮಾತೃಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದಾನೆ (ಮಾವುಲಿ). ಎಲ್ಲ ಸಂತರು ಆತನ ಸಂತಾನರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಸಂತರು ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರನನ್ನೂ ಸಹ 'ಗುರುಮಾವುಲಿ' ಎಂದು ಸಂಬೋಧಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈಶ್ವರ ಮತ್ತು ಭಕ್ತರ ಇಲ್ಲಿಯ ಸಂಬಂಧಗಳು ತಾಯಿ-ಮಕ್ಕಳ ಸಂಬಂಧದಂತಿವೆ. ರಾಧಾಕೃಷ್ಣ ಸಂಪ್ರದಾಯದಂತೆ ಪ್ರಿಯಕರ-ಪ್ರೇಯಸಿ ಭವ ಇಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲ. ವಾರಕರಿಯರ ಭಕ್ತಿಯು 'ವಾತ್ಸಲ್ಯ ಇಲ್ಲವೆ ಸಖ್ಯ' ಭಕ್ತಿಯಾಗಿದೆ. ಮಧುರಾ ಭಕ್ತಿಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಈ ಪಂಥದ ವಾಙ್ಮಯದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ವರ್ತನೆಯಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯ ಆವೇಶವಿದ್ದರೂ ಉನ್ಮಾದವಿಲ್ಲ. ಈ ಭಕ್ತಿಮಾರ್ಗವು 'ಮಧುರಾ' ಭಕ್ತಿಯಂತೆ ಶೃಂಗಾರಪ್ರಿಯತೆಯನ್ನು ಅಥವಾ ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನು ಗೌರವಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆಯೇ ಅದು ಆತ್ಯಂತಿಕ ನಿವೃತ್ತಿಯ ಪುರಸ್ಕಾರವನ್ನೂ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. 'ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿದ್ದುಕೊಂಡೇ ಭಕ್ತಿಯ ಬಲದ ಮೇಲೆ ಜೀವನ ಮುಕ್ತಿಯ ಅವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಬಹುದು ಎಂಬ ಮುಖ್ಯ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಾದಿ ಸಂತರು ಭಕ್ತಿಮಾರ್ಗವನ್ನು ರಚಿಸುವಾಗ ಹೇಳಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. 'ಅವಘಾಚಿ ಸಂಸಾರ ಸುಖಾಚಾ ಕರೀನ' (ಸಂಸಾರವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸುಖಮಯಗೊಳಿಸುವೆ) ಎಂಬುದು ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರನ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯ ಮರ್ಮವಾಗಿದೆ"[೫]

ಮೇಲಿನ ವಿವರಣೆಯು ವಾರಕರಿ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಮರ್ಮವನ್ನು ನಿವೇದಿಸುತ್ತದೆ. 'ಮಿತ್ರನ ಪ್ರೀತಿ-ವಿಶ್ವಾಸ, ತಾಯಿಯ ಮಮತೆ' ಈ ಪಂಥದ ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಅಡಗಿದ್ದನ್ನು ನಾವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಆವೇಶವಿದ್ದರೂ ಇಲ್ಲಿ ಉನ್ಮಾದ, ಉನ್ಮತ್ತತೆ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಇಚ್ಛಾರಹಿತ ಪ್ರೇಮವೇ ಇಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲವೂ ಆಗಿದೆ. ನಿರಪೇಕ್ಷ ಭಾವವೇ ಈ ಪಂಥದ ಮೂಲವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಅದು ಇಂದಿಗೂ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಸಾಗಿಬಂದ ಜನಪ್ರಿಯ ಪಂಥವಾಗಿದೆ.

ತತ್ವಜ್ಞಾನ, ನೀತಿ ಮತ್ತು ಆಚಾರಗಳ ಮುಖಾಂತರ ಧರ್ಮದ ಸ್ವರೂಪ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ದೇಶ-ಕಾಲ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಧರ್ಮದ ನಿಯಮಗಳು ಬದಲಾಗುತ್ತವೆ. ಆಚರಣೆಯ ಸ್ವರೂಪ ಬದಲಾಗುತ್ತದೆ. ಧರ್ಮ ಬುದ್ಧಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ನಡೆದರೆ ದೇಶದ ಉತ್ಕರ್ಷವಾಗುತ್ತದೆ. ಕುರುಡು ನಂಬಿಗೆಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಧರ್ಮ ಮುನ್ನಡೆದರೆ ಸಮಾಜದ ಉನ್ನತಿ ಕ್ಷೀಣಿಸುತ್ತದೆ. ಸಾತವಾಹನರಿಂದ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ವರೆಗೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ವಿಭಿನ್ನ ಧರ್ಮಗಳು ಸಂಸ್ಥಾಪನೆಗೊಂಡಿವೆ. ವೈದಿಕ ಶೈವಗಳೊಂದಿಗೆ ಜೈನ, ಬೌದ್ಧ ಧರ್ಮಗಳು ಸಹವರ್ತಿಯಾಗಿಯೇ ಬೆಳೆಯುತ್ತ ಬಂದರೂ ಅವು ಎಂದೂ ಪ್ರಮುಖ ಧರ್ಮಗಳಾಗಿ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಹೊಂದಲಿಲ್ಲ. ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಯಜ್ಞ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ನಿಂತುಕೊಂಡಿತು. ಬದಲಾಗುತ್ತ ನಡೆದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಧರ್ಮವು ತನ್ನ ಧರ್ಮವನ್ನು

ಬದಲಿಸುತ್ತ ನಡೆಯಿತು ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಇದು ಒಳ್ಳೆಯ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿದೆ. ಧಾರ್ಮಿಕ ಕಲ್ಪನೆ, ಆಚರಣೆಗಳು ಬದಲಾಗತೊಡಗಿದವು.

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿಯ ರಾಜಕೀಯ ಸ್ಥಿತ್ಯಂತರಗಳಿಂದಾಗಿ, ಪ್ರಕೃತಿ ವಿಕೋಪಗಳಿಂದಾಗಿ ಮತ್ತು ಮನುಷ್ಯನ ಅಲೆಮಾರಿ ಗುಣದಿಂದಾಗಿ ಎರಡೂ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯ ಮನುಷ್ಯರು ಸ್ಥಳಾಂತರಗೊಂಡಂತೆ ಅವರವರ ದೇವರುಗಳೂ ಸ್ಥಳಾಂತರಗೊಂಡವು. ಅದೂ ಅಲ್ಲದೆ ತಮ್ಮ ಆರಾಧ್ಯ ದೈವಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಮೂಲ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ನೆಲೆನಿಲ್ಲುವ ಪ್ರಸಂಗಗಳೂ ಎರಡೂ ರಾಜ್ಯದ ಜನರಿಗೆ ಹೇರಳವಾಗಿ ಬಂದವು. ಆದ್ದರಿಂದ ತಮ್ಮ ಕುಲದೇವತೆಯ ಆರಾಧನೆಗೆಂದು ಉಭಯ ರಾಜ್ಯದ ಜನರು ಇಂದಿಗೂ ಆಯಾ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗೆ ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡುವಾಗ ಆಯಾ ರಾಜ್ಯಗಳು ತಮ್ಮವೇ ಎಂಬ ಶ್ರದ್ಧಾಭಾವ ಹುಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿದೆ.

ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಪ್ರಮುಖ ಆರಾಧ್ಯ ದೈವಗಳ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುತ್ತ ಹೋದಂತೆ ಈ ಎರಡೂ ರಾಜ್ಯಗಳ ಧಾರ್ಮಿಕ ಮನಸ್ಸುಗಳು ಹೇಗೆ ಪರಸ್ಪರ ಸಮನ್ವಯಗೊಂಡಿವೆ ಎಂಬುದು ಗಮನಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತದೆ. 'ಭಾಷಾವಿಷಯ', 'ಗಡಿವಿಷಯ' ಪ್ರಸ್ತಾಪಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಪರಸ್ಪರ ಬದ್ಧ ವೈರಿಗಳಂತೆ ಹೋರಾಡುವ, ಹೊಡೆದಾಡುವ ಈ ಜನ ಧರ್ಮಾಚರಣೆಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಮೌನಗೊಂಡು ಮಿತ್ರರಂತೆ ವರ್ತಿಸುವುದನ್ನು ಕಂಡು ಆಶ್ಚರ್ಯವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಯಾವ ಮುಲಾಜಿಲ್ಲದೆ, ಅಂಜಿಕೆಯಿಲ್ಲದೆ 'ದೇವದರ್ಶನ'ಕ್ಕಾಗಿ ಉಭಯ ಗಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಸೀಮೋಲ್ಲಂಘನೆ ಸಾರಾಸಗಟಾಗಿ ನಿರಾಯಾಸವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ವಿಚಿತ್ರವೆಂದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಯಾರೂ ಯಾರನ್ನೂ ತಡೆಯುವುದಿಲ್ಲ. 'ಬಹುಜನ' ಸಮಾಜದ ಮನಸ್ಸು ಬಹುದೊಡ್ಡದಾಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಇದಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೆ ಸಾಕ್ಷಿ ಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ವಿದ್ವಾಂಸರಾಗಲಿ, ಕರ್ನಾಟಕದ ವಿದ್ವಾಂಸರಾಗಲಿ ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಆಲೋಚನೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಯಥಾವತ್ತಾಗಿ ಅದನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಆನಂದ ಪಡುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಇದಕ್ಕೆ ಅಪವಾದ ಎಂಬಂತೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಅತ್ಯಂತ ಹಿರಿಯ ಸಂಶೋಧಕರಾದ ರಾ.ಚಿಂ. ಢೇರೆಯವರು, ಅನೇಕ ಕುಲದೇವತೆಗಳ ಮತ್ತು ಶಿವಾಜಿ ಮಹಾರಾಜರ ಮೂಲದ ಸಂಶೋಧನೆಯನ್ನು ದಕ್ಷಿಣಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ತಿರುಗಿಸಿ ಯೋಚಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮರಾಠೀ ಮನಸ್ಸು ಇದನ್ನು ಸಹಿಸುವುದಿಲ್ಲ ಮತ್ತು ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಅವರಿಗೆ ಗೊತ್ತಿದ್ದರೂ ಅದನ್ನವರು ಮೀರಿ ದಕ್ಷಿಣದತ್ತ ಮುಖಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಅವರ ಚಿಂತನೆಯಲ್ಲಿಯ ಸತ್ಯಾಂಶಗಳನ್ನು ನಾವು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಿರಾಕರಿಸುವಂತಿಲ್ಲ. ಸಂಶೋಧಕನಿಗೆ ನಿಚ್ಚಳ ಸತ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಕೆಲಸಲ ದುಸ್ತರವೆನಿಸಿದರೂ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಮುಚ್ಚಿದ ಸತ್ಯದ ಬಾಗಿಲನ್ನು ಅಲ್ಪವಾದರೂ ಸರಿಸಿ ಇಣುಕಿ ನೋಡುವ ಅವನ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ನಾವು ಸ್ವಾಗತಿಸಲೇಬೇಕು. ರಾ.ಚಿಂ. ಢೇರೆಯವರ 'ಶಿಖರ ಸಿಂಗಣಾಪುರಚಾ ಶಂಭುಮಹಾದೇವ' ಹಾಗೂ 'ಶ್ರೀ ವಿಠಲ ಏಕ ಮಹಾಸಮನ್ವಯ' ಎಂಬ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ನಾವು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ನೆನೆಯಲೇಬೇಕು. ಮೊದಲ ಕೃತಿ ಶಿವಾಜಿಯನ್ನು ಕನ್ನಡ ಮೂಲಕ್ಕೆ ಒಯ್ದರೆ, ಎರಡನೆಯದು ವಿಠಲನನ್ನು ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ

ಕರೆತರುತ್ತದೆ. ಇವೆರಡೂ ಕೃತಿಗಳು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಅನುವಾದಗೊಂಡಿವೆ. 'ಶಿಖರ ಸಿಂಗಣಾಪೂರಚಾ ಶಂಭು ಮಹಾದೇವ' ಕೃತಿಯನ್ನು ವಿಠಲರಾವ ಗಾಯಕ್ವಾಡ್‌ರು ಅನುವಾದಿಸಿದ್ದರೆ, 'ಶ್ರೀ ವಿಠಲ ಏಕ ಮಹಾಸಮನ್ವಯ' ಕೃತಿಯನ್ನು ಚಂದ್ರಕಾಂತ ಪೋಕಳೆಯವರು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಅನುವಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದೂ ಅಲ್ಲದೆ ಢೇರೆಯವರ 'ಶಿಖರ ಸಿಂಗಣಪೂರಚಾ ಶಂಭು ಮಹಾದೇವ' ಕೃತಿಯಾಧರಿಸಿ ತಮ್ಮ ಅನೇಕ ಸಂಶೋಧನಾತ್ಮಕ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಅದರಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿ ಸರಜೂ ಕಾಟ್ಕರ್ ಅವರು 'ಶಿವಾಜಿ ಮೂಲ ಕನ್ನಡ ನೆಲ' ಎಂಬ ಸಂಶೋಧನಾತ್ಮಕ ಕೃತಿ ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಕೃತಿಯು ಕನ್ನಡ ನೆಲದಲ್ಲಿ ರೋಮಾಂಚನ ಮೂಡಿಸಿತು. ಅನೇಕ ಮುದ್ರಣಗಳನ್ನು ಕಂಡಿತು. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಢೇರೆಯವರು ಇದೇ ರೀತಿಯ ಅನೇಕ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಜನತೆಯ, ವಿದ್ವಾಂಸರ ಕುತೂಹಲ ಕೆರಳಿಸಿದ್ದಂತೂ ಸತ್ಯ. ಈ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಇತಿಹಾಸಕಾರ, ಸಂಶೋಧಕ, ಢೇರೆ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಲೋಕಪ್ರಿಯವಾದುದಂತೂ ನಿಜವಾದ ಸಂಗತಿ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗೆ ಅವರು ಪಾತ್ರರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ಢೇರೆಯವರ ಸಂಶೋಧನೆ ಪಂಢರಪುರದ ವಿಠಲ ಮತ್ತು ಸಿಂಗಣಾಪೂರದ ಮೂಲಕ ಶಿವಾಜಿಯನ್ನು ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಕರೆತಂದಿತು. ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಮರಾಠಿ ಮನಸ್ಸು ಇದರಿಂದ ಘಾಸಿಗೊಂಡಿತು ಮತ್ತು ರೋಷಗೊಂಡಿತು. ಆದರೂ ಸತ್ಯ ಮುಚ್ಚಲಾದೀತೆ? ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಸಂತರು ವಿಠಲ ಮತ್ತು ಶಿವಾಜಿ ವಂಶದ ಮೂಲಪುರುಷ ಬಳಿಯಪ್ಪನನ್ನು ಮುಕ್ತಕಂಠದಿಂದ ಹೊಗಳಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಬಳಿಯಪ್ಪನೇ ಶಿವಾಜಿ ವಂಶದ ಮೂಲಪುರುಷ. ಇವನು ಕರ್ನಾಟಕದ ಗದಗ ಹತ್ತಿರದ ಸೊರಟೂರಿನವನು ಎಂಬುದು ಢೇರೆಯವರ ಮೂಲ ಸಂಶೋಧನೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಏನೋ ಸಮಕಾಲೀನ ಹಿಂದೂ ಹಾಗೂ ರಜಪೂತ ಅರಸರು ಶಿವಾಜಿಯನ್ನು ನಿಕೃಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದಕ್ಕೆ ಐತಿಹಾಸಿಕ ದಾಖಲೆಗಳೂ ಇವೆ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಸಂಶೋಧನ ಮಹರ್ಷಿ ಗ.ಹ. ಖರೆಯವರೂ 'ಭೋಸಲೆಗಳು ಸಿಸೋದಿಯಾ ಕುಲದವರೆಂಬ ತಪ್ಪು ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಎಂದಿನಿಂದ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿ ಬಂದಿತು ಎಂಬುದನ್ನು ಇಂದು ಸರಿಯಾಗಿ ತಿಳಿಯಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ' ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಢೇರೆಯವರ ಕಾರಣ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಶಿವಾಜಿಯ ಚರಿತ್ರೆ ಸಂಕೀರ್ಣಗೊಂಡಿತು.

ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ವಿಠಲ ಪರಂಪರೆ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರ ಪೂರ್ವದ್ದು ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಎಷ್ಟು ಪೂರ್ವದ್ದು ಎಂಬುದರ ಮಾಹಿತಿ ಉಪಲಬ್ಧವಿಲ್ಲ. ಇಂದಿನ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯಂತೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ವಿಠಲಭಕ್ತಿಯು ಜ್ಞಾನೋಬಾರಿಂದ-ನಿಳೋಬಾನ (ಸಂತ ತುಕಾರಾಮರ ಶಿಷ್ಯ) ವರೆಗೆ ನಡೆದು ಬಂದಿದೆ. ಇಂದಿಗೂ ಅದು ಜೀವಂತವಾಗಿದೆ. ಪಂಢರಪುರದ ವಿಠಲನು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದವರಿಗೆ ಎಷ್ಟು ಪ್ರಿಯನೋ ಕರ್ನಾಟಕದವರಿಗೂ ಅಷ್ಟೇ ಪ್ರಿಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ವಿಠಲನ ಮೂಲಸ್ಥಾನದ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಚರ್ಚೆಗಳಾಗಿವೆ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಸಂತರೇ ಅವನ ಕರ್ನಾಟಕತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡರೂ ಮರಾಠಿ ಮನಸ್ಸು ಅದನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ. ಜ್ಞಾನದೇವ, ಏಕನಾಥ ಮುಂತಾದವರು ವಿಠಲನನ್ನು ಕರ್ನಾಟಕದವನು ಎಂದಿದ್ದರೂ ಮರಾಠಿಯ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಅದನ್ನು

ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

* ಕಾನಡಾ ಹೋ ವಿಠಲು ಕರ್ನಾಟಕು ।
  ಯೇಣೆ ಮಜ ಲಾವಿಲೇ ವೇಧೀ ॥ - ಜ್ಞಾನದೇವ
  (ಕನ್ನಡದ ವಿಠಲನು ಕರ್ನಾಟಕದವನು....)

* ತೀರ್ಥ ಕಾನಡೆ, ದೇವ ಕಾನಡೆ, ಕ್ಷೇತ್ರ ಕಾನಡೆ ಪಂಢರಿಯೇ ವಿಠಲ ಕಾನಡೆ
  ಭಕ್ತ ಹೇ ಕಾನಡೆ। ಪುಂಡಲೀಕೆ ಉಘಡೆ ಉಭೇಕೇಲೆ - ಏಕನಾಥ
  (ವಿಠಲನಷ್ಟೇ ಕರ್ನಾಟಕದವನಲ್ಲ; ತೀರ್ಥಕ್ಷೇತ್ರವಾದ ಪಂಢರಪುರವೂ
  ಕರ್ನಾಟಕದ್ದು; ಭಕ್ತರೂ ಸಹಿತ ಕರ್ನಾಟಕದವರೇ)

* ಕಾನಡಾ ವಿಠಲವೋ ಉಭಾ ಭೀವರೇ ತೀರಿ - ನಾಮದೇವ
  (ಭೀಮಾ ತೀರದ ಮೇಲೆ ನಿಂತಿರುವ ವಿಠಲ ಕನ್ನಡಿಗನಾಗಿದ್ದಾನೆ)

* ವಿಠಲ ಕಾನಡೆ ಬೋಲೂ ಜಾಣೆ। ತ್ಯಾಚಿ ಭಾಷಾ ಪುಂಡಲೀಕ ನೇಣೆ
  - ನಾಮದೇವ

(ವಿಠಲನ ಭಾಷೆ ಕನ್ನಡ. ಅದು ಪುಂಡಲೀಕನಿಗೆ ತಿಳಿಯದು)

ವಿಠಲ ಕರ್ನಾಟಕದವನು, ಪಂಢರಪುರ ಕರ್ನಾಟಕದ್ದು, ವಿಠಲನ ಭಾಷೆಯೂ ಕನ್ನಡ ಎಂಬ ಸಂತರ ಈ ಹೇಳಿಕೆಗಳು ವಿಠಲನ ಕರ್ನಾಟಕತ್ವವನ್ನು ಸಾಬೀತು ಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಸಂಶಯಕ್ಕೆ ಯಾವ ಕಾರಣವೂ ಇಲ್ಲವಾದರೂ ಮರಾಠಿಯ ವಿದ್ವಾಂಸರು 'ಕಾನಡಾ' ಎಂದರೆ 'ಅಗಮ್ಯ' ಎಂದೂ 'ಕರ್ನಾಟಕು' ಎಂದರೆ ಲೀಲೆಯನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುವ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ನೀಡಿ ಅವನ ಕರ್ನಾಟಕದ ಲೀಲೆಯನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುವ ವ್ಯರ್ಥ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.[೬]

ರಾ.ಚಿಂ. ಢೇರೆಯವರು- " 'ಕಾನಡಾ' ಮ್ಹಣಜೆ ಅಗಮ್ಯ ಆಣೀ 'ಕರ್ನಾಟಕು' ಮ್ಹಣಜೆ ಕರನಾಟಕು (ಲೀಲಾ ಲಾಘವಿ) ಅಸೇ ಅರ್ಥ ಘೇವೂನ ವಿಠಲಾಚ್ಯಾ ಕರ್ನಾಟಕೀಯತ್ವಾಚೆ, ತ್ಯಾಚ್ಯಾ ಕಾನಡೆಪಣಾಚೆ ನಿರಾಕರಣ ಕರಣ್ಯಾಚಾ ಪ್ರಯತ್ನ ಅನೇಕ ಮರಾಠಿ ಅಭ್ಯಾಸಕ ಪುನ್ಹಾ ಪುನ್ಹಾ ಕರತಾನಾ ದಿಸತಾತ. ಪರಂತು ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಅಸ್ಮಿತೇಚ್ಯಾ ಭೂಮಿಕೇತೂನ ಹೇ ಪ್ರಯತ್ನ ಕಿತಿಹೀ ಸುಖದ ವ ಅಭಿಮಾನಾಸ್ಪದ ವಾಟಲೆ, ತರೀ ವಸ್ತುಸ್ಥಿತಿ ತಶೀ ನಾಹೀ. ವಿಠಲಲಾ ಜಿಥೆ ನವೇ ವೈಷ್ಣವ ಚರಿತ್ರ ಪ್ರಾಪ್ತ ಝಾಲೇ ತೇ ಪಂಢರಪುರ ಹೇ ಸ್ಥಾನ ಆಜಹೀ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ-ಕರ್ನಾಟಕಚ್ಯಾ ಸೀಮೇವರಚ ಆಹೇ. ಪಂಢರಪುರ ಜವಳಚೆ ಮಂಗಳವೇಢೆ ತರ ಬಸವೇಶ್ವರಾಂಚೆ ಆದ್ಯ ಕಾರ್ಯಕ್ಷೇತ್ರ ಹೋತೆ"[೭] ("ಕಾನಡಾ ಅಂದರೆ 'ಅಗಮ್ಯ' ಮತ್ತು ಕರ್ನಾಟಕು ಎಂದರೆ 'ಲೀಲೆಗಳನ್ನು ಮಾಡುವವ' ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಎತ್ತಿಕೊಂಡು, ವಿಠಲನ ಕರ್ನಾಟಕೀಯತ್ವದ ಮತ್ತು ಕನ್ನಡತನದ ನಿರಾಕರಣವನ್ನು ಮಾಡುವ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಮರಾಠಿಯ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಪದೇ ಪದೇ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಆದರೆ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಅಸ್ಮಿತೆಯ ಭೂಮಿಕೆಯಿಂದ ಮಾಡುವ ಈ ಪ್ರಯತ್ನವು ಎಷ್ಟೇ

ಸುಖಾಸ್ಪದ ಹಾಗೂ ಅಭಿಮಾನಕರವಾಗಿದ್ದರೂ ವಸ್ತುಸ್ಥಿತಿ ಹಾಗೆ ಇಲ್ಲ. ವಿಠಲನಿಗೆ ಹೊಸ ವೈಷ್ಣವ ಚರಿತ್ರೆ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಪಂಢರಪುರವು ಇಂದಿಗೂ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ-ಕರ್ನಾಟಕಗಳ ಗಡಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಇದೆ. ಪಂಢರಪುರ ಹತ್ತಿರದ ಮಂಗಳವೇಢೆಯಂತೂ ಬಸವೇಶ್ವರರ ಆದ್ಯ ಕಾರ್ಯಕ್ಷೇತ್ರವೇ ಆಗಿತ್ತು") "ಪಂಢರಪುರದ ಪಾಂಡುರಂಗನ ಪೂಜಾರಿಗಳು (ಬಡವೆ) ಕರ್ನಾಟಕದವರೇ ಆಗಿದ್ದಾರೆ. ಅವರ ಆರಾಧ್ಯದೈವವು ಕರ್ನಾಟಕದ ನಿಂಬರಗಿಯ ಮಾರುತಿಯಾಗಿದ್ದು, ಓಹೋರ ಯಾತ್ರೆಯ ನಿಮಿತ್ತ ಅವರು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬರುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ"[೮]

ಪಂಢರಪುರದ ವಿಠಲನ ಕರ್ನಾಟಕೀಯತ್ವದ ಪುರಾವೆಗಳೆಲ್ಲ ಹೀಗೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಪರವಾಗಿಯೇ ಇರುವುದನ್ನು ನಾವು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಅದೂ ಅಲ್ಲದೆ ವಿಠಲನು ಕೇವಲ ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗೆ ಸೀಮಿತನಾಗದೆ ಅವನು ದೇಶವ್ಯಾಪಿ ತನ್ನ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿದ್ದನ್ನು ನಾವು ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಮರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಪಾಂಡುರಂಗನಿಗೆ 'ವಿಷ್ಣು ಸಹಿತ ಶಿವ' ಎಂಬುದಾಗಿಯೂ ಹೇಳುವುದುಂಟು. ಇದು ಮೂಲತಃ ಶಿವಮಂದಿರ ವಾಗಿತ್ತು. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ ಈಗಿನ ಮೂರ್ತಿಯೂ ಸಹ ಪುರಾತನವಾಗಿಲ್ಲ; ಪುರಾತನ ಮೂರ್ತಿಯ ಎದೆಯ ಮೇಲೆ ಕೂಟಭಾಷೆಯಿತ್ತು ಮತ್ತು ಮುಕುಟದ ಮೇಲೆ ಶಿವಲಿಂಗ ಇತ್ತು. ಅದು ಈಗ ಸೊಲ್ಲಾಪೂರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮಾಢೆಯಲ್ಲಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ವಿಠಲನು ಇನ್ನೂ ಸಂಶೋಧಕರಿಗೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತೆರೆದುಕೊಂಡಿಲ್ಲ. ಅವನು ಗೋಪಾಳ ದೇವ, ಜೈನರ ದೇವ, ಬುದ್ಧರ ದೇವ ಹೀಗೆ ಅವನ ನಾನಾರೂಪಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿವೆ. ಅವನಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳು ಅಡಗಿಕೊಂಡಿದ್ದನ್ನು ನಾವು ಇನ್ನೂ ಹುಡುಕಿ ತೆಗೆಯಬೇಕಾಗಿದೆ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸಂಶೋಧಕ ಶಂ.ಗೋ. ತುಳಪುಳೆಯವರು ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಮಹಾನುಭಾವರ 'ಲೀಳಾಚರಿತ್ರೆ'ಯ ಒಂದು ಲೀಲೆಯ ಆಧಾರದಿಂದ "ಶ್ರೀ ವಿಠಲ ಮೂಲದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಗೋರಕ್ಷಕ ವೀರನ ಸ್ಮಾರಕದಲ್ಲಿ ಇರಬೇಕು ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ"[೯] ಹೀಗೆ ವಿಠಲನನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಒಯ್ಯುತ್ತ ಹೋದಂತೆ ಅವನೊಬ್ಬ ಗ್ರಾಮ್ಯನೆಲೆಯ ದೇವತೆಯಾಗಿರುವುದು ಕಂಡುಬಂದರೆ, ಮುಂದೆ ಆತನನ್ನು ಅತ್ಯುಚ್ಚ ವೈಷ್ಣವ ನೆಲೆಯ ವಿಷ್ಣುಸ್ವರೂಪಿ ಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಬಹುರೂಪಿ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಪೂಜೆಗೊಳ್ಳುವ ದೇವತೆಯೆಂದರೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬಹುಶಃ ಈ ದೇವರೊಂದೇ ಇರಬೇಕು. ಎಲ್ಲಾ ಜಾತಿಯವರಿಂದಲೂ ಅವನು ಪೂಜೆಗೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ! ಪಶ್ಚಿಮ ಬಿಹಾರದಲ್ಲಿಯ ಅಹಿರರ ದೇವ 'ಬೀರಕುವರ' (ವೀರಕುಮಾರ)ನೂ ಸಹಿತ ಟೊಂಕದ ಮೇಲೆ ಕೈಯಿಟ್ಟು ಕೊಂಡು ನಿಂತ ದೇವರಾಗಿದ್ದಾನೆ. ವಿಠಲನೊಡನೊಂದಿಗಿನ ಆತನ ಸಾಮ್ಯತೆಯನ್ನು ಕಂಡು ಹಿಡಿಯಬೇಕಾಗಿದೆ.

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಹಲವು ಕಡೆ ವಿಠಲ ಮಂದಿರಗಳಿವೆ. ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಹಳ್ಳಿ ಯಲ್ಲಿಯೂ ವಿಠಲ ಮಂದಿರಗಳು ಕಾಣಸಿಗುತ್ತವೆ. ಇಪ್ಪತ್ತೊಂದು ದಿನಗಳವರೆಗೆ ಪಾದಯಾತ್ರೆ ಮಾಡುತ್ತಲೇ ಪಂಢರಪುರಕ್ಕೆ ದಿಂಡಿ ಹೋಗುವ ವಾರಕರಿ ಮಂಡಳಿಯನ್ನು ಇಂದಿಗೂ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ವಿಠಲ ಭಕ್ತಿಯು ಹೀಗೆ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿದೆ. ಚೈತ್ರ, ಆಷಾಢ, ಕಾರ್ತಿಕ ಮತ್ತು ಮಾಘ ಮಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಪಂಢರಪುರದ ಯಾತ್ರೆಗೆ ಕರ್ನಾಟಕದಿಂದ ಅಸಂಖ್ಯಾತ

ಸಂತರು ಹೋಗುವುದನ್ನು ನಾವು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಪಾಂಡುರಂಗನು ಬಡವರ ಕೈವಾರಿ. ಭಕ್ತರ ಸೇವಕ ಎಂದು ಬಿಂಬಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಆತನ ಹೆಚ್ಚಿನ ಭಕ್ತರೆಲ್ಲ ಬಡವರೇ ಆಗಿದ್ದಾರೆ. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಹೊಯ್ಸಳ ಶಾಸನವನ್ನು ತನ್ನ ಗುಡಿಯಲ್ಲಿರಿಸಿಕೊಂಡ ಈ ದೇವರು ಕರ್ನಾಟಕದ ಭಕ್ತರ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಅದರಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಪಂಡರಗೆ, ಪೌಂಡರಿಕಕ್ಷೇತ್ರ, ಪಾಂಡುರಂಗಪುರ ಮುಂತಾದವು ಈಗಿನ ಪಂಢರಪುರದ ಕನ್ನಡದ ಪ್ರಾಚೀನ ಹೆಸರು. ಕರ್ನಾಟಕದ ವಿಠಲನು ಇಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಿಯರ ಆರಾಧ್ಯ ದೈವವಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಆತನು ಕರ್ನಾಟಕದವನೇ ಎಂದು ಸಂತರು, ಸಂಶೋಧಕರು ಈಗಾಗಲೇ ಮಾನ್ಯತೆ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. 'ವಿಠಲ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಲ್ಲೂ ಕನ್ನಡತನ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಮರಾಠಿಗರು ವೀಟ್ (ಇಟ್ಟಿಗೆ) ಪದದಿಂದ ವಿಠಲ ಹೆಸರು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿತೆಂದು ನಂಬುತ್ತಾರೆ. ಪುಂಡಲೀಕನೆಂಬ ಭಕ್ತನು ಈ ನಂಬಿಕೆಗೆ ಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ತನ್ನನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸಲು ಬಂದ ಭಗವಂತನಿಗೆ ಪುಂಡಲೀಕನು, 'ತನ್ನ ತಂದೆ-ತಾಯಿಗಳ ಸೇವೆ ಮುಗಿಯುವತನಕ ನಿಲ್ಲು', ಎಂದು ಹೇಳಿ ಅವನಿಗೆ ನಿಲ್ಲಲು ಅನುಕೂಲವಾಗಲು ಹತ್ತಿರದ ಇಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನು ಎಸೆಯುತ್ತಾನೆ. ಮತ್ತು ಅದರ ಮೇಲೆ ನಿಲ್ಲಲು ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಭಕ್ತನ ಈ ಬೇಡಿಕೆಯನ್ನು ಮನ್ನಿಸಿ ಇಟ್ಟಿಗೆಯ ಮೇಲೆ ನಿಂತ ಭಗವಂತನು ೨೮ ಯುಗಗಳು ಕಳೆದರೂ ಇಟ್ಟಿಗೆಯ ಮೇಲಿಂದ ಕೆಳಗೆ ಇಳಿದಿಲ್ಲ. ಟೊಂಕದ ಮೇಲೆ ಕೈಯಿಟ್ಟು ಹಾಗೆಯೇ ನಿಂತಿದ್ದಾನೆ. ಇಟ್ಟಿಗೆಯ ಮೇಲೆ ನಿಂತ ವಿಷ್ಣುವೇ ಮುಂದೆ ವಿಠಲನಾದ ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಜನ್ಮತಾಳಿತು. ವಿಷ್ಣು ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ವಿಟ್ಟ, ವಿಟ್ಟರಸ, ಬಿಟ್ಟ, ಬಿಟ್ಟಿಗ, ಬಿಟ್ಟಿದೇವ ಎಂಬ ಶಾಸನೋಕ್ತ ಪದಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಪ್ರಾಕೃತದಲ್ಲಿಯೂ ವಿಷ್ಣು, ವಿಷ್ಣುಹಾ, ವೇಥ ಮುಂತಾದ ಹೆಸರುಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ವಿಠಲ ಪದವು ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ರೂಪ ಬದಲಿಸುತ್ತ ಬಂದಿದೆ. ಹೊಯ್ಸಳ ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನನಿಗೆ 'ಬಿಟ್ಟಿದೇವ' ಎಂಬ ಇನ್ನೊಂದು ಹೆಸರು ಇತ್ತು. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೪೯ರ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬೆಂಡಿಗೇರಿಯ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ವಿಠೋಬಾ ಎಂದು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಂದರೆ ಸಂತಪೂರ್ವ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ವಿಠೋಬಾ ಹೆಸರು ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿತ್ತು ಎಂದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಕೃಷ್ಣ ಕಿಟ್ಟಿಯಾದಂತೆ 'ವಿಷ್ಣು>ವಿಟ್ಟು> ಇಟ್ಟಲ> ಇಟ್ಠಲ>ವಿಠ್ಠಲ>ವಿಠಲ' ಹೀಗೆ ಅದು ಬೆಳೆಯುತ್ತ ಹೋದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಇದರ ಶುದ್ಧ ಉಚ್ಚಾರ 'ವಿಟ್ಠಲ' ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ. ಮೂಲತಃ ಶಿವಾಲಯವಾಗಿದ್ದ ಈ ಕ್ಷೇತ್ರ ಕಾಲಾನುಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ವೈಷ್ಣವೀಕರಣಗೊಂಡು ವೈಷ್ಣವ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಆಚರಣೆಯ ಸ್ಥಾನವಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನವಾಯಿತು. ವಿಷ್ಣು-ಕೃಷ್ಣ-ವಿಠಲ ಎಲ್ಲರೂ ಒಂದೇ ಆಗಿದ್ದಾರೆ. ವಿಠ್ಠಲ ಎಂದರೆ ಸಂತರು ಜ್ಞಾನದ ಸ್ವರೂಪ ಎಂದು ಭಾವಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಮನಸ್ಸುಗಳನ್ನು ಸಮಾನವಾಗಿ ಸೆಳೆದ ಇನ್ನಿತರ ಪ್ರಮುಖ ಶ್ರದ್ಧಾಸ್ಥಾನಗಳೆಂದರೆ :

ಸವದತ್ತಿ ಯಲ್ಲಮ್ಮ : ಯಲ್ಲಮ್ಮನ ಕುರಿತು ಅನೇಕ ಐತಿಹ್ಯಗಳು ಜನಮಾನಸದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿವೆ. ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸವದತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಈಕೆಯ ವಾಸವಿದೆ. ಮೂರುವರೆ ಶಕ್ತಿ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ದೇವತೆಯಾಗಿ ಇದನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಶಕ್ತಿದೇವತೆಯಾದ ಈಕೆಯ ಭಕ್ತರು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನಿಮ್ನವರ್ಗದ ಶೂದ್ರರೇ ಆಗಿದ್ದಾರೆ. ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ-ಆಂಧ್ರದ ಜನರ ಶ್ರದ್ಧಾಸ್ಥಾನಳಾದ

ಈ ದೇವತೆ ವರ್ಷವಿಡೀ ಭಕ್ತರನ್ನು ಬರಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುತ್ತಾಳೆ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಿಂದ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಭಕ್ತರು ಇಂದಿಗೂ ದೇವಿಯ ದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಾರೆ. ಈ ಹಿಂದೆ ವಾಹನಸೌಕರ್ಯ ಇರದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನೂರಾರು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಚಕ್ಕಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಜನರು ಯಲ್ಲಮ್ಮನ ದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದರು. ಅದನ್ನು ನೋಡುವುದೇ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಹಬ್ಬದಂತಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಈಗ ಕಾಲ ಬದಲಾಗಿದೆ. ಜನರು ತಮಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗುವ ವಾಹನಗಳಲ್ಲಿ ಗುಂಪು–ಗುಂಪಾಗಿ ಬಂದು ದೇವಿಯ ದರ್ಶನ ಪಡೆದು ತಮ್ಮ ಹರಕೆಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸುತ್ತಾರೆ. ಕೊಲ್ಹಾಪೂರ ಮುಂತಾದ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ 'ರೇಣುಕಾ ಭಕ್ತಮಂಡಳಿ'ಯಂಥ ಸಂಸ್ತೆಗಳಿದ್ದು ಅವು ಈ ಯಾತ್ರೆಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತವೆ.

ಚಿಂಚಲಿ ಮಾಯಕ್ಕಾ : ಕರ್ನಾಟಕದ ರಾಯಬಾಗ ತಾಲೂಕಿನ ಚಿಂಚಲಿಯು ಮಾಯಕ್ಕಾದೇವಿಯ ವಾಸಸ್ಥಾನ ವಾಗಿದೆ. ಪ್ರತಿವರ್ಷ ಇಲ್ಲಿಯ ಜಾತ್ರೆಗೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಿಂದ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಭಕ್ತರು ಬರುತ್ತಾರೆ. ದನಗಳ ಪ್ರದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಈ ಜಾತ್ರೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೮೮೩ರಲ್ಲಿ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ದನಗಳ ಪ್ರದರ್ಶನವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದವರೆಂದರೆ ಕೊಲ್ಹಾಪೂರ ಸಂಸ್ಥಾನದ ದೊರೆ ಛತ್ರಪತಿ ಶಾಹು ಮಹಾರಾಜರ ತಂದೆ ಆಬಾಸಾಹೇಬ ಘಾಟಗೆಯವರು. ಈ ಪ್ರದರ್ಶನವು ಜನರನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಆಕರ್ಷಿಸಲೆಂದು ಅವರು ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಇಂಗ್ಲಂಡ್‌ದಿಂದ ಒಳ್ಳೆಯ ತಳಿಯ ಕುದುರೆ ಮತ್ತು ಕುರಿಗಳನ್ನು ತರಿಸಿದ್ದರು. ಅಂದಿನಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಈ ಜಾತ್ರೆ ಅವ್ಯಾಹತವಾಗಿ ಸಾಗುತ್ತ ಬಂದಿದೆ. ಅಥಣಿ ತಾಲೂಕಿನ ಕೊಕಟನೂರ ಯಲ್ಲಮ್ಮನ ಜಾತ್ರೆಯೂ ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸ್ಮರಣೀಯವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆಯೇ ಗುಡ್ಡಾಪೂರದ ದಾನಮ್ಮ, ಹೊಸಪೇಟೆ ಹತ್ತಿರದ ಹುಲಿಗೆಮ್ಮ ಈ ತರಹದ ಶಕ್ತಿಪೀಠಗಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ.

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯಂತೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಈ ರೀತಿಯ ಜನಪ್ರಿಯ ದೇವತೆಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿವೆ.

ಕೊಲ್ಹಾಪೂರದ ಮಹಾಲಕ್ಷ್ಮೀ : ಕೊಲ್ಹಾಪೂರದ ಮುಖ್ಯ ದೇವಿ ಮಹಾಲಕ್ಷ್ಮೀ. ಈ ದೇವಿಗೆ ಅಂಬಾಬಾಯಿ ಎಂಬ ಹೆಸರೂ ಕೂಡಾ ಇದೆ. ಈ ಮಹಾಲಕ್ಷ್ಮೀ ಮಂದಿರವನ್ನು ಕರ್ನಾಟಕದ ಅರಸರೇ ಕಟ್ಟಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದು ಕಾಲ–ಕಾಲಕ್ಕೆ ಬೇರೆ–ಬೇರೆ ಅರಸರಿಂದ ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರಗೊಳ್ಳುತ್ತ ಬಂದಿದೆ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಮೂರುವರೆ ಶಕ್ತಿಪೀಠಗಳಲ್ಲಿ ಇದೂ ಒಂದಾಗಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದಿಂದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದಿಂದಲೂ ಅಪಾರವಾದ ಭಕ್ತರು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬರುತ್ತಾರೆ. ದೇವಿಯ ದರ್ಶನ ಪಡೆದು ಪುನೀತರಾಗುತ್ತಾರೆ. ತಿರುಪತಿಯ ವೆಂಕಟೇಶ್ವರನಿಂದ ಮುನಿದು ಲಕ್ಷ್ಮೀಯು ಇಷ್ಟು ದೂರಕ್ಕೆ ಬಂದು ವಾಸಮಾಡಿದ್ದಾಳೆ ಎಂಬ ಸ್ಥಳ ಐತಿಹ್ಯ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿದೆ. ಎಲ್ಲ ವರ್ಗದ ಭಕ್ತರೂ ಇಲ್ಲಿಗೆ ದಿನನಿತ್ಯ ಬರುತ್ತಾರೆ.

ತುಳಜಾಪುರದ ತುಳಜಾಭವಾನಿ : ತುಳಜಾಪುರದ ತುಳಜಾಭವಾನಿಯೂ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಶಕ್ತಿದೇವತೆಯಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಅಂಬಾಭವಾನಿ ಎಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ಹೆಸರೂ ಇದೆ. ಶಿವಾಜಿಮಹಾರಾಜರ ಕುಲಸ್ವಾಮಿನಿ ಎಂದು ಈಕೆ ಜನಪ್ರಿಯಳು. ಯವನರ ನಿರ್ನಾಮ ಮಾಡಲು

ಶಿವಾಜಿಗೆ ಈಕೆ ಖಡ್ಗ ನೀಡಿದ್ದಳು ಎಂಬುದು ಜನರಲ್ಲಿ ಬಲವಾದ ನಂಬಿಕೆ ಬೇರೂರಿದೆ. 'ಭವಾನಿ ತಲವಾರ' ಅಥವಾ 'ಭವಾನಿ ಖಡ್ಗ' ಎಂದು ಅದು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಈ ಖಡ್ಗ ಇಂದು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಮ್ಯೂಸಿಯಂನಲ್ಲಿದೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಈ ಕ್ಷೇತ್ರವೂ ಕರ್ನಾಟಕ-ಆಂಧ್ರಗಳಿಗೆ ಸಮೀಪವಾಗಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕ ಸೇರಿ ಆಂಧ್ರದಿಂದಲೂ ಭಕ್ತರು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಹರಕೆ ತೀರಿಸಲು ಬರುವುದನ್ನು ನಾವು ನಿತ್ಯ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಸೊಲ್ಲಾಪೂರ ಕೇಂದ್ರದಿಂದ ಇದು ಸುಮಾರು ನಲವತ್ತು ಕಿ.ಮೀ. ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಇನ್ನು ಸೊಲ್ಲಾಪುರವು ಬಸವೇಶ್ವರರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇದು ಶರಣರ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು ಎಂಬುದು ಜನಜನಿತ. ಈ ರೀತಿ ತುಳಜಾಪೂರದ ಸುತ್ತಲಿನ ಪರಿಸರವು ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯೊಂದಿಗೆ ಸಮರಸಗೊಂಡಿದೆ ಎಂದರೆ ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿಯೇನಲ್ಲ.

ಇದೇ ಪ್ರಕಾರ ಕೊಲ್ಹಾಪೂರ ಸಮೀಪದ ವಾಡಿರತ್ನಾಗಿರಿಯ ಸ್ಥಿತ ಶ್ರೀಜ್ಯೋತಿಬಾ ಮತ್ತು ಪುಣೆ ಸಮೀಪದ ಜೇಜೂರಿ ಸ್ಥಿತ ಶ್ರೀಖಂಡೋಬಾ ಇವೆರಡೂ ದೇವತೆಗಳೂ ಮರಾಠಿ ಜನರ ದೈವತಗಳಾಗಿವೆ. ಕರ್ನಾಟಕದಿಂದ ಅನೇಕ ಮನೆತನಗಳಿಗೆ ಈ ದೇವತೆಗಳು ಮನೆದೇವರುಗಳಾಗಿವೆ. ಅವು ಅವರ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ದಿನನಿತ್ಯ ಪೂಜೆಗೊಳ್ಳುತ್ತಲಿವೆ. ಈ ಉಭಯ ದೇವತೆಗಳು ಶಿವಾರಾಧನೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದವುಗಳಾಗಿವೆ. ಶಿವನು ಭಕ್ತರನ್ನು ಸಂಪ್ರೀತಗೊಳಿಸಲು ಇಂಥ ಅನೇಕ ರೂಪುಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿರುವುದನ್ನು ನಾವು ಕಾಣಬಹುದು. ಖಂಡೋಬಾ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸಲ 'ಮಲ್ಲಯ್ಯ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದಲೂ ಪೂಜೆಗೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಮಂಗಸೂಳಿ ಮಲ್ಲಯ್ಯ, ಮಂಗಸೂಳಿ ಖಂಡೋಬಾ ಹೀಗೆ ಆತ ಎರಡೂ ಹೆಸರುಗಳಿಂದಲೂ ಚಿರಪರಿಚಿತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಅನೇಕ ಕಡೆ ಈ ಎರಡೂ ದೇವರ ಮಂದಿರ ಗಳನ್ನು ನಾವು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಕುರುಬರ, ಜೈನರ, ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಶ್ರದ್ಧಾಕೇಂದ್ರಗಳೂ ಉಭಯ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಪಸರಿಸಿರುವುದನ್ನು ನಾವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ದೇವ-ದೇವತೆಗಳು ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಜನರ ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು, ವಿಶ್ವಾಸವನ್ನು ನಿತ್ಯ ತಾಜಾಗೊಳಿಸುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ನಾವು ಕಾಣಬಹುದು. ಸ್ವಾರ್ಥ ದೃಷ್ಟಿ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡರೆ ಮಾತ್ರ ಮನುಷ್ಯ-ಮನುಷ್ಯನಲ್ಲಿ ದ್ವೇಷ ಮುಂತಾದ ಅವಗುಣಗಳು ಜನ್ಮ ತಳೆಯುತ್ತವೆ. ರಾಜಕೀಯ ಲಾಭ ಪಡೆಯುವವರು ಮಾತ್ರ ಎರಡೂ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅಸಮಾನತೆಯ, ವೈರತ್ವದ ಬೀಜವನ್ನು ಬಿತ್ತಿ ಶಾಂತಿಯನ್ನು ಭಂಗ ಪಡಿಸುವ ಅಮಾನವೀಯ ಕೃತ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ. ನಾವು ಧರ್ಮವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿದರೆ ಧರ್ಮವು ನಮ್ಮನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಬಹುಪುರಾತನ ಮಾತು. ಧರ್ಮದ ಸರಿಯಾದ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡರೆ ಭೇದಕ್ಕೆ, ವೈಮನಸ್ಸಿಗೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ.

ಇನ್ನೊಂದು ವಿಶೇಷವಾದ ಆರಾಧನೆ ಎಂದರೆ 'ಲಜ್ಜಾಗೌರಿ'ಯ ಆರಾಧನೆ. ಈ ಆರಾಧನೆ ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ-ಆಂಧ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾನವಾಗಿ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿದೆ. ಇದೇ ಹೆಸರಿನ ಕೃತಿಯೊಂದನ್ನು ರಾ.ಚಿಂ. ಢೇರೆಯವರು ರಚಿಸಿ ಈ ಆರಾಧನೆಯ ಮೇಲೆ ಬೆಳಕು ಚೆಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ. ಢೇರೆಯವರ ಈ ಕೃತಿಯನ್ನು ವಿಠಲರಾವ ಗಾಯಕ್ವಾಡ್ ಅವರು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಅನುವಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ಶಕ್ತಿ ಉಪಾಸನೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಗ್ರಂಥವಾಗಿದೆ. ಲಜ್ಜಾಗೌರಿಯ ಆರಾಧನೆ ಭಾರತ

ತುಂಬೆಲ್ಲ ಇರುವುದು ಇನ್ನೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿದೆ. "ಲಜ್ಜಾಗೌರಿ"ಯು ಸೃಷ್ಟಿಶೀಲ ದೇವತೆಯಾಗಿದ್ದು, ಸೃಜನೇಂದ್ರಿಯದ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಪೂಜಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿರುವವಳಾಗಿದ್ದರಿಂದ ಅವಳ ಮೂರ್ತಿಯೇ ವಿಶ್ವದ ಗರ್ಭಗೃಹವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಈ 'ಗರ್ಭಗೃಹ'ದ ದ್ವಾರದಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಮಾತೃತ್ವದ ರಹಸ್ಯವನ್ನು ಅರಿಯುವ ಮತ್ತು ಲಕ್ಷ್ಯಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ದೃಷ್ಟಿಸುವ ಇಚ್ಛೆಯನ್ನು ಪೋಷಿಸುವುದು 'ಕಠಿಣ'ವೇ (Awkward) ಆಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಇದು ಅಪರಾಧಿ ಸ್ವರೂಪದ್ದೂ ಆಗಿದೆ ಎಂಬುದರ ಅರಿವು ನನಗಿದೆ. ಆದರೂ ಯಾವ ಉಪಾಸಕರು ಅವಳನ್ನು ಈ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಪಿರುವರೋ, ಸೃಷ್ಟಿಸಿರುವರೋ ಮತ್ತು ಉಪಾಸಿಸುತ್ತ ಬಂದಿರುವರೋ ಅವರ ಮಾತೃತ್ವ ವಿಷಯದ ಅಚಲ ಶ್ರದ್ಧೆಯು ನನ್ನ ಬೆನ್ನಿಗೆ ಇರುವುದರಿಂದ ನಾನು ಈ ವತ್ಸನ ಭೂಮಿಕೆಯಿಂದ ಈ 'ಗರ್ಭಗೃಹ'ದ ದ್ವಾರದಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲುವ ಧಾರ್ಷ್ಟ್ಯಕ್ಕೆ ಕೈ ಹಾಕಿದ್ದೇನೆ. ಅದು ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಕ್ಷಮಾರ್ಹವೇ ಆಗಿದೆ"![೧೦]

'ಭಾರತದ ಏಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಗುರುತುಗಳನ್ನು ಈ 'ಲಜ್ಜಾಗೌರಿ'ಯ ಉಪಾಸನೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಎಲ್ಲ ಜೀವ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಸೃಜನೇಂದ್ರಿಯವೇ ಕಾರಣ ಎಂಬ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ ಅದನ್ನು ದೈವದ ಸ್ವರೂಪವಾಗಿ ನಮ್ಮ ಪೂರ್ವಜರು ಭಾವಿಸಿಕೊಂಡು ಅದರ ಆರಾಧನೆಗಾಗಿ ಸಂಪೂರ್ಣ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಸಜ್ಜಾದರು. ಇಂಥ ಅದ್ಭುತ ಅಂಗವನ್ನು ಧರಿಸಿದ ತಾಯಿಯು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಒಬ್ಬ ಶಕ್ತಿದೇವತೆಯಾದಳು'. ಮೇಲಿನ ವಿವರಣೆಯು 'ಲಜ್ಜಾಗೌರಿಯ' ಅರ್ಥ, ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತವೆ. ಶಕ್ತಿದೇವತೆಯ ಉಪಾಸನೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸರ್ವವ್ಯಾಪಿಯಾಗಿದೆ. ಒಂದಿಲ್ಲೊಂದು ರೂಪದಲ್ಲಿ ಆಕೆಯ ನಿತ್ಯ ಆರಾಧನೆ ನಡೆದೇ ಇರುತ್ತದೆ. 'ಲಜ್ಜಾಗೌರಿ' ಸಂತತಿ ಮತ್ತು ಸೌಭಾಗ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಪೂಜೆಗೊಳ್ಳುವ ವಿಶೇಷ ದೇವತೆಯಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಲಜ್ಜಾಗೌರಿಯ ಬೇರೆ-ಬೇರೆ ಹೆಸರಿನ ಇಂಥ ಅನೇಕ ಮೂರ್ತಿಗಳು ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ-ಆಂಧ್ರ ಸೇರಿದಂತೆ ಭಾರತದ ಇನ್ನಿತರ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ.

'ಲಜ್ಜಾಗೌರಿ'ಯ ಹಾಗೆ ಇನ್ನಿತರ ಅನೇಕ ಧರ್ಮಾಚರಣೆಗಳು ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾನವಾಗಿ ಅಚರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಧಾರ್ಮಿಕ ಆಚರಣೆಯ ನೆಲೆಗಳಿಂದ ಈ ಎರಡೂ ರಾಜ್ಯಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಸಮರಸಗೊಂಡಿವೆ.

೩.೪ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ನೆಲೆ

ರಾಜಕೀಯವಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸಂಬಂಧ ಗಾಢವಾಗಿ ಬೆಳೆದಂತೆ ಭಾಷಿಕವಾಗಿ, ಸಾಹಿತ್ಯಿಕವಾಗಿ ಅದು ಬೆಳೆದು ಬರಲಿಲ್ಲ. ರಾಜಕೀಯ ಚರಿತ್ರೆಯತ್ತ ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡ ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಸಾಹಿತ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರದತ್ತ ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ ಎಂದೇ ಹೇಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. 'ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳು' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಡಾ. ಎಂ.ಎಂ. ಕಲಬುರ್ಗಿಯವರು- "ಹೀಗೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಒಟ್ಟು ಶಾಸನಗಳು ೧೦೦೦, ಅದರಲ್ಲಿ ೧೦೦ ಮರಾಠಿ ಶಾಸನಗಳಿದ್ದರೆ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ಶಾಸನಗಳು ೨೫೦೦೦. ಅದರಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳು ೨೦,೦೦೦. ಇದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಇಂದಿನ ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಭೂಗೋಲ ಸಣ್ಣದು, ಇತಿಹಾಸ ದೊಡ್ಡದು. ಇಂದು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ಭೂಗೋಲ

ದೊಡ್ಡದು, ಇತಿಹಾಸ ಸಣ್ಣದು ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಇನ್ನು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಸಿಗುವ ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ಶ್ರೀದೇವ ಅವರು ತಮ್ಮ ಸೂಚಿಯಲ್ಲಿ ದಾಖಲಿಸಿದ ಮೇರೆಗೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ೬೦. ಇದರಲ್ಲಿ ಕಣ್ತಪ್ಪಿ ಸೇರಿದ ಇಂದಿನ ಕರ್ನಾಟಕದ ಶಾಸನಗಳನ್ನು ಕಳೆದರೆ ಉಳಿಯುವ ಸಂಖ್ಯೆ ೫೦. ಆದರೆ ಅನೇಕ ಆಕರಗಳಿಂದ ನಾನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಸುಮಾರು ೨೨೦. ಶೋಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಪ್ರಕಟವಾಗಿಯೂ ನನ್ನ ಕೈಗೆ ಸಿಗದಿದ್ದವು ಬಹುಶಃ ೩೦. ಹೀಗಾಗಿ ಇಂದಿನ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಸಿಗುವ ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳ ಒಟ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆ (೫೦+೨೨೦+೩೦) ಇದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಇಂದಿನ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯಂತೆ ಇಂದಿನ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳೇ ಅಧಿಕ (೩೦೦). ಆಮೇಲೆ ಸಂಸ್ಕೃತ (೩೦೦), ಬಳಿಕ ಪ್ರಾಕೃತ (೨೫೦), ಕೊನೆಗೆ ಮರಾಠಿ (೩೬) ಶಾಸನಗಳಿಗೆ ಈ ಸ್ಥಾನ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ."[೧೧] ಇಲ್ಲಿಯ ಶಾಸನಗಳ ಅಂಕಿ-ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಸಂಸ್ಕೃತದ ಅನೇಕ ಶಾಸನಗಳು ಪರಪ್ರದೇಶದಿಂದ ವಲಸೆ ಬಂದಿರಬಹುದು ಎಂಬ ಶಂಕೆಯನ್ನು ಸ್ವತಃ ಕಲಬುರ್ಗಿಯವರು ಸಂಶಯ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ದೊರೆತ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳದ್ದೇ ಮೇಲುಗೈ ಎಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧ ರಿಂದ ೧೩ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕಾಲಾವಧಿಯಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳ ಪಟ್ಟಿಯನ್ನು ತಮ್ಮ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ-

೧) ನಾಂದೇಡ ಜಿಲ್ಲೆ	- ೩೮	೨) ಉಸ್ಮಾನಾಬಾದ ಜಿಲ್ಲೆ	- ೨೪
೩) ಸೊಲ್ಲಾಪೂರ ಜಿಲ್ಲೆ	- ೭೦	೪) ಸಾಂಗ್ಲಿ ಜಿಲ್ಲೆ	- ೫೬
೫) ಕೊಲ್ಹಾಪೂರ ಜಿಲ್ಲೆ	- ೪೪	೬) ಭೀಡ ಜಿಲ್ಲೆ	- ೦೫
೭) ಸಾತಾರಾ ಜಿಲ್ಲೆ	- ೦೩	೮) ಪ್ರಿನ್ಸ್ ಆಫ್ ವೇಲ್ಸ್ ಮ್ಯುಸಿಯಂ	- ೧೬
೯) ಬರೋಡಾ ಮ್ಯುಸಿಯಂ	- ೦೨	೧೦) ಔರಂಗಾಬಾದ ಜಿಲ್ಲೆ	- ೦೩
೧೧) ಅಕೋಲಾ ಜಿಲ್ಲೆ	- ೦೬	೧೨) ಪರಭಣಿ ಜಿಲ್ಲೆ	- ೦೧
೧೩) ಠಾಣಾ ಜಿಲ್ಲೆ	- ೦೧	೧೪) ಪೇಶ್ವೆ ದಫ್ತರ	- ೦೧ [೧೨]

ಮೇಲಿನ ಪಟ್ಟಿಯು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಆಗ ಕನ್ನಡವು ಯಾವ-ಯಾವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿ ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತಿತ್ತು ಎಂಬುದರ ಸ್ಪಷ್ಟ ಚಿತ್ರಣ ನೀಡುತ್ತದೆ. ಇಂದಿಗೂ ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಬಳಕೆ ಸಂಪೂರ್ಣ ಅಳಿಸಿಹೋಗಿಲ್ಲ.

"ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಎಂಬ ದೇಶನಾಮವು ಬಹಳ ಪುರಾತನವಾಗಿದೆ. ಈ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಮಾತನಾಡುವ ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಯ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಕಾಲವನ್ನು ಕ್ರಿ.ಶ. ೬೮೦ರವರೆಗೂ ಹಿಂತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಬಹುದು. ಕ್ರಿ.ಶ. ೬೮೦ರ ತಾಮ್ರಪಟ ವೊಂದರಲ್ಲಿ 'ಸಾಂಬ್ರಾಜ್ಯ', 'ಪನ್ನಾಸ', 'ಪ್ರಿಥಿವಿ' ಮುಂತಾದ ಶಬ್ದಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಕ್ರಿ.ಶ. ೬೯೯ರ ಚಿಕುರ್ಡೆಯ ತಾಮ್ರಪಟದಲ್ಲಿ 'ಆಚಲಿತ',

'ಕರವೂನ', 'ಕರೀತ' ದಂಥ ಮರಾಠಿ ಪದಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಶಿಲಾಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಮರಾಠಿಯ ಶಬ್ದಸಂಖ್ಯೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಶಿಲಾಶಾಸನವೆಂದರೆ ಪ್ರಾಚೀನ ಮರಾಠಿಯ ಅಕ್ಷರವಾಙ್ಮಯವೇ ಆಗಿದೆ. ಕ್ರಿ.ಶ. ೬೯೯ರ ಶಿಲಾಶಾಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ 'ಸುಂಕ್ತ', 'ಬಾದಾವಿ', 'ಹತ' ಮುಂತಾದ ಶಬ್ದಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೧೨ರ ಅಕ್ಷಿಯ ಶಿಲಾಲೇಖದಲ್ಲಿ ಮರಾಠಿ ವಾಕ್ಯವು ಮಿಶ್ರರೂಪದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೧೬ರಲ್ಲಿಯ ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳದ ಶಿಲಾಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಕೆತ್ತಲಾದ 'ಶ್ರೀ ಚಾವುಂಡರಾಜೇಂ ಕರವಿಯಲೆ' ಎಂಬುದು ಕನ್ನಡ ನೆಲದಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಮರಾಠಿಯ ಮೊದಲ ವಾಕ್ಯ ಎಂಬುದನ್ನು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಈಗಾಗಲೇ ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದರರ್ಥವೇನೆಂದರೆ ೧೦ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಮರಾಠಿಯು ಮಾತು ಮತ್ತು ಬರಹ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಆರಂಭಿಸಿತ್ತು. ೧೧ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಅದು ತನ್ನ ಶಬ್ದಭಂಡಾರವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಳ್ಳತೊಡಗಿತು. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೨೮ನೆಯ ಗುಜರಾತಿಯ ಯಶಚ್ಚಂದ್ರ ಪಂಡಿತರ 'ರಾಜಮತಿ ಪ್ರಬೋದ' ಎಂಬ ಸಂಸ್ಕೃತ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸ್ತ್ರೀಯ ವರ್ಣನೆ ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೨೯ರ 'ಅಭಿಲಷಿತಾರ್ಥ ಚಿಂತಾಮಣಿ' ಎಂಬ ಸಂಸ್ಕೃತ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತದ ರಾಗತಾಳಗಳ ಪರಿಚಯ ನೀಡುವಾಗ ಕೆಲ ಮರಾಠಿ ಪದಗಳೂ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳತ್ತವೆ.[೧೩] ೧೦-೧೧ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಯು ಇನ್ನೂ ಶೈಶವಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಇತ್ತು. ಈ ವಿಚಾರಗಳಿಗೆ ಪೂರಕವೆನ್ನುವಂತೆ ಕಲಬುರ್ಗಿಯವರು – ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಪ್ರಾಕೃತ ಶಾಸನ, ಆಮೇಲೆ ಏಕಕಾಲಕ್ಕೆ ವಿರಳವಾಗಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಶಾಸನ, ವಿಪುಲವಾಗಿ ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳು ಹುಟ್ಟುತ್ತ ಬಂದಿವೆ. ಆದರೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಪ್ರಾಕೃತ, ಆಮೇಲೆ ಸಂಸ್ಕೃತ ಬಳಿಕ ಕನ್ನಡ, ಕೊನೆಗೆ ಮರಾಠಿ ಶಾಸನಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಹಲ್ಮಿಡಿಯದು ಪ್ರಥಮ ಕನ್ನಡ ಶಾಸನವಾಗಿದೆ. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೧೨ರ ಆಕ್ಷಿ (ಕುಲಾಬಾ ಜಿಲ್ಲೆ) ಯದು ಪ್ರಥಮ ಮರಾಠಿ ಶಾಸನವಾಗಿದೆ.

"ಕೆಲವರು ಶವಣಬೆಳಗೊಳದ ಗೊಮ್ಮಟೇಶ್ವರನ ಪಾದಸಮೀಪದ ಮರಾಠಿ ಬರವಣಿಗೆಯೇ ಪ್ರಥಮ ಮರಾಠಿ ಶಾಸನವೆಂದು ಭಾವಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿರುವ 'ಶ್ರೀ ಚಾಮುಣ್ಡರಾಜಂ ಮಾಡಿಸಿದಂ' 'ಶ್ರೀ ಗಂಗರಾಜ ಸುತ್ತಾಲಯವಂ ಮಾಡಿಸಿದಂ' ಎಂಬ ಎರಡು ಕನ್ನಡ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಚಾವುಂಡರಾಯನ ಕಾಲವಾದ ೧೦ನೆಯ ಶತಮಾನದ್ದು, ಇನ್ನೊಂದು ಹೊಯ್ಸಳ ಮಂತ್ರಿ ಗಂಗರಾಜನ ಕಾಲವಾದ ೧೨ನೆಯ ಶತಮಾನದ್ದು ಎಂಬಂತೆ ಭಾಷೆ-ಲಿಪಿ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಭಿನ್ನವಾಗಿದ್ದರೆ 'ಶೀ ಚಾವುಣ್ಡರಾಜೇಂ ಕರವಿಯಲೇಂ', 'ಶ್ರೀ ಗಂಗರಾಜೆ ಸುತ್ತಾಲೆ ಕರವಿಯಲೇ' ಎಂಬ ಮರಾಠಿ ವಾಕ್ಯಗಳು ಲಿಪಿದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಒಂದೇ ಬಗೆಯಾಗಿದ್ದು ಒಬ್ಬನೇ ವ್ಯಕ್ತಿ ಬರೆದಂತಿದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಈ ಎರಡೂ ಮರಾಠಿ ವಾಕ್ಯಗಳು ಹೊಯ್ಸಳ ಮಂತ್ರಿ ಗಂಗರಾಜನ ಕಾಲವಾದ ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲಾಗಿದೆಯೇ ಹೊರತು ಒಂದು (ಮೊದಲನೆಯದು) ಚಾವುಂಡರಾಯನ ಕಾಲವಾದ ೧೦ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಬರೆದುದಲ್ಲ. ಕನ್ನಡ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿಯ 'ಚಾಮುಣ್ಡರಾಯ'ಕ್ಕಿಂತ ಮರಾಠಿ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿಯ 'ಚಾವುಣ್ಡರಾಜೇಂ' ಎಂಬುದು ಆಧುನಿಕ ರೂಪ ಎಂಬುದು ಬೇರೆ ಹೇಳಬೇಕಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಮರಾಠಿಯ ಎರಡೂ ವಾಕ್ಯಗಳು ೧೨ನೆಯ ಶತಮಾನದವುಗಳಾಗಿದ್ದರೂ ಇವು

ಪ್ರಾಚೀನವೆಂದು ನಂಬಿಗೆ ಹುಟ್ಟಿಸಲು 'ರಾಜೇಂ', 'ಕರವಿಯಲೇಂ' ಎಂದು ಇಲ್ಲಿಯ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಹಳೆಯ ರೂಪಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿಸಿದ್ದಾರೆ"[೧೪]

ಮೇಲಿನ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ತುಲನಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಗಮನಿಸಿದರೆ ಕಲಬುರ್ಗಿಯವರ ವಿಚಾರಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಸೂಕ್ತವೆನಿಸುತ್ತವೆ. ೧೦ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೆ ಬರೆದ ಮರಾಠಿಯ ವಾಕ್ಯದೊಂದಿಗೆ ಇನ್ನೊಂದು ವಾಕ್ಯವನ್ನು ೧೨ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಕೆತ್ತುವ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಾದರೂ ಏನಿತ್ತು? ಎಂಬ ಶಂಕೆ ಬರುತ್ತದೆ. ೧೨ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಗಂಗರಾಜ ಸುತ್ತಾಲೆ ಮಾಡಿಸಿದ ಎಂಬುದು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ವಾಕ್ಯವಲ್ಲ. ಅವು ಎರಡೂ ಸೇರಿ ಒಂದೇ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಬರೆದ ವಾಕ್ಯಗಳೆಂದು ತರ್ಕಿಸಲು ಅವಕಾಶವಿದೆ. ಇದು ನಿಜವಾದರೆ ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳದ ಮರಾಠಿ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ದೊರೆತ ಪ್ರಥಮ ಸ್ಥಾನ ತಪ್ಪಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಮರಾಠಿಯ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಈ ಅಂಶವನ್ನು ಗಂಭೀರವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಿಲ್ಲ.

ಕನ್ನಡದ ಪ್ರಥಮ ಶಾಸನ ಕ್ರಿ.ಶ. ೪೫೦ ರಲ್ಲಿ ದೊರೆತರೂ ನಾವೂ ಸಹಿತ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃತಿಗಳಿಗಾಗಿ ೯ನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗೆ ಕಾಯಬೇಕಾಯಿತು. ಈ ಕಾಲಾಂತರವೇನೂ ಸಣ್ಣದಲ್ಲ! ಮಧ್ಯಂತರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ ಯಾವ ಕೃತಿಗಳೂ ನಮಗೆ ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿಲ್ಲ. ಕೃತಿಕಾರರ ಉಲ್ಲೇಖಗಳು ಮಾತ್ರ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಮರಾಠಿಯ ಪ್ರಥಮ ಉಪಲಬ್ದ ಶಾಸನ ೧೦೧೨ ರದ್ದಾದರೂ ಅಲ್ಲಿಯೂ ಕನ್ನಡದಂತೆಯೇ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಏಕಿರಬಾರದು. ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಗೆ ಮೂಲವಾದ ಪ್ರಾಕೃತವು ಅಲ್ಲಿ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿತ್ತು ಎಂದಮೇಲೆ ಮೂಲಮರಾಠಿಯ ಬೇರೆ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಇದ್ದಿರಬೇಕೆಂದು ತರ್ಕಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅದೂ ಅಲ್ಲದೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳದವರೆಗೆ ಮರಾಠಿ ೧೦ ಅಥವಾ ೧೨ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡಿದೆಯೆಂದರೆ ಅದರ ಹಿನ್ನೆಲೆ ಸಣ್ಣದೇನಲ್ಲ!

ಪ್ರಾಚೀನ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪ್ರಮುಖ ಲಕ್ಷಣ ವೀರ ಪರಂಪರೆ. ವೀರ ರಸಪ್ರಧಾನವಾದ ಕೃತಿಗಳು ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಹೇರಳವಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರವನ್ನು ಸಮಾನವಾಗಿ ಆಳಿದ ದೊರೆಗಳು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಪರಂಪರೆಯ ಆರಂಭಕ್ಕೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹನ ನೀಡದಿರುವುದು ಆಶ್ಚರ್ಯವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ತರುವಾಯದ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ನಾವು ಕಾಣುವ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಅಂಶವೆಂದರೆ ವೀರ ಮತ್ತು ವಾರಕರಿ ಪಂಥಗಳ ಪ್ರಭಾವಪೂರ್ಣ ಬೆಳವಣಿಗೆ. ಮುಂದಿನ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಸರ್ವಾಂಗೀಣ ವಿಕಾಸಕ್ಕೆ ಈ ಎರಡು ಪಂಥಗಳು ಮೂಲ ಪ್ರೇರಣೆ ಒದಗಿಸಿವೆ. ಇವೆರಡರ ಪ್ರೇರಣಾ ಸ್ಥಳಗಳೆಂದರೆ ಪಂಢರಪುರದ ವಿಠಲ ಮತ್ತು ಛತ್ರಪತಿ ಶಿವಾಜಿ ಮಹಾರಾಜರು. ಈ ಎರಡೂ ಊರ್ಜಾಶಕ್ತಿಗಳು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರವನ್ನು ಔನ್ನತ್ಯಕ್ಕೆ ಕೊಂಡೊಯ್ಯುತ್ತವೆ.

ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಕ್ರಿ.ಶ.ಸು ೧೧೭೮ರಲ್ಲಿ ನಾಥ ಪಂಥದ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೮೮ರಲ್ಲಿ ಮುಕುಂದರಾಜರ 'ವಿವೇಕಸಿಂಧು' ಗ್ರಂಥ ರಚನೆಯಾಯಿತು. ಇದು ಮರಾಠಿ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪ್ರಥಮ ಉಪಲಬ್ಧ ಗ್ರಂಥ ಎಂಬ ಖ್ಯಾತಿ ಪಡೆಯಿತು. ಈ ಗ್ರಂಥ ರಚಿಸಿದ ಮುಕುಂದರಾಜರ ಗುರು ನಾಥಪಂಥೀಯನಾಗಿದ್ದ. ಇದು ಯೋಗಪರ ಗ್ರಂಥವಾಗಿದೆ. ವಿಶೇಷವೆಂದರೆ ಈ ಗ್ರಂಥವು ಗೋಪಾಲ ಮುದಗಲ್ ಎಂಬ ಕವಿಯಿಂದ ಸಂಸ್ಕೃತಕ್ಕೆ ಭಾಷಾಂತರಗೊಂಡಿತು. ಗೋಪಾಲ ಮುದಗಲ್ ಎಂಬ

ಕವಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಾಹಿತಿಗಳು ದೊರೆಯದಿದ್ದರೂ ಆ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿಯ ಕನ್ನಡತನ ನಮ್ಮನ್ನು ಸತರ್ಕಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ.

"ಆತಾಪರ್ಯಂತ ಮುಕುಂದರಾಜ ಹೇ ಆದ್ಯ ಮರಾಠಿ ಕವಿ ಮಾಣಲೆ ಜಾತ. ಪಣ ಆಲೀಕಡೆ ಶ್ರೀಪತಿ ಕವೀನೆ ಓವೀತ 'ಜ್ಯೋತಿಷರತ್ನಮಾಲಾ' ರಚವಿಲೇಲಿ ಸಂಶೋಧಿತ ಝಾಲೀ ಆಹೆ. ತೀಚಾ ಕಾಳ ಶಕೆ ೯೬೧ ಆಹೆ".(೧೫) (ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಮುಕುಂದರಾಜರು ಮರಾಠಿಯ ಆದ್ಯ ಕವಿಯೆಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಇತ್ತೀಚಿಗೆ ಶ್ರೀಪತಿ ಎಂಬ ಕವಿಯು 'ಓವೀ' ಪ್ರಕಾರದಲ್ಲಿ 'ಜ್ಯೋತಿಷರತ್ನಮಾಲಾ' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥ ರಚಿಸಿದ್ದು ಸಂಶೋಧನೆಯಾಗಿದೆ. ಅದರ ಕಾಲ ಶಕೆ ೯೬೧ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೩೯)) ಆದರೆ ಅದು ಸರ್ವಮಾನ್ಯವಾಗಿದ್ದಂತೆ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಮರಾಠಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಂಪರೆಯು ಮುಂದುವರೆಯುವಲ್ಲಿ ನಾಥ ಸಂಪ್ರದಾಯವು ಮಹತ್ವದ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸುತ್ತದೆ. ಮರಾಠಿಯ ಪ್ರಥಮ ಉಪಲಬ್ಧ ಕೃತಿ ಈ ಪಂಥಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಮೇಲೆ ಈ ಪಂಥದ ಪ್ರಭಾವ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಶರಣ ಚಳವಳಿಯ ಮೇಲೆ ಇದರ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ನಾವು ಗುರುತಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲಮನ ಮೇಲೆ ನಾಥಪಂಥದ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ನಾವು ಅನೇಕ ಸಲ ಚರ್ಚಿಸುತ್ತಿರುವುದು ಇದೇ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ.

ಮುಕುಂದರಾಜನ ತರುವಾಯ ಮತ್ತು ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರನ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಮಹಾನುಭಾವ ಪಂಥವು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಗುಜರಾತಿನಿಂದ ಬಂದ ಚಕ್ರಧರರು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಬಂದು ಈ ಪಂಥದ ಪ್ರಸಾರಕ್ಕೆ ಕಾರಣರಾದರು. ಇವರ ಶಿಷ್ಯನಾದ ಮ್ಹಾಯಿಂಭಟ್ಟನು ಇವರ ಲೀಲಾಪರ ಪ್ರವಚನಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ 'ಲೀಳಾಚರಿತ್ರೆ' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಿದನು. ಈ ಪಂಥವು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಗದ್ಯವಾಙ್ಮಯಕ್ಕೆ ತನ್ನ ಯೋಗದಾನ ನೀಡಿತು. ಈ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಮೂಲ ಹೆಸರು 'ಪರಮಾರ್ಗ' ಮಹಾನ್ ಅನುಭವಿಗಳ ಪಂಥ 'ಮಹಾನುಭಾವಪಂಥ' ಎಂದೂ ಅದು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಈ ಪಂಥವು ದೇವಗಿರಿ ಉಚ್ಛ್ರಾಯದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿದೆ. ಅದು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಸಮೃದ್ಧಿಯ ಕಾಲವಾಗಿತ್ತು. ಸನಾತನ ಆಚರಣೆಗೆ ಎಲ್ಲಿಲ್ಲದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ನೀಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅದ್ವೈತ ತತ್ವ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿದ್ದರೂ ವರ್ಣಾಶ್ರಮ ಧರ್ಮದ ಆಚರಣೆಗಳು ಇನ್ನೂ ನಿಂತಿರಲಿಲ್ಲ. ಇಂಥ ಸಂದಿಗ್ಧ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಚಕ್ರಧರರು ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯ ಮತ್ತು ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರ ತತ್ವಜ್ಞಾನಗಳ ಮಿಶ್ರಣ ಮಾಡಿ ಅಂದರೆ ಭಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಜ್ಞಾನಗಳ ಸಮ್ಮೇಳನ ಮಾಡಿ ತಮ್ಮ ದ್ವೈತಿ ತತ್ವಜ್ಞಾನದ ಪ್ರಸಾರ ಮಾಡಿದರು. ಮಹಾನುಭಾವ ಪಂಥವು ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಮಹತ್ವ ನೀಡಲಿಲ್ಲ. ಪರಮಾರ್ಥಕ್ಕೆ ಮಹತ್ವ ನೀಡಿತು. ವೈರಾಗ್ಯ ಅವರಿಗೆ ಪ್ರಮುಖವಾದರೂ ಜ್ಞಾನಪೂರ್ಣ ವೈರಾಗ್ಯಕ್ಕೆ ಅವರು ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ನೀಡಿದರು.

'ಲೀಳಾಚರಿತ್ರ' ಗ್ರಂಥವೆಂದರೆ ಮಹಾನುಭಾವಿಯ ವಾಙ್ಮಯ ಹಾಗೂ ತತ್ವಜ್ಞಾನದ ಮೂಲಾಧಾರವಾಗಿದೆ. ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿಯ ಚಕ್ರಧರರ ವಚನಗಳ ಆಧಾರದಿಂದಲೇ ಮುಂದೆ 'ಸೂತ್ರಪಾಠ', 'ದೃಷ್ಟಾಂತಪಾಠ', 'ರತ್ನಮಾಲಾ ಸ್ತೋತ್ರ' ಮೂಲಗ್ರಂಥಗಳು ನಿರ್ಮಾಣವಾದವು.

ಮ್ಹಾಯಿಂಭಟ್ಟನೊಂದಿಗೆ ಭಾಸ್ಕರಭಟ್ಟ, ದಾಮೋದರ ಪಂಡಿತ, ವಿಶ್ವನಾಥ ಪಂಡಿತರಂಥ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಲೇಖಕರೂ ಹಾಗೂ ಮರಾಠಿಯ ಆದ್ಯ ಕವಿಯಿತ್ರಿ ಮಹದಂಬೆಯೂ ಇದೇ ಕಾಲದ ಈ ಪಂಥದ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕವಿಯಿತ್ರಿ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ಧಾರ್ಮಿಕವಾಗಿ, ಸಾಹಿತ್ಯಿಕವಾಗಿ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರನು ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಬಹಳ ಹತ್ತಿರವಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ವಾರಕರಿ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಒಂದು ಶಿಸ್ತಿಗೆ, ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸಿದವನು ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರನು. ವಾರಕರಿ ಸಂಪ್ರದಾಯವು ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರ ಪೂರ್ವಕಾಲದಿಂದ ಬಂದಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಅದು ಎಂದು ಆರಂಭಗೊಂಡಿತು ಎಂಬುದರ ಬಗ್ಗೆ ಖಚಿತವಾದ ಉಲ್ಲೇಖಗಳಿಲ್ಲ. ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರನಿಂದ ಅದಕ್ಕೊಂದು ಅರ್ಥಪೂರ್ಣ ಚಾಲನೆ ದೊರೆಯಿತು ಎಂಬುದು ಸತ್ಯ. ಬಹಿಣಾಬಾಯಿಯು (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೬೨೮-೧೭೦೦) 'ಜ್ಞಾನದೇವ ರಚಲಾ ಪಾಯಾ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರನ ಕಾರ್ಯದ ಪ್ರಮಾಣಪತ್ರವೆನಿಸುವಂತಿದೆ. ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರರು ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೭೫ರಲಿ ಜನಿಸಿ ೧೨೯೬ರಲ್ಲಿ ಸಮಾಧಿಸ್ಥರಾದರು. ಇಷ್ಟೊಂದು ಅಲ್ಪಾವಧಿಯಲ್ಲಿ ಮುಗಿಲೆತ್ತರದ ಕಾರ್ಯಮಾಡಿದ್ದು ಯಾರಿಗಾದರೂ ಆಶ್ಚರ್ಯ ಬರಿಸುತ್ತದೆ. 'ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಿ', 'ಅಮೃತಾನುಭವ', 'ಚಾಂಗದೇವಪಾಷಷ್ಠಿ' ಹಾಗೂ 'ಅಭಂಗ'ಗಳು ಇವಿಷ್ಟು ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರನ ಸಾಹಿತ್ಯಸೃಷ್ಟಿ. ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸನಾತನ ಧರ್ಮದ ಆಚರಣೆಗಳು ಅತಿರೇಕಕ್ಕೆ ತಲುಪಿದ್ದವು. ಬಸವಣ್ಣ, ಚಕ್ರಧರ, ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರರು ಸಮಾಜದ ಒಂದೇ ಸೆಳೆತಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕವರು. ಬಸವಣ್ಣ-ಚಕ್ರಧರರ ಚಳುವಳಿಗಳು ಉಗ್ರಸ್ವರೂಪ ತಾಳಿ ಅಲ್ಲೋಲ ಕಲ್ಲೋಲಕ್ಕೆ ಎಡೆ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದನ್ನು ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರರು ಸಂಪೂರ್ಣ ಅರಿತುಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೋ ಏನೋ ಸಾಮಾಜಿಕವಾಗಿ ಎಷ್ಟೊಂದು ಅವಮಾನವನ್ನು ಸ್ವತಃ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರರು ಮತ್ತು ಅವರ ಕುಟುಂಬದವರು ಅನುಭವಿಸಿದರೂ ಪ್ರತೀಕಾರ ಮನೋಭಾವ ತಾಳದೆ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರರು ಸಮನ್ವಯದ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ನಯವಾಗಿ ಸಮಾಜವನ್ನು ತಿದ್ದಲು ಬಯಸಿದರು. ಬಸವೇಶ್ವರರು ಮತ್ತು ಚಕ್ರಧರರ ಚಳುವಳಿಗಳು ಸಾಮಾಜಿಕ ರೋಷಕ್ಕೆ ಬಲಿಯಾಗಿದ್ದು ಆ ಕಾಲದ ದುರಂತವಾಗಿದೆ. ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರರು ಅತಿ ಚಿಕ್ಕವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಿಯನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದು ಒಂದು ಚಮತ್ಕಾರವೇ ಸರಿ. ಹದಿಮೂರನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ಇಲ್ಲಯವರೆಗೂ ಅದರ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆ ಎಳ್ಳಷ್ಟೂ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿಲ್ಲ. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯೂ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಿ ಪಾರಾಯಣ ಮಾಡುವ ಅಪಾರ ಸಂತರನ್ನು ನಾವು ಇಂದಿಗೂ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ವಚನಕಾರರಂತೆ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರರೂ ವಿಶ್ವವ್ಯಾಪಿಯಾಗಿದ್ದಾರೆ, ಅಮರರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

"ಮಹಾಭಾರತದ ಪದ್ಯದಿಂದ ಬಿಡಿಸಿಕೊಂಡು ಗೀತೆಯ ಹದಿನೆಂಟು ಅಧ್ಯಾಯಗಳು ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ಪಠ್ಯವಾದ ಮೇಲೆ ಕಾಲ-ಕಾಲಕ್ಕೆ ಅದರ ಅನುವಾದವಾಗುತ್ತಲೇ ಇದೆ. ಈ ಅನುವಾದಗಳನ್ನು ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ಗುಂಪುಗಳಲ್ಲಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಮೊದಲನೆಯದಾಗಿ ಗೀತೆ ಒಂದು ವೇದಾಂತದ ಗ್ರಂಥವಾಗಿದ್ದರಿಂದ ಆ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿ ಟೀಕೆಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡವು. ಶಂಕರ-ರಾಮಾನುಜ ಮತ್ತು ಮಧ್ವರಲ್ಲದೆ ತ್ರಿ-ಮತಗಳ ಅನೇಕ ಆಚಾರ್ಯರು ಇಂಥ ಟೀಕೆಗಳನ್ನು ಬರೆದರು. ನಮ್ಮ ಕಾಲದ ಹೊಸ ವಿದ್ಯಾವಂತರಾದ ಚಿಂತಕರೂ ಗೀತೆಯ ಮೇಲೆ ಭಾಷ್ಯರೂಪದ

ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದರು. ಇವೆಲ್ಲ ಒಂದು ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದರೆ ಗೀತೆಯ ಕಾವ್ಯಾನುವಾದಗಳು ಇನ್ನೊಂದು ಗುಂಪಾಗುತ್ತವೆ. ಕನ್ನಡದ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ, ನಾಗಪರ, ನಿರಕ್ಷರಕುಕ್ಷಿ ಮೊದಲಾದವರು ಗೀತೆಯನ್ನು ಪದ್ಯರೂಪದಲ್ಲಿಯೇ ಅನುವಾದಿಸಿದರು. ಈ ಕನ್ನಡದ ಅನುವಾದಗಳಲ್ಲಿ ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನ ಭಾಷೆಯೊಂದೇ ಸ್ವತಂತ್ರ ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ಉಳಿದ ಅನುವಾದಗಳು ಸಾಧ್ಯವಿದ್ದಷ್ಟು ಮಟ್ಟಿಗೆ ಮೂಲ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತದೆ. ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನ ಭಾಷೆ ವೇದಾಂತ ಭಾಷೆಯೇ ಅಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ಅವನು ಗೀತೋಪದೇಶದ ಸನ್ನಿವೇಶವನ್ನು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ತಂದುಕೊಂಡು ಕೃಷ್ಣಾರ್ಜುನರ ಸಂವಾದವನ್ನು ತನ್ನ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನಲ್ಲಿ ಗೀತೆ ಒಂದು ಸ್ವತಂತ್ರ ಗ್ರಂಥವಾಗದೆ ಮೂಲ ಕಾವ್ಯದ ಭಾಗವಾಗಿ ಒಡಮೂಡುತ್ತದೆ. ಭೀಷ್ಮಪರ್ವದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿಯ ಒಂದು ಅನಿರೀಕ್ಷಿತ ಸನ್ನಿವೇಶವಾಗುತ್ತದೆ. ಮೂಲದ ಗಾತ್ರದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿದರೆ ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನ ಅನುವಾದ ಸಂಕ್ಷೇಪದಲ್ಲಿದೆ. ಗೀತೆಯ ಸಾರವನ್ನೆಲ್ಲ ಒಳಗೊಂಡರೂ ಕೃಷ್ಣಭಕ್ತಿಗೆ ಅವಕಾಶವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತದೆ. ಕೃಷ್ಣನ ವಿಶ್ವರೂಪದ ದರ್ಶನವೇ ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನ ಗೀತೆಯ ಹೃದಯಸ್ಥಾನವಾಗುತ್ತದೆ. ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನ ಗೀತೆಯು ಎಲ್ಲಿಯೂ ವೇದಾಂತಕ್ಕೆ ಮೊರೆಹೊಕ್ಕು ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಕಡೆಗಣಿಸುವುದಿಲ್ಲ.[೧೬]

ಕನ್ನಡದ ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನ ಕೃತಿಯು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ; ಇತರ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅದು ಜನಪ್ರಿಯವಾಯಿತು. ಮರಾಠಿಯಲ್ಲೂ ಅದು ಆಕರ ಗ್ರಂಥವಾಗಿದೆ. (ಮುಕ್ತೇಶ್ವರ ೧೫೩೧, ಚಂದ್ರಾತ್ಮಜ ರುದ್ರ – ಕಾಲ : ೧೬೪೦) ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ ಯುಗವು ಕೃಷ್ಣಭಕ್ತಿಗೆ ಚಾಲನೆ ನೀಡಿತು. ಲಕ್ಷ್ಮೀಶ, ಗೋಪಕವಿ (ಚಿತ್ರಭಾರತ, ನಂದಿಮಹಾತ್ಮ್ಯ) ಇವರು ವಿಷ್ಣುವಿನ, ಕೃಷ್ಣನ ಆರಾಧಕರು. ಗೋಪಕವಿಯ ಚಿತ್ರಭಾರತವು ಮಹಾಭಾರತ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತದಲ್ಲಿದ್ದ ಕಥೆಯನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಇದನ್ನು ಬರೆಯಲಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇದು 'ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಿ' ಆಗಿರಬಹುದೇ? ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಿಯ ಕುರಿತು ಜಿಜ್ಞಾಸೆ ಆಧುನಿಕ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಬೇಂದ್ರೆ, ಶ್ರೀರಂಗ, ರಂ.ಶಾ. ರಂಥವರು ಮಾಡಿದ್ದನ್ನು ನಾವು ಸ್ಮರಿಸಬೇಕು.

ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಿಯ ಹಲವಾರು ಭಾಷಾಂತರಗಳು ಆಧುನಿಕ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಂಡಿವೆ. ಉದಾ: ೧) ರಾಘವೇಂದ್ರ ಸುಬರಾವ ಮರುಕಟ್ಟೆ (೧೯೩೧, ಷಟ್ಪದಿ). ೨) ಸ್ವಾಮಿ ಕೃಷ್ಣಾನಂದ ಭಾರತಿ ಮೇಲೂರು (೧೯೫೪). ೩) ಕಾಶೀನಾಥ ರಾಮಚಂದ್ರ ಕುರಡೀಕೇರಿ (೧೯೫೫). ೪) ಕನ್ನಡ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಿ – ರಂ.ಶಾ. ಲೋಕಾಪೂರ (೨೦೦೩) ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಭಾಷಾಂತರಗಳು ನಮಗೆ ದೊರಕಬಹುದು. ಅಂದರೆ ಇಂದು ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಿಯು ಕನ್ನಡದ ಭಕ್ತಿಯ ಬದುಕಿನೊಂದಿಗೆ ಅದು ಸೇರಿಕೊಂಡಿದೆ ಎಂಬುದು ಸತ್ಯ.

ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರನು ತನ್ನ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಗ್ರಹಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಇರುವ ಕಾರಣಗಳನ್ನು ನಾವು ಗಮನಿಸಬಹುದು:

"ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಅಪರಿಚಿತನೇನೂ ಅಲ್ಲ. ಅವನ ಭಾಷೆಗೂ ಕನ್ನಡಕ್ಕೂ ಇರುವ

ಸಂಬಂಧದ ಬಗ್ಗೆ ಕಳೆದ ಶತಮಾನದ ಪ್ರಾರಂಭದಿಂದ ಜಿಜ್ಞಾಸೆ ನಡೆದಿದೆ. ಈ ಪಂಡಿತರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭದ ಪ್ರಮುಖರೆಂದರೆ ಶ್ರೀರಂಗ, ಶಂ.ಬಾ. ಜೋಶಿ ಮತ್ತು ಬೇಂದ್ರೆಯವರು. ಶ್ರೀರಂಗ ಮತ್ತು ಶಂ.ಬಾ. ಅವರಿಗೆ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರನ ಭಾಷೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಆಸಕ್ತಿ ಇದ್ದರೆ ಬೇಂದ್ರೆಯವರಿಗೆ ಅವನ ಕಾವ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ. ಈ ಪ್ರಾರಂಭದ ಕಾರ್ಯಭಾರವನ್ನು ಎತ್ತಿಕೊಂಡವರು ಈ ಅನುವಾದಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಿರುವ ರಂ.ಶಾ. ಲೋಕಾಪೂರರು. ಅವರು ಈಗಾಗಲೇ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿಯೇ ಅನುರೂಪವಾಗಿರುವ 'ಹಳಗನ್ನಡ ಮತ್ತು ಮರಾಠಿ' ಎಂಬ ಅತ್ಯಂತ ಮೌಲಿಕವಾದ ಸಂಶೋಧನ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದರು. ಈ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಅವರು ತೆಗೆದುಕೊಂಡ ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರನ ಗ್ರಂಥದಿಂದಲೇ. ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರನಿಗೆ ಪಂಪ, ರನ್ನ, ನಾಗಚಂದ್ರ ಮೊದಲಾದ ಚಂಪುಕವಿಗಳು, ಕೇಶಿರಾಜನ ಶಬ್ದಮಣಿದರ್ಪಣ ಮತ್ತು ಅನೇಕ ವಚನಕಾರರು ಇವರ ನಿಕಟವಾದ ಪರಿಚಯವಿತ್ತೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಕನ್ನಡ-ಮರಾಠಿ ಇವುಗಳ ಸಂಬಂಧ ಅನೇಕ ದೃಷ್ಟಿಗಳಿಂದ ಗಮನಾರ್ಹವಾದದ್ದು. ಮರಾಠಿ-ಪ್ರಾಕೃತ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿದ್ದರೂ ಅದರ ಒಳಗಿನ ತುಡಿತ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಕರಣದ ಧೋರಣೆಗಳೆಲ್ಲ ಕನ್ನಡದವೇ ಆಗಿರುವುದು ಈ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯ ಇತಿಹಾಸದ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ಅಂಗವಾಗಿದೆ. ಈ ಎರಡು ಭಾಷೆಗಳು ಈಗ ವಿಭಕ್ತವಾಗಿದ್ದರೂ ಅವಿಭಕ್ತವಾದ ಅಂಗವೊಂದು ಇವೆರಡೂ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಇಂದಿಗೂ ಪ್ರೇರಿಸುತ್ತದೆ. ಲೋಕಾಪೂರರ ಗ್ರಂಥ ಈ ಎಲ್ಲ ರಹಸ್ಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಿವಾದವಾಗಿ ಬಯಲಿಗೆಳೆಯುತ್ತದೆ".[೧೭]

"ಮರಾಠಿಯಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಿಯು ರಚನೆಯಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಎಷ್ಟೋ ಶತಮಾನಗಳಷ್ಟು ಹಿಂದೆಯೇ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಲಿಖಿತ ವಾಙ್ಮಯದ ಉತ್ಕರ್ಷವಾಗಿ ಹೋಗಿತ್ತು. ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪೂರ್ವದ ಮರಾಠಿ ವಾಙ್ಮಯವಾಗಲಿ, ಶಿಲಾಲೇಖಗಳಾಗಲಿ ಇದುವರೆಗೂ ದೊರೆತಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಕನ್ನಡದ ಇತಿಹಾಸ ಇದಕ್ಕಿಂತ ತೀರಾ ಭಿನ್ನವಾಗಿದೆ. ಕ್ರಿ.ಶ. ೬೧೩ರ ಜುಲೈ ೨೩ರ ಒಂದು ಶಿಲಾಲೇಖದಲ್ಲಿ ರವಿಕೀರ್ತಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಜೈನ ಕನ್ನಡ ಕವಿಯ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಈ ಕವಿಯನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಭಾರವಿ ಹಾಗೂ ಕಾಳಿದಾಸರಿಗೆ ಹೋಲಿಸಲಾಗಿದೆ. ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ವಂಶದ ರಾಜ ಅಮೋಘವರ್ಷ ಅಥವಾ ನೃಪತುಂಗ ಇವನ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗವೆಂಬ ಅಲಂಕಾರ ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಕುರಿತ ಗ್ರಂಥ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಿದೆ. ಇವನ ಕಾಲ ಶಕೆ ೮೧೧ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೮೫೩-೮೮೯) ಇದಕ್ಕೂ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿದ್ದ ಹಲವಾರು ಗ್ರಂಥಗಳ ಉಲ್ಲೇಖ ಶಿಲಾಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ದೊರಕುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಇನ್ನೂ ಅವು ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿಲ್ಲ. ಒಂದೆರಡು ಶತಮಾನಗಳ ಅನಂತರ ಪಂಪ ಹಾಗೂ ಪೊನ್ನರ ಉದಯವಾಯಿತು. ಪಂಪನ ಆದಿಪುರಾಣ, ಭಾರತ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದುವಾಗಿವೆ. ಕನ್ನಡದ ಹೆಗ್ಗಳಿಕೆ ಕೇವಲ ಅವರ ಲಿಖಿತ ಹಾಗೂ ಅಭಿಜಾತ ವಾಙ್ಮಯಕಷ್ಟೇ ಸೀಮಿತವಾಗಿಲ್ಲ. ವಿಸ್ತಾರವಾದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಮಧ್ಯಯುಗೀನ ಕನ್ನಡ ಈಗಿನ ಮರಾಠಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಪಸರಿಸಿತ್ತು. 'ಕಾವೇರಿಯಿಂದಮಾ ಗೋದಾವರಿವರಮಿರ್ದ ನಾಡದಾ ಕನ್ನಡದೊಳ್' ಎಂದರೆ ಕಾವೇರಿಯಿಂದ ಗೋದಾವರಿವರೆಗೆ ಕನ್ನಡ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಹಬ್ಬಿತ್ತು. ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ವಕ್ಕುಂದ (ಬೆಳಗಾವಿ) ಹಾಗೂ ಕೊಪ್ಪಳಗಳ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯುತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯು ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿತ್ತು ಎಂಬರ್ಥದ ಉಲ್ಲೇಖ

ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಇದ್ದಿತೆಂದು ಪ್ರೊ. ಪಾಠಕ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ದೇವಗಿರಿಯ ಯದುವಂಶದ ಅರಸು ಮಹಾದೇವ (೧೨ನೆಯ ಶ.)ನ ವರೆಗಂತೂ ಕನ್ನಡ ಇಳಿಮುಖವಾದದ್ದು ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಬೇರೆ-ಬೇರೆ ರಾಜರ ರಾಜಧಾನಿಗಳು ಕರ್ನಾಟಕದ ಬನವಾಸಿ, ಬಾದಾಮಿ, ಧನಕಟಕ ಹಾಗೂ ಮಳಖೇಡ ಮೊದಲಾದ ದಕ್ಷಿಣದ ನಗರಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದುದರಿಂದ ಅಭಿಜಾತ ಮರಾಠಿಯ ಪ್ರಸಾರಕ್ಕೆ ಗೋದಾವರಿಯ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಆಸ್ಪದ ದೊರೆಯಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ದೇವಗಿರಿಯ ಯಾದವರ ಪ್ರತಾಪದಿಂದಾಗಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ರಾಜಕಾರಣದಲ್ಲಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಅವರ ವಾಙ್ಮಯದಲ್ಲಿಯೂ ಅಪೂರ್ವ ಚೇತರಿಕೆಯುಂಟಾಯಿತು. ವಿಶೇಷತಃ ಕನ್ನಡವನ್ನು ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಅಟ್ಟುವ ಕಾರ್ಯ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಅದರ ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ಈಗಲೂ ನೋಡಬಹುದು".[೧೮]

ಮೇಲಿನ ಎರಡೂ ಹೇಳಿಕೆಗಳು ಕನ್ನಡ-ಮರಾಠಿ ವಾಙ್ಮಯಗಳ ಪ್ರಾಚೀನ ಚರಿತ್ರೆಯ ಮೇಲೆ ಬೆಳಕನ್ನು ಚೆಲ್ಲುತ್ತವೆ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿಯೇ ಮರಾಠಿಯ ಪ್ರಭಾವ ಕನ್ನಡಕ್ಕಿಂತಲೂ ಕುಂಠಿತವಾಗಿತ್ತು. ಕನ್ನಡವು ತಲೆಯೆತ್ತಿ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಹೊಂದಿದ ಎಷ್ಟೋ ಕಾಲಾವಧಿ ಮುಂದೆ ಮರಾಠಿಯು ಬೆಳಕು ಕಂಡಿತು. ಮತ್ತು ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರನು ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಿಯನ್ನು ರಚಿಸಿ ಮರಾಠಿ ವಾಙ್ಮಯ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಅದ್ಭುತವಾದ ಕಾಣಿಕೆ ನೀಡಿ ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಯ ಗೌರವವನ್ನು ಪಾದರಸದ ರಭಸಕ್ಕೆ ಏರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಆದರೂ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರನು ಸಂಸ್ಕೃತ, ಪ್ರಾಕೃತ ಬಲ್ಲವನಾಗಿದ್ದಂತೆ ಕನ್ನಡವನ್ನೂ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬಲ್ಲವನಾಗಿದ್ದನು ಎಂಬ ಅಂಶವೂ ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಬೇರೆ ಭಾಷೆಯ ಪರಿಚಯ ಯಾರಿಗೇ ಆದರೂ ಅದರ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಆ ವ್ಯಕ್ತಿ ಎಂದೂ ಜಾರಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರ ಕಾವ್ಯವೂ ಸಹಿತ ಅನೇಕ ಕನ್ನಡ ಪದಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ತನ್ನ ಅಂದ-ಚಂದ-ಗಾಂಭಿರ್ಯತೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ ಎಂಬುದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ. ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಿಯೂ ಕಾಲ-ಕಾಲಕ್ಕೆ ತನ್ನ ರೂಪ-ಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಏಕನಾಥನು ಅದನ್ನು ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿ ಪ್ರಕಟಿಸುವ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಅದು ಅನೇಕ ಸಲ ಪರಿಷ್ಕರಣೆಗೆ ಒಳಗಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಪರಿಷ್ಕರಣೆಗೆ ಒಳಗಾದಾಗ ಅವರಿಗೆ ಅರ್ಥೈಸಲು ಬರಲಾರದ, ನಿಗೂಢವೆನಿಸಿದ ಅನೇಕ ಪದಗಳನ್ನು ಅವರು ತೆಗೆದು ಹಾಕಿರುವ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳೂ ಇವೆ. ಅದರಲ್ಲಿಯ ಇಂಥ 'ನಿಗೂಢ' ಪದಗಳೆಂದರೆ ಅವು ಕನ್ನಡ ಪದಗಳೇ ಆಗಿವೆ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರರ ಮೂಲ ಕೃತಿಯೇನಾದರೂ ದೊರೆತಿದ್ದರೆ ಆ ಕೃತಿಯ ಮೇಲಾದ ನಿಜವಾದ ಕನ್ನಡದ ಪ್ರಭಾವ ವನ್ನು ನಾವು ಗುರುತಿಸಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರರ ಕನ್ನಡ ಜ್ಞಾನದ ಪರಿಚಯವೂ ನಮಗಾಗಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರರು ಪಂಪ-ರನ್ನರಿಂದ ಉಪಕೃತರಾಗಿರುವರೋ ಇಲ್ಲವೋ ಎಂಬುದನ್ನು ನಾವು ಗುರುತಿಸಲಾರೆವಾದರೂ ಶರಣರ ಚಳವಳಿಯ ಪೂರ್ವಜ್ಞಾನ ಅವರಿಗಿತ್ತು ಎಂಬುದು ಅವರ ಕೃತಿ ರಚನಾ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರರು ತಮ್ಮ ಕೃತಿಯನ್ನು ರಚಿಸುವಾಗ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಕೃತಜ್ಞರಾಗಿರುವಂತೆ ತರುವಾಯದ ಕನ್ನಡದ ಕವಿಗಳು ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದರೆ? ಎಂಬುದು ಬಹಳ ಗಮನವಾದ ಪ್ರಶ್ನೆ. ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ ಕಾವ್ಯ, ದಾಸರ ಕೀರ್ತನೆಗಳು ಈ ರೀತಿಯ ಹೊಳಪನ್ನು

ನೀಡಿದ್ದರೂ ಖಾತ್ರಿಪೂರ್ವಕ ಆಧಾರಗಳು ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಭಾಗವತ ಧರ್ಮವು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿತು. ಆ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ ಭಾರತದಲ್ಲಿ - ಒಡ್ಡವಣೆ, ಚಡ್ಡಣೆ, ಆಹರಣೆ, ಘಡಾವಣೆ, ಭಾರಣೆ, ಪಾರುಖಣೆ, ವೀರಪಣ, ಜಾಣಪಣ, ವಿಸ್ತಾರಪಣ, ಹಳು-ಹಳು, ಖೇಳ-ಮೇಳ, ರಹಣೆ, ಭಾಷ್ಕಳ ಹೀಗೆ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಮರಾಠೀ ಪದಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ ಕವಿಗೆ ಮರಾಠಿಯ ಪರಿಚಯವಿತ್ತೆಂದು ಇದರಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಅವರಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಿಯ ಪ್ರಸ್ತಾಪ ಬರದಿರುವುದು ಆಶ್ಚರ್ಯ ಬರಿಸುತ್ತದೆ. ಪಂಪ-ಜನ್ನ ಮುಂತಾದವರಿಗೂ ಮರಾಠಿಯ ಪರಿಚಯ ಇರಬೇಕು ಎಂಬುದು ಅವರ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿಯ ಮರಾಠಿ ಪದಪ್ರಯೋಗಗಳಿಂದ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಮಧ್ಯಕಾಲದ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮೇಲೆ ಈ ಪ್ರಭಾವ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಶರಣರ ವಚನಗಳು, ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ, ಚಾಮರಸ, ರತ್ನಾಕರವರ್ಣಿ ಮುಂತಾದವರ ಕೃತಿಗಳೂ, ದಾಸರ ಕೀರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಅನಂತರದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯವು ಸಮಗ್ರ ಸ್ವರೂಪ ತಳೆದಾಗ ವೈಚಾರಿಕತೆ ಮತ್ತು ಮೌಲಿಕತೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅವು ಮತ್ತಷ್ಟು ಹತ್ತಿರಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದನ್ನು ನಾವು ಕಾಣಬಹುದು.

ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಆಧುನಿಕ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಪ್ರಾಚೀನ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲ ಉಪಲಬ್ಧ ಗ್ರಂಥ 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ' ಜನ್ಮತಾಳಿತು. ಇನ್ನು ಮರಾಠಿಯು ಪ್ರಾಕೃತ ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಅಡಗಿದ ಕಾಲ ಅದಾಗಿತ್ತು. ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಆಳ್ವಿಕೆಯು ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿತ್ತು. ಕರ್ನಾಟಕ ಮೂಲದ ದೊರೆಗಳಾಗಿದ್ದರಿಂದ ಅವರು ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆ-ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ರಾಜಾಶ್ರಯ ನೀಡಿದ್ದರು. ಮರಾಠಿಯು ಬಹುಜನಸಮಾಜದ ಭಾಷೆಯಾಗಿದ್ದರೂ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಅದು ತಳೆದಿರಲಿಲ್ಲ. ಮುಂದೆ ವಚನಕಾರರು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾಜಿಕ ಜಾಗೃತಿಯ ಕುರಿತಾದ ಚಳವಳಿಯನ್ನು ಕೈಕೊಂಡರು. ಇದೊಂದು ಸಾಮಾಜಿಕ ಪರಿವರ್ತನೆಯ ವೈಚಾರಿಕ ಚಳವಳಿ ಎಂದು ಜನಪ್ರಿಯ ವಾಯಿತು. ಸಮಗ್ರ ಬದಲಾವಣೆಯ ಆ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಉದ್ದೇಶ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಯಶ ಕಾಣಲಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ದುರಂತದ ಸಂಗತಿ. ತರುವಾಯ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರರು ಬೇರೆ-ಬೇರೆ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಚದುರಿ ಹೋದಾಗ ಅಲ್ಲಿ ಅವರ ವಿಚಾರಗಳು ಮತ್ತೆ ಜೀವಂತವಾದವು. ಅಂಥ ವೈಚಾರಿಕತೆ ಮತ್ತು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಮೇಲೆ ಉಗ್ರ ಮತ್ತು ಸೌಮ್ಯ ಸ್ವರೂಪದ ವಿಭಿನ್ನ ಪರಿಣಾಮವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿತು. ಮಹಾನುಭಾವ ಪಂಥದಲ್ಲಿ ಅದರ ಉಗ್ರ ಸ್ವರೂಪ ಕಾಣಿಸಿದರೆ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರ ಪಂಥದಲ್ಲಿ ಅದರ ಸೌಮ್ಯಸ್ವರೂಪವನ್ನು ನಾವು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಆ ವೈಚಾರಿಕತೆ ಮುಂದೆ ಅಲ್ಲಿಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ನೆಲೆಯನ್ನು ಅದು ಹೇಗೆ ಭದ್ರಪಡಿಸಿತು ಎಂಬುದನ್ನು ನಾವು ಈ ಹಿಂದೆ ನೋಡಿದ್ದೇವೆ. ಮುಂದೆ ಬಂದ ಕನ್ನಡದ ಕವಿಗಳ ಮೇಲೆ, ದಾಸರ ಮೇಲೆ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಿಯ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ನಾವು ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಯಾರೂ-ಯಾರನ್ನೂ ಪ್ರಸ್ತಾಪ ಮಾಡದಿರುವುದು ಮಾತ್ರ ವಿಚಿತ್ರವಾಗಿದೆ. ಮರಾಠಿ-ಕನ್ನಡ ಸಹಬಂಧ, ಸಹಸಂಬಂಧ ಅದು ನಿರಂತರವಾಗಿ ಮುಂದುವರೆದಿದೆ.

೩.೫ ಲಲಿತ ಕಲೆಗಳು

ಯಾವುದೇ ಭಾಷೆಯ ಕಲೆಗಳು ಮೊದಲು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿದ್ದು ಗ್ರಾಮೀಣ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿಯೇ. ಮುಂದೆ ಅವು ಸಂಸ್ಕರಣಗೊಂಡು ಸುಸಂಸ್ಕೃತ–ರೂಪ–ಹೆಸರು ಪಡೆಯುತ್ತವೆ. ಜನಪದ ಕಲೆಗಳು ಮುಂದೆ ಅನೇಕ ಶಿಷ್ಟಕಲೆಗಳಿಗೆ ಜನ್ಮ ನೀಡಿದ್ದನ್ನು ನಾವು ನೋಡಬಹುದು. ಕನ್ನಡ–ಮರಾಠಿ ಜನಪದವು ಸಹಬಾಳ್ವೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಜನಪದ ಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಅದ್ಭುತ ಸಾಮ್ಯತೆಯನ್ನು ನಾವು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಹಾಡುವುದು, ಕುಣಿಯುವುದು ಮನುಷ್ಯನ ಮೂಲ ಸ್ವಭಾವವಾಗಿದೆ. ಇವೇ ಗುಣಗಳು ಮುಂದೆ ಕಲೆಗಳ ಶಿಷ್ಟರಂಗದಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತ, ನೃತ್ಯದಂತಹ ಕಲೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡಿವೆ. ಕಾಲಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಕಲೆಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿದ್ದನ್ನು ನಾವು ಅವುಗಳ ಇತಿಹಾಸದಿಂದ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳ ಬಹುದಾಗಿದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಶಿವಾಜಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪೋವಾಡಾ, ಶಾಹೀರಕಿ ಮುಂತಾದ ಹಾಡಿನ ಪ್ರಕಾರಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿದ್ದವು. ಇವು ಗ್ರಾಮೀಣ ಜನತೆಗೆ ಇತಿಹಾಸ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ ತಿಳಿಸಿಕೊಡುವ ಸಾಧನ ಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಮತ್ತು ದೇಶ ನಿರ್ಮಾಣ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಹಕರಿಸಲು ಅವರಿಗೆ ಪ್ರೇರಕ ಶಕ್ತಿಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಇವು ಅಲ್ಲಿಯ ವೀರಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದ ಕಲಾ ಪ್ರಕಾರಗಳು. ಇಂದಿಗೂ ಆಯಾ ಕಾಲದ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಹೇಳುವ ಪೋವಾಡೆಗಳು ಮರಾಠಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಸ್ಮರಣೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಕೊಂಡು ಮರಾಠಿಗರು ಹೆಚ್ಚು ಸಂಭ್ರಮಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದನ್ನು ನಾವು ಈಗಲೂ ನೋಡಬಹುದು. ಇಂದಿಗೂ ಅವರಿಗೆ ಶಿವಕಾಲೀನ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ರಚನೆಗೊಂಡ ಕೋಟೆಗಳಲ್ಲಿ, ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದ 'ಪೋವಾಡೆ' ಶಾಹೀರಿಕಿಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಮರಾಠಿ ಗ್ರಾಮೀಣ ಕಲೆಯ 'ರಾಣೀ' ಎಂದೇ ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುವ 'ತಮಾಶಾ' ನಾಟ್ಯ ಪ್ರಕಾರದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಆಸಕ್ತಿ ಯನ್ನು ನಾವು ಕಾಣಬಹುದು. ಆಯಾ ಕಾಲದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಯಥಾವತ್ತಾಗಿ ಪ್ರಸ್ತುತಪಡಿಸಿ ಆನಂದಿಸುವ ಅವರ ಮನಸ್ಸು ನಿಜವಾಗಿ ಪ್ರಶಂಸೆಗೆ ಅರ್ಹವಾಗಿದೆ. ಸಾಂಗಲಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬುಧಗಾಂವ ಮೂಲದ 'ಕಾಳು–ಬಾಳು ತಮಾಶಾ' ಕರ್ನಾಟಕ – ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಮರೆಯದ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದೆ.

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯೂ ಇಂಥ ಪ್ರಕಾರಗಳು ಬೆಳಕಿಗೆ ಬರಲಿಲ್ಲ ಎಂದಲ್ಲ; ಇಲ್ಲಿಯೂ ಜನಪದ ಕಲಾಭೂಮಿ ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿತ್ತು. ಲಾವಣೀ, ಗೀಗೀಪದ, ಡೊಳ್ಳುಕುಣಿತ ಮತ್ತು ಡೊಳ್ಳಿನ ಹಾಡುಗಳು, ಪಾರಿಜಾತ, ಬಯಲಾಟಗಳು ಅಂದು ಜನರ ಹೃದಯವನ್ನು ಸೂರೆಗೊಂಡಿದ್ದವು. ಸ್ವಾತಂತ್ರ ಸಂಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಚಳುವಳಿಗಳಲ್ಲಿ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಆಚರಣೆಗಳಲ್ಲಿ (ಹಬ್ಬ–ಹರಿದಿನಗಳಲ್ಲಿ) ಈ ಕಲೆಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಸಾರಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ನಾವು ಕಾಣಬಹುದು. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಕಿಚ್ಚು ಹಚ್ಚಿದ ಅನೇಕ ಲಾವಣಿ ಪದಗಳು, ಗೀಗೀ ಪದಗಳು, ಶಾಹೀರಿಕಿ ಹೀಗೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿಯೂ ಕ್ರಾಂತಿಯ ನಾಂದಿಯನ್ನು ನುಡಿದಿವೆ. ಯಕ್ಷಗಾನ, ಬಯಲಾಟಗಳು ಮುಂದೆ ಕರ್ನಾಟಕ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಶಿಷ್ಟಕಲೆಗೆ ಹೇಗೆ ಪ್ರೇರಕವಾದವು ಎಂಬುದು ಮುಂದಿನ ಚರಿತ್ರೆ ವಿವರಿಸುತ್ತದೆ. ಗ್ರಾಮೀಣ ಆಚರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಕಾರಹುಣ್ಣಿಮೆ, ಹೋಳಿಹಬ್ಬ, ಬುಕ್ಕವ್ವ, ಗುಳ್ಳವ್ವ, ಜೋಕಮಾರಸ್ವಾಮಿ,

ದಸರೆ, ದೀಪಾವಳಿ ಇವು ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಸಮಾನವಾಗಿ ಆಚರಣೆಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಜಾನಪದ ಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ ನಾಟಕ-ಆಟಗಳಂತೆಯೇ ದುರ್ಗಮರ್ಗವ್ವ, ಬಹುರೂಪಿ, ದೊಂಬರಾಟ, ಮಂಗನಾಟ, ಹಾವಾಡಿಗರು ಮುಂತಾದವರೂ ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಸಮಾನ ಪಾಲುದಾರರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಗ್ರಾಮೀಣರ ಬದುಕಿನೊಂದಿಗೆ ಬೆಳೆದ ಕಲೆಗಳು ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಅದು-ಇದು ಎನ್ನದೆ ನೇರವಾಗಿ ಒಂದೇ ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿದ್ದನ್ನು ನಾವು ಕಾಣಬಹುದು. ಪ್ರತ್ಯೇಕತೆ ಎನ್ನುವುದು ನಾವು ಜಾಣರಾದಂತೆ, ಧನಿಕರಾದಂತೆ, ಸ್ವತಂತ್ರರಾದಂತೆ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಸ್ವಾರ್ಥಿಯಾಗುತ್ತ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

ರಂಗಭೂಮಿಯು ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಕನ್ನಡ-ಮರಾಠಿ ಸಮನ್ವಯ ಸಾಧಿಸುತ್ತಲೇ ಬಂದಿದೆ. "ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಉಜ್ವಲಗೊಳಿಸಿದ ಮತ್ತೊಂದು ಮಾಧ್ಯಮವೆಂದರೆ ರಂಗಭೂಮಿ. ಈಗ ನಿರ್ಧರಿತವಾಗಿರುವಂತೆ ಮರಾಠಿಯ ಮೊದಲ ನಾಟಕ ವಿಷ್ಣುದಾಸ ಭಾವೆಯವರ ಸೀತಾಸ್ವಯಂವರ (೧೮೪೩). ಆದರೆ ಇದಕ್ಕೂ ಮೊದಲೇ ೧೭, ೧೮ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿಯೇ ತಂಜಾವೂರಿನ ಮರಾಠಾ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ನಾಟಕಗಳ ರಚನೆ ನಡೆದಿತ್ತೆಂದು ಮಾಣಿಕರಾವ್ ಧನಪಾಲವಾರ್ ಅವರು ತಮ್ಮ 'ತಂಜಾವೂರಿನ ಮರಾಠಿ ಕನ್ನಡ ಸಹಯೋಗ' ಎಂಬ ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅವರ ಪ್ರಕಾರ ವಿಜಾಪೂರ ಮತ್ತು ಬೆಂಗಳೂರಿನಿಂದ ಹೋದಂತಹವರೂ, ಕನ್ನಡ ಪರಿಸರವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬಲ್ಲಂಥವರೂ ಆದ ಮರಾಠಿಗರು ತಂಜಾವೂರಿನಲ್ಲಿ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಅದರಂತೆಯೇ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ನಾಟ್ಯ ಬರಹದ ಪೂರ್ವ ಪರಂಪರೆಯೇ ಇಲ್ಲದೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಿಂದ ಬಂದವರಿಗಿಂತ ಅಂದರೆ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಬದುಕಿದ್ದ ಶಹಾಜಿ, ಶಿವಾಜಿಯರ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದ ಮರಾಠಿ ಭಾಷಿಕ ಜನರಿಂದ ತಂಜಾವೂರಿನಲ್ಲಿ ನಾಟಕಗಳು ರಚನೆಯಾಗಿವೆ. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೬೭೬ ರಿಂದ ತಂಜಾವೂರಿನಲ್ಲಿ ನಾಟಕಗಳು ರಚನೆಯಾದವು. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೬೮೪ ರಿಂದ ೧೭೧೧ರವರೆಗೆ ತಂಜಾವೂರನ್ನು ಆಳಿದ ಶಹಾಜಿ ಎಂಬುವವನ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಮರಾಠಿ, ತೆಲುಗು, ಹಿಂದಿ, ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಗಳ ಹಲವಾರು ನಾಟಕಗಳಿವೆ. ಅದನ್ನು ಬೇರೆ-ಬೇರೆಯವರು ರಾಜನಾದ ಶಹಾಜಿಯ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಬರೆದವುಗಳೆಂದು ಹೇಳಬೇಕಾಗಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಧನಪಾಲವಾರ್ ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. (ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿವರಗಳಿಗೆ ದ್ರಾವಿಡ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಪುಟ-೨, ಸಂಚಿಕೆ-೨, ಜುಲೈ-ಡಿಸೆಂಬರ್ ೨೦೦೩ ರಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವ ಪ್ರಸ್ತುತ ಲೇಖನದ ಅನುವಾದ ನೋಡಬಹುದು). ಈ ಕಾಲಕ್ಕೆ ರಚನೆ ಆಗಿರಬಹುದೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗಿರುವ ಸುಮಾರು ಮುವತ್ನಾಲ್ಕು ನಾಟಕಗಳ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳು ತಂಜಾವೂರಿನ 'ಸರಸ್ವತಿ ಮಹಲ್' ಗ್ರಂಥಾಲಯದಲ್ಲಿ ಇಡಲಾಗಿದೆ. ಮುಂದೆ ಬ್ರಿಟಿಷ ರಂಗಭೂಮಿಯಿಂದ ನೇರವಾಗಿ ಎರವಲು ಪಡೆದು ಕೊಂಡದ್ದರಿಂದ ಅಥವಾ ಕಸಿಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿತು."[೧೯]

ಕರ್ನಾಟಕವನ್ನು ಆಳಿದ ಮರಾಠಾ ಸರದಾರ ಶಹಾಜಿಯ ಮೊಮ್ಮಗ ತಂಜಾವೂರದಲ್ಲಿಯ ಮನೆತನದಲ್ಲಿ ಆಡಳಿತ ಮುಂದುವರೆಸುತ್ತ ಮರಾಠಿ ರಂಗಭೂಮಿಗೆ ಅಮೂಲ್ಯ ಕೊಡುಗೆ ನೀಡಿದ್ದನ್ನು

ನಾವು ಪ್ರಶಂಸಿಸಬೇಕು. ಕೀರ್ತನೆ ವಿ.ಜೆ.ಯವರು ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ 'ಥೋರಲೆ ಮಾಧವ ಪೇಶ್ವೆ' ಎಂಬ ನಾಟಕದ ಮುಖಾಂತರ ಕಂಪನಿ ನಾಟಕವು ೧೮೬೫ರಲ್ಲಿ ಆರಂಭಗೊಂಡಿತು ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ತಳೆಯುತ್ತಾರೆ.

"...ಕಿರ್ಲೋಸ್ಕರ ಬ್ರಿಟಿಷ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಮರಾಠಿ ರಂಗಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡರು. ಅವರು ೧೮೮೦ ರಲ್ಲಿ ಕಾಳಿದಾಸನ 'ಶಾಕುಂತಲಾ' ನಾಟಕವನ್ನು ಹೊಸ ರಂಗಮಂದಿರದ ರಚನೆಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಅನುವಾದ ಮಾಡಿದರು. ಅವರ 'ಸೌಭದ್ರ' (೧೮೮೨) ಮರಾಠಿ ರಂಗಭೂಮಿಯ ಅಭಿಜಾತ ಮಾರ್ಗದ ಮೊದಲನೆಯ ನಾಟಕ ವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅದು ಪೌರಾಣಿಕ ವಸ್ತುವನ್ನು ಕೌಟುಂಬಿಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿಸುವ ವೈನೋದಿಕವಾಗಿದೆ.

...ಮರಾಠಿ ರಂಗಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಎಂದೂ ಉಳಿಯುವ ಕಿರ್ಲೋಸ್ಕರರ ಪ್ರಭಾವವೆಂದರೆ, ನಟರು ಅವರಿಗೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟಗೊಳಿಸಿದ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರವೇ ಅವರು ಹಾಡುವಂತೆ ಮಾಡಿದ್ದರು. ಸಂಗೀತಕ್ಕೆ ಅವರು ಲಾವಣಿ (ಇದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರೇಮದ ಹಾಡು. ಆದರೆ ಹಾಗೆಯೇ ಇರಬೇಕೆಂದಿಲ್ಲ), ಕಿಟಾವ್ (ಒಂದು ರೀತಿಯ ಪದ್ಯರೂಪ) ಮತ್ತು ದಿಡ್ನಿ (ಎರಡು ಪಂಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಗುತ್ತ ಲಯಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಬಾಗುತ್ತ ಭಕ್ತರು ಹಾಡುವ ಹಾಡು) ಇಂತಹ ಜಾನಪದ ರೂಪಗಳಿಂದ ಅವರು ಪ್ರೇರಣೆ ಪಡೆದರು. ಕೀರ್ತನಶೈಲಿ, ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಭಾರತದ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನೀ ಸಂಗೀತ ಇವುಗಳ ಸಂಗಮವನ್ನು ಅವರು ಸಾಧಿಸಿದರು. ಇವರ ಈ ಹೊಸ ರೀತಿಯು ಎಷ್ಟೊಂದು ಜನಪ್ರಿಯವಾಯಿತೆಂದರೆ ಆ ಕಾಲದಿಂದ ಮರಾಠಿ ರಂಗಭೂಮಿಯು 'ಸಂಗೀತ ನಾಟಕ'ದ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನೇ ಪಡೆದಿದೆ. ಪ್ರಾಯಶಃ ಕಿರ್ಲೋಸ್ಕರರ ಮೇಲೆ ಬ್ರಿಟಿಷ ರಂಗಭೂಮಿಯ ಗೀತನಾಟಕಗಳ ಪ್ರಭಾವವಾಯಿತು. ಆದರೆ 'ಮರಾಠಿ ಸಂಗೀತ' ನಾಟಕವು ಎಂದೂ ಸಂಪೂರ್ಣ ಗೀತ ನಾಟಕವಾಗಲಿಲ್ಲ.[೨೦]

ಅಣ್ಣಾಸಾಹೇಬ ಕಿರ್ಲೋಸ್ಕರರನ್ನು ಮರಾಠಿ ರಂಗಭೂಮಿ ಸತತ ನೆನೆಸುತ್ತದೆ. ಅವರಂತೆಯೇ ಮುಂದೆ ೧೮೯೦ ರಿಂದ ೧೯೨೦ರ ಕಾಲಾವಧಿಯಲ್ಲಿ ಜಿ.ಬಿ. ದೇವಲ್, ಕೆ.ಪಿ. ಖಾಡಿಲ್ಕರ, ಕೆ.ಪಿ. ಕೋಲ್ಹಾಟಕರ, ಆರ್.ಜಿ. ಗಡಕರಿ ಮುಂತಾದವರು ನಾಟಕಗಳಿಗೆ ಹೊಸ ನೆಲೆಗಳನ್ನು ಹುಡುಕಿಕೊಂಡರು. ಪೌರಾಣಿಕ ವಸ್ತುವಿನಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯ ನಾಟಕಗಳು ಬದುಕಿನ ಹತ್ತಿರ ಬರಲು ಆರಂಭಿಸಿದವು. ರಾಜಕೀಯರಂಗ ನಾಟಕರಂಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿ ಹೊಸ ದಿಕ್ಕನ್ನು ರಚಿಸಿತು. ಮುಂದೆ ಮರಾಠಿ ರಂಗಭೂಮಿ ಆಧುನಿಕ ಪ್ರಯೋಗಕ್ಕೆ ಸಜ್ಜಾಯಿತು ಮತ್ತು ಅದರಂತೆ ಅನೇಕ ನಾಟಕಗಳು ಮೂಡಿಬಂದವು ಎಂಬುದನ್ನು ಅಲ್ಲಿಯ ನಾಟಕ ಚರಿತ್ರೆ ಪರಿಚಯಿಸುತ್ತದೆ. ರಾಜಕೀಯ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ನಾಟಕದ ವಸ್ತುಗಳಾಗಿ ಜನರಲ್ಲಿ ಸಿಂಚನವುಂಟು ಮಾಡಿದವು. ಮುಂದೆ ವಾಸುದೇವ ಶಾಸ್ತ್ರಿ, ವಿ. ಖಾರೆ, ವಿಷ್ಣುಪಂತ ಔಂದಕರ, ವೈ.ಎನ್. ಚಿಟ್ನೀಸ್, ವಿ.ಜಿ. ಜೋಷಿ, ಬಿ.ವಿ. ವಾರೇಕರ, ವಿ.ಡಿ. ಸಾವರಕರ ಈ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಮುಂದುವರೆಸಿದರು. ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ನಾಟಕಕಾರರಲ್ಲಿ ಮುಂದೆ ವಿಜಯ ತೆಂಡೂಲ್ಕರ ವಿಶೇಷ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಕನ್ನಡದಿಂದ

ಮರಾಠಿಗೆ, ಮರಾಠಿಯಿಂದ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಬೇರೆ-ಬೇರೆ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಈ ಸಾಮರಸ್ಯದ ಸಂಬಂಧ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಸಾಗುತ್ತ ಬಂದಿರುವುದು ಇದರ ಮಹತ್ವ ಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆ. ಇಂದಿಗೂ ನಾವು ಪರಸ್ಪರ 'ನಾತೆ' ಕಳಚಿಕೊಂಡಿಲ್ಲ.

ಸಂಗೀತ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಸಂಬಂಧವೂ ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಗಳನ್ನು ಕಲಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಜೋಡಿಸಿದೆ. "... ವಿಠಲನು 'ಕಾನಡಾ' ಹಾಗೂ ಕರ್ನಾಟಕದವನೇ ಇರುವನು. ಕನ್ನಡದ ದಾಸರ ಕೀರ್ತನೆಗಳಲ್ಲೂ ವಿಠಲನ ನಾಮಸ್ಮರಣೆ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಸಂತ ಪುರಂದರದಾಸರ 'ಪುರಂದ ವಿಠಲ' ಎಂಬ ನಾಮಾಂಕಿತವಂತೂ ಸರ್ವರಿಗೆ ಚಿರಪರಿಚಿತವಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಮಹತ್ವದ ಸಂಗತಿಯೆಂದರೆ ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಸಂಗೀತದ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರವಾಹವು ಹಿಂದುಸ್ಥಾನಿ ಸಂಗೀತದ ಮೂಲಕವೇ ಪ್ರವಹಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಿಂದಲೇ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಜಾಗತಿಕ ಕೀರ್ತಿಯ ಗಾಯಕರು ಜನ್ಮ ತಾಳಿದರು. ಇದರ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣವೆಂದರೆ ಈ ಮಹಾನ್ ಕಲಾಕಾರರ ಗುರು ಪರಂಪರೆಯು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿತವಾಗಿದೆ. ಪಂಡಿತ ಕುಮಾರ ಗಂಧರ್ವರು ಪ್ರೊ. ಬಿ.ಆರ್. ದೇವಧರರ ಶಿಷ್ಯರು, ದೇವಧರರು ವಿಷ್ಣು ದಿಗಂಬರರ ಶಿಷ್ಯರು, ವಿಷ್ಣು ದಿಗಂಬರರು ಬಾಳಕೃಷ್ಣಬುವಾರರ ಶಿಷ್ಯರಾಗಿದ್ದರು. ಪಂಡಿತ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ಮನ್ಸೂರ ಹಾಗೂ ಪಂಡಿತ ಬಸವರಾಜ ರಾಜಗುರು ಈ ಕನ್ನಡಿಗರ ಗುರುಗಳೂ ಸಹಿತ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದವರೇ ಆಗಿದ್ದರು. ಪಂಡಿತ ಸವಾಯಿ ಗಂಧರ್ವರು ಹಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಕನ್ನಡ ದಾಸಕೀರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಜನಪದ ಸಂಗೀತದ ಸುಗಂಧ ಮತ್ತು ಹಿಂದುಸ್ಥಾನಿ ಸಂಗೀತದ ಶೈಲಿಗಳ ಮನೋಹರ ಸಂಗಮವಾಗಿತ್ತು. ಪಂಡಿತ ಭೀಮಸೇನರು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದ 'ದಾಸವಾಣಿ'ಯ ಭಕ್ತಿರಚನೆ ಅದರ ಮುಂದಿನ ಸಾಂಗೀತಿಕ ಸೇವಾ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿದೆ.

ಕನ್ನಡಿಗರಾಗಿದ್ದ ಅಣ್ಣಾಸಾಹೇಬ ಕಿರ್ಲೋಸ್ಕರರಂತೂ ಮರಾಠಿ ಸಂಗೀತ ನಾಟಕಗಳ ಜನಕರು. ಅವರು ಕನ್ನಡ ಧಾಟಿಯಾಧಾರಿತ ಮರಾಠಿ ನಾಟ್ಯಪದಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ನಾಂದೀ ಪದಗಳಿಂದಲೇ ಆರಂಭಿಸಿದರು. ತರುವಾಯ ಶುದ್ಧ ಮರಾಠಿ ಭಾಷಿಕ ಗೋವಿಂದರಾವ ಟೇಂಬೆಯವರೂ ಕನ್ನಡ ಧಾಟಿಯಾಧಾರಿತ ಕೆಲ ಪದಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದರು. ಇವೆಲ್ಲವುಗಳಿಂತಲೂ ಮುಖ್ಯವಾದ ಸಂಗತಿಯೆಂದರೆ ಕೈ.ವಿಷ್ಣುದಾಸ ಭಾವೆ ಸೂತ್ರಧಾರನ ಮುಖಾಂತರ ನಾಟ್ಯರಚನೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದರು. ಅವರಿಗೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರೇರಣೆ ನೀಡಿದ್ದು ಎಂದರೆ ಕನ್ನಡದ ಯಕ್ಷಗಾನ ಪ್ರಕಾರವು.

ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿದ್ದ ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನಿ ರಾಗಸಂಗೀತದ ಪ್ರಭಾವ ಸಂಬಂಧವಾಗಿ 'ದಾಸವಾಣಿ'ಯ ಉದಾಹರಣೆ ನೀಡಲಾಯಿತು. ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಲಕ್ಷಣೀಯ ಸಂಗತಿಯೆಂದರೆ ಕೈ.ಪಂ. ಸವಾಯಿ ಗಂಧರ್ವರು ಹಾಗೂ ಅವರ ಶಿಷ್ಯರಾದ ಪಂ. ಭೀಮಸೇನ ಜೋಶಿ ಮತ್ತು ಶಿಷ್ಯೆಯಾದ ಗಂಗೂಬಾಯಿ ಹಾನಗಲ್ಲ ಇವರ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಸಂಗೀತದ ಆವಿಷ್ಕಾರದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯ ಜನಪರ ಸಂಗೀತದ ಕುರುಹುಗಳು ಉಭಯ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಶ್ರೋತೃಗಳ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಗ್ರಹಿಕೆಗೆ ಬರದೆ ಇರಲಾರವು."(೨೧)

ಸಂಗೀತ ಲೋಕದ ಕನ್ನಡದ ದಿಗ್ಗಜರು ಮರಾಠಿ ಕಲಾಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ನಿರಂತರವಾಗಿ

ನೆಲೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದಕ್ಕೆ ಇದಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೆ ಉದಾಹರಣೆ ಮತ್ತು ವಿವರಣೆ ಅವಶ್ಯಕವೆನಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

೩.೬ ರಾಜಕೀಯ ನೆಲೆ

ಪ್ರಾಚೀನ ಕರ್ನಾಟಕದ ಆಳ್ವಿಕೆ-ಬಾಳಿಕೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಂದೇ ರೀತಿಯದಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಈ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕತೆಯನ್ನು ಶೋಧಿಸುವುದು ಅತ್ಯಂತ ಸಂಕೀರ್ಣವಾದ ಕೆಲಸವೆಂದೇ ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಎರಡೂ ರಾಜ್ಯದ ವಿದ್ವಾಂಸರು ತಮಗೆ ಅನುಕೂಲಕರವಾದ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಮಂಡಿಸುತ್ತಲೇ ಬಂದಿದ್ದರೂ ತೀರ್ಮಾಣ ಇನ್ನೂ ಅತಂತ್ರ ವಾಗಿಯೇ ಉಳಿದಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರವನ್ನು ಸಮಾನವಾಗಿ ಆಳಿದ ಪ್ರಮುಖ ಅರಸುಮನೆತನಗಳೆಂದರೆ ಶಾತವಾಹನ, ಚಾಲುಕ್ಯ ಮತ್ತು ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರು. ಉಭಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಆಳಿದ ಉಳಿದ ಅರಸು ಮನೆತನ ಗಳಿದ್ದರೂ ಅವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಸಂದಿಗ್ಧತೆಗಳಿಲ್ಲ. ವಿ.ಕಾ. ರಾಜವಾಡೆಯವರು- "ರಾಷ್ಟ್ರಿಕ, ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ, ರಾಠೋಡ, ಉತ್ತರದ ಆರ್ಯದೇಸಾಯಿ, ದೇಶಮುಖ ಎಂಬ ಪ್ರಾಂತಾಧಿಕಾರಿಗಳೆಂದು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುವವರು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಬರಲು ಆರಂಭಿಸಿದರು. ನರ್ಮದೆಯ ದಕ್ಷಿಣ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ವಸಾಹತು ಮಾಡುವವರಲ್ಲಿ ಮಾನವ್ಯ, ಹೈಹಯ, ಭೋಜ, ಯಾದವ, ನಲ, ಕದಂಬ, ಮೌರ್ಯ, ಚಾಲುಕ್ಯ ಇತ್ಯಾದಿ ಮನೆತನಗಳು ವಿಶೇಷ ಪ್ರಕಾರದವುಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಈ ಮರಹಟ್ಟ ಜನರು ಮಹಾಪದ್ಮಾದಿ ದುಷ್ಟರಾಜರ, ಜೈನ ಬೌದ್ಧಾದಿ ಪಾಖಂಡಿಗಳ, ವ್ರಾತ್ಯಶೂದ್ರಾದಿ ದುಷ್ಟರ ಅತ್ಯಾಚಾರಗಳಿಗೆ ಬೇಸತ್ತು, ಸ್ವಧರ್ಮ, ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಹಾಗೂ ಸ್ವವೃತ್ತಿಯ ಆನಂದವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮದ ತಾರುಣ್ಯಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ಶಕಪೂರ್ವ ೬೦೦ರ ಸುಮಾರಿಗೆ ದಕ್ಷಿಣಾರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡಲು ಬಂದರು ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇದೇ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಿಕರ ಜೊತೆಗೆ ಭೋಜ, ಪೇತೆನೀಕ, ಸತಿಯಪುತ, ಕೇರಲಪುತ, ಪಾಂಡ್ಯ, ಚೋಲ ಇತ್ಯಾದಿ ಜನರು ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಬಂದರು ಎಂದು ಅವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಭೋಜರು ವಿದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರವಾದರು. ಪೇತನೀಕರು ಗೋದಾವರಿ ತೀರದ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನ ಅಥವಾ ಪೈಠಣವನ್ನು ತಮ್ಮ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ಸತಿಯಪುತರು ಸಾವಂತವಾಡಿಯತ್ತ ನಡೆದರು. ಕೇರಲಪುತರು ಮಲಬಾರದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರವಾದರು. ರಾಜವಾಡೆಯವರ ಪ್ರಕಾರ ಉತ್ತರದಿಂದ ಬಂದ ಈ ಆರ್ಯರು ಮೂಲ ಆರ್ಯರಿಗಿಂತಲೂ ಕಡಿಮೆ ದರ್ಜೆಯ ಮತ್ತು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿಯ ದ್ರವಿಡ, ನಾಗರಿಗಿಂತಲೂ ಶ್ರೇಷ್ಠರಾಗಿದ್ದರು. ನಿರಕ್ಷರಿಗಳಾದ ನಾಗರ ಅಲ್ಪಶಿಕ್ಷಿತ ಮರಾಠೆ ಪ್ರಜೆಗಳ ಪರಸ್ಪರ ವಂಶಗಳಲ್ಲಿಯ ದೋಷ-ಗುಣಗಳನ್ನು ಲಕ್ಷಿಸಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಿಕರಿಗಿಂತಲೂ ಕಮತರ ಮತ್ತು ನಾಗರಿಗಿಂತಲೂ ಕಿಂಚಿತ್ ಉಚ್ಚತರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿತು." ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ.[೨೨]

"ಚಿಂ.ವಿ. ವೈದ್ಯರು – "ರಾಜವಾಡೆಯವರು ಅಂದುಕೊಂಡಷ್ಟು ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮದ ಪ್ರಭಾವವು ಸಮಾಜದ ಮೇಲೆ ಆಗಿಲ್ಲ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಿಕರ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿಯೂ ಶಕಪೂರ್ವ ೧೦೦೦ ರಿಂದಲೇ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಆರ್ಯರ ಪ್ರವೇಶವಾಗಿರಬೇಕು" ಎಂದು ನಿಷ್ಕರ್ಷೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಡಾ. ಕೇತಕರರು – "ಕ್ರಿ.ಶ. ಪೂರ್ವದಿಂದಲೇ ಕನ್ಯಾಕುಮಾರಿಯಿಂದ ನರ್ಮದೆಯವರೆಗಿನ

ದಕ್ಷಿಣ ಪ್ರದೇಶವು ಉತ್ತರದವರಿಗೆ ಜ್ಞಾತವಾಗಿತ್ತು. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಪಟ್ಟಣಗಳಿದ್ದವು. ಅಲ್ಲದೆ ಆ ಎಲ್ಲ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಅನೇಕ ರಾಜರು ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದರು."(೨೩)

ಈ ನಿಷ್ಕರ್ಷೆಯ ತಾತ್ಪರ್ಯವೆಂದರೆ – ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಆರ್ಯರು ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡುವ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಇದು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕವಾಗಿ ಮತ್ತು ನಾಗರಿಕವಾಗಿ ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಹೊಂದಿತ್ತು. ಇಲ್ಲಿಯ ಅರಸುಮನೆತನಗಳಿಗೆ ಒಂದು ಶ್ರೇಷ್ಠ ಪರಂಪರೆಯಿತ್ತು. ಅವರು ಅನಾಗರಿಕರು ಮತ್ತು ತುಚ್ಛರಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಆರ್ಯರು ಬಂದು ಇವರೊಂದಿಗೆ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದರು ಎಂದ ಮೇಲೆ ಇವರು ಕನಿಷ್ಠರು ಹೇಗೆ ಆಗುತ್ತಾರೆ? ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರವು ಹೇಳಿದಂತೆ ಮರಾಠರು ಶುದ್ಧ ಕ್ಷತ್ರೀಯರಾಗಿದ್ದಾರೆ ಮತ್ತು ಅವರು ೯೬ (ಶಹಣ್ಣವ) ಕುಲದ ಸೂರ್ಯವಂಶಿ, ಚಂದ್ರವಂಶಿ ಮತ್ತು ಸೋಮವಂಶಿ ಶ್ರೇಷ್ಠರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಅವರು ಉತ್ತರದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಬಂದರು ಎಂಬ ಹೇಳಿಕೆಗೆ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಮಹತ್ವ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಮುಂದೆ ಪಾಟೀಲ, ದೇಶಮುಖ, ಸರದೇಸಾಯಿ ಮನೆತನಗಳು ಇವರಿಂದಲೇ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡವು. ಊರಿನ ಮುಖ್ಯ ಅಧಿಕಾರಿ ಪಾಟೀಲನು. ಊರಿನಲ್ಲಿಯ ಯುವಕರನ್ನು ಸಂಘಟಿಸಿ ಶಸ್ತ್ರ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿಸಿ ಸರದಾರಕಿ ಮತ್ತು ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದರು. ಸಿಂಧೆ, ಹೋಳಕರ, ಗಾಯಕವಾಡ, ಪವಾರ, ಜಾಧವ, ಕದಮ ಮುಂತಾದವರೆಲ್ಲ ಪಾಟೀಲರೇ ಆಗಿದ್ದರು. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ರಾಜವಾಡೆಯವರ ಹೇಳಿಕೆ ದುರಸ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ."(೨೪)

ರಾಜವಾಡೆಯವರ ಮತವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿ ಹೇಳಿರುವ ಈ ಹೇಳಿಕೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಕೆಲ ದೋಷಗಳಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಮನೆತನಗಳು ಉತ್ತರದಿಂದ ಬಂದುದಕ್ಕೆ ನಿಶ್ಚಿತ ಆಧಾರಗಳಿಲ್ಲ. '೯೬ ಕುಲಗಳ' ಕಲ್ಪನೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇಂದಿಗೂ ನಾವು ಆ ಕುಲಗಳಲ್ಲಿ ಬದುಕಿದರೂ ಅದರ ನಿಜಾರ್ಥ, ನಿಜ ಸ್ವರೂಪ ನಮಗೆ ತಿಳಿಯದು.

"ಸಾತವಾಹನ ಕುಲದಲ್ಲಿಯ ಶ್ರೀಸಾತಕರ್ಣಿ (ಪ್ರಥಮ ಹಾಗೂ ದ್ವಿತೀಯ), ಗೌತಮಿಪುತ್ರ ಸಾತಕರ್ಣಿ, ವಾಕಾಟಕ ಕುಲದ ವಿಂದ್ಯಶಕ್ತಿ, ದ್ವಿತೀಯ ಪ್ರವರಸೇನ; ಚಾಲುಕ್ಯರ ಪೈಕಿ ಸತ್ಯಾಶ್ರಯ ಪುಲಕೇಶಿ, ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ, ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಪೈಕಿ ಮಾನಾಂಕ, ದಂತಿದುರ್ಗ, ಪ್ರಥಮಕೃಷ್ಣ, ಧ್ರುವರಾಜ ಗೋಮಂತಕದಲ್ಲಿಯ ಕದಂಬ ಮನೆತನದ ಅನಂತದೇವ, ಅಪರಾದಿತ್ಯ ಮತ್ತು ದೇವಗಿರಿಯ ಮನೆತನದ ಪೈಕಿ ದೃಢವೃತ, ಭಿಲ್ಲಮ, ರಾಮದೇವರಾವ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ರಾಜರ ಪರಾಕ್ರಮದಿಂದಾಗಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಇತಿಹಾಸವು ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿದೆ."(೨೫)

ಈ ಮೇಲಿನ ಹೇಳಿಕೆಯು ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಅರಸುಮನೆತನಗಳ ಅಧ್ಯಯನ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಮಹತ್ವದ್ದು ಎಂದು ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಶಾತವಾಹನರು, ಗೋವೆಯ ಕದಂಬರು, ಚಾಲುಕ್ಯರು, ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರು, ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಲುಕ್ಯರು, ಹೊಯ್ಸಳರು ಇವರೆಲ್ಲ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಪುರುಷರಾಗಿದ್ದಾರೆ ಎಂದು ನಿವೇದಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅದು ಸರಿಯೂ ಅಹುದು. ಈ ಮೇಲಿನ ಅರಸರು ಕರ್ನಾಟಕದವರೂ ಆಗಿದ್ದಾರೆ. ಅವರು ಮೂಲತಃ ಕರ್ನಾಟಕದವರೇ ಎಂದು

ಕರ್ನಾಟಕದ ಇತಿಹಾಸಕಾರರು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಬಹುಶಃ ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಉಭಯ ರಾಜ್ಯದ ವಿದ್ವಾಂಸರೂ ಸರಿಯೆನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಆ ಕಾಲದ ಈ ಎರಡೂ ರಾಜ್ಯಗಳ ಭೂಗೋಲ ಒಂದೇ ಆಗಿತ್ತು, ಇತಿಹಾಸ ಒಂದೇ ಆಗಿತ್ತು. ಆಧುನಿಕ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯಿಂದ ನಾವು ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ ನೋಡಿದಾಗ ಮೇಲಿನ ವಿಚಾರಗಳು ನಮಗೆ ಒಪ್ಪಿತವಾಗದೆ ಇರುವುದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ. ನಾವೀಗ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿದ್ದೇವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಾವಿಂದು ಉಭಯ ರಾಜ್ಯಗಳ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಸಾಮರಸ್ಯದ ಹೇಳಿಕೆಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಸ್ವಾಗತಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಈ ರೀತಿಯ ಸಾಮರಸ್ಯ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ವೇದ ಪುರಾಣದ ಉಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಆಧಾರವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಯಾವುದೆ ನಾಡಿನ ಹೆಸರು ಜನಾಂಗವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವುದು ಬಹಳ ಕಠಿಣವಾದ ಕಾರ್ಯ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಅದನ್ನು ನಂಬುವುದೂ ಅಷ್ಟೇ ಕಠಿಣವಾದ ಕಾರ್ಯ. ಯಾಕೆಂದರೆ ವೇದಕಾಲದಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗಿನ ಆ ಬೆಳವಣಿಗೆಗಳ ಸತ್ಯಾಸತ್ಯತೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಮೂಡಿಬರುವುದಿಲ್ಲ, ನಿಖರತೆ ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ ಎನಿಸುತ್ತದೆ.

ಕರ್ನಾಟಕ ಅಥವಾ ಕನ್ನಡ ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯೂ ಇದೇ ರೀತಿ ಬೇರೆ-ಬೇರೆಯಾಗಿ ಬಂದಿರುವುದು. ಕರ್ನಾಟಕದ ಜನಾಂಗ ಮತ್ತು ಕರ್ನಾಟಕದ ಹೆಸರು ಹೇಗೆ ಬೇರೆ-ಬೇರೆ ಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನು ಪಡೆದು ಬಂದವೋ ಅದೇ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಅರಸು ಮನೆತನಗಳ ಚರಿತ್ರೆಯಾಗಿದೆ. ಆರಂಭದಿಂದ ಹಿಡಿದು ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗಿನ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಮುಖ ಅರಸು ಮನೆತನಗಳು ತಮ್ಮ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕರ್ನಾಟಕ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ, ಆಂಧ್ರ, ತಮಿಳುನಾಡು, ಗೋವೆಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿದ್ದನ್ನು ನಾವು ನೋಡುತ್ತೇವೆ. ಕರ್ನಾಟಕದವುಗಳೆಂದರೆ ಅತ್ಯಂತ ನಿಖರವಾಗಿ ಹೇಳುವ ಅರಸುಮನೆತನಗಳಾದ ಸಾತವಾಹನ, ಚಾಲುಕ್ಯ, ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ, ಕದಂಬ ಇವು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಮನೆತನಗಳಾಗಿದ್ದುದು ಇದೇ ಕಾರಣದಿಂದ. ಯಾರು-ಯಾರವರು? ಎಂಬ ನಿರ್ಧಾರ ಕಠಿಣವಾಗಿದೆ.

ಸಾತವಾಹನರ ಕಾಲ, ಮನೆತನ ಅಂದರೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರವೋ, ಆಂಧ್ರವೋ, ಕರ್ನಾಟಕವೋ. ಅವರ ಕುಲ (ಬ್ರಾಹ್ಮಣ/ಕ್ಷತ್ರೀಯ/ಶೂದ್ರ), ಶಾಲಿವಾಹನ ಶಕೆ ಅವರದ್ದೇ ಅಥವಾ ಅಲ್ಲೋ? ಈ ಅರಸು ಮನೆತನವು ಮಾತ್ರ ಪರಂಪರೆಯದಾಗಿತ್ತೇ? ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ವಾದಗಳು ಈ ಮನೆತನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿ ಜನ್ಮ ತಾಳಿವೆ. ಈ ವಾದಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದ ಮುಖ್ಯ ವಿದ್ವಾಂಸರೆಂದರೆ- ಡಾ. ರಾ.ಗೋ. ಭಾಂಡಾರಕರ (Early History of the Deccan), ಡಾ. ಶ್ರೀಧರ ವೆಂಕಟೇಶ ಕೇತಕರ (ಪ್ರಾಚೀನ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಭಾಗ-೧ ಹಾಗೂ ೨), ಡಾ. ಸುಖಟಣಕರ (The Home of the so called Andhra kings, Bhandarkar Institute Vol-1, - Sukatankar Memorial Edition P-251), ಸ.ಆ. ಜೋಗಳೇಕರ (ಗಾಥಾ ಸಪ್ತಶತಿ ಪ್ರಸ್ತಾವನೆ ಮತ್ತು Home of the Satavahana's Analyse of Bhandarkar Oriental Research Institute, Silver Jubilee Volume 1917-42. P-196), ಡಾ. ಕೆ. ಗೋಪಾಳಾಚಾರಿ (All history of the Andhra history and Comprehensive history of India, Vol-2, Chapter-10), ಡಾ. ಡಿ.ಸಿ. ಸರಕಾರ (The history & Culture of the Indian people Vol-2, ಭಾರತೀಯ ವಿದ್ಯಾಭವನ ಮುಂಬಯಿ, ಪ್ರಕರಣ-೧೩) ವಿದ್ಯಾಸಾಗರ

ಬಖಲೆ (ರಾಜವಾಡೆ ಮತ್ತು ಶಾಲಿವಾಹನ ರಾಜರು, ವಿವಿಧ ಜ್ಞಾನ ವಿಸ್ತಾರ, ಮಾರ್ಚ್ ಮತ್ತು ಡಿಸೆಂಬರ್ ೧೯೨೭), ಮಹಾಮಹೋಪಾಧ್ಯಾಯ ವಾ.ವಿ. ಮಿರಾಶಿ (ಸಂಶೋಧನ ಮುಕ್ತಾವಲಿ, ಸರ-೧ ಹಾಗೂ ೨) ಮುಂತಾದವರು. ಪು.ಗ. ಸಹಸ್ರಬುದ್ಧೆಯವರ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಈ ವಿವರವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಸಾತವಾಹನರ ಮುಂದಿನ ಘಟ್ಟದಲ್ಲಿಯ ಕದಂಬ-ಗಂಗರ ಬಗ್ಗೆ ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಉದ್ಭವಿಸಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಮತ್ತು ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಮನೆತನಗಳಿಗೆ ಬಂದರೆ ಮತ್ತೆ ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳು ತಲೆಯೆತ್ತಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತವೆ. ಕರ್ನಾಟಕದವರಿಗೆ ಅವು ಕನ್ನಡದ ಮನೆತನಗಳು ಆದರೆ ಮರಾಠರಿಗೆ ಅವು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮನೆತನಗಳು. ಅದರಲ್ಲಿ ಕೆಲ ವಿದ್ವಾಂಸರಾದ- ರಾ.ಗೋ. ಭಾಂಡಾರಕರ, ಡಾ. ಡಿ.ಸಿ. ಸರಕಾರ, ಅ.ಸ. ಅಳತೇಕರ ಮುಂತಾದವರು ಚಾಲುಕ್ಯ ಮತ್ತು ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಮನೆತನಗಳು ಕರ್ನಾಟಕದವು ಎಂದು ನಿರ್ವಾಜ್ಯವಾಗಿ ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಕುಲಪತಿ ಚಿಂತಾಮನರಾವ ವೈದ್ಯ, ಮ.ನ. ಮಿರಾಶಿ, ಪು.ಗ. ಸಹಸ್ರಬುದ್ಧೆ, ಫ್ಲೀಟ, ಹುಯೇನ್‌ತ್ಸಾಂಗರ ಹೇಳಿಕೆಗಳು ಕರ್ನಾಟಕದ ವಿರೋಧವಾಗಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತವೆ. ಬಹುಶಃ ಈ ರೀತಿಯ ವಿವಾದಗಳಿಗೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣವೆಂದರೆ ಆ ಕಾಲದ ಭೌಗೋಲಿಕ ಪರಿಸರ ಈ ಎರಡೂ ರಾಜ್ಯಗಳ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ನಿಶ್ಚಿತವಾಗದೇ ಇರುವುದೇ ಆಗಿದೆ. 'ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ' ಎಂಬ ಅಂದಿನ ಹೆಸರಿನ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯೇ ಈ ಗೊಂದಲಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಉಭಯ ರಾಜ್ಯದ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಅನುಕೂಲಕರ ಧೋರಣೆಯನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿ ಮುಕ್ತವಾಗಿ ವಿವೇಚಿಸಿದರೆ ಮಾರ್ಗ ಸಿಕ್ಕೇ ಸಿಗುತ್ತದೆ. ಎರಡೂ ರಾಜ್ಯದ ಪ್ರಾಚೀನ-ರಾಜಕೀಯ ಇತಿಹಾಸ ಈ ರೀತಿ ವಿವಾದಾತ್ಮಕವಾಗಿಯೇ ಇದೆ.

ವಾಕಾಟಕರು : ಈ ಮನೆತನವು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರವನ್ನು ಆಳಿದೆ. ಇದರ ಮೂಲ ಪುರುಷ ವಿಂದ್ಯಶಕ್ತಿ. ಇದು ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ವಂಶಸ್ಥವಾಗಿದೆ. ಶಾತವಾಹನರ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಇವನು ಮೊದಲು ಸೇನಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ತರುವಾಯದಲ್ಲಿ ಈತ ಸು.ಕ್ರಿ.ಶ. ೨೫೦ರ ಸುಮಾರಿಗೆ ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಜನೆಂದು ತನ್ನನ್ನು ಘೋಷಿಸಿಕೊಂಡು ವಿದರ್ಭ ಪ್ರಾಂತವನ್ನು ತನ್ನ ರಾಜ್ಯವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಇವರು ಕೋಸಲ, ಮೇಕಲ, ಮಾಳವ, ಕುಂತಲ, ಆಸ್ಮಕ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಆಳಿರುವರು. ಉತ್ತರದ ಬುಂದೇಲಖಂಡದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣದ ಹೈದರಾಬಾದದ ವರೆಗೂ ಇವರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ವಿಸ್ತರಿಸಿತ್ತು. ಸುಮಾರು ಮುನ್ನೂರು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಇವರ ಆಳ್ವಿಕೆ ಮುಂದುವರೆಯಿತು. ಕರ್ನಾಟಕದೊಂದಿಗೆ ಇವರ ಸಂಬಂಧ ಅಷ್ಟಷ್ಟೇ. ಕುಂತಲ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಇವರು ಆಳಿದ್ದರಿಂದ ಅವರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ನಾವು ಗುರುತಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಚಾಲುಕ್ಯರು : ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ವಾಕಾಟಕರ ನಂತರ ಬಂದವರು ಬದಾಮಿ ಚಾಲುಕ್ಯರು. ಮೂಲತಃ ಕ್ಷತ್ರಿಯರಾದ ಇವರ ಮನೆತನದ ಮೂಲ ಪುರುಷನು ಜಯಸಿಂಹನೆಂಬವನು. ಇವರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ನರ್ಮದೆ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ರಾಮೇಶ್ವರದ ವರೆಗೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿತ್ತು. ಇವರ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕಾಲವೆಂದರೆ ಕ್ರಿ.ಶ.ಸು. ೫೫೦-೭೫೩ರ ವರೆಗೆ. ಇವರು ದಕ್ಷಿಣದ ರಾಜರುಗಳಾದ ಪಾಂಡ್ಯರು,

ಚೋಳರು, ಕೇರಳರಾಜ, ಕಾಂಚಿಯ ಪಲ್ಲವರು, ಮೈಸೂರಿನ ಗಂಗರು, ಗೋವೆಯ ಕದಂಬರು ಮುಂತಾದವರನ್ನೆಲ್ಲ ಸೋಲಿಸಿ ತಮ್ಮ ಮಾಂಡಲಿಕರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ೧ನೆಯ ಪುಲಕೇಶಿ ಸು.೫೦೦ ರಲ್ಲಿ ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ಚಾಲುಕ್ಯ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದನು. ಈತನು ಇಂದ್ರಕಾಂತ ಅಥವಾ ಅಜಂತ (ಈಗ ಅದು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿದೆ)ವನ್ನು ಮೊದಲ ರಾಜಧಾನಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದನೆಂದು ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ದಕ್ಷಿಣದ ಪಲ್ಲವರು ಇವರ ಬದ್ಧ ವೈರಿಗಳು. ಇವರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ತನ್ನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿಕೊಂಡ ಮೇಲೆ ವಾತಾಪಿ ಅಥವಾ ಬಾದಾಮಿಯನ್ನು ತನ್ನ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡನು. ಇವನ ಮಗನು ಕೀರ್ತಿವರ್ಮನು. ಕೀರ್ತಿವರ್ಮನ ಮಕ್ಕಳು– ೨ನೇ ಪುಲಕೇಶಿ, ಕುಬ್ಜ ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನ ಮತ್ತು ಜಯಸಿಂಹ ಎಂಬವರು. ಕೀರ್ತಿವರ್ಮ ತೀರಿಕೊಂಡಾಗ ಇವರೆಲ್ಲ ಬಹಳ ಚಿಕ್ಕವರಾಗಿದ್ದರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವರ ಚಿಕ್ಕಪ್ಪ ಅಂದರೆ ಕೀರ್ತಿವರ್ಮನ ತಮ್ಮ ಮಂಗಳೇಶನು ರಾಜ್ಯಭಾರ ವಹಿಸಿಕೊಂಡನು ಮತ್ತು ಸಮರ್ಥವಾಗಿ ಅದನ್ನು ನಿಭಾಯಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋದನು. ಬದಾಮಿಯಲ್ಲಿಯ ವಿಷ್ಣು ಗುಹೆಯನ್ನು ಇವನೇ ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅರಸುತನವನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಡಲು ಒಪ್ಪದ ಮಂಗಳೇಶನನ್ನು ಎರಡನೆಯ ಪುಲಕೇಶಿಯು ಸೋಲಿಸಿ ಅಧಿಪತಿಯಾದನು. ಚಾಲುಕ್ಯ ವಂಶದಲ್ಲಿ ಇವನ ಕೀರ್ತಿ ಅಜರಾಮರವಾಗಿದೆ. ಉತ್ತರದ ಶಕ್ತಿಶಾಲಿ ದೊರೆ ಹರ್ಷವರ್ಧನನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಸತ್ಯಾಶ್ರಯ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣಾಧಿಪತಿ ಎಂಬ ಬಿರುದುಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿದನು. ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಮೇಲೆ ಇವನು ತನ್ನ ಹಿಡಿತವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದ್ದನೆಂಬುದನ್ನು ಐಹೊಳೆ ಶಾಸನ ಮತ್ತು ಹುಯೇನ್‌ತ್ಸಾಂಗ್‌ನ ಪ್ರವಾಸ ವರ್ಣನೆಗಳು ಸಾಕ್ಷಿಯೊದಗಿಸುತ್ತವೆ. ರವಿಕೀರ್ತಿಯ ಐಹೊಳೆ ಶಾಸನವು ಚಾಲುಕ್ಯ ವಂಶದಲ್ಲಿಯ ಮರೆಯಲಾಗದ ಘಟನೆಯಾಗಿದೆ. ಚಾಲುಕ್ಯವಂಶವನ್ನು ಎರಡನೆಯ ಪುಲಕೇಶಿಯವರೆಗೆ ತಂದು ನಿಲ್ಲಿಸುವ ಈ ಶಾಸನ ಆರಂಭದ ರಾಜರಿಂದ ಹಿಡಿದು ೨ನೆಯ ಪುಲಕೇಶಿಯವರೆಗೆ ಅವರ ಪರಾಕ್ರಮಗಳ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತದೆ. ಈ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿರುವ :

ಅನಮುದಧಿಪತಿತ್ವಂ ಯೋ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಾರಾಣಾಂ ।
ನವನವತಿ ಸಹಸ್ರಗ್ರಾಮ ಭಾಜಂ ತ್ರಯಾಣಾಮ್ ॥

ಎಂಬುದು ಎರಡನೆಯ ಪುಲಕೇಶಿ ಈ ಮೂರು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗೆ ದೊರೆಯಾಗಿದ್ದನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆಯಾದರೂ ಆ ಮೂರು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಯಾವವು? ಎಂಬುದು ಇನ್ನೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗದ ಸಂಗತಿಯಾಗಿದೆ. ಒಂದು ಮಾತು ಮಾತ್ರ ನಿಜ, ಅದೇನೆಂದರೆ ಚಾಲುಕ್ಯರ ಆಳ್ವಿಕೆ ಆರಂಭಗೊಂಡಿದ್ದು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ, ನೆಲೆನಿಂತದ್ದು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ. ಚಾಲುಕ್ಯರು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಭದ್ರವಾಗಿ ನೆಲೆಯೂರಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಹಿರಿಮೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕೊಡುಗೆಗಳನ್ನು ನೀಡಿದರು. ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ 'ಚಾಲುಕ್ಯಶೈಲಿ' ಎಂಬುದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. ಅಜಂತಾದ ಒಂದನೆಯ ಮತ್ತು ಎರಡನೆಯ ಗವಿಯ ಚಿತ್ರಗಳು ಚಾಲುಕ್ಯರ ಕಾಲದವು. ಬೌದ್ಧರ ಗುಹಾಂತರ ದೇವಾಲಯದ ಮಾದರಿಗಳನ್ನು ದೇವಾಲಯ ಕಟ್ಟಲು ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲು ಬಳಸಿಕೊಂಡವರು ಚಾಲುಕ್ಯರೆ. ಬದಾಮಿ,

ಐಹೊಳೆ, ಪಟ್ಟದಕಲ್ಲು, ಗದಗ, ಲಕ್ಕುಂಡಿ, ಹಾವೇರಿ, ಕುರುವತ್ತಿ, ಬಾಗಲಿ ಮುಂತಾದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿಯ ಚಾಲುಕ್ಯರ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ ಚಿರಸ್ಮರಣೀಯವಾಗಿದೆ. ಬದಾಮಿ ಚಾಲುಕ್ಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ-ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಬೆಂಬಲ ದೊರೆಯಿತು. ೨ನೆಯ ಪುಲಕೇಶಿಯ ಮಗನಾದ ಚಂದ್ರಾದಿತ್ಯನ ರಾಣಿ ವಿಜಯಾಂಬಿಕಾ ಅಥವಾ ವಿಜಯಮಹಾದೇವಿ ಮತ್ತು ವಿಜ್ಜಿಕೆ ಎಂಬ ಅನೇಕ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿದ್ದ ಆಕೆ 'ಕೌಮುದಿ ಮಹೋತ್ಸವ' ಎಂಬ ಸಂಸ್ಕೃತ ನಾಟಕವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಳು. ರಾಜಶೇಖರನು ಈಕೆಯನ್ನು "ಸರಸ್ವತಿಯೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಳಾದ ಕರ್ನಾಟಕದ ವಿಜಯಂಕ ಅಥವಾ ವಿಜಯಮಹಾದೇವಿ ಕಾಳೀದಾಸನ ಅನಂತರ ವೈದರ್ಭೀ ಶೈಲಿಗೆ ತವರುಮನೆ ಯಾಗಿದ್ದಾಳೆ" ಎಂದು ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾನೆ. ಶಿವಭಟ್ಟಾರಕನು ಈ ಅರಸರ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ 'ಹರಪಾರ್ವತೀಯ' ಎಂಬ ಕೃತಿ ರಚಿಸಿದನು.

ಈ ವಂಶಸ್ಥರು ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಮೇಲೆ ಸಂಪೂರ್ಣ ಅಧಿಪತ್ಯ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದರಿಂದಲೇ ಇವರನ್ನು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯರು ತಮ್ಮವರೆಂದು ಕರೆಯುವುದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಈ ಅರಸರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ದೊರೆಯಲಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಅದು ತನ್ನ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ಹೊಂದಲಿಲ್ಲ ಎನಿಸುತ್ತದೆ.

ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರು : ಕರ್ನಾಟಕದ ಪ್ರಮುಖ ಅರಸುಮನೆತನವಾದ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಮನೆತನವೂ ಅನೇಕ ಐತಿಹ್ಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. 'ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರು ಉತ್ತರ ಭಾರತದ ರಾಠೋಡ್ ಪಂಗಡಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರು' ಎಂದು ಫ್ಲೀಟರು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡುತ್ತಾರೆ. ಅನೇಕ ಪ್ರಾಕೃತ, ಸಂಸ್ಕೃತ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ರಠಿ, ರಠಿಕ, ರಾಷ್ಟ್ರಿಕ ಎಂಬ ಉಲ್ಲೇಖಗಳು ಬರುವದರಿಂದ ಅವರ 'ರಾಠೋಡ' ಮೂಲವನ್ನೇ ಪುಷ್ಟೀಕರಿಸುತ್ತವೆ ಎಂದು ಅನಿಸುತ್ತದೆ. ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಇವರು ಸಾಮಾನ್ಯ ಗ್ರಾಮಾಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿದ್ದು, ತರುವಾಯ ಹಂತಹಂತವಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡುವಷ್ಟು ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೆಳೆದರು ಎಂಬುದೂ ಒಂದು ವಿಚಾರವಿದೆ. ಚಾಲುಕ್ಯರ ಸಾಮಂತರಾಗಿ ಬೆಳೆದ ಇವರು ಮುಂದೆ ಒಂದು ದಿನ ಅವರಿಂದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಪದವಿಯನ್ನು ಕಸಿದುಕೊಂಡು ಸ್ವತಃ ಸಾಮ್ರಾಟರಾದರು. 'ಲಟ್ಟಲೂರು ಪುರವರಾಧೀಶ್ವರ' ಎಂದು ಇವರು ತಮ್ಮನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಲಟ್ಟಲೂರು ಎಂದರೆ ಈಗಿನ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ 'ಲಾತೂರು' ಎಂಬ ಜಿಲ್ಲಾಸ್ಥಳ. ಅದು ಮೊದಲೂ ಸಹ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದಿತು. ಅಂದರೆ ಚಾಲುಕ್ಯರಂತೆ ಈ ಮನೆತನವೂ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಮೂಲದಿಂದಲೇ ತನ್ನ ರಾಜಕೀಯ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದ್ದು ಸಂಶೋಧನೀಯ. ಡಾ. ಅಳ್ತೇಕರರು, ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಲಾಂಛನ (ಗರುಡ) ಮತ್ತು ಧ್ವಜ (ಪಾಳಿಧ್ವಜ)ದ ಕಾರಣವಾಗಿ 'ಮೂಲ ಕರ್ನಾಟಕದವರು' ಎಂದು ಇವರನ್ನು ಗುರುತಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರು ಇವರನ್ನು ಆಂಧ್ರದ ರೆಡ್ಡಿಮೂಲದವರೆಂದೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇವರು ವೈದಿಕರಾಗಿದ್ದು, ಶೈವ-ಜೈನ ಧರ್ಮಗಳಿಗೂ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹನ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ.

ಚಾಲುಕ್ಯರ ಸೇನಾಧಿಪತಿಯಾಗಿದ್ದ ದಂತಿದುರ್ಗನು ೮ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಮನೆತನವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದನು. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಕೆಲ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಕೈವಶಮಾಡಿಕೊಂಡು (ನಾಗಪುರ,

ರಾಮಟೆಕ್, ಖಾನದೇಶ, ಪುಣೆ, ಸಾತಾರಾ, ನಾಸಿಕ್ ಮುಂ.) ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದನು. ಮುಂದೆ ಈ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರು ಉತ್ತರದ ಕೆಲಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದ ಎಲ್ಲ ರಾಜ್ಯಗಳ ಮೇಲೂ ಚಾಲುಕ್ಯರಂತೆ ತಮ್ಮ ಅಧಿಪತ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಲುಕ್ಯರು ಇವರಿಗೆ ಸಾಮಂತರಾಗಿದ್ದರು.

ಒಂದನೆಯ ಕೃಷ್ಣನು (ಕ್ರಿ.ಶ. ೭೫೬-೭೭೫) ಶೈವ ಸಂತನಾದ ಮಹಾವೃತ್ತಿಯ ಸ್ಮರಣಾರ್ಥ ವೆಲ್ಲೋರಾದಲ್ಲಿ (ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ) ಜಗತ್ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಏಕಶಿಲೆಯ ಕೈಲಾಸ ಮಂದಿರವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದನು.

ಅಮೋಘವರ್ಷ ನೃಪತುಂಗ (೮೧೪-೮೭೦)ನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡದ ಪ್ರಥಮ ಉಪಲಬ್ಧ ಕೃತಿ 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ' ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿತು. ಆ ಕಾಲದ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ವಿಸ್ತಾರದ ಬಗ್ಗೆ ಈ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ 'ಕಾವೇರಿಯಿಂದಮಾ ಗೋದಾವರಿವರಮಿರ್ದ ನಾಡದಾ ಕನ್ನಡದೋಳ್' ಎಂಬ ಉಕ್ತಿಯು ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಅಜರಾಮರವಾಗಿದೆ.

ಎಲ್ಲೋರಾ (ಔರಂಗಬಾದ ಜಿಲ್ಲೆ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ), ಎಲಿಫೆಂಟಾ ಗುಹೆಗಳು (ಮುಂಬಯಿ ಸಮೀಪ) ಇವು ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಮುಖ್ಯ ಕೇಂದ್ರಗಳು. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯೂ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಶಿಲ್ಪ, ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಪಸರಿಸಿದೆ. ಲಟ್ಟಲೂರು (ಲಾತೂರು), ಅಚಲಪುರ (ಎಲಿಚ್‌ಪುರ) ಎಲ್ಲೋರಾ ಇವು ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ರಾಜಧಾನಿಗಳು. ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಚಾಲುಕ್ಯರಿಂದ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಅವರು ಕರ್ನಾಟಕದ ಮಾನ್ಯಖೇಟ (ಮಳಖೇಡ-ಗುಲಬರ್ಗಾ ಜಿಲ್ಲೆ) ವನ್ನು ತಮ್ಮ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ಹೀಗೆ ಚಾಲುಕ್ಯರಂತೆ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರೂ ಸಹಿತ ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಗಳನ್ನು ಸಮಾನವಾಗಿ ಆಳಿದ್ದರೂ ಅವರ 'ಕರ್ನಾಟಕತ್ವ'ವನ್ನು ಯಾರೂ ನಿರಾಕರಿಸುವಂತಿಲ್ಲ.

ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಮೂಲಕಲ್ಪನೆ, ಅವರ ಆಡಳಿತದ ಭೌಗೋಳಿಕ ಪರಿಸರ ಮತ್ತು ಶಿಲ್ಪ, ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ, ಸಾಹಿತ್ಯ-ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಸಮಾಜ ಜೀವನದ ಬೆಳವಣಿಗೆಗಳಿಂದ ನಾವು ಈ ಮನೆತನವೂ ಚಾಲುಕ್ಯರಂತೆ ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ರಾಜಕೀಯ ಚರಿತ್ರೆಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸುವ ಕೊಂಡಿಯಾಗಿದೆಯೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು.

ಬಹುಶಃ ಈ ರೀತಿಯ ರಾಜಕೀಯ ಸಂದಿಗ್ಧತೆಯ ಕಾರಣದಿಂದಲೋ ಏನೋ ಪ್ರಾಚೀನ ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಸಾಮರಸ್ಯಗಳ ಕುರಿತು ಆಳವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆದಿಲ್ಲ. ವಿಷಯದ ಸಂಕೀರ್ಣತೆ ಕೆಲಸಲ ದಾರಿ ತಪ್ಪಿಸುವುದೇ ಆಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಮುಂದಿನ ಅಧ್ಯಯನಕಾರರು ಯಾದವರ ಮುಂದಿನ ರಾಜಕೀಯಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಒತ್ತು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ.

ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಲುಕ್ಯರು : ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೭೩ ರಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಸಾಮಂತನಾದ ಎರಡನೆಯ ತೈಲನು ಕಲ್ಯಾಣಿ ಚಾಲುಕ್ಯ ವಂಶದ ಸ್ಥಾಪಕನು. ಸತ್ಯಾಶ್ರಯ, ಎರಡನೆಯ ಜಯಸಿಂಹ, ಒಂದನೆಯ ಸೋಮೇಶ್ವರ, ಆರನೆಯ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ, ಮೂರನೆಯ ಸೋಮೇಶ್ವರ ಈ ಅರಸುಮನೆತನದ ಪ್ರಮುಖರ ಅರಸರು. ಚೋಳರು ಇವರ ಬದ್ಧವೈರಿಗಳು. ಬದಾಮಿ ಚಾಲುಕ್ಯ-ಕಲ್ಯಾಣಿ ಚಾಲುಕ್ಯರ ಸಂಬಂಧದ ಕುರಿತು ಅನೇಕ ವಾದ-ವಿವಾದಗಳಿವೆ. ಅವು ಈ ಅಧ್ಯಯನದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಸೇರುವುದಿಲ್ಲ.

ಒಂದನೆಯ ಸೋಮೇಶ್ವರನು (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೪೪-೧೦೬೮) ಮಾನ್ಯಖೇಟರಿಂದ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕೆ ಸ್ಥಳಾಂತರಿಸಿದನು.

ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕವನ್ನು ಆಳಿದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅರಸುಮನೆತನವು ಒಂದಿಲ್ಲೊಂದು ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಮಧ್ಯಯುಗದ ರಾಜಕೀಯ ನೆಲೆಯನ್ನು ಒಳಹೊಕ್ಕು ನೋಡಿದರೆ ಈ ಸಂಬಂಧಗಳು ಮತ್ತಷ್ಟು ವಿಧವಿಧವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತ ಹೋದದ್ದನ್ನು ನಾವು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ.

ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ೧೨ನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗೆ ರಾಜಕೀಯ ಸ್ಥಿರತೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆ ನೋಡಿದರೆ ಇದು ಆ ಕಾಲದ ಸರ್ವತ್ರ ಸಮಸ್ಯೆಯಾಗಿತ್ತು ಎಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು.

"ದಕ್ಷಿಣ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯ ದಶಕವು ಐತಿಹಾಸಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಬಹು ಮಹತ್ವವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿದೆ. ಇದುವರೆಗೂ ಒಂದು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಪ್ರಭುತ್ವಕ್ಕೊಳಪಟ್ಟಿದ್ದ ಮೂರು ಬೇರೆ-ಬೇರೆ ಮನೆತನದ ದೊರೆಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಹೋರಾಡಿ ಕೊನೆಗೆ ತಮ್ಮಷ್ಟಕ್ಕೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ದುಂಬಿಗಳನ್ನು ಮೊಳಗಿಸಿದುದು ಇದೇ ದಶಕದಲ್ಲಿಯೇ. ಬಹುಕಾಲ ದಕ್ಷಿಣ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದ ಎಷ್ಟೋ ಭಾಗವನ್ನು ಏಕಛತ್ರಾಧಿಪತ್ಯದಿಂದ ಆಳಿದ ಕಲ್ಯಾಣಿ ಚಾಲುಕ್ಯ ಪ್ರಭುತ್ವವು ನಷ್ಟವಾಗಿ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ರಾಜ್ಯವು ಆಗ ತಾನೇ ಹೊಸದಾಗಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಲುಪ್ತವಾದುದು ಇದೇ ದಶಕದಲ್ಲಿಯೇ. ಕರ್ನಾಟಕಾಂಧ್ರಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಭಾಷೆಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೂ ಮೂಲ ಕಾರಣರಾದ ಬೇರೆ-ಬೇರೆ ವಂಶದ ರಾಜರನ್ನು ಸ್ವತಂತ್ರರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದ ಕೀರ್ತಿಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದುದು ಇದೇ ದಶಕಕ್ಕಾಗಿಯೇ. ಕರ್ನಾಟಕಾಂಧ್ರಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಗಳೆಂಬ ಮೂರು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳನ್ನು ಪರಸ್ಪರ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲು ಕಾರಣೀಭೂತವಾದುದು ಇದೇ ದಶಕವೇ. ಈ ಮೂರು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ವಿಸ್ತಾರದ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಆಯಾ ದೇಶದ ವೈವಿಧ್ಯವನ್ನನುಸರಿಸಿ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ, ಜಗತ್ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನೂ, ಕಟ್ಟಡಗಳನ್ನೂ ನಿರ್ಮಿಸಿ ಭರತಖಂಡದ ವಾಸ್ತುಶಾಸ್ತ್ರ, ಶಿಲ್ಪಕಲೆ ಇವುಗಳ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಸಾರಿದಂಥ ಕಲಾಕೋವಿದರಿಗೆ ರಾಜಾಶ್ರಯವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಲು ಕಾರಣೀಭೂತವಾದುದು ಇದೇ ದಶಕವೇ. ಕೊನೆಗೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಅನ್ಯರ ವಶಕ್ಕೊಪ್ಪಿಸಿ ಅವರ ಅಡಿಯಾಳುಗಳಾಗಿ ಬಾಳುವಂತೆ ಮಾಡಲು ಬೀಜಪ್ರಾಯವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದ ಅಪಕೀರ್ತಿಯ ಭಾರವನ್ನು ಹೊತ್ತುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದುದು ಇದೇ ದಶಕವೇ."[೨೬]

ಬದಾಮಿ ಚಾಲುಕ್ಯರ, ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಮತ್ತು ಕಲ್ಯಾಣಿ ಚಾಲುಕ್ಯರ ಆಡಳಿತವು ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ-ಆಂಧ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಭಿನ್ನತೆಯನ್ನು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಆಡಳಿತ ಮಾಡಲು ಬಿಡಲಿಲ್ಲ. ಕಲ್ಯಾಣಿ ಚಾಲುಕ್ಯರ ಪ್ರಬಲತೆ ಕೊನೆಗೊಂಡು ಅವರ ಆಳ್ವಿಕೆಯು ದುರ್ಬಲಗೊಂಡಾಗ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಸೇವುಣರು (ಯಾದವರು) ಆಂಧ್ರದಲ್ಲಿ ಕಾಕತೀಯರು ಮತ್ತು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಹೊಯ್ಸಳರು ಪ್ರದೇಶ ಆಡಳಿತ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಹಿಡಿತಕ್ಕೆ ತಂದುಕೊಂಡರು. ಇವರು ಪರಸ್ಪರ ದ್ವೇಷ-ಅಸೂಯೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದು ಪರಸ್ಪರರನ್ನು ಸೋಲಿಸುವದರಲ್ಲಿಯೇ

ಕಾಲಕಳೆದರು. ಬಹುಶಃ ಈ ದ್ವೇಷದ ಪರಾಕಾಷ್ಠೆಯ ಫಲವಾಗಿಯೇ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಯವನರ ಪ್ರವೇಶವಾಗಿರಬೇಕು.

ಸೇವುಣರು (ಯಾದವರು) : ಇವರು ತಮ್ಮನ್ನು ಯದುವಂಶೀಯರೆಂದು ಕರೆಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಇವರನ್ನು ದೇವಗಿರಿ ಯಾದವರೆಂದೇ ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಸೇವುಣ ಇದು ಪ್ರಾಕೃತ ಶಬ್ದ. ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ 'ಸದ್ಗುಣ' ಎಂಬ ಅರ್ಥ ಇದೆ. ಈ ಮನೆತನದ ರಾಜರೆಲ್ಲರೂ ಸದ್ಗುಣಿಗಳಾಗಿದ್ದರು ಎಂದು ಅರ್ಥವಲ್ಲ. ಈ ಮನೆತನದ ಮೂಲ ಪುರುಷನ ಹೆಸರು ಸೇವುಣಚಂದ್ರ (ಇವನ ಕಾಲ ಕ್ರಿ.ಶ.ಸು. ೮೩೫–೮೬೦). ಇವನಿಂದಲೇ ಈ ರಾಜಮನೆತನಕ್ಕೆ 'ಸೇವುಣ' ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿರಬೇಕು. ಈ ರಾಜನು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ನಾಸಿಕ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸಿಂಧನೇರ (ಈಗಿನ ಸಿನ್ನರ)ವನ್ನು ತನ್ನ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡನು. ಅಂದು ಇದು ಸೇವುಣಪುರವೆಂದು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿತ್ತು. ಅಂದು ಇವರು ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಸಾಮಂತರಾಗಿದ್ದರು. ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಲುಕ್ಯರು ಸಾಮ್ರಾಟರಾದಾಗ ಅವರ ಸಾಮಂತರಾಗಿ ಸಾಮಂತ ಚೂಡಾಮಣಿ ಎಂಬ ಬಿರುದು ಸ್ಥಾಪಿಸಿಕೊಂಡರು. ಈ ಮನೆತನದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಜನ ರಾಜರಾಗಿ ಹೋದರು. ಕಾಕತೀಯರು, ಕಲಚೂರಿಯರು, ಹೊಯ್ಸಳರು ಇವರ ಪ್ರಮುಖ ವೈರಿಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಕಲ್ಯಾಣದ ಕಲಚೂರಿಯರ ಜೊತೆ ಇವರು ಹೋರಾಡುತ್ತಲೇ ಇದ್ದರು. ಐದನೆಯ ಭಿಲ್ಲಮನು ಕಲಚೂರಿ, ಚಾಲುಕ್ಯರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಕಲ್ಯಾಣ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡನಲ್ಲದೆ ಹೊಯ್ಸಳ ಎರಡನೆಯ ಬಲ್ಲಾಳನೊಂದಿಗೆ ಗದಗ ಸಮೀಪದ ಸೊರಟೂರಿನ ಹತ್ತಿರದ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸೋತುಹೋದನು. ಹೀಗೆ ವೈರತ್ವ ಸಾಧಿಸಲು ಇವರು ಯುದ್ಧ ಮಾಡುತ್ತಲೇ ಹೋದರು. ಈ ಮನೆತನದ ರಾಮರಾಯನ ಕಾಲದಲ್ಲಂತೂ ಧರ್ಮದ ಕರ್ಮಠತನ ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ಹೋಯಿತು. ಪೈಠಣವು ವೈದಿಕ ಧರ್ಮಾಚರಣೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಕೇಂದ್ರವಾಯಿತು. ಇವನ ಪ್ರಧಾನಮಂತ್ರಿಯಾದ ಹೇಮಾಡ ಪಂಥಿಯು ಬಹಳ ಚಾಣಾಕ್ಷನಾಗಿದ್ದನು. ಆದರೆ ಧರ್ಮಭೀರುವಾಗಿದ್ದನು. ವರ್ಣಾಶ್ರಮ ಧರ್ಮದ ಪರಿಪಾಲನೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಮಹತ್ವ ನೀಡಿದ್ದನು. ಈತನ ದೊರೆಯಾದ ರಾಮರಾಯನು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಮೇಲೆ ಜಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವದನ್ನೇ ಮುಖ್ಯ ಗುರಿಯಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದನು. ಹೇಮಾಡ ಪಂಥಿಯು ಮಾಡಿದ ಮುಖ್ಯ ಕಾರ್ಯವೆಂದರೆ ತನ್ನದೇ ಆದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಮಂದಿರಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದುದು. ತಳಪಾಯವಿಲ್ಲದ ಮಂದಿರಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುವ ಕಲೆ ಇವನಿಗೆ ಕರಗತವಾಗಿತ್ತು. ಅಂತಲೇ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಅನೇಕ ಕಡೆ ಇಂಥ ಮಂದಿರಗಳು ತಲೆಯೆತ್ತಿದ್ದನ್ನು ನಾವು ಇಂದಿಗೂ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ದೇವಗಿರಿ ಯಾದವರು ಕರ್ನಾಟಕದ ಮೇಲೆ ತಮ್ಮ ಅಧಿಪತ್ಯ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದರು. ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಗೆ ಎಲ್ಲಿಲ್ಲದ ಮಹತ್ವ ಇವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಬಂದಿತು. ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಯ ಮೇರು ಕೃತಿಯಾದ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಿಯು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿದ್ದು ಇವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ. ಮರಾಠಿಗರ ಪರವಾದ ಉಚ್ಛ್ರಾಯದ ಕಾಲ ಇವರದಾಗಿತ್ತು. ಹೇಮಾಡ ಪಂಥಿಯು ಮರಾಠಿಯ ಮೋಡಿ ಲಿಪಿಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಆಹಾರದಲ್ಲಿ ಸಜ್ಜೆಯನ್ನು ಮೊದಲು ಜಾರಿಗೆ ತಂದವನು ಇವನೇ. ಈಗಲೂ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಜ್ಜೆಯನ್ನು ಪ್ರಮುಖ ಆಹಾರವಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ.

ಮೋಡಿ ಲಿಪಿಯನ್ನು ಹೇಮಾದ್ರಿಯು ಹುಟ್ಟುಹಾಕಿದ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಬಾಳಕೃಷ್ಣ ಆತ್ಮಾರಾಮ ಗುಪ್ತೆಯವರು ಈ ಕೆಳಗಿನಂತೆ ಆಕ್ಷೇಪ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ.

"ಬಾಳಕೃಷ್ಣ ಆತ್ಮಾರಾಮ ಗುಪ್ತೆಯವರು ಇಂಡಿಯನ್ ಆಂಟಿಕ್ವರಿಯಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ೧೯೮೦ರಲ್ಲಿ ಲೇಖವೊಂದನ್ನು ಬರೆದು ಶಿವಾಜಿಯ ಸಚಿವನಾದ ಬಾಳಾಜಿ ಆವಜಿ ಎಂಬಾತನು ಮೋಡಿ ಲಿಪಿಯನ್ನು ಮೊದಲು ಬಳಕೆಗೆ ತಂದನು ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಅವರು ಕೊಡುವ ಕಾರಣಗಳು ಇಂತಿವೆ –

೧) ಛತ್ರಪತಿ ಶಿವಾಜಿಯ ಪೂರ್ವಕಾಲದ ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿಯ ಯಾವದೊಂದು ಲೇಖವೂ ಮೋಡಿ ಲಿಪಿಯಲ್ಲಿಲ್ಲ.

೨) ಪಂಢರಪುರ ದೇವಸ್ಥಾನದ ಜಮಾಖರ್ಚಿನ ವಹಿಗಳಲ್ಲಿ ಮೋಡಿ ಲಿಪಿಯಿಲ್ಲ.

೩) ಗುಪ್ತೆಯವರು ಬ್ರಿಟಿಷ ಸರಕಾರದ ನೆರವಿನಿಂದ ನಾಶಿಕದಲ್ಲಿಯ ಕ್ಷೇಮಕಲ್ಯಾಣಿ ತೀರ್ಥೋಪಾಧ್ಯೆ ಅವರಲ್ಲಿಯ ೮೫ ಅತಿ ಹಳೆಯ ವಹಿಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿದರು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿಯ ೮೦ ಲೇಖಗಳು ಕಾಯಸ್ಥ ಪ್ರಭುಗಳ ಲಿಪಿಯಲ್ಲಿವೆ. ಮೋಡಿಯಲ್ಲಿಯ ಅತ್ಯಂತ ಹಳೆಯ ಲೇಖ ಶಕೆ ೧೫೬೫ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೬೪೩) ಕಾಲದ್ದಾಗಿದೆ.

೪) ಬಾಳಾಜಿ ಆವಜಿಯ ತಂದೆ ಜಂಜಿರೆಯ ಸಿದ್ಧಿಗಳ ನೌಕರಿಯಲ್ಲಿದ್ದನು. ಅವನೊಡನೆ ಬಾಳಾಜಿ ದಿಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿದ್ದಾಗ ಫಾರಸೀ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಲಘುವಾಗಿ ಬರೆಯುವ ಶಿಕಸ್ತಾ ಲಿಪಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ದೇವನಾಗರಿಯಿಂದ ಮೋಡಿ ಲಿಪಿ ಸೃಷ್ಟಿಸಿರಬಹುದಾಗಿದೆ. ವಿ.ಕಾ. ರಾಜವಾಡೆಯವರು ಮಾತ್ರ 'ಶಿಕಸ್ತಾ' ಪದ್ಧತಿಯಿಂದಲೇ ಮೋಡಿ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿತೆಂದೂ ಆದರೆ ಅದರ ಕರ್ತೃ ಹೇಮಾದ್ರಿ ಎಂದೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಹೇಮಾದ್ರಿಗೂ ಶಿಕಸ್ತಾ ಲಿಪಿಗೂ ಇರುವ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಅವರು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿಲ್ಲ."[೨೭] ಮೋಡಿ ಲಿಪಿಯು ಮುಂದೆ ಶ್ರೀಲಂಕಾದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚುರವಾಯಿತು.

ಹೀಗೆ ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಗೆ ವಿಶೇಷತೆಯನ್ನು ದೊರಕಿಸಿಕೊಟ್ಟ ಮೋಡಿ ಲಿಪಿಯ ಬಗ್ಗೆ ನಿಖರ ಮಾಹಿತಿಗಳಿಲ್ಲ. ಈ ಮೋಡಿ ಲಿಪಿಯನ್ನು ಬಳಸುವವರು ಇಂದು ಬಹುತೇಕವಾಗಿ ಯಾರೂ ಬದುಕಿಲ್ಲ ಎಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಪೇಶ್ವೆಯವರ ಕಾಲದವರೆಗೂ ಈ ಲಿಪಿಯು ದಫ್ತರ ಭಾಷೆಯಾಗಿ ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಉತ್ತರದ ಗಡಿಭಾಗದ ಕೆಲ ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿಯ ಹೊಲಗಳು ಸಾಂಗಲಿಯ ಗಣಪತಿಗುಡಿಯ 'ಸೇರಿ'ಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದ್ದವು. ಅವುಗಳ ದಾಖಲೆಗಳೆಲ್ಲ ಮೋಡಿ ಲಿಪಿಯಲ್ಲಿದ್ದವು. ಆ ಹೊಲಗಳ ಉತ್ಪನ್ನದ ಕೆಲಭಾಗ ಗಣಪತಿ ದೇವಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಸೇರುತ್ತಿತ್ತು.

ದೇವಗಿರಿ ಯಾದವರ ಕಾಲವು ಮರಾಠಿ ಸಾಹಿತ್ಯ-ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಉಚ್ಛ್ರಾಯದ ಕಾಲವಾಗಿತ್ತು. ನಾಥಪಂಥಕ್ಕಿಂತ ಮಹಾನುಭಾವ ಪಂಥವು ಇಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಮಾನ್ಯತೆ ಪಡೆದಿತ್ತು. ಸನಾತನ ಧರ್ಮದ ಆಚರಣೆಗಳು ಅತಿಯಾದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದ್ದವು. ಪಂಢರಪುರವು ವಾರಕರಿ ಪಂಥದ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿ ಬೆಳೆಯತೊಡಗಿತ್ತು. ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರ-ನಾಮದೇವರಂಥ ಸಂತಶ್ರೇಷ್ಠರು ಬದುಕಿದ್ದು ಇದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ. ಹೇಮಾದ್ರಿಯು 'ಚತುರ್ವರ್ಗ ಚಿಂತಾಮಣಿ' ಗ್ರಂಥ ರಚಿಸಿ ಸನಾತನ ಬದುಕಿನ

ಮಹತ್ವವನ್ನು ಎತ್ತಿಹಿಡಿದನು. ಹೀಗೆ ಮಹಾನುಭಾವರ ವೈರಾಗ್ಯ - ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರ ನಾಮದೇವರ ಸಂಸಾರ ಸಮೇತದ ಮೋಕ್ಷಸಾಧನೆಯ ಪ್ರಸ್ತಾಪ, ಹೇಮಾದ್ರಿಯ ಸನಾತನ ಧರ್ಮದ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪನೆಯ ವಿಚಾರಗಳು, ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ವಿರೋಧಾಭಾಸಗಳನ್ನು ಈ ಕಾಲ ಸೃಷ್ಟಿಸಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೆಂದರೆ ಸಮಾಜವು ಏನೋ ಒಂದನ್ನು ತನಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗುವ ಸರಳ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಬಯಸುತ್ತಿತ್ತು ಎಂಬುದನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಗ್ರಹಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಸಾಹಿತ್ಯ ರಚನೆ :

೧) ನಾಮದೇವ - ಅಭಂಗಗಳು

೨) ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರ - ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಿ, ಚಾಂಗದೇವಪಾಷಷ್ಠಿ, ಅಭಂಗ, ಅಮೃತಾನುಭವ

೩) ಹೇಮಾದ್ರಿ - ಚತುರ್ವರ್ಗ ಚಿಂತಾಮಣಿ

೪) ಚಕ್ರಧರ - ಲೀಳಾಚರಿತ್ರ

೫) ಭಾಸ್ಕರಾಚಾರ್ಯ- ಜೋತಿಷ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ

ಈ ಭಾಸ್ಕರಾಚಾರ್ಯನು ಕರ್ನಾಟಕದ ಬಿಜ್ಜರಗಿಯಲ್ಲಿ (ವಿಜಯಪುರ ಜಿಲ್ಲೆ) ಹುಟ್ಟಿದ್ದನೆಂಬುದು ಇಲ್ಲಿಯ ವಿಶೇಷವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಸಾಹಿತ್ಯಕವಾಗಿ, ಭಾಷಿಕವಾಗಿ, ಧಾರ್ಮಿಕವಾಗಿ ಮರಾಠಿಧರ್ಮವು ಯಾದವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚ್ರಾಯ ಸ್ಥಿತಿ ತಲುಪಿತ್ತು ಎಂಬುದನ್ನು ನಾವು ನೋಡಬೇಕು.

ಹೊಯ್ಸಳರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ- ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನನ ಸೂಕ್ತಿಸುಧಾರ್ಣವ, ಕೇಶಿರಾಜನ ಶಬ್ದಮಣಿದರ್ಪಣ, ಜನ್ನನ ಯಶೋಧರ ಚರಿತೆ, ಅನಂತನಾಥ ಪುರಾಣ, ನಾಗಚಂದ್ರನ ಪಂಪರಾಮಾಯಣ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಮಹತ್ವದ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರನು ಓದಿರಬೇಕೆಂಬುದು ನಮಗೆ ಯಾದವ-ಹೊಯ್ಸಳರ ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ.

ಕೊಲ್ಹಾಪೂರದ ಶಿಲಾಹಾರರು ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಅನೇಕ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಆಳಿದ್ದು ಇತಿಹಾಸ ಉಲ್ಲೇಖಿಸುತ್ತದೆ. ಇವರ ಆಕ್ರಮಣವನ್ನು ತಡೆದು ಇವರ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಕುಂದಿಸಿದವರೆಂದರೆ ಈ ಯಾದವ ವಂಶದ ರಾಜರೇ. ಕರ್ನಾಟಕ ಪ್ರದೇಶದ ಕುರಿತಾದ ಶಿಲಾಹರರ ಒಂದು ಸಂಪರ್ಕ ದಾಖಲೆಯನ್ನು ಹೀಗೆ ಪ್ರಸ್ತುತ ಪಡಿಸಬಹುದು -

"ಗಂಡರಾದಿತ್ಯ (ಶಿಲಾಹರ ದೊರೆ)ನ ಮಗ ವಿಜಯಾದಿತ್ಯನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಸಿಗುವ ೫ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕೊಲ್ಹಾಪೂರ ತಾಮ್ರಶಾಸನ, ಮಿರಜ, ಖಿದ್ರಾಪುರ (ಸಾ.ಪ- ೬೯-೨, ಮಿ-೫೨ ಮತ್ತು ೫೭). ಶಿಲಾಶಾಸನಗಳು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿವೆ. ಕೊಲ್ಹಾಪೂರ (ಮಿರಾಶಿ-೫೩) ಬಾಮಣಿ (೫೪) ಶಾಸನಗಳ ಭಾಷೆ ಸಂಸ್ಕೃತವಾಗಿದ್ದರೂ ಲಿಪಿ ಕನ್ನಡವಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ಕೊನೆಗೆ ಕನ್ನಡ ಬರಹ ಇದೆಯೆಂದು ಮೇಲೆ ನೋಡಿದ್ದೇವೆ. ಇಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಇವನ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಗಾಢವಾಗಿ ತುಂಬಿಕೊಂಡಿದೆ. ಕೊಲ್ಹಾಪೂರ ತಾಮ್ರಶಾಸನವು (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೫೪) ಶಿಲಾಹಾರ ಗಂಡರಾದಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಮಗ ವಿಜಯಾದಿತ್ಯರಲ್ಲಿ ಕ್ರಮವಾಗಿ ತಂದೆ ಕೂಚಿರಾಜ ಮಗ ಕಪ್ಪದೇವರು ಮಂತ್ರಿಗಳಾಗಿದ್ದರು

ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಈ ಕೂಚಿರಾಜನನ್ನು ಕುರಿತು, "ಸತ್ಕವೀಂದ್ರೋತ್ತಮಂ ತನಗಜ್ಜಂ ಪಂಪರಾಜಂ" ಎಂದು ಹೇಳಿರುವದರಿಂದ ಕೂಚಿರಾಜನ ಅಜ್ಜನಾದ ಪಂಪರಾಜನೆಂದರೆ ಅಭಿನವಪಂಪ ಬಿರುದಿನ ನಾಗಚಂದ್ರನೆಂಬ ಹೊಸ ಅಂಶ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಮೂಲತಃ ವಿಜಾಪೂರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ನಾಗಚಂದ್ರನ ಕುಟುಂಬ ಆಮೇಲೆ ಕೊಲ್ಹಾಪೂರಕ್ಕೆ ಸ್ಥಳಾಂತರಗೊಂಡಂತಿದೆ. ಕಪ್ಪದೇವನ ವಿನಂತಿಯ ಮೇರೆಗೆ ಕೊಲ್ಹಾಪೂರದ ಶಾಂತಿನಾಥ ಜಿನಾಲಯಕ್ಕೆ ಅರಸು ವಿಜಯಾದಿತ್ಯನು ಶಿರಗುಪ್ಪೆ ಗ್ರಾಮವನ್ನು ದಾನವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟುದು ಈ ಶಾಸನದ ವಿಷಯ. ಕೊಲ್ಹಾಪೂರದಲ್ಲಿ ಈ ಜಿನಾಲಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದವನು ಕೂಚಿರಾಜ. ವಿಜಯಾದಿತ್ಯನ ಮಿರಜ ಶಾಸನ (೧೧೪೨, ೧೧೪೪)ದಲ್ಲಿ ಅವನ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾದ ಭಾಯಿಪಯ್ಯ ನಾಯಕ ಮತ್ತು ಮಾಳಪಯ್ಯ ನಾಯಕರು ಶೇಡಬಾಳದ ಶಿವಮಂದಿರಕ್ಕೆ ದಾನ ನೀಡಿದ ವಿಷಯ ಬರುತ್ತದೆ. ಖಿದ್ರಾಪೂರದ ಶಾಸನ (ಮಿರಾಶಿ-೫೭) ಬೊಪ್ಪಣ ದಂಡಾಧಿಪನನ್ನು ವರ್ಣಿಸುತ್ತದೆ. ಈತನ ಮಗ ಭೋಜ II ನ ಖಿದ್ರಾಪೂರದ ೧ ಮತ್ತು ಕೊಲ್ಹಾಪೂರದ ೩ ಶಾಸನಗಳು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿವೆ. ಖಿದ್ರಾಪೂರ ಶಾಸನ ಬಮ್ಮೇಶನೆಂಬವನ ವೀರಗಲ್ಲು. ಕೊಲ್ಹಾಪೂರದ ಮೂರು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಭೋಜದೇವನು ಕೋಟೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ ಕಟ್ಟಿಸಿ ದಾನ ಬಿಟ್ಟ, ಅಮೃತೇಶ್ವರ ಮಠದ ಮಾಧವಾರ್ಯನ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಲೋಕನಾಯಕನು ದಾನ ನೀಡಿದ. ಏಕನಾಗವೀರದಲ್ಲಿಯ ಶಾಂತಿಜಿನಾಲಯಕ್ಕೆ ಭೋಜನು ಮಿರಿಂಜ ದೇಶದ ಕೋರೋಲಿ ಗ್ರಾಮವನ್ನು ದಾನ ನೀಡಿದ ವಿಷಯ ಬರುತ್ತದೆ. ಬಹುಶಃ ಖಿದ್ರಾಪೂರದಲ್ಲಿ ಯಾದವ ಸಿಂಘಣನಿಗೆ ಭೋಜ II ನು ಸೋಲುವಲ್ಲಿ ಈ ಮನೆತನ ಅಸ್ತಂಗತವಾಯಿತು."[೨೮]

ಈ ಶಾಸನವು ಕರ್ನಾಟಕದ ಬೆಳಗಾವಿಯ ಉತ್ತರದ ಗಡಿಭಾಗದ ವರ್ಣನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ೧) ಖಿದ್ರಾಪೂರ-ಕೊಲ್ಹಾಪೂರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸಿರೋಳ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿದೆ. ೨) ಶಿರಗುಪ್ಪಿ ಮತ್ತು ಶೇಡಬಾಳಗಳು ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅಥಣಿ ತಾಲೂಕಿನ ಗಡಿಗ್ರಾಮಗಳು. ಮಿರಜವು ಸಮೀಪದ ಸಾಂಗಲಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ತಾಲೂಕು ಸ್ಥಳ. ಖಿದ್ರಾಪೂರ-ಶಿರಗುಪ್ಪಿಯ ನಡುವೆ ಕೃಷ್ಣಾ ನದಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಕೇವಲ ಎರಡು ಕಿಲೋಮೀಟರದ ಅಂತರವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಕೋಪೇಶ್ವರ ಮಂದಿರವು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಇದು ಕರ್ನಾಟಕದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಚಾಲುಕ್ಯ ಅರಸು ೨ನೆಯ ಸತ್ಯಾಶ್ರಯ ಪುಲಕೇಶಿಯಿಂದ ೭ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಪನ್ಹಾಳಾದ ಶಿಲಾಹಾರರು, ದೇವಗಿರಿಯ ಯಾದವರು, ಮೊಗಲರು, ಬಿಜಾಪೂರದ ಆದಿಲಶಾಹೀ ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ರಾಜಮನೆತನಗಳು ತರುವಾಯದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಮೇಲೆ ಅಧಿಪತ್ಯ ಸಾಧಿಸಿವೆ. ಔರಂಗಜೇಬನ ವಾಸ್ತವ್ಯ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಇದ್ದುದರಿಂದ ಈ ಮಂದಿರದ ವಿನಾಶಕ್ಕೆ ಇವನು ಕಾರಣನಾದನೆಂದು ಚರಿತ್ರೆ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಕ್ರಿ.ಶ.ಸು. ೧೭೦೨ ಸಪ್ಟೆಂಬರನಲ್ಲಿ ಈ ಮಂದಿರವನ್ನು ಒಡೆದು ಹಾಕಲಾಯಿತು[೨೯]

ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿಯ ಕಾಕತೀಯರು (ಆಂಧ್ರ), ಯಾದವರು (ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ), ಹೊಯ್ಸಳರು (ಕರ್ನಾಟಕ) ಇವರು ಪರಸ್ಪರ ಹೋರಾಡಿ ತಮ್ಮ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಅಂತ್ಯಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡು ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಆಳಿಕೆಯನ್ನು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬರಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ದೇವಗಿರಿ ಯಾದವರ

ರಾಮಚಂದ್ರ ಯಾದವ (ಜಾಧವ)ನ ಆಳ್ವಿಕೆಯು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಮತ್ತು ಮರಾಠಿಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅತ್ಯಂತ ಏಳಿಗೆಯ ಕಾಲವಾಗಿತ್ತು. ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆ, ಸಾಹಿತ್ಯಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟ ರೂಪವನ್ನು ಪಡೆದದ್ದು ಇವರ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿಯೇ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಅನೇಕ ಅರಸರು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಮೇಲೆ ಮಾಡಿದ ಆಳ್ವಿಕೆಯನ್ನು ಸರಿದೂಗಿಸಲೆಂದೇ ಈ ಆಳ್ವಿಕೆ ಕರ್ನಾಟಕ ಸೇರಿ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪಸರಿಸಿತ್ತು. ಆದರೆ ಅದೇ ರಾಮಚಂದ್ರನ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಈ ಮನೆತನ ಕೊನೆಯ ಉಸಿರು ಎಳೆದದ್ದು ದುರಂತದ ಸಂಗತಿ. ಅಲ್ಲಾವುದ್ದೀನ ಖಿಲ್ಜಿಯು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿ ಈ ಯಾದವ ಮನೆತನವನ್ನು ನಿರ್ನಾಮ ಮಾಡಿ ರಾಮಚಂದ್ರರಾವ ನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಮುಸಲ್ಮಾನ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಆರಂಭ ಬರೆದನು. ಪರಸ್ಪರ ದ್ವೇಷದ ಕಾರಣದಿಂದ ಕಾಕತೀಯರಾಗಲೀ, ಹೊಯ್ಸಳರಾಗಲೀ ಯಾದವರ ಸಹಾಯಕ್ಕೆ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಅವರು ಮೂವರು ಒಕ್ಕಟ್ಟಾಗಿ ಹೋರಾಡಿದ್ದರೆ ಚರಿತ್ರೆಗೆ ಹೊಸತಿರುವು ದೊರೆಯುತ್ತಿತ್ತೇನೋ. ಆದರೆ ಅದು ಹಾಗಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅದು ಹಾಗಾಗದಿರುವುದು ಭಾರತೀಯರ ಸ್ವಭಾವವೇ ಆಗಿದೆ. ಹಿಂದಿನ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ತಿರುವಿ ನೋಡಿದರೆ ನಮಗೆ ಈ ಅಂಶ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಪರಕೀಯರು ನಮ್ಮ ದೇಶವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿ ರಾಜ್ಯಭಾರ ಮಾಡಿದ್ದಕ್ಕೆ ನಾವು ಭಾರತೀಯರು ಅಶಕ್ತರಾಗಿದ್ದಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲ. ಅನಾಸಕ್ತರಾಗಿದ್ದೇ ಕಾರಣವಾಯಿತು. ಪರಸ್ಪರರಲ್ಲಿ ವೈಷಮ್ಯ ಮತ್ತು ಪಾರಲೌಕಿಕ ಲೋಕದ ಅತಿಯಾದ ಆಚರಣೆ-ಚಿಂತನೆಗಳು ನಮ್ಮನ್ನು ವಾಸ್ತವಿಕ ಲೋಕದಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸಿದ್ದವು. 'ನಾವೆಲ್ಲರೂ ಒಂದು' ಎಂಬ ಘೋಷಣೆ ಮಾತ್ರ ನಮ್ಮಲ್ಲಿದೆ. ನಿಜವಾದ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ನಾವೆಲ್ಲರೂ ಒಂದಾದರೆ ನಮ್ಮ ದೇಶದ ಭವಿತವ್ಯವೇ ಬೇರಾಗುತ್ತದೆ. ಎಂಬುದರಲ್ಲಿ ಇಂದಿಗೂ ಸಂಶಯ ವಿಲ್ಲ. ಅನಾಸಕ್ತಿ, ಅಂಧಶ್ರದ್ಧೆ, ಅವಿಶ್ವಾಸ ಮುಂತಾದ ಗುಣಗಳಿಂದಾಗಿ ನಾವು ಸಾಕಷ್ಟು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ನಷ್ಟವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿದ್ದೇವೆ.

'ದೇವಗಿರಿ ಯಾದವರ ಆಡಳಿತ ಅಂತ್ಯಕಂಡ ತರುವಾಯ ತಕ್ಷಣದಲ್ಲಿಯೇ ದಕ್ಷಿಣ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಆಡಳಿತ ಸ್ಥಿರವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಖಿಲ್ಜಿಯ ತರುವಾಯ ತುಘಲಕ ಮುಂತಾದವರ ಆಕ್ರಮಣಗಳು ಜರಗುತ್ತಲೇ ಇದ್ದವು. ತನ್ನ ಆಡಳಿತ ಯಂತ್ರಣವನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ತುಘಲಕನು ದಿಲ್ಲಿಯಿಂದ ದೇವಗಿರಿ ಸಮೀಪದ ದೌಲತಾಬಾದಗೆ ತನ್ನ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ಸ್ಥಳಾಂತರಿಸಿದನು. ಆದರೆ ಅದು ಯಶಸ್ಸು ಕಾಣಲಿಲ್ಲ. ಮತ್ತೆ ದಿಲ್ಲಿಗೆ ತನ್ನ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ವಾಪಸ್ಸು ಸ್ಥಳಾಂತರಿಸಿದನು. ಹೀಗಾಗಿ ತುಘಲಕನ ರಾಜ್ಯವು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ನೆಲೆಗೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿಯ ಸ್ಥಾನಿಕ ಮುಸಲ್ಮಾನ ನಾಯಕರು ಬಂಡೆದ್ದು ತುಘಲಕನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸಮಾಪ್ತಿಗೊಳಿಸಿ ಅಲ್ಲಾವುದ್ದೀನ ಹಸನ ಬಹಮನ ಶಾಹನ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ೩-೮-೧೩೪೭ರಲ್ಲಿ ಬಹಮನಿ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಇಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಮೇಲೆ ೧೩೪೭ ರಿಂದ ೧೬೮೭ರ ವರೆಗೆ ಮುಸಲ್ಮಾನ ಅರಸರು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಬೇರೆ-ಬೇರೆ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಮೇಲೆ ಬೇರೆ-ಬೇರೆ ಹೆಸರಿನಿಂದ ರಾಜ್ಯಭಾರ ಮಾಡಿದ್ದನ್ನು ನಾವು ನೋಡುತ್ತೇವೆ. ಅವರ ಕೋಷ್ಟಕರೂಪದ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಈ ಕೆಳಗಿನಂತೆ ನಾವು ಗಮನಿಸಬಹುದು.

ವಂಶ	ರಾಜ್ಯಕಾಲ ವರ್ಷಗಳು	ಒಟ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆ	ಸುಲ್ತಾನರ ರಾಜ್ಯಕಾಲ	ಸರಾಸರಿ
೧) ಬಹಮನಿ	೧೩೪೭-೧೫೩೮	೧೯೧	೧೮	೧೦.೫
೨) ನಿಜಾಮಶಾಹೀ	೧೪೯೦-೧೬೩೬	೧೪೭	೧೧/೧೨	೧೨
೩) ಆದಿಲಶಾಹೀ	೧೪೯೦-೧೬೦೬	೧೯೭	೯	೨೨
೪) ಫಾರುಕೀ	೧೩೮೨-೧೬೦೧	೨೧೯	೧೮	೧೨
೫) ಇಮಾದಶಾಹೀ	೧೪೯೦-೧೫೭೪	೮೫	೫	೧೭
೬) ಬರೀದಶಾಹೀ	೧೪೮೭-೧೬೧೯	೧೩೩	೮	೧೭
೭) ಕುತುಬಶಾಹೀ	೧೫೧೨-೧೬೮೭	೧೭೬	೮	೨೨

ಮೇಲಿನ ಕೋಷ್ಟಕವು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಮೇಲೆ ಅನೇಕ ಮುಸಲ್ಮಾನ ಅರಸು ಮನೆತನಗಳು ತಮ್ಮ ವರ್ಚಸ್ಸನ್ನು ಅನೇಕ ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದನ್ನು ನಾವು ನೋಡುತ್ತೇವೆ.*[೩೦] ಈ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಮುಘಲರ, ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಔರಂಗಜೇಬನ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಮೇಲೆ ತಮ್ಮ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ವಿಸ್ಥಾಪಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ನಿರಂತರವಾಗಿ ನಡೆದೇ ಇದ್ದವು. ಈ ಮುಸಲ್ಮಾನ ದೊರೆಗಳು ರಾಜಕೀಯ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ ಪರಸ್ಪರ ಹೋರಾಟವನ್ನು ನಡೆಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವರ ಅತ್ಯಾಚಾರದ ಆಡಳಿತದಿಂದ ಮುಸಲ್ಮಾನೇತರ ಸಮಾಜವು ಅತಿಯಾದ ಯಾತನೆಯನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿದೆ. ಇವರ ದುರಾಡಳಿತದಿಂದ ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿ ಪಾರಾಗಲು ದಾರಿ ಕಾಣದೆ ಕಂಗಾಲಾದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿಯೇ ಕಾರ್ಮೋಡಗಳ ಕತ್ತಲೆಯನ್ನು ಸರಿಸಿ ಸೂರ್ಯ ಪ್ರಕಟವಾಗುವಂತೆ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಯಿತು. ಮುಂದೆ ಈ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಅನೇಕ ಬಗೆಯಿಂದ ಜಾಗತಿಕ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿತು. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೩೩೬ರಲ್ಲಿ ಹರಿಹರ-ಬುಕ್ಕ ಸಹೋದರರಿಂದ ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಈ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಸುಮಾರು ೨೦೦ ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಆಳ್ವಿಕೆ ಮಾಡಿತು. ಸಂಗಮ, ಸಾಳುವ, ತುಳುವ ಹಾಗೂ ಅರವೀಡು ಈ ಪ್ರಮುಖ ವಂಶಗಳು ಈ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸಮರ್ಥವಾಗಿ ಆಳಿದವು. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಅನೇಕರು ಬೇರೆ-ಬೇರೆ ಕಾರ್ಯನಿಮಿತ್ತ ಈ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದರು. ಮುಂದೆ ಹುಟ್ಟಲಿರುವ ಮರಾಠಾ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಪ್ರೇರಕ ಶಕ್ತಿಯಾಯಿತು.

ಔರಂಗಜೇಬನ ದಬ್ಬಾಳಿಕೆ ಮತ್ತು ಈ ಏಳು ಮುಸಲ್ಮಾನರ ದುರಾಡಳಿತಕ್ಕೆ ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ-ಆಂಧ್ರ ಜನರು ತತ್ತರಿಸಿ ಹೋಗಿದ್ದರು. ಗುಲಾಮರಂತೆ ಅವರ ಸೇವೆ ಮಾಡುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಅನೇಕ ಮರಾಠ ಸರದಾರರು ಅವರ ಪರಂಪರಾಗತವಾಗಿ ಸೇವೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಹುಸಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತ ಬದುಕಿದ್ದರು. ಒಂದೆಡೆ ಅವಮಾನ ಇನ್ನೊಂದೆಡೆ ಹುಸಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯ ಸನ್ಮಾನ ಈ ರೀತಿ ಸಂಕೀರ್ಣ ಬದುಕಿಗೆ ಅವರು ಆಹುತಿಯಾಗಿ ದ್ದರು. ಶಕ್ತಿಯಿದ್ದರೂ ಸಮಾಲೋಚನೆಯಿಲ್ಲದೆ ಸಮನ್ವಯವಿಲ್ಲದೆ ಮರಾಠಾ ಸರದಾರರು ಪರಸ್ಪರ ಹೋರಾಡಿದ್ದ ರಿಂದಲೇ

ಮುಸಲ್ಮಾನ ಅರಸರು ನಿರಾಯಾಸವಾಗಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯಭಾರ ಮಾಡಿದರು. ಅಧ್ಯಾತ್ಮದ ಹಿನ್ನೆಲೆ ಯಿರುವ ಭಾರತ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರರನ್ನು ದೂಷಿಸುವ ಈ ದುರ್ಗುಣ ಇಂಥ ಹೀನ ಅವಸ್ಥೆ ತಲುಪಿದ್ದನ್ನು ಕಂಡರೆ ನಮಗೆ ಸೋಜಿಗವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕತೆಯ ಅರಿವಿಗಿಂತಲೂ ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ವೈಚಾರಿಕತೆಯ, ವಿವೇಚನೆಯ ಕೊರತೆ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮದ ಸಂಸ್ಥಾಪನೆಗಾಗಿ ತನ್ನ ಶಕ್ತಿಯನ್ನೆಲ್ಲ ಪಣಕ್ಕೊಡ್ಡಿ ಹೋರಾಡಿ ಒಂದು ಹಂತಕ್ಕೆ ತಂದು ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿ ನೆಲೆನಿಲ್ಲುವಂತೆ ಮಾಡಿತು. ಈ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನಂಥ ಸರ್ವಸಂಪನ್ನ ದೊರೆಯನ್ನು ನೀಡಿತು. ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ, ಚಾಮರಸ, ಭೀಮಕವಿ, ಹರಿಹರರಂಥ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕವಿಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯಿಸಿತು. ಶರಣ-ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯಗಳಿಗೆ ಪುರಸ್ಕಾರ ನೀಡಿತು. ಶಿಲ್ಪ, ಸಾಹಿತ್ಯ, ಕಲೆಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯ ನೀಡಿತು. ಕೃಷಿಗೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯತೆ ನೀಡಿತು. ಸರ್ವಧರ್ಮ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿತು. ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಮನ್ವಯತೆ ಸಾಧಿಸುವ ವಿಠಲನನ್ನು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ಕೊಡುಗೆಯಾಗಿ ನೀಡಿತು. ಹೀಗೆ ರಾಜಕೀಯ, ಧಾರ್ಮಿಕ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆಗಳನ್ನು ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ನೀಡಿತು. ದೇವಗಿರಿ ಯಾದವರ ಉಚ್ಛ್ರಾಯಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಅವನತಿಗೆ ರಾಮರಾಯ ಕಾರಣನಾದಂತೆ ಈ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ವಿನಾಶಕ್ಕೂ ಒಬ್ಬ ಅಳಿಯ ರಾಮರಾಯ ಕಾರಣನಾದ. ಬಿಡಿ ಬಿಡಿಯಾಗಿ ಹೋರಾಡಿದರೆ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಕೈವಶವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಅರಿತು ಎಲ್ಲ ಸುಲ್ತಾನರು ಒಗ್ಗೂಡಿ ವಿಜಯನಗರದ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಬಂದರು. ೧೫೬೫ರಲ್ಲಿ ತಾಳಿಕೋಟೆಯ ಸಮೀಪ ರಕ್ಕಸತಂಗಡಿ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಘನಘೋರ ಯುದ್ಧವಾಯಿತು. ಈ ಯುದ್ಧವು ಐತಿಹಾಸಿಕ ಯುದ್ಧವೆಂದು ದಾಖಲಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಶಾಹೀ ಸುಲ್ತಾನರು ಹೊಸ ಯುದ್ಧ ತಂತ್ರವನ್ನು ಬಳಸಿ ಬಲಾಢ್ಯ ವಿಜಯನಗರವನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸೂರೆಗೊಂಡರು. ಅಪಾರವಾದ ಐಶ್ವರ್ಯದ ಲೂಟಿಯಾಯಿತು. ಎಷ್ಟು ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು ಹೋದರೂ ಮುಗಿಯದ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಈ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಗಳಿಸಿತ್ತು ಎಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಬಲಿಷ್ಠವಾದ ಹಿಂದೂ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವೊಂದು ಲುಪ್ತವಾಗಿ ಹೋದಾಗ ಸುಲ್ತಾನರು, ಶಾಹಿಗಳು ಮತ್ತು ಮೊಘಲರು ನಿರಾಳವಾದರು. ಮತ್ತೆ ಅವರ ದುರ್ನಡತೆಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಯಥಾವತ್ತಾಗಿ ಸಾಗಿದವು. ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕಪುಟ್ಟ ನಾಯಕರು, ಸರದಾರರು ಅವರ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿಯೇ ತಮ್ಮ ಧನ್ಯತೆಯನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಅಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯ ಸೋಗಿನ ಬದುಕನ್ನು ದೂಡುತ್ತ ಸಾಗಿದರು. ಸಾಮಾನ್ಯರ ಬದುಕಿನ ಬವಣೆಗಳನ್ನು ಯಾರೂ ಕೇಳುವವರೇ ಇಲ್ಲವಾದಂತಾಯಿತು.

ಮುಸಲ್ಮಾನ ಶಾಸನಕರ್ತರ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಾಗಿ ಮತ್ತು ಸೂಫಿ ಸಂತರ ಪ್ರಚಾರದಿಂದಾಗಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಮತ್ತು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮದ ಪ್ರಭಾವ ಹೆಚ್ಚಾಗತೊಡಗಿತು. ರಾಜಕೀಯ ಶಕ್ತಿಯ ಕಾರಣದಿಂದಾಗಿ ಅನೇಕ ಹಿಂದೂ ದೇವಾಲಯಗಳು ಧ್ವಂಸಗೊಂಡು ಹೊಸ ಮಸೀದಿಗಳು ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡವು. ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಭಾಷೆ, ಧರ್ಮಗಳ ಮೇಲೆ ಇಸ್ಲಾಂ ಆಚರಣೆಗಳ ಪರಿಣಾಮಗಳಾಗುತ್ತ ಹೋದವು. ಹೀಗೆ ಮಿಶ್ರಸಂಸ್ಕೃತಿ ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ಹೋಯಿತು. ಸುಮಾರು

೧೫ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಪೋರ್ತುಗೀಜರು ಮೊದಲು ಕಾಲಿಟ್ಟರು. ಅವರೂ ಸಹ ಇಸ್ಲಾಂರಂತೆ ಇಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಧರ್ಮಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ಆರಂಭಿಸಿದರು. ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮದ ಮೇಲಿನ ಅವರ ಆಕ್ರಮಣ, ಅನಾಚಾರ ನಿರ್ಲಕ್ಷಿಸುವಂತಿಲ್ಲ.

"ವಿಜಾಪೂರದ ಆ ವೇಳೆಯ ಸುಲ್ತಾನ ಅಲಿ ಆದಿಲ್‌ಶಾಹನು ತನ್ನನ್ನು ರಾಮರಾಜನ ಮಗನು ಎಂದು ಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ. ರಾಮರಾಜನೂ ಸಹ ಅದನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ್ದ. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿದ ಸಂಗತಿಯಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಈ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಆ ನಾಲ್ಕು ಸುಲ್ತಾನರು ಒಕ್ಕಟ್ಟಾಗಿ ರಾಮರಾಜರ ಮೇಲೆ ದಾಳಿ ಮಾಡಿ ೧೫೬೫ರಲ್ಲಿ ರಕ್ಕಸ ತಂಗಡಿಯ ಘೋರ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಅವನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಕೊಂದುಬಿಟ್ಟರು. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರವು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ವಿಧ್ವಂಸವೇ ಆಯಿತೆಂದು ಭಾವಿಸುವಂತಾಯಿತು. ಈ ಮಾತು ನಿಜವಾದರೂ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಾಶವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆ ಸಮಯದ ವಿಜಯನಗರದ ಸಾಮ್ರಾಟ ಸದಾಶಿವರಾಯನು ಮುಂದೆ ಕೆಲ ವರ್ಷಗಳ ವರೆಗೆ ಜೀವಂತವಾಗಿದ್ದನು. ಅವನು ಮತ್ತು ಅವನ ಮುಂದಿನ ರಾಜಕರ್ತರು ತಮ್ಮ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ಪ್ರಥಮ ಪೆನುಗೊಂಡ ಮತ್ತು ಆಮೇಲೆ ಚಂದ್ರಗಿರಿಗೆ ಸ್ಥಳಾಂತರಿಸಿದರು. ತಮ್ಮ ಜೀರ್ಣವಾಗುಳಿದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ತಮ್ಮ ನಾಯಕ ಮತ್ತು ಪಾಳೇಗಾರರ ಸಹಾಯದಿಂದ ಮತ್ತೆ ಕಟ್ಟಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರು. ಆ ಪ್ರಕಾರ ಅವರು ಮುಂದೆ ನೂರಿಪ್ಪತ್ತು ವರ್ಷ ಅದನ್ನು ಮುಂದುವರೆಸಿಕೊಂಡು ಬಂದರು. ರಕ್ಕಸತಂಗಡಿಯ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಆ ನಾಲ್ಕೂ ಸುಲ್ತಾನರಿಗೇನೂ ಕಡಿಮೆ ಹಾನಿಯಾಗಲಿಲ್ಲ. ವಿಜಯವೇನೋ ದೊರೆಯಿತು ಆದರೆ ಅವರಿಗಾದ ಹಾನಿ ಮತ್ತು ಪರಸ್ಪರ ಸ್ಪರ್ಧೆಯಿಂದ ಅವರ ಏಳಿಗೆ ಒಮ್ಮೆಲೇ ಆಗಲಿಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕೆ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಾಗಿ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಜೀರ್ಣಾವಸ್ಥೆಯನ್ನು ತಲುಪಿದ್ದರೂ ಅವರ ಕೈಕೆಳಗಿನ ಬೇರೆ-ಬೇರೆ ನಾಯಕರು ಮತ್ತು ಪಾಳೇಗಾರರು ಅಥವಾ ಸಂಸ್ಥಾನಿಕರು ಮಾತ್ರ ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿಯೇ ಉಳಿದರು ಮತ್ತು ಅವರು ಬಹುಜನ ಸಮಾಜದ ಧರ್ಮ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಭಾಷೆಗಳ ಸಂರಕ್ಷಣ ಮಾಡುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದರು. ಇಕ್ಕೇರಿ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ, ಬಸವಾಪಟ್ಟಣ, ಬೆಂಗಳೂರು, ತಿರುಚಿರಾಪಲ್ಲಿ, ತಂಜಾವೂರ, ಮಧುರೆ ಮುಂತಾದ ಸ್ಥಳಗಳ ನಾಯಕರು ಇವರಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖರಾಗಿದ್ದರು."[೩೧]

ಮೇಲಿನ ವಿವರಣೆಯಿಂದ ನಮಗೆ – ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿಯಷ್ಟು ಹಾನಿಗೊಳಗಾಗಲಿಲ್ಲ. ಇಸ್ಲಾಂರ ದಾಳಿಗಳು ಮುಂದೆ ಅನೇಕ ವರ್ಷಗಳ ವರೆಗೆ ಈ ನಾಯಕ, ಪಾಳೇಗಾರ, ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಮತ್ತು ಮೈಸೂರು ರಾಜ್ಯದ ಮೇಲೆ ಆದರೂ ಸಂಪತ್ತಿನ ಕೊಳ್ಳೆ ಹೆಚ್ಚು ಹೊಡೆಯಲಾಯಿತು. ಆದರೆ ಧರ್ಮ, ಭಾಷೆ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಹಾನಿಗೊಳಗಾಗಲಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆ ಅಲ್ಪ-ಸ್ವಲ್ಪ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುವುದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಹೈದರಲಿ, ಟಿಪ್ಪುಗಳ ಆಳ್ವಿಕೆಯೂ ಗಮನೀಯವಾಗಿದೆ.

ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರವು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಹಿಡಿತಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿತ್ತು. ಮೋಹಿತೆ, ನಿಂಬಾಳಕರ, ಮಾನೆ, ಜಾಧವ, ಘೋರಪಡೆ, ಗಾಯಕವಾಡ, ಘಾಟಗೆ, ಜಗದಾಳೆ, ಭೋಸಲೆ, ಮೋರೆ, ಜೇಧೆ,

ಪಿಸಾಳ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಮುಖ ಸರದಾರ ಮನೆತನಗಳು ಮುಸಲ್ಮಾನ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ಸರದಾರಕಿಯನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತ ಪರಸ್ಪರ ದ್ವೇಷ ಸಾಧಿಸುತ್ತ ಬದುಕುತ್ತಿದ್ದವು.. ವೀರತನವು ಹಾಸುಹೊಕಾಗಿದ್ದ ಈ ಮನೆತನಗಳು ಇಷ್ಟೊಂದು ವಿವೇಚನಾರಹಿತರಂತೆ ಬದುಕಿದ್ದು ಆಶ್ಚರ್ಯವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಬಹುಶಃ ವಿವೇಚನೆಯನ್ನು ಕಳೆದು ಸ್ವಾರ್ಥಿಗಳಾದುದಕ್ಕೆ ಈ ರೀತಿಯ ಅನಾಹುತ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿತು ಎಂದರೆ ತಪ್ಪೇನಿಲ್ಲ. ಸಮಾಜ, ಧರ್ಮ, ಭಾಷೆ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಹೀಗೆ ಸರ್ವಾಂಗೀಣ ಜೀವನದ ಮೇಲೆ ವಿಪರೀತ ಪರಿಣಾಮಗಳು ಆದವು. ಈ ವಿಪರೀತ ಪ್ರಭಾವಗಳು ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕ ಮತ್ತು ಸಂಪೂರ್ಣ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಮೇಲಾದುದನ್ನು ನಾವು ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಸಮಯಕ್ಕಿಂತ ದಿವ್ಯ ಔಷಧಿ ಬೇರೆ ಮತ್ತೊಂದಿಲ್ಲ. ಕಾಲ ತನಗೆ ಬೇಕಾದ ಹಾಗೆ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಮೇಲಿನ ಈ ಎಲ್ಲ ವಿಪರೀತಗಳನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಲು, ಆ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಮುಸಲ್ಮಾನ ದಬ್ಬಾಳಿಕೆಯಿಂದ ಮುಕ್ತಗೊಳಿಸಲು ೧೭ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಯುಗಪುರುಷ ಅಲ್ಲಿ ಜನ್ಮ ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ. ಅವನೇ ಛತ್ರಪತಿ ಶಿವಾಜಿ ಶಹಾಜಿ ಭೋಸಲೆ. ಕರ್ನಾಟಕ ಈ ಅರಸುಮನೆತನಕ್ಕೆ ಪ್ರೇರಣೆಯ ಸ್ಥಾನವಾಯಿತು. "ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಮರಾಠಿ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಮೇಲೆ ಪರಿಣಾಮ ಬೀರಿದೆ" ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಶೇಜವಲಕರರು ಮಂಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವರು, "ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ರಾಜ್ಯದ ಕಲ್ಪನೆ ಶಿವಾಜಿಯ ಮನದಲ್ಲಿ ಸ್ಫುರಸಿತು. ಅದೇ ರಾಜ್ಯದ (ಕರ್ನಾಟಕದ) ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಗೆಲ್ಲುತ್ತ, ಗೆಲ್ಲುತ್ತ ಅದು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿತು. ಅದೇ ರಾಜ್ಯದ ಆಶ್ರಯದಿಂದಾಗಿ ಮರಾಠಿಶಾಹೀ ದೃಢವಾಯಿತು, ಬೆಳವಣಿಗೆ ಹೊಂದಿತು, ಗಂಡಾಂತರಗಳಿಂದ ಪಾರಾಯಿತು. ನಿರಂತರವಾಗಿ ಮುಂದುವರೆಯಿತು ಮತ್ತು ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಆ ಆಶ್ರಯ ಕಳಚಿಬಿದ್ದಾಗ ಅದು ಕಳಚಿಬಿದ್ದಿತು (ಶೇಜವಲಕರ. ತ್ರ್ಯಂ.ರಂ. ವಿಜಯನಗರ ಸ್ಮಾರಕ ಗ್ರಂಥ. ೧೯೩೬-೩೭. ಪು. ೭೮)"[೨] ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಶಿವಾಜಿ ಮತ್ತು ಕರ್ನಾಟಕದ ಸಂಬಂಧದ ಮರ್ಮವನ್ನೇ ಈ ಹೇಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಿಚ್ಚಿ ತೋರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಮುಸಲ್ಮಾನ ಸೇವೆ ಮಾಡುವ ಸರದಾರರ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶಿವಾಜಿಯ ತಂದೆ ಶಹಾಜಿಯೂ (೧೪೯೪) ಒಬ್ಬ. ಅವನು ಅತ್ಯಂತ ಪರಾಕ್ರಮಶಾಲಿಯಾಗಿದ್ದರಿಂದ ನಿಜಾಮಶಾಹೀ ದರಬಾರಿನಲ್ಲಿ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಕರ್ತೃತ್ವವನ್ನು ಎತ್ತಿ ತೋರಿಸಿ ಕೀರ್ತಿವಂತನಾದ. ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಒಂದು ವಿಶೇಷವಾದ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡ. ಮೊಘಲರ, ನಿಜಾಮಶಾಹಿಗಳ, ಆದಿಲಶಾಹಿಗಳ ಘರ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಶಹಾಜಿಯ ಸೇವಾಸ್ಥಾನ ಬದಲಾಗತೊಡಗಿತು. ಕೊನೆಗೆ ನಿಜಾಮ ಶಾಹಿಯು ಮೊಘಲರಲ್ಲಿ ಸಮಾವೇಶಗೊಂಡಾಗ ಅವರ ಕರಾರಿನಂತೆ ಶಹಾಜಿಯು ಆದಿಲಶಾಹಿಯ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಸೇರಿಕೊಂಡನು. ಅಲ್ಲದೆ ಆ ಕರಾರಿನಂತೆ ಅವನನ್ನು ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಅಂದರೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆಗೆ ಆದಿಲ ಶಾಹಿಯು ನೇಮಕ ಮಾಡಿದನು. ಶಹಾಜಿಯ ಮತ್ತು ಕರ್ನಾಟಕದ ಸಂಬಂಧ ಅವನ ಕರ್ನಾಟಕದ ವಾಸ್ತವ್ಯದಲ್ಲಿ ಗಾಢವಾಗುತ್ತ ಹೋಯಿತು. ಸೇವೆಯಿಂದ ಆದಿಲಶಾಹಿಯ ನೌಕರನಾಗಿದ್ದರೂ ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮದ ಶ್ರದ್ಧೆಯನ್ನು ಅವನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದ ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಕರ್ನಾಟಕದ ನಾಯಕರು ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಪರ ಅಧಿಕಾರಿಯಾಗಿ ಶಹಾಜಿಯು ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ

ಬರಬೇಕೆಂದು ಆದಿಲಶಾಹಿಯಲ್ಲಿ ಮನವಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡದ್ದೂ ಉಂಟು.

"ವಿಜಯನಗರದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ರಕ್ಕಸತಂಗಡಿಯ ಯುದ್ಧಾನಂತರ ಸತ್ವ ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತ ನಡೆದಿತ್ತು. ಆದರೂ ಈ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಪಾಳೆಗಾರರು ಮತ್ತು ನಾಯಕರು ಜೀವ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ರಾಜ್ಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರಿನ್ನೂ ನಿರ್ನಾಮವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಹಿಂದು ಸರಕಾರದಿಂದಲೇ ಅವರ ನಿರ್ನಾಮ ಸಾಧ್ಯ ಎಂಬ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ ಆದಿಲಶಾಹಿಯ ದರಬಾರದಲ್ಲಿ ಶಹಾಜಿಗೆ ಇನ್ನಷ್ಟು ಮಹತ್ವ ಬಂದಿತು. ಈ ಅವಕಾಶವನ್ನು ಬಳಸಿ ಶಹಾಜಿಯು ತನ್ನ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಮತ್ತಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಳ್ಳತೊಡಗಿದ. ಕರ್ನಾಟಕದ ನಾಯಕ, ಪಾಳೇಗಾರರಿಗೆ ತಾವು ಮಾಂಡಲಿಕರಾಗಿ ಆದಿಲಶಾಹಿಯ ಸೇವೆಮಾಡಲು ಮಾತುಕತೆಗಾಗಿ ಮುಸ್ಲಿಂ ಸರದಾರರ ಬದಲಾಗಿ ಹಿಂದು ಸರದಾರರು ಬರಬೇಕು ಎಂಬ ಅಪೇಕ್ಷೆ ಉಂಟಾಗಿ ಶಹಾಜಿಯನ್ನು ಮಾತುಕತೆಗೆ ಕಳುಹಿಸಿರಿ ಎಂಬ ಮನವಿಯನ್ನು ಅವರು ಆದಿಲಶಾಹಿಗೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದರು".[೩೩] ಈಗಾಗಲೇ ಶಹಾಜಿಯು ಆದಿಲಶಾಹಿಯ ಹಿಂದು ಸರದಾರರಲ್ಲಿ ತನ್ನ ವರ್ಚಸ್ಸನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದನ್ನು ಮತ್ತು ಕರ್ನಾಟಕದ ನಾಯಕ ಮತ್ತು ಪಾಳೆಗಾರರ ಮನದಲ್ಲಿ ಗೌರವ ಭಾವನೆ ಹೊಂದಿದ್ದನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಗಮನಿಸಿದರೆ ಹಿಂದು ಧರ್ಮದ ಸಂಸ್ಥಾಪಕನಾಗಲಿರುವ ಶಿವಾಜಿಯ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ಅಡಿಪಾಯವು ಆರಂಭಗೊಂಡಿತ್ತು ಎಂಬ ಮರ್ಮ ಹೊರಬೀಳುತ್ತದೆ. ಶಹಾಜಿಯು ಆದಿಲಶಾಹಿಯ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿದ್ದುದರಿಂದ ಆ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ವಿಧೇಯನಾಗಿ ಇರಲೇ ಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಕರ್ನಾಟಕದ ಮೇಲೆ ಒತ್ತಾಯದ ಅನ್ಯಾಯಕ್ಕೆ ಕೈಹಾಕಲೇ ಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಧರ್ಮ ಉಳಿಸಿ ಅಧರ್ಮಿಯರಿಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡುವ ಅನಿವಾರ್ಯದ ಸೇವೆ ಅವನದಾಗಿತ್ತು ಎಂಬುದನ್ನು ಒಬ್ಬ ಸಂಶೋಧಕ ಅರಿತುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಒಳಗೊಳಗೆ ಆದಿಲಶಾಹಿಗೆ ಶಹಾಜಿಯ ಕರ್ತೃತ್ವದಿಂದ ಹೆದರಿಕೆಯಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಆದ್ದರಿಂದಲೋ ಏನೋ ಅವನಿಗೆ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಪ್ರಧಾನ ಭೂಮಿಕೆಗಳೂ ದೊರೆಯಲಿಲ್ಲ. ಆದಿಲಶಾಹಿಯ ಸೇನೆಯನ್ನು ನಡೆಸುವ ಪ್ರಧಾನ ಸೇನಾಪತಿ ಮುಸಲ್ಮಾನನೇ ಆಗಿರುತ್ತಿದ್ದ. ಶಹಾಜಿಯು ಅವನಿಗೆ ಸಹಾಯಕನಾಗಿ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಬೆಂಗಳೂರನ್ನು ಇವನು ತನ್ನ ವಾಸ್ತವ್ಯವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಮರಾಠಾ ಭೋಸಲೆ ಮನೆತನವು ಒಂದು ಪುಟ್ಟ ಇತಿಹಾಸವನ್ನೇ ನಿರ್ಮಿಸಿತು. ಶಹಾಜಿ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತನ್ನ ಉರ್ವರಿತ ಜೀವನವನ್ನು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯೇ ಕಳೆದನು. ಕರ್ನಾಟಕ–ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಅನುಬಂಧದ ಹೊಸ ಸಂಶೋಧನೆಗೆ ಢೇರೆಯವರ ಮೂಲಕ ಈ ಮನೆತನ ಕಾರಣವಾಯಿತು.

ಶಹಾಜಿಗೆ ಇಬ್ಬರು ಹೆಂಡತಿಯರು. ಮೊದಲನೆಯವಳು ಜೀಜಾಬಾಯಿ (ಸಿಂಧಖೇಡದ ಲಖೂಜಿ ಜಾಧವರ ಮಗಳು). ಎರಡನೆಯವಳು ತುಕಾಬಾಯಿ (ಸುಪೆ (ಪಾಗುರವಾಡಿ)ಯ ಬಾಜಿ ಮೋಹಿತೆಯವರ ಮಗಳು). ಜೀಜಾಬಾಯಿಗೆ ಶಿವಾಜಿ, ಸಂಭಾಜಿ ಇಬ್ಬರು ಮಕ್ಕಳು. ಒಟ್ಟು ಆರು ಜನರಲ್ಲಿ ಬದುಕಿದವರು ಇವರಿಬ್ಬರು.

ತುಕಾಬಾಯಿಗೆ ಒಬ್ಬನೇ ಮಗ. ಅವನ ಹೆಸರು ಏಕೋಜಿ. (ಮುಂದೆ ಇವನು ತಂಜಾವೂರು ಪ್ರದೇಶದ ಮನೆತನಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ). ಶಹಾಜಿಯು ಕರ್ನಾಟಕದ ದಂಡಯಾತ್ರೆಗೆ ಹೋಗುವ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ

ಆಗ್ರಹಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಶಹಾಜಿಯಿಂದ ಸೂಪಾ ಮತ್ತು ಪೂನಾ ಜಾಹಗೀರುಗಳನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದ್ದ. ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಿ ಜೀಜಾಬಾಯಿ, ಶಿವಾಜಿ ಯನ್ನು ದಾದಾಜಿಕೊಂಡದೇವರ ಉಸ್ತುವಾರಿಯಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟು ತಾನು ಕರ್ನಾಟಕದ 'ಸ್ವಾರಿ'ಗೆ ಬರುತ್ತಾನೆ. ದಾದಾಜಿ ಕೊಂಡದೇವನು ಶಿವಾಜಿಯ ಗುರುವಾಗಿದ್ದ.

ಶಿವಾಜಿ ಜನ್ಮ ತಾಳಿದ್ದು ಎಂದು? ಇಂದಿನವರೆಗೆ ಅದು ಬಗೆಹರಿಯದ ಪ್ರಶ್ನೆಯಾಗಿದೆ. ಆದರೂ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸರಕಾರವು ತಜ್ಞರ ಸಮಿತಿಯೊಂದನ್ನು ನಿಯಮಿಸಿ ಕೊನೆಯ ವರದಿಯನ್ನು ೧೯ ಫೆಬ್ರವರಿ ೧೬೩೦ ಎಂದು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಅದನ್ನು ಅಧಿಕೃತ ಎಂದು ಘೋಷಿಸಿತು. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸರಕಾರವು ಇಂದು ಇದನ್ನು ಅಧಿಕೃತವಾಗಿ ಶಿವಾಜಿಯ ಜನ್ಮದಿನವೆಂದು ಆಚರಿಸುತ್ತ ನಡೆದಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿಯೂ ಇದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಒಂದು ಐತಿಹಾಸಿಕ ಘಟನೆ ಜರುಗಿತು. ಅದು ಎಂದರೆ ದಿನಾಂಕ : ೧೯-೦೨-೨೦೧೩ ರಂದು ಕರ್ನಾಟಕ ಸರಕಾರವು 'ಶಿವಾಜಿ ಜಯಂತಿ'ಯನ್ನು ಅಧಿಕೃತವಾಗಿ ಆಚರಿಸಲು ಆರಂಭಿಸಿತು. ಮಾನ್ಯ ಸದಾನಂದಗೌಡರು ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಶಿವಾಜಿಯು ಜೀಜಾಬಾಯಿಯ ಆರೈಕೆಯಲ್ಲಿ, ದಾದಾಜಿಕೊಂಡದೇವನ ರಕ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತ ರಾಜಮನೆತನಕ್ಕೆ ಅವಶ್ಯಕವಾದ ಎಲಾ ವಿದ್ಯೆಗಳನ್ನು ಕಲಿತ. ೧೬೪೦ ರಿಂದ ೧೬೪೨ರವರೆಗೆ ಎರಡು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಜೀಜಾಬಾಯಿಯು ಶಿವಾಜಿಯನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಶಹಾಜಿಯ ಹತ್ತಿರ ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದಳು. ಅಲ್ಲಿಯೇ ಶಿವಾಜಿಗೆ ಮೊದಲನೆಯ ಮದುವೆ ನಡೆದದ್ದು. ಬಜಾಜಿ ನಿಂಬಾಳಕರ ಮನೆತನದ ಸಯೀಬಾಯಿಯೊಂದಿಗೆ ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಮದುವೆಯಾಯಿತು. ಇದು ಕರ್ನಾಟಕದೊಂದಿಗೆ ಶಿವಾಜಿಯ ಸಂಬಂಧದ ಮಹತ್ವದ ಘಟನೆಯಾಯಿತು. ಕೇವಲ ಎರಡು ವರ್ಷದ ವಾಸ್ತವ್ಯ ಮಾತ್ರ ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿತ್ತು. ಮರಳಿ ತನ್ನ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಶಿವಾಜಿ ಬರುತ್ತಾನೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ಅವನ ಹೋರಾಟದ ಬದುಕು ಆರಂಭಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಮೊಘಲರ, ಆದಿಲ್ ಶಾಹಿಗಳ ಅನಾಚಾರ ಮತ್ತು ಪ್ರಕೃತಿಯ ವಿಕೋಪದಿಂದ ಕಂಗಾಲಾದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರ ಪಾಡು ಕೇಳುವ ಕೈವಾರಿಗಳಾರೂ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಸತ್ತೆಯೊಂದಿಗೆ ಸಂಧಾನ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಸುಖವಾಗಿ ಕಾಲ ಕಳೆಯುವ ಸರದಾರರೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದರು. ಕಣ್ಣೆದುರು ನಡೆಯುವ ಅತ್ಯಾಚಾರ ಮತ್ತು ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಧೋರಣೆಗಳಿಂದ ಎಚ್ಚೆತ್ತ ಶಿವಾಜಿಯ ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವರಾಜ್ಯದ ಕಲ್ಪನೆ ಮೂಡಿತು. ಗುಡ್ಡಗಾಡು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ತುಂಬ ಕಷ್ಟಕರವಾದ ಬದುಕನ್ನು ಬದುಕುತ್ತಿದ್ದ 'ಮಾವಳೆ'ಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸಿಕೊಂಡು ಒಂದು ಚಿಕ್ಕ ಸೈನ್ಯ ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಸಣ್ಣ-ಸಣ್ಣ ಹೋರಾಟಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಹಣ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಕಟ್ಟಲು ಬಯಸಿದ ಮಹತ್ವಾಕಾಂಕ್ಷಿ ಶಿವಾಜಿಯು ಮುಂದಿಟ್ಟ ಹೆಜ್ಜೆಗಳು ವಿಜಯದ ಸಂಕೇತಗಳಾದವು. 'ಹರಹರ ಮಹಾದೇವ' ಘೋಷಣೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿ ಜನರಲ್ಲಿ ನವಚೈತನ್ಯ ವನ್ನು ಮೂಡಿಸಿ, ಬಲಿಷ್ಠ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪನೆಯ ಮಹಾಕನಸು ಕಟ್ಟಿದ. ಅಂದಿನ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಬಯಸಿದ ಕನಸಿನ ನಾಯಕ ಶಿವಾಜಿಯಾದ. ಇದರಿಂದ ಇವನ ತಂದೆ ಶಹಾಜಿ ಸಂಕಟಕ್ಕೆ ಸಿಲುಕಿದ. ಸಾಮಯಿಕ ಸಂಧಾನ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಮತ್ತೆ ತನ್ನ ದಾರಿಯನ್ನು ಶಿವಾಜಿ ಅವಲಂಬಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಶಿವಾಜಿಯ ಸೈನ್ಯ ಚಿಕ್ಕದಾಗಿದ್ದರೂ ತಂತ್ರ ಚಾಲಾಕಿನದ್ದಾಗಿತ್ತು. ಕುಶಲ ಯುದ್ಧತಂತ್ರ ನೀತಿ "ಗನೀಮಿಕಾವಾ" (ಅನಭಿಜ್ಞ

ವೈರಿಯ ಮೇಲೆ ಅನಿರೀಕ್ಷಿತ ದಾಳಿ ಮಾಡುವುದು) ಬಳಸಿ ಶಕ್ತಿಶಾಲಿ ವೈರಿಯನ್ನೂ ಹೈರಾಣ ಮಾಡಿ ಸೋಲಿಸುವ ಶಿವಾಜಿಯ ನೀತಿ ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಮೆಚ್ಚುವಂತಹದು. ಮೈಸೂರು ಅರಸರೂ ಇದೇ ತರಹದ ನೀತಿಯನ್ನು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು ಎಂಬುದು ಮೈಸೂರು-ಮರಾಠಿ ಬಾಂಧವ್ಯ (ತಾ.ಬಿ.ಮುದ್ದಾಚಾರಿ) ಗ್ರಂಥದಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಶಿವಾಜಿಯ ಈ ನೀತಿ ಅಂತರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಖ್ಯಾತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಿತು. ವಿಯೆಟ್ನಾಂ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡ ಉಲ್ಲೇಖವನ್ನು ನಾವು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ದುಷ್ಟ ವೈರಿಯನ್ನು ಸದೆಬಡೆಯುವುದು, ಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನು, ರೈತರನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವುದು, ಸರ್ವಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಸಮಾನವಾಗಿ ಕಾಣುವುದು. ಇವು ಶಿವಾಜಿಯ ವಿಶೇಷ ಗುಣಗಳಾದವು. ಸಂಪಾದಿಸಿದ ಹಣವನ್ನೆಲ್ಲ ಅವನು ತನ್ನ ರಾಜ್ಯ ವಿಸ್ತರಿಸಲೆಂದೇ ವಿನಿಯೋಗಿಸಿದ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಅವನು ನೂರಾರು ಕೋಟೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ. ಅಂದು ಅವನು ಕಟ್ಟಿದ ಕೋಟೆಗಳು ಇಂದು ಅವನ ಜೀವಂತ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತ ಬದುಕಿವೆ. ಅನೇಕ ಕೋಟೆಗಳು ಹಾಳಾದರೂ ಕೆಲ ಕೋಟೆಗಳು ಇಂದಿಗೂ ಭದ್ರವಾಗಿ ಉಳಿದು ಶಿವಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಸಾರುತ್ತವೆ.

ಪ್ರಬಲ ಮೊಘಲ, ಆದಿಲ್‌ಶಾಹಿಗಳ ವಿರೋಧವಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ತನ್ನ ಜಾತಿ ಬಾಂಧವರ ವಿರುದ್ಧವೂ ಹೋರಾಡುವ ಅನಿವಾರ್ಯತೆಯು ಶಿವಾಜಿಗೆ ಬಂದೊದಗಿತ್ತು. ಮುಸಲ್ಮಾನ ಅರಸರ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಧನ್ಯತೆಯನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದ ಅನೇಕ ಮರಾಠಾ ಸರದಾರರು ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಪರವಾಗಿ ನಿಂತು ಶಿವಾಜಿಯನ್ನು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸೋಲಿಸಲೂ ಸಹಭಾಗಿ ಯಾಗುತ್ತಾರೆ. ಯಾವುದಕ್ಕೂ ಶಿವಾಜಿ ಎದೆಗುಂದದೆ ತನ್ನ ದಾರಿಯಿಂದ ಆತ ದೂರ ಸರಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಮುಗ್ಧ ಮತ್ತು ವೀರ 'ಮಾವಳಿ'ಗಳ ಬೆಂಬಲ ಅವನಿಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಮತ್ತು ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯ ಸಹಕಾರ ಇದ್ದುದರಿಂದ ತನ್ನ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪನೆಯ ಕಾರ್ಯದಿಂದ ಆತ ಹಿಂದೆಗೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಶಹಾಜಿಯು ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿದ್ದು, ಪರತಂತ್ರದ ಬದುಕನ್ನು ಬದುಕುತ್ತಿದ್ದರಿಂದ ಶಿವಾಜಿಗೆ ನೇರವಾಗಿ ಬೆಂಬಲ ಸೂಚಿಸುವದಿಲ್ಲವಾದರೂ ತಾನು ಮಾಡಲಾಗದ ಮಹತ್ಕಾರ್ಯವನ್ನು ತನ್ನ ಮಗ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಕಂಡು ಅವನು ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಆನಂದವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿದ್ದ, ಅವ್ಯಕ್ತಬೆಂಬಲ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದ ಎಂಬುದು ಸೂಕ್ಷ್ಮದೃಷ್ಟಿಗೆ ಅರಿವಾಗುತ್ತದೆ. ನಾವು ನೋಡಿದಂತೆ ಶಿವಾಜಿಯ ಮೌಲ್ಯಮಾಪನವನ್ನು ಮೊಘಲರು, ಆದಿಲ್‌ಶಾಹಿಗಳು, ಬ್ರಿಟಿಷರು, ಮೈಸೂರು ಅರಸರು ಸರಿಯಾದ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ನೋಡಲಿಲ್ಲ. ಮರಾಠರ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಮೊದಲು ಬರೆದ ಗ್ರ್ಯಾಂಟ್ ಡಫ್ ಎಂಬಾತನು "ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿಯ ರೊಚ್ಚಿಗೆದ್ದ, ಲೂಟಿಕೋರ ಹಿಂದೂಗಳು ಕೆಲಕಾಲ ತಮ್ಮ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಅದುಮಿಕೊಂಡು ಕುಳಿತುಕೊಂಡಿದ್ದರೂ ಅವರ ಮೇಲೆ ದಬ್ಬಾಳಿಕೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಮುಸಲ್ಮಾನ ಅರಸರ ಆಂತರಿಕ ವೈಮನಸ್ಸು ಕಂಡು ತಕ್ಷಣ ಚೇತರಿಸಿಕೊಂಡು ಸಹ್ಯಾದ್ರಿಯ ಒಣಹುಲ್ಲು ಬೆಂಕಿ ಕಂಡಾಗ ಭುಗಿಲೆನ್ನುವಂತೆ ಹೊತ್ತಿಕೊಂಡರೂ ಅವರ ಈ ರೌದ್ರಾವತಾರ ಕಂಡು ದೂರದ ಜನರು ಆಶ್ಚರ್ಯಚಕಿತರಾದರು".[೩೪]

ಈ ಹೇಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹಿಂದುಗಳನ್ನು ಲೂಟಿಕೋರರು ಎಂದು ಸಂಕುಚಿತವಾಗಿ ನುಡಿದಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗೆ ನೋಡಿದರೆ ಬ್ರಿಟಿಷರೂ ಸಹಿತ ಲೂಟಿಕೋರರೇ ಅಲ್ಲವೆ? ತಮ್ಮಂತೆ ಮತ್ತೊಬ್ಬರು ಆದಾಗ

ನಮಗೆ ಅದು ಎಂದೂ ಸರಿ ಅನಿಸದು.

ಮೈಸೂರು – ಮರಾಠರ ಯುದ್ಧಗಳು ಸತತವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದವು. ಭೋಸಲೆ ಮನೆತನದ ಶಹಾಜಿ, ಸಂಭಾಜಿ, ಏಕೋಜಿ, ಶಿವಾಜಿ, ಸಂಭಾಜಿ (ಶಿವಾಜಿಯ ಮಗ), ರಾಜಾರಾಮ (ಶಿವಾಜಿಯ ಮಗ) ಮುಂತಾದವರೆಲ್ಲ ಮೈಸೂರು ಅರಸರೊಂದಿಗೆ ಹೋರಾಡುತ್ತಲೇ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಅವರ ಮಧ್ಯದ ಸ್ನೇಹಸಂಬಂಧ ಎಂದೂ ಬೆಳೆದು ಬರಲಿಲ್ಲ.

"ಮೈಸೂರು–ಮರಾಠಾ ಸಂಬಂಧಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡುವುದಾದರೆ ಅವರಿಬ್ಬರ ನಡುವಿನ ಬಾಂಧವ್ಯ ಮೈತ್ರಿಯಿಂದ ಕೂಡಿರಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಅವರಿಬ್ಬರಲ್ಲಿಯೂ ಮುಂದುವರೆದ ಬದ್ಧವೈರ, ದ್ವೇಷಾಸೂಯೆಗಳು ಮೊಘಲರ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಬದಲಾಗುತ್ತಿದ್ದ ರಾಜಕೀಯದಲ್ಲಿ ಸಕ್ರೀಯ ಪಾತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸಲು ಎಡೆಮಾಡಿಕೊಟ್ಟವು. ಮೈಸೂರಿನ ರಾಜ ಮತ್ತು ಮೊಘಲರು ಇಬ್ಬರೂ ಒಟ್ಟಾಗಿ ಸೇರಿ ಮರಾಠರ ವಂಶದ ಬೇರನ್ನೇ ಕಿತ್ತೊಗೆಯಲು ಪಣ ತೊಟ್ಟರು. ಇದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಮರಾಠರ ಪ್ರಾಬಲ್ಯ ಕಡಿಮೆಯಾಗಲಾರಂಭಿಸಿತು. ಮೈಸೂರಿನವರು ಮತ್ತು ಮರಾಠರು ತಮ್ಮ-ತಮ್ಮ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ಬದಿಗೊತ್ತಿ ಸ್ನೇಹಯುತವಾಗಿ ಇದ್ದಿದ್ದರೆ ಮೊಘಲರು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಕಾಲಿಡದಂತೆ ತಡೆಗಟ್ಟಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಮೊಘಲರ ಅಪಾಯವಿರುವಾಗ ಒಬ್ಬರಿಗೊಬ್ಬರು ಕಚ್ಚಾಡದೆ ಸಾಮರಸ್ಯದಿಂದ ಬಾಳಬೇಕೆಂಬ ನೀತಿಯನ್ನು ಯಾರೂ ಅರಿಯಲಾರದೆ ಹೋದರು".[೩೫]

ಮರಾಠರಷ್ಟೇ ಮಾಡಿದ್ದು ತಪ್ಪಲ್ಲ; ಮೈಸೂರವರೂ ತಪ್ಪೆಸಗಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ನಾವು ಭಾರತೀಯರೇ ನಮ್ಮ ಸ್ವಾರ್ಥದ ಕಾರಣದಿಂದ ಪರಕೀಯರನ್ನು ನಾವು ಒಡೆಯರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದು. ಮೈಸೂರು–ಮರಾಠ ಬಾಂಧವ್ಯ ಮುಂದೆ ೧೯ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕೊಲ್ಹಾಪೂರದ ಶಾಹುರವರ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಸಮರಸಗೊಂಡಿತೆಂಬುದು ತರುವಾಯದ ಸಂಗತಿ.

ಶಿವಾಜಿಯ ರಾಜಕೀಯ ಚರಿತ್ರೆ ಈ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಮಹತ್ವಪಡೆಯದಿದ್ದರೂ ಆತನ ಸಮನ್ವಯದ ಮತ್ತು ಸಂಬಂಧದ ಕೆಲ ಸಂಗತಿಗಳು ತುಂಬ ಮಹತ್ವ ಪಡೆಯುತ್ತವೆ. ಶಿವಾಜಿಯು ಮೊಘಲರ, ಆದಿಲ್‌ಶಾಹಿಗಳ ಮತ್ತು ತಮ್ಮ ಸ್ವಂತ ಬಾಂಧವರ ವಿರುದ್ಧ ಹೋರಾಡಿ ಅತ್ಯಂತ ಚತುರತೆಯಿಂದ ತನ್ನ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಭಾರತೀಯ ರಾಜಕೀಯ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಅಜರಾಮರ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಗಳಿಸಿದ. ತುಳಜಾಭವಾನಿ, ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ (ಶಿಖರ ಶಿಂಘಣಾಪುರದ ಶ್ರೀಶಂಭುಮಹಾದೇವ) ದೈವಗಳು ಮತ್ತು ಸಂತರಾದ ತುಕಾರಾಮ, ರಾಮದಾಸರ ಆಶೀರ್ವಾದ ಪಡೆದು, ಮುಗ್ಧ 'ಮಾವಳೆ'ಯರ ಸಮರ್ಪಣಾ ಭಾವದ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕ ಸಹಕಾರದಿಂದ ತನ್ನ ಚತುರತನದಿಂದ ತನ್ನೆಲ್ಲ ವೈರಿಗಳನ್ನು ಸದೆಬಡಿಯುತ್ತಾನೆ. ವೈರಿಬಲದ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಕಂಡು ಕೆಲಸಲ ಸಂಧಾನ ಮಾಡಿಕೊಂಡರೂ ಪ್ರಸಂಗ ಅವಧಾನದಿಂದ ಮತ್ತೆ ಅವರನ್ನು ಗೆಲ್ಲುವ ಆತನ ಯುದ್ಧನೀತಿ, ರಾಜಕೀಯ ತಂತ್ರವನ್ನು ನಾವು ಮೆಚ್ಚಲೇಬೇಕು. ಈ ಎಲ್ಲ ಶಕ್ತಿ–ಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳಿಂದ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಶಿವಾಜಿಯು ಹಿಂದು ರಾಜ್ಯದ ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡಿ ಆತ ಕೇವಲ ಸಿಂಹಾಸನಾಧೀಶ್ವರನಾಗಲಿಲ್ಲ;

ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಜನತೆಯ ಮನೋಸಿಂಹಾಸನದ ಅಧಿಪತಿಯೂ ಆದನು.

ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಒಂದು ಮಾತು ಪ್ರಸ್ತುತವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಅವನು ಕರ್ನಾಟಕದ ದಕ್ಷಿಣದ ದಂಡಯಾತ್ರೆ ಮುಗಿಸಿ ತಿರುಗಿ ತನ್ನ ನಾಡಿಗೆ ಮರಳಿ ಹೋಗುವಾಗ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರಕ್ಕೆ ಆಗಮಿಸುತ್ತಾನೆ. ವಿಜಯನಗರವು ಅವನ ಹೋರಾಟದ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯಾಗಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿ ಬಂದಾಗ ಈ ಮನೆತನದ 'ವಾರಸಾ'ವನ್ನು ತಾನು ಮುಂದುವರೆಸುತ್ತಿದ್ದೇನೆ ಎಂಬ ಆಲೋಚನೆ ಅವನ ಮನದಲ್ಲಿ ಬಂದು ಒಂದು ಕ್ಷಣ ಅವನಿಗೆ ಹೆಮ್ಮೆ ಅನಿಸಿರಬೇಕು. ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಶಿವಾಜಿಯನ್ನು ಕಂಡ ಅಲ್ಲಿಯ ಜನರು ಸಂತೋಷದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿ ಹೋದರು. ತಮ್ಮ ರಕ್ಷಕ ಬಂದನೆಂದು ಅವರಿಗೆ ಅನ್ನಿಸಿರಬೇಕು. ಅದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಅವರು– "ನೀವು ಇಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದು ನಮ್ಮನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿರಿ" ಎಂದು ಅವನನ್ನು ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಶಿವಾಜಿಗೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಜನತೆ ನೀಡಿದ ಅದ್ಭುತ ಗೌರವ ಇದಲ್ಲವೆ? ಹೀಗೆ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಶಿವಾಜಿ ಜಾತ್ಯಾತೀತ, ಸೀಮಾತೀತನಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಯಾದ.

ಶಿವಾಜಿ ಮಹಾರಾಜರ ಚರಿತ್ರೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯ ಸಂಶೋಧನೆಗಳು ನಡೆದಿರುತ್ತವೆ. ಆ ಜನತೆಗೆ ಶಿವಾಜಿಯನ್ನು ಯಾವ ಮಗ್ಗಲಿನಿಂದ ನೋಡಿದರೂ ಸಮಾಧಾನವಿಲ್ಲ. ಮತ್ತೆ–ಮತ್ತೆ ಶಿವಾಜಿಯ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ತಿರುವಿ ಹಾಕಿದರೇನೇ ಅವರಿಗೆ ಸಮಾಧಾನ. ಇಂಥ ಚಿಂತಕರಲ್ಲಿ ರಾಮಚಂದ್ರ ಚಿಂತಾಮಣರಾವ ಢೇರೆ ಎಂಬುದು ಬಹುದೊಡ್ಡ ಹೆಸರು. ಇತಿಹಾಸ, ಸಾಹಿತ್ಯ–ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಶೊಧಕರಲ್ಲಿ ಅವರು ಹೆಸರು ಯಾವಾಗಲೂ ಅಲ್ಲಿ ಮುಂದಿರುತ್ತದೆ. ಅವರ ಇಂದಿನ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಂಶೋಧನೆಗಳೆಲ್ಲ ಇಂದು ದಕ್ಷಿಣಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ನಿಂತುಕೊಂಡಿವೆ. ವಿಠಲ, ಖಂಡೋಬಾ, ತುಳಜಾಭವಾನಿ, ಮಹಾಲಕ್ಷ್ಮೀ ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ದೈವತಗಳು ಮತ್ತು ಪುರಾತನ ಆಚರಣೆಗಳು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದೊಂದಿಗೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಸಂಬಂಧ ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿಯುವುದನ್ನು ಅವರು ಸಿದ್ಧ ಮಾಡಿ ತೋರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆ ಸಂಶೋಧನೆಗಳಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರಮುಖ ಹೆಸರೆಂದರೆ ಶಿವಾಜಿಯದು. ಈ ಮೇಲಿನ ದೇವ–ದೇವತೆಗಳನ್ನು, ಶಿವಾಜಿಯನ್ನು ಅವರು ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ನೀಡಿ ಮರಾಠಿ ಜನರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಆಘಾತವುಂಟು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಸುಮಾರು ೮೦–೮೫ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಹಿರಿಯ ಸಂಶೋಧಕರಾದ ಶಂ.ಬಾ. ಜೋಶಿಯವರು ಮರಾಠಿಗರು ಕನ್ನಡದವರ ಸಹೋದರರು ಎಂದು ಹೇಳಿ ಇಂಥದ್ದೇ ತಳಮಳವನ್ನು ಮರಾಠಿಗರಲ್ಲಿ ಉಂಟುಮಾಡಿದ್ದರು. ಮರಾಠಿ ಮನಸ್ಸು ಶಂ.ಬಾ.ರವರ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಅಸ್ವೀಕಾರ ಮಾಡಿತು. ಕೆಲವರಿಂದ ಶಂ.ಬಾ. ರವರು ಪ್ರಶಂಸಿಸಲ್ಪಟ್ಟರಾದರೂ ಬಹುತೇಕರಿಂದ ತಿರಸ್ಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟರು. ಇದೇ ಪ್ರಕಾರ ಢೇರೆಯವರ ಸಂಶೋಧನೆಗಳೂ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ನಿರೀಕ್ಷೆಗೆ ಮೀರಿ ಉದಾಸೀನಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟವು. ಅಲ್ಲಿಯ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಢೇರೆಯವರ ಸಂಶೋಧನೆಯನ್ನು ಗಂಭೀರವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಲಿಲ್ಲ. ಢೇರೆಯವರ ಕೃತಿಗಳ 'ಕರ್ನಾಟಕತ್ವ'ವನ್ನು ಕಂಡ ಕರ್ನಾಟಕದ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಹಿರಿಯ ಸಂಶೋಧಕರಾದ ಡಾ. ಎಂ.ಎಂ. ಕಲಬುರ್ಗಿಯವರು ಆ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಪುಣೆಯಿಂದ ಹೊತ್ತು ತಂದು ಇಲ್ಲಿಯ ವಿದ್ವಾಂಸರಿಂದ ಅವುಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಅನುವಾದಿಸಿಕೊಂಡರು. ಆ ಎಲ್ಲ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹೆಚ್ಚು

ಚರ್ಚೆಗೆ ಒಳಗಾದ ಮತ್ತು ಇನ್ನೂ ಅತ್ಯಂತ ಜನಪ್ರಿಯವಾದ ಕೃತಿಯೆಂದರೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಹೆಸರಾಂತ ಸಾಹಿತಿ ಮತ್ತು ಕನ್ನಡ–ಮರಾಠಿ ಉಭಯ ಭಾಷಾವಿಶಾರದರಾದ ಡಾ. ಸರಜೂ ಕಾಟ್ಕರರ 'ಶಿವಾಜಿ ಮೂಲ ಕನ್ನಡ ನೆಲ' ಈ ಕೃತಿಯು ಢೇರೆಯವರ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕೃತಿ 'ಶಿಖರ ಸಿಂಗಣಾಪುರಚಾ ಶಂಬು ಮಹಾದೇವ' ಎಂಬ ಕೃತಿಯಾಧಾರಿತವಾಗಿದೆ. ಆ ಕೃತಿಯನ್ನು ಮೂಲವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಅನೇಕ ವಿಚಾರಗಳಿಂದ ಮತ್ತು ಸಂಶೋಧನೆಗಳಿಂದ 'ಶಿವಾಜಿಯ ಮೂಲ ಕನ್ನಡ ನೆಲ' ಕೃತಿ ಜನ್ಮತಾಳಿದೆ. ಈ ಕೃತಿಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೆಂದರೆ 'ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಜನಮಾನಸದ ಮನದಲ್ಲಿ ನಿರಂತರ ವಿರಾಜಮಾನವಾದ ಶಿವಾಜಿಯ ಮೂಲ ಮನೆತನ ಕರ್ನಾಟಕದ ಸೊರಟೂರಿನದು ಎಂಬುದು'. ಈ ಮನೆತನದ ಮೂಲಪುರುಷ ಬಳಿಯಪ್ಪನೆಂಬುವವನು ಕರ್ನಾಟಕದ ಗದಗ ಹತ್ತಿರದ ಸೊರಟೂರಿನವನು. ಅಲ್ಲಿಂದ ಆತನು ಕ್ರಿ.ಶ.ಸು. ೧೨೫೦ರಲ್ಲಿ ಕಾರಣಾಂತರಗಳಿಂದ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ವಲಸೆ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಿಯೇ ವಾಸಮಾಡುತ್ತಾನೆ.

"ಛತ್ರಪತಿ ಶಿವಾಜಿ ಮಹಾರಾಜರ ತಂದೆ ಶಹಾಜಿ ಮಹಾರಾಜರು. ಈ ಶಹಾಜಿ ಮಹಾರಾಜನ ಮೂಲಪುರುಷನು ಬಳಿಯಪ್ಪನಾಗಿದ್ದ ಮತ್ತು ಈ ಬಳಿಯಪ್ಪನಿಂದ ಶಂಭುಮಹಾದೇವನು ಸೋರಟದಿಂದ ಮಾಣದೇಶಕ್ಕೆ (ಶಿಖರ ಸಿಂಗಣಾಪುರಕ್ಕೆ) ಬಂದನೆಂದು ಶಹಾಜಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದ ವೇದನೆಂಬ ಸಂಸ್ಕೃತ ಗ್ರಂಥಕಾರನು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಆತ ಶಹಾಜಿ ಮಹಾರಾಜನ ಅನುಮತಿಯಿಂದ ಮತ್ತು ಅವನು ಜೀವಿಸಿದ್ದಾಗಲೇ ಹೇಳಿರುವುದು ವಿಶೇಷವಾಗಿದೆ. ವೇದ ಪಂಡಿತ ಸಂಸ್ಕೃತವನ್ನು ಅರೆದು ಕುಡಿದಿದ್ದ. ಸಂಗೀತಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಂತೆ ಆತ 'ಸಂಗೀತ ಮಕರಂದ' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಿದ. ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ತಾನು ಶಹಾಜಿ ಮಹಾರಾಜನ ಸಲುವಾಗಿ ರಚಿಸಿದೆನೆಂದು ಆತ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ".

"ಸಂಗೀತ ಮಕರಂದೋಯಂ ಮಕರಂದ ಮಹೀಪತೇಃ ।
ಶ್ರೀ ಶಾಹಸ್ಯ ಪ್ರವೀಣಸ್ಯ ಮುದೆ ವೇರೇನ ನಿರ್ಮಿತಃ ॥

(ಮಕರಂದ ಎಂಬ ಬಿರುದು ಅಥವಾ ಪರ್ಯಾಯ ಹೆಸರಿರುವ ಸಂಗೀತಜ್ಞ ಶಹಾಜಿ ರಾಜನಿಗೆ ಸಂತೋಷವಾಗಲಿಯೆಂದು, ನಾನು ವೇದನೆಂಬ ಗ್ರಂಥಕಾರನು ಈ ಸಂಗೀತ ಮಕರಂದವೆಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಿದೆ.)

"ಶಹಾಜಿ ಮಹಾರಾಜ ನಿಧನರಾದದ್ದು ೧೬೬೪ರಲ್ಲಿ. ವೇದಪಂಡಿತನು 'ಮಕರಂದ'ವನ್ನು ೧೬೬೪ ಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲೇ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಗ್ರಂಥದ ಶ್ಲೋಕ ಕ್ರಮಾಂಕ ೧–೯, ೭–೧೯ರಲ್ಲಿ ಆತ ತನ್ನ ಆಶ್ರಯದಾತರ (ಶಹಾಜಿ ಮಹಾರಾಜನ) ವಂಶಾವಳಿಯನ್ನು ನೀಡುತ್ತಾನೆ. ಶಹಾಜಿ ಮಹಾರಾಜನ ವಂಶದ ಮೂಲಪುರುಷನ ಹೆಸರು ಬಳಿಯೆಂದು ಹೇಳಿ ಅವನ ಬಗ್ಗೆ ಒಂದು ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ"[೩೬] ಈ ಕಥೆಯ ಸತ್ಯಾಸತ್ಯತೆ ಏನೇ ಇದ್ದರೂ ಶಿವಾಜಿಯ ಮನೆತನದ ಮೂಲಪುರುಷ ಬಳಿಯಪ್ಪ ಒಬ್ಬ ರಾಜನಾಗಿದ್ದ. ಒಬ್ಬ ಬಡಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಅವನ ಗರ್ವವನ್ನು ಹರಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಅವನು ಶಿಖರಸಿಂಗಣಾಪುರಕ್ಕೆ ಬಂದು ವಾಸಮಾಡಿದ ಎಂಬುದು. ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಮಾಲೋಜಿಯು

(ಶಿವಾಜಿಯ ಅಜ್ಜ) ಒಂದು ಕೆರೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿದನೆಂದು ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಇಂದಿಗೂ ಅಲ್ಲಿ ಆ ಕೆರೆಯನ್ನು ನೋಡಬಹುದಾಗಿದೆ. ಇದು ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸತ್ಯಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿದೆ.

ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಈ ಸಂಶೋಧನೆಯಿಂದ ನಮಗೆ ದೊರೆಯುವ ಮಾಹಿತಿ ಎಂದರೆ ಶಿವಾಜಿಯ ಮನೆತನದ ಮೂಲ ಪುರುಷ ೧೩ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಸೊರಟೂರಿನಿಂದ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ವಲಸೆ ಬಂದ. ಅವನು ಸೋಮನಾಥನ ಭಕ್ತನಾಗಿದ್ದನು. ಆ ಸೋಮನಾಥನೇ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನನು. ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನನು ಶಿವಾಜಿ ಮನೆತನದ ಕುಲದೈವ. ಬಳಿಯಪ್ಪ ಗೋಪಾಲಕ ರಾಜನಾಗಿದ್ದ. ಅವನು ಸೋಮನಾಥನ ಭಕ್ತಿಗೆ ಮೆಚ್ಚಿ ಸಿಂಗಣಾಪುರಕ್ಕೆ ಬಂದು ವಾಸಮಾಡಿದನು. ಮುಂದೆ ಇಲ್ಲಿಂದಲೇ ಶಿವಾಜಿಯ ವಂಶಾವಳಿ ಮುಂದುವರೆಯಿತು ಎಂಬುದು. ಶಹಾಜಿಯ ಆಸ್ಥಾನದ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯಾಗಲಿ, ಶಿವಾಜಿ-ಸಂಭಾಜಿ ಮುಂತಾದವರ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿಯಾಗಲಿ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಶಿವಾಜಿಯ ರಜಪೂತ ವಂಶದ ಪ್ರಸ್ತಾಪವಿಲ್ಲ. ಶಿವಾಜಿಯು ಸಿಸೋದಿಯಾ ವಂಶದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ್ದನೆಂಬುದು ಅವನ ರಾಜ್ಯಾಭಿಷೇಕ ಸಮಯದಲ್ಲಿಯ ಕಟ್ಟುಕಥೆಯಾಗಿದೆ ಎಂದು ಬಹಳಷ್ಟು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಮರಾಠಿ ಮನಸ್ಸು ಇದನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

ಸರಜೂ ಕಾಟ್ಕರ್‌ರವರ 'ಶಿವಾಜಿ ಮೂಲ ಕನ್ನಡ ನೆಲ' ಕೃತಿ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ, ವಿದ್ವಾಂಸರಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಸಾಮಾನ್ಯರಲ್ಲಿ ಕುತೂಹಲದ ಅಲೆಗಳನ್ನೇ ಎಬ್ಬಿಸಿತು. ಅದು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಮುದ್ರಣಗೊಳ್ಳತೊಡಗಿತು. ವಿಠಲ-ಶಿವಾಜಿಯನ್ನು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ನೀಡಿದ ಹೆಮ್ಮೆ ನಮ್ಮದಾಯಿತು.

ಬಳಿಯಪ್ಪನಿಂದ ಅಂದರೆ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೫೦ ರಿಂದ ಖೇಲೋಜಿ ಭೋಸಲೆಯ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೪೯೦) ವರೆಗೆ ಈ ಮನೆತನದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಅರಸರ, ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಮಾಹಿತಿ ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಇದೂ ಒಂದು ಇತಿಹಾಸಕ್ಕಾದ ಹಾನಿಯೆ. ಮುಂದೆ ಬಂದ ಅರಸರಲ್ಲಿ ಮಾಲೋಜಿಯು ಅತ್ಯಂತ ಜನಪ್ರಿಯನಾಗಿದ್ದ ಎಂಬುದು ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ.

ಬಳಿಯಪ್ಪ ಕರ್ನಾಟಕದಿಂದ ಹೋದವನು, ಶಿವಾಜಿಯ ತಂದೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಿಂದ ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿ ಬಂದನು. ಅವನ ಹಿರಿಯ ಮಗನು ಸಂಭಾಜಿಯು ಅವನ ಜೊತೆಗೆ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದ. ಶಹಾಜಿಯ ಎರಡನೆಯ ಹೆಂಡತಿ ತುಕಾಬಾಯಿ ಅವನ ಜೊತೆಗೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದಳು. ಅವಳ ಮಗ ವ್ಯಂಕೋಜಿಯೂ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯೇ ವಾಸಮಾಡಿದ್ದ. ಶಿವಾಜಿಯ ಮೊದಲ ಮದುವೆ (ಸಯೀಬಾಯಿ) ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿಯೇ ನಡೆಯಿತು. ಶಹಾಜಿಯು ಕರ್ನಾಟಕದ ಜೊತೆ ಹೋರಾಡಿದನು. ಹೊದಿಗೇರಿಯಲ್ಲಿ ಆಕಸ್ಮಾತ್ ೧೬೬೪ ರಲ್ಲಿ ಬೇಟೆಯಾಡಲು ಹೋಗಿ ಮರಣಹೊಂದಿದನು. ಈಗಲೂ ಅವನ ಸಮಾಧಿ ಅಲ್ಲಿ ಇದೆ. ಕನಕಗಿರಿ (ಕೊಪ್ಪಳ ಹತ್ತಿರ)ಯ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಶಿವಾಜಿಯ ಅಣ್ಣ ಸಂಭಾಜಿ ತೀರಿಕೊಂಡನು. ಏಕೋಜಿ ಅಥವಾ ವ್ಯಂಕೋಜಿಯು ಮೈಸೂರು ಅರಸರ ಜೊತೆಗೆ ಹೋರಾಡುತ್ತ ಕೊನೆಗೆ ಬೆಂಗಳೂರನ್ನು ಅವರಿಗೆ ಮಾರಿ ತಂಜಾವರಕ್ಕೆ ಹೋದನು. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಮರಾಠಾ ರಾಜ್ಯದ ಅಸ್ತಿತ್ವ ಸಮಾಪ್ತಿಯಾಯಿತು.

ಶಿವಾಜಿಯು ಮತ್ತು ಅವನ ಮಕ್ಕಳಾದ ಸಂಭಾಜಿ ಮತ್ತು ರಾಜಾರಾಮರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಜೊತೆಗಿನ ಸಂಬಂಧ ಹೇರಳವಾಗಿದೆ. ಮೈಸೂರು ಅರಸರ ಜೊತೆಗಿನ ಯುದ್ಧಗಳು ಉಲ್ಲೇಖನೀಯವಾಗಿವೆ. ಔರಂಗಜೇಬನಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದ ರಾಜಾರಾಮನಿಗೆ ಬಿದನೂರಿನ ಚೆನ್ನಮ್ಮ ಆಶ್ರಯ ನೀಡಿ ಮಾನವೀಯತೆ ಮೆರೆದದ್ದು, ಶಿವಾಜಿ-ಬೆಳವಡಿ ಮಲ್ಲಮ ಭೇಟಿ ಹೀಗೆ ಈ ಘಟನೆಗಳ ಕುರಿತು ಬರೆಯುತ್ತ ಹೋದರೆ ಅದೊಂದು ಗ್ರಂಥವೇ ಆದೀತು. ಈ ಎಲ್ಲ ಸಂಗತಿಗಳಿಂದ ಶಿವಾಜಿಯ ಮನೆತನ ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಅತೀ ಹತ್ತಿರದವಾಗುತ್ತದೆ. ರೆನಕಾಯಿಡ್ ಮತ್ತು ಪರಸ್ನೀಸರು ಚೆನ್ನಮ್ಮಾಜಿ ಮರಾಠರ ಅಧೀನದಲ್ಲಿದ್ದಳು ಎಂಬ ತಪ್ಪು ಮಾಹಿತಿ ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ಬಿದನೂರು ಎಂದೂ ಮರಾಠರ ವಶದಲ್ಲಿ ಇರಲಿಲ್ಲ. "ಶಿವಾಜಿ ಪುತ್ರನೆನಿಪ್ಪ ರಾಮರಾಜಂ ಪನ್ನಾಳಿಯಂ ಪಲಾಯನಂಬಿಡದೈದಿ ಪನ್ನಾಳಿಯಂ ಪೊಕ್ಕು ತಾನೈತಂದು ಪೊಕ್ಕವೃತ್ತಾಂತವೆಲ್ಲಮಮ್ ಚೆನ್ನಮ್ಮಾಜಿಯವರಿಗರುಹಿ ಮೊಗಲರಿಗೆ ಗೋಚರವಾಗದಂತು ನಿಮ್ಮ ಗಡಿ ರಾಜ್ಯದಿಂ ಚಂದಿಗೆ ದಾಂಟಿಸಿಕೊಡಲ್ವೇಳ್ಕೊಂಡು ಬಹು ಪ್ರಕಾರದಿಂ ಪೇಳಿಸಲ್" (ಕೆ.ನೃ.ವಿ. ಖಫಿ ಪು-೧೬೧)[೩೭] ಈ ಉಕ್ತಿ ಬಿದನೂರಿನ ಅರಸರು ಮರಾಠರ ವಶದಲ್ಲಿ ಇರಲಿಲ್ಲ ಎಂಬುದನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸುತ್ತದೆ.

ಮುಂದೆ ರಾ.ಚಿಂ. ಢೇರೆಯವರ ಮೂಲ ಕೃತಿಯಾದ 'ಶಿಖರ ಸಿಂಗಣಾಪುರಚಾ ಶಂಭು ಮಹಾದೇವ' ಎಂಬ ಬೃಹತ್ ಕೃತಿಯನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಅನುವಾದ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟವರು ವಿಠಲರಾವ ಟಿ. ಗಾಯಕ್ವಾಡ್ ಅವರು. ಇದಕ್ಕೂ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಇದೇ ಕೃತಿಯಾಧರಿಸಿ 'ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ಮತ್ತು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ' ಕೃತಿಯನ್ನು ಅವರು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವರ 'ಲಜ್ಜಾಗೌರಿ' ಕೃತಿಯನ್ನು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ತಂದವರು ಗಾಯಕ್ವಾಡರೇ. ಶಿವಾಜಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಢೇರೆಯವರ ಸಂಶೋಧನೆಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡ ಜನತೆಗೆ ನೀಡಿದವರು ಸರಜೂ ಕಾಟ್ಕರ್ ಮತ್ತು ವಿಠಲರಾವ ಗಾಯಕ್ವಾಡ್ ಅವರು. ಇಬ್ಬರೂ ಉಭಯ ಭಾಷಾ ಪಂಡಿತರು. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಇವರ ಸೇವೆ ಅತ್ಯಮೂಲ್ಯವಾದುದು. ಕರ್ನಾಟಕದ ಜನತೆ ಇವರ ಸೇವೆಯನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಬೇಕು.

ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಜನತೆ ಢೇರೆಯವರನ್ನು ಹೇಗೆ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವ ಕುತೂಹಲ ನಮಗೆ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಢೇರೆಯವರ ಈ ಸಂಶೋಧನೆಗೆ ಬಹಳ ತಲೆ ಕೆಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ ಮತ್ತು ಶಿವಾಜಿಯ ರಜಪೂತ ಮೂಲವನ್ನು ಅವರು ಬದಲಾಯಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ಇಂದಿಗೂ ಮರಾಠರು ತಮ್ಮನ್ನು ದಕ್ಷಿಣದವರೊಂದಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದೆಂದರೆ ಕನಿಷ್ಠ ಎಂದು ಭಾವಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಭಾವನಾಲೋಕದಲ್ಲಿ ಇವೆಲ್ಲವೂ ಸರಿ. ಆದರೆ ಸಂಶೋಧನೆಯು ಸತ್ಯವನ್ನು ಶೋಧಿಸುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಅವಶ್ಯಕವಾದ ಆಧಾರಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ. ಅವುಗಳ ವಿವೇಚನಾತ್ಮಕ ಅಧ್ಯಯನ ಕೈಕೊಂಡು ನಮ್ಮ ನಂಬಿಕೆಯನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದಾಗಲಿ, ಬದಲಾಯಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದಾಗಲಿ ಮಾಡಬೇಕು. ಬದಲಾವಣೆಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಮತ್ತು ಅಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಂಬಂಧದ ಅಧ್ಯಯನಗಳನ್ನು ಇನ್ನೂ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮಾಡುವ ಅಗತ್ಯ ತುಂಬಾ ಇದೆ.

ಶಿವಾಜಿಯ ನಂತರದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮರಾಠರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ ಗಣನೀಯವಾದ ಬದಲಾವಣೆಯನ್ನು ನಾವು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಶಿವಾಜಿಯ ಮಕ್ಕಳಾದ ಸಂಭಾಜಿ, ರಾಜಾರಾಮರ ತರುವಾಯ ಮರಾಠರು ಇನ್ನಷ್ಟು ಶಕ್ತಿಹೀನರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಹಂತಹಂತವಾಗಿ ಆಡಳಿತವು ಪ್ರಧಾನಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಪೇಶ್ವೆಯವರ ಕೈಸೇರುತ್ತದೆ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣೀ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಆರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಆ ಸಮಯಕ್ಕಾಗಲೇ ಔರಂಗಜೇಬನ ಆಡಳಿತವು ಕುಸಿಯುತ್ತ ನಡೆದು ಮೊಘಲರೂ ದುರ್ಬಲರಾಗಿದ್ದರು. ಪೇಶ್ವೆಗಳು ಮೊಘಲರ ಸ್ನೇಹಸಂಪಾದಿಸಿ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದರು. ಬ್ರಿಟಿಷರೊಂದಿಗೆ ಸ್ನೇಹ-ವೈರ ಹಾವು-ಏಣಿ ಆಟ ನಡೆದಿತ್ತು. ಪೇಶ್ವೆಯವರಿಗೆ ಅಂದು ಉತ್ತರಾಭಿಮುಖ ಆಡಳಿತ ನಡೆಸುವ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಇತ್ತು. ಅದೂ ಅಲ್ಲದೆ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ವರ್ಚಸ್ಸನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಬೇಕು ಎಂಬ ಮಹತ್ವಾಕಾಂಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಅವರು ದಕ್ಷಿಣವನ್ನು ಮರೆತರು.

ಶಿವಾಜಿಯ ಸಂಪೂರ್ಣ ಲಕ್ಷ್ಯ ಸಂಪದ್ಭರಿತವಾದ ದಕ್ಷಿಣದ ಮೇಲಿತ್ತು. ಉತ್ತರದತ್ತ ರಾಜ್ಯ ವಿಸ್ತರಿಸುವ ಕನಸನ್ನು ಅವನು ಕಂಡಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಅವನಿಗೆ ಸಂಪತ್ತಿನ ಕೊರತೆ ಎಂದೂ ಬೀಳಲಿಲ್ಲ ಮತ್ತು ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ವಿಸ್ತಾರಕ್ಕೆ ತೊಂದರೆ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಪೇಶ್ವೆಗಳು ಕೆಲ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ದಕ್ಷಿಣದ ಮೇಲೆ ದಂಡಯಾತ್ರೆ ಮಾಡಿದ್ದನ್ನು ನಾವು ನೋಡುತ್ತೇವೆ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಮರಾಠರಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಅರಾಜಕತೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಮೈಸೂರು ಅರಸರಲ್ಲಿಯೂ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ತತ್ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಸೈನ್ಯಾಧಿಕಾರಿಯಾದ ಹೈದರಾಲಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ತನ್ನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಆಡಳಿತ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಟಿಪ್ಪುವಿನ ಕಾಲದವರೆಗೂ ಈ ಆಡಳಿತ ಮುಂದುವರೆಯುತ್ತದೆ. ಬ್ರಿಟಿಷರು, ಮರಾಠರು, ನಿಜಾಮರು ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಹೈದರಾಲಿಯ ವಿರುದ್ಧ ಹೋರಾಡಿದ್ದು ಮತ್ತು ಬ್ರಿಟಿಷರು ಮಾತಿಗೆ ತಪ್ಪಿ ನಡೆದಾಗ ಹೈದರಾಬಾದಿನ ನಿಜಾಮರು, ಮರಾಠರು ಹೈದರಾಲಿಯ ಪರವಾಗಿ ಬ್ರಿಟಿಷರ ವಿರುದ್ಧ ಹೋರಾಡಲು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದ್ದು ಮತ್ತು ಮರಾಠರು ಮತ್ತು ನಿಜಾಮರು ತಿರುಗಿ ಬ್ರಿಟಿಷರೊಂದಿಗೆ ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡದ್ದು ಆ ಕಾಲದ ಇತಿಹಾಸದಿಂದ ಅರಿತುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಬಹುಶಃ ರಾಜಕೀಯ ತಂತ್ರವೆಂದರೆ ಇದೇ ಇರಬೇಕೇನೋ. ಹೀಗೆ ಬ್ರಿಟಿಷರ ಆಗಮನದಿಂದ ಭಾರತೀಯ ರಾಜಕೀಯದಲ್ಲಿಯೇ ಅರಾಜಕತೆ ತುಂಬಿ ತುಳುಕತೊಡಗಿತು. ಇಸ್ಪೀಟಿನ ಮನೆಗಳು ಉರುಳುವಂತೆ ಒಂದೊಂದು ಅರಸು ಮನೆತನಗಳು, ಸಂಸ್ಥಾನಗಳು ಉರುಳಿ ಬೀಳತೊಡಗಿದವು. ಇಂಗ್ಲೀಷರ ಮಹಾಸತ್ತೆಯಲ್ಲಿ ಮುಂದೆ ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇವೆಲ್ಲವೂ ಸಮಾವೇಶಗೊಂಡು ಭಾರತೀಯ ರಾಜರು ಇಂಗ್ಲೀಷ ಡ್ರೆಸ್ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಹಿಂದು ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಆಳುವ ಸಂದಿಗ್ಧ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗೆ ಬಂದಿಳಿದರು. ೧೮೧೮ರಲ್ಲಿ ಪೇಶ್ವೆ ಕೊನೆಗೊಂಡಿತು.

ಪೇಶ್ವೆಯವರ ತರುವಾಯ ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ನೆಲೆಯನ್ನು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಕೊಲ್ಹಾಪೂರ ಮನೆತನದ ಶಾಹುಮಹಾರಾಜರ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ನಾವು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಶಾಹು (೨೬-೦೬-೧೮೭೪ ರಿಂದ ೦೬-೦೫-೧೯೨೨) ಮತ್ತು ಕರ್ನಾಟಕ ಸಮೀಕರಣ ಹೊಂದುವಂತಹದಾಗಿದೆ. ಶಾಹುರವರ ತಾಯಿ ರಾಧಾಬಾಯಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಮುಧೋಳಿನ ಘೋರ್ಪಡೆ ಮನೆತನದವಳು.

ಶಾಹುರವರ ತಂದೆ ಜಯಸಿಂಗರಾವ ಉರ್ಫ ಆಬಾಸಾಹೇಬರು. ಇವರು ೧೮೮೩ ಫೆಬ್ರವರಿಯಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ರಾಯಬಾಗ ತಾಲೂಕಿನ ಚಿಂಚಲಿಯಲ್ಲಿ ದನಗಳ ಪ್ರದರ್ಶನದ ಜಾತ್ರೆ ಆರಂಭಿಸಿದರು. ಶಾಹುರವರು ಧಾರವಾಡದಲ್ಲಿ ೧೮೮೯ ರಿಂದ ಮೂರು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಅಧ್ಯಯನ ಕೈಕೊಂಡರು. ಶಾಹು ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ರಾಯಬಾಗ, ಚಿಕ್ಕೋಡಿ, ನಿಪ್ಪಾಣಿ, ಸಂಕೇಶ್ವರ, ರಾಮದುರ್ಗ, ಕಟಕೋಳ ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಒಳಪಟ್ಟಿದ್ದವು. ಶಾಹುರವರು ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಜನಪ್ರಿಯ ಆಡಳಿತಗಾರರೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದರು. ಶಿವಾಜಿಯ ತರುವಾಯ ಬಹುಜನ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಒಬ್ಬ ಸಮರ್ಥ ಮತ್ತು ಸೂಕ್ತ ನಾಯಕನ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಅವರು ದೊರೆತಿದ್ದರು. ಮೈಸೂರು ಅರಸುಮನೆತನದ ಜೊತೆಗೆ ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗಿನ ಮರಾಠರ ಸಂಬಂಧ ಸೌಹಾರ್ದಯುತವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಈ ವೈಮನಸ್ಸಿನ ಪರಂಪರೆಗೆ ಶಾಹುರವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತಿ ದೊರೆಯಿತು. "ಮೈಸೂರು ಕೊಲ್ಹಾಪೂರ ಮಧ್ಯೆ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಸಂಬಂಧಗಳು ಏರ್ಪಟ್ಟಿದ್ದವು ಎಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಶಾಹುರವರಿಗೆ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಗುರುವಾಗಿದ್ದ ಫ್ರೇಜರರು ತರುವಾಯ ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನದ ಯುವರಾಜರಿಗೂ ಗುರು ಮತ್ತು ಆಪ್ತ ಸಹಾಯಕರಾಗಿದ್ದರು. ಶಾಹುಮಹಾರಾಜರು ಫ್ರೇಜರರನ್ನು ಭೇಟಿಯಾಗಲು ೧೯೦೨ರ ಅಕ್ಟೋಬರದಲ್ಲಿ ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ಹೋದುದರ ಬಗ್ಗೆ ಮಾಹಿತಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಈ ಗುರುಗಳ ಕಾರಣದಿಂದ ಈ ಎರಡೂ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ಅನ್ಯೋನ್ಯತೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ಹೋದಂತೆ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ೧೯೦೭ರಲ್ಲಿ ಶಾಹು ಮಹಾರಾಜರು ಮೈಸೂರಿನ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರಿಗೆ ಬಹುಮಾನವಾಗಿ ಕೆಲ ಒಂಟೆಗಳನ್ನು ನೀಡಿದ್ದರು. ಅದರ ಬದಲಾಗಿ ಶಾಹು ಮಹಾರಾಜರಿಗೆ ಮೈಸೂರಿನ ಅರಸರು ಕೆಲ ಆನೆಗಳನ್ನು ನೀಡಿದ್ದರು ಎಂದು ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಮೈಸೂರು–ಕೊಲ್ಹಾಪೂರ ನಡುವಿನ ಈ ಲೇವಾದೇವಿ ಇತಿಹಾಸ ದಾಖಲಾಗಿದೆ. ಇಂದು ಇದರ ಮರ್ಮವನ್ನು ನಾವು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಪರಸ್ಪರ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕೈಕೊಂಡ ಸುಧಾರಣಾ ಕಾರ್ಯಗಳು ಪರಸ್ಪರರ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿರಬೇಕು. ಒಬ್ಬರೊಬ್ಬರನ್ನು ಅನುಕರಿಸಿರಬೇಕು. ಮೈಸೂರು ಕೊಲ್ಹಾಪೂರಕ್ಕೆ ಮಾದರಿಯಾದರೆ ಕೊಲ್ಹಾಪೂರವು ಮೈಸೂರಿಗೆ ಮಾದರಿಯಾಗಿರಬೇಕು.(೩೮) ರಾಜಕೀಯ, ಸಾಮಾಜಿಕ ನೆಲೆಗಳಲ್ಲಿಯ ಮೈಸೂರು–ಕೊಲ್ಹಾಪೂರ ಅರಸು ಮನೆತನಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿಯಾದ ಸಾಮ್ಯತೆಗಳನ್ನು ನಾವು ಗುರುತಿಸುತ್ತೇವೆ. ಶಾಹು, ಒಡೆಯರು ಬ್ರಿಟಿಷರ ಅಧೀನದಲ್ಲಿದ್ದುಕೊಂಡೇ ತಮ್ಮ ಆಡಳಿತವನ್ನು ನಡೆಸಬೇಕಾಯಿತು. ಅವರು ಸರ್ವಸ್ವತಂತ್ರ ಸಾಮ್ರಾಟರಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಹೀಗಾಗಿ ಅವರ ಸೇವೆಗಳಿಗೆ ಒಂದು ಮಿತಿ ಉಂಟಾಯಿತು.

ಶಾಹು ಮಹಾರಾಜರ ಇನ್ನೊಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೆಂದರೆ ಆ ಕಾಲದ ಟಿಳಕ–ಅಂಬೇಡ್ಕರರೊಂದಿಗೆ ಸಂಬಂಧ ಬೆಳೆಸಿದ್ದು. ಅವರ ವೇದ ಪ್ರಕರಣಕ್ಕೆ ಟಿಳಕರ ಅಸಹಕಾರ ದೊರೆತರೂ ಉಳಿದ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗೆ ಅವರ ಬೆಂಬಲವಿತ್ತು. ಬ್ರಿಟಿಷಭಾರತದಲ್ಲಿ ಟಿಳಕರ ವಿಚಾರಗಳು ಭಾರತಮಾನ್ಯವಾಗಿದ್ದವು. ಟಿಳಕರಂತೆ ರಾಜಕೀಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರಮಟ್ಟದ, ಅಂತರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಟ್ಟದ ಖ್ಯಾತಿ ಹೊಂದಿದ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಮಹಾನ್ ನಾಯಕನೆಂದರೆ ಡಾ. ಬಾಬಾಸಾಹೇಬ ಅಂಬೇಡ್ಕರ.

ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿ ಬಡೋದೆಯ ಸಯಾಜಿರಾವ ಗಾಯಕ್ವಾಡರು ಬಾಬಾಸಾಹೇಬರಿಗೆ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿದ್ದರು. ಶಾಹುರವರು ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿ ಬಾಬಾಸಾಹೇಬರಿಗೆ ಸಹಾಯಮಾಡಿ ಅವರ ದಲಿತ ಚಳುವಳಿಗೆ ಪ್ರೇರಣೆ ನೀಡಿದರು. ಅಂಬೇಡ್ಕರರಿಗೆ ಫುಲೆ ಮತ್ತು ಶಾಹುರವರ ಬಗ್ಗೆ ಬಹಳ ಗೌರವವಿತ್ತು. ಟಿಳಕ-ಅಂಬೇಡ್ಕರರು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ನಾಯಕರು. ಕರ್ನಾಟಕವೂ ಅವರ ಸೇವೆಯ ಫಲವನ್ನು ಪಡೆಯದೆ ಇಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಭಾರತೀಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಂಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ರಾಜಕೀಯ ನಾಯಕರು ರಾಜ್ಯಭೇದ ಮರೆತು ಹೋರಾಡಿದರು. ಪ್ರಾಂತವಾರು ರಾಜ್ಯಗಳ ರಚನೆಯಾದ ನಂತರ ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಬೇರೆ-ಬೇರೆ ಒಲೆ ಹೂಡಿದವು. ಪ್ರತ್ಯೇಕತೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ಹೋಯಿತು. ಜಾಗತೀಕರಣವು ಇಂದು ವಿಶ್ವವನ್ನೆಲ್ಲ ಒಂದೇ ವೇದಿಕೆಯ ಮೇಲೆ ತರುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡುತ್ತಲಿದೆ ಮತ್ತೆ ನಾವೆಲ್ಲರೂ ಒಂದು ಆದರೂ ಆಗಬಹುದು. ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದ ಅರ್ವಾಚೀನ ಕಾಲದವರೆಗಿನ ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ರಾಜಕೀಯ ನೆಲೆಯ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುತ್ತ ಹೋದಂತೆ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಸರಳವಾಗುವುದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಜಟಿಲವಾಗುತ್ತ ಹೋಗುವದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಸಂಕೀರ್ಣವಾದ ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ಹಾರಿಕೆಯ ಉತ್ತರಗಳು ದೊರೆತರೂ ಅವೂ ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ಉಳಿಯುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಯಥಾಸ್ಥಿತಿ ಕಾಯ್ದುಕೊಂಡು ಹೋಗಬೇಕಾದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿದೆ.

೩.೭ ಸಾಮಾಜಿಕ ನೆಲೆ

ಆರಂಭ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರವು ಅನೇಕ ರಾಜಕೀಯ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಸ್ಥಿತ್ಯಂತರಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತ ಬಂದಿದೆ. ಸ್ವತಂತ್ರ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕಾಗಿ ಅದು ಬಹಳ ಕಾಲದವರೆಗೆ ಕಾಯಬೇಕಾಯಿತು. ವೈದಿಕ, ಬೌದ್ಧ, ಜೈನ, ಕನ್ನಡ, ಇಸ್ಲಾಂ, ಯುರೋಪಿಯನ್ ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಪ್ರಭಾವದಲ್ಲಿ ಅದು ಬೆಳೆದುಬಂದಿತು. ಸಾಮಾಜಿಕ ನೆಲೆಯ ಮೇಲೆ ಇವುಗಳ ಬಹುವಿಧ ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ನಾವು ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಮತ್ತು ಸ್ವಧರ್ಮದ ಹೋರಾಟ ಅವರಿಗೆ ನಿರಂತರವಾಯಿತು. ಕರ್ನಾಟಕದ ಅರಸರ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾಜಿಕ ಅವಘಡಗಳಿಗೆ ಆಸ್ಪದ ದೊರೆಯಲಿಲ್ಲ. ಅವರು ಸಮಾನತೆ ಮತ್ತು ಸಮನ್ವಯತೆಯಾಧಾರಿತ ರಾಜ್ಯಭಾರ ಮಾಡಿದರು. ಸಾಮಾಜಿಕ ನೆಮ್ಮದಿ ಕೆಡಿಸುವ ಅತ್ಯಾಚಾರಗಳು ಅವರಿಂದ ಜರುಗಲಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಸಮಾಜವಿರೋಧಿ ಚಳವಳಿಗಳು ಅವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ಮೂಲತಃ ಉತ್ತರ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದವರಾದ ಯಾದವರು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಬಂದು ನೂರಾರು ವರ್ಷಗಳ ವರೆಗೆ ರಾಜ್ಯವಾಳಿದರು. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ವೈದಿಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಜಡರೂಪ ತಾಳಿದ್ದು ಇವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ. ಮರಾಠಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಸುಸಂಗತರೂಪ ದೊರಕತೊಡಗಿದ್ದು ಇವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ. ಮುಕುಂದರಾಜನ 'ವಿವೇಕಸಿಂಧು', ಚಕ್ರಧರನ 'ಲೀಳಾಚರಿತ್ರ', ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರನ 'ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಿ'ಗಳಂತಹ ಮರಾಠಿಯ ಮಹಾಗ್ರಂಥಗಳು ರಚಿತವಾದುದು ಇವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ. ವಿಚಿತ್ರವೆಂದರೆ ಮಹಾನುಭಾವರು ವೈದಿಕ ತತ್ವಗಳನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಿದರೂ ಅವರಿಗೆ ಯಾದವರ ರಾಜಾಶ್ರಯ ದೊರೆತದ್ದು. ಯಾದವರು ತುಂಬ ಪರಂಪರಾವಾದಿಗಳಾದರೂ

ಇವರನ್ನು ಗೌರವಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಅದೇ ಯಾದವರ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಪಾಲಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಪೈಠಣದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರನ ಕುಟುಂಬದವರಿಗೆ ಸನ್ಯಾಸಿಯ ಮಕ್ಕಳೆಂದು ಬಹಿಷ್ಕಾರ ಹಾಕಿದರು. ನಾನಾ ರೀತಿಯ ಹಿಂಸೆಗಳನ್ನು ನೀಡಿದರು. ಅವರ ಬದುಕಿನ ದಾರಿಯನ್ನೇ ದುರ್ಗಮಗೊಳಿಸಿದರು. ಸಾಮಾಜಿಕ ಬಹಿಷ್ಕಾರ ಹಾಕಿಸಿಕೊಂಡ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರನ ಕುಟುಂಬವು ಅಪಮಾನದ ಬೇಗುದಿಯಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿ ಮುಳುಗಿ ಎದ್ದಿತು. ಪೈಠಣವು ಅಂದು ಸನಾತನಿಗಳ ಪುಣ್ಯಭೂಮಿಯಾಗಿತ್ತು. ತಮಗಾದ ಅವಮಾನವನ್ನು ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರನ ಕುಟುಂಬವು ಆಹ್ವಾನವೆಂದು ಸ್ವೀಕರಿಸಿತು. ಮತ್ತು ಅತ್ಯಂತ ನಾಜೂಕಾಗಿ ಅದನ್ನು ವಿರೋಧಿಸುವುದೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿತು. ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರನು ತನ್ನ ಕೇವಲ ೧೫ನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ(೧೨೯೦) ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಿಯನ್ನು ರಚಿಸಿದನು. ಮೇಲ್ನೋಟಕ್ಕೆ ನಮಗಿಲ್ಲಿ ವಿರೋಧ ಏನು? ಎಂಬುದು ಕಾಣಿಸದು. ಅದೇ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರನ ಸೂಕ್ಷ್ಮತೆ. 'ವಾರಕರಿ ಪಂಥ'ಕ್ಕೆ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣ ಸ್ವರೂಪ ನೀಡಿದವನೇ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರನು. ಮುಂದೆ ಈ ವಾರಕರಿ ಪಂಥವು ಜಾತ್ಯಾತೀತ, ಮತಾತೀತ ಪಂಥವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿತು. ಭಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಪ್ರೇಮ ವಾರಕರಿ ಪಂಥದ ಮುಖ್ಯ ಧೋರಣೆ ಗಳಾದವು. ಭಗವಂತನನ್ನು ಒಲಿಸಲು ಇವಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೆ ಆಚಾರಗಳೇ ಬೇಕಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಸಂದೇಶ ಅವರದಾಯಿತು. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಶರಣರ ಚಳವಳಿ ಮೊದಲು ಸಾಮಾಜಿಕ ಜಾಗೃತಿಪರ ಚಳವಳಿಯಾದರೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ವಾರಕರಿ ಪಂಥವು ಸಾಮಾಜಿಕ ಬದಲಾವಣೆಯನ್ನು ಹೊತ್ತ ಮೊದಲ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಪಂಥ ವಾಯಿತು. ಮಹಾನುಭಾವ- ನಾಥಸಂಪ್ರದಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಜಾಗೃತಿಯ ವಿಚಾರಗಳು ಸಮಾವೇಶಗೊಂಡಿದ್ದರೂ ಅವುಗಳಿಗೆ ಇಂಥ ಬೃಹತ್ ಸ್ವರೂಪ ದೊರೆಯಲಿಲ್ಲ. ಜನಸಾಮಾನ್ಯರು ಅವುಗಳಿಂದ ಬಹುದೂರ ನಿಂತಿದ್ದರು. ಅತ್ಯಂತ ನಯವಾಗಿ, ಸೌಮ್ಯವಾಗಿ ಸಾಮಾಜಿಕ ಅಸಮಾನತೆಯನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಿದ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಮೊದಲ ಪಂಥ ವಾರಕರಿಪಂಥವಾಯಿತು ಎಂದರೆ ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿಯೇನಲ್ಲ. ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರರು ವೈಷ್ಣವಕುಲೋತ್ಪನ್ನರು, ನಾಥಪಂಥೀಯರೂ, ವಿದ್ಯಾಸಂಪನ್ನಶೈವರೂ ಆಗಿದ್ದರು. ಹರಿ-ಹರ-ನಾಥರ ಸಂಗಮವಾಗಿದ್ದರು. ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಆಚರಣೆಯಿಂದ ಅಸಮಾನತೆಯನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿದವರು ವಾರಕರಿಗಳು. ಶರಣರಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಜಾತಿಯ ಅನುಯಾಯಿಗಳಿದ್ದಂತೆ ವಾರಕರಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಜಾತಿ-ಮತ ಭೇದಗಳನ್ನು ಮೀರಿದ ವಿಠಲನ ಭಕ್ತರಿದ್ದಾರೆ. ವಾರಕರಿ ಪಂಥದ ದೈವ ವಿಠಲ. ಅವನು ಶಿವನೋ, ವಿಷ್ಣುವೋ, ಬುದ್ಧನೋ, ತೀರ್ಥಂಕರನೋ, ಬೀರದೇವನೋ, ವೆಂಕಟೇಶನೋ ಎಂಬುದು ಇಂದಿಗೂ ಸಿದ್ಧವಾಗಿಲ್ಲ. ವಿಠಲನಿಗೂ ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೂ ಎಂಥ ನಂಟು ಎಂಬುದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಗೊತ್ತು. ಕರ್ನಾಟಕದ ವಿಠಲನು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ಹೋದ. ವಾರಕರಿ ಪಂಥದೊಂದಿಗೆ ಮತ್ತೆ ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಬಂದ. ದಾಸಪಂಥದವರಿಗೆ ಪ್ರೇರಕವಾದ. ವಾರಕರಿ ಪಂಥದಂತೆಯೇ ದಾಸರೂ ಸಹ ಭಕ್ತಿಯ ಮೂಲಕ ಸಾಮಾಜಿಕ ಅಸಮಾನತೆಯ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಕೀರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವಾರಕರಿಪಂಥ-ದಾಸಪಂಥಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ನಾವು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಸಾಮಾಜಿಕ ಅನಾಚಾರಗಳನ್ನು ಈ ಎರಡೂ ಪಂಥದವರು ಸಮಾನವಾಗಿ ವಿರೋಧಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಯಾದವರ ತರುವಾಯ ಮುಸಲ್ಮಾನರು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಬಹಮನಿ ನಿಜಾಮರು, ಆದಿಲಶಾಹಿಗಳು, ಮೊಘಲರು ಹೀಗೆ ಅನೇಕರು ಇಲ್ಲಿ ಬೇರೆ-ಬೇರೆ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು

ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡು ತಮ್ಮ ಅಧಿಪತ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಅವರದು ಭಿನ್ನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಾಗಿದ್ದರಿಂದ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಹಿಂದು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಮನಸಾರೆ ಗೌರವಿಸಲಿಲ್ಲ. ಇವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಂದ ಸೂಫಿ ಸಂತರು ಸಮನ್ವಯತೆಯನ್ನು ಬೀರಿದರಾದರೂ ಜನ ಅವರನ್ನು ನಂಬಲಿಲ್ಲ ಮತ್ತು ಬೆಂಬಲಿಸಲಿಲ್ಲ. ಹೀಗಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ರಾಜಕೀಯ ಅಸ್ಥಿರತೆ ಮತ್ತು ಅರಾಜಕತೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ಹೋಯಿತು. ಶಿವಾಜಿಯು ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪಿಸುವವರೆಗೂ ಈ ಅನಾಚಾರ ಮುಂದುವರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಯಿತು. ನಮ್ಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಪರವಾಗಿ ನಮ್ಮವರೇ ಸರ್ವನಾಶ ಮಾಡಿದ್ದು ದುರಾದೃಷ್ಟಕರ ಸಂಗತಿ.

ಮಹಾತ್ಮಾ ಜ್ಯೋತಿಬಾ ಫುಲೆ : ಶಿವಾಜಿಯ ತರುವಾಯ ಅವನ ಆಸ್ಥಾನದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾದ ಪೇಶ್ವೆಯವರು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ತಮ್ಮ ಕೈಗೆತ್ತಿಕೊಂಡರು. ಇವರ ಕಾಲದ ಆಡಳಿತ ವಿಭಿನ್ನ ಸ್ವರೂಪ ಪಡೆಯುತ್ತ ನಡೆಯಿತು. ಇವರ ಕಾಲದ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಕರ್ನಾಟಕವನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿತು. ಬೆಳಗಾವಿಯ ವಡಗಾಂವ, ನರಗುಂದ, ಜಮಖಂಡಿ ಮುಂತಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಪೇಶ್ವೆಯವರ ಅಧೀನ ಪಟವರ್ಧನರ ಆಳ್ವಿಕೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದ್ದವು. ಕರ್ನಾಟಕದ ಕೆಲ ಪ್ರದೇಶ ಗಳು ತರುವಾಯ ಶಾಹುವಿನ ಅಧೀನದಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಕೆಲ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಪಟವರ್ಧನರ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿದ್ದುದನ್ನು ನಾವು ಕಾಣು ತ್ತೇವೆ. ಪೇಶ್ವೆಯವರ ಆಡಳಿತದ ಪರಿಣಾಮ ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಮೇಲೆ ಆದದ್ದನ್ನು ನಾವು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಪೇಶ್ವೆಯವರ ಆಡಳಿತದ ವಿಪರೀತ ಪರಿಣಾಮಗಳು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಮೇಲೆ ಆದಷ್ಟು ಕರ್ನಾಟಕದ ಮೇಲಾಗಲಿಲ್ಲ. ಕಾರಣವೆಂದರೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಭೂಭಾಗದ ಮೇಲೆ ಪೇಶ್ವೆಯವರ ಸಂಪೂರ್ಣ ಹಿಡಿತ ಇಲ್ಲದಿರುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯ ಫುಲೆಯವರ ಸಾಮಾಜಿಕ ಜಾಗೃತಿಯ ಪರಿಣಾಮಗಳು ತಕ್ಷಣ ಕರ್ನಾಟಕದ ಮೇಲೆ ಆಗಲಿಲ್ಲ. ಪೇಶ್ವೆಯವರ ಆಡಳಿತ ೧೮೧೮ರಲ್ಲಿ ಕೊನೆಯುಸಿರೆಳೆಯಿತು. ತರುವಾಯದಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಹತಬಲರಾದರೂ ಅವರ ಸಾಮಾಜಿಕ ದರ್ಪವೇನೂ ಕಡಿಮೆಯಾಗಲಿಲ್ಲ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣೇತರ ಶೋಷಣೆಯೇನೂ ನಿಲ್ಲಲಿಲ್ಲ. ಈ ಅಸ್ಥಿರತೆಯ ಕಾಲವು ಸಾಮಾಜಿಕ ರಲ್ಲಿ ತಲ್ಲಣವನ್ನು ಮೂಡಿಸಿತ್ತು. ಇಂಥ ಸಂದಿಗ್ಧ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ೧೮೨೭ರಲ್ಲಿ ಪುಣೆಯ ಗೋವಿಂದರಾವ ಚಿಮಣಾಬಾಯಿ ದಂಪತಿಗಳಿಗೆ ಒಂದು ಮಗುವಾಯಿತು. ಆ ಮಗುವಿಗೆ 'ಜ್ಯೋತಿ' ಎಂದು ನಾಮಕರಣ ಮಾಡಿದರು. ಇದೇ ಮುಂದೆ ಅಜ್ಞಾನದ ಅಂಧಕಾರದಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಮುಳುಗಿ ಹೋಗಿದ್ದ ಶೂದ್ರಾತಿಶೂದ್ರರಿಗೆ ಮುಂದೆ ಜ್ಞಾನದ ಜ್ಯೋತಿಯಾಯಿತು, ಅರಿವಿನ ದೀಪವಾಯಿತು. ಮುಂದೆ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಪಡೆದ ಜ್ಯೋತಿಬಾರು ತಮ್ಮ ವೈಚಾರಿಕ ಪ್ರಜ್ಞೆಯನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿಕೊಂಡರು. ತಮ್ಮ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಸ್ನೇಹಿತನ ಮದುವೆಗೆ ಆಹ್ವಾನಿತನಾಗಿ ಜ್ಯೋತಿಬಾರು ಹೋದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸನಾತನಿ ಕರ್ಮಠ ವಿಚಾರದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಅವರನ್ನು ಮೆರವಣಿಗೆಯಿಂದ ಹೊರಹಾಕಿದರು. ಆ ಅವಮಾನವು ಸ್ತ್ರೀ, ದಲಿತರ, ಶೂದ್ರ ಮುಂತಾದ ಬಹುಜನ ಸಮಾಜದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಬಹಳ ಮೌಲ್ಯವುಳ್ಳ ದಾಯಿತು ಜ್ಯೋತಿಬಾರು ಸಾಮಾಜಿಕ ಅಸಮಾನತೆಯನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಲು ತಮ್ಮ ಜೀವನವನ್ನು ಕೊನೆಯವರೆಗೂ ಮೀಸಲಾಗಿಟ್ಟರು. ದಲಿತರ, ಮಹಿಳೆಯರ, ವಿಧವೆಯರ, ರೈತರ, ಕಾರ್ಮಿಕರ ಕಲ್ಯಾಣವೇ ತಮ್ಮ ಮುಂದಿನ ಕಾರ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ಧೋರಣೆ

ಎಂದು ಭಾವಿಸಿದರು. ಅರ್ಥಹೀನ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನು ಕಿತ್ತೊಗೆಯಲು, ದೇವರು ಮತ್ತು ಮನುಷ್ಯರ ನಡುವೆ ನೇರ ಸಂಪರ್ಕ ಕಲ್ಪಿಸುವ ವಾಸ್ತವಿಕ ಮಾರ್ಗದ "ಸತ್ಯ ಶೋಧಕ ಸಮಾಜ"ದ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಹುಟ್ಟುಹಾಕಿದರು. ಇಡೀ ಒಂದು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ವಿರುದ್ಧ ಒಬ್ಬ ಸಾಮಾನ್ಯ ಮನುಷ್ಯ ಎದುರುನಿಂತು ಹೋರಾಡುವುದೆಂದರೆ ಯಾವ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಅದು ಸಾಮಾನ್ಯ ಕೆಲಸವಲ್ಲ. ವಿರೋಧಿಗಳು ಶಕ್ತಿಶಾಲಿಗಳಾಗಿದ್ದರೂ ಇವರ ವೈಚಾರಿಕತೆಗೆ ಅವರು ಬಲಹೀನರಾಗತೊಡಗಿದರು. ಸತ್ಯಶೋಧಕ ಚಳವಳಿಯ ಪ್ರಭಾವ ವಿದ್ಯುತ್ ಗತಿಯಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರವನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿತು. ಆದರೆ ಫುಲೆಯವರು ಕರ್ನಾಟಕ ತಲುಪಲು ಬಹಳ ತಡವಾಯಿತು. ದಲಿತ ವಿಚಾರಧಾರೆ ಅವರನ್ನು ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಕರೆದು ತಂದಿತು. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಶಾಹು ಮತ್ತು ಅಂಬೇಡ್ಕರರು ಅವರನ್ನು ಅವರ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಕರೆತಂದರು. ಅಂಬೇಡ್ಕರರು ತಮ್ಮ ಜೀವಮಾನದಲ್ಲಿ ಗೌರವಿಸಿದ ಇಬ್ಬರು ವ್ಯಕ್ತಿಗಳೆಂದರೆ ಒಬ್ಬರು ಮಹಾತ್ಮಾ ಜ್ಯೋತಿಬಾ ಫುಲೆ ಮತ್ತು ಎರಡನೆಯವರು ಛತ್ರಪತಿ ಶಾಹುಮಹಾರಾಜ! ಫುಲೆಯವರನ್ನಂತೂ ಅವರು ತಮ್ಮ ಗುರುವೆಂದೇ ಪೂಜ್ಯಭಾವದಿಂದ ಸ್ಮರಿಸುತ್ತಾರೆ, ಗೌರವಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಷ್ಟೇ ಸಾಕು ಫುಲೆಯವರ ಕರ್ತೃತ್ವದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಅರಿಯಲು.

ಸತ್ಯಶೋಧಕ ಸಮಾಜದ ಮೂಲ ಉದ್ದೇಶಗಳು :

೧) ಶೂದ್ರ-ಅತಿಶೂದ್ರರಿಗೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಪುರೋಹಿತದಿಂದ ಆಗುತ್ತಿರುವ ಮಾನಸಿಕ ಹಾಗೂ ಧಾರ್ಮಿಕ ಗುಲಾಮಗಿರಿಯ ಶೋಷಣೆಯಿಂದ ಮುಕ್ತಗೊಳಿಸುವುದು.

೨) ಧಾರ್ಮಿಕ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಪುರೋಹಿತರ ಸಹಾಯವಿಲ್ಲದೆ ನೆರವೇರಿಸುವುದು.

೩) ಮದುವೆ, ಹಬ್ಬ ಮುಂತಾದ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಆಗುತ್ತಿದ್ದ ಅಪಾರವಾದ ವೆಚ್ಚವನ್ನು ಕಡಿತಗೊಳಿಸುವುದು ಮತ್ತು ಸರಳ ಉಪಾಯಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಹಿಡಿಯುವುದು.

೪) ದೇವರು ಮತ್ತು ಬಹುಜನ ಸಮಾಜದ ನಡುವಿನ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಮಧ್ಯಸ್ತಿಕೆಯನ್ನು ಅಂತ್ಯಗೊಳಿಸುವುದು.

೫) ಸರ್ವರಿಗೂ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀಡುವುದು, ಮಹಿಳೆಯರ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಆದ್ಯತೆ ನೀಡುವುದು.

೬) ವಿಧವೆಯರ ಸಾಮಾಜಿ ಸ್ಥಾನ-ಮಾನಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದು. ಅವರ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಪರಿಹಾರಗಳನ್ನು ಹುಡುಕುವುದು.

೭) ಸಾಹುಕಾರರ ಹತೋಟಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಜಮೀನುಗಳನ್ನು ರೈತರಿಗೆ ಮರಳಿಸುವುದು. (ಇದೇ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ ಡೆಕ್ಕನ್ ಅಗ್ರಿಕಲ್ಚರಿಸ್ಟ್ಸ್ ರಿಲೀಫ್ ಆ್ಯಕ್ಟ್‌ನ್ನು ಮಂಜೂರು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತು).

೮) ಜನರನ್ನು ವ್ಯಸನಮುಕ್ತಗೊಳಿಸುವುದು.

೯) ಭಟ್ಟರ ಮತ್ತು ಶೆಟ್ಟರ ಹಿಡಿತದಿಂದ ಜನರನ್ನು ಸ್ವತಂತ್ರಗೊಳಿಸುವುದು.

ಸವರ್ಣೀಯರ ವಿರೋಧವನ್ನು ಲೆಕ್ಕಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳದೆ ಫುಲೆಯವರು ಸಾಮಾಜಿಕ

ಅನ್ಯಾಯದ ವಿರುದ್ಧ ಹೋರಾಟ ಮಾಡಿ ಆದ್ಯ ಸಮಾಜಸುಧಾರಕರೆಂದೆನಿಸಿಕೊಂಡರು. ಜ್ಯೋತಿಬಾರ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಜೀವ ತುಂಬಿದವರು ಅವರ ಪತ್ನಿ ಸಾವಿತ್ರಿಬಾಯಿ ಫುಲೆಯವರು. ನಿರಕ್ಷರಿಯಾದ ಅವರು ಗಂಡನಿಂದ ಅಕ್ಷರಜ್ಞಾನ ಪಡೆದುಕೊಂಡು ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ಶಾಲೆಗೆ ಶಿಕ್ಷಕಿಯಾದುದು ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖವಾಗುವ ಸಂಗತಿ. ಆಕೆ ಭಾರತದ ಪ್ರಥಮ ಮಹಿಳಾ ಶಿಕ್ಷಕಿಯಾಗಿದ್ದರು.

ಈಗಿನ ಗಂಜಪೇಠದಲ್ಲಿ ಫುಲೇವಾಡೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿತ್ತು. ೧೮೬೦ರಲ್ಲಿ ಫುಲೆಯವರು ಈ ಮನೆಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದರು. ಇಂದು ಈ ಮನೆ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸ್ಮಾರಕವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಫುಲೆಯವರ ಸ್ಮಾರಕಕ್ಕೆ ಸಮತಾಭೂಮಿಯೆಂಬ ಹೆಸರಿಡಲಾಯಿತು. ಈ ಸಮತಾಭೂಮಿಯ ನಿರ್ಮಾಣ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಯಾರೂ, ಯಾವರೀತಿಯ ವಿರೋಧವನ್ನೂ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸ ದಿರುವುದನ್ನು ನಾವು ಚಿಂತಿಸಬೇಕು. ೧೯೯೩ ಡಿಸೆಂಬರ್ ೧೦ ರಂದು ಈ ಸ್ಮಾರಕವನ್ನು ಆಗಿನ ಭಾರತದ ರಾಷ್ಟ್ರಪತಿ ಶಂಕರದಯಾಳ ಶರ್ಮಾರವರು ಲೋಕಾರ್ಪಣೆ ಮಾಡಿದರು. ಈಗತಾನೆ ಪುಣೆಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ "ಸಾವಿತ್ರಿಬಾಯಿ ಫುಲೆ ವಿದ್ಯಾಪೀಠ" ಎಂದು ಮರುನಾಮಕರಣ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಇವೆರಡು ಸಂಗತಿಗಳು ಜ್ಯೋತಿಬಾ-ಸಾವಿತ್ರಿಯರ ಜೀವಂತಿಕೆಯನ್ನು ಸಿದ್ಧಮಾಡಿ ತೋರಿಸುತ್ತವೆ.

ಮುಂದೆ ಭಾರತದ ಯಾವುದೇ ಸಾಮಾಜಿಕ ಚಳವಳಿಗೆ ಈ ದಂಪತಿಗಳ ಕಾರ್ಯವಿಧಾನ ಮಾದರಿಯಾಯಿತು ಎಂಬುದು ಹೆಮ್ಮೆಯ ಸಂಗತಿ.

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಇಂದು ಫುಲೆ ಸಾಮಾಜಿಕ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರವಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ಫುಲೆಯವರ ತರುವಾಯ ಈ ಸಾಮಾಜಿಕ ಚಳವಳಿಗೆ ಜೀವ ತುಂಬಿದವರು ಶಾಹು ಮಹಾರಾಜರು. ರಾಜಭೋಗದ ಆಸೆ ಯಾರಿಗೆ ತಾನೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ? ಆದರೆ Prophets are ahead of their time ಅಂದರೆ ದೃಷ್ಟಾರನ ದೃಷ್ಟಿ ದೂರದಲ್ಲಿ ನಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ಬುದ್ಧನಂಥ ದೃಷ್ಟಾರ ಎಂದೂ ರಾಜನಾಗಲು ಬಯಸುವದಿಲ್ಲ. ಶಿವಾಜಿ ಮಹಾರಾಜರಂತೆ ಶಾಹುಮಹಾರಾಜರಿಗೆ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ವೈರಿಗಳ ಮೇಲೇರಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಯುದ್ಧ ಮಾಡುವ ಪ್ರಸಂಗ ಬರಲಿಲ್ಲವಾದರೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ಅಧರ್ಮಗಳ, ಅಸಮಾನತೆಗಳ ವಿರುದ್ಧ ಇಡೀ ಜೀವನಪರ್ಯಂತ ಉಗ್ರವಾಗಿ ವೈಚಾರಿಕ ಹೋರಾಟ ಮಾಡುವುದು ಮಾತ್ರ ಅತ್ಯಂತ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಯಿತು. ಶಾಹುರವರು ಒಂದು ಸಂಸ್ಥಾನ (ಕೊಲ್ಹಾಪೂರ - ಕರವೀರ ಸಂಸ್ಥಾನ)ದ ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಜನಾಗಿದ್ದರೂ ಸಾರ್ವಭೌಮನಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವರು ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿ ಬ್ರಿಟಿಷರ ಅಧೀನದಲ್ಲಿ ರಾಜರಾಗಿದ್ದರು. ಬ್ರಿಟಿಷರು ನೀಡಿದ್ದ ಅಧಿಕಾರದ ಮಿತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಸಮಗ್ರ ಬದಲಾವಣೆಯ ಕನಸನ್ನು ಶಾಹು ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದರು.

ತಾನು ರಾಜನಾದ ತಕ್ಷಣ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಸಮಗ್ರ ಬದಲಾವಣೆ ತಂದು ಬ್ರಾಹ್ಮಣೇತರರನ್ನು ತಮ್ಮ ನೌಕರಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡರು. ಇದು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ವೈರತ್ವಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಯಿತು. ಅವರು ಇಂಥ ಬದಲಾವಣೆಯನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿರಲಿಲ್ಲ. ತಾನು ರಾಜನಾದಮೇಲೆ ಶಾಹುಮಹಾರಾಜರು ತಮ್ಮ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸುತ್ತುಹಾಕಿ ಬಂದರು. ಬಹುಶಃ ಈ ರೀತಿ ತನ್ನ ರಾಜ್ಯವನ್ನೆಲ್ಲ ಸುತ್ತುಹಾಕಿ ಪರಿಚಯಿಸಿಕೊಂಡ ರಾಜ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇವರೇ ಮೊದಲಾಗಿರಬೇಕು. ಶಾಹುರವರ ಒಂದು ಪೂಜಾ

ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಪುರೋಹಿತನು ವೇದೋಕ್ತ ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ನುಡಿಯದೆ ಪುರಾಣೋಕ್ತ ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ನುಡಿದು ಅವರನ್ನು ಅವಮಾನ ಮಾಡಿದ ಪ್ರಸಂಗವೇ 'ವೇದೋಕ್ತ ಪ್ರಸಂಗ'ವೆಂದು ತುಂಬ ಪ್ರಚಾರ ಪಡೆಯಿತು. ಪುರೋಹಿತನಿಂದ ಆದ ಅವಮಾನವನ್ನು ಅವರು ಆಹ್ವಾನವೆಂದು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಸನಾತನಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ವಿರುದ್ಧ ಬಂಡೆದ್ದು ಬಹುಜನ ಸಮಾಜದ ಉದ್ಧಾರಕ್ಕಾಗಿ ಕಂಕಣಬದ್ಧರಾದರು. ದಲಿತರ ಮತ್ತು ಕೆಳವರ್ಗದವರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ತಮ್ಮ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡರು. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ವಿಚಾರಮಾಡಬೇಕಾದ ಅಂಶವೆಂದರೆ, ಫುಲೆಯವರಿಗಿಲ್ಲದ ರಾಜಕೀಯ ಅಧಿಕಾರ ಶಾಹುರವರಿಗಿದ್ದುದು. ಶಿಕ್ಷಣದ ಪ್ರಸಾರಕ್ಕಾಗಿ ಫುಲೆಯವರಂತೆ ಶಾಹುರವರು ಬೇರೆ-ಬೇರೆ ಸಮಾಜದವರಿಗಾಗಿ ಬೇರೆ-ಬೇರೆ ವಸತಿಗ್ರಹಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ, ಬಹುಜನ ಸಮಾಜದ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಸೌಲಭ್ಯವನ್ನು ಒದಗಿಸಿಕೊಟ್ಟರು. ದಲಿತರಿಗೆ, ರೈತರಿಗೆ, ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ, ಮಹಿಳೆಯರಿಗೆ, ಅಲೆಮಾರಿ ಜನಾಂಗದವರಿಗೆ ಹೀಗೆ ಬೇರೆ-ಬೇರೆ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸಾಮಾಜಿಕ, ಆರ್ಥಿಕ, ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಸುಧಾರಣೆಗಳನ್ನು ಶಾಹುರವರು ಕೈಕೊಂಡರು. ಫುಲೆಯವರ 'ಸತ್ಯಶೋಧಕ' ಸಮಿತಿಗೆ ಮತ್ತೆ ಜೀವಕಳೆ ತುಂಬಿದರು. ಶಾಹುರವರ ಸತ್ಯಶೋಧಕ ಸಮಿತಿಯ ಮೀಟಿಂಗಿಗೆ ಕರ್ನಾಟಕದಿಂದ ದೇವರಾಯ ಇಂಗಳೆ, ಶಿವಮೂರ್ತಿ ಕಣಬರ್ಗಿಮಠ, ಕೆ.ಎಲ್.ಈ. ಸಂಸ್ಥೆಯ ಸಂಸ್ಥಾಪಕ ಸಪ್ತರ್ಷಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರಾದ ಅರಟಾಳ ರುದ್ರಗೌಡರು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು ಎಂಬುದರ ಉಲ್ಲೇಖಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಶಾಹುರವರ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸುಧಾರಣೆಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಕರ್ನಾಟಕದ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಚುರುಕಾಗಿದ್ದವು ಎಂಬುದು ಗಮನೀಯವಾಗಿದೆ.

ಡಾ. ಬಾಬಾಸಾಹೇಬ ಅಂಬೇಡ್ಕರರು (೧೮೯೧ ಏಪ್ರಿಲ್ ೧೪-೧೯೫೬ ಡಿಸೆಂಬರ್ ೬) :

ತಲ-ತಲಾಂತರಗಳಿಂದ ಮೂಕರಾಗಿ ಬದುಕಿದ್ದವರಿಗೆ ಮೂಕನಾಯಕರಾಗಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದ ಭಾರತದ ಮಹಾನ್ ಮಾನವತಾವಾದಿ ನಾಯಕ ಡಾ. ಬಾಬಾಸಾಹೇಬ ಅಂಬೇಡ್ಕರ. ಶಿಕ್ಷಣ, ಸಮಾನತೆ, ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ, ಸ್ವಾಭಿಮಾನ, ಒಕ್ಕಟ್ಟು ಸಹಬಾಳ್ವೆ ಇವು ದಲಿತರ ಸುಖಬಾಳಿಗೆ ನೆರವಾಗಿ ಬರಬೇಕು. ದಲಿತರು ಈ ಎಲ್ಲ ಸುಖಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಅನುಭವಿಸಬೇಕು ಎಂಬುದು ಅವರ ಮಹಾನ್ ಕನಸಾಗಿತ್ತು.

ಜನನ : ೧೮೯೧ ಏಪ್ರಿಲ್ ೧೪, ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದ ಮ್ಹಾವು (Mhow-Military HQ) ಎಂಬಲ್ಲಿ.

ತಂದೆ : ರಾಮಜಿ ಮಾಲೋಜಿ ಸಕ್ಪಾಲ. ತಾಯಿ : ಭೀಮಾಬಾಯಿ

ಪತ್ನಿ : ರಮಾಬಾಯಿ (ಮುಂಬಯಿಯ ವಾಲಂಗ್‌ಕರರ ಮೊಮ್ಮಗಳು)

ತಂದೆ ತಾಯಿಗಳಿಗೆ ಬಾಬಾಸಾಹೇಬರು ೧೪ನೆಯ ಮಗ. ೧೯೧೩ರಲ್ಲಿ ಮುಂಬಯಿ ವಿ.ವಿ. ಯಿಂದ ಬಿ.ಎ. (ಪರ್ಶಿಯನ್ ಹಾಗೂ ಇಂಗ್ಲೀಷ).

೧೯೧೩ ಬರೋಡಾದ ಸಯಾಜಿರಾವ ಗಾಯಕ್ವಾಡರ ನೆರವಿನಿಂದ ಅಮೇರಿಕದ ಕೋಲಂಬಿಯಾ ವಿ.ವಿ. ಉನ್ನತ ವ್ಯಾಸಂಗ.

೧೯೧೫ ಕೋಲಂಬಿಯಾ ವಿ.ವಿ. ಯಿಂದ ಎಂ.ಎ. ಪದವಿ.

೧೯೧೭ ಕೋಲಂಬಿಯಾ ವಿ.ವಿ. ಯಿಂದ ಪಿಹೆಚ್.ಡಿ ಪದವಿ.

ಹೀಗೆಯೇ ಎಂ.ಎಸ್ಸಿ., ಡಿ.ಎಸ್ಸಿ. ಪದವಿಗಳನ್ನು ಪಡೆದು ಒಂದು ಇತಿಹಾಸ ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಂಬೇಡ್ಕರರು ಮುಂದೆ ತಮ್ಮ ಕಾರ್ಯದಕ್ಷತೆ, ವೈಚಾರಿಕ ಮೌಲ್ಯಗಳಿಂದ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಹಾನ್ ನಾಯಕರಾದರು. ಇವರು ಮಹಾತ್ಮಾ ಜ್ಯೋತಿಬಾರಾವ ಫುಲೆ ಮತ್ತು ಛತ್ರಪತಿ ಶಾಹುಮಹಾರಾಜರ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸುಧಾರಣೆಯ ವಾರಸುದಾರರು. ಫುಲೆಯವರ ಬಗ್ಗೆ ಅಂಬೇಡ್ಕರರು "ಮಹಾತ್ಮಾ ಜ್ಯೋತಿಬಾ ಫುಲೆಯವರ ಅನುಯಾಯಿ ಎಂದೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ನಾನು ಹೆಮ್ಮೆ ಪಡುತ್ತೇನೆ. ಹಾಗೂ ನಿಜವಾದ ಜ್ಯೋತಿಬಾ ಫುಲೆಯವರ ಏಕಮಾತ್ರ ಅನುಯಾಯಿಯಾಗಿದ್ದೇನೆ. ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಜನರ ಸರ್ವಾಂಗೀಣ ಉನ್ನತಿಗಾಗಿ ಯಾವುದೇ ಸಂಘ ಮುಂದಾದರೆ ಅದು ಜ್ಯೋತಿಬಾ ಫುಲೆಯವರ ತತ್ವಧೋರಣೆ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ"[೩೯] ಎಂಬ ಗೌರವೋದ್ಗಾರವನ್ನು ತೆಗೆದಿದ್ದನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ದಲಿತರ ಸಾಮಾಜಿಕ, ರಾಜಕೀಯ, ಆರ್ಥಿಕ, ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಹಕ್ಕುಗಳಿಗಾಗಿ ಅಂಬೇಡ್ಕರರು ಜೀವನಪರ್ಯಂತ ಹೋರಾಡಿದರು. ಅನೇಕ ದಲಿತಪರ ಧೋರಣೆಯ ಸಂಘ-ಸಂಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು, ಪತ್ರಿಕೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು, ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಚಳವಳಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರು. ಧಾರ್ಮಿಕ ಅಸಮಾನತೆಯನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಲು ಅವರು ನಿರಂತರ ಹೆಣಗಾಡಿದರು.

ಸಾಮಾಜಿಕವಾಗಿ, ರಾಜಕೀಯವಾಗಿ, ಶೈಕ್ಷಣಿಕವಾಗಿ ದಲಿತರು ಸಬಲರಾಗಬೇಕು. ಮತ್ತು ಸ್ವತಂತ್ರ ಸ್ವಾಭಿಮಾನದ ಬದುಕು ಅವರು ಬದುಕಬೇಕು. ರಾಜಕೀಯವಾಗಿಯೂ ಅವರು ಸಬಲರಾಗಬೇಕು ಯಾಕೆಂದರೆ "Political is the master Key to open all the doors"ಎಂಬುದು ಅವರ ನಂಬಿಕೆಯಾಗಿತ್ತು. ದಲಿತರ ಉದ್ಧಾರ ಮಾಡಲಿಕ್ಕಾಗಿಯೇ ನಾನು ಜನಿಸಿದ್ದೇನೆ ಎಂಬುದು "If I do injustice to my people on which class I have born, I will end my life with a bullet" ಅವರ ಈ ಮಾತಿನಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ತನ್ನ ಜೀವಕ್ಕಿಂತ ದಲಿತರ ಸೇವೆ ಮುಖ್ಯ ಎಂಬುದು ಅವರ ಜೀವನ ಸಿದ್ಧಾಂತವಾಗಿತ್ತು. ಅಂಬೇಡ್ಕರರು ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಏನು ಸಂಬಂಧ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನೆ ಕೇಳಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಂಬೇಡ್ಕರರ ಚಳವಳಿ ನಾಡಿನ ಎಲ್ಲ ದಲಿತ-ಶೂದ್ರರಿಗೂ ಲಾಗೂ ಆಗುತ್ತದೆ. ದಲಿತರ-ಶೂದ್ರರ ಉದ್ಧಾರಕ್ಕಾಗಿ ಅವರು ಯಾವ ಬೇರೆ ತತ್ವ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳ ಜೊತೆಗೂ ಸಂಧಾನ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ನಾವು ಭಾರತೀಯರು ನೆಮ್ಮದಿಯಿಂದ ಇಂದು ಬದುಕುತ್ತಿರುವುದು ಅಂಬೇಡ್ಕರರಿಂದಲೇ. ಅವರು ನಮ್ಮ ದೇಶದ ಘಟನಾಶಿಲ್ಪಿ. ಅವರು ರೂಪಿಸಿದ, ರಚಿಸಿದ ಘಟನಾತ್ಮಕ ಬದುಕನ್ನೇ ಇಂದು ನಾವು ಭಾರತೀಯರು ಬದುಕುತ್ತಿದ್ದೇವೆ.

ಭಾರತೀಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ ಸಂಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಸಕ್ರೀಯವಾಗಿ ತೊಡಗಿಸಿಕೊಂಡ ಅಂಬೇಡ್ಕರರು ಗಾಂಧೀಜಿಯ ತತ್ವಗಳೊಂದಿಗೆ ಕ್ವಚಿತ್ತಾಗಿ ಸಂಧಾನ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಬಗ್ಗೆ ಅಪಾರವಾದ ಗೌರವವಿದ್ದರೂ ಅವರ ಎಲ್ಲ ತತ್ವಗಳನ್ನು ಅವರು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ ಎಂಬುದು ವಿಶೇಷ.

ಲೋಕಮಾನ್ಯ ಬಾಲಗಂಗಾಧರ ಟಿಳಕ : ಭಾರತೀಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ ಚಳವಳಿಗೆ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಸುಧಾರಣೆಗೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಸರಣಿಯಂತೆ ನಾಯಕರು ಜನ್ಮ ತಾಳಿಬಂದರು. ಅಂಥವರಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖರೆಂದರೆ ಗೋಪಾಲಕೃಷ್ಣ ಗೋಖಲೆ, ಗೋವಿಂದ ರಾನಡೆ, ಲೋಕಮಾನ್ಯ ಟಿಳಕ, ವೀರ ಸಾವರಕರ ಮುಂತಾದವರು. ಈ ಎಲ್ಲ ದಿಗ್ಗಜರ ಸೇವೆ ಸ್ಮರಣೀಯವಾಗಿದೆ. ಲೋಕಮಾನ್ಯ ಟಿಳಕರು ಮೌಲಿಕವಾದ ಚಿಂತನೆಯ ಮೂಲಕ ತಮ್ಮ 'ಛವಿ'ಯನ್ನು ಮೂಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ದೇಶದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ತನು-ಮನ-ಧನ ಹೋರಾಟ ನಡೆಸಿದವರಲ್ಲಿ ಇವರೂ ಒಬ್ಬರು. ಭಾರತೀಯರು ಒಗ್ಗಟ್ಟಾಗಬೇಕು, ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಒಂದುಗೂಡಿದರೆ ಮಾತ್ರ ಶಕ್ತಿಯೊಂದು ರೂಪುಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಅವರು ಅರಿತಿದ್ದರು. ಅವರ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸೇವೆ ಅಮೂಲ್ಯವಾದುದು. ಕರ್ನಾಟಕದ ಜೊತೆಗಿನ ಅವರ ಸಂಬಂಧ ಬಹಳ ಆತ್ಮೀಯವಾದುದು. ಅವರು ಬೆಳಗಾವಿಗೆ ಎರಡು ಸಲ ಬಂದಿದ್ದರು. ಶಂ.ಬಾ. ಜೋಶಿಯವರ ಸ್ವಂತ ಊರಾದ ಗುರ್ಲಹೊಸೂರಕ್ಕೂ ಅವರು ಹೋಗಿ ಬಂದಿದ್ದರು. ಬೆಳಗಾವಿಯ ಗೋವಿಂದರಾವ ಯಾಳಗಿ, ಗಂಗಾಧರರಾವ ದೇಶಪಾಂಡೆ ಟಿಳಕರ ಅನುಯಾಯಿಗಳು. 'ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಗಣೇಶೋತ್ಸವ' ಮತ್ತು 'ಶಿವಜಯಂತಿ'ಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದವರೇ ಟಿಳಕರು. 'ಹಿಂದೂಗಳು ಒಂದಾಗಲಿ' ಎಂಬುದು ಅದರ ಹಿಂದಿನ ಉದ್ದೇಶ. ಟಿಳಕರು ಈ ಉತ್ಸವಗಳನ್ನು ಆರಂಭಿಸುವ ಒಂದು ವರ್ಷ ಮೊದಲೇ (೧೯೦೫) ಬೆಳಗಾವಿಯ ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥರು 'ಗಣೇಶೋತ್ಸವ'ವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದ್ದರು ಎಂಬುದು ಬಹಳ ಜನರಿಗೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. ೧೯೦೬ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಅವರು ಬೆಳಗಾವಿಗೆ ಬಂದು ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಗಣೇಶೋತ್ಸವವನ್ನು ಉದ್ಘಾಟಿಸಿದ್ದರು. "ಎರಡನೆಯ ಸಲ ೧೯೧೬ರಲ್ಲಿ ಬೆಳಗಾವಿಗೆ ಬಂದಾಗ ಇವರ ಭಾಷಣವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಏರ್ಪಡಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಬ್ರಿಟಿಷರು ಅದಕ್ಕೆ ಪರವಾನಿಗೆ ನೀಡಲಿಲ್ಲ. ಸಂಯೋಜಕರು ಗೊಂದಲದಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದರು. ಇಂದು ಬೆಳಗಾವಿ ನಗರ ಮಧ್ಯದ ಖಡೇಬಜಾರ ಪೋಲೀಸ ಠಾಣೆಯ ಸ್ಥಳ ಅಂದು ಖಾಲಿಯಾಗಿತ್ತು. ಸುತ್ತೆಲ್ಲ ತುಂಬ ಕಸ ಬೆಳೆದಿತ್ತು. ಸಂಯೋಜಕರೇ ಅದನ್ನು ಸ್ವತಃ ಸ್ವಚ್ಛಗೊಳಿಸಿ ಭಾಷಣಕ್ಕೆಂದು ಬಯಲು ರಂಗವನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದರು. ಆ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಟಿಳಕರು ಭಾಷಣ ಮಾಡುತ್ತ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು "ಸ್ವರಾಜ್ಯ ನನ್ನ ಜನ್ಮಸಿದ್ಧ ಹಕ್ಕು" ಎಂಬ ಘೋಷಣೆಯನ್ನು ಮೊಳಗಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಅಂದಿನ ಬೆಳಗಾವಿಯ ಆ ಘೋಷಣೆ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ದಾಖಲಾಗಲಿಲ್ಲ[೪೦]

"ಚಿಕ್ಕೋಡಿಯಲ್ಲಿ ಲೋಕಮಾನ್ಯರ ಭಾಷಣದ ಏರ್ಪಾಡಾಗಿತ್ತು. ಅದರ ನಂತರ ತಕ್ಷಣ ಅವರಿಗೆ ಮುಂಬಯಿಗೆ ಹೋಗಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಜನರ ಆಗ್ರಹದಿಂದಾಗಿ ಭಾಷಣವು ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚುಕಾಲ ಬೆಳೆಯಿತು. ಬಹುಶಃ ರೇಲ್ವೆ ತಪ್ಪುತ್ತದೆ ಎಂದು ಟಿಳಕರಿಗೆ ಅನಿಸಿತು. ಅವರು ಅವಸರ ಅವಸರವಾಗಿ ಚಿಕ್ಕೋಡಿ ರೈಲ್ವೆ ಸ್ಟೇಶನ್ನಿಗೆ ಬಂದು ನೋಡುತ್ತಾರೆ ರೈಲು ಇನ್ನೂ ನಿಂತೇ ಇತ್ತು! ಟಿಳಕರು ರೈಲಿನಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ರವಾನೆಯಾದರು. ಗೋವಿಂದ ಯಾಳಗಿಯವರು ಸ್ಟೇಶನ್ ಮಾಸ್ತರರಿಗೆ ವಿನಂತಿಸಿ ರೈಲನ್ನು ಅರ್ಧತಾಸು ಅಲ್ಲಿಯೇ ತಡೆಹಿಡಿದಿದ್ದರು ಎಂಬುದು ಟಿಳಕರಿಗೆ ಆಮೇಲೆ ಗೊತ್ತಾದಾಗ ಯಾಳಗಿಯವರ ಕಾರ್ಯ ಅವರಿಗೆ ಕೌತುಕವೆನಿಸಿತು.[೪೧]

ಟಿಳಕರ ರಾಜಕೀಯ ಚಿಂತನೆ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಚಿಂತನೆ, ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಚಿಂತನೆ, ವೈಚಾರಿಕ ಚಿಂತನೆ ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಅವರೊಬ್ಬ 'Perfect' ಮನುಷ್ಯರಾಗಿದ್ದರು. ಅವರ ಪತ್ರಿಕಾ ಜೀವನವೂ ಅವರ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗೆ ಕಾರಣವಾಯಿತು. ಅವರ ವಿಚಾರಗಳಿಗೆ ಅದೊಂದು ಒಳ್ಳೆಯ ಮಾಧ್ಯಮವಾಯಿತು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೇಸರಿ (ಮರಾಠಿ) ಪತ್ರಿಕೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯೂ ಅತ್ಯಂತ ಜನಪ್ರಿಯ ಪತ್ರಿಕೆಯಾಗಿತ್ತು. ಅದರ ಜನಪ್ರಿಯತೆಯನ್ನು ನಾವು ಕಣ್ಣಾರೆ ಅನುಭವಿಸಿದ್ದೇವೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿಯ ಜಡತ್ವ ತೊಲಗಬೇಕು. ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ಸ್ವತಂತ್ರ ವಿಚಾರಗಳ ಸ್ವರಾಜ್ಯದ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಬೇಕು ಎಂಬುದು ಅವರ ಮನೀಷೆಯಾಗಿತ್ತು. ವೇದೋಕ್ತ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಅವರು ಶಾಹುರವರನ್ನು ಬೆಂಬಲಿಸದಿರುವುದು ವಿಚಿತ್ರವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಏನೇ ಆದರೂ ಟಿಳಕರು ಭಾರತಮಾನ್ಯ ನೇತಾರರು ಎಂಬುದರಲ್ಲಿ ಎರಡು ಮಾತಿಲ್ಲ.

ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಅನೇಕ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರರು, ಚಿಂತಕರು, ಸಮಾಜಸುಧಾರಕರು ಆಗಿ ಹೋದರು. ಅವರ ವಿಚಾರಧಾರೆಗಳು ಒಂದಿಲ್ಲೊಂದು ರೂಪದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಲೋಕವನ್ನು ಸೇರಿಕೊಂಡಿವೆ.

ಸಾವರಕರರು ವೀರ ಸಾವರಕರರೆಂದೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧರು. ಅವರ ಕಾರ್ಯಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಮೈ ನವಿರೇಳಿಸುವಂಥವು. ವಾಸುದೇವ ಬಳವಂತರಾವ ಫಡಕೆ, ಕ್ರಾಂತಿವೀರ ನಾನಾ ಪಾಟೀಲರೂ ಇದೇ ಮಾದರಿಯವರು. ಅಣ್ಣಾಭಾವು ಸಾಠೆಯವರು ತಮ್ಮ ಸಾಹಿತ್ಯದಿಂದ ಸಮಾಜಸೇವೆ ಮಾಡಿದವರು. ವಿಠಲ ರಾಮಜಿ ಶಿಂಧೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ದೊಡ್ಡ ಹೆಸರು. ಎಲ್ಲರೂ ಅವರನ್ನು ಗೌರವದಿಂದ ಕಾಣುತ್ತಾರೆ. ಅವರು ಮೂಲತಃ ಕರ್ನಾಟಕದ ಜಮಖಂಡಿ ತಾಲೂಕಿನ ತೇರದಾಳದವರು. ಕನ್ನಡ-ಮರಾಠಿ ಎರಡರ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಸಮಾನ ಪ್ರೇಮ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡವರು. ದಲಿತರ ಉದ್ಧಾರಕ್ಕಾಗಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸೇವೆಗಾಗಿ ಜೀವನವಿಡೀ ದುಡಿದವರು. ಶಾಹುಮಹಾರಾಜರ ದಿವಾಣಜಿಯಾದ ಅಣ್ಣಾಸಾಹೇಬ ಲಠ್ಠೆ ಬೇಡಕಿಹಾಳದವರು. ಅವರೂ ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಶ್ರಮಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅವರ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಯೊಂದು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿದೆ. ರೈತ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಬಹುಜನ ಸಮಾಜದ ಮಕ್ಕಳ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿ ಅಹರ್ನಿಶಿ ದುಡಿದವರು ಕರ್ಮವೀರ ಭಾವುರಾವ ಪಾಟೀಲರು. ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಜೈನ ಮತದವರಾಗಿದ್ದರೂ ಮರಾಠಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ವಿಲೀನವಾಗಿದ್ದರು ಎಂಬುದು ವಿಶೇಷ. ವಿನೋಬಾ ಭಾವೆಯವರ ಭೂದಾನ ಚಳವಳಿಯೂ ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಮರಣೀಯವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕರು ಸಾಮಾಜಿಕ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಸುಧಾರಣೆ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆ ತರಲು ಹೆಣಗಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಈ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಸರಿಸಬೇಕಾದ ಕೊನೆಯ ಹೆಸರೆಂದರೆ ಅಣ್ಣಾ ಹಜಾರೆ. ಲೋಕಪಾಲ ಮಸೂದೆಗೆ ಅವರಿಗೆ ಭಾರತದಾದ್ಯಂತ ಅಮೋಘ ಬೆಂಬಲ ದೊರಕಿತು. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಅವರು 'International Hero' ಆಗಿ ಗೋಚರಿಸಿದರು. ಭೂಸ್ವಾಧೀನ ಮಸೂದೆಯ ವಿರೋಧವಾಗಿಯೂ ಅವರ ಹೋರಾಟ ಮುಂದುವರೆದಿದೆ. ಹೀಗೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರವು ಅನೇಕ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರರಿಗೆ, ಸಮಾಜ ಸುಧಾರಕರಿಗೆ ಮತ್ತು

ಚಿಂತಕರಿಗೆ ಜನ್ಮ ನೀಡಿದ ನಾಡಾಗಿದೆ. ಇವೆಲ್ಲವುಗಳ ಲಾಭದಿಂದ ಕರ್ನಾಟಕ ವಂಚಿತವಾಗಿಲ್ಲ.

ಸ್ವಾತಂತ್ರ ಕಾಲದ ಚಳವಳಿಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷರ ವಿರುದ್ಧ ಹೋರಾಡಲು, ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಚಳವಳಿಗೆ ಶಕ್ತಿ ತುಂಬಲು ನಾಡಿಗೆ-ನಾಡೇ ಒಂದಾಗಿತ್ತು. ಕರ್ನಾಟಕದ ಅನೇಕ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟಗಾರರೂ ಟಿಳಕರಂಥ ನಾಯಕರಿಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿದ್ದನ್ನು ನಾವು ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಸಾಮಾಜಿಕ ನೆಲೆಯ ಚಿಂತನೆಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ನವಚೈತನ್ಯವನ್ನು ತುಂಬಿದವು ಮತ್ತು ಸುಧಾರಣೆಯ ವಿಚಾರಗಳಿಗೆ ಕೂಡಿಯೇ ಸ್ಪಂದಿಸಿದವು.

೩.೮ ಸಮಾರೋಪ

ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ನೆಲೆಗಳನ್ನು ಕಾಣುವುದಾದರೆ ನಾವು ಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಭಾಷೆಯಿಂದಲೇ ಆರಂಭಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಭಾಷೆಯು ಮನುಷ್ಯನ ಅಂತರಂಗ-ಬಹಿರಂಗವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಮನುಷ್ಯನ ಸಂವೇದನೆಯ ಸೂತ್ರವಾಗುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಹುಟ್ಟಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಮುಂದೆ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಅದರ ಪಾತ್ರ ಅಗ್ರಗಣ್ಯವಾಗುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಕರ್ನಾಟಕ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಭಾಷೆಗಳು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಮೂಲಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮುಂದೆ ಅವು ಪರಸ್ಪರ ಸಹಕರಿಸುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಯಾವುದೇ ಭಾಷೆ ಲಿಖಿತರೂಪ ತಾಳಲು ಅದಕ್ಕೆ ಪೂರಕವಾದ ಪರಿಸರ ಬೇಕು. ಪೋಷಕರ ಸಹಕಾರ ಬೇಕು. ಅಂದರೆ ಮಾತ್ರ ಅದರ ಸರ್ವಾಂಗೀಣ ವಿಕಾಸವಾಗುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಮರಾಠಿಗಿಂತ ಕನ್ನಡವು ಬಹುಬೇಗನೆ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಹೊಂದಿರುವುದಕ್ಕೆ ಇದೇ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಮರಾಠಿಯ ಮೇಲೆ ಕನ್ನಡವು ತನ್ನ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರಿದ್ದನ್ನುಯ ಇಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಭಾಷೆಗಳು ಬೆಳೆದು ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ನಿಲ್ಲಲು ಬೇಕಾದ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸುತ್ತೇವೆ. 'ಧರ್ಮೋ ರಕ್ಷತಿ ರಕ್ಷಿತಃ' ಎಂಬುದು ಭಾರತೀಯರ ಗಾಢವಾದ ನಂಬಿಕೆ. ಅಂದರೆ ನಾವು ಧರ್ಮವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿದರೆ ಅದು ನಮ್ಮನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುತ್ತದೆ ಎಂದರ್ಥ. ಕರ್ನಾಟಕ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಸಮಾನವಾದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿದುದರ ಸ್ಥೂಲ ಚಿತ್ರಣ ಇಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಧಾರ್ಮಿಕ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಇವೆರಡರ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ಪರಾಮರ್ಶಿಸಲಾಗಿದೆ. ಧರ್ಮದೊಂದಿಗೆ ರಾಜಕೀಯವು ಸೇರಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಮುನ್ನಡೆಯಿಸುತ್ತದೆ. ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಅರ್ವಾಚೀನ ರಾಜಕೀಯ ಚರಿತ್ರೆ ಭಿನ್ನವಾಗಿದ್ದರೂ ಪ್ರಾಚೀನ ರಾಜಕೀಯ ಚರಿತ್ರೆ ಒಂದೇ ನೆಲೆಯಿಂದ ಸಾಗುತ್ತ ಬಂದಿದ್ದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕೂಡಿ ಬದುಕಿದ ಈ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳು ಕಾಲಾಂತರದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕಗೊಳ್ಳುತ್ತ ಹೋಗುವುದನ್ನು ತೋರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸಾಹಿತ್ಯ-ಕಲೆಗಳು ಈ ಎರಡೂ ನಾಡಿನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಸಮರಸಗೊಂಡು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪಡಿಸಿವೆ. ಶಿಷ್ಟ ಮತ್ತು ಜನಪದ ಎಂಬ ಎರಡೂ ನೆಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಸಹಸಂಬಂಧ ಜೀವಂತವಾಗಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ವೈಚಾರಿಕತೆಯ ಪರಸ್ಪರ ಕೊಡು-ಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಬಹಳ ಮಹತ್ವದ ಪೂರಕ ಅಂಶವಾಗಿದ್ದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕರ್ನಾಕಟ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ಸಾಮಾಜಿಕ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಪರಿಶೀಲಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ವಿಭಿನ್ನ ನೆಲೆಗಳಲ್ಲಿಯ ಸಮಾನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸುವ ಯತ್ನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಅಡಿಟಿಪ್ಪಣಿಗಳು

೧)	ದುರ್ಗಾಭಾಗವತ	: ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ-ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅನುಬಂಧ - ಭಾಷಾಭಿನ್ನ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಏಕ (ಪು - ೭೧)
೨)	ಸಂ. ಅ. ರಾ. ತೋರೋ	: ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ-ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅನುಬಂಧ (ಪು : ೪೧-೪೨)
೩)	ಪ್ರೊ. ಡಿ. ಕೆ. ಭೀಮಸೇನ ರಾವ್	: ಹದಿಮೂರನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕರ್ನಾಟಕಾಂಧ್ರ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯಾವಲೋಕನ : ಪು-೧೨೭-೨೮
೪)	ಅದೇ	: ಪು - ೧೨೮
೫)	ಅ. ರಾ. ಕುಲಕರ್ಣಿ ಗ. ಹ. ಖರೆ	: ಮರಾಠ್ಯಾಂಚಾ ಇತಿಹಾಸ : ಪು - ೭೫
೬)	ರಾ. ಚಿಂ. ಢೇರೆ	: ಶ್ರೀ ವಿಠಲ : ಏಕ ಮಹಾಸಮನ್ವಯ : ಪು-೫೨-೫೩
೭)	ರಾ. ಚಿಂ. ಢೇರೆ	: ಚಕ್ರಪಾಣಿ : ಪು - ೯೭
೮)	ಗೌರಿಶಂಕರ ಶಾಸ್ತ್ರೀ ಅನಂತಶಾಸ್ತ್ರೀ	: ಯಾತ್ರಾ ಕಲ್ಪಕತಾ : ಪು - ೧೦
೯)	S. G. Tulpule	: The origin of Vithala A New Interpretation ಮರಾಠಿ ಸಂಶೋಧನ ಪತ್ರಿಕಾ. ಅಕ್ಟೋಬರ್-ಡಿಸೆಂಬರ್-೧೯೭೭ Annals of the Bhandarkar Oriental Research Institute (Vol - LVIII & LIX Diamond Jubilee Volume, Pune-1978. PD-1009-1015.
೧೦)	ರಾ. ಚಿಂ. ಢೇರೆ	: ಮೂಲ ಮರಾಠಿ - 'ಲಜ್ಜಾಗೌರಿ' : ಅನು: ವಿಠಲರಾವ ಗಾಯಕವಾಡ : ಪು - ೭
೧೧)	ಎಂ. ಎಂ. ಕಲಬುರ್ಗಿ	: ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳು : ಪು - ೭
೧೨)	ಅದೇ	: „ ಪು - ೧೪
೧೩)	ಲ. ರಾ. ನಸೀರಾಬಾದಕರ	: ಪ್ರಾಚೀನ ಮರಾಠೀ ವಾಙ್ಮಯಚಾ ಇತಿಹಾಸ ಪು - ೦೩
೧೪)	ಎಂ. ಎಂ. ಕಲಬುರ್ಗಿ	: ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳು : ಪು - ೭
೧೫)	ವ್ಯಾ. ಜೋ. ದೇಶಪಾಂಡೆ	: ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದರ್ಶನ, ಸಾಹಿತ್ಯದರ್ಶನ (ಪ್ರಾಚೀನ)
೧೬)	ರಂ. ಶಾ. ಲೋಕಾಪೂರ	: ಕನ್ನಡ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಿ : ಪು - ೧೩ (ಪ್ರಸ್ತಾವನೆ : ಕೀರ್ತಿನಾಥ ಕುರ್ತಕೋಟಿ)
೧೭)	ಅದೇ	: ಪುಟ - ೨೮ (ಪ್ರಸ್ತಾವನೆ : ಕೀರ್ತಿನಾಥ ಕುರ್ತಕೋಟಿ)
೧೮)	(ಅನು) ಜಿ. ಎಸ್. ಅಮೂರ	: ಸೀಮೋಲ್ಲಂಘನ : ಪು - ೧೦೩-೧೦೪
೧೯)	ವಿಠಲರಾವ್ ಗಾಯಕ್ವಾಡ್	: ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ : ಪು - ೨೧೦-೧೧

೨೦) ಸರಜೂ ಕಾಟ್ಕರ್ : ಮರಾಠಿ ದಲಿತ ಕಾವ್ಯ XVII - XVIII

೨೧) ಸಂ : ಅ. ರಾ. ತೋರೋ : (ಸಾಂಗೀತಿಕ ಭಾಷಿಕ ಅನುಬಂಧ) 'ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ-ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅನುಬಂಧ' ಪು - ೨೨೩-೨೨೪

೨೨) ಸಂ. ಅ. ರಾ. ಕುಲಕರ್ಣಿ ಗ. ಹ. ಖರೆ : (ಖಂಡ-೧) ಮರಾಠ್ಯಾಂಚಾ ಇತಿಹಾಸ : ಪು - ೫

೨೩) ಅದೇ : „ ಪು - ೫

೨೪) ಅದೇ : „ ಪು - ೬

೨೫) ಅದೇ : „ ಪು - ೬

೨೬) ಪ್ರೊ. ಡಿ. ಕೆ. ಭೀಮಸೇನರಾವ್ ತೋರಗಲ್ : ಹದಿಮೂರನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕರ್ನಾಟಕಾಂಧ್ರ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯಾವಲೋಕನ : ಪು - ೧೧

೨೭) ಪ್ರೊ. ಡಿ. ಕೆ. ಭೀಮಸೇನರಾವ : ಹದಿಮೂರನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕರ್ನಾಟಕಾಂಧ್ರ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯಾವಲೋಕನ : ಪು - ೪೨

೨೮) ಎಂ. ಎಂ. ಕಲಬುರ್ಗಿ : ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳು : ಪು - ೩೧

೨೯) ರಾಮಚಂದ್ರ ಗೋವಿಂದ ಚೋಥೆ : "ಖಿದ್ರಾಪೂರಚಿ ಮಂದಿರೆ-ಭಾರತೀಯಾಂಚಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಠೇವ" (ಮರಾಠಿ) : ಪು - ೩೧

೩೦) ಸಂ- ಅ.ರಾ. ಕುಲಕರ್ಣಿ ಗ. ಹ. ಖರೆ : ಮರಾಠ್ಯಾಂಚಾ ಇತಿಹಾಸ (ಮರಾಠಿ) ಖಂಡ - ೧ ಪು - ೪೩

೩೧) ಅದೇ : ಪು - ೪೯- ೫೦

೩೨) ವಸಂತ ಆಬಾಜಿ ಡಹಾಕೆ : ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ, ಇತಿಹಾಸ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ (ಪು - ೨೫)

೩೩) ಸಂ- ಅ. ರಾ. ಕುಲಕರ್ಣಿ ಗ. ಹ. ಖರೆ : ಮರಾಠ್ಯಾಂಚಾ ಇತಿಹಾಸ : (ಮರಾಠಿ) ಖಂಡ-೧ ಪು - ೧೦೦

೩೪) ಅ. ರಾ. ಕುಲಕರ್ಣಿ : ಮಧ್ಯಯುಗೀನ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ : ಪು - ೮

೩೫) ಬಿ. ಮುದ್ದಾಚಾರಿ : ಮೈಸೂರು-ಮರಾಠ ಬಾಂಧವ್ಯ : ಪು - ೧೭೧

೩೬) ಸರಜೂ ಕಾಟ್ಕರ್ : 'ಶಿವಾಜಿ ಮೂಲ ಕನ್ನಡ ನೆಲ' : ಪು - ೩೩ - ೩೪

೩೭) ಬಿ. ಮುದ್ದಾಚಾರಿ : ಮೈಸೂರು ಮರಾಠ ಬಾಂಧವ್ಯ : ಪು - ೧೭೫

೩೮) ಎ. ಬಿ. ಘಾಟಗೆ : ದಿ. ಗ್ರೇಟ್ ಶಾಹು - ದಲಿತರ ದೇವರು ಪು - ೮೭

೩೯) ಬಾಬಾಸಾಹೇಬ ಅಂಬೇಡ್ಕರ : ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಭಾಷಣಗಳು (ಮರಾಠಿ) ಅನು : ಡಾ. ಸರಜೂ ಕಾಟ್ಕರ್ - ಪು - ೪೫

೪೦) 'ಸಕಾಳ' (ಮರಾಠಿ) ದಿನಪತ್ರಿಕೆ : ದಿನಾಂಕ : ೦೧-೦೮-೨೦೧೪ : ಪು-೩

೪೧) ಅದೇ : „

ಅಧ್ಯಾಯ - ೪

ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಮೇಲೆ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪ್ರಭಾವಗಳು

೪.೧ ಪೀಠಿಕೆ

ಯಾವುದೇ ನಾಡಿನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಪ್ರಭಾವಗಳು ಅಡಗಿ ಕುಳಿತಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಭಾವಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡು ತನ್ನ ರೂಪ ಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನು ನಿರಂತರವಾಗಿ ಬದಲಾಯಿಸುತ್ತ ಅದು ಸಾಗುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಈ ಪ್ರಭಾವಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಿ ಹೆಸರಿಸುವುದು ಎಂದರೆ ಅದೊಂದು ಅತಿರೇಕದ ಪ್ರಯತ್ನ ಎನಿಸಬಹುದು. ಆಧುನಿಕ ಕಾಲದ ಎಲ್ಲ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನದ ಪರಿಕರಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗಿನ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪ್ರಭಾವಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಿ ಹೇಳುವುದು ಸಾಹಸದ ಕಾರ್ಯವಾದರೂ ಅಧ್ಯಯನದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಪರಿಶೀಲಿಸುವುದು ಅನಗತ್ಯ ಕಾರ್ಯವೆನಿಸದು. ಸಂಸ್ಕೃತಿಯು ನಮ್ಮ ಅಗತ್ಯಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತ ಬದಲಾಗುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ನಮಗಾದ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಭಾವಗಳನ್ನು ನಾವು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟುವಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದಿಲ್ಲ. ಯಾಕೆಂದರೆ ಪ್ರಭಾವಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಸಂಚಾರಿ ಪ್ರಭಾವಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ ಮತ್ತು ಕೆಲವು ಸ್ಥಾಯೀ ಪ್ರಭಾವಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಸಂಚಾರಿ ಪ್ರಭಾವಗಳು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ವಿಕಾಸದ ಮೇಲೆ ಯಾವ ಪರಿಣಾಮವನ್ನೂ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಬುದ್ಧನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧನೊಬ್ಬನೇ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಸಂತನಾಗಿದ್ದನೇ? ಮತ್ತೆ ಬೇರೆ ಸಂತರು-ಯೋಗಿಗಳು, ತತ್ವಜ್ಞಾನಿಗಳು ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇದ್ದಿರಲಿಲ್ಲವೇ? 'ಇದ್ದರು' ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆಯಾದರೂ ಅವರಾರೂ ನಮಗೆ ಮಹತ್ವದ ಪುರುಷರಾಗಲಿಲ್ಲ. ಬುದ್ಧನಂಥವರು, ಮಹಾವೀರ, ಬಸವಣ್ಣ, ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರರಂಥವರು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ನಿರ್ಮಾಪಕರಾಗುತ್ತಾರಾದ್ದರಿಂದ ಅವರು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಸ್ಥಾಯೀ ಸ್ವರೂಪವಾಗಿದ್ದಾರೆ. ನೂರಾರು ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯ, ಶಿವಾಜಿ ನೆನಪಿನಲ್ಲಿ ಉಳಿದಿದ್ದಾರೆ. ಯಾಕೆಂದರೆ ಅವರು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಸ್ಥಾಯೀ ಸ್ವರೂಪವಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಅವರ ಪ್ರಭಾವಗಳು ನಮ್ಮನ್ನು ಪರಸ್ಪರ ಕಟ್ಟಿಹಾಕಿವೆ. ಈ

ಯುಗಪ್ರವರ್ತಕರು ಕಾಲ-ಕಾಲಕ್ಕೆ ವೈಚಾರಿಕ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗೆ ಒಳಗಾಗುತ್ತಾರೆ ಮತ್ತು ಹೊಸ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಉದಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ನಾವು ಪ್ರಭಾವಗಳನ್ನು 'ನವನವೋನ್ಮೇಷ' ಕ್ರಿಯೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತೇವೆ. ಇಷ್ಟೊಂದು ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದ ಬೆಳೆಯುತ್ತ ಬಂದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯು ಸಂಸ್ಕಾರಗೊಳ್ಳುತ್ತ, ವಿಕಾಸದ ಮತ್ತು ವಿಭಿನ್ನತೆಯ ಸ್ವರೂಪ ತಾಳುತ್ತ ಮುಂದುವರೆಯುತ್ತದೆ. ನಿಸರ್ಗದಲ್ಲಿ ಮಾನವನ ಜೊತೆಗೆ ಬದುಕುತ್ತಿರುವ ಇನ್ನಿತರ ಎಲ್ಲ ಜೀವಿಗಳಿಗೂ ಮತ್ತು ಮನುಷ್ಯರಿಗೂ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವುಂಟಾಗಲು ಈ 'ಸಂಸ್ಕಾರ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ' ಪ್ರಮುಖ ಭಿನ್ನವಾದ ಅಂಶವಾಗಿದೆ.

ಮನುಷ್ಯ ಪರಸ್ಪರ ಕೃತಿಗಳಿಗೆ, ವಿಚಾರಗಳಿಗೆ ಪ್ರಭಾವಿತನಾಗಿ ನಿಂತರ ಹೊಸ-ಹೊಸದನ್ನು ಕಟ್ಟುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ. ಅವನ ಬದುಕು ನಿಂತ ನೀರಲ್ಲ; ನಿರಂತರ ಹರಿಯುವ ರಭಸದ ಪ್ರವಾಹದಂತಿದೆ. ಅವನ ಬದುಕಿನೊಂದಿಗೆ ಅವನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯೂ ತನ್ನ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಸುತ್ತಲೂ ಪಸರಿಸುತ್ತ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಸುತ್ತಲಿನವರ ಮೇಲೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಪ್ರಭಾವದ ಅಚ್ಚೊತ್ತುತ್ತದೆ.

೪.೨ ಅರಸು ಮನೆತನಗಳ ಪ್ರಭಾವಗಳು

"ಶಸ್ತ್ರೇಣ ರಕ್ಷಿತೇ ರಾಜ್ಯೇ ಶಾಸ್ತ್ರಚಿಂತಾ ಪ್ರವರ್ತತೇ" ಎಂದು ವ್ಯಾಸರು ಹೇಳಿದ ಮಾತನ್ನು ಈ ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಸ್ಮರಿಸಬೇಕು. ಶಸ್ತ್ರಗಳಿಂದ ರಾಜ್ಯಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ, ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ, ನಾಶಹೊಂದುತ್ತವೆ. ಒಂದು ಬೆಳೆದರೆ ಇನ್ನೊಂದು ನಾಶವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಕ್ರಿಯೆ ನಿರಂತರವಾಗಿದೆ. ವ್ಯಾಸರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ - "ಶಸ್ತ್ರಗಳಿಂದ ರಕ್ಷಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಶಾಸ್ತ್ರ-ತತ್ವಜ್ಞಾನಗಳು ವಿಕಾಸವಾಗುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತವೆ" ಎಂದು. ರಾಜನಾದವನು ತನ್ನ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಹಿತರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ಕಾಪಾಡಿಕೊಂಡು ಹೋದಾಗ ಮಾತ್ರ ಶಾಸ್ತ್ರ ಚಿಂತನೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವಿಕಾಸವಾಗುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಸಂಸ್ಕೃತಿಯು ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಬೇಕಾದರೆ ನೆಮ್ಮದಿಯ ವಾತಾವರಣ ನೆಲೆಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ರಾಜಕೀಯ ಪ್ರಭಾವಗಳಿಂದ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದುತ್ತ ನಡೆಯುತ್ತವೆ.

ಉತ್ತರವನ್ನು ನಾವು ದೈವ-ದೇವತೆಗಳ ಪುಣ್ಯಭೂಮಿಯೆಂದು ಇಂದಿಗೂ ಭಾವಿಸುತ್ತೇವೆ. ನಮ್ಮ ಕುಲ ಮತ್ತು ಕುಲಾಚಾರಗಳೆಲ್ಲ ಈ 'ಉತ್ತರ'ಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದಾಗಿಯೇ ಇರಬೇಕು ಎಂಬ ಪ್ರಬಲವಾದ ಅಪೇಕ್ಷೆಯು ನಮ್ಮದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರವನ್ನು ಆಳಿದ ಪ್ರಮುಖ ಅರಸುಮನೆತನಗಳಾದ ಸಾತವಾಹನ, ಚಾಲುಕ್ಯ, ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಮನೆತನಗಳು ತಮ್ಮ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಈ ಎರಡು ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರೂ ಅವರು ತಾವು ಉತ್ತರದ ನೆಲೆಯವರೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಾಗ ಅವರು ಈ ಎರಡೂ ರಾಜ್ಯಗಳ ಹೊರಗಿನವರೇ ಆಗುತ್ತಾರೆ. ಆಗ ಅವರು ಕರ್ನಾಟಕದವರೂ ಅಲ್ಲ; ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದವರೂ ಅಲ್ಲವಾಗುತ್ತಾರೆ. ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಹಲವಾರು ಕಾರಣಗಳನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯ ಮನುಷ್ಯನು ನಿರಂತರ ಅಲೆದಾಟ ಮಾಡಿದ್ದನ್ನು ಇತಿಹಾಸ ತೋರಿಸಿಕೊಡುತ್ತದೆ. ಅದೇ ಪ್ರಕಾರ ಜನಾಂಗಗಳು ತಮಗೆ ಅನುಕೂಲವಾದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಬಂದು ನೆಲೆನಿಂತು ಆ ಸಮಯದ ಅಗತ್ಯಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದನ್ನು ನಾವು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುತ್ತೇವೆ. ಕರ್ನಾಟಕ-

ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಒಂದಾದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಉದಯಕ್ಕೆ ಬಂದ ಈ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಅರಸುಮನೆತನಗಳು ಇಂದಿಗೂ ತಮ್ಮ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯನ್ನು ನಿಶ್ಚಿತಪಡಿಸಿಕೊಂಡಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ಅನುಲಕ್ಷಿಸಿ ನಿರ್ಧಾರ ಕೈಕೊಳ್ಳಬೇಕೆನಿಸಿದರೆ ಸಾತವಾಹನರ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯು ಮುಂದಿನ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಮೂಲ ಆಧಾರ ಎನಿಸಿದರೆ ಚಾಲುಕ್ಯ ಮತ್ತು ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಮನೆತನಗಳು ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಸಮಾವಿಷ್ಟಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆಯೆಂದು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಭಾವಿಸಬಹುದು. ಸಾತವಾಹನರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಕೃತ ಭಾಷೆಗೆ ಬಂದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ನಾವು ಪರಿಗಣಿಸಿದರೆ ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಯ ಉಗಮಕ್ಕೆ ಈ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರೀ ಪ್ರಾಕೃತವೇ ಮೂಲ ಎಂಬ ಅನಿಸಿಕೆಯನ್ನು ದೃಢಪಡಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಚಾಲುಕ್ಯರ ಮತ್ತು ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ 'ಮರಾಠೀ ಸಂಸ್ಕೃತಿ'ಯನ್ನು ಪೋಷಿಸುವ, ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸುವ ಕಾರ್ಯಗಳ ಸ್ಪಷ್ಟ ಚಿತ್ರಣಗಳು ಕಂಡು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಕನ್ನಡ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಇವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಪೋಷಣೆಯನ್ನು ಪಡೆಯಿತು ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಸಾತವಾಹನ, ಚಾಲುಕ್ಯ, ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಮನೆತನದ ಅರಸರು ತಮ್ಮನ್ನು 'ದಕ್ಷಿಣಾಪಥೇಶ್ವರ' ಎಂದು ಕರೆದುಕೊಂಡಿದ್ದರಿಂದ ಅವರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಗಳ ಅರ್ಥವು ವಿಸ್ತಾರ ಪಡೆಯುತ್ತವೆ. ಇಡೀ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಮೇಲೆ ಅವರು ತಮ್ಮ ಪ್ರಭುತ್ವವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದ್ದರು ಎಂದರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯ ರಾಜಕೀಯ ಪ್ರಭಾವಗಳನ್ನು ನಾವು ಗುರುತಿಸುವುದು ಕಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

"ಕರ್ನಾಟಕದ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಚಾಲುಕ್ಯರ ಹಿರಿಮೆ ಹಿರಿದಾದುದು. ರಾಜಕೀಯವಾಗಿ ಅದು ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿಯಾದುದು; ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕವಾಗಿ ಅದು ಸಾರವತ್ತಾದುದು, ಸುಂದರವಾದುದು. ಬಾದಾಮಿ ಮತ್ತು ಕಲ್ಯಾಣದ ಎರಡೂ ಶಾಖೆಗಳು ಸೇರಿ ಸುಮಾರು ನಾಲ್ಕುನೂರು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ (ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಇನ್ನೂರು ವರ್ಷಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು) ಆಳಿದರು. ಕರ್ನಾಟಕದ ಚರಿತ್ರೆಯೊಡನೆ ಹಾಸುಹೊಕ್ಕಾಗಿ ಇವರ ಚರಿತ್ರೆ ಸೇರುವಂತಾಯಿತು; ಕರ್ನಾಟಕದ ಭವ್ಯ ಪರಂಪರೆಯ ಅವಿಭಾಜ್ಯಶಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುವಂತಾಯಿತು".[೧]

ಈ ಮೇಲಿನ ಉಕ್ತಿ ಕರ್ನಾಟಕ–ಚಾಲುಕ್ಯ ಸಂಬಂಧಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿ. ಚಾಲುಕ್ಯರು ಕರ್ನಾಟಕದವರಾದರೂ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಅಗಾಧವಾದ ಕಾಣಿಕೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಅವಶೇಷಗಳು ಇಂದಿಗೂ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ತುಂಬ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವುದನ್ನು ಕಣ್ಣಾರೆ ಕಾಣಬಹುದು.

"ಸದ್ಯದ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಅವಲೋಕಿಸಿದರೆ ಈ ಆರು ಮನೆತನಗಳ (ಸಾತವಾಹನ, ವಾಕಾಟಕ, ಚಾಲುಕ್ಯ (ಬದಾಮಿ) ಚಾಲುಕ್ಯ (ಕಲ್ಯಾಣಿ) ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಮತ್ತು ಯಾದವರು). ರಾಜಸತ್ತೆಯು ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗೂ ಅನಿಯಂತ್ರಿತವಾಗಿತ್ತು. ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರದ ಬಂಧನಗಳು ಅವುಗಳ ಮೇಲಿರುತ್ತಿದ್ದರೂ ಅವು ವಿವೇಕಯುತವಾದ ಬಂಧನಗಳು ಮಾತ್ರವಾಗಿದ್ದವು. ಅವು ಕೇವಲ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಇರುತ್ತವೆ. ಕೈಯಲ್ಲಿ 'ಸತ್ತೆ' ಬಂದರೆ ಅವುಗಳನ್ನು ಯಾರೂ ಲಕ್ಷ್ಯಕ್ಕೆ ತಂದುಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಅರಸರು ಅವುಗಳನ್ನು ಪದತಲಕ್ಕೆ ತಂದು ತುಳಿದುಹಾಕುತ್ತಾರೆ. ಸತ್ತೆಯ ಕಾರಣದಿಂದ

ಮನುಷ್ಯನು ಭ್ರಷ್ಟನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಮತ್ತು ಸತ್ತೆಯು ಅಮರ್ಯಾದಿತವಾಗಿದ್ದರಂತೂ ತೀರಿತು, ಆಮೇಲೆ ಭ್ರಷ್ಟತೆಗೂ ಮರ್ಯಾದೆ ಉಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಇದು ಜಾಗತಿಕ ಸತ್ಯವಾಗಿದೆ. ಮಾನವ ಸ್ವಭಾವವೇ ಆ ತೆರನಾಗಿದೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಘಟನೆಗಳು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ. ಇಂಥ ಘಟನೆಗಳು ನಡೆಯದಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ಸೋಜಿಗತೆ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತುತ ಸೋಜಿಗತೆಯು ನಿರ್ಮಾಣ ಗೊಂಡಿದೆಯೆಂಬುದು ಸತ್ಯ ಸಂಗತಿ. ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಸಾತವಾಹನ ದೊರೆಗಳು ಈ ಭೂಮಿಯ ರಾಜಕೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ನೀಡಿದ ಶ್ರೇಷ್ಠತ್ವದ ಕೊಡುಗೆಯನ್ನು ಮುಂದಿನ ವಾಕಾಟಕ, ಪೂರ್ವಚಾಲುಕ್ಯ, ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ, ಉತ್ತರ ಚಾಲುಕ್ಯ ಹಾಗೂ ಯಾದವ ಅರಸರು ಅದೇ ಪಾತಳಿಯಲ್ಲಿ ಪೋಷಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾದರು. ಈ ಭೂಮಿಯ ಯಾವ ಸುಪುತ್ರನಿಗೂ ಇದು ಅಭಿಮಾನಾಸ್ಪದ ಸಂಗತಿ. ಆ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ರೂಪವನ್ನು ಕಂಡು ಅವನು ಧನ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ".[೨]

ಇಲ್ಲಿ ಪು. ಗ. ಸಹಸ್ರಬುದ್ಧೆಯವರು ಈ ಆರು ಮನೆತನಗಳ 'ಸತ್ತೆ'ಯು ಅನಿಯಂತ್ರಿವಾಗಿತ್ತು ಎಂಬುದನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಇಡೀ ದಕ್ಷಿಣ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನವನ್ನು ಆಳುತ್ತ ನಿಯಂತ್ರಣ ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಎಂಥ ಸಮರ್ಥನಿಗೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ರಾಜಕೀಯವಾದ ಪ್ರತ್ಯೇಕತೆ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಇದ್ದಿತ್ತು ಎಂದೂ ಅವರು ಹೇಳುವದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಈ ಎಲ್ಲ ಅರಸು ಮನೆತನಗಳು ಕರ್ನಾಟಕ–ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಗಳೆರಡನ್ನು ಕೆಲಸಲ ಆಂಧ್ರವನ್ನು ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡೇ ಆಳುತ್ತಿದ್ದರೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸಾಕ್ಷಿಗಳು ದೊರೆಯುವದರಿಂದ ಇವರ ವಾರಸುತನ ಹುಡುಕುವುದು ಕಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಭಾವಗಳು ಗೌಣವಾಗುತ್ತವೆ. ಪ್ರಾಕೃತದಿಂದ ಹಂತಹಂತವಾಗಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕಗೊಳ್ಳುತ್ತ ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಯು ತನ್ನ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ನಡೆದಿತ್ತಾದರೂ ಮರಾಠಿ ರಾಜ್ಯವೊಂದು ಈ ರೀತಿಯ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದಿತ್ತು ಎಂದು ಹೇಳಲು ಅವಕಾಶಗಳಿಲ್ಲ. ಅಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ಯಾದವರ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರವು ಮಿಶ್ರಜನಾಂಗಿ, ಮಿಶ್ರಸಂಸ್ಕೃತಿ ಯಾಗಿದ್ದರಿಂದ ಮಿಶ್ರ ರಾಜಕೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಅದು ಒಗ್ಗೂಡಿಸಿಕೊಂಡಿತ್ತು. ಚಾಲುಕ್ಯರು ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ, ಆಮೇಲೆ ಅವರ ರಾಜಧಾನಿ ಬದಾಮಿಗೆ ಸ್ಥಾನಾಂತರಗೊಂಡಿತು ಎಂಬುದನ್ನು ನಾವು ಮರೆಯುವಂತಿಲ್ಲ.

"ಚಾಲುಕ್ಯ ರಾಜವಟೀನೆ ಕನ್ನಡ ವ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷಾಂನಾ ರಾಜಾಶ್ರಯ ದಿಲಾ. ದುಸರ್ಯಾ ಪುಲಕೇಶಿಚ್ಯಾ ಪುತ್ರಾಚಿ (ಚಂದ್ರಾದಿತ್ಯ) ಪತ್ನಿ ವಿಜಯಾಂಬಿಕಾ ಹೀ ಸಂಸ್ಕೃತ ಕವಯಿತ್ರಿ ಹೋತಿ. 'ಸರಸ್ವತಿ' ಅಸೆ ಬಿರುದ ತಿನೆ ಮಿಳವಿಲೆ. ಚಾಲುಕ್ಯ ವಂಶಾಚಿ ಮಾತೃಭಾಷಾ ಕನ್ನಡ ಹೋತಿ"[೩] (ಚಾಲುಕ್ಯರು ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಗಳಿಗೆ ರಾಜಾಶ್ರಯ ನೀಡಿದರು. ಎರಡನೆಯ ಪುಲಕೇಶಿಯ ಮಗನಾದ ಚಂದ್ರಾದಿತ್ಯನ ಪತ್ನಿ ವಿಜಯಾಂಬಿಕಾ ಇವಳು ಸಂಸ್ಕೃತದ ಕವಿಯತ್ರಿಯಾಗಿದ್ದಳು. ಅವಳಿಗೆ 'ಸರಸ್ವತಿ' ಎಂಬ ಬಿರುದು ಇತ್ತು. ಚಾಲುಕ್ಯ ವಂಶದ ಮಾತೃಭಾಷೆ ಕನ್ನಡವಾಗಿತ್ತು). ಕರ್ಹಾಡ, ಅಜಂತಾಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಮೊದಲು ಆರಂಭಿಸಿದ ಈ ಮನೆತನ ತರುವಾಯ ವಾತಾಪಿ (ಬಾದಾಮಿ)ಯನ್ನು ತಮ್ಮ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ವೈಭವಯುತ ಆಳಿಕೆಯನ್ನು ನಡೆಸಿತು. ಇವರ ಅರಸರನ್ನು 'ಕರ್ನಾಟಕೇಶ್ವರ' ಎಂದು ಕರೆದರೆ, ಇವರ ಸೈನ್ಯಕ್ಕೆ

'ಕರ್ನಾಟಕ ಬಲಂ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿದ್ದುದನ್ನು ನಾವು ನೋಡಬಹುದು. ಆರಂಭದ ಚಾಲುಕ್ಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಸೀಮೆಗಳು ನಿರ್ಧಾರವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಚಾಲುಕ್ಯರ ತರುವಾಯ ಆಳಿಕೆಗೆ ಬಂದ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಮನೆತನವೂ ಕನ್ನಡತನವನ್ನು ಎತ್ತಿತೋರಿಸಿ ೯ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ನೃಪತುಂಗನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀವಿಜಯನಿಂದ ರಚಿತವಾದ 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ' ಕೃತಿಯು ಕನ್ನಡದ ಗಡಿಯನ್ನು ನಿಶ್ಚಿತಗೊಳಿಸಿತು. 'ಕಾವೇರಿಯಿಂದಮಾಗೋದಾವರಿವರಮಿದ ೯ ನಾಡದಾ ಕನ್ನಡದೊಳ್' ಎಂಬುದು ಖಚಿತ ಸೀಮಾರೇಖೆಯನ್ನು ಎಳೆಯಿತು. ಕರ್ನಾಟಕದ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಗೆರೆ ಎಳೆದಂತಾದರೂ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಅಸ್ತಿತ್ವ ಸ್ವರೂಪ ಮಾತ್ರ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರು ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಚಾಲುಕ್ಯ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಮುಂದುವರೆಸಿದರು. ಅವರ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಅವಶೇಷಗಳಾಗಿ ಉಳಿದ ಶಾಸನಗಳು, ವಾಸ್ತುಗಳು, ಮಂದಿರಗಳು, ಕಲೆಗಳು ಕರ್ನಾಟಕದ ಪ್ರಭಾವಗಳೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಬಹುದು. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಈ ಕಾಲದ ರಾಜಕೀಯ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಗಳು ವೈಭವಶಾಲಿಯಾಗಿದ್ದರೂ ಎರಡೂ ರಾಜ್ಯಗಳ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸಂಕೀರ್ಣವಾಗಿವೆ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಈ ಕಾಲಾವಧಿಯಲ್ಲಿ ಮರಾಠಿ ಜನತೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ-ಕರ್ನಾಟಕದ ಆಧೀನದಲ್ಲಿ ಇದ್ದುದರಿಂದ ಅದು ಋಣಭಾರದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತ ಹೋಯಿತು. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತರತಮಭಾವ, ಅನಾಚಾರಗಳು ತೋರದ್ದರಿಂದ ಪರಕೀಯತೆ ಗಮನಕ್ಕೆ ಬರಲಿಲ್ಲ.

ಸೇವುಣರು ಅಥವಾ ದೇವಗಿರಿ ಯಾದವರು ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರವನ್ನು ಕೂಡಿ ಆಳಿದ ಅರಸು ಮನೆತನಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾದ ಮನೆತನ.

ಮಧ್ಯಕಾಲೀನ ದಕ್ಖನ (ದಕ್ಷಿಣಾಪಥ) ಪ್ರಾಂತ್ಯವನ್ನು ಆಳಿದ ಅರಸು ಮನೆತನಗಳಲ್ಲಿ ಸೇವುಣ ವಂಶವೂ ಒಂದು. ಇವರು ಇಂದಿನ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಔರಂಗಾಬಾದ ಜಿಲ್ಲೆಯ ದೇವಗಿರಿಯನ್ನು (ಇಂದಿನ ದೌಲತಾಬಾದ್) ತಮ್ಮ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಆಡಳಿತ ನಡೆಸಿದರು. ಇವರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಇಂದಿನ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಹಾಗೂ ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಬಹುಭಾಗವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿತ್ತು. ಸೇವುಣರು ಮೂಲತಃ ಕನ್ನಡಿಗರೇ ಆಗಿದ್ದರು. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಅವರು ಬರೆಯಿಸಿದ ನೂರಾರು ಶಾಸನಗಳು ಇಂದಿನ ಕರ್ನಾಟಕ ಹಾಗೂ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿವೆ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳ ಸಂಖ್ಯಾತ್ಮಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸೇವುಣರ ಶಾಸನಗಳಿಗೆ ದ್ವಿತೀಯ ಸ್ಥಾನ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ. ದೇವಗಿರಿಯನ್ನು ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಇಂದಿನ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಮತ್ತು ಕರ್ನಾಟಕದ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಸೇವುಣರು ಆಡಳಿತ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೆಂಬ ಅಂಶ ಇಲ್ಲಿನ ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಆರಂಭದ ಇತಿಹಾಸಕಾರರು ಸೇವುಣರನ್ನು ತಪ್ಪಾಗಿ ಅರ್ಥೈಸಿದರು. ಹೀಗಾಗಿ ಇಂದಿಗೂ ಅವರನ್ನು ದೇವಗಿರಿಯ ಯಾದವರೆಂದೇ ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ("The Sevunas are generally known in history as the Yadavas of Devagiri. They describe themselves Yadavanarayana and the lords of the city of Dwaravati. For this reason they were believed to have come from the north. but a careful study of the inscriptions of

this family and those of the contemporary families indicates that they hailed from Karnataka and as subordinates of the ruling kings, they were posted as the Governers of the northern region of their kingdom" Ritti Srinivas - 1990-Page-99")[೪]

ಸೇವುಣರ ಕುರಿತು ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸಿದ ಎ.ವಿ. ನರಸಿಂಹಮೂರ್ತಿಯವರು, "ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಆಳಿದ ರಾಜಮನೆತನಗಳಲ್ಲಿ ಸೇವುಣ ವಂಶವೂ ಒಂದು. ದೇವಗಿರಿಯ ಯಾದವರೆಂದೇ ಸೇವುಣರು ಇತಿಹಾಸದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ಗಳಿಗೆ ಪರಿಚಿತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಇವರು ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನವರೆಂಬ ಕಲ್ಪನೆ ಅನೇಕರಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಿಷ್ಟೇ; ಮೊದಲು ಕನ್ನಡನಾಡಿನ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ರಚಿಸಿದ ಫ್ಲೀಟ, ಭಂಡಾರಕರ ಮತ್ತು ಇತ್ತೀಚಿನ ಅಳ್ತೇಕರ, ಡೆರೆಟ್ ಮುಂತಾದವರು ಸೇವುಣರು (ಯಾದವರು) ಮರಾಠರೆಂದೇ ಹೇಳಿದರು". (ಕರ್ನಾಟಕದ ಸೇವುಣರ ಇತಿಹಾಸ ೧೯೭೧–ಪು–XII)[೫]

ದೇವಗಿರಿ ಯಾದವರೆಂದು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಸೇವುಣರು ಹೇಗೆ ಕರ್ನಾಟಕದವರಾಗುತ್ತಾರೆ ಎಂಬುದು ಈ ಹೇಳಿಕೆ ವಿವರ ನೀಡುತ್ತದೆ. ಅದೂ ಅಲ್ಲದೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಇವರ ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳು ದೊರೆತಿರುವುದು ವಿಶೇಷ.

"ಕಲ್ಯಾಣಿಯ ಚಾಲುಕ್ಯರ ನಂತರ ದೇವಗಿರಿಯ ಯಾದವರ ಸತ್ತೆಯು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿತಗೊಂಡಿತು. ಅವರು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯರು ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಯಾವ ವಾದ–ವಿವಾದಗಳೂ ಇಲ್ಲ. ಮೊದಲನೆಯ ಯಾದವ ಸಾಮ್ರಾಟ ಭಿಲ್ಲಮನು ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೮೭ರಲ್ಲಿ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡಿದನು. ಅದರ ಮುಂದಿನ ವರ್ಷದಲ್ಲಿಯೇ ಮುಕುಂದರಾಜನ 'ವಿವೇಕಸಿಂಧು' ಎಂಬ ಮರಾಠಿಯ ಪ್ರಥಮ ಗ್ರಂಥ ಜನ್ಮ ತಾಳಿತು. ಯಾದವರು ಮರಾಠಿಗೆ ಆಶ್ರಯ ನೀಡಿದ್ದರಲ್ಲದೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ನಿಸ್ಸೀಮ ಅಭಿಮಾನವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದ ಮಹಾನುಭಾವ ಪಂಥದ ಸಂಸ್ಥಾಪಕ ಚಕ್ರಧರ ಸ್ವಾಮಿಯ ಶಿಷ್ಯತ್ವವನ್ನು ಅವರು ಹೊಂದಿದ್ದರು. ಮುಕುಂದರಾಜ, ಚಕ್ರಧರ, ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರ ಮುಂತಾದ ಮರಾಠಿ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಆದ್ಯ ಪುರುಷರು ಇವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಉದಯಕ್ಕೆ ಬಂದರು ಮತ್ತು ತಮ್ಮ ರಾಜಸತ್ತೆಯಿಂದ ಯಾದವರು ಮತ್ತು ವಾಣಿಯಿಂದ ಈ ವಿದ್ಯಾಂಸರು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಸೀಮೆ ಮತ್ತ ಅಸ್ಮಿತೆಗೆ ಚಿರಸ್ಥಾಯೀ ರೂಪ ನೀಡಿದರು".[೬]

ಪು.ಗ. ಸಹಸ್ರಬುದ್ಧೆಯವರು ಯಾದವರ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯತ್ವವನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿದಿದ್ದಾರೆ. ಯಾದವರ ಕಾಲವು ಮರಾಟಿಯತ್ವವನ್ನು ಗಟ್ಟಿಕೊಳಿಸಿದ ಕಾಲ ಎಂಬ ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಲ್ಲಿ ಸತ್ಯಾಂಶ ಇಲ್ಲದೆ ಇಲ್ಲ. ಯಾದವರು ಕನ್ನಡ ದಂತೆ ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಗೂ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡಿದ್ದರು ಎಂಬುದರಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಮುಕುಂದರಾಜನ ಗ್ರಂಥ 'ವಿವೇಕಸಿಂಧು' ಈ ರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾದ ಮರುವರ್ಷವೇ ಜನ್ಮತಾಳಿದ್ದನ್ನು ನಾವು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಬೇಕು. ಯಾದವರ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಮರಾಠಿಯು ದಿಗಂತ ಓಟ ಕಂಡಿತು ಎಂದರೆ ನಂಬಲಾಗದು. ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಯು ಈಗಾಗಲೇ ತನ್ನ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ಪಡೆದಿತ್ತು ಮತ್ತು ಇಂಥ ಒಂದು ಪಕ್ವವಾದ ಗ್ರಂಥರೂಪದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಹೊರಗೆಡವಿತ್ತು ಎಂದು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ

ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಯು ಆ ಕಾಲದವರೆಗೆ ಪೂರ್ಣತ್ವ ಪಡೆಯುತ್ತ ಹೇಗೆ ಸಾಗಿ ಬಂದಿತು ಎಂಬುದರ ಮಾಹಿತಿ ಉಪಲಬ್ಧವಿಲ್ಲದಿರುವುದಕ್ಕೆ ಇತಿಹಾಸದ ಕೊರತೆಯೆನ್ನಬೇಕು.

"ಒಂಭತ್ತನೆ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರಾದಿತ್ಯಪುರ (ಚಾಂದೋರ-ಜಿ.ನಾಶಿಕ್)ವು ದೃಢಪ್ರಹಾರ ರಾಜನ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿತ್ತು. ಅವನ ಮಗ ಸೇವುಣಚಂದ್ರ ಎಂಬವನು ಸೇವುಣಪುರ ಎಂಬ ನಗರದ ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡಿದನು. ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಿ ತನ್ನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸಂಸ್ಥಾಪಿಸಿದನು. ಈ ರಾಜಧಾನಿಯ ಪರಿಸರದ ಪ್ರದೇಶವು ಸೇವುಣ ದೇಶವೆಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುತ್ತಿತ್ತು. ಸದ್ಯದ ನಾಶಿಕ ನಗರ, ಅಹಮ್ಮದನಗರ ಮತ್ತು ಔರಂಗಾಬಾದ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಬಹು ಅಂಶ ಪ್ರದೇಶವು ಇದರಲ್ಲಿ ಸಮಾವೇಶಗೊಂಡಿತ್ತು. ಇದು ಯಾದವರ ಆರಂಭಕಾಲದ ರಾಜ್ಯವಾಗಿತ್ತು.

ಯಾದವ ವಂಶೀಯ ರಾಜರು ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಮತ್ತು ಚಾಲುಕ್ಯರ ದರಬಾರಿನಲ್ಲಿ ಸಾಮಂತರಾಗಿದ್ದರು. ಚಾಲುಕ್ಯರು ಬಲಹೀನರಾಗುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಯಾದವರು ತಮ್ಮ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ವಿಸ್ತಾರಗೊಳಿಸಿದರು. ಮೊದಲು ಚಾಲುಕ್ಯರನ್ನು ಆಮೇಲೆ ಕಲಚೂರಿಯರನ್ನು ನಿರ್ನಾಮ ಮಾಡಿ ಯಾದವರು ದಕ್ಷಿಣದ ಮೇಲೆ ತಮ್ಮ ಸ್ವರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೮೭ ರಲ್ಲಿ ಭಿಲ್ಲಮ ಯಾದವನು ದೇವಗಿರಿಗೆ ತನ್ನ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಳಾಂತರಗೊಳಿಸಿ ಅಲ್ಲಿ ತನ್ನನ್ನು ದಕ್ಷಿಣದ ಸಾಮ್ರಾಟನೆಂದು ಘೋಷಿಸಿಕೊಂಡನು. ಅಲ್ಲಿ ಅವನ ರಾಜ್ಯಾಭಿಷೇಕವಾಯಿತು. ಭಿಲ್ಲಮ ಯಾದವನ ತರುವಾಯ ಜೈತ್ರಪಾಶ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೯೧-೧೨೧೦), ಸಿಂಘಣ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೧೦-೧೨೪೭), ಕೃಷ್ಣ (೧೨೪೭-೧೨೬೦), ಮಹಾದೇವ (೧೨೬೧-೧೨೭೧) ಮುಂತಾದ ರಾಜರು ಆಗಿ ಹೋದರು. ಸಿಂಘಣ ಯಾದವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯಾದವ ರಾಜ್ಯವು ತುಂಬ ವಿಸ್ತಾರಗೊಂಡಿತು. ವರ್ಹಾಡ, ಖಾನದೇಶ, ಭೀಡ, ಫರಭಣಿ, ಕೊಲ್ಹಾಪೂರ, ರತ್ನಾಗಿರಿ, ಉತ್ತರ ಮೈಸೂರು, ಧಾರವಾಡ ಮುಂತಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಅವರ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದ್ದವು. ಸಿಂಘಣ ಯಾದವ ನಂತರ ಕೃಷ್ಣದೇವನು ಅರಸೊತ್ತಿಗೆ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದನು. ವಾಙ್ಮಯದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇವನ ಕಾಲವು ಉತ್ಕೃಷ್ಟವೆನಿಸಿತು. ಮಹಾನುಭಾವ ವಾಙ್ಮಯದಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಕೃಷ್ಣದೇವನ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಕೃಷ್ಣದೇವರ ತರುವಾಯ ಅವನ ತಮ್ಮ ಮಹಾದೇವನು ಸತ್ತೆಗೆ ಬಂದನು. 'ಮಹಾದೇವೋ ರಾಜ್ಯಧರ್ಮ ಜಾಣೇ' ಎಂದು ಚಕ್ರಧರರು ಪ್ರಶಂಸಿಸಿದ್ದಾರೆ"[೭]

ಈ ಮೇಲಿನ ಹೇಳಿಕೆಗಳಿಂದ ಯಾದವರೂ ಚಾಲುಕ್ಯ-ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರಂತೆಯೇ ತಮ್ಮ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರೂ ಅದರ ವಿಸ್ತಾರವನ್ನು ಕರ್ನಾಟಕ ಸಹಿತವಾಗಿ ಸುತ್ತಲಿನ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತರಿಸಿದ್ದನ್ನು ನೋಡುತ್ತೇವೆ. ಯಾದವರು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡಿದರೂ ಅವರ ಆಡಳಿತಾವಧಿಯಲ್ಲಿ ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಯು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತನ್ನ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಬಲಪಡಿಸಿಕೊಂಡಿತೆಂಬುದರಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ. ಈ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ-ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಗಳೆರಡೂ ತಮ್ಮ ಸ್ವರೂಪ-ಪ್ರಸಾರಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಂಡವು. ಸೀಮೆಯೇ ಇರದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಆಳಿದ ಯಾದವ ಮುಂತಾದ ಅರಸುಮನೆತನಗಳು ಸೀಮಾತೀತ

ಅರಸು ಮನೆತನಗಳೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಚಾಲುಕ್ಯ-ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರು ಸಂಸ್ಕೃತ-ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯತೆ ನೀಡಿದರೂ ಮರಾಠಿಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಲಿಲ್ಲವೆಂದೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಯಾಕೆಂದರೆ ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಮರಾಠಿಯ ಅಸ್ತಿತ್ವ ನಿಶ್ಯಕ್ತವಾದದ್ದು ಗಮನಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಯಾದವರು ಮರಾಠಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಿದರೂ ಕನ್ನಡವನ್ನು ಕಡೆಗಣಿಸಲಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಅಂಶವೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯ ಅರಸರ ರಾಜ್ಯಾಡಳಿತದ ಧೋರಣೆಗಳನ್ನು ನಾವು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಬೇಕೇ ವಿನಃ ಅವರ ಹಕ್ಕನ್ನು ತಮ್ಮದಾಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ವಿಚಾರಗಳಿಗೆ ಮಹತ್ವ ನೀಡಬಾರದು. ಆದರೆ ಕಾಲ ಗತಿಸುತ್ತ ಹೋದಂತೆ ಎರಡೂ ರಾಜ್ಯಗಳ ಸೀಮೆಗಳು ದೃಢವಾಗುತ್ತ ನಡೆದದ್ದನ್ನು ನಾವು ಗಮನಿಸುತ್ತ ಹೋಗಬೇಕು. ಯಾದವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಹೊಯ್ಸಳರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಸೂಚನೆಗಳು ನಮಗೆ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಹೊಯ್ಸಳ-ಯಾದವರ ಯಾದವೀ ಕಲಹದಿಂದ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರದೇಶ ಗಳು ಯಾವಾಗಲೂ ಆತಂಕವನ್ನು ಎದುರಿಸುತ್ತಲೇ ಇದ್ದವು. ಬದಿಯ ಆಂಧ್ರದ ಕಾಕತೀಯರೂ ಈ ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿ ಶಾಮೀಲಾದರು. ಹೀಗೆ ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ-ಆಂಧ್ರಗಳ ಒಳಜಗಳಗಳು ಮುಸಲ್ಮಾನ ಆಳಿಕೆಯನ್ನು ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬರಮಾಡಿಕೊಂಡದ್ದು ಅತ್ಯಂತ ದುರದೃಷ್ಟಕರ ಸಂಗತಿ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಇವರು ಒಂದಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದರೆ ಬೇರೆ ರಾಜರು ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಗೊಳ್ಳುತ್ತಲೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಬೇರೆ ಇತಿಹಾಸವೇ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಹಾಗೆ ಆಗುವುದು ವಿರಳ. ಕೂಡುವಿಕೆ ಕ್ಷಣಕಾಲವಾದರೂ ಹೋರಾಟವೇ ನಿರಂತರವಾಗಿದ್ದನ್ನು ನಾವು ರಾಜಕೀಯ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಹಿಂದು ಸರದಾರರನ್ನೇ ತಮ್ಮ ಸೇವೆಗೆ ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಮುಂದೆ ಮುಸಲ್ಮಾನರು, ಬ್ರಿಟಿಷರು ನಮ್ಮನ್ನು ಆಳಿದ್ದು ಹೇಗೆ ಮರೆಯಲು ಸಾಧ್ಯ? ಈ ಪ್ರದೇಶದ ರಾಜರುಗಳ ಒಳಜಗಳಿನಿಂದ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಪ್ರವೇಶವು ಅನಾಚಾರದ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಪ್ರವೇಶ ನೀಡಿತು. ಈ ಸಮಯದಲ್ಲಿಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಸಂಕೀರ್ಣಗೊಂಡು ಅನೇಕ ವಿನಾಶಕ ತಿರುವುಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತದೆ.

ಯಾದವರ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿಯೇ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಚಾಲ್ತಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಇನ್ನೊಂದು ಕನ್ನಡದ ಅರಸು ಮನೆತನವೆಂದರೆ ಶಿಲಾಹಾರರು. ಇದು ವಾಕಾಟಕರಿಗಿಂತ ವಿಸ್ತಾರದಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠತನ ಹೊಂದಿದ್ದರೂ ಉಪೇಕ್ಷೆಗೆ ಒಳಗಾದ ರಾಜಮನೆತನವೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಶಿಲಾಹಾರರು ಆಡಳಿತ ಮಾಡಿದ್ದು ಇಂದಿನ ದಕ್ಷಿಣ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ. ಇವರ ಶಾಸನಗಳು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿವೆ. ಇವರು ಜೈನಧರ್ಮದ ಅನುಯಾಯಿಗಳಾಗಿದ್ದರು.

"ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ವೃತ್ತಾಂತದಲ್ಲಿ ಶಿಲಾಹಾರ ಮನೆತನವನ್ನು ನಾವು ಕಡೆಗಣಿಸುವಂತಿಲ್ಲ. ಇವರ ಮನೆತನದ ಇತಿಹಾಸ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ, ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಲುಕ್ಯ ಮೊದಲಾದ ರಾಜವಂಶಗಳೊಂದಿಗೆ ಬೆಸೆದುಕೊಂಡಿದೆ. ಸಾಮಂತರಾಜರಾಗಿ ನಾಡಿನ ಧರ್ಮ, ಕಲೆ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಕಾಪಾಡಿಕೊಂಡು ಬರುವಲ್ಲಿ ಶಿಲಾಹಾರರು ಮಹತ್ವದ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿದರು. ಇಂದಿನ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಹಾಗೂ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಹತ್ತು ಶಿಲಾಹಾರ ಕುಟುಂಬಗಳು ಆಗಿ ಹೋಗಿವೆ; ಆಡಳಿತ ಮಾಡಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಮುಖ್ಯ ಮನೆತನಗಳನ್ನು ಈ ಅಧ್ಯಯನದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ

ಗಮನಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅವು ಇಂತಿವೆ:

೧) ಉತ್ತರ ಕೊಂಕಣದ ಶಿಲಾಹಾರರು

೨) ದಕ್ಷಿಣ ಕೊಂಕಣದ ಶಿಲಾಹಾರರು

೩) ಕೊಲ್ಹಾಪೂರದ ಶಿಲಾಹಾರರು

೪) ಅಕ್ಕಲಕೋಟೆಯ ಶಿಲಾಹಾರರು

ಶಿಲಾಹಾರರ ಮೂಲ :

ಶಿಲಾಹಾರರು ಮೂಲತಃ ಎಲ್ಲಿಯವರು? ಎಂಬ ಬಗೆಗೆ ವಿದ್ವಾಂಸರಲ್ಲಿ ಏಕಾಭಿಪ್ರಾಯವಿಲ್ಲ. ಮೂಲತಃ ಇವರು ಇಂದಿನ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ತಗರ ಎಂಬ ಪ್ರದೇಶದವರು. ಇವರಿಗೆ 'ತಗರಪುರಾವರಾಧೀಶ್ವರ' ಎಂಬ ಬಿರುದು ಇದ್ದುದನ್ನು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಈ ಪ್ರಾಚೀನ ನಗರದ ಉಲ್ಲೇಖ ಟಾಲಮೆ ಹಾಗೂ ಪೆರಿಪ್ಲಸರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವುದನ್ನು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಈಗಾಗಲೇ ಶೋಧಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ 'ತಗರಪುರ' ಇಂದಿನ ಉಸ್ಮಾನಾಬಾದ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ 'ತೆರ್' ಎಂದು ಬಹುಮಂದಿ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಮನೆತನದ ಹೆಸರು ಶಿಲಾಹಾರ, ಶಿಳಾಹಾರ, ಸಿಯಳಾರ, ಶಿಲಾರ ಎಂದೆಲ್ಲ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಬಹುತೇಕ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ 'ಶಿಲಾಹಾರ' ಎಂಬ ರೂಪವೇ ಕಾಣಸಿಗುವುದರಿಂದ ಪ್ರಸ್ತುತ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನೇ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ("The Silaharas were Kannada Speaking. Tagara from which all branches of the Silaharas migrated lay then in the Kannada Speaking region, though its modern representative; Ter is now included in the Marathi Speaking Maharashtra that these branches had Kannada as their mother tongue" - Mirasi V.V. Inscriptions of Silaharas, Vol. VI. Delhi ASI 1977. Page-VI)[೮]

ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರವನ್ನು ಕೂಡಿ ಆಳಿದ ಎಲ್ಲ ಮನೆತನಗಳೂ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿದ್ದು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿಯೇ ಎಂಬ ವಿಶೇಷ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ನಾವು ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಪ್ರಾಚೀನ ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಅರಸುಮನೆತನ ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗಿನ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ, ಕರ್ನಾಟಕದ ಅರಸರು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿಯೇ ನಿಂತು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ರಾಜಕೀಯ ಪರಿಸರದ ಮೇಲೆ ಕನ್ನಡ ರಾಜಕೀಯ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರಿದರು ಎಂದು ಅರ್ಥೈಸಬಹುದು. ಅಲ್ಲಿಯ ಅವರ ಪ್ರಭಾವ ಎಷ್ಟಿತ್ತೆಂದರೆ 'ಅವರು ನಮ್ಮವರೇ' ಎಂದು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಿಯರು ಭಾವಿಸುವಂತಾಯಿತು.

ಶಿಲಾಹಾರರಂತೆ ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರವನ್ನು ಆಳಿದ ಇನ್ನೊಂದು ಸಣ್ಣ ಮನೆತನವೆಂದರೆ 'ಕಲಚೂರಿ ಮನೆತನ' ಇವರ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಚರಿತ್ರೆ ಉಪಲಬ್ಧವಿಲ್ಲ. ಕಲಚೂರಿ ವಂಶಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಅನೇಕ ಶಾಸನಗಳು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಅವರನ್ನು 'ಕಳಚೂರ್ಯ', 'ಕಳಚುರಿ', 'ಕಳತೂರ್ಯ' ಎಂದು ನಿರ್ದೇಶಿಸಲಾಗಿದೆ.

"ಕಲಚೂರಿ ವಂಶಕ್ಕೆ ಸುಧೀರ್ಘವಾದ ಇತಿಹಾಸವೇನಿಲ್ಲ. ಇವರು ಮೊದಲು ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಲುಕ್ಯರ ಸಾಮಂತರಾಗಿದ್ದರು. ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಲುಕ್ಯ ಪ್ರಭಾವ ಕಡಿಮೆಯಾದ ಸಮಯ-ಸಂದರ್ಭ ನೋಡಿ ಸ್ವತಂತ್ರರಾಗಿ ತಮ್ಮ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿಬಿಟ್ಟರು. ಸುಮಾರು ಇಪ್ಪತ್ತು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಇವರು ಅಧಿಕಾರದಲ್ಲಿದ್ದರು. 'ಪ್ರಾಚೀನ ಕರ್ನಾಟಕದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಕಲಚೂರಿಗಳದ್ದು ಸಂಕೀರ್ಣ ಯುಗ' ಎಂಬುದಾಗಿ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. "ಈ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಉದ್ಭವಿಸಿದ ರಾಜ್ಯಕ್ರಾಂತಿ, ಧರ್ಮಕ್ರಾಂತಿ, ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ರಾಂತಿ ಇವುಗಳ ಯಥಾರ್ಥ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಕಂಡು ಹಿಡಿಯಲು ಮಾಡಿದ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ಇನ್ನೂ ಅಪೂರ್ಣಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಕಲಚೂರಿ ಚರಿತ್ರೆಗೆ ಸಹಾಯಭೂತವಾದ ಸಾಧನ ಸಾಮಗ್ರಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದಿರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬುದು. ಈ ಸಾಧನಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದುವು ಶಿಲಾಶಾಸನಗಳು (ದೇಸಾಯಿ ಪಿ.ಬಿ. ೧೯೮೨ ಪು-೩). ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಲಭ್ಯವಾದ ಕಲಚೂರಿಗಳ ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳು ಅವರ ಇತಿಹಾಸದ ಮೇಲೆ ಬೆಳಕು ಚೆಲ್ಲುವಲ್ಲಿ ಸಹಾಯಕವಾಗಿವೆ. ಕಲಚೂರಿಗಳು ಮೂಲತಃ ಉತ್ತರ ಭಾರತದವರು. ಮಂಗಳವೇಢ ದಕ್ಷಿಣದ ಕಲಚುರಿಗಳ ಮೊದಲ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿತ್ತು."[೯] ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಇವರು ರಾಜಕೀಯ ವರ್ಚಸ್ಸನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದರೂ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯ ಇವರ ಆಳ್ವಿಕೆ ಮಾತ್ರ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಕವಾಯಿತು. 'ರಾಜ್ಯಕ್ರಾಂತಿ, ಧರ್ಮಕ್ರಾಂತಿ, ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ರಾಂತಿ'ಗಳಿಗೆ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಈ ಮನೆತನ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಯಿತು.

ಹೊಯ್ಸಳರು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ತಮ್ಮ ಆಡಳಿತವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದ್ದು ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದತ್ತಲೇ ಹೆಚ್ಚು ವ್ಯಾಪಿಸಿದ್ದು ಗಮನಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಹೊಯ್ಸಳ ಮತ್ತು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧವಿರುವ ಎರಡು ಪ್ರಮುಖ ಸಂಗತಿಗಳೆಂದರೆ ಒಂದು – ಅವರು ಯಾದವರ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಹೋಗಿ ಪಂಢರಪುರದ ನದಿ ತೀರದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಸೇನೆಯ ಬಿಡಾರ ಹೂಡಿದ್ದು ಮತ್ತು ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸೋಮೇಶ್ವರನು ಪಂಢರಪುರದ ಗುಡಿಯಲ್ಲಿಯ ಸ್ಥಂಬದ ಮೇಲೆ ಶಿಲಾಶಾಸನ ನಿರ್ಮಿಸಿ ವಿಠಲನ ಸೇವೆಗಾಗಿ ಅಂಗಭೋಗ, ರಂಗಭೋಗಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿದ್ದು. ಎರಡನೆಯದೆಂದರೆ ಛತ್ರಪತಿ ಶಿವಾಜಿ ಮಹಾರಾಜರ 'ಭೋಸಲೆ' ಮನೆತನಕ್ಕೆ ಭೋಸಲೆಯೆಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿದ್ದು. ಈ ಹೊಯ್ಸಳ ಹೆಸರಿನ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದಲೇ 'ಭೋಸಲೆ' ಎಂಬ ಹೆಸರು ನಿಷ್ಪತ್ತಿಗೊಂಡಿತು ಎಂದು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಚರ್ಚಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಢೇರೆಯವರ "ಶಿಖರ ಶಿಂಘಣಾಪುರಚಾ ಶಂಭುಮಹಾದೇವ" ಎಂಬ ಸಂಶೋಧನ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ:

"ದಕ್ಷಿಣ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯ ದಶಕವು ಐತಿಹಾಸಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಬಹು ಮಹತ್ವವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿದೆ. ಇದುವರೆಗೆ ಒಂದು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಪ್ರಭುತ್ವಕ್ಕೊಳಪಟ್ಟಿದ್ದ ಮೂರು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಮನೆತನದ ದೊರೆಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಹೋರಾಡಿ ಕೊನೆಗೆ ತಮ್ಮಷ್ಟಕ್ಕೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ದುಂದುಭಿಗಳನ್ನು ಮೊಳಗಿಸಿದುದು ಇದೇ ದಶಕದಲ್ಲಿಯೇ. ಬಹುಕಾಲ ದಕ್ಷಿಣ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದ ಎಷ್ಟೋ ಭಾಗವನ್ನು ಏಕಛತ್ರಾಧಿಪತ್ಯದಿಂದಾಳಿದ ಕಲ್ಯಾಣಿ ಚಾಲುಕ್ಯ ಪ್ರಭುತ್ವವು

ನಷ್ಟವಾಗಿ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ರಾಜ್ಯವು ಆಗತಾನೆ ಹೊಸದಾಗಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಲುಪ್ತವಾದುದು ಇದೇ ದಶಕದಲ್ಲಿಯೇ. ಕರ್ನಾಟಕಾಂಧ್ರ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಭಾಷೆಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೂ ಮೂಲ ಕಾರಣರಾದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವಂಶದ ರಾಜರನ್ನು ಸ್ವತಂತ್ರರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದ ಕೀರ್ತಿಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದುದು ಇದೇ ದಶಕಕ್ಕಾಗಿಯೇ. ಕರ್ನಾಟಕಾಂಧ್ರ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಗಳೆಂಬ ಮೂರು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳನ್ನು ಪರಸ್ಪರ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲು ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಆಯಾ ದೇಶದ ವೈವಿಧ್ಯವನ್ನನುಸರಿಸಿ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ, ಜಗತ್ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಡಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ಭರತಖಂಡದ ವಾಸ್ತುಶಾಸ್ತ್ರ, ಶಿಲ್ಪಕಲೆ ಇವುಗಳ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಸಾರಿದಂಥ ಕಲಾಕೋವಿದರಿಗೆ ರಾಜಾಶ್ರಯವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಲು ಕಾರಣೀಭೂತವಾದುದು ಇದೇ ದಶಕವೇ. ಕೊನೆಗೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಅನ್ಯರ ವಶಕ್ಕೊಪ್ಪಿಸಿ ಅವರ ಅಡಿಯಾಳುಗಳಾಗಿ ಬಾಳುವಂತೆ ಮಾಡಲು ಬೀಜಪ್ರಾಯವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದ ಅಪಕೀರ್ತಿಯ ಭಾರವನ್ನು ಹೊತ್ತುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದುದು ಇದೇ ದಶಕವೇ."[೧೦]

ವಿಜಯನಗರದ ನಂತರದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವಂಥ ಮನೆತನಗಳು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಮೇಲೆ ತಮ್ಮ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದ್ದನ್ನು ನಾವು ಕಾಣಲಾರೆವು. ಪರಸ್ಪರ ಯುದ್ಧ-ವೈರತ್ವಗಳು ಮುಂದುವರೆದದ್ದು ಮತ್ತು ತರುವಾಯದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮರಾಠ ಶಿವಾಜಿ ಮತ್ತು ಪೇಶ್ವೆಗಳು ಪ್ರಬಲರಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕವನ್ನು ಎದುರಿಸಿದ್ದನ್ನು ನಾವು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಬೆಳವಡಿ ಮಲ್ಲಮ್ಮ, ಕೆಳದಿ ಚೆನ್ನಮ್ಮ ಮುಂತಾದ ಕರ್ನಾಟಕದ ವೀರ ರಾಣಿಯರು ಮರಾಠಿ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಎದುರಿಸುವ ಮತ್ತು ಅವರಿಗೆ ಆಶ್ರಯ ನೀಡುವ ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಪ್ರಸಂಗಗಳು ಜರುಗುತ್ತವೆ. 'ಮರಾಠಿಯ ಶಿವಾಜಿಯನ್ನು ಬೆಳವಡಿ ಮಲ್ಲಮ್ಮ ಸೋಲಿಸಿದಳು' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಇತಿಹಾಸಕಾರ-ವಿದ್ವಾಂಸರಲ್ಲಿ ಏಕಾಭಿಪ್ರಾಯವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಶಿವಾಜಿಯು ಆಕೆಯ ಧೈರ್ಯ-ಸಾಹಸಗಳನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿಕೊಂಡಿದ್ದನ್ನು ಇತಿಹಾಸ ದಾಖಲಿಸುತ್ತದೆ. ಮುಂದೆ ಮೈಸೂರು ಮತ್ತು ಕೊಲ್ಹಾಪೂರದ ಶಿವಾಜಿಯ ಮನೆತನದಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸೌಹಾರ್ದವುಂಟಾದದ್ದನ್ನು ನಾವು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಸ್ವಾತಂತ್ರಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷರ ಸೇವೆ ಮಾಡುತ್ತ ಈ ಮನೆತನಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಸೌಹಾರ್ದತೆಯಿಂದ ವ್ಯವಹರಿಸಿದ್ದನ್ನು ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಸುಧಾರಣೆಯ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಸಮಾನವಾಗಿ ಆಚರಣೆಗೆ ತಂದಿದ್ದನ್ನು ನಾವು ಗಮನಿಸುತ್ತೇವೆ. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಾ ನಂತರದ ಇತಿಹಾಸ ನಮ್ಮೆದುರಿಗಿದೆ. ಅಖಂಡವಾಗಿ ಒಂದು ಎಂಬಂತಿದ್ದ ಪ್ರಾಚೀನ ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ರಾಜಕೀಯ ಪ್ರಭಾವಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸುವುದು ಅಥವಾ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುವುದು ಸರಿಯಲ್ಲ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಅರಸು ಮನೆತನಗಳು ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾಜಿಕ ಅರಾಜಕತೆಯನ್ನು ನಾವು ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ರಾಜಕೀಯ ಬದಲಾವಣೆಗಳತ್ತ ಹೋದರೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ಧಾರ್ಮಿಕ ಜೀವನಗಳಲ್ಲಿ ಎದ್ದು ತೋರುವಂಥ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ಇಸ್ಲಾಂ ಆಡಳಿತ ಆರಂಭವಾದ ನಂತರ ಮಾತ್ರ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆಯಾಗತೊಡಗಿತು. ಧಾರ್ಮಿಕ ಆಚರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಠೋರತನ ತಲೆಯೆತ್ತಿ ಹಿಂದು ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಸಂಕಟ ಅನುಭವಿಸುವ ದೃಶ್ಯಗಳು ಕಾಣತೊಡಗುತ್ತವೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಮುಸಲ್ಮಾನ ಅರಾಜಕತೆಗಳ ಕಾರಣದಿಂದಾಗಿಯೇ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ

ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಮತ್ತು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಶಿವಾಜಿಯ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಮರಾಠಾ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪನೆಗೊಂಡವು.

೪.೩ ಭಾಷೆಯ ಪ್ರಭಾವ

ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಯ ಉಗಮ ಎಂದು? ಎಂಬುದರ ಬಗ್ಗೆ ಈವರೆಗೆ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಚರ್ಚೆಗಳಾಗಿವೆ. ಅದನ್ನು ಸಂಸ್ಕೃತ ಮೂಲಕ್ಕೊಯ್ಯುವ ಪ್ರಯತ್ನಗಳೂ ಹೇರಳವಾಗಿ ನಡೆದಿವೆ. ಆದರೆ ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಯು ಪ್ರಾಕೃತ ಮೂಲಕ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರೀ ಪ್ರಾಕೃತದಿಂದ ಉದ್ಭವವಾಗಿದೆಯೆಂಬುದು ಇಂದು ನಿರ್ಧಾರಿತವಾಗಿದೆ. ಮರಾಠಿಯು ತನ್ನ ಶುದ್ಧವಾದ ರೂಪವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುವುದು ಹತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಅದೂ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ! ಗಂಗರ ಮಂತ್ರಿ ಚಾವುಂಡರಾಯನಿಂದ ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಜಗತ್ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಗೋಮಟೇಶ್ವರನ ಪಾದತಲದಲ್ಲಿ ಕೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟ ಮರಾಠಿಯ ವಾಕ್ಯವು 'ಶ್ರೀಚಾವುಣ್ಡರಾಜೇಂ ಕರವಿಯಲೆ' ಎಂಬುದು ಮರಾಠಿಯ ಪ್ರಥಮ ಉಪಲಬ್ಧ ಶುದ್ಧವಾಕ್ಯ. ಪ್ರಥಮ ಕನ್ನಡ ಗ್ರಂಥವು ರಚಿತವಾದದ್ದು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ! ಪ್ರಥಮ ಮರಾಠಿ ಉಪಲಬ್ಧ ಶುದ್ಧ ಮರಾಠಿ ವಾಕ್ಯ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ! ಇದೂ ಒಂದು ಯೋಗಾಯೋಗವೇ. ಕನ್ನಡ-ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಗಳು ಪರಸ್ಪರ ದಟ್ಟವಾದ ಸಂಪರ್ಕಕ್ಕೊಳಗಾಗಿ ಪರಸ್ಪರ ಗಾಢವಾದ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದದ್ದು ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ.

ಮರಾಠಿಯ ಪ್ರಥಮ ದರ್ಶನ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಆದರೂ ಅದರ ಪದಪ್ರಯೋಗಗಳು ಬೇರೆ-ಬೇರೆ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಲಬ್ಧವಾಗುತ್ತವೆ. "ಯಾವುದೇ ಭಾಷೆಯ ನಿಶ್ಚಿತ ಉಗಮ ಕಾಲವನ್ನು ಹೇಳುವುದು ತುಂಬ ಕಠಿಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನವಾದ ಲಿಖಿತ ಆಧಾರದಿಂದ ಇದರ ಕಾಲವನ್ನು ನಿಶ್ಚಯಿಸುವುದಾದರೆ ಆ ಭಾಷೆ ಅದಕ್ಕಿಂತ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿ ಇರುವುದೆಂದು ಗ್ರಹಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿಯಾಗಿದ್ದರೂ ಮರಾಠಿಯ ಪ್ರಾಚೀನ ಉಲ್ಲೇಖವು ಉದ್ಯೋತನ ಸೂರಿ ವಿರಚಿತ ೮ನೆಯ ಶತಮಾನದ 'ಕುವಲಯಮಾಲಾ' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಾದುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಮರಹಟ್ಟ ಜನರ ವರ್ಣನೆ ಇದ್ದು, ಅವರು 'ದಿಣ್ಣಲೆ-ಗಹಿಲ್ಲೆ' ಎಂಬ ಭಾಷೆಯನ್ನು ನುಡಿಯುತ್ತಾರೆ ಎಂದಿದೆ. ಅದರ ತರುವಾಯ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಚಾಲುಕ್ಯರಾಜ ಸೋಮೇಶ್ವರ (ರಾಜ್ಯಾಭಿಷೇಕ- ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೨೬)ನು ರಚಿಸಿದ ಮಾನಸೋಲ್ಲಾಸ ಅಥವಾ 'ಅಭಿಲಷಿತಾರ್ಥ ಚಿಂತಾಮಣಿ' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಮರಾಠಿ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲದೆ ಕೆಲ ಮರಾಠಿ ಪದ್ಯಗಳೂ ಒಳಗೊಂಡಿವೆ.

ಉದಾ:

ಜೇಣೆ ರಸಾತಳ ಉಣು ಮತ್ಸರೂಪೆ
ವೇದ ಆಣಿಯಲೆ
ಮನುಶಿವಕ ವಾಣಿಯಲೆ ತೋ
ಸಂಸಾರಸಾಯರ ತಾರಣ ಮೋಹಂತಾ
ರಾವೋ ನಾರಾಯಣು ॥

(ಮತ್ಸರೂಪವನ್ನು ತಾಳಿ ರಸಾತಳದಿಂದ ವೇದಗಳನ್ನೆತ್ತಿ ತಂದ, ಮನು-ಶಿವನ ಸ್ತವನ ಮಾಡಿದ, ಸಂಸಾರದಿಂದ ವಿಮುಕ್ತಗೊಳಿಸುವವ, ಮೋಹವನ್ನು ಸರ್ವನಾಶ ಮಾಡುವ ರಾಜನಾದ ನಾರಾಯಣನು) ಸೋಮೇಶ್ವರನು ಮರಾಠಿ ಓವೀ ಛಂದಸ್ಸಿನ ಮತ್ತು ಕುಟ್ಟುವಾಗ ಮರಾಠಿ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಓವೀ ಹಾಡುತ್ತಾರೆ ಎಂಬ ಉಲ್ಲೇಖಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ.[೧೧]

ಸಾತವಾಹನರ ಹಾಲರಾಜನ ಗಾಥಾಸಪ್ತಶತಿ ಕೃತಿಯಿಂದ ಹಿಡಿದು ಗೊಮ್ಮಟೇಶ್ವರನ ಶಿಲಾಶಾಸನದವರೆಗಿನ ಉಲ್ಲೇಖಗಳು ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಯ ಉದ್ಗಮ ಮತ್ತು ವಿಕಾಸವನ್ನು ಕುರಿತು ವಿವರಣೆ ನೀಡುತ್ತವೆ.

ಕನ್ನಡವು ನೇರವಾಗಿ ತನ್ನ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರಿದ್ದು ಮರಾಠಿಯ ಮಹಾನ್ ಗ್ರಂಥವಾದ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಿಯ ಮೇಲೆ. ಕೆಲ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮರಾಠಿ ವಿದ್ವಾಂಸರಿಗೆ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಿಯನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಕರಕಷ್ಟವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಎಷ್ಟು ಕಾರಣ ಹುಡುಕಿದರೂ ಅವರಿಗೆ ಅದರ ಅರಿವು ಮೂಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅರ್ಥ ನೀಡದ ಅದರ ಪದಗಳಿಗೆ ಅವರು 'ನಿಗೂಢಪದಗಳು' ಎಂದು ಕರೆದು ಸುಮ್ಮನಾದರು. ಕನ್ನಡದ ವಿದ್ವಾಂಸರುಗಳಾದ ಆದ್ಯರಂಗಾಚಾರ್ಯ, ಶಂ.ಬಾ. ಜೋಶಿ, ದ.ರಾ. ಬೇಂದ್ರೆ, ರಂ.ಶಾ. ಲೋಕಾಪೂರರು ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಿಯನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅರಿತುಕೊಂಡು ಅಲ್ಲಿಯ ಕನ್ನಡ ಪದಗಳನ್ನು ಹುಡುಕಿ ಕನ್ನಡದ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಎತ್ತಿ ತೋರಿಸಿ ಮರಾಠಿಗರ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ತಿಳಿಗೊಳಿಸುವ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಿಯ ಮೇಲೆ ಕನ್ನಡ ಪ್ರಭಾವವಾದದ್ದನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳದ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಕರ್ಮಠತನವನ್ನು ನಾವೂ ಮೆಚ್ಚಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಕನ್ನಡಿಗರು ಸಂಪೂರ್ಣ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಿಯ ಮೇಲೆ ತಮ್ಮ ಹಕ್ಕನ್ನು ಚಲಾಯಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಅರಿಕೆ ನಮ್ಮದಾಗಿರಬೇಕು.

ಭಾಂಡಾರಕರ ಪ್ರಾಚ್ಯ ಸಂಶೋಧನ ಸಂಸ್ಥೆ ಪುಣೆಯ ೧೯೩೦ರ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾದ ಆದ್ಯರಂಗಾಚಾರ್ಯರ (ಡಿ. ಆರ್.ಫ್ಹಿ. ಜಹಾಗೀರದಾರ) "Kanarese Influence on old Marathi with special Reference to Jnaneshwari" ಎಂಬ ಲೇಖನವನ್ನು ಮತ್ತು ದ.ರಾ. ಬೇಂದ್ರೆಯವರ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು ಪುಣೆಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅಕ್ಟೋಬರ ೧೯೩೪ ಮತ್ತು ಜನೇವರಿ ೧೯೩೫ ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾದ ಸಂಚಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾದ "ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರ ಪೂರ್ವಕಾಲೀನ ಕಾನಡೀ ವಾಙ್ಮಯ" ಎಂಬ ಮರಾಠಿ ಲೇಖನಗಳಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತವಾಗಿ ಮತ್ತು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿಯೇ ತಮ್ಮ ಸೇವೆಯನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸಿದ್ದರಿಂದ ರಂ.ಶಾ. ಲೋಕಾಪೂರರು ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಿಯನ್ನು ಬಹಳ ಗಂಭೀರವಾಗಿ ಅಭ್ಯಸಿಸಿದರು. ಮೇಲಿನ ಕನ್ನಡದ ಇಬ್ಬರು ಲೇಖಕರ ಋಣವನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿ ರಂ.ಶಾ. ಲೋಕಾಪೂರರು- "ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರೀ ಕಾಲೀನ ಮರಾಠೀ ಭಾಷೇವರ ಕನ್ನಡಚಾ ಪ್ರಭಾವ" (ಇದನ್ನು ವಿಠಲರಾವ್ ಗಾಯಕ್ವಾಡರು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಅನುವಾದ ಮಾಡಿದ್ದು, ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಎಂಬ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗಿದೆ.) ಎಂಬ ಮರಾಠಿ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಿದರು. ಅದನ್ನೇ ಅವರು 'ಹಳಗನ್ನಡ ಮತ್ತು ಮರಾಠಿ' ಎಂದು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಅನುವಾದಿಸಿದರು. ಅದನ್ನು ಹಂಪಿಯ ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವು ಪ್ರಕಟಗೊಳಿಸಿತು. ಈ ಮೂವರು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಬಹುಭಾಷಿಗಳಾದ್ದರಿಂದ

ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ತೊಂದರೆ ಬರಲಿಲ್ಲ.

ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಅದರ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯ ಪ್ರಭಾವ ಆಡುಭಾಷೆಯ ಮೇಲೆ ಯಾವರೀತಿಯಾಗಿತ್ತು ಎಂದು ಹೇಳುವುದು ಅಸಾಧ್ಯವಾದ ಮಾತು. ಮರಾಠಿಯ ಪ್ರಥಮ ಉಪಲಬ್ಧ ಕೃತಿಯಾದ ಮುಕುಂದರಾಜನ 'ವಿವೇಕಸಿಂಧು' ಕೃತಿಯ ಮೇಲೆ ಮತ್ತು ಮಹಾನುಭಾವ ಪಂಥದ ಚಕ್ರಧರನ 'ಲೀಳಾಚರಿತ್ರೆ' ಎಂಬ ಕೃತಿಯ ಕನ್ನಡದ ಪ್ರಭಾವಗಳ ಕುರಿತು ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಯದಿದ್ದರೂ ತರುವಾಯದಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಿಯ ಕುರಿತಾದ ಅಧ್ಯಯನಗಳು ಕನ್ನಡ–ಮರಾಠಿಯಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿವೆ. ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕವು ಮುಂಬಯಿ ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿ ದುಭಾಷಿ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿತ್ತು. ಕನ್ನಡದ ಜೊತೆಗೆ ಎಲ್ಲರೂ ಮರಾಠಿಯನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಹೀಗಾಗಿ ಮರಾಠಿಯ ಕೃತಿಗಳ ಕುರಿತಾದ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಕೆಲ ಸಂಶೋಧಕ ಜಿಜ್ಞಾಸುಗಳು ಕೈಕೊಂಡಿದ್ದನ್ನು ನಾವು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ.

"೧೨ನೆಯ ಶತಮಾನದ ವರೆಗಿನ ಕರ್ನಾಟಕ–ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಸಂಬಂಧ ಸರಿಯಾಗಿ ಲಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಬರಲು ಈ ಎರಡು ಪ್ರಾಂತಗಳ ನಡುವಿನ ಈಗಿನ ದ್ವೇಷ ಅಡ್ಡಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ೧೨ನೆಯ ಶತಮಾನಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲು ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಂತೂ ಹೋಗಲಿ ಪ್ರಾಕೃತ ಅಥವಾ ಮರಾಠಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಕೂಡ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಬಗೆಯ ದ್ವೇಷವಿರಲಿಲ್ಲ. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ ಆ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಕಲಿಯುವುದು ಅವಶ್ಯಕ ಎಂಬ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯೂ ಇತ್ತು. ಹಳಗನ್ನಡ ಕವಿಗಳು ತಮ್ಮನ್ನು 'ಉಭಯಭಾಷಾ ವಿಶಾರದ'ರೆಂದು ಬಹಳ ಅಭಿಮಾನದಿಂದ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಕನ್ನಡ, ಆರ್ಯವರ್ಗದ್ದೇ ಒಂದು ಭಾಷೆಯೆಂದು ಹಳೆಯ ಗ್ರಂಥಕಾರರ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯಿತ್ತು. 'ಸಂಸ್ಕೃತಂ, ಪ್ರಾಕೃತಂ, ಅಪಭ್ರಂಶಂ, ಪೈಶಾಚಿಕಂ ಎಂಬ ಮೂರೂವರೆ ಭಾಷೆಗಳೊಳಪಟ್ಟವು'. ಕನ್ನಡವೆಂದರೆ ಮೇಲಿನ ಮೂರೂವರೆ ಭಾಷೆಗಳಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಭಾಷೆಯೆಂದು ಹತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ಛಂದಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ ನಾಗವರ್ಮ ಬರೆಯುತ್ತಾನೆ. ನಾಗವರ್ಮನ ಈ ತಿಳಿವಳಿಕೆ ಅವನ ಕಾಲಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲೇ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿರಬೇಕು. ಬಾದಾಮಿಯ ಚಾಲುಕ್ಯರ ವಿಜಯಾದಿತ್ಯನ ಒಂದು ತಾಮ್ರಪಟದಲ್ಲಿ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೬೯೯) ಕನ್ನಡವನ್ನು ಪ್ರಾಕೃತ ಭಾಷೆಯೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. "ಅತಃಪರಂ ಪ್ರಾಕೃತ ಭಾಷಾಯಾಂ ವರ್ಣಾನ್ಯೇತ್ಯಾನಿ ದತ್ತಾನಿ" ಎಂದು ಹೇಳಿ ಮುಂದೆ ದಾನಕೊಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶದ ಸೀಮೆಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಕನ್ನಡವನ್ನು ಪ್ರಾಕೃತ ಭಾಷೆಯೆಂದು ಕರೆಯುವ ರೂಢಿ ೧೬ ಮತ್ತು ೧೭ನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗೆ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿತ್ತು. ಹದಿಮೂರನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆಂಡಯ್ಯ (ತಾನು ಶುದ್ಧ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿಯೇ ಕಾವ್ಯ ಬರೆಯುತ್ತೇನೆಂದು ವೀಳ್ಯವೆತ್ತಿದವ) 'ಕಬ್ಬಿಗರಕಾವ'ವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಆದರೆ ಕಾವ್ಯ ಪ್ರಾಕೃತ ಪದಭೂಯಿಷ್ಠವಾದ ಕೃತಿ. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಪ್ರಾಕೃತವೆಂದರೆ ಪರಭಾಷೆಯೇ ಅಲ್ಲವೆನ್ನುವಷ್ಟು ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೆ ಈ ಭಾಷೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಮಮತೆಯಿತ್ತು. ಪ್ರಾಕೃತದ ಬಗ್ಗೆ ಇದ್ದ ಮಮತ್ವವೇ ಮುಂದೆ ಮರಾಠಿಯ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಇತ್ತು. ಯಾಕೆಂದರೆ ಭಾಷೆ ಆಗ ಇನ್ನೂ ರಾಜಕಾರಣದ, ಪ್ರಾಂತೀಯತೆಯ ವಿಷಯವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಭಾಷೆ ಧಾರ್ಮಿಕ ಇಲ್ಲವೆ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಆನಂದದ ಒಂದು ಸಾಧನವಾಗಿತ್ತು.

ವಿಚಾರಗಳ ಮಾಧ್ಯಮ ಎಂಬ ಒಂದೇ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕನ್ನಡಿಗರು ಸಂಸ್ಕೃತ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಕೃತಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಮಮತೆಯನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದರು.

ಕನ್ನಡವೆಂದರೆ ಪ್ರಾಕೃತ್ಯಜನ್ಯ ಭಾಷೆ ಎಂಬ ತಿಳುವಳಿಕೆ ಇದ್ದದ್ದರಿಂದ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಕೃತ ಪದ ಗಳ ಹೊಕ್ಕು ಬಳಕೆಗೆ ಯಾವ ಅಡ್ಡಿಯೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಕನ್ನಡದ ವ್ಯಾಕರಣ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿತ್ತು. ಕಾರ, ಗಾರ, ವಂತ, ವಳ (ಪಾಲ, ವಾಲ, ವಾಳ, ವಳ) ಮೊದಲಾದ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡ ಸಂಸ್ಕೃತ ದಿಂದ ಕಡ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿತು. ಮಾರಾಮಾರಿ, ಹಾಣಾಹಾಣಿಯಂಥ ಸಮಾಸಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ರೂಢಿ ಗೊಳಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮೊನ್ನೆ ಮೊನ್ನೆಯವರೆಗೆ ನಡೆಯಿತು. ಆದರೆ ಅದು ಕನ್ನಡದ ಜಾಯಮಾನಕ್ಕೆ ವಿಸಂಗತ ವೆನಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಈಗ ಕೈಬಿಡಲಾಗಿದೆ. ಕ್ರಿಯಾ ಪ್ರತ್ಯಯ ಮತ್ತು ನಾಮ ವಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳನ್ನು ಹೊರತು ಪಡಿಸಿದರೆ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪ್ರಾಕೃತ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದ ಇಡೀ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡದ ಪ್ರೌಢ ಕವಿಗಳ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ."[೧೨]

ಕನ್ನಡ-ಮರಾಠಿ ಸಾಮರಸ್ಯದಿಂದಾಗಿ ಕನ್ನಡವೂ ಮರಾಠಿಯಂತೆ ಪ್ರಾಕೃತ ಮೂಲವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ತಿಳುವಳಿಕೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ವಿದ್ವಾಂಸರಲ್ಲಿ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮೂಡಿದ್ದು ಸಹಜವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಕನ್ನಡವು ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮರಾಠಿಯ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಒಡೆತನ ಸಾಧಿಸಿತ್ತು.

ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಬಹುಭಾಷಿ ಲೇಖಕ ರಂ.ಶಾ. ಲೋಕಾಪೂರರ 'ಹಳಗನ್ನಡ ಮತ್ತು ಮರಾಠಿ' ಹಾಗೂ 'ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಕಾಲೀನ ಮರಾಠಿ ಭಾಷೇವರ ಕನ್ನಡಚಾ ಪ್ರಭಾವ' (ಮರಾಠಿ) ಎಂಬ ಎರಡು ಗ್ರಂಥಗಳು ಹಳಗನ್ನಡ ಮತ್ತು ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಯ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಮತ್ತು ಪರಸ್ಪರ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಗುರುತಿಸುತ್ತೇವೆ. ಈ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ-ಮರಾಠಿ ವ್ಯಾಕರಣ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ತುಲನಾತ್ಮಕವಾಗಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಲಾಗಿದೆ. ಉದಾ: ಆಖ್ಯಾತ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ, ಮರಾಠಿ. ವಿಭಕ್ತಿಪ್ರತ್ಯಯಗಳಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ, ಮರಾಠಿ, ಕೃದಂತಗಳಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ, ಮರಾಠಿ. ಹೀಗೆ ಮರಾಠಿಯ ಕೆಲ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಹೇಳಿಕೆಗಳನ್ನು ಪರಾಮರ್ಶಿಸುತ್ತ ತಮ್ಮ ಸಂಶೋಧನೆಯನ್ನು ಗಟ್ಟಿಗೊಳಿಸುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಿಯಲ್ಲಿ, ಲೀಳಾಚರಿತ್ರದಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಕನ್ನಡ ಶಬ್ದಗಳ ಪಟ್ಟಿಯನ್ನೇ ಕೊಡುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ.

ಉದಾ :

ಮರಾಠಿ	**ಕನ್ನಡ**
ಅಡದರಣೇಜ-ಅದರಣೆ	ಅದಿರ್, ಕಂಪಿಸು, ನಡುಗು
ಆಜಖಲೇಖ	ಅಂಕಲೆಕ್ಕ
ಆಂಗ	ಅಂಗ
ಆಗಳಾ	ಅಗ್ಗಳ

ಆಟಣೇಜ	ಅಟ್ಟಿಸು, ಒಣಗು
ಉಗಳು – ಉಗಾಳು (ಲಿ.ಚ)	ಉಗುಪ್
ಉಂಡೀ	ಉಂಡಿ, ಆಹಾರ, ತುತ್ತು
ಉಪರಿಏ	ಉಪ್ಪರಿಗೆ
ಉರಣೇಜ	ಉಳಿ
ಉಳಿಗ	ಊಳಿಗಸೇವೆ
ಏಣಿಜೆ, ಏಣೇ	ಎಣಿಸು, ತಿಳಿ, ಗುರುತಿಸು, ಅರಿ
ಏಥ	ಇತ್ತ
ಐಯಾ	ಅಯ್ಯಾ
ಜಾಸರಣೇಜ್, ವೋಸರಣೇಜ್	ಜಾಸರಿಸು, ಕಡಿಮೆಯಾಗು, ಹಿಂಜರಿ
ಕಟಾ	ಅಕ್ಕಟ
ಕಸು	ಕಸುವು, ಶಕ್ತಿ
ಕಾಜಟಳಾ, ಕಟ್ಟಳೆ	ತಕ್ಕಡಿಯ ಪರಡಿ
ಕಾಜಟೀ	ಕಂಟಿ, ಬೇಲಿ
ಕಾತಿ	ಕತ್ತಿ, ಖಡ್ಗ
ಕಾಂಬೀ, ಕಂಬಿ	ಕಬ್ಬಿಣ ಸಲಾಕೆ
ಕಾಲವಣೇಜ್	ಕಲಸು, ಮಿಶ್ರಣಮಾಡು
ಕೂಟ, ಕುಟ್ಟ	ಕುಟ್ಟಿದುದು, ಪುಡಿ
ಕೋಪಟ, ಕೊಂಪೆ, ಖೋಪ	ಗುಡಿಸಲು, ಗವಿ
ಕೋಲು	ಕೋಲು, ಬಡಿಗೆ
ಮರಾಠಿ	ಕನ್ನಡ
ಖುಪಣೇಜ್ (ಖುಪಸಣೆ)	ಕೂರ್ಪು, ಚುಚ್ಚು
ಖುರಪಣೇಜ್	ಕೂರ್ಪು, ನಾಶಪಡಿಸು
ಗಾಡಗೇ	ಗಡಿಗೆ
ಗುಢಿ–ಗುಡಿ	ಧ್ವಜ
ಗೋಮಟೆ	ಗೊಮ್ಮಟ
ಘಾಣಾ	ಗಾಣ

ಚೀಮೋರೆ	ಭೀಮಾರಿ
ಜಗತೀ	ಜಗಲಿ
ಝೋಳಿ	ಜೋಳಿಗೆ
ಝೋಳ	ಜೊಳ್ಳು
ತಾಟ	ತಟ್ಟೆ
ತುಕಗೇ	ತೂಗು
ತೂಪ	ತುಪ್ಪ
ದುರುಡಿ	ದುರಿಡಿ, ಬುಚಿ (ಜಾನಪದ ಪದ)
ಸತಿಕ	ಸಹ, ಸಹಿತ
ನೇಟಕೆ	ನೆಟ್ಟಗೆ
ಪಡಿಘಾ	ಪಡಿಗ, ಉಗುಳುಪಾತ್ರೆ
ಪಹುಡಣೇಜ್	ಪವಡಿಸು, ಅಡ್ಡಾಗು
ಪೋಟ	ಪೊಟ್ಟೆ, ಪೊಡೆ, ಹೊಟ್ಟೆ
ಬಾಬುಳಿ	ಬೊಬ್ಬುಳಿ, ನೀರಿನ ಮೇಲಿನ ಗುಳ್ಳೆ
ಬಿಢಾರ	ಬಿಡಾರ
ಬೋಡಿಕಾ	ಬೋಳು
ಭಾಂಗಾರ	ಬಂಗಾರ
ಭಾಡಿ	ಬಡ್ಡಿ, ಸೂಳೆ
ಮಾಂದಿ	ಮಂದಿ, ಜನಸಮೂಹ
ಮಿರವಣೇಜ್	ಮೆರೆಸು
ಮೇಹುನಾ	ಮೈದುನ
ಲಾಜಚ್	ಲಂಚ
ಲಾಠು-ಲಟ್ಟ	ರಟ್ಟ, ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ, ಪರಾಕ್ರಮ
ವಳಘೇ	ಒಳಗೊಳ್ಳು
ವಳಸಾ	ಬಳಸು
ವಾಢಣೇಜ್	ಬಡಿಸು
ಕನ್ನಡ	ಮರಾಠಿ

ವಾಯ	ವ್ಯರ್ಥ
ವಾರೀ	ಓರೆ, ಡೊಂಕು
ವಾಳಣೇಜ್	ಒಣಗು
ವಿರಣೇಜ್	ವೆರೆ, ಬೆರೆ
ವೊರಕಳು	ಒರೆಗಲ್ಲು (ಒಳಕಲ್ಲು?)
ವೋಲಿ	ಒಲೆ
ಸಲಗೀ	ಸಲುಗೆ, ಆತ್ಮೀಯತೆ
ಸಾಂತೇ	ಸಂತೆ
ಸೇಣ	ಸಗಣ, ಶಗಣಿ
ಸೇಂಬುಡ	ಸುಂಬಡ
ಹೀರಣೇಜ್	ಹೀರು, ಪೀರ್
ಹೋಡ	ಒಡ್ಡ, ಪಣ
ಹೋಯ, ಹೋಯೇ	ಅಪ್ಪುದು, ಹೌದು [(೧೩)]

ಹೀಗೆ 'ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಿ' ಮತ್ತು 'ಲೀಳಾಚರಿತ್ರೆ'ಗಳಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾದ ಕನ್ನಡ ಪದ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಕನ್ನಡವು ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಪ್ರಸಾರಗೊಂಡಿತ್ತು ಮತ್ತು ಜನಪ್ರಿಯವಾದ ಭಾಷೆಯಾಗಿತ್ತು ಎಂಬುದು ಇದರಿಂದ ದೃಢಪಡುತ್ತದೆ. ಈ ಕನ್ನಡದ ಪದಗಳಿಗೆ ಮರಾಠಿಗರು 'ಗೂಢ' ಪದಗಳೆಂದು ಕರೆದರು. ತಮಗೆ ತೋಚಿದ ಅರ್ಥ ಹಚ್ಚುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದರು. ಕನ್ನಡದ ನೆಲೆಯಿಂದ ಚಿಂತಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಯಾರೂ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಆ ಕಾರಣವಾಗಿ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಿಯ 'ಕನ್ನಡ' ಅವರ ಗಮನಕ್ಕೆ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಇಂದಿಗೂ ಅದರ ಬಗ್ಗೆ ಗಂಭೀರವಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಯ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಚಿಂತಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಏನೇ ಆದರೂ ಪ್ರಾಚೀನ ಮರಾಠಿಯ ಮೇಲೆ ಕನ್ನಡದ ಗಾಢವಾದ ಪ್ರಭಾವಗಳನ್ನು ಮರಾಠಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಗ್ರಂಥಗಳಾದ ಲೀಳಾಚರಿತ್ರ ಮತ್ತು ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಿಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಾಚೀನ ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಯು ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯಿಂದ ಕೆಲ ಪದಗಳನ್ನು ನೇರವಾಗಿ ಮತ್ತು ಕೆಲ ಪದಗಳನ್ನು ಭಾಷಾಂತರ ಮೂಲಕವಾಗಿ ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದೆ. ಮರಾಠಿ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಭಾಷಾ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅಧ್ಯಯನ ಕೈಕೊಳ್ಳುವಾಗ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಗೆ ನೀಡಬೇಕಾದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ನೀಡಲಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಅವರ ಅಂದಿನ ಈ ಅಧ್ಯಯನ ಅಪೂರ್ಣವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಈ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಹೆಸರಿಸಬೇಕಾದ ಒಬ್ಬ ವಿದ್ವಾಂಸರೆಂದರೆ ಮಹರ್ಷಿ ವಿಠಲ ರಾಮಜಿ ಶಿಂಧೆಯವರು. ವಿ.ರಾ. ಶಿಂಧೆಯವರು ಮೂಲತಃ ಕರ್ನಾಟಕದ ಜಮಖಂಡಿ ತಾಲೂಕಿನ ತೇರದಾಳದವರು. ಕನ್ನಡ–ಮರಾಠಿ ಎರಡನ್ನೂ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬಲ್ಲವರು. ಧರ್ಮ, ಇತಿಹಾಸ, ಸಮಾಜಶಾಸ್ತ್ರದ ಸಂಶೋಧಕರು.

ಸಾಮಾಜಿಕವಾಗಿ ಹಿಂದುಳಿದವರಿಗಾಗಿ ತಮ್ಮ ಸೇವೆಯನ್ನು ಮೀಸಲಿಟ್ಟವರು. 'Depressed classes mission society of India'ದ ಸಂಸ್ಥಾಪಕರು. ಅಂದ ಮೇಲೆ ಅವರ ಕಾರ್ಯಕ್ಷೇತ್ರದ ಪರಿಚಯ ನಮಗಾಗುತ್ತದೆ. ಕನ್ನಡ-ಮರಾಠಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಸಮನ್ವಯದ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಅವರು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅವರು ಈ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ೧೯೨೩ ರಲ್ಲಿಯೇ ಮಂಡಿಸಿದ್ದಾರೆ.

"ಮರಾಠಿಯಲ್ಲಿ ಗ್ರಂಥರಚನೆಯಾಗುವ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಅದರ ಶಬ್ದಕೋಶದಲ್ಲಿಯ ಸರಿಸುಮಾರು ಅರ್ಧದಷ್ಟು ಶಬ್ದಗಳು ಕನ್ನಡದಿಂದ ಬಂದಿದ್ದವು. ಮುಂದೆ ಅದು ಸಮಗ್ರ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಹೊಂದಿ ಅಭಿಜಾತ ದರ್ಜೆಗೇರಿದಾಗ ಯಾವುದೇ ಭಾಷೆಯನ್ನೂ ಅದು ತನ್ನ ಹಿಡಿತದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳತೊಡಗಿತು. ಜೋಶಿಯವರು ತಮ್ಮ 'ಮರಾಠಿ ಶಬ್ದಸಿದ್ಧಿ' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ೧೭೭-೧೮೦ ಪುಟಗಳಲ್ಲಿ ಮರಾಠಿಯಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಕನ್ನಡದ ಸುಮಾರು ೨೬೩ ಶಬ್ದಗಳ ಪಟ್ಟಿಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಈ ಪಟ್ಟಿ ಪೂರ್ಣವಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಎಷ್ಟೋ ಪಟ್ಟು ಕನ್ನಡದ ಶಬ್ದಗಳು ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಅನಾಮಿಕವಾಗಿ ವ್ಯವಹರಿಸುತ್ತವೆ. ಮೇಲಿನ ೨೬೩ ಶಬ್ದಗಳ ಪೈಕಿ ೪೦ ಕ್ಕಿಂತಲೂ ಮೇಲ್ಪಟ್ಟ ಹೆಸರುಗಳು ಕನ್ನಡದವಲ್ಲ. ಸಧ್ಯದ ಮರಾಠಿಯಿಂದ ಎಷ್ಟೋ ಕನ್ನಡ ಶಬ್ದಗಳು ಲುಪ್ತವಾಗಿವೆ. ಆದರೂ ಪ್ರಾಚೀನ ಮರಾಠಿಯಲ್ಲಿ ಅವು ಗಮನಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತವೆ. ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರನ 'ಅಮೃತಾನುಭವ' ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಕನ್ನಡದ ಈ ಕೆಳಗಿನ ಪದಗಳು ಸಧ್ಯದ ಮರಾಠಿಯಲ್ಲಿ ಸಿಗುವುದಿಲ್ಲ - ಅಡವಿ=ಅರಣ್ಯ, ನೀಂದ=ನಿಜ, ಉಪೇಗಿ=ಉಪಯೋಗಿ, ಮತ್ತು=ಮಗ, ಆಣಖೀ, ಅಪಾಡ (ಪಾಡ)=ಚಾಂಗಲೇ, ಬೋಣ=ನೈವೇಧ್ಯ, ಮಶಿ=ಶಾಯೀ, ಭಂಗಾರ=ಸೋನೆ, ಆಯೀತಾ=ಅಸಲೇಲಾ ಮುಂತಾದವು. ಮುಂದಿನ ಶಬ್ದಗಳು ಇಂದಿಗೂ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿವೆ - ಮೋಳಿ/ಮೊಟ್ಟೆ=ಮೋಟ, ಸಗಟ (ಸಂಗಡ)=ಸಹಿತ, ಉಗಳಿ=ಓಕ, ಪಳಹ=ಕಾಪೂಸ (ಪಳಕಾಟ್ಯಾ ಎಂಬ ಶಬ್ದದಲ್ಲಿ ಇದರ ಯೋಜನೆ ಇದೆ) ಮೂಗ (ಮೂಕ)=ಮುಕಾ ಮುಂ. ಒಂದೇ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟೊಂದು ಶಬ್ದಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆಯೆಂದಮೇಲೆ ಎಲ್ಲ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಆಡು ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೊಂದು ಶಬ್ದಗಳು ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದವು ಎಂಬುದನ್ನು ಯೋಚಿಸಲೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ವೈದಿಕ ಭಾಷೆಗೆ ಸಂಬಂಧವಿರದ ಎಷ್ಟೋ ಶಬ್ದಗಳು ಪ್ರಾಕೃತ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ದೇಶೀಯ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಬಳಕೆಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದವು. ಇವು ಮೂಲತಃ ದ್ರವಿಡ ಅಥವಾ ಮುದಗಲಿ (ಚೀನಿ, ತಿಬೇಟಿ, ಗಾನಖೇಮಾರ) ಭಾಷೆಯ ಪದಗಳಾಗಿರಬೇಕು. ಈ ಸೂಕ್ಷ್ಮದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಜೋಶಿಯವರ ಮರಾಠಿಯ 'ಶಬ್ದಸಿದ್ಧಿ' ಎಂಬ ಬೃಹತ್ ಶಬ್ದಕೋಶವನ್ನು ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಪರಿಶೀಲಿಸಬೇಕು ಎಂದು ನನಗನಿಸುತ್ತದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿ ನೀಡಿದ ಸುಮಾರು ೧೫೦ ಶಬ್ದಗಳ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ದೂರದಿಂದ ಆರ್ಯ ಭಾಷೆಗೆ ಹಚ್ಚಲು ಬರುತ್ತದಾದರೂ ಅವು ನೇರವಾಗಿ ಕನ್ನಡದಿಂದಲೇ ಬಂದವುಗಳಾಗಿವೆ. ಅವು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದವು. ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೆ ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಧ್ಯದ ಮರಾಠಿಯಲ್ಲಿಯ ಸಂಸ್ಕೃತ ಮತ್ತು ಇತರ ಪರಕೀಯ ತತ್ಸಮ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಕಳೆದು ಉಳಿದ ಶುದ್ಧ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ಶುದ್ಧ ಮರಾಠಿ ಶಬ್ದಗಳಾವವು ಮತ್ತು ಕನ್ನಡದ ಮೂಲಕ ಮರಾಠಿಯಲ್ಲಿ ಬಂದ ಶಬ್ದಗಳಾವವು ಎಂದು ನಿರ್ಧರಿಸುವುದು ತುಂಬ ಕಠಿಣ. ಸಾವಿರಾರು ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ಯಾವ

ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡವು ಪ್ರೌಢತನದಿಂದ ಮೆರೆಯಿತೋ ಅದೇ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮರಾಠಿಯು ಸಂಸಾರ ಹೂಡಲು ಬಂದದ್ದನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಶೇಷ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ಮರಾಠಿಗಿಂತ ಕನ್ನಡದ ವರ್ಚಸ್ಸು ಮೇಲಾಗಿದೆ ಎಂದು ನನಗನಿಸುತ್ತದೆ."[೧೪]

"ಕನ್ನಡವು ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಗೆ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಅಪಾರವಾದ ಸಹಾಯ ಸಲ್ಲಿಸಿದೆ ಆದ್ದರಿಂದ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯ ಮತ್ತು ಕರ್ನಾಟಕದ ಕೃತಜ್ಞತೆಯನ್ನು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯರನ್ನು ಮರೆಯದೆ ಸ್ಮರಿಸಬೇಕು" ಎಂಬುದು ಮಹರ್ಷಿ ವಿಠಲ ರಾಮಜಿ ಶಿಂಧೆಯವರ ಕಳಕಳಿಯಾಗಿದೆ. ಕನ್ನಡಿಗರು ಅವರ ಕೃತಜ್ಞತೆಗೆ ಕತಜ್ಞರಾಗಬೇಕು.

"ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಯ ನಿರ್ಮಿತಿಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತದಂತೆ ಪ್ರಾಕೃತ ಮತ್ತು ಅಪಭ್ರಂಶ ಭಾಷೆಗಳೂ ಪ್ರಯೋಜನ ಕಾರಿಯಾದವು. ಮರಾಠಿಯಲ್ಲಿ ಎಪ್ಪತ್ತು ಪ್ರತಿಶತ ಶಬ್ದಗಳು ಸಂಸ್ಕೃತ ಶಬ್ದಗಳಿದ್ದರೂ ವಾಕ್ಯರಚನೆ, ಶಬ್ದಗಳ ಸೃಷ್ಟಿ, ಉಚ್ಚಾರ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅದು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರೀ ಪ್ರಾಕೃತ, ಅಪಭ್ರಂಶ ಹಾಗೂ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದುದಾಗಿದೆ".[೧೫]

ಮರಾಠಿಯ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಜನ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಈ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ವಿಚಾರ ವ್ಯಕ್ತ ಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ– "ಆಂಧ್ರ-ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಯಾಂಚೆ ಸಾಹಿತ್ಯ ಭಿನ್ನ ಭಾಷೀಯ ಅಸಲೇ ತರೀ ಭಿನ್ನ ಸಂಸ್ಕೃತೀಚೆ ನಾಹೀ, ಮರಾಠಿ, ಕಾನಡಿ ವ ತೆಲುಗು ಯಾ ಭಾಷಾಂ ತರುಣಾನೀ ಆತ್ಮಸಾತ ಕರೂನ ಭಾಷಿಕ ಅನಾಚಾರಾಚಾ ಆತ್ಮಘಾತ ನಷ್ಟ ಕರಾವಾ."[೧೬] ಭಾಷಿಕ ಸಮನ್ವಯ ಸಾಧಿಸಲು ಈ ಹಿರಿಯ ಲೇಖಕರು ಕರೆಕೊಟ್ಟಿದ್ದನ್ನು ನಾವು ಸ್ವಾಗತಿಸಬೇಕು.

ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಕಾಲ-ಕಾಲಕ್ಕೆ ಪ್ರಭಾವ ಮೆರೆದ ಅರಸು ಮನೆತನಗಳಿಂದ ಅಲ್ಲಿಯ ಭಾಷೆಗಳು ತಮ್ಮ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು, ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ವಿಸ್ತಾರಗೊಳಿಸುತ್ತ ನಡೆದದ್ದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಕ್ರಿ.ಶ.ಪೂ. ೩ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ಕ್ರಿ.ಶ.ಸು. ೩-೪ನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗೆ ಈ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಆಳಿದ ಶಾತವಾಹನರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪ್ರಾಕೃತಗಳೆರಡೂ ಪ್ರಭಾವ ಹೊಂದಿದ ಭಾಷೆಗಳಾಗಿದ್ದವು. ತರುವಾಯ ಬೌದ್ಧ-ಜೈನರ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಪಾಲಿ-ಪ್ರಾಕೃತಗಳು ಪ್ರಭಾವಗೊಂಡವು. ಚಾಲುಕ್ಯರ ಆಡಳಿತದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಅವರು ಬೌದ್ಧ-ಜೈನರನ್ನೇ ಕೆಲ-ಕಾಲ ಅನುಸರಿಸಿದರು. ತದನಂತರ ಸಾವಕಾಶವಾಗಿ ಶೈವೋಪಾಸಕರಾದರು. ಹಾಗೂ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಪ್ರಸ್ತಾಪಗೊಳಿಸಿದರು. ಕ್ರಿ.ಶ.ಪೂ. ೩ನೆಯ ಶತಕದಿಂದಲೇ ಶಾತವಾಹನರು ಪ್ರಾಕೃತವನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರೂ ಪ್ರಾಕೃತ ಅಪಭ್ರಂಶವಾಗಿ ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಯು ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬರಲು ೧೦ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕರ್ನಾಟಕದ 'ಗೊಮ್ಮಟೇಶ್ವರನ'ವರೆಗೆ ಕಾಯಲೇಬೇಕಾಯಿತು. ಈ ಅವಧಿ ಸ್ವಲ್ಪ ದೀರ್ಘವೇ ಆಯಿತೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಯ ಮೇಲೆ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯ ಪ್ರಭಾವ ಹೇರಳವಾಗಿದ್ದರೂ ಜೊತೆಗೆ ತೆಲುಗು, ತಮಿಳು ಭಾಷೆಗಳ ಪ್ರಭಾವ ಕಡೆಗಣಿಸುವಂತಿಲ್ಲ. ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಯು ತನ್ನ ರೂಪ-ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದಿರದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರೀ ಅಪಭ್ರಂಶವು ಕನ್ನಡದೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿಕೊಂಡು ಜನರೂಢಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಗೊಳ್ಳುತ್ತಿತ್ತು ಎಂದು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡುತ್ತಾರೆ. ವಿಶ್ವನಾಥ ಖೈರರು ತಮ್ಮ

'ದ್ರಾವಿಡ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಮಹಾರಟ್ಟ, ಮರಹಟ್ಟೆ, ಮರಾಠ ಈ ಶಬ್ದಗಳ ಮೂಲ ಮತ್ತು ಅರ್ಥವನ್ನು ತಮಿಳು ಮೂಲದಿಂದ ಗುರುತಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರವು ತಮಿಳು ಭಾಷೆ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳಿಂದಲೂ ಬಹಳವಾಗಿಯೇ ಪ್ರಭಾವಿತವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರಾಚೀನ ಮರಾಠಿಯ ಮೇಲೆ ಕನ್ನಡವು ತನ್ನ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ತೀಕ್ಷ್ಣಗೊಳಿಸಿತ್ತು. ಆದರೆ ಅದೇ ಪ್ರಭಾವ ಮುಂದೆ ಸಡಿಲವಾಗುತ್ತ ಹೋಗುವುದನ್ನು ನಾವು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ೧೨ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ಈ ಬದಲಾವಣೆ ನಮ್ಮ ಗಮನಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಅಂಬೆಗಾಲಿಡುತ್ತ ಸಾಗಿದ್ದ ಮರಾಠಿ ಇಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ತನ್ನ ಓಟದ ಗತಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಪೂರ್ಣಸ್ವರೂಪ ತಾಳುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತೆ ಹದಿನಾಲ್ಕನೆಯ ಶತಮಾನಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಅದು ಇಸ್ಲಾಂಧರ್ಮದ ಭಾಷೆಗಳ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗುತ್ತದೆ. ರಾಜಕೀಯ ಸ್ಥಿತ್ಯಂತರಗಳು ಭಾಷಿಕ ಸ್ಥಿತ್ಯಂತರಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತವೆ. ಮಧ್ಯಯುಗದಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಮರಾಠಿ ತನ್ನದೇ ಹಾದಿಯನ್ನು ಹುಡುಕುತ್ತ ಸಾಗಿದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಸಮಗ್ರ ಭಾಷೆಯ ಮೇಲೆ ಕನ್ನಡದ ಪ್ರಭಾವ ಮಾಸುತ್ತ ಸಾಗಿ ಆಧುನಿಕ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗಡಿ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಕನ್ನಡ–ಮರಾಠಿಯ ಮಿಶ್ರಣ ಜೀವಂತವಾಗಿದ್ದನ್ನು ನಾವು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಖಾನಾಪೂರ, ಬೆಳಗಾವಿ, ಚಿಕ್ಕೋಡಿ, ಅಥಣಿ, ಜತ್ತ, ಸೊಲ್ಲಾಪೂರ, ಉಸ್ಮಾನಾಬಾದ, ಗುಲಬರ್ಗಾ, ಬೀದರ ಹೀಗೆ ಗಡಿಗುಂಟ ಅದು ಸಮನ್ವಯದ ಭೂಮಿಕೆಯನ್ನು ಜೀವಂತವಾಗಿಟ್ಟಿದೆ.

ಮಹಾಜನ ವರದಿಯು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ಸೇರಬೇಕು ಎಂದು ಶಿಫಾರಸ್ಸು ಮಾಡಿದ ಖಾನಾಪೂರ ಹಾಗೂ ಬೆಳಗಾವಿ ತಾಲೂಕಿನ ಕೆಲ ಮರಾಠಿ ಮಾತನಾಡುವ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಅರಿಯದಂತೆಯೇ ಕನ್ನಡ ಪದಗಳ ಬಳಕೆ ಯಾಗುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಇಂದು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಅವರ ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಹಿಂಡಲಗಾ, ಸುಳಗಾ, ಅಂಬೇವಾಡಿ, ಮಣ್ಣೂರ, ಗೋಜಗಾ, ದೇವರವಾಡಿ, ಕಲ್ಲೆಹೋಳ, ರಾಕಸಕೊಪ್ಪ, ಬೆನ್ನಾಳಿ, ಬಿಜಗರ್ಣಿ, ಕನಕುಂಬಿ, ಜಾಂಬೊಟಿ, ಹಬ್ಬನಟ್ಟಿ, ಚೋರ್ಲಾ, ಖಾನಾಪೂರ, ಗೋಧೂಳಿ, ಅಸೋಗಾ ಹೀಗೆ ಹಲವಾರು ಪ್ರದೇಗಳಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ; ಅವುಗಳಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿರುವ ಕೊಲ್ಲಾಪೂರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಚಂದಗಡ ತಾಲೂಕಿನ ಕೆಲ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಅವರಿಗೆ ಅವು ಕನ್ನಡದ ಪದಗಳು ಎಂದು ಅನ್ನಿಸುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಅಷ್ಟು ಸಹಜವಾಗಿ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಅವುಗಳ ಬಳಕೆ ಅಲ್ಲಿ ಆಗುತ್ತಲಿದೆ.

ಉದಾ:

೧) 'ತಗ್ಗಾ'ತ ಪಾಣೀ 'ತುಂಬ'ಲಯ (ತಗ್ಗಿನಲ್ಲಿ ನೀರು ತುಂಬಿಕೊಂಡಿದೆ)

೨) ಶೇತಾತ ಕಾಮ ಕರಣ್ಯಾಸ 'ಆಳ್' ಮಿಳನ್ಯಾಸೀ (ಹೊಲದಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಲು ಆಳುಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತಿಲ್ಲ)

೩) ಹ್ಯಾ ವರ್ಷೀ ಝಾಡಾಸ್ 'ಹಣ್ಣಿ' ಫಾರ ಝಾಲೇತ (ಈ ವರ್ಷ ಗಿಡಕ್ಕೆ ಬಹಳ ಹಣ್ಣುಗಳಾಗಿವೆ)

೪) ಆಜ 'ಮೋಡ' ಫಾರ ಝಾಲಯಾ ಪಾವುಸ ಯೇಯೀಲ. (ಇಂದು ಮೋಡ ಬಹಳ ಆಗಿದೆ, ಮಳೆ ಬರಬಹುದು)

೫) ಯಂದಾ ಏಕ ಪನ್ನಾಸ 'ಚೀಲ' ಭಾತ ಹೋಯಿಲ (ಈ ಸಲ ಒಂದ್ಯೆವತ್ತು ಚೀಲ ಭತ್ತ ಆಗಬಹುದು)

೬) 'ಭಾವೀತ' ಪಾಣೀ ಭರಲಯಾ (ಬಾವಿಯಲ್ಲಿ ನೀರು ತುಂಬಿಕೊಂಡಿದೆ)

೭) ತಿರಗ್ಯಾಡನಾರ ತಿರಗ್ಯಾಡತಾತ, ಕಾಮಕರಣಾರ ಕಾಮಕರತಾತ (ತಿರುಗಾಡುವವರು ತಿರುಗಾಡುತ್ತಾರೆ, ಕೆಲಸ ಮಾಡುವವರು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ)

ಹೀಗೆ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಕನ್ನಡದ ಶಬ್ದಗಳು ಈ ಪರಿಸರದ ಮರಾಠಿಯಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತಿವೆ.

ಇನ್ನು ಕರ್ನಾಟಕದ ಜತ್ತ, ಸೊಲ್ಲಾಪೂರ, ಉಸ್ಮಾನಾಬಾದ್, ಬೀದರ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇದೇ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಹೀಗೆ ಗಡಿಗುಂಟ ಮಿಶ್ರ ಭಾಷೆಯು ನಿರಾತಂಕವಾಗಿ ಬಳಕೆಗೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ನಾವು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ತುಂಬೆಲ್ಲ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಅರಸೊತ್ತಿಗೆಗಳು ಆಳಿದ್ದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿಯ ಅನೇಕ ಸ್ಥಳನಾಮಗಳು ಕನ್ನಡ ಮೂಲದವುಗಳಾಗಿವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಮನಗಾಣಬಹುದು.

ಎರಡೂ ರಾಜ್ಯಗಳಿಂದು ಇತಿಹಾಸದ ಬಹುದೂರದ ದಾರಿಯನ್ನು ತುಳಿದು ನಿಂತಿವೆ. ಪರಸ್ಪರರನ್ನು ಆತ್ಮೀಯವಾಗಿ ಕಾಣದಷ್ಟು ನಾವು ದೂರಾಗುತ್ತಿದ್ದೇವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕನ್ನಡ-ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಇಂದು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗುವ ಪ್ರಯತ್ನದಲ್ಲಿವೆ. ಆದರೆ ಸಂಪೂರ್ಣ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ತೊಡೆದು ಹಾಕುವುದಂತೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಮರಾಠಿಗರಂತೂ ತುಂಬಾ ಭಾಷಾಭಿಮಾನಿಗಳು. ಬೇರೆ ಭಾಷೆಯ ಪದಗಳನ್ನು ನೇರವಾಗಿ ಬಳಸುವುದನ್ನು ಅವರು ಇಷ್ಟಪಡುವುದಿಲ್ಲ. ಅನವಾರ್ಯವಾದಾಗ ಭಾಷಾಂತರ ಮಾಡಿ ಅದನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಅಭಿಮಾನದ ಕಾರಣದಿಂದಾಗಿಯೇ ಸೊಲ್ಲಾಪೂರವು ಕನ್ನಡದ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಭಾವದಲ್ಲಿ ಬದುಕುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ಇಂದು ಬದಲಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಇಂದು ಅಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡಮಯ ವಾತಾವರಣ ಅತ್ಯಂತ ವಿರಳವಾಗುತ್ತ ನಡೆದಿದೆ. ಒಂದು ಕಾಲದ ಹೇರಳ ಪ್ರಭಾವ ಇಂದು ವಿರಳವಾಗುತ್ತ ನಡೆದಿದೆ.

ಹೀಗೆ ಕನ್ನಡವು ಮರಾಠಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಮೇಲೆ ಪ್ರಾಚೀನಕಾಲದಲ್ಲಿಯಷ್ಟು ಉಳಿದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಪ್ರಖರವಾದ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರಲಿಲ್ಲ. ನಾವು ಸರ್ವಸ್ವತಂತ್ರ ಮತ್ತು ಸಮೃದ್ಧರಾದಾಗ ಪರಕೀಯ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಬಿಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುವಂತೆ ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಯು ಸಮಗ್ರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದುತ್ತ ಹೋದಂತೆ ಸ್ವಶಕ್ತಿಯನ್ನು ದೃಢಪಡಿಸುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಇಂದು ಎರಡೂ ಭಾಷೆಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಪ್ರಭಾವವು ಕೇವಲ ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಮಾತ್ರ ವಿರಳವಾಗಿ ಉಳಿದುಕೊಂಡಿದೆ.

ಈಗಾಗಲೇ ನಾವು ವಿಠಲ ರಾಮಜಿ ಶಿಂಧೆಯವರ ಕನ್ನಡ ಪರ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದ್ದೇವೆ. ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಅವರ ಮಾತುಗಳಿಂದಲೇ ಈ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಪೂರ್ಣವಿರಾಮದತ್ತ ಒಯ್ಯೋಣ-

೧) ಮರಾಠಿಚಾ ಜನ್ಮ ವ ತಾನ್ಹೇಪಣ ಕೋಠೆ ಆಣಿ ಕಸೇಹೀ ಹೋವೂನ ಗೇಲೀ ಅಸೋ, ತಿಚೆ ಸರ್ವ ವರ್ಧನ, ಶೀಲ, ಕೌಮಾರ್ಯ..... ಖಾಸ ಕರ್ನಾಟಕಾತಚ ಬನಲೆ (ಪು-೧೬೭. ಶಿಂಧೆ

ಲೇಖಸಂಗ್ರಹ-ಸಂ-ಮಂಗೂಡಕರ).

(ಮರಾಠಿಯ ಜನನ ಮತ್ತು ಬಾಲ್ಯ ಅದು ಎಲ್ಲಿಯೋ ಅಥವಾ ಹೇಗೋ ಆಗಿ ಹೋಗಿರಲಿ. ಆದರೆ ಅದರ ವರ್ಧನ, ಶೀಲ, ಕೌಮಾರ್ಯ.... ಇವು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯೇ ವರ್ಧಂಗತವಾಗಿದೆ)

೨) ಮೀ ಜರೀ ಮರಾಠಾಚ ಅಸಲೋ ತರೀ ಕಾನಡೀಚೆ ಜೇ ಮರಾಠೀವರಚೆ ಉಪಕಾರ ಝಾಲೇ ಆಹೇತ ತೇ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಾನೆ ವಿಸರಾವೇತ ಅಸೇ ಮಲಾ ಕಧಿಹೀ ವಾಟಣಾರ ನಾಹೀ. (ಅದೇ ಪು-೧೬೯). (ನಾನು ಮರಾಠಾ ಆಗಿದ್ದರೂ ಮರಾಠಿಯ ಮೇಲಾದ ಕನ್ನಡದ ಉಪಕಾರವನ್ನು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರವು ಮರೆತುಬಿಡಬೇಕೆಂದು ನನಗೆ ಎಂದೂ ಅನ್ನಿಸುವುದಿಲ್ಲ)

೪.೪ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಪ್ರಭಾವ

ಕರ್ನಾಟಕವು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಮೇಲೆ ರಾಜಕೀಯ ಮತ್ತು ಧಾರ್ಮಿಕ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದಷ್ಟು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರಿದ್ದು ಕಡಿಮೆ ಎಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಮರಾಠಿ ಸಾಹಿತ್ಯವೇ ತಡವಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತ, ಪ್ರಾಕೃತ, ಕನ್ನಡ ಕೃತಿಗಳೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮೂಡಿಬಂದವು. ಪ್ರಾಕೃತದಲ್ಲಿ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧ ಮತ್ತು ಜೈನ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳು ರಚಿತವಾದದ್ದು ಗಮನಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಸಾತವಾಹನರು ಪ್ರಾಕೃತವನ್ನು ಪೋಷಿಸಿದರೂ ಮರಾಠಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಬಯಸಿದಷ್ಟು ಪ್ರಗತಿ ಕಾಣಲಿಲ್ಲ. ಬೌದ್ಧಕ್ಕಿಂತ ಜೈನ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಪ್ರಾಕೃತದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿತು. ಮರಾಠಿಯು ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಸಾಹಿತ್ಯರೂಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಗೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯ ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳದಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಮರಾಠಿಯ ಪ್ರಥಮ ಶಾಸನೋಕ್ತ ಉಕ್ತಿಯಿಂದ ಮರಾಠಿಯ ಅಸ್ತಿತ್ವವು ಹತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಇತ್ತು ಎಂಬುದು ಗೃಹಿತವಾದರೂ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ ಮರಾಠಿಯ ಯಾವ ಕೃತಿಗಳೂ ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿಲ್ಲ. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿಯೂ ಅಷ್ಟೇ. ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ ಪೂರ್ವದ ಸಾಹಿತಿಗಳ ನಾಮನಿರ್ದೇಶನ ದೊರೆಯುತ್ತದೆಯಾದರೂ ಅವರ ಕೃತಿಗಳು ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಕನ್ನಡ-ಮರಾಠಿ ಕೃತಿಗಳ ರಚನೆಗೆ ಆ ಕಾಲವು ಬಹುಶಃ ಸೂಕ್ತವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ ಎಂದೆನಿಸುತ್ತದೆ. ರಾಜಕೀಯ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಬದುಕುಗಳು ಅಂದು ವೈದಿಕಪರವಾಗಿದ್ದರಿಂದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಗೆ ಮತ್ತು ಅದರಲ್ಲಿಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ರಚನೆಗೆ ಆದ್ಯಸ್ಥಾನ ದೊರಕಿದಂತೆ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಭಾಷೆಗಳು ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅನಾದರಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿರಬೇಕು. ಸಾಮಾನ್ಯರ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಕೃತಿ ರಚನೆ ಮಾಡುವುದು ಅವಮಾನಕರ ಎಂದೆನಿಸಿರಬೇಕು. ಅದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಮಧುರ ಕವಿ, "ಪಂಡಿತರುಂ ವಿವಿಧ ಕಳಾಮಂಡಿತರುಂ ಕೇಳತಕ್ಕ ಕೃತಿಯಂ ಕ್ಷಿತಿಯೊಳ್, ಕಂಡರ್ ಕೇಳ್ವೊಡೆ ಗೊರವರ ಡುಂಢುಚಿಯೇ, ಬೀದಿವರೆಯೇ, ಬೀರನಕಥೆಯೇ" ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಸಾಹಿತ್ಯವು ರಾಜರ ಆಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿರಬೇಕು ಮತ್ತು ಪಂಡಿತಮಾನ್ಯವಾಗಿರಬೇಕು ಎಂಬುದು ಆ ಕಾಲದ ಜೀವನ ಮೌಲ್ಯವಾಗಿದ್ದಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಬದುಕಿನ ಸಹಜತೆಗಿಂತ ಅರಿಯದ ತತ್ವಜ್ಞಾನವೇ ಮೌಲಿಕವಾಗಿತ್ತು. ಗ್ರಾಮೀಣರ ಭಾಷೆಗೆ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಸ್ಥಾನ ದೊರೆತಿರಲಿಲ್ಲ. ಹೀಗಾಗಿ ಅಂದಿನ

ಕಾಲವು ಸಾಮಾನ್ಯ ಬದುಕನ್ನು ದೂರವಾಗಿಟ್ಟದ್ದರಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯರ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯವೂ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಲಿಲ್ಲ.

ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯವು ೧೨ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ದರ್ಶನ ನೀಡುತ್ತದೆ. ಮರಾಠಿಯ ಪ್ರಥಮ ಉಪಲಬ್ಧ ಕೃತಿ ಮುಕುಂದರಾಜನ 'ವಿವೇಕಸಿಂಧು' ಇದರ ಕಾಲ ಸು. ೧೧೮೮. ಈ ಕೃತಿಯು ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ತತ್ವಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ನಾಥಪಂಥದ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಒಂದರ್ಥದಲ್ಲಿ ಇದರಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಗುಣಗಳು ಕಡಿಮೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಇದನ್ನು ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಕೃತಿಯೆಂದು ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ಅಲ್ಲಿಯ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಅನುಮಾನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಕೃತಿಯು ಗುರು–ಶಿಷ್ಯರ ನಡುವಿನ ಸಂವಾದದ ದಾಖಲೆಯಾಗಿದೆ. ವಿಷಯ ಗಂಭೀರವಾದ ತತ್ವಜ್ಞಾನ. ಈ ಕೃತಿಯ ಹುಟ್ಟಿನ ಬಗ್ಗೆ ಕೆಲ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಆ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಕೆಳಗಿನಂತೆ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ –

ಶಕೆ ಅಕರಾ ದಾಹೋತ್ತರು। ಸಾಧಾರಣ ಸಂವತ್ಸರು। ರಾಜಾ ಶಾರಂಗಧರು।
ರಾಜ್ಯಕರೀ ಐಸಾ ಸಮಯೋ ಸರ್ವೋತ್ತಮ। ತೇಥ ಮುಕುಂದ ದ್ವಿಜೋತ್ತಮು।
ನೃಸಿಂಹಾಚಾ ಬಲ್ಲಾಳ ತೇಯಾಚಾ ಕುಮರು ಜಯಂತವಾಳ।
ತೇನೇ ಕರವಿಲಾ ಹಾ ರೋಳ। ಗ್ರಂಥ ರಚನೇ ಚಾ॥

(ಶಕೆ ೧೧೧೦ರ ಸಾಧಾರಣ ಸಂವತ್ಸರದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಸರ್ವೋತ್ತಮ ರಾಜನಾದ ಶಾರಂಗಧರನು ರಾಜ್ಯವಾಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಅವನಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಮುಕುಂದನು ಸೇವೆಗಿದ್ದನು. ಮನೋಹರವಾದ ವಿವೇಕಸಿಂಧು ಅಲ್ಲಿ ರಚಿತಗೊಂಡಿತು. ಈ ಗ್ರಂಥ ರಚನೆಗೆ ಪ್ರೇರಣೆ ನೀಡಿದ ಅರಸನೆಂದರೆ ನರಸಿಂಹ ಬಲ್ಲಾಳನ ಕುಮಾರನಾದ ಜಯಂತಪಾಲನೆಂಬವನು). ಇಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿರುವ ಶಾರಂಗಧರ, ನರಸಿಂಹ ಬಲ್ಲಾಳ, ಜಯಂತವಾಳ ಅಥವಾ ಜಯಂತಪಾಲ>ಜೈತಪಾಳ ಎಂಬ ಅರಸರು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿ ಯಾರು? ಎಂಬುದು ಈವರೆಗೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಲ್ಲ. ವಿದ್ವಾಂಸರು ವಿಭಿನ್ನವಾಗಿ ಇದನ್ನು ಚರ್ಚಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ನೃಸಿಂಹ ಬಲ್ಲಾಳ ಯಾರು ಎಂಬುದು ಸಂಕೀರ್ಣವಾಗಿದೆ. ಈ ಕೃತಿಯ ಮೇಲೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ನಾವು ಕಾಣಲಾರೆವು. ಈ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ನಾವು ಕಾವ್ಯಾಂಶಕ್ಕಿಂತ ತತ್ವಜ್ಞಾನದ ಸರಳತೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಪರಮಾರ್ಥಸಾಧನೆ ಇದರ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದೆ. ಮುಕುಂದರಾಜನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಾಥಪಂಥವು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಸರ್ವವ್ಯಾಪಿಯಾಗಿ ಹರಡಿತ್ತು. ಶರಣರ ಚಳುವಳಿಗೆ ಅಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ನಾಥಪಂಥವು ಪ್ರೇರಣೆ ಒದಗಿಸಿದೆ ಎಂದರೆ ತಪ್ಪೇನಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಶರಣರ ಚಳವಳಿಯ ಪ್ರಭಾವ ಈ 'ವಿವೇಕಸಿಂಧು'ವಿನ ಮೇಲೆ ಆಗಿರಬೇಕೆಂದು ಊಹಿಸಲು ಅವಕಾಶವಿದೆ.

'ವಿವೇಕಸಿಂಧು' ರಚನೆಯಾದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಯಾದವರ ಆಡಳಿತ ಅದೇ ಆಗ ಆರಂಭಗೊಂಡಿತ್ತು. ಯಾದವರ ಮಂತ್ರಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಮಾಡ ಪಂಥಿಯು ಎದ್ದು ಕಾಣುವ ಹೆಸರು. ಅವನು ಮಂತ್ರಿಯಾದರೂ ಯಾದವರ ಆಡಳಿತದೊಂದಿಗೆ ಅಳಿಯಲಾಗದ ನಂಟನ್ನು ಅಂಟಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಇವನಿಂದಲೇ ಮರಾಠಿಯಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾದ ಮೋಡಿ ಲಿಪಿ ಆರಂಭಗೊಂಡಿತೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

'ಮೋಡಿ' ಎಂದರೆ ಮುರಿದು ಬರೆಯುವ ಲಿಪಿ. ಈ ಲಿಪಿಯನ್ನು ಹೇಮಾಡಪಂಥಿಯು ಸಿಂಹಳದಿಂದ ಅಥವಾ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಿಂದ ತಂದಿರುವೆನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಮೋಡಿ ಲಿಪಿಯು ಕನ್ನಡದಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾದುದಾಗಿದೆ ಎಂದು ಅಲ್ಲಿಯ ಕೆಲ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ಮೋಡಿ ಲಿಪಿಯು ಕೇವಲ ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಬಳಸಲಾಯಿತೇ ವಿನಃ ಸಾಹಿತ್ಯ ನಿರ್ಮಿತಿಯಲ್ಲಿ ಅದರ ಪಾತ್ರ ಗೌಣವಾಗಿದೆ. ಕನ್ನಡ ಲಿಪಿಯು ಈ ಮೋಡಿ ಲಿಪಿಯ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದೆ ಎಂಬುದು ಅಲ್ಲಿಯ ದಟ್ಟವಾದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿದೆ. ಹೇಮಾಡಪಂಥನ ಕಾರಣದಿಂದಾಗಿ ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆ-ಸಾಹಿತ್ಯಗಳು ಯಾದವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗಟ್ಟಿಯಾದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡವು ಎಂಬುದು ಮಾತ್ರ ಸತ್ಯ. ಆದರೆ ಮೋಡಿ ಲಿಪಿಯ ಈ ಕಾಲದ (ಯಾದವರ) ಯಾವ ಆಧಾರಗಳೂ ಇಂದಿಗೆ ಉಪಲಬ್ಧವಾಗದಿರುವುದು ಆಶ್ಚರ್ಯವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಶಿವಾಜಿ ಮಹಾರಾಜ ಮತ್ತು ಪೇಶ್ವೆಯರು ಈ ಮೋಡಿ ಲಿಪಿಯ ಉಪಯೋಗವನ್ನು ಬಹಳವಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದು ಮುಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವೇದ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

'ವಿವೇಕಸಿಂಧು'ವಾದ ನಂತರ ಮಹಾನುಭಾವ ಪಂಥದ 'ಲೀಳಾಚರಿತ್ರ' ಜನ್ಮತಾಳುತ್ತದೆ. ಇದರ ಕರ್ತೃ-ಚಕ್ರಧರ. ಆತನ ಶಿಷ್ಯ ಮಾಯಿಂಭಟ್ಟನು ಇದನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕನ್ನಡ ಪದಗಳು ದೊರೆಯುವದರಿಂದ ಈ ಪಂಥದವರೂ ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯದಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತರಾಗಿರಬೇಕು ಎಂದು ಅನಿಸುತ್ತದೆ. ಚಕ್ರಧರನ ಉಪದೇಶಗಳನ್ನು ಮಾಯಿಂಭಟ್ಟನೆಂಬ ಶಿಷ್ಯನು ಅಕ್ಷರ ರೂಪದಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದ ಈ ಕೃತಿಯು ಕನ್ನಡದ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಮಹಾನುಭಾವ ಪಂಥ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯ, ನಾಥಪಂಥ ಮತ್ತು ಅದರ ತತ್ವಜ್ಞಾನದ ಮೇಲೆ ಕನ್ನಡದ ಪ್ರಭಾವ ತೀರ ವಿರಳವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

"ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯ ಮುಖೇನ ಸಂಪೂರ್ಣ ಜಾಗೃತಿಗೆ ಮತ್ತು ಕ್ರಾಂತಿಸ್ವರೂಪದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಅನುವು ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟವರೆಂದರೆ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರರು. ೧೨ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಬಸವಣ್ಣನವರು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಏನೆಲ್ಲವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದರೋ ಅದನ್ನು ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರರು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಆರಂಭಿಸಿದರು ಎನ್ನಲಾಗಿದೆ. ನೆರೆ-ಹೊರೆಯ ರಾಜ್ಯಗಳಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಕರ್ನಾಟಕದ ಶರಣ ಚಳವಳಿಯು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಈ ಸಂತವಿಭೂತಿಗಳ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬಿದ್ದಿರಬಹುದು ಎಂಬುದಾಗಿ ಊಹಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಸಾಧ್ಯವಿದೆ. ತನಗೆ ಸಮಕಾಲೀನನಾದ ಮಹಾನುಭಾವ ಗ್ರಂಥವು ಕ್ರಮೇಣ ಗುಪ್ತ ಅಥವಾ ಸಂಕೇತ ಲಿಪಿಯ ಮೂಲಕ ತನ್ನನ್ನು ತಾನು ಮುಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಮತ್ತು ರಹಸ್ಯಗೊಳಿಸುತ್ತಾ ಹೋದುದನ್ನು ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಾದಿಗಳು ಸ್ವತಃ ಕಣ್ಣಿನಿಂದ ಕಂಡಿದ್ದರು. ಅಲ್ಲದೆ ವೈದಿಕತೆಯನ್ನು ವಿರೋಧ ಮಾಡುವ ಭರದಲ್ಲಿ ಇಡೀ ಪರಂಪರೆಯನ್ನೇ ವಿರೋಧ ಮಾಡಲು ಮುಂದಾಗಿ ಜನರಿಂದ ದೂರಾದುದು ಕೂಡಾ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರರಿಗೆ ತಿಳಿದಿತ್ತು. ಎಂತಲೇ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರರು ತಮ್ಮ ತಾತ್ವಿಕ ಚಿಂತನೆಗಳನ್ನು ಪಾರಂಪರಿಕ ನೆಲೆಯಿಂದಲೇ ರೂಪಿಸಿಕೊಂಡರು. ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಕರ್ಮಪ್ರಜ್ಞೆಯಿಂದ ಬಡಿದೆಬ್ಬಿಸಲು ಅವರು ಬರೆದ ಕೃತಿಯೇ 'ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಿ'. ಈ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಿ ಕಾವ್ಯವು

ಮೂಲತಃ ಭಗವದ್ಗೀತೆಯ ಮರಾಠಿ ಅನುವಾದ. ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಿಗೆ 'ಭಾವಾರ್ಥದೀಪಿಕಾ' ಎಂಬುದು ಇನ್ನೊಂದು ಹೆಸರು ಇದೆ. ಇನ್ನೊಂದು ಮುಖ್ಯ ಅಂಶವೆಂದರೆ ೧೩ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಭಗವದ್ಗೀತೆಯನ್ನು ಬೇರೆ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಯಾರೂ ಅನುವಾದವಾಗಲೀ, ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವಾಗಲೀ ಮಾಡುವ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಕೈಹಾಕಿರಲಿಲ್ಲ. ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರನೇ ಈ ಮೂಲಕ ಪ್ರಥಮ ಪಂಕ್ತಿಯನ್ನು ಹಾಕಿದವನು.

ಮಹಾನುಭಾವರಂತೆ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರನೂ ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿಯೇ ತನ್ನೆಲ್ಲ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಸಿದ್ದು ಇಲ್ಲಿ ಗಮನಾರ್ಹ. ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿ ಜನಜೀವನ ಸಂಕೀರ್ಣವಾಗಿರುತ್ತದೆಯೋ ಅಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಆಯಾಯಾ ಮಾತೃಭಾಷೆಯ ಮೂಲಕ ಜನರಲ್ಲಿ ಚಿಂತನೆಗಳನ್ನು ಬಿಂಬಿಸಿ ಪರಿಹರಿಸುವ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ನಡೆದಿರುವುದು ಮಧ್ಯಯುಗದಲ್ಲಿನ ಸಾಮಾನ್ಯ ಸಂಗತಿ. ಬುದ್ಧ ತನ್ನ ಚಿಂತನೆಗಳನ್ನು ಪಾಲಿ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಬೋಧಿಸುವುದರಿಂದ ಆರಂಭಿಸಿದಂತೆ ಅನೇಕರು ತಂತಮ್ಮ ಭಾಷೆಗಳ ಮುಖೇನವೇ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರನ್ನು ತಮ್ಮತ್ತ ಸೆಳೆದದ್ದು ಇಲ್ಲಿ ಗಮನಾರ್ಹ. ಎಂತಲೇ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿಯೇ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಿಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ವಿಚಾರ ಸಂಸ್ಕೃತ ಮತ್ತು ಮರಾಠಿಯನ್ನು ಒಂದೇ ಸಿಂಹಾಸನದ ಮೇಲೆ ಕೂರಿಸಬಹುದು ಎಂಬುದು, ಮಾತ್ರವಲ್ಲ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರರಿಗೆ ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಯೇ ಎಲ್ಲವೂ ಆಗಿತ್ತು. (೧೭)

ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರರ ಮೇಲಿನ ಕನ್ನಡದ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ನಾವು ಭಾಷಿಕ ಪ್ರಭಾವದಲ್ಲಿ ಈಗಾಗಲೇ ಗಮನಿಸಿದ್ದೇವೆ. ರಂ.ಶಾ. ಲೋಕಾಪೂರರ ಕನ್ನಡ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಿಯಲ್ಲಿ, 'ಹಳಗನ್ನಡ ಮತ್ತು ಮರಾಠಿ' ಹಾಗೂ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಕಾಲೀನ ಮರಾಠಿ ಭಾಷೇವರ ಕನ್ನಡಚಾ ಪ್ರಭಾವ (ಮರಾಠಿ) ಈ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರರ ಮೇಲಾದ ಕನ್ನಡದ ಪ್ರಭಾವದ ವಿವರವಾದ ವಿವರಣೆ ಇದೆ. ಆಸಕ್ತರು ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಜ್ಞಾನದೇವನು ತನ್ನ ಅಭಂಗದಲ್ಲಿ 'ಕಾನಡಾಹೋ ವಿಠಲು ಕರ್ನಾಟಕು। ಯೇಣೆ ಮಜ ಲಾವಿಲೆ ವೇದಿ ॥' ಎಂದು ಹಾಡಿದ್ದನ್ನು ಮತ್ತು ಒಂದು ಅಭಂಗವನ್ನು ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರನು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿಯೇ ರಚಿಸಿದಂತೆ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಮರಾಠಿಯ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಹೆಣಗಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಅದು ಹೀಗಿದೆ :

ಆ ಆ ನೀ ಕೇಳೆ ಚಿಕನ ಮಾತು ಕೋಳುಲೆ? ಘನಿಗೆ ಮರುಳಾದನೆ ॥೧॥
ಚಲುವಾನೆ ಚಲುವಾನೆ ಪಂಢರಿರಾಯ ಚಲುವಾನೆ ।
ಯಲ್ಲೆ ದೊರಕನ್ನೆ ಯಲ್ಲೆ ಬಾರನ್ನೆ ॥ಧ್ರುಪದ॥
ಪುಂಡಲೀಕನೆ ಭಕ್ತಿಗೆ ಬಂದಾ ।
ರಖುಮಾದೇವೀವರ ವಿಟ್ಠಲುನೇ ॥೨॥

ಈ ಅಭಂಗದ ಶುದ್ಧ ಪಾಠವನ್ನು ನಾ. ಶ್ರೀ. ರಾಜಪುರೋಹಿತರು ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ–

ಅಕ್ಕಾ ನೀ ಕೇಳೆ ಚಿಕ್ಕನ ಮಾತು
ಕೊಳಲು ದನಿಗೆ ಮರುಳಾದೆನೆ

ಚಲುವಾನೆ ಚಲುವಾನೆ ಪಂಢರಿರಾಯ ಚಲುವಾನೆ
ಎಲ್ಲಿ ದೊರಕನೇ ಎಲ್ಲಿ ಬಾರನೇ ॥
ಪುಂಡಲೀಕನ ಭಕ್ತಿಗೆ ಬಂದಾ
ರಖುಮಾದೇವಿವರ ವಿಠಲುನೇ ॥ [೧೮]

ಮಕ್ಕಳಂತೆ ಮುಗ್ಧವಾಗಿ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರನು ಇಲ್ಲಿ ಹಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಪುರೋಹಿತರ ಈ ಅರ್ಥವಂತಿಕೆಯನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎಲ್ಲರೂ ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುವರು.

ನಾಮದೇವ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರನ ಸಮಕಾಲೀನ ಸಂತಶ್ರೇಷ್ಠನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಆದರೆ ಅವನ ಕನ್ನಡ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ನಾವು ಗುರುತಿಸಲಾರೆವು. ಏಕನಾಥನು 'ನಮೋಕಾನಡೀ ಭಾಷಾ' ಎಂದು ಹೇಳಿ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಪೂಜ್ಯಭಾವನೆಯಿಂದ ಕಾಣುತ್ತಾನೆ.

ಕರ್ನಾಟಕದ ಶರಣ ಚಳವಳಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ವಾರಕರಿ ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕವಾಯಿತು. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ವಾರಕರಿ ಸಂಪ್ರದಾಯವು ಕರ್ನಾಟಕದ ದಾಸಪಂಥಕ್ಕೆ ಮಾದರಿಯಾಯಿತು. ಭಕ್ತಿ ಮಾರ್ಗವನ್ನನುಸರಿಸಿ ಭಗವಂತನ ಸಾನಿಧ್ಯ ಸೇರುವ ಉದ್ದೇಶ ಇಬ್ಬರದೂ ಒಂದೇ ಆಯಿತು. ಪುರಂದರ ದಾಸರು, ಏಕನಾಥರು ಸಮಕಾಲೀನರಾಗಿದ್ದರು. ಏಕನಾಥರ ಕುಟುಂಬವು ವಿಜಾಪೂರದ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೊಂದಿತ್ತು. ಹೀಗಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಏಕನಾಥರು ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟವರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಏಕನಾಥರ ಮೊಮ್ಮಗ ಮುಕ್ತೇಶ್ವರನು ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ ಭಾರತವನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಮರಾಠಿಯಲ್ಲಿ ಮಹಾಭಾರತವನ್ನು ರಚಿಸಿದನು. ಇವನ ಕಾಲ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೩೧. ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ ಭಾರತವನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಮರಾಠಿಯಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯ ಬರೆದ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಕವಿಯೆಂದರೆ ಚಂದ್ರಾತ್ಮಜರುದ್ರನು. ಇವನ ಕಾಲ (೧೬೪೦–೧೭೦೦). ಇವನು ಮರಾಠಿಯ ಒಬ್ಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕವಿ. ತನ್ನ ಕಾವ್ಯಾರಂಭದಲ್ಲಿ –

ಮಜ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ನಾಹೀ ಅಭ್ಯಾಸ
ಕರ್ನಾಟಕ ಕವಿ ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ
ತ್ಯಾಂಚೇನಿ ಆಧಾರೆ ಗ್ರಂಥವಿಲಾಸ
ಪ್ರಾರಂಭಿಲಾ ಯಾ ಹೇತು

(ನನಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತ ಜ್ಞಾನವಿರದೆ ಇದ್ದುದರಿಂದ ಕರ್ನಾಟಕದ ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ ಕೃತಿಯನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ನಾನು ಕೃತಿರಚನೆಗೆ ಆರಂಭಿಸಿದೆನು) ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ ಯುಗವು ಕೃಷ್ಣ ಭಕ್ತಿಗೆ ಚಾಲನೆ ನೀಡಿತು. ಲಕ್ಷ್ಮೀಶ, ಗೋಪಕವಿ (ಚಿತ್ರಭಾರತ, ನಂದಿಮಹಾತ್ಮ್ಯ) ಇವರು ವಿಷ್ಣುವಿನ, ಕೃಷ್ಣನ ಆರಾಧಕರು. ಗೋಪಕವಿಯ ಚಿತ್ರಭಾರತವು ಮಹಾಭಾರತ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತದಲ್ಲಿದ್ದ ಕಥೆಯನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಇದನ್ನು ಬರೆಯಲಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಬಹುಶಃ ಇದು ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಿ ಆಗಿರಬಹುದೆ? ಕುಮಾರವ್ಯಾಸಭಾರತವು ಕರ್ನಾಟಕ–ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿತ್ತು ಎಂಬುದು ಮೇಲಿನ ಸಂಗತಿಯಿಂದ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ.

ಶಾಂತಲಿಂಗ ಸ್ವಾಮಿಗಳು (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೫೩–೧೬೭೩) ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಸಾತಾರಾ ಜಿಲ್ಲೆಯ

ಪೂರ್ವ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಇರುವ ಶಿಖರ ಶಿಂಘಣಾಪೂರದ ಜಂಗಮಮಠದ ಸ್ವಾಮಿಗಳು ರಾ.ಚಿಂ. ಢೇರೆಯವರ ಪ್ರಕಾರ ಇವರು ಪ್ರಥಮ ಜ್ಞಾತ ಲಿಂಗಾಯತ ಸಂತರು. ಇವರು ಚೆನ್ನಬಸವೇಶ್ವರರ ಕರಣಹಸುಗೆಯನ್ನು ಮರಾಠಿಗೆ 'ಕರಣಹಂಸ' ಎಂದು ಅನುವಾದ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ನಿಜಗುಣರ ವಿವೇಕ ಚಿಂತಾಮಣಿಯನ್ನು ಅದೇ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಮರಾಠಿಗೆ ಅನುವಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ.

"ನಿಜಗುಣರ ವಿವೇಕಚಿಂತಾಮಣಿಯನ್ನು ಮರಾಠಿಯಲ್ಲಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಿದವರು ಶಾಂತಲಿಂಗಸ್ವಾಮಿ. ಕನ್ನಡ ಗದ್ಯಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯದ ವೇಷ ತೊಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ತತ್ವಜ್ಞಾನದಂತಹ ನೀರಸ ವಿಷಯವನ್ನು ಕಾವ್ಯಮಯವಾಗಿ ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳ ಮೂಲಕ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಶಾಂತಲಿಂಗರ ಮಾತೃಭಾಷೆ ಕನ್ನಡವಾಗಿರಬೇಕೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಇದರಿಂದ ಬಲವಾದ ಸಂದೇಹ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಚೆನ್ನಬಸವಣ್ಣನವರ 'ಕರಣಹಸುಗೆ'ಯನ್ನು ಶಾಂತಲಿಂಗಸ್ವಾಮಿ ಮರಾಠಿಗೆ ಅನುವಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ." ಶಾಂತಲಿಂಗ ಸ್ವಾಮಿಯು ಈ ಎರಡು ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಅನುವಾದಕ್ಕೆ ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡುವದರಲ್ಲಿಯೂ ಔಚಿತ್ಯ ಮಾರ್ಮಿಕತೆಯನ್ನು ತೋರಿದ್ದಾರೆ. ವೀರಶೈವ ತತ್ವಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿಯ ಎರಡು ವಿಚಾರಧಾರೆಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವ ಇಬ್ಬರು ಕವಿಗಳ ಎರಡು ಕಾವ್ಯಗಳ ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡುವಲ್ಲಿ ಶಾಂತಲಿಂಗಸ್ವಾಮಿಯ ಸಮನ್ವಯದೃಷ್ಟಿ ಕಂಡುಬರುವುದು. ಈ ವಿಚಾರಧಾರೆಯಲ್ಲಿ ಮೇಲುನೋಟಕ್ಕೆ ಭೇದ ಕಂಡರೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವಹಿಸುತ್ತಿರುವ ಭಾವ ಒಂದೇ ಎಂಬ ಅರಿವು ಅವರಿಗೆ ಇದ್ದಿತು ಎಂದು ಡಾ. ಅವಳೀಕರರು ತಮ್ಮ 'ಕರ್ನಾಟಕ ಮತ್ತು ಮರಾಠಿ ಸಾಹಿತ್ಯ' ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ[೧೯]

ಶರಣ ಸಾಹಿತ್ಯದ ರೂವಾರಿ ಬಸವಣ್ಣನವರ ಮತ್ತು ಇತರ ಅನೇಕ ಶರಣರ ವಚನಗಳ ಪ್ರಭಾವವು ಬದಿಯ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ನಿವಾಸಿಗಳ ಮೇಲೆ ಗಾಢ ಪರಿಣಾಮ ಬೀರಿದ್ದನ್ನು ನಾವು ಕಾಣಬಹುದು.

ಮರಾಠಿ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಭಾವ

"೧೬ನೇ ಶತಮಾನದಿಂದ ೨೦ನೇ ಶತಮಾನದ ವರೆಗೆ ೪೦ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಸಂತ ಕವಿಗಳು ಸುಮಾರು ೧೫೦೦೦ ಅಭಂಗಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ೧೨ ಸಂತ ಕವಿಗಳ ಅಭಂಗ ಕಾವ್ಯ ಮಾತ್ರ ಲಭ್ಯವಾಗಿದೆ.

೧) ಶಾಂತಲಿಂಗಸ್ವಾಮಿ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೫೩-೧೬೨೩). (೧) ಚೆನ್ನಬಸವೇಶ್ವರರ ಕರಣಹಸುಗೆಯ ಮರಾಠಿ ಅನುವಾದ (ಕರಣಹಂಸ). (೨) ಶಾಂತಬೋಧ. (೩) ವಿವೇಕಚಿಂತಾಮಣಿ (ನಿಜಗುಣ ಶಿವಯೋಗಿಗಳ ಕೃತಿಯ ಅನುವಾದ).

೨) ಸಂತ ಶಿರೋಮಣಿ ಮನ್ಮಥಸ್ವಾಮಿ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೬೦-೧೬೦೧) ನೇಕನೂರು. ಜಿ. ಬೀಡ ಇವರು ರಚಿಸಿದ ವೀರಶೈವ ಅಭಂಗಗಳು ೧೩೭.

೩) ಸಂತಕವಿ ಬಸವಲಿಂಗ (೧೬೨೪-೧೭೦೦) ಬಸವೇಶ್ವರರ ಜನ್ಮ ಪ್ರಸಂಗದ ಬಗ್ಗೆ ೧೧ ಅಭಂಗ ಖಂಡಗಳು ದೊರೆತಿವೆ. ಮತ್ತು ೮೫ ಅಭಂಗಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ.

೪) ಸಂತಕವಿ ಶಿವದಾಸ. ಊರು–ಸೊನ್ನಲಗಿ. ಅವರು ರಚಿಸಿದ ೧೯೩ ಅಭಂಗಗಳಲ್ಲಿ– (೧) ಶ್ರೀ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರ ಪುರಾಣ. (೨) ಶ್ರೀ ಬಸವಪುರಾಣ. (೩) ಶಿವಪಾಠ. (೪) ಆರತಿ ಪದಗಳು ಮತ್ತು ಭಾರೂಡಗಳು.

ರಾಘವಾಂಕನ ಸಿದ್ಧರಾಮ ಚಾರಿತ್ರ ಅನುಸರಿಸಿ ಶ್ರೀ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರ ಪುರಾಣ ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ೯ ಅಧ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ೩೩೭೨ 'ಓವಿ'ಗಳು ಇವೆ. ಬಸವಪುರಾಣವು ಬಸವಣ್ಣನವರ ಚರಿತ್ರೆ ಹೊಂದಿದ್ದು, ಮರಾಠಿ ಅಭಂಗ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಏಕೈಕ ಅದ್ವಿತೀಯ ಓವೀಬದ್ಧ ಮಹಾಕಾವ್ಯ ಸದೃಶ ಗ್ರಂಥ ಇದಾಗಿದೆ.

೫) ಲಕ್ಷ್ಮಣ ಮಹಾರಾಜ ರವುಳಗಾಂವಕರ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೮೦೮–೧೮೭೮) ಇವರು ರಚಿಸಿದ ಅಭಂಗಗಳು ೩೩೧೫. ಸ್ಫುಟರಚನೆ – ೯೪೧, ಓವೀ ರಚನೆ ೧೨೫೩. ಒಟ್ಟು – ೫೫೦೯.

೬) ಮಲ್ಲನಾಥ ಮಹಾರಾಜ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೮೪೫–೧೯೧೪) ತಾಲೂಕಾ–ಔಸಾ, ಜಿ–ಲಾತೂರ. ಇವರ ೩೫೮ ಅಭಂಗಗಳು ಲಭ್ಯವಾಗಿವೆ. ಇವರು ವಾರಕರಿ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಪ್ರಚಾರಕರಾಗಿದ್ದರು.

೭) ಶ್ರೀ ಶಂಕರ ಮೃಗೇಂದ್ರಸ್ವಾಮಿಗಳು (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೮೫೦–೧೯೨೧) ಚಿಂಚಟನ ಜಿ–ಅಮರಾವತಿ. ಇವರ ೨೧೮ ಅಭಂಗಗಳು ಪ್ರಕಟವಾಗಿವೆ. .

೮) ಸಂತಕವಿ ಪಂಚಾಕ್ಷರಿಸ್ವಾಮಿ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೮೬೭–೧೯೩೩) ನಾಗಭೀಡ. ಜಿ– ಚಂದ್ರಪುರ. ಇವರು (೧) ಬಸವೇಶ್ವರಾಖ್ಯಾನ. (೨) ಶ್ರೀ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರ ಪುರಾಣ. (ಅಧ್ಯಾಯಗಳು ೧೬, ಓವೀ ೧೯೩) (೩) ಶಿವರಹಸ್ಯ. (೪) ಪ್ರಭುಲಿಂಗಲೀಲೆ. (೫) ಸಿರಿಯಾಳ ಚರಿತ್ರೆ. (೬) ವರದಶಂಕರ. (೭) ಕೇದಾರೇಶ್ವರ ಕಥೆ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ.

೯) ಶ್ರೀ ಸಂತ ವಿರುಪಾಕ್ಷಪ್ಪಾ ಶೇಟೆ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೮೭೦–೧೯೧೪) ತಾಲೂಕಾ–ನಿಲಂಗಾ. ಜಿ–ಲಾತೂರ. ಇವರ ೧೩೧೬ ಅಭಂಗಗಳು ಲಭ್ಯವಾಗಿವೆ.

೧೦) ಶಿವಗುರುದಾಸ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೮೭೩–೧೯೧೯) ಹಣೆಗಾಂವ ತಾ–ದೇಗಲೂರು. ಜಿ–ನಾಂದೇಡ. ಇವರ ೭೬ ಅಭಂಗಗಳು ಲಭ್ಯವಾಗಿವೆ.

೧೧) ಗುರುದಾಸ ಸಾಖೋಳಕರರ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೮೭೭–೧೯೪೨) ಬಟನಪೂರ. ತಾ–ನಿಲಂಗಾ. ಜಿ–ಲಾತೂರ. ೧೦೦೧ ಅಭಂಗಗಳು ಪ್ರಕಟವಾಗಿವೆ.

೧೨) ಬಸವದಾಸ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೮೮೬–೧೯೨೪) ಹಣೆಗಾಂವ. ತಾ–ದೇಗಲೂರು. ಜಿ–ನಾಂದೇಡ. ೬೨೦ ಅಭಂಗಗಳು ಲಭ್ಯವಾಗಿವೆ."[೨೦]

೧೯೭೪ ರಿಂದ ೧೯೯೫ರ ವರೆಗೆ ವೀರಶೈವ ಧರ್ಮವನ್ನು ಕುರಿತ ಮರಾಠಿಯಲ್ಲಿ ೧೧ ಪಿಹೆಚ್‌ಡಿ ಗ್ರಂಥಗಳು ಮೂಡಿ ಬಂದಿವೆ. (ಆಧಾರ : ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ವೀರಶೈವ ಸಂಶೋಧನೆ – ಡಾ. ಎಸ್. ಆರ್. ಗುಂಜಾಳ)

ಕರ್ನಾಟಕದ ಬದಿಗುಂಟ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಅನೇಕ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದಿಂದ ವಲಸೆ ಹೋದ ವೀರಶೈವ ಧರ್ಮ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಸಮರಸವಾಗಿ ಬದುಕುತ್ತಲೇ ಬಸವಣ್ಣನವರ ಆಚಾರ ಧರ್ಮವನ್ನು ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಜೀವಂತವಾಗಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಮೇಲಿನ ಸಂಗತಿಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಸಂತಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸದೆ ಶರಣ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಕಾಪಾಡುತ್ತ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಭಾಲ್ಕಿಯ ಹಿರೇಮಠ ಸಂಸ್ಥಾನ ಮಠವು ಬಸವಣ್ಣನವರನ್ನು ಕುರಿತ ಕನ್ನಡದ ಸುಮಾರು ಎಪ್ಪತ್ತಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಮರಾಠಿಗೆ ಅನುವಾದ ಮಾಡಿಸಿ, ಬಸವಣ್ಣನವರ ಚಿಂತನೆಗಳನ್ನು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿನ ಲಿಂಗಾಯತರಿಗೆ ನೀಡುತ್ತಿರುವುದು ಗಮನಾರ್ಹ. ಆದರೆ ಗಡಿ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುವ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಜೈನರು ಕನ್ನಡವನ್ನು ಮಾತೃಭಾಷೆಯನ್ನಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ಹೊರತು ಈ ರೀತಿಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸೇವೆಗೆ ಮನಸ್ಸು ಮಾಡಲಿಲ್ಲ.

"ವಿಜಯನಗರ ಪತನಾನಂತರ ಇಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಹಾಗೂ ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಗಳಿಗೆ ರಾಜಾಶ್ರಯವಿದ್ದ ಸ್ಪಷ್ಟ ಉಲ್ಲೇಖಗಳಿಲ್ಲ. ಎರಡನೆಯ ಇಬ್ರಾಹಿಮ್ ಆದಿಲ್‌ಶಾಹನು ಪಂಡಿತರೊಂದಿಗೆ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಮಾತನಾಡುತ್ತಿದ್ದನೆಂದು ಮೊಗಲ ರಾಯಭಾರಿ ಅಸದ ಬೇಗನು ತನ್ನ ನೆನಪುಗಳಲ್ಲಿ ಬರೆದಿಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ.

ಮರಾಠಿಯ ವಾಮನಪಂಡಿತ, ತುಕಾರಾಮ ಹಾಗೂ ರಾಮದಾಸರ ಸಾಹಿತ್ಯಸೃಷ್ಟಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾದದ್ದು ವಿಜಾಪೂರದಿಂದ."[೨೧]

ತುಕಾರಾಮರ ಅಭಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾಜಿಕ ಅನ್ಯಾಯ, ವಿಡಂಬನೆ ಮತ್ತು ರಾಮದಾಸರ ರಚನೆಗಳಲ್ಲಿ ರಾಜಕೀಯ ಅವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳು ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಒಳಪಡಬೇಕೆಂಬ ಆಂತರಿಕ ಇಚ್ಛೆ, ಇವುಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವೆಂದರೆ ಆ ಕಾಲದ ವೈದಿಕರ ಮತ್ತು ನಿಜಾಮರ ಅನಾಚಾರಗಳೇ ಕಾರಣವಾಗಿರಬೇಕು.

"ಕರ್ನಾಟಕದ ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯ ಹಾಗೂ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಸಂತಸಾಹಿತ್ಯ ಏಕಕಾಲಕ್ಕೆ ಎರಡೂ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿದವು. ಪುರಂದರದಾಸ ಹಾಗೂ ಏಕನಾಥರು ಸಮಕಾಲೀನರು; ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಜನಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದರು. ಪಂಢರಪುರದ ವಿಠಲ ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಆರಾಧ್ಯದೈವವಾದುದರಿಂದ ಕನ್ನಡ-ಮರಾಠಿಗಳ ನಿಕಟ ಪರಿಚಯ ಪರಸ್ಪರರಿಗಾಗುವುದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ. ಏಕನಾಥರ ಒಂದು ಅಶುದ್ಧ ಬರವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ 'ನಮೋ ಕಾನಡಿ ಭಾಷಾ' ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಕೆಲವು ಕನ್ನಡ ಅಭಂಗಗಳನ್ನೂ ಅವರು ರಚಿಸಿರಬಹುದಾಗಿದೆಯೆಂದು ಮರಾಠಿ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಊಹಿಸಿದ್ದಾರೆ."[೨೨]

ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯ-ಸಂತಸಾಹಿತ್ಯಗಳು ಸಮಾನಗುಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಭಕ್ತಿಪಂಥಗಳಾದರೂ, ಅವರಿಬ್ಬರ ದೈವಗಳು ಒಂದೇ ಆದರೂ ಪರಸ್ಪರರನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿಕೊಂಡುದು ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಪುರಂದರ ದಾಸರು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ್ದು, ಪಂಢರಪುರದಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡಿದ್ದು, ಈ ರೀತಿಯ ಆಧಾರರಹಿತ ಉಲ್ಲೇಖಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಆದರೂ ಅವರ ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಯ ಪ್ರಭಾವದ ಕುರಿತಾದ ಉಲ್ಲೇಖಗಳು ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಪುರಂದರದಾಸರು

ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಜೊತೆಗೆ ಘನಿಷ್ಠ ಸಂಬಂಧ ಬೆಳೆಸಿದ್ದರೂ ಮರಾಠಿಯಲ್ಲಿ ಅಭಂಗಗಳನ್ನು ಏಕೆ ರಚಿಸಲಿಲ್ಲ? ಮರಾಠಿಯ ಸಂತರನ್ನು ಏಕೆ ಸ್ಮರಿಸಲಿಲ್ಲ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳು ನಮ್ಮನ್ನು ಕಾಡುತ್ತಿವೆ. ವಿಠಲನು ಕನ್ನಡಿಗನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ಮರಾಠಿ ಸಂತರು ಹೇಳಿದ್ದರೂ ವಿಠಲನ ಕನ್ನಡ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ನಮ್ಮ ದಾಸರು ಏಕೆ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಲಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯೂ ಜತೆಗೆ ಮೂಡುತ್ತದೆ.

೧೮ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮದಾಸನೆಂಬ ಕವಿ 'ಪ್ರಭುಲಿಂಗಲೀಲೆ'ಯನ್ನು, 'ಲೀಲಾ ವಿಶ್ವಂಭರ' ಎಂದು ಮರಾಠಿಯಲ್ಲಿ ಅನುವಾದಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಶಿವದಾಸನೆಂಬಾತ ರಾಘವಾಂಕನ 'ಸಿದ್ಧರಾಮ ಚಾರಿತ್ರ್ಯ'ವನ್ನು 'ಸಿದ್ದೇಶ್ವರ ಚರಿತೆ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಅನುವಾದ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ.

"ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಗುರ್ಲಹೊಸೂರಿನ ಚಿದಂಬರ ದೀಕ್ಷಿತರು ಕರ್ನಾಟಕ ಹಾಗೂ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಜನರಿಗೆ ಪೂಜ್ಯ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಅನೇಕ ಸಂತರು ಅವರಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಭಾವದಿಂದ ಬರುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರ ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ವಿವರಿಸುವ ಮೂರು ಮರಾಠಿ ಕೃತಿಗಳು ದೊರೆಯುವವು. ಕರ್ನಾಟಕದ ಈ ಮಹಾಪುರುಷರಿಗೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಜನತೆ ಹಾಗೂ ಕವಿಗಳಿಂದ ಸಂದ ಈ ಗೌರವ ಬಾಂಧವ್ಯಕ್ಕೆ ಉಚಿತ ನಿದರ್ಶನವಾಗಿದೆ.

ಚಿದಂಬರ ದೀಕ್ಷಿತರಂತೆಯೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ಗುರು ಮಹಿಪತಿದಾಸರ (೧೬೫೦) ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ೧೮ನೆಯ ಶತಮಾನದ ರುಕ್ಮಾಂಗದಾಸ – ರುಕ್ಮಜದಾಸ ನೆಂಬ ಸಂತಕವಿಯು ಗುರುಮಾಲಿಕಾ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಮಹಿಪತಿದಾಸರ ಕೀರ್ತನೆಗಳ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಯೊಂದು ಮರಾಠಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. (ಮಹಿಪತಿದಾಸರು ೪೫ ಮರಾಠಿ ಕೀರ್ತನೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ)

ವಿಠಾಬಾಯಿ ಮರಾಠಿಯ ಹಿರಿಯ ಅನುಭಾವಿ ಕವಯತ್ರಿ. ೪೦೦೦ ಅಭಂಗಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದಳೆಂದು ಹೇಳುವರು. ಚಿದಂಬರ ದೀಕ್ಷಿತರ ಭಕ್ತೆ. ರಾಜಾರಾಮನೂ ಚಿದಂಬರ ದೀಕ್ಷಿತರ ಭಕ್ತ. ಚಿದಂಬರಲೀಲೆಯೇ ರಾಜಾರಾಮನ ಅಭಂಗದ ಮುಖ್ಯವಸ್ತು. ಅವನ ಅಭಂಗಗಳ ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕಲಘಟಗಿಯಲ್ಲಿ ದೊರೆತುದಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಗೋಕಾಕ ತಾಲೂಕಿನ ಮೂಡಲಗಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಹಾಗೂ ಮರಾಠಿ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ತುಂಬ ಮಹತ್ವದ ಸ್ಥಳ. ಭಾಷೆ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ವಿವಿಧ ಪರಂಪರೆಗಳ ಸಂಗಮ ಇದಾಗಿದೆ. ಮರಾಠಿ 'ದೇಶಿಕ ಚರಿತ್ರೆ' ಇಲ್ಲಿಯೇ ರಚಿತವಾಗಿದೆ. ಈ ಸ್ವಾಮಿಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ದತ್ತ ಸಂಪ್ರದಾಯ, ವಿಠ್ಠಲೋಪಾಸನೆ, ರಾಮೋಪಾಸನೆ ಹಾಗೂ ವೀರಶೈವ ಮತದೊಂದಿಗಿನ ನಿಕಟ ಸಂಬಂಧದೊಂದಿಗೆ ಸಿದ್ಧನಾಥ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಪ್ರವಾಹವೂ ಕಾಣುವುದು. ಇದೇ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ರಂಗಬೋಧ, ಅದ್ವಯಬೋಧ, ಶಿವಬೋಧರಲ್ಲದೆ ಕೆಲವು ಕವಯತ್ರಿಯರು ಮರಾಠಿಯಲ್ಲಿ ಕೃತಿ ರಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಅದ್ವಯಬೋಧರ ಮೂರು ಕನ್ನಡ ಪದಗಳು ದೊರೆಯುವವು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ 'ಲಿಂಗಬಂದಾನೆ' ಪದ ಹಾಗೂ ಮೂಡಲಗಿಯ ಮರಾಠಿ ಸಾಹಿತ್ಯದತ್ತ ಮರಾಠಿ ಪಂಡಿತರ ಗಮನವನ್ನು ಸೆಳೆದವರು ಮಾನ್ಯ ಡಾ. ಬೆಟಗೇರಿ ಕೃಷ್ಣಶರ್ಮರು.

ಕನ್ನಡದ ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಪ್ರಾಚೀನ ಕೃತಿಗಳೂ ಮರಾಠಿಗೆ ಅನುವಾದವಾಗಿವೆ. ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರ

ಹರಿಕಥಾಮೃತ ಸಾರವನ್ನು ಶೇಷಗಿರಿರಾಯರು (೧೮೬೮), ಲಕ್ಷ್ಮೀಶನ ಜೈಮಿನಿ ಭಾರತವನ್ನು ಯಶವಂತ ಭಾಸ್ಕರ ಜಠಾರ ಅವರು ಮರಾಠಿಗೆ ಅನುವಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ. ರತ್ನಾಕರವರ್ಣಿಯ ಭರತೇಶವೈಭವವು ಪಂಡಿತವರ್ಧಮಾನ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳಿಂದ ಅನುವಾದಗೊಂಡಿದೆ. ಜಯದೇವಿತಾಯಿ ಲಿಗಾಡೆ ಅವರು 'ಸಿದ್ಧರಾಮತ್ರಿವಿಧಿ' ಬಸವಣ್ಣನವರ ಹಾಗೂ ಮಹಾದೇವಿಯಕ್ಕನ ವಚನಗಳ ಮರಾಠಿ ಅನುವಾದಗಳು ಗಮನಾರ್ಹ ಕೃತಿಗಳಾಗಿವೆ."[೨೩]

ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ವಿಸೋಬಾ ಖೇಚರ ಅವರು ರಚಿಸಿದ 'ಷಟ್‌ಸ್ಥಲ' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥ ದೊರಕಿದ್ದು ಅದನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಮರಾಠಿಯ ಖ್ಯಾತ ಸಂಶೋಧಕ ರಾ.ಚಿಂ. ಢೇರೆಯವರು 'ಚಕ್ರಪಾಣಿ' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ವೀರಶೈವ ಪಂಥವು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಆಳದವರೆಗೆ ವಿಸ್ತರಿಸಿದ್ದು ಇದರಿಂದ ವಿದಿತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಮಧ್ಯಯುಗೀನ ಮರಾಠಿ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಪೌರಾಣಿಕ ವಸ್ತುವನ್ನಾಧರಿಸಿ ರಚಿತವಾದದ್ದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಅದರಲ್ಲಿಯೂ 'ರಾಮಾಯಣ' ವಸ್ತುವು ಹೆಚ್ಚು ಜನಪ್ರಿಯತೆಯನ್ನು ಪಡೆದದ್ದು ಗಮನಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲವು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದೊಂದಿಗೆ ವೈಚಾರಿಕ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಇರಿಸಿಕೊಂಡಂತೆ ಮಧ್ಯಯುಗವು ಅಂಥ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರವು ಅಂದು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ರಾಜಕೀಯ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ವಿದ್ರೋಹಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿತ್ತು. ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕಿಂತ ಸಾಮಾಜಿಕ, ರಾಜಕೀಯ ಬದಲಾವಣೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಒತ್ತುಕೊಟ್ಟ ದಿನಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಜಾನಪದ ಕಲೆಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಕ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಲು ಅನೇಕ ಜನಪದ ಕಲೆಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಮಹತ್ವ ಕಂಡುಕೊಂಡವು. ಜನರನ್ನು ರಂಜಿಸುವದರೊಂದಿಗೆ ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ವಿದ್ರೋಹದ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಅವು ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು ಬಂದವು. ಪರಕೀಯರ ದಬ್ಬಾಳಿಕೆಗಳಿಂದ ಜನರನ್ನು ಮುಕ್ತಗೊಳಿಸಲು ಪ್ರಚೋದಕ ಸಾಧನಗಳಾದವು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕಿಂತ ಸಮಾಜಕಟ್ಟುವ ಕೆಲಸ ಮುಖ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶಿಷ್ಟಸಾಹಿತ್ಯದ ಕೊಡುಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ ಸಂತಗತಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಗಿತ್ತು. ಗ್ರಾಮೀಣ ಕಲೆಗಳು ಎರಡೂ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದ್ದುವಾದರೂ ಅವು ತಮ್ಮ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬದಲಿಸಿಕೊಂಡದ್ದನ್ನು ನಾವು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಗೀತಪ್ರಕಾರಗಳಾದ ಲಾವಣೀ, ಶಾಹೀರಕೀ, ಪೋವಾಡೆ, ಗೀಗೀ ಪದಗಳು, ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಕ ಹಾಡುಗಳು ಹೀಗೆ ನಾನಾ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಪರಸ್ಪರ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದ್ದನ್ನು ನಾವು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಅದೇ ಪ್ರಕಾರ ಅನೇಕ ಜನಪದ ಆಟ-ಪಾಠಗಳೂ ಅಂದು ಸಮಾನವಾಗಿ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದ್ದವು. ಸ್ವಾತಂತ್ರದ ಕಾಲದವರೆಗೆ ಇವು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದ್ದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಅಂದರೆ ಮಧ್ಯಯುಗೀನ ಸಾಹಿತ್ಯವು ರಾಜಕೀಯ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ವಿದ್ರೋಹವನ್ನು ವಸ್ತುವನ್ನಾಗಿ ಆಯ್ದುಕೊಂಡಿದ್ದರ ಸಾಮಾನ್ಯ ನೋಟ ಇಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ.

ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಜೀವನವು ಪೇಶ್ವೆಯವರ ಆರಂಭದ ಕಾಲದವರೆಗೆ

ಸಮಾನತೆಯನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡು ಬಾಳುತ್ತಾ ಬಂದಿತು. ಪೇಶ್ವೆಯವರ ಉತ್ತರ ಕಾಲವು ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಾಹಿಯನ್ನು ಗಟ್ಟಿಗೊಳಿಸಿ ಅವರ ವರ್ಚಸ್ಸನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿತು. ಅದೂ ಅಲ್ಲದೆ ಅವರೂ ಒಬ್ಬ ದಬ್ಬಾಳಿಕೋರರಂತೆ ವರ್ತಿಸತೊಡಗಿದರು. ಬಹುಜನ ಸಮಾಜವು ಅವರ ಅನ್ಯಾಯಕ್ಕೆ ಬಲಿಯಾದದ್ದು ವಿಷಾದದ ಸಂಗತಿ. ಪೇಶ್ವೆಯವರು ವೀರರೂ, ವಿಶ್ವಾಸಿಕರೂ ಆಗಿ ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಮರಾಠಿ ಸತ್ತೆಗೆ ತಮ್ಮನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸಮರ್ಪಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರೋ ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಎಲ್ಲವೂ ಸುರಳಿತವಾಗಿತ್ತು. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ 'ಬ್ರಾಹ್ಮಣತ್ವ' ಪ್ರಬಲವಾಗಿದ್ದರೂ 'ಅನಾಚಾರ' ಹದ್ದು ಮೀರಿರಲಿಲ್ಲ.

ಇಂಗ್ಲಿಷರ ವಿಚಾರಗಳಿಂದ ಭಾರತೀಯ ವೈಚಾರಿಕತೆಯ ಬಾಗಿಲು ತೆರೆದುಕೊಂಡಿತು. ಇತಿಹಾಸ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಚರಿತ್ರೆ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸುವ ಹೊಸ ದೃಷ್ಟಿಕೋನ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿತು. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯದ ವಿಚಕ್ಷಕ ಅನುಕರಣೆಯಿಂದ ನಮ್ಮ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು, ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ನೋಡುತ್ತ ಹೋದಂತೆ ಹೊಸ ಸ್ವರೂಪ-ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳು ಜನ್ಮತಾಳತೊಡಗಿದವು. ವೇದೋಕ್ತ, ಪುರಾಣೋಕ್ತ ಎಂಬ ಸೀಮಿತ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿಯೇ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಹರಿಬಿಡುತ್ತಿದ್ದ ನಮಗೆ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನದ ಪರಿಚಯವಾಗತೊಡಗಿತು. ವಸಾಹತುಶಾಹಿಯ ವೈಚಾರಿಕ ಧೋರಣೆಯನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ನಮ್ಮಲ್ಲಿಯ ವಿದ್ವಾಂಸರೂ ತಮ್ಮ ವೈಚಾರಿಕ ನಿಲುವನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸಿಕೊಂಡು ವಿಚಾರ ಮಾಡತೊಡಗಿದರು.

ಪಾರಂಪರಿಕ ದೃಷ್ಟಿಕೋನದಿಂದ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡಿದ್ದ ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಚರಿತ್ರೆಯು ಜನಾಂಗಿಕ, ಜೈವಿಕ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನವನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಹೊಸರೂಪ ಪಡೆಯತೊಡಗಿತು. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಇರಾವತಿ ಕರ್ವೆ, ಕರ್ನಾಟಕದ ಶಂ.ಬಾ. ಜೋಶಿ ಇವರನ್ನು ಪ್ರಾತಿನಿಧಿಕವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಮರಿಸಬಹುದು. ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದು, ಬಿಡುವುದು ನಂತರದ ವಿಚಾರ. ಆದರೆ ಅದರ ಹೊಸತನವನ್ನು ನಾವು ಮೊದಲು ನಿರಾಕರಿಸಬಾರದು. ಶಂ.ಬಾ. ಜೋಶಿಯವರು ಕನ್ನಡದ ಹೆಸರಾಂತ ಸಂಶೋಧಕರು. ಕನ್ನಡ-ಮರಾಠಿ ಎರಡೂ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬಲ್ಲವರು. ಮೇಲಾಗಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ, ಅಂತರ್‌ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನವನ್ನು ಓದಿ ಅರಗಿಸಿಕೊಂಡವರು. ಅವರು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಮತ್ತು ಕರ್ನಾಟಕದ ಮೂಲಗಳನ್ನು ಶೋಧಿಸುವ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಕೈಕೊಂಡು ಅದರಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಹೊಸ-ಹೊಸ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಪಡಿಸಿದರು. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ "ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದವರು ಸಹೋದರ ಸಂಬಂಧಿಗಳು, ನಿಲುವಿನಲ್ಲಿ-ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಮಾನರು. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಪ್ರಾಚೀನ ಆಗು-ಹೋಗುಗಳಿಗೆ ಕರ್ನಾಟಕವೇ ಮೂಲ ಕಾರಣ" ಎಂಬ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದರು. ಈ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಅವರ 'ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಚೆ ಕಾಂಹೀ ಸಮಸ್ಯಾ' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥ ೧೯೫೨ರಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿತು. ಈ ಗ್ರಂಥ ಮರಾಠಿಗರಲ್ಲಿ ತಳಮಳ ಎಬ್ಬಿಸಿತು. ಇದನ್ನು ಸುಟ್ಟುಬಿಡಬೇಕು ಎಂಬ ಹಂತದವರೆಗೂ ಅವರ ವಿಚಾರಗಳು ತೀಕ್ಷ್ಣಗೊಂಡವು. ಇಂಥದ್ದೇ ತಳಮಳವನ್ನು ಮುಂದೆ ರಾ.ಚಿಂ. ಢೇರೆ ಎಂಬ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ವಿದ್ವಾಂಸರೇ ಉಂಟು ಮಾಡಿದ್ದು ಯೋಗಾಯೋಗ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಜೊತೆಗೆ ತಮ್ಮನ್ನು ಗುರುತಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದೆಂದರೆ ಮರಾಠಿಗರಿಗೆ ಅವಮಾನವೆನಿಸುತ್ತದೆ.

ಕಾರಣವೆಂದರೆ ಅವರ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾ ಪ್ರಿಯತೆ. ಆದರೆ ಜೋಶಿಯವರ ಈ ಕೃತಿಯನ್ನು ಸ್ವಾಗತಿಸಿದವರು. ಶ್ರೀ ವಾಗ್ಭಟ ನಾರಾಯಣ ದೇಶಪಾಂಡೆ, ಪ್ರೊ. ಕೃ.ನಾ. ಕುಲಕರ್ಣಿ, ಪ್ರೊ. ಬನಹಟ್ಟಿ, ನಾ.ಗೋ. ಚಾಪೇಕರ ಮುಂತಾದ ಮರಾಠಿ ವಿದ್ವಾಂಸರು. ಕಾಣೆ, ಕಾಳೆಯಂಥ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಇದಕ್ಕೆ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಾಗಿ ಅಭಿಪ್ರಾಯಿಸಿದರು. ಈ ರೀತಿಯ ಆಲೋಚನೆಯನ್ನು ನಾವು ಸ್ವಾಗತಿಸಬೇಕೆಂದು ಕೆಲವರು ನುಡಿದದ್ದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಜೋಶಿಯವರ ಬರವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ತಥ್ಯಾಂಶ ಇರುವುದು ದೃಷ್ಟಾಂತಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಮುಂದೆ ಜೋಶಿಯವರು ಅವಿಶ್ರಾಂತವಾಗಿ ಕನ್ನಡ-ಮರಾಠಿ ಮೂಲ ಮತ್ತು ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ಶೋಧಿಸುತ್ತಲೇ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಅವರ ವೈಚಾರಿಕ ಪ್ರಭಾವವು ಎರಡೂ ನಾಡಿನ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಮೇಲೆ ಆಗುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಅವರು ಆ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಮೂಲ, ಅಲ್ಲಿಯ ಸ್ಥಳನಾಮಗಳು, ಸಾಮಾಜಿಕ ಇತಿಹಾಸ, 'ಮರಹಟ್ಟೆ', 'ಕಾನಡೆ' ಶಬ್ದಗಳ ಮೂಲ ಮತ್ತು ಅರ್ಥ, ಭಾಷೆ, ಧರ್ಮ-ಪಂಥ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಸಂಗತಿಗಳ ಕೂಲಂಕಷ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಮಂಡಿಸಿ ಹೊಸ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಶಂ.ಬಾ. ಜೀವಿತ-ಜೀವನದ ಸಂಶೋಧಕರು. ಇಷ್ಟು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ ಮೂಲತಃ ವಿಚಾರವಾದಿಗಳು. ವಿಚಾರವೇ ಜೀವನದ ಬೆಳಕು ಎಂಬ ಪ್ರಜ್ಞೆಯನ್ನು ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು ಹೊರಟವರು. ಇದನ್ನು ತಮ್ಮ ಬದುಕಿನುದ್ದಕ್ಕೂ ಹೊತ್ತು ನಿಂತವರು. ತನ್ಮೂಲಕ ಸಮರ್ಪಕವಾದ ಜ್ಞಾನ, ಅರ್ಥ, ಜಿಜ್ಞಾಸೆಗೆ ಹೆಜ್ಜೆ ಹಾಕಿದವರು. ಶಂ.ಬಾ. ತಾವು ಕೈಹಾಕಿದ್ದ ಪ್ರತಿಯೊಂದರಲ್ಲೂ ತಮ್ಮ ಸ್ವಂತಿಕೆಯನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಹೊರಟರು. ಲಿಖಿತ ಶಾಸನಾದಿಗಳು ಕಾವ್ಯಗಳಿಂದ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆಚಾರ, ಸಂಪ್ರದಾಯ, ಜಾನಪದ ನಂಬಿಕೆಗಳನ್ನು ಲೆಕ್ಕಿಸದೆ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದರೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಅರ್ಥವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದುದಲ್ಲದೆ ಅದನ್ನು ಮಾಡಿ ತೋರಿಸಿದರು. ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಭಾಷಾಶಾಸ್ತ್ರ, ಮನಃಶಾಸ್ತ್ರ, ಜೀವಶಾಸ್ತ್ರ, ಪುರಾತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರ, ಇತಿಹಾಸಶಾಸ್ತ್ರ, ದೈವತಶಾಸ್ತ್ರ ಹೀಗೆ ನಾನಾ ಶಾಸ್ತ್ರ ಶಾಖೆಗಳ ನೆರವಿನಿಂದ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದರು. ಇವೆಲ್ಲ ಅವರ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಮೇಯಕ್ಕೆ ತಾಳಿಹೊಂದಿದವು. ಶಂ.ಬಾ.ಅವರ ಸಂಶೋಧನೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳುವಾಗ ಶ್ರೀನಿವಾಸ ಹಾವನೂರ ಅವರು ಗೋವಿಂದ ಪೈ ಅವರ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳಿರುವ ಮಾತನ್ನು ಅಂಶತಃ ಜೋಶಿಯವರ ಸಂಶೋಧನೆಯ ಬಗೆಗೂ ಅನ್ವಯಿಸಿ ಹೇಳಬಹುದು. "ಉಚ್ಚಮಟ್ಟದ ಮಾನಸ ರಲ್ಲಿ ಸತ್ಯಾನ್ವೇಷಣೆಯು ಒಂದು ಸಹಜ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯಾಗಿದೆ. ಅನ್ವೇಷಣೆ ಎಂದರೆ ಯಾವುದೊಂದು ವಿಷಯ ಅಥವಾ ವಿಚಾರದ ಮೂಲವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕೆನ್ನುವ ಜಿಜ್ಞಾಸೆ ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಯತ್ನ. ದೈವಿಕತೆಯ ಅನ್ವೇಷಣೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವವನು ತತ್ವಜ್ಞಾನಿಯೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಭೌತಿಕ ವಿಷಯಗಳ ಮೂಲ ಶೋಧದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಿದವನು ವಿಜ್ಞಾನಿಯಾಗುತ್ತಾನೆ. ಗತಕಾಲದಲ್ಲಿ ಏನು ನಡೆದಿದೆಯೆಂಬುದರ ಸತ್ಯಾಂಶವನ್ನು ತಿಳಿಯಬಯಸುವವನು ಇತಿಹಾಸ ಸಂಶೋಧಕನೆನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಶಂ.ಬಾ. ಅವರಲ್ಲಿ ಇತಿಹಾಸ ಸಂಶೋಧಕರಲ್ಲಿ ಇರಬೇಕಾದ ಮುಖ್ಯ ಗುಣಗಳು ಯಾವವು? ಮೊದಲಲ್ಲಿ ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಇರಬೇಕಾದದ್ದು ವಿದ್ವತ್ತು. ಶೀಘ್ರಗ್ರಹಣ ಶಕ್ತಿ, ವಿವೇಚನಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ, ಹರಿತವಾದ ತರ್ಕಸರಣಿ ಮತ್ತು ಸ್ಮರಣಶಕ್ತಿ. ಈ ಜನ್ಮಜಾತ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳಿಂದಾಗಿ ಅವರ ವ್ಯಾಸಂಗವು ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ

ಬುದ್ಧಿವಂತಿಕೆ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಸಂಗಗಳ ಸಂಗಮದಿಂದ ಮೂರ್ತಿಭವಿಸಿದ ವಿದ್ವತ್ತೇ ಸಂಶೋಧನ ಕಾರ್ಯದ ಪ್ರಥಮ ಸೋಪಾನವಾಗಿದೆ. ಇವೆಲ್ಲವೂ ಹರಳುಗಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದ ಶಂ.ಬಾ. ಅವರು ನಾಡಿನ ಗಣ್ಯ ವಿದ್ವಾಂಸರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ವೈಚಾರಿಕ ನೋಟವೇ ಇಲ್ಲದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜನಕ್ಕೆ ವೈಚಾರಿಕ ನೋಟವನ್ನು ನೀಡಿದವರು ಶಂ.ಬಾ. ಅವರೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಅತ್ಯುಕ್ತಿಯಾಗಲಾರದು. ಕಂನಾಡ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕಾಗಿ ವೇದೋಪನಿಷತ್ತುಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದರು. ವರ್ತಮಾನ ಕಾಲದ ವೈರುಧ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೇನು ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ನಮ್ಮ ಪ್ರಾಚೀನ ಶಾಸ್ತ್ರಶಾಖೆಗಳ ಆಮೂಲಾಗ್ರ ವ್ಯಾಸಂಗ ಮಾಡಿದವರು. 'ಸತ್ಯಂವಂತನಾಗಿರಬೇಕು, ಸತ್ಯವನ್ನು ಕುರಿತು ಮಾತಾಡಬೇಕು' ಎಂದಾಗ ಈ ಸತ್‌ತ್ಯ-ಸತ್ಯದ ಸ್ವರೂಪ ಏನು? ಎಂಬುದನ್ನು ಆಳವಾಗಿ ಚರ್ಚಿಸಿದವರು. ಸತ್ಯದ ಜಿಜ್ಞಾಸೆಯ ಬೆನ್ನುಹತ್ತಿದವರು; ಬಾಳದಾರಿಯ ಬೆಳಕು ಯಾವುದೆಂಬುದನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಲು ಹೊರಟ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು, ಎರಡಿಲ್ಲದ ಬಾಳುವೆಯ ಪೂರ್ಣಕೃತಿ, ಆಚಾರ-ವಿಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರ ಶಕ್ಯವಿದ್ದಷ್ಟು ಕಡಿಮೆ ಇರಬೇಕೆಂದು ಸಾರಿದವರು. ತಾನು ಸಮಾಜದೃಷ್ಟಿಯ ಒಂದು ಅಂಶ ಎಂಬುದನ್ನು ಅರಿಕೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಾಗ ಜಾತಿ, ಧರ್ಮ, ವರ್ಗ, ಮಾನ, ಪಂಥಾಭಿಮಾನಗಳು ಬೆಳೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಸರ್ವಕಾಲಿಕ ಸತ್ಯವನ್ನು ತಮ್ಮ ಕೃತಿಗಳುದ್ದಕ್ಕೂ ಹೇಳಿದವರು.

ಶಂ.ಬಾ. ಜೋಷಿ ಅವರು ತಮ್ಮ ಜೀವನದ ಕೊನೆ-ಕೊನೆಯವರೆಗೂ ಕನ್ನಡ ನಾಡು-ನುಡಿ ಚಿಂತನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಮುಳುಗಿದ್ದರು. ತಮ್ಮ ವೈಯಕ್ತಿಕ ನೆಲೆ ಬೆಲೆಗೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ ಕೊಡದೆ ಸಮಷ್ಟೀ ಜೀವನದ ನೆಲೆ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುತ್ತ ನಡೆದರು. ಆಚಾರ-ವಿಚಾರ ಎರಡರಲ್ಲೂ ಅಂತರವಿರದೆ ಬಾಳುವ ಪ್ರಯತ್ನದ ಕಡೆ ದೃಢವಾಗಿ ಹೆಜ್ಜೆಯನ್ನು ಹಾಕಿದರು."[೨೪]

ಶಂ.ಬಾ. ಅವರು ಎಂಥ ವಿದ್ವಾಂಸರು? ಎಂಥ ಸಂಶೋಧಕರು ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಬೇರೆ ವಿವರಣೆಯ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿಲ್ಲ. ಒಂದೇ ಹೊಡೆತಕ್ಕೆ ಶಂ.ಬಾ. ರವರು ಸುಲಭವಾಗಿ ಅರ್ಥವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅವರ ವೇದಾಂತದ ಚಕ್ರವ್ಯೂಹದಲ್ಲಿ ಒಳಹೊಕ್ಕರೆ ಅಭಿಮನ್ಯುವಿನಂತೆ ಹೊರದಾರಿ ಕಾಣಲಾರೆವು. ಸಂಶೋಧನೆಯ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಶಂ.ಬಾ. ರವರ ಕೊಡುಗೆ ಅವರ್ಣನಾತೀತ. ಕನ್ನಡದ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಮರಾಠಿಗರು ಮರೆಯದಂತೆ ಮಾಡಿದವರು ಶಂ.ಬಾ.ರವರು. ಈ ಪರಿಯ ಚರ್ಚೆ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಾಗಲೀ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಾಗಲೀ ಮತ್ತೆ ಮುಂದುವರಿಯಲಿಲ್ಲ.

ಶಂ.ಬಾ. ಜೋಶಿಯವರಂತೆಯೇ ಕನ್ನಡ-ಮರಾಠಿಗಳೆರಡನ್ನು ಅರಗಿಸಿಕೊಂಡವರು ಬೇಂದ್ರೆಯವರು. ಬೇಂದ್ರೆ ಯವರದೂ ಬಹುಮುಖ ಪ್ರತಿಭೆ. ಆದರೆ ಬೇಂದ್ರೆಯವರು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ 'ಕವಿ' ಎಂದು ಗುರುತಿಸಿಕೊಂಡವರು. ಶಂ.ಬಾ. ಅವರಂತೆ ಬೇಂದ್ರೆಯವರಿಗೂ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಒಡನಾಟ ತುಂಬ ಇತ್ತು. ಎಲ್ಲ ಮರಾಠಿ ವಿದ್ವಾಂಸರೂ ಬೇಂದ್ರೆಯವರನ್ನು ಮೆಚ್ಚುತ್ತಾರೆ. ಸೊಲ್ಲಾಪೂರದ ಅವರ ಸೇವಾವಧಿಯಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡದ ಜೊತೆಗೆ ಅವರು ಮರಾಠಿ ಸೇವೆಯನ್ನೂ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಬೇಂದ್ರೆಯವರೂ ಮರಾಠಿಯ ಗದ್ಯದಲ್ಲಿ, ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಉಮಾಳಾ' (ಮರಾಠಿ ಕವನಸಂಕಲನ), 'ಸಂವಾದ' (ಮರಾಠಿ), 'ಸಂತ ಮಹಂತಾಂಚಾ ಪೂರ್ಣಶಂಭೂ

ವಿಠಲ' (ಮರಾಠಿ), ಹೃದಯಗೀತ (ಮರಾಠಿ), ಶಾಂತಲಾ (ಕೆ. ವಿ. ಅಯ್ಯರ – ಅನುವಾದ– ದ.ರಾ.ಬೇಂದ್ರೆ ೧೯೭೦). ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯ (ವಿವಿಧ ಲೇಖನಗಳು ಮರಾಠಿ). ಈ ಮರಾಠಿ ಕೃತಿಗಳು ಬೇಂದ್ರೆಯವರ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತವೆ. ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಬೇಂದ್ರೆ ಅನಿವಾರ್ಯವಾದಂತೆ ಮರಾಠಿಗೂ ಬೇಂದ್ರೆ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗುತ್ತಾರೆ.

"ಮರಾಠಿಯಲ್ಲಿ ಬೇಂದ್ರೆಯವರು ಬರೆದಿರುವ ಗದ್ಯಕೃತಿ 'ಸಂವಾದ' ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೯೧೩ ರಿಂದ ೧೯೧೮ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಪುಣೆಯ ಶಾರದಾ ಮಿತ್ರಮಂಡಳಿ ಮತ್ತು ಅನಂತರ ೧೨ ವರ್ಷಗಳಕಾಲ ಅಖಂಡವಾಗಿ ಸೋಲಾಪುರದಲ್ಲಿ ಇದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬರೆದವುಗಳಾಗಿವೆ. ಈ ಮರಾಠಿ ಬರಹಗಳು ಇದರಲ್ಲಿರುವ ಲೇಖನಗಳ ಒಟ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆ ೩೧. 'ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಮೌಲ್ಯಗಳು', 'ನಾಟ್ಯ ಮತ್ತು ಜೀವನ', 'ಶಬ್ದ ಮತ್ತು ಪುರುಷ', 'ತತ್–ಸತ್', 'ಸಮೀಕ್ಷಾ', 'ವಿಠಲ ಸಂಪ್ರದಾಯ' ಕುರಿತ ಲೇಖನಗಳು ಮತ್ತು ಕಾವ್ಯೋದ್ಯೋಗ ಎಂಬ ಶೀರ್ಷಿಕೆಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಜೊತೆಗೆ 'ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರ ಪೂರ್ವ ಕಾಲೀನ ಕನ್ನಡ ವಾಙ್ಮಯ' ಎಂಬ ಒಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಮರಾಠಿ ಲೇಖನವು ಇದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಪೂರಕವಾಗಿ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ 'ಕರ್ನಾಟಕ–ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಮನ್ವಯ, ಕರ್ನಾಟಕ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಬಾಂಧವ್ಯದ ಮರ್ಮಸ್ಥಳಗಳು' ಮೂಲ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ದೇಶವು ಎಲ್ಲಿದ್ದಿತು? 'ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯ' ಎಂಬ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಅವರು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಬರಹಗಳ ಒಟ್ಟು ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಈ ಕೆಳಕಂಡಂತೆ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಬಹುದು.

೧) ಕನ್ನಡಿಗರು–ಮರಾಠಿಗರು ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಪಾರಂಪರಿಕವಾಗಿ, ಪೌರಾಣಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ, ಧಾರ್ಮಿಕ, ರಾಜಕೀಯ ಮತ್ತು ಭಾಷಿಕವಾಗಿ ಹೇಗೆ ಪರಸ್ಪರ ಒಡನಾಡಿಗಳು ಎಂಬುದನ್ನು ಸಂಶೋಧನೆಯ ಆಧಾರದಿಂದ ಅವರಿಗೆ ತಿಳಿಸಿಕೊಡುವುದು.

೨) ಮರಾಠಿ ಭಾಷಿಕರಿಗೆ ಕನ್ನಡ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ವಿರಾಟ್ ನೆಲೆಯನ್ನು ಪರಿಚಯಿಸುವುದು. ಈ ಎರಡೂ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆ, ಕೊಳು–ಕೊಡುಗೆ ಮತ್ತು ಸಮಾನ ನೆಲೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ಅವರಿಗೆ ತಿಳಿಸುವುದು.

೩) ಮರಾಠಾ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಮೇಲೆ ಕನ್ನಡ ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಭಾಷೆ, ಸಾಹಿತ್ಯಗಳ ಪ್ರೇರಣೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಭಾವಗಳು ಯಾವವು? ಇವೆರಡರ ಅಸ್ಮಿತೆಯನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಮನಗಾಣಿಸುವ ಅವಿನಾಭಾವ ಸ್ತರಗಳು ಯಾವವು? ಎಂಬುದರ ಬಗೆಗಿನ ವಿವರಣೆ.

೪) ವಿಠಲ ಮತ್ತು ಆ ದೇವನ ಆರಾಧನೆಯ ವಿವಿಧ ನೆಲೆಗಳು, ಸ್ವರೂಪ ಮತ್ತು ಅದರ ಆರಾಧನಾ ಕೇಂದ್ರಗಳು ಎರಡೂ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅದರ ಅಳವಡಿಕೆಯ ಗಂಭೀರತೆ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿ ಇವೆ ಎಂಬುದರ ಬಗೆಗಿನ ವಿಸ್ತೃತ ವಿವರಣೆ.

೫) ಭಾಷೆ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯಿಕವಾಗಿ ಪ್ರಾಚೀನವಾದುದು ಕನ್ನಡ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರೀ ಪ್ರಾಕೃತದಿಂದ ಅಪಭ್ರಂಶವಾಗಿ ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆ ಹುಟ್ಟುವವರೆಗೂ ಹಾಗೂ ಅಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯರಚನೆ ಆಗುವವರೆಗೂ ಕನ್ನಡವೇ ಅದರ ಪಾಲಕ–ಪೋಷಕ ಭಾಷೆಯಾಗಿತ್ತು ಎಂಬಿವೇ ಮೊದಲಾದ ಅಂಶಗಳ ಬಗೆಗೆ ಗಂಭೀರವಾಗಿ ಚರ್ಚಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಇಲ್ಲಿಯ ಬರಹಗಳ ಒಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೆಂದರೆ ಮರಾಠಿಗರಿಗೆ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕವಾಗಿ ಅವರ ಭಾಷೆ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಕುರಿತ ವಿವರಗಳನ್ನು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಹೇಳಿರುವುದು. ಹಾಗೆಯೇ ಸಾಹಿತಿ, ಸಾಹಿತ್ಯದ ತತ್ವಜ್ಞಾನದಿಂದ ಹಿಡಿದು ಧ್ವನಿ ಮತ್ತು ರಸಗ್ರಹಣದ ನೆಲೆಯನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಅಂಶಗಳ ಮೂಲಕ ಚರ್ಚಿಸಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಮನಮುಟ್ಟುವಂತೆ ವಿವರಿಸಿರುವುದು. ಇದನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕವಾಗಿ ಎಂತಹ ಪಾತಳಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ ಮತ್ತು ಸಮಕಾಲೀನವಾದ ಎಲ್ಲ ಆಗುಹೋಗುಗಳಿಗೂ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮುಖೇನ ಹೇಗೆ ಒಂದು ಪಾರಂಪರಿಕ ನೆಲೆಯನ್ನು ರೂಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ವಿಚಾರಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿವೆ. ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ದೃಷ್ಟಾರನಾದ ಕವಿಯು ಜೀವನವನ್ನು ಒಂದು ಕಾಲಾತೀತವಾದ ಚೌಕಟ್ಟಿನೊಳಗೆ ಪರಿಗ್ರಹಿಸಿಕೊಂಡು ರೂಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಎಂಬುದರತ್ತ ನಮ್ಮ ಗಮನವನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಗಂಭೀರವಾಗಿ ಸೆಳೆದಿರುವುದನ್ನು ನಾವು ಗಮನಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ."[೨೫]

ಕನ್ನಡದ ದಿಗ್ಗಜ ವಿದ್ವಾಂಸರುಗಳಾದ ಶಂ.ಬಾ. ಮತ್ತು ಬೇಂದ್ರೆಯವರು ಮರಾಠಿ ಭೂಮಿಕೆಯ ಸಮಗ್ರ ಚಿತ್ರಣವನ್ನು ನೀಡಿದ್ದು ಎರಡೂ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳಿಗೆ ಮಹಾನ್ ಕೊಡುಗೆಯೇ ಆಗಿದೆ. ಶಂ.ಬಾ. ರವರ ಭವ್ಯತೆ, ಬೇಂದ್ರೆಯವರ ಸೂಕ್ಷ್ಮತೆ ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಬೆರಗುಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಹೇಳುವುದು – "ಭಾಷೆಯನ್ನು ವೈಚಾರಿಕತೆಗೆ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು, ವಿವಾದಕ್ಕಲ್ಲ ಎಂದು", "ಬೆರೆತುಕೊಂಡು ಬದುಕಬೇಕೆಂದು ಎಲ್ಲಿದೆ? ಬರೋಬ್ಬರಿಯಾದರೂ ಬದುಕಬಹುದಲ್ಲ!" ಇಷ್ಟೊಂದು ಸೂಕ್ಷ್ಮ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಉಭಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿರುವವರು ಎರಡೂ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಸಾಂದರ್ಭಿಕವಾಗಿ ನೀಡಿದ ಉಲ್ಲೇಖಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿ ದೊರೆಯಬಹುದು. ಆದರೂ ಈ ಎರಡೂ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಅಧ್ಯಯನ ಇನ್ನೂ ಪೂರ್ಣಗೊಂಡಿಲ್ಲ. ಅದು ನಿರಂತರವಾಗಿ ಸಾಗುವಂತಹದು.

ಬೇಂದ್ರೆಯವರು ಮರಾಠಿಗರಿಂದ "ಹಾ, ತರ ಆಮಚಾಚ ಮಾಣೂಸ ಆಹೆ" (ಇವನಂತೂ ನಮ್ಮವನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ) ಎಂದು ಹೊಗಳಿಸಿಕೊಂಡರೆ, ಶಂ.ಬಾ. ಜೋಶಿಯವರು ಹೊಗಳಿಕೆ ಕಡಿಮೆ, ಟೀಕೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಅನುಭವಿಸಿದರು. ಪ್ರಾಚೀನ ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಇತಿಹಾಸಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಸಾಹಿತ್ಯವು ಮುಂದುವರೆದಂತೆ ಆಧುನಿಕ ಲೇಖಕರ ವೈಚಾರಿಕ ಕೊಡುಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಕನ್ನಡದ ದಿಗ್ಗಜ ಲೇಖಕರಾದ ಕಾರಂತ, ಅನಂತಮೂರ್ತಿ, ಮಾಸ್ತಿ, ಭೈರಪ್ಪ, ಕಾರ್ನಾಡರು ಮರಾಠಿ ಓದುಗರ ಮತ್ತು ಚಿಂತಕರ ಮನಸೆಳೆದರು. ಅವರ ಅನೇಕ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಂ.ಶಾ., ಉಮಾ ಕುಲಕರ್ಣಿ, ಮೀನಾ ವಾಂಗೀಕರರಂಥವರು ಮರಾಠಿಗೆ ಅನುವಾದ ಮಾಡಿದರು. ಕಾರಂತರ ಸಾಹಿತ್ಯಲೋಕದ ದೈತ್ಯಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಮರಾಠಿಯ ವಿದ್ವಾಂಸರೂ ತುಂಬ ಪ್ರಭಾವಿತರಾಗಿದ್ದರು.

ಕಾರಂತರು ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಪರಂಪರೆಯ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಆಧುನಿಕ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ನೀಡುತ್ತ, ಮರಳಿ ಮಣ್ಣಿಗೆ ಬರುವುದನ್ನು ಮರಾಠಿಯ ಮನಸ್ಸು ತುಂಬ ಮೆಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಕಾರಂತರ ಯಕ್ಷಗಾನ ಕಲೆಯೂ ಅವರಿಗೆ ಮೆಚ್ಚುಗೆಯಾಗಿದೆ. ಅನಂತಮೂರ್ತಿಯವರು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಆಧುನಿಕ ರಾಗಿರುವುದನ್ನು ಮರಾಠಿಗರು ಸ್ವಾಗತಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಆಧುನಿಕ ಸಂವೇದನೆಗಳನ್ನು ಅವರು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುವ ರೀತಿಯು ಮರಾಠಿಗರಿಗೆ ಪ್ರಿಯವಾಗಿದೆ. ಎಸ್.ಎಲ್. ಭೈರಪ್ಪನವರೂ ಮರಾಠಿಯ ಸಾರಸ್ವತ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ತುಂಬ ಜನಪ್ರಿಯರು. ಆಧುನಿಕ ಭಾರತವು ಹಿಂದುತ್ವದಿಂದ ದೂರಾಗುತ್ತ ನಡೆದಿದೆ. ಪರಂಪರೆಯ ಪರಿಯನ್ನು ಕಳಚಿಕೊಂಡು ಮತ್ತೆ ನಾವಿನ್ಯಕ್ಕೆ ತೆರೆದುಕೊಳ್ಳತೊಡಗಿದೆ. ಇಂಥ ಸಂದಿಗ್ಧ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಹಿಂದುತ್ವದ ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರವನ್ನು ಭೈರಪ್ಪನವರು ಕೈಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವರೆಂದು ಮರಾಠಿ ಓದುಗರಿಗೆ ವಿಶ್ವಾಸ ಮೂಡತೊಡಗಿದ್ದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಭೈರಪ್ಪನವರು ಪ್ರಿಯರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗೆ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯೂ ಭೈರಪ್ಪನವರ ಜನಪ್ರಿಯತೆ ಅಗ್ರಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿಯೇ ಇದೆ. ಕಳೆದುಹೋದುದನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಡುವ ಮತ್ತು ವರ್ತಮಾನವನ್ನು ಮರ್ಮಭೇದಿಯಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸುವ ಕಲೆ ಭೈರಪ್ಪನವರಿಗೆ ಕರಗತವಾಗಿದೆ. ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ನೆಲೆಯ ಮೇಲೆ ಬಿಂಬಿಸುತ್ತಾರೆ ಎಂಬುದರಿಂದ ಅವರು ಹೆಚ್ಚು ಜನಪ್ರಿಯರು.

ಕಾರ್ನಾಡರು ನಾಟಕಕಾರರು ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಆಧುನಿಕತೆಯನ್ನು ತೂರಿಸಿ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೆಣೆಯುವ ಅವರ ಕಲೆ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಹಿಡಿಸುವಂತೆ ಮರಾಠಿಗರಿಗೂ ಹಿಡಿಸುತ್ತದೆ. ತುಘಲಕದಂತಹ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಆಧುನಿಕ ರಾಜಕೀಯ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಬೆರೆಸಿ ಕಥೆ ಹೆಣೆಯುತ್ತಾರೆ ಎಂಬುದು ಸೂಕ್ಷ್ಮದೃಷ್ಟಿಗೆ ಬೀಳದೆ ಇರದು.

ಹೀಗೆ ಕನ್ನಡದ ಆಧುನಿಕ ಚಿಂತಕರು ಮರಾಠಿಯ ಸಾರಸ್ವತ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಹೇಗೆ ಬೀರಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬುದನ್ನು ನಾವು ನೋಡಬಹುದು. ವಿಚಿತ್ರವೆಂದರೆ ಕುವೆಂಪುರವರು ಮರಾಠಿ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿಯಲಿಲ್ಲ! ಮಹಿಳಾ ಲೇಖಕಿಯಾಗಿ ವೈದೇಹಿಯೂ ಅಲ್ಲಿ ಜನಪ್ರಿಯಳು. ಹಳ್ಳಿಗಾಡಿನ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ಸಂವೇದನೆಗಳನ್ನು ಕಲಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸುವದರಿಂದ ಅವರು ಅಲ್ಲಿ ರಸಿಕರ ಮನವನ್ನು ಗೆದ್ದುಕೊಂಡರು.

ಕರ್ನಾಟಕ–ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಪರಸ್ಪರ ಪ್ರಭಾವಗಳು ಮತ್ತಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಚಿಂತನಗಳು ಈಗ ನಡೆಯಬೇಕಾಗಿದೆ. ಮರಾಠಿ–ಕನ್ನಡ ಬಾಂಧವ್ಯದ ವಿಚಾರವಿನಿಮಯಗಳು ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ಹೋಗಬೇಕಾಗಿದೆ. ಕುಟುಂಬದವರೇ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಅಪರಿಚಿತರಾಗುವ ಕಾಲ ಇಂದಿನದು. ಎಲ್ಲ ಸಂವೇದನೆಗಳನ್ನು ನಾವು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತ ನಡೆದಿದ್ದೇವೆ. ಇಂಥ ಯಾಂತ್ರಿಕ ಬದುಕಿಗೆ ನಮ್ಮ–ನಮ್ಮ ಪರಿಚಯಗಳನ್ನು, ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ಖಜಟಿಜತಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡರೆ ವಿಶ್ವಾಸದ ವಾತಾವರಣ ಮೂಡಿ ಮತ್ತೆ ಹೊಸ ಚೈತನ್ಯ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಮೇಲೆ ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಕಡೆಗಣಿಸುವಂತಿಲ್ಲ. ಮರಾಠಿಯ ಮೊದಲ ವಾಕ್ಯದ ದರ್ಶನ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯೇ ಆಗಿದೆ. ಶಾಸನಗಳು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ದ್ಯೋತಕಗಳು ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ವಾಹಕಗಳಾಗಿವೆ. ಅವುಗಳನ್ನು ಎದುರಿಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಚಿತ್ರಣ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಶಾಸನಗಳ ಅಧ್ಯಯನ ಚರಿತ್ರೆಯ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತದೆ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಮರಾಠಿಗಿಂತ ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳು ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳ ಕೂಲಂಕಷ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಡಾ. ಎಂ.ಎಂ. ಕಲಬುರ್ಗಿಯವರು ತಮ್ಮ 'ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಕನ್ನಡ

ಶಾಸನಗಳು' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಕೈಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೇರಳವಾಗಿದ್ದುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಆಗಿನ ಅರಸು ಮನೆತನಗಳು ಕನ್ನಡವಾಗಿದ್ದುದು. ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಆಗ ಪ್ರಾಕೃತವು ಸಂಸ್ಕೃತಗಳು ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿದ್ದವು. ಕನ್ನಡವು ನಂತರ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತವನ್ನು ಮೀರಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಶಾಸನಗಳ ಮುಖಾಂತರವಾಗಿಯೂ ಹೇಗೆ ತನ್ನ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಹೊಂದಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

'ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ' ವಿಷಯ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು 'ಗೋದಾವರಿವರಂ ಇರ್ದ ಕನ್ನಡನಾಡು' ಎಂಬ ಶೀರ್ಷಿಕೆಯಡಿ ಜಿ.ಎನ್. ಉಪಾಧ್ಯರವರು ಸಂಶೋಧನೆಯನ್ನು ಕೈಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಮುಂಬಯಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವು ಈ ಸಂಶೋಧನಾ ಪ್ರಬಂಧಕ್ಕೆ ಪಿಎಚ್.ಡಿ ನೀಡಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳ ಸಮಗ್ರ ಅಧ್ಯಯನ ಕೈಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಮರಾಠಿಯ ಮೇಲಿನ ಇದರ ಪ್ರಭಾವವೂ ಉಲ್ಲೇಖನೀಯವಾಗಿದೆ.

ಹೀಗೆ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಪ್ರಾಚೀನ, ಮಧ್ಯ, ಆಧುನಿಕ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಮರಾಠಿಯ ಮೇಲೆ ಹೇಗೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿದೆ. ಜೊತೆಗೆ ಶಾಸನಗಳೂ ಸಹ ಕನ್ನಡದ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸುವಲ್ಲಿ ಸಹಾಯಕವಾಗಿವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ನಾವು ನೋಡಿದೆವು. ಯಾರೇ ಆಗಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಪ್ರಗತಿ ಸಾಧಿಸುತ್ತೇವೆ. ಮುಂದೆ ಬ್ರಿಟಿಷಯುಗದಲ್ಲಿ ಮರಾಠಿಗರು ಕನ್ನಡಿಗರು ಕೂಡಿಯೇ ಅವರ ಪ್ರಭಾವಗಳನ್ನು ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ಆಲೋಚನೆಯ ಹೊಸ ದಾರಿಯನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುತ್ತೇವೆ. ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ನೆಲೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಅಲ್ಲಿ ವೈಚಾರಿಕ ರೂಪ ಪಡೆಯುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ.

೪.೫ ಧಾರ್ಮಿಕ ಪ್ರಭಾವ

ಮತಪಂಥಗಳು ಮತ್ತು ದೈವತಗಳು : ಬದುಕನ್ನು ಸರಳಗೊಳಿಸಲು, ಬದುಕಿನ ಉದ್ದೇಶಗಳನ್ನು ನಿಶ್ಚಿತಪಡಿಸಲು ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಧರ್ಮಗಳು, ಮತಪಂಥಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡವು. ಪ್ರಾಚೀನಕಾಲದ ಭಾರತವು ವೈದಿಕ ಜೀವನವನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಪುರಸ್ಕರಿಸುತ್ತದೆ. ವೇದಪೂರ್ವದ ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಚಿತ್ರಣ ಊಹೆಗೆ ನಿಲುಕದ್ದು. ಇತಿಹಾಸಪೂರ್ವದ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ದ್ರಾವಿಡ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯು ನೆಲೆಗೊಂಡ ಬಗೆಯು ಇನ್ನು ಸಂಶೋಧನೆಗೆ ಹೊರತಾಗಿದೆ. ದ್ರವಿಡ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮತ್ತು ಆರ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಭಾರತವನ್ನು ಆವರಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ. ಸಾಧನೆಯ ಸಂಭ್ರಮದಲ್ಲಿ ವಾಸ್ತವ ಬದುಕು ಮರೆಮಾಚಿದೆ. ಭಾರತೀಯ ಧಾರ್ಮಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಅಲೌಕಿಕ ಬದುಕಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಮಹತ್ವ ನೀಡುತ್ತ ಬಂದಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವಾಸ್ತವ ವಿಚಾರಗಳೇ ನಮ್ಮನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡವು. ವೈಚಾರಿಕ ಹೊಂದಾಣಿಕೆ ಸರಿಯಾದ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಮೂಡಿಬರಲಿಲ್ಲ. ಕಾಲ-ಕಾಲಕ್ಕೆ ಧಾರ್ಮಿಕ ನಂಬಿಕೆಗಳು, ಆಚರಣೆಯ ವಿಧಿ ವಿಧಾನಗಳು, ಪೂಜೆಗೊಳ್ಳುವ ದೇವತೆಗಳು ಬದಲಾಗುತ್ತ ಬಂದುದಕ್ಕೆ ಬಹುಶಃ ಇದೇ ಕಾರಣವಿರಬೇಕು.

ಆರ್ಯರು ಮೂಲತಃ ಶಕ್ತಿಶಾಲಿಗಳು. ಪರಪ್ರಾಂತದಿಂದ ಬದುಕು ಶೋಧಿಸಲು ಭಾರತಕ್ಕೆ

ಬಂದವರು. ಇಲ್ಲಿಯ ಮೂಲನಿವಾಸಿಗಳ ಮೇಲೆ ಸಾವಕಾಶವಾಗಿ ಆಕ್ರಮಣ ಮಾಡುತ್ತ ಅವರ ಮೇಲೆ ಸತ್ತೆಯನ್ನು ಸಾಧಿಸುತ್ತ ನಡೆದರು. ಈ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿಯೇ ದ್ರಾವಿಡರು ಉತ್ತರದಿಂದ ಸಾವಕಾಶವಾಗಿ ದಕ್ಷಿಣದತ್ತ ಸರಿಯುತ್ತ ಬಂದರು. ಉಪಾಸನೆಯ ಕ್ರಮದಿಂದಾಗಿ ಎರಡೂ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳು ಭಿನ್ನವಾಗಿದ್ದವು. ದ್ರಾವಿಡರು ಮೂಲದಲ್ಲಿ ಶೈವೋಪಾಸಕರು. ಆರ್ಯರು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಆರಾಧಕರು. ಹೀಗೆ ಈ ಎರಡೂ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಶಿವ-ವಿಷ್ಣು ಭಿನ್ನವಾಗಿಸಿದರು. ಕಾಲ ಗತಿಸಿದಂತೆ ಸ್ವಾರ್ಥದ ಕಾಲದಿಂದ ಧಾರ್ಮಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ಸಂಕುಚಿತಗೊಳ್ಳುತ್ತ ನಡೆಯಿತು. ಮನುಷ್ಯ-ಮನುಷ್ಯರಲ್ಲಿ ಭೇದ ಬೆಳೆಯುತ್ತ ಹೋಯಿತು. ಹೀಗಾಗಿ ವಿದ್ರೋಹದ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ನಡೆಯಿತು. ಈ ಅವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಅನಾಚಾರ ಅಸಹನೀಯವಾದಾಗ ಬಗೆಬಗೆಯ ಅನುಕೂಲಕರವಾದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳು ಜನ್ಮತಾಳತೊಡಗಿದವು. ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ವೈದಿಕಧರ್ಮದ ಅನಾಚಾರಗಳನ್ನು ಮೆಟ್ಟಿನಿಂತ ಧರ್ಮಗಳೆಂದರೆ ಬೌದ್ಧ ಮತ್ತು ಜೈನಧರ್ಮಗಳು. ನಾಸ್ತಿಕವಾದದ ಕಾರಣದಿಂದಾಗಿ ವೈದಿಕ ಧರ್ಮದ ಆಸ್ತಿಕತೆಯು ಈ ಕಾರಣದಿಂದಾಗಿ ಕುಸಿಯತೊಡಗಿತು.

ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಧರ್ಮಾಚರಣೆಯ ಸಮಾನವಾದ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದವು. ಶೈವೋಪಾಸನೆ ಪ್ರಮುಖವಾದ ಆಚಾರವಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಬರಬರುತ್ತ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದವರು ವೈದಿಕೋಪಾಸನೆಯ ಮೋಹಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿ ವೈಷ್ಣವ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯೊಂದಿಗೆ ಗುರುತಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯ ವಿಷಯವೆಂದು ಭಾವಿಸಿಕೊಂಡರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಶಿವನ ಆರಾಧನೆಯ ಸಮವಾಗಿ ಅಲ್ಲಿ ವೈಷ್ಣವ ಆರಾಧನೆಯೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತ ಬಂದಿತು. ಮುಂದೆ ಧಾರ್ಮಿಕ ಒಳಪಂಗಡಗಳು ಎರಡೂ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತ ಹೋದವು.. "ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧ, ಜೈನ, ವೈದಿಕ, ಶೈವ ಮುಂತಾಗಿ ಎಲ್ಲಾ ಮತಧರ್ಮಗಳು ಕಾಲಾನುಸಾರವಾಗಿ ಪ್ರಬಲಗೊಂಡು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕವಾಗಿ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿ 'ವಿಶಿಷ್ಟ ಸಮಾಜೋ ಸಂಸ್ಕೃತಿ'ಯನ್ನು ರೂಪಿಸಿವೆ. ಇವುಗಳೊಂದಿಗೆ ಅದ್ವೈತ, ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತ, ದ್ವೈತ, ಶಕ್ತಿವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತ, ಸೂಫಿ ಮುಂತಾಗಿ ಎಲ್ಲಾ ಮತಪಂಥೀಯತೆಗಳಿಗೂ ನೆಲೆವೀಡಾಗಿದೆ. ಜೊತೆಗೆ ಲಕುಲೀಶ, ಕಾಳಾಮುಖ ಪಾಶುಪತವೇ ಮೊದಲಾದ ಶಾಕ್ತ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳೂ ಇಲ್ಲಿ ಆಗಿ ಹೋಗಿವೆ. ದಕ್ಷಿಣದಿಂದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಉತ್ತರದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಮತಧರ್ಮ ಮತಪಂಥಗಳು ವಿಸ್ತರಿಸುವಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ತಾಣವೂ ಕರ್ನಾಟಕವೇ ಆಗಿದೆ. ಉತ್ತರದಿಂದ ಬಂದ ಕಾಶ್ಮೀರ ಶೈವ, ನಾಥಪಂಥ, ದತ್ತಪಂಥ ಮುಂತಾದವುಗಳು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಗೊಂಡು ಇದೊಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರವೆನಿಸಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರವು ಕರ್ನಾಟಕದ ಅನೇಕ ಮತಪಂಥಗಳ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿದೆ. ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಧಾರ್ಮಿಕವಾಗಿಯೂ ಈ ಎರಡೂ ಜನಾಂಗ ಮತ್ತು ಭಾಷಿಕರು ಪರಸ್ಪರ ಪ್ರೇರಣೆ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಕರ್ನಾಟಕದಂತೆಯೇ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಎಲ್ಲ ಮತಪಂಥಗಳು ಕಾಣಿಸುತ್ತವೆ. ಧಾರ್ಮಿಕವಾಗಿಯೂ ಇವೆರಡೂ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಸಂಗಮಮಯವಾದಂತಹ ಪುಣ್ಯಸ್ಥಳಗಳೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಭಕ್ತಿ ಚಳವಳಿಯು ಒಂದು ಪರಂಪರೆಯಾಗಿ ಪ್ರವಹಿಸಿದ್ದು ದಕ್ಷಿಣದಿಂದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಈ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯು ಕರ್ನಾಟಕ ಮತ್ತು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿಯೇ ಆಗಿದೆ. ಈ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಉಂಟಾಗಲು

ಪ್ರಮುಖ ಕಾರಣವೆಂದರೆ ಈ ಎರಡೂ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿನ ಜನತೆ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಶೈವಾರಾಧಕರೇ ಆಗಿದ್ದುದು.

"ಉತ್ಪನ್ನಾ ದ್ರಾವಿಡೇ ಸ್ಯಾಹಂ ವೃದ್ಧಿಂ ಕರ್ನಾಟಕೇ ಗತಾ ।
ಕ್ವಚಿತ್-ಕ್ವಚಿತ್ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರೇ, ಗುರ್ಜರೆ ಜೀರ್ಣತಾಂ ಗತಾ ॥

(ಪದ್ಮಪುರಾಣ, ಉತ್ತರಕಾಂಡ ಅ: ೧-೪೮)

ಅಂದೆ ದ್ರಾವಿಡ (ತಮಿಳುನಾಡು) ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಬೆಳೆದು, ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಪಸರಿಸಿ, ಕೊಂಚಮಟ್ಟಿಗೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಹರಡಿ ಕೊನೆಗೆ ಗುಜರಾತಿನಲ್ಲಿ ಕೊನೆಗೊಂಡಿತು."[೨೬]

ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಹೇಗೆ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಮಾನತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಈ ಮೇಲಿನ ಹೇಳಿಕೆ ವಿಶದಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಮುಂದೆ ಇವೆರಡೂ ತಮ್ಮದೇ ಆದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡವು ಎಂಬುದೂ ಗಮನಾರ್ಹ. ಕರ್ನಾಟಕವು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಶೈವೋಪಾಸನೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಮಹತ್ವ ನೀಡಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದ ಶೈವಪಂಥವು ಮುಂದೆ ಅದು ಬದಿಯ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಪಂಥಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತ ಹೋದಂತೆ ಅವುಗಳ ಒಳಪಂಗಡಗಳು ಹೇಗೆ ಭಿನ್ನ ಸ್ವರೂಪ ಪಡೆಯುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

"ಶೈವಾಗಮದಲ್ಲಿ ಪತಿ, ಪಶು ಮತ್ತು ಪಾಶ ಎಂದು ಮೂರು ಪದಾರ್ಥಗಳ ಉಲ್ಲೇಖ ಇರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಹೇಳಬೇಕೆಂದರೆ 'ಪತಿ' ಎಂದರೆ 'ಶಿವ'. 'ಪಶು' ಎಂದರೆ 'ಜೀವ' ಅಥವಾ ಮನುಷ್ಯ ಮತ್ತು ಪಾಶ ಎಂದರೆ 'ಮೋಹ', 'ಬಂಧನ' ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. 'ಬಿಂದು' ತತ್ವವೂ ಶೈವ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತವಿದೆ. ಕಾಶ್ಮೀರ ಶೈವವು ಅದ್ವೈತರ ಮೂಲವಾಗಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಶೈವ ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತವಾಗಿದೆ. ಪಶು, ಪಾಶು ಮತ್ತು ಪತಿ ಅಥವಾ ಶಿವ-ಶಕ್ತಿ-ಅಣು ಇವುಗಳಿಂದ ಕಾಶ್ಮೀರಶೈವಕ್ಕೆ 'ತ್ರಿಕದರ್ಶನ' ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿತು.

ಕಾಳಾಮುಖ ಪರಂಪರೆ, ಕಾಶ್ಮೀರಶೈವ ಅಥವಾ ದಕ್ಷಿಣಶೈವ ಪರಂಪರೆಗಿಂತ ಪ್ರಾಚೀನವಾದುದು ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇವರು ಘಟಿಕಾಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರು. ವೀರಶೈವರು ಇವರಿಂದಲೇ 'ಲಿಂಗಧಾರಣೆ'ಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕೆಂದು ಪ್ರೊ. ಡಿ.ಎಲ್. ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ. ಶ್ರೀ ಕಪಟರಾಳ ಕೃಷ್ಣರು- ಕಾಳಾಮುಖರೇ 'ಲಕುಲೀಶ'ರೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ.

"ಕಾಪಾಲಿಕರು ಕಪಾಲದಲ್ಲಿ ಭೋಜನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಮೈಗೆ ಚಿತಾಭಸ್ಮ ಲೇಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಭಸ್ಮಭಕ್ಷಣ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಮತ್ತು ಅದರಲ್ಲೇ ದೇವರಿರುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ನಂಬಿದ್ದರು. ಯಜ್ಞೋಪವೀತ, ಕರ್ಣಕುಂಡಲ ಮೊದಲಾದ 'ಷಟ್' ಚಿಹ್ನೆಗಳನ್ನು ಇವರು ಧರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಸೋಮ ಮದ್ಯವನ್ನು ಕುಡಿಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವರು ಮಾಂಸಭಕ್ಷ್ಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಕೆಲಸಲ ಶವವನ್ನು ಸೇವಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವರದು ಅಘೋರಮುಖಸಾಧನೆ. ನರಬಲಿಯನ್ನು ಇವರು ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು. 'ಶ್ರೀಶೈಲವು ಕಾಪಾಲಿಕರ

ಕೇಂದ್ರ ಸ್ಥಳವಾಗಿತ್ತು' ಎಂದು ಭವಭೂತಿ ತನ್ನ 'ಮಾಲತಿ ಮಾಧವ'ದಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ."[೨೭]

ಮೇಲಿನ ವಿವರಣೆಯು ಆಚರಣೆಗಳು ಹೇಗೆ ಉಗ್ರ ಸ್ವರೂಪ ತಾಳುತ್ತ ನಡೆದವು ಎಂಬುದನ್ನು ಪರಿಚಯಿಸುತ್ತದೆ. ವೈಚಾರಿಕ ನೆಲೆಯನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದ ಇವು ದುರ್ದೈವದಿಂದ ಕಠೋರ ಸ್ವರೂಪ ತಾಳಿದವು. ಈ ಸಾಧನೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಧನಾ ಪದ್ಧತಿಗಳಲ್ಲಿ ತತ್ವದರ್ಶನ ಗೌಣವಾಗಿದ್ದು ವಿಧವಿಧವಾದ ಉಗ್ರ ಆಚರಣೆಗಳು ಅತಿ ಮಹತ್ವ ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದ್ದವು. ಆದರೆ ಜಾತಿ-ಮತ ಭೇದಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎದ್ದು ತೋರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ.

ವೈದಿಕ ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಕಳಚಿಕೊಂಡು ವಿಭಿನ್ನವಾಗಿ ಮತ್ತು ಸರಳವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವುದಕ್ಕೆ ವಿಪರೀತವಾಗಿ ಅದು ಘೋರ ಸ್ವರೂಪ ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದ್ದು ದುರಂತ. ಬೌದ್ಧ ಧರ್ಮವು ನಿರೀಶ್ವರ ಅಥವಾ ನಾಸ್ತಿಕವಾದವನ್ನು ಬೋಧಿಸುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಅದು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಜನಮಾನಸದಲ್ಲಿ 'ಖಾಯಂ' ಆಗಿ ನೆಲೆಸಲಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ತನ್ನ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಅದು ಹೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಬುದ್ಧನೇ ಮುಂದೆ ಈ ಧರ್ಮದ 'ಈಶ್ವರ' ಆದುದು ವಿರೋಧಾಭಾಸವಾಗಿ ಕಂಡಿತು.

ಬೌದ್ಧ ಧರ್ಮದ ತರುವಾಯ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಜೈನ ಧರ್ಮ ಕಾಲಿಟ್ಟಿತು. ಅದೂ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮದಂತೆ ತನ್ನ ಒಡಲಲ್ಲಿ 'ನಾಸ್ತಿಕತೆ'ಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಹುಟ್ಟಿತಾದರೂ ಮಿಶ್ರಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಧಾರಣೆ ಮಾಡಿ ಮೂಲದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ತನ್ನ ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಅದು ಜನಪ್ರಿಯವಾದ ತತ್ವಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿತು. ಆದರೂ ಅದು ತನ್ನ ಉದಾರಭಾವದ ಅಭಾವದಿಂದ ಬಹುಜನ ಸಮಾಜದಿಂದ ದೂರಾಗಿ ಅಲ್ಪಸಂಖ್ಯಾತ ಧರ್ಮವೆಂದು ಹೊಸದಾಗಿ ಗುರುತಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ವೈದಿಕ ಧರ್ಮವನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಿ ಜನ್ಮತಾಳಿದ ಈ ಎರಡೂ ಧರ್ಮಗಳು ಕರ್ನಾಟಕ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ವೈದಿಕ ಧರ್ಮದ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಮತ್ತೆ ತೀವ್ರಗೊಂಡಾಗ ಕ್ರಮೇಣ ಶಕ್ತಿಹೀನವಾಗುತ್ತ ಹೋದವು.

ಹಿಂದೂಧರ್ಮದ ಪುನರುತ್ಥಾನ :

"ಹಿಂದೂಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪುನರುಜ್ಜೀವನದ ಶಕ್ತಿ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ದೈವತ್ವದ ಕಲ್ಪನೆಯಲ್ಲಿ (Theological) ತಾತ್ವಿಕ ಜಿಜ್ಞಾಸೆಯಲ್ಲಿ (Philosophical) ಮತ್ತು ಸಾಮಾನ್ಯರ ನಿತ್ಯ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ (Popular) ಈ ಮೂರೂ ಅಂಶಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವಿಕಾಸ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ". ಕುಮಾರಿಲ ಭಟ್ಟ ಮೊದಲಾದವರು ಶುದ್ಧ ವೈದಿಕ ಧರ್ಮವನ್ನು ಅದರ ಅಂಗಗಳಿಂದ ಯಜ್ಞ-ಯಾಗಾದಿಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಪ್ರಾಣಿ ಹಿಂಸೆಯನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಬಹುಶಃ ಜೈನ, ಬೌದ್ಧ ಮತ್ತು ಸಾತ್ವಿಕ ಶೈವ, ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮಗಳು ಪ್ರಬಲವಾಗುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಅವುಗಳ ಕಡೆಗೆ ಜನರ ಒಲವು ಕಂಡುಬರಲಿಲ್ಲ ಎನ್ನಬೇಕು. ಆದರೂ ಶುದ್ಧ ಭಕ್ತಿಯ ಕಡೆ ಮನಸ್ಸನ್ನು ತಿರುಗಿಸುವದರ ಬದಲು ಕಲಿತವರು, ಉತ್ತಮರೆನಿಸಿಕೊಂಡವರು ಜನತೆಯನ್ನು ಅಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿಟ್ಟು ಅವರಲ್ಲಿ ಅಂಧಶ್ರದ್ಧೆಯನ್ನು ಬೆಳೆಸಿ ಅದರ ಉಪಯೋಗವನ್ನು ತಮ್ಮ ಸ್ವಾರ್ಥಕ್ಕೆ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುವದರಲ್ಲಿ ನಿರತರಾದರು. ಅದು ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ದುಷ್ಟ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಬೀರಿತು. ಧರ್ಮದ

ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ವರ್ಣಗಳು, ಅವುಗಳ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಜಾತಿಗಳು ತಲೆದೋರಿ ಧರ್ಮದ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸಿದವು."[೨೮]

ಈ ಮೇಲಿನ ಹೇಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾದ ಪ್ರಮುಖ ಅಂಶಗಳೆಂದರೆ ೧) ಹಿಂದುಧರ್ಮವು ಪೊರೆ ಕಳಚಿಕೊಂಡು ಹೊಸರೂಪ ಪಡೆಯಲು ಬಯಸುತ್ತಿತ್ತು, ಬದಾವಣೆಗೆ ಸಜ್ಜಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ೨) ಹೊಣೆಗೇಡಿಗಳು ಅದರ ಮೂಲ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ೩) ಸಾತ್ವಿಕತೆ ಜನರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಸಾವಕಾಶವಾಗಿ ಮನೆಮಾಡತೊಡಗಿತ್ತು. ೪) ಕಲಿತವರು, ಉತ್ತಮರೆನಿಸಿಕೊಂಡವರು ಜನರನ್ನು ದಾರಿತಪ್ಪಿಸಿ, ದುರ್ಮಾರ್ಗಕ್ಕೆಳೆದು ಅದರಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಬೇಳೆಯನ್ನು ಬೇಯಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಹವಣಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಲ್ಲಿ ಸಾಕ್ಷರರು ವಿಪರೀತವಾಗಿ ರಾಕ್ಷಸತನಕ್ಕೆ ಇಳಿಯುವ ಸಂಗತಿ ಅತ್ಯಂತ ವಿಷಾದಕರ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯನ ಸ್ವಾರ್ಥ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಾಗಿ ಭಾರತದ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಕೆಟ್ಟ ಹೆಸರು ಬಂದಿತು.

ಗುಪ್ತರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಹೊಸರೂಪ ತಳೆಯಲೆತ್ನಿಸಿದ ಹಿಂದು ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಚಾಲನೆ ನೀಡಿದವರು ದಕ್ಷಿಣದ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು. ಕ್ರಿ.ಶ. ೭೮೮ ರಲ್ಲಿ ಕೇರಳದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ಕೇವಲಾದ್ವೈತ ತತ್ವವನ್ನು ನಾಡಿನಾದ್ಯಂತ ಪ್ರಸಾರ ಮಾಡಿದರು. ಭಾರತದ ತುಂಬೆಲ್ಲ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ಮಠಗಳಿಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಇವರಲ್ಲಿ 'ಜಗದ್ಗುರು' ಪರಂಪರೆ ಆರಂಭಗೊಂಡಿತು. ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ಪ್ರಭಾವ ಹಿಂದು ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ತತ್ವಜ್ಞಾನದ ಮೇಲೆ ಅಚ್ಚಳಿಯದೆ ಉಳಿಯಿತು. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರವೂ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಹೊರಗುಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ ಮುಖ್ಯ ತತ್ವವೆಂದರೆ 'ಬ್ರಹ್ಮಸತ್ಯ ಜಗನ್ಮಿಥ್ಯ', 'ಏಕಮೇವಾದ್ವಿತೀಯ ಬ್ರಹ್ಮ' ಒಬ್ಬ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಮತ್ತೇನೂ ಇಲ್ಲ.

ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ತರುವಾಯ ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ (ತಮಿಳುನಾಡು) ಜನ್ಮತಾಳಿ (೧೦೧೭-೧೧೩೭) ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತ ತತ್ವವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದರು. ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತದ ಸಾರವೆಂದರೆ– "ಈಶ್ವರ ಸತ್ಯ, ಜಗತ್ ಸತ್ಯ, ಜೀವವೂ ಸತ್ಯ" ಇದೂ ಕೂಡ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದ್ದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಶೈವಪಂಥವು ಬಸವಪೂರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತದಲ್ಲಿದ್ದುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಭಕ್ತಿಪಂಥವು ದ್ರಾವಿಡ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಾರ ಪಡೆದು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಪ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿ ಗುಜರಾತಿನಲ್ಲಿ ಕೊನೆಗೊಂಡಿತು ಎಂಬುದನ್ನು ನಾವು ಈಗಾಗಲೇ ನೋಡಿದ್ದೇವೆ.

ಕರ್ನಾಟಕವು ೧೨ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ ಚಳುವಳಿಗೆ ಚಾಲನೆ ನೀಡಿತು. ಕರ್ಮಠ ಕರ್ಮಗಳಿಂದ ತನ್ನನ್ನು ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಬಸವಣ್ಣನವರು ವೀರಶೈವ ಧರ್ಮ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಅದನ್ನು ಜನಾನುರಾಗಿಗೊಳಿಸಲು ಜೀವನ ಸವೆಸಿದ್ದು ಇತಿಹಾಸ. ಬಸವಣ್ಣನವರ ನೇತೃತ್ವದ ಈ ಸಾಮಾಜಿಕ ಚಳವಳಿಯು ಶರಣರ ಚಳವಳಿಯೆಂದು ಉಲ್ಲೇಖಗೊಳ್ಳುವುದು. ಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗದ ಸರಳ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ತಮ್ಮ ಸರಳ ಮಾತಿನ ವಚನಗಳ ಮುಖಾಂತರ ಶರಣರು

ಜನಪ್ರಿಯಗೊಳಿಸಿದರು. ವೈದಿಕ ಪರಂಪರೆಯ ಎಲ್ಲ ಅಸಮಾನತೆಗಳನ್ನು ಮೀರಿ ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ತಮ್ಮ ಚಳವಳಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡು ಹೊಸ ಯುಗವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದರು. ಶರಣರ ಈ ಆಂದೋಲನ ಸಾಮಾಜಿಕ ಕ್ರಾಂತಿಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡಿತು. ಮುಕ್ತಿಯ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಸುಲಭಗೊಳಿಸಿ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಮತೋಲನವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವುದು ಈ ಆಂದೋಲನದ ಪ್ರಮುಖ ಧ್ಯೇಯವಾಗಿತ್ತು. ೧೨ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿಯ ಬದಲಾವಣೆಯನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತರುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯ ಸಂಗತಿಯಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಸನಾತನ ಧರ್ಮದ ಪರೀಧಿಯಿಂದ ಹೊರಬರುವುದು ಅಂದು ಅಷ್ಟು ಸುಲಭದ ಮಾತಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಸನಾತನಿಗಳು ಸಮಯಸಾಧಿಸಿ ಶರಣರ ಮೇಲೆ ಮಾಡಿದ ಹಲ್ಲೆಯು ಕ್ರಾಂತಿಯನ್ನೇ ಬಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿತು. ಕ್ಷಿಪ್ರಬದಲಾವಣೆ ಬಯಸಿದ್ದರಿಂದ, ಕಾಲಾವಕಾಶಕ್ಕೆ ಮಾರ್ಗ ದೊರೆಯದ್ದರಿಂದ ಶರಣರ ಕ್ರಾಂತಿಯು ಒಂದರ್ಥದಲ್ಲಿ ಸೋಲು ಅನುಭವಿಸಿದರೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ಬದಲಾವಣೆಗೆ ಅದು ಮನಸ್ಸು ಮಾಡಿದ್ದು ನಿರಾಕರಿಸುವಂಥದ್ದಲ್ಲ. ಯಾವುದೇ ಬದಲಾವಣೆ ಹಂತಹಂತವಾಗಿ ಆಗುತ್ತ ಹೋದರೆ ಅದು ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ಉಳಿಯುತ್ತದೆ. ಬಸವಣ್ಣನವರ ಕ್ರಾಂತಿಯು ಉಗ್ರಸ್ವರೂಪ ತಾಳಿದ್ದರಿಂದ ಸೋಲನ್ನು ಅನುಭವಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಆದರೆ ಅದು ಬೀರಿದ ಪರಿಣಾಮ ಮತ್ತು ಪ್ರಭಾವ ಮಾತ್ರ ನಿರಂತರವಾದುದಾಯಿತು. ವಿಶ್ವಧರ್ಮದ ತತ್ವವನ್ನು ಶರಣರು ಬಿಂಬಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಅವರು ತತ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ, ಆಚರಣೆಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಇಂದಿಗೂ ಸರ್ವವ್ಯಾಪಿಯಾಗಿ ಜೀವಂತವಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಕ್ರಾಂತಿ ಅಸಫಲವಾದರೂ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಸಾಯಲಿಲ್ಲ.

ಶರಣರ ವಿಚಾರಕ್ರಾಂತಿಯು ಆ ಕಾಲದ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಮೇಲೂ ತನ್ನ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರಿದ್ದನ್ನು ನಾವು ಮಹಾನುಭಾವ ಪಂಥ ಮತ್ತು ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಿಯಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಶರಣರ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಉತ್ತೇಜಿತರಾಗಿ ಮಹಾನುಭಾವರು ಅದೇ ದಾರಿಯನ್ನು ತುಳಿಯಲು ಹವಣಿಸಿ ಸೋತರು. ಆದರೆ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರನು ಮಾತ್ರ ಈ ಕ್ರಾಂತಿಯಿಂದ ಒಳ್ಳೆಯ ಪಾಠ ಕಲಿತಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ತರುವಾಯ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಮೇಲೆ ತುಂಬ ಪರಿಣಾಮ ಬೀರಿದ ಕ್ರಾಂತಿಯೆಂದರೆ ಶರಣರ ಕ್ರಾಂತಿಯೇ. ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರನೂ ಸನಾತನಿಗಳ ಕರ್ಮಠತನದ ಕಠೋರತೆಯನ್ನು ತುಂಬ ಅನುಭವಿಸಿರುವನು. ಅವರ ಕುಟುಂಬವೇ ಸನಾತನಿಗಳ ಕಠೋರ ಆಚಾರಕ್ಕೆ ಬಲಿಯಾಯಿತು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಕುಟುಂಬವೇ ಅಂದು ಸಾಮಾಜಿಕ ಬಹಿಷ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಯಿತೆಂದರೆ ಶರಣರ ಕಾರ್ಯ ಅಂದು ಎಷ್ಟು ಕಠಿಣವಾಗಿತ್ತು ಎಂಬುದನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಬಸವಣ್ಣನವರ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರಿತುಕೊಂಡ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರನು ಉಗ್ರಕ್ರಾಂತಿಯ ಬದಲಾಗಿ ಸೌಮ್ಯರೂಪದ ಬದಲಾವಣೆಗೆ ಮನಸ್ಸು ಮಾಡಿದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿನ ಈ ವೀರಶೈವ ಸಿದ್ಧಾಂತವು ಶಕ್ತಿ ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಎಂದು ಕರೆಸಿಕೊಂಡಿತು. ಶಕ್ತಿಸಹಿತ ಶಿವನೇ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಅದು ಪ್ರಬಲವಾಗಿ ಬೋಧಿಸಿತು. ಶರಣರ ಎಲ್ಲ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಸಮೀಕರಿಸಿ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರನು ಹರಿ-ಹರ ಐಕ್ಯ ಸಾಧಿಸುವ ವಾರಕರಿ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಚುರಗೊಳಿಸಿದನು. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯ ಮಧುರ ಮಾರ್ಗವು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿತು.

ವೈಷ್ಣವೀಕರಣದ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಶಿವನು ಇಲ್ಲಿ 'ವಿಠಲ'ನಾಗಿ ರೂಪಾಂತರ ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. 'ಶಿವಸಹಿತನಾದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಇಲ್ಲಿ ವಿಠಲನಾದದ್ದು ವಿಶೇಷ'. ಸನಾತನಿಗಳು ವಿಠಲೋಪಾಸನೆಯನ್ನು ತಮ್ಮದನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಬಹುಶಃ ಈ ರೀತಿಯ ಹೊಸ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿರಬೇಕು ಎಂಬ ಅನುಮಾನವೂ ಇದೆ. ಆದರೆ ವಿಠಲ ಇಲ್ಲಿ 'Regid' ಆಗಿ ಬೆಳೆಯದೆ 'Most Flexible' ಆಗಿ ಬೆಳೆದದ್ದು ಇನ್ನೂ ವಿಶೇಷ. ಅವನು ವಿಠಲ, ವೆಂಕಟೇಶ, ಬೀರದೇವ, ಬುದ್ಧ, ಮಹಾವೀರ (ಜಿನ) ಹೀಗೆ ಅನೇಕಾನೇಕ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳ ಪ್ರತೀಕವಾದದ್ದು ಆಶ್ಚರ್ಯಕರ ಸಂಗತಿಯಾಗಿದೆ.

ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರನು ಬಸವಣ್ಣನವರ ಬಂಡಾಯದ ದಾರಿಯನ್ನು ತುಳಿಯದೆ ಸಮನ್ವಯದ ದಾರಿಯನ್ನು ಕಂಡು ಕೊಂಡನು. ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರನ ಮೇಲೆ ಬಸವಣ್ಣನ ಪ್ರಭಾವವಾಗಿದ್ದು ನೇರವಾಗಿ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಉಲ್ಲೇಖಗೊಳ್ಳದಿರುವುದು ಆಶ್ಚರ್ಯಕರ. ಶರಣಕ್ರಾಂತಿಯ ತರುವಾಯ ಕರ್ನಾಟಕದ ವೀರಶೈವರನೇಕರು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ಬಂದು ನೆಲೆಸಿ ಅಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಜೀವಂತವಾಗಿಟ್ಟರು. ಆದರೆ ಕರ್ನಾಟಕದಂತೆ ಬೃಹತ್ತಾಗಿ ಬೆಳೆಯಲಿಲ್ಲ.

ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡ ಕರ್ನಾಟಕದ ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರಮುಖ ಪಂಥವೆಂದರೆ ದಾಸಪಂಥ. ಯಾವುದೇ ಲೋಭ–ಲಾಭ ಇಲ್ಲದೆ ಶುದ್ಧ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ತನ್ನನ್ನು ತಾನು ತನ್ನ ಅಧಿದೈವಕ್ಕೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸಮರ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಎಂದರ್ಥ. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ನರಹರಿ ತೀರ್ಥರು, ಶ್ರೀಪಾದರಾಯರು, ವ್ಯಾಸರಾಯರು, ಪುರಂದರದಾಸರು, ಕನಕದಾಸರು ಈ ಪಂಥದ ನೇತೃತ್ವವನ್ನು ಕಾಲಾನುಕ್ರಮವಾಗಿ ವಹಿಸಿಕೊಂಡರು. ಈ ಪಂಥವು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರ ದ್ವೈತ ತತ್ವದ ಧೋರಣೆಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಶರಣರು ವಚನಗಳನ್ನು, ವಾರಕರಿ ಪಂಥದವರು ಅಭಂಗಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದಂತೆ ದಾಸರು ಕೀರ್ತನೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದರು. ಸಾಹಿತ್ಯ–ಸಂಗೀತ ಎರಡನ್ನೂ ಮೇಳೈಸಿ ಹಾಡುತ್ತ ಭಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯರಲ್ಲಿ ಹಂಚಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಂಡ ಸಾಮಾಜಿಕ ಅನ್ಯಾಯವನ್ನು ಕೆಲಸಲ ನಯವಾಗಿ, ಇನ್ನೂ ಕೆಲಸಲ ಕಟುವಾಗಿ ಟೀಕಿಸಿ ಸಾಮಾಜಿಕ ಜಾಗೃತಿಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವಾರಕರೀ, ಶರಣರಂತೆ ಇವರೂ ಸಹ ಜಾತಿಭೇದ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಇತರ ಜಾತಿಯ ದಾಸರೂ ಇಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಂಡಿದ್ದನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ಉದಾ: ಕನಕದಾಸ (ಕುರುಬ/ಬೇಡ) ಪುರಂದರದಾಸ (ವೈಶ್ಯ) ಮುಸ್ಲಿಂರಾದ ರಾಮದಾಸ (ಬಡೇಸಾಬ) ಮುಂ.

"ಕನ್ನಡದ ದಾಸ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಕನಕ, ಪುರಂದರ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅಧ್ಯಯನಗಳು ನಡೆದಿವೆ. ಆದರೆ ಹೆಳವನಕಟ್ಟೆ ಗಿರಿಯಮ್ಮ, ಹರಪನಳ್ಳಿ ಭೀಮಪ್ಪ, ಗಲಗಲಿ ಅವ್ವ ಇಂಥ ಮಹಿಳಾ ದಾಸಕಾರ್ತಿಯರ ಬಗ್ಗೆ ಗಂಭೀರ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆದಿಲ್ಲವೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಗಿರಿಯಮ್ಮ ಗಂಭೀರ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಬೇಕಾದ ಕೀರ್ತನಕಾರ್ತಿಯಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಆಕೆ ಕೀರ್ತನಕಾರ್ತಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ; ಅವಳ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಘಟನೆಗಳು, ರಚಿಸಿದ ಕೃತಿಗಳು, ವೈವಿಧ್ಯಗಳು ಅವಳೊಬ್ಬ ಧೀಮಂತ ಹಾಗೂ ಸಾತ್ವಿಕ ಮೌನ ಪ್ರತಿಭಟನಾಕಾರ್ತಿ ಎಂಬುದನ್ನು ಸಾಬೀತು ಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಗಿರಿಯಮ್ಮನ

ಕೀರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ–ನೀತಿ, ಆತ್ಮೋನ್ನತಿಯಂಥ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ವಿಚಾರಗಳಿವೆ. ಆತ್ಮ ಶೋಧನೆಯೊಂದಿಗೆ ಆತ್ಮ ನಿವೇದನೆಯೂ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ."[೨೯]

ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಈ ಮೇಲಿನ ಹೇಳಿಕೆಯತ್ತ ನಾವು ಗಂಭೀರವಾಗಿ ಗಮನ ಹರಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ದಾಸಪರಂಪರೆಗೆ ಸೇರಿದ ಈ ಮಹಿಳೆಯರ ಉಲ್ಲೇಖವನ್ನು ನಾವು ಮಾಡುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ವಾರಕರಿ ಪಂಥದ ಮಹಿಳೆಯರನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಗೌರವದಿಂದ ಸ್ವಾಗತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ದಾಸರ ಈ 'ವೀರಪರಂಪರೆ' ನಮಗೆ ಆಶ್ಚರ್ಯ ಬರಿಸುತ್ತದೆ. ಗಿರಿಯಮ್ಮ ಭಕ್ತಿ ಪಂಥಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಕವಿಯತ್ರಿಯಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಆಕೆಯ ಹುಟ್ಟೂರು ರಾಣೆಬೆನ್ನೂರು. ಆದರೆ ಜೀವಿತ ಕಾಲವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಖಚಿತ ದಾಖಲೆಗಳು ಉಪಲಬ್ಧವಿಲ್ಲ.

ಕರ್ನಾಟಕದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಪರಂಪರೆಗಳನ್ನು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯರು ನೇರವಾಗಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಬಸವಣ್ಣ–ಪುರಂದರ ಹೆಸರುಗಳು ಎಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಸ್ತಾಪಗೊಳ್ಳದಿರುವುದು ಸೋಜಿಗವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಮಧ್ವಧರ್ಮವು ಮಾತ್ರ ಅಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಾರ ಕಂಡಿದ್ದರ ದಾಖಲಾತಿ ನಮಗೆ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ.

'ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ–ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸುವರ್ಣಕಾಲ' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಸೇತು ಮಾಧವರಾವ ಪಗಡಿಯವರು ಮಾಧ್ವಪಂಥಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಮರಾಠಿ ಭಾಷಿಕರಾದ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಆಚಾರ್ಯರ ಪಟ್ಟಿಯನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಅವೆಂದರೆ –

೧) ಪದ್ಮನಾಭ ತೀರ್ಥ – ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೩೧೮–೧೩೨೫ (ಪುಣತಾಂಬೆ) – ೭ ವರ್ಷ.

೨) ಜಯತೀರ್ಥ – ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೩೬೮–೧೩೯೧ (ಮಂಗಳವೇಢೆ) – ೨೩ ವರ್ಷ.

೩) ಪುಣತಾಂಬೆಯ ವಿದ್ವಾನ್ ಪಂಡಿತ ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯ ಉರ್ಫ್ ವಿದ್ಯಾಧೀಶ – ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೬೧೯– ೧೬೩೧ (ಪದ್ಮನಾಭ ತೀರ್ಥರ ಪಾಂಡುರಂಗಿ ಮನೆತನದವರು) – ೧೨ ವರ್ಷ.

೪) ಕೊಲ್ಹಾಪೂರದ ಕೃಷ್ಣಾಚಾರ್ಯ ಉರ್ಫ್ ಸತ್ಯಪೂರ್ಣ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೭೦೬–೧೭೨೬ – ೨೦ ವರ್ಷ.

೫) ಸತ್ಯವಿಜಯ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೭೨೬–೧೭೩೨ – ೬ ವರ್ಷ.

೬) ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯ ಉರ್ಫ್ ಸತ್ಯಪರಾಕ್ರಮ (ವಾಯೀ) ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೮೭೨–೧೮೭೯ – ೭ ವರ್ಷ.

೭) ಪುಣತಾಂಬೆಯ ಪಾಂಡುರಂಗೀ ಮನೆತನದಲ್ಲಿನ ಸತ್ಯಪ್ರಜ್ಞಾತೀರ್ಥ (ಪೂರ್ವಾಶ್ರಮ ಹೆಸರು ಜಯಾಚಾರ್ಯ) – ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೯೪೧–೧೯೪೨ – ೧ ವರ್ಷ.

ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರ ಮುಖ್ಯ ೪೦ ಉತ್ತರಾದಿ ಮಠಗಳ ಪೈಕಿ ಏಳುಮಂದಿ ಆಚಾರ್ಯರು

ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರೇ ಆಗಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಏಳು ಮಂದಿ ಆಚಾರ್ಯರಲ್ಲಿ ಜಯತೀರ್ಥರ ಸ್ಥಾನವು ಅನನ್ಯವಾಗಿದೆ. ಅವರು ಮಾಧ್ವಮತದ ಪ್ರಮುಖ ಭಾಷ್ಯಕಾರರಾಗಿದ್ದಾರೆ. 'ಟೀಕಾಚಾರ್ಯರು' ಎಂಬ ಗೌರವಕ್ಕೆ ಅವರು ಪಾತ್ರರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಅದೂ ಅಲ್ಲದೆ ಅವರನ್ನು ಇಂದ್ರನ ಅವತಾರವೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಜಯತೀರ್ಥರು ೧೮ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ 'ನ್ಯಾಯಸುಧಾ' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವು ಶ್ರೇಷ್ಠವಾಗಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಮಾಧ್ವರು ಈ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಿ ಸಮಾನ ಗೌರವ ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಆಕರವನ್ನಾಗಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಅನೇಕ ಸಂಸ್ಕೃತ ಗ್ರಂಥಗಳು ರಚಿತವಾಗಿವೆ. ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರ ಮುಖ್ಯ ಮಠ ಕರ್ನಾಟಕದ ಉಡುಪಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಮಾಧ್ವಸಾಹಿತ್ಯವೆಲ್ಲ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿಯೇ ರಚಿತವಾಗಿರುವುದು ವಿಶೇಷ. ಮರಾಠಿಯ ರಚನೆ ಕಂಡು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕೆ ವಿಪರೀತವಾಗಿ ೧೯–೨೦ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಮಾಧ್ವಮತಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಮರಾಠಿ ಗ್ರಂಥಗಳು ಕರ್ನಾಟಕದ ಗುಲಬರ್ಗಾ ಸುತ್ತಲಿನ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಕಾಳಗೀಕರ ಅವರನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಬಹುದು. ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಅವರು ಅಪ್ಪಾಸಾಹೇಬ ನಳದುರ್ಗಕರರು. ೧೮೭೫ರಲ್ಲಿ ಅವರು ನಳದುರ್ಗದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದರು. ಮುಂದೆ ನಿಜಾಮ ಸರಕಾರದಲ್ಲಿ ನೌಕರಿಗೆ ಸೇರಿ 'ನಿಲಂಗಾ' ಎಂಬಲ್ಲಿಗೆ ಬರುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲಿ ನಾನಾಚಾರ್ಯ ನಿಲಂಗೇಕರರಿಂದ ಗುರೂಪದೇಶ ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆ. ಮುಂದೆ ಮಳಖೇಡಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಅಲ್ಲಿ ಮಾಧ್ವಪೀಠದ ಆಚಾರ್ಯ ಸತ್ಯಾನಂದತೀರ್ಥ ಸ್ವಾಮೀಜಿಯವರ ಸಾನಿಧ್ಯ ಲಭಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಸ್ವಾಮೀಜಿಯವರ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ಮರಾಠಿಯಲ್ಲಿ ಗ್ರಂಥ ರಚಿಸಿದರು. ವೈಷ್ಣವರ ಆಚರಣೆಗೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಅವರು ತಾತ್ವಿಕ ಮತ್ತು ಪುರಾಣ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಮರಾಠಿಯಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ– ೧) ದ್ವೈತ ವೈಷ್ಣವ ಜ್ಞಾನಾಮೃತ ೨) ದ್ವೈತ ಗೀತಾರ್ಥ ಬೋಧಿನಿ ೩) ಮಧ್ವಲೀಲಾಸಾರ ೪) ದ್ವೈತಸಾರ ೫) ದ್ವೈತ ವೈಷ್ಣವೀ ನಿತ್ಯಪಾಠ ೬) ಕೃಷ್ಣಲೀಲಾಮೃತ ೭) ಪಾಂಡವ ದಿಗ್ವಿಜಯ ೮) ಶ್ರೀರಾಮಲೀಲಾಮೃತ ೯) ನೀರಾ ನರಸಿಂಹಪುರ ಮಹಾತ್ಮ್ಯ ೧೦) ಭಕ್ತಿವಿಜಯ ೧೧) ಪೌರಾಣಿಕ ಕಥಾ ೧೨) ಸ್ಫುಟ ಕವಿತೆಗಳು, ಅಭಂಗಗಳು ೧೩) ಪ್ರಭುಚರಿತ್ರ ೧೪) ಸಾಧನ ಶತವಚನೀ ೧೫) ಪ್ರಲ್ಹಾದ ಚರಿತ್ರ ೧೬) ಮಾಣಿಕಪ್ರಭು ಚರಿತ್ರ ೧೭) ಗೋಪಾಳಕಾಲಾ ಚರಿತ್ರೆ ೧೮) ಸನ್ಮಾರ್ಗ ದೀಪಿಕಾ. ಇಷ್ಟು ಹದಿನೆಂಟು ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ 'ಮಧ್ವಲೀಲಾಮೃತ ಅಥವಾ ಗುರುಚರಿತ್ರ' ಒಂದೇ ಪ್ರಕಟವಾಗಿದ್ದು, ಉಳಿದೆಲ್ಲ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಯ ರೂಪದಲ್ಲಿಯೇ ಇವೆ. ಡಾ. ಭೀಮಾಶಂಕರ ದೇಶಪಾಂಡೆಯವರು ಸಂಪಾದಿಸಿಕೊಟ್ಟ 'ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿನ ಮರಾಠಿ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳ ಸೂಚಿ'ಯಲ್ಲಿ ಇವುಗಳ ಮಾಹಿತಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ.

ಕರ್ನಾಟಕದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಪಂಥಗಳ ಪ್ರಭಾವ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಮೇಲೆ ಅಷ್ಟಕ್ಕಷ್ಟೇ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಮನ್ವಯದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಾಗಿ ಬಹುಶಃ ವೀರಶೈವ ಮತ್ತು ಹರಿದಾಸ ಪರಂಪರೆಗಳು ಅಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರಲಿಲ್ಲ.

ಧಾರ್ಮಿಕ ಉಪಾಸನಾ ಕೇಂದ್ರಗಳು :

ಭಾರತೀಯ ಧಾರ್ಮಿಕ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ದೇವಾಲಯಗಳ ಮತ್ತು ಮಠಗಳ ಪಾತ್ರಗಳು

ಅವಿಸ್ಮರಣೀಯ. ದೇವಾಲಯಗಳು ನಮ್ಮ ಅತಿಪುರಾತನ ಅಂದರೆ ಶಾತವಾಹನರ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಈ ದೇವಾಲಯ ಪರಂಪರೆ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರೆದಿದೆ. ಗ್ರಾಮೀಣ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವದಿಂದಲೂ ಉಗ್ರದೇವತೆಗಳ ಉಪಾಸನೆ ಪ್ರಚಲಿತದಲ್ಲಿದೆ. ಮಾನವನ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಪ್ರಕೃತಿ ವಿಕೋಪಗಳು, ರೋಗ–ರುಜಿನಗಳು ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಭಯವನ್ನು ಉಂಟು ಮಾಡಿದ್ದವು. ಇವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಜ್ಞಾನವಿರದ್ದರಿಂದ ಅವ್ಯಕ್ತ, ಅಗೋಚರ ಶಕ್ತಿಯ ಕಲ್ಪನೆ ಮೂಡಿ ಉಗ್ರದೇವತೆಗಳ ಉಪಾಸನೆ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿ ಬಂದಿತು. ಈ ದೇವತೆಗಳ ಕೋಪದಿಂದಲೇ ಇಂಥ ಅನಾಹುತಗಳು ಘಟಿಸುತ್ತವೆ ಎಂದು ನಂಬಿದ್ದ ಜನತೆ ಆ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಶಾಂತಗೊಳಿಸಲು ಪರಿ–ಪರಿಯ ಆರಾಧನಾ ಪದ್ಧತಿಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡರು. ಸಂಪೂರ್ಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಈ ಚಿತ್ರಣ ಸಮಾನವಾಗಿದೆ. ಜೀವದ ಬಲಿಯಿಂದ ದೇವಿಯ ಮನಸ್ಸು ಶಾಂತವಾಗುವುದೆಂಬ ಶ್ರದ್ಧೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತ ಹೋದಂತೆ ಶ್ರದ್ಧಾಸ್ಥಾನಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ಹೋಯಿತು. ಪಶುಬಲಿಯಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ ನರಬಲಿಯನ್ನೂ ಕೊಡುವ ಪರಿಪಾಠವು ಆರಂಭದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇದ್ದುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಕಾಲ ಗತಿಸಿದಂತೆ ಆರಾಧನೆಯ ಪದ್ಧತಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಪಾಡುಗಳು ಕಾಣುತ್ತ ಹೋದವು. ದುರ್ಗಿ, ಕಾಳಿ, ಮಹಾಕಾಳಿ, ಚಂಡಿ ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ಉಗ್ರ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಹೊಂದಿದ ಶಕ್ತಿದೇವತೆಗಳು ವೈದಿಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಸಹವಾಸದಿಂದ ಸೌಮ್ಯರೂಪದ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಧಾರಣೆ ಮಾಡಿದಂತೆ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಉದಾ: ಗೌರಿ, ಆದಿಶಕ್ತಿ ಮುಂ.

ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಕರ್ನಾಟಕಗಳು ಭೌಗೋಲಿಕವಾಗಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕಗೊಂಡರೂ ಧಾರ್ಮಿಕವಾಗಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕಗೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಅನೇಕ ಉಪಾಸನಾ ಕೇಂದ್ರಗಳು ಇಂದಿಗೂ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯರನ್ನು ನಿರಂತರವಾಗಿ ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತಿರುವುದು ಇದಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿ. ಉದಾ: ಸವದತ್ತಿ ಯಲ್ಲಮ್ಮ, ಚಿಂಚಲಿ ಮಾಯಕ್ಕ, ಕೊಕಟನೂರ ಯಲ್ಲಮ್ಮ, ಗತ್ತರಗಿ ಭಾಗ್ಯವಂತಿ, ಚಂದ್ರಗುತ್ತಿಯ ಯಲ್ಲಮ್ಮ, ಹೊಸಪೇಟೆ ಹತ್ತಿರದ ಹುಲಿಗೆಮ್ಮ ಮುಂ.

ಹೀಗೆ ಹಿಂದುಧರ್ಮದ ಅನೇಕ ಶಕ್ತಿದೇವತೆಗಳು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ನೆಲೆನಿಂತು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಧರ್ಮದ ಮೇಲೆ ಈ ರೀತಿ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದ್ದನ್ನು ನಾವು ಕಾಣಬಹುದು. ವೀರಶೈವ ಸಮುದಾಯದ ಭಕ್ತರು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಿಂದ ಕೂಡಲಸಂಗಮಕ್ಕೆ ಬರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾದರೂ ಅಂಥ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಈ ದೇವತೆ ಅಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಲಿಲ್ಲ ಎಂದೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಜೈನ ಧರ್ಮದ ಅನುಯಾಯಿಗಳಿಗೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಶ್ರವಣಬೆಳಗೋಳ ಮತ್ತು ಶಿವಮೊಗ್ಗೆಯ ಹೊಂಬುಜ, ಧರ್ಮಸ್ಥಳ, ಕಾರ್ಕಳಗಳೂ ಆದರಣೀಯವಾದ ಸ್ಥಳಗಳಾಗಿವೆ. ಜೈನರು ಅಲ್ಪಸಂಖ್ಯಾತರೂ ಅವರ ಮೇಲಾದ ಈ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ನಾವು ಕಡೆಗಣಿಸುವಂತಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆಯೇ ಚಿಕ್ಕೋಡಿ ತಾಲೂಕಿನ ಕೋಥಳಿ, ಸ್ಥವನಿಧಿ ಮುಂತಾದ ಜೈನರ ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳಗಳೂ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಜನರನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುವುದನ್ನು ನಾವು ಕಾಣೇಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಅಥಣಿ ತಾಲೂಕಿನ ಖಿಳೇಗಾಂವದ ಬಸವಣ್ಣನೂ ಹಾಗೂ ಮಂಗಸೂಳಿಯ ಮಲ್ಲಯ್ಯ ಅಥವಾ ಖಂಡೋಬಾ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯರಿಗೆ ಪ್ರಿಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಚಿಕ್ಕೋಡಿ ತಾಲೂಕಿನ ಯಡೂರು ವೀರಭದ್ರನೂ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದ ದೇವತೆಯಾಗಿದ್ದಾನೆ.

ಕರ್ನಾಟಕವು ಹೀಗೆ ರಾಜಕೀಯವಾಗಿ, ಭಾಷಿಕವಾಗಿ, ಧಾರ್ಮಿಕವಾಗಿ, ಸಾಹಿತ್ಯಿಕವಾಗಿ ಮರಾಠಿ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಬೀರದ ಪ್ರಭಾವ ನಿರಂತರವಾದುದಾಗಿದೆ. ಇಂದಿಗೂ ಅದು ಅನೇಕ ನೆಲೆಗಳಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರುತ್ತಲೇ ಇರುವುದನ್ನು ನಾವು ಗಮನಿಸಬೇಕು.

೪.೬ ಸಮಾರೋಪ

ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯು ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪ್ರಭಾವದಲ್ಲಿಯೇ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗತೊಡಗಿತು. ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಪ್ರಾಚೀನ ಅರಸುಮನೆತನಗಳಾದ ಶಾತವಾಹನ, ಪೂರ್ವಚಾಲುಕ್ಯ, ಉತ್ತರಚಾಲುಕ್ಯ, ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಮುಖ ರಾಜಮನೆತನಗಳು ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಎರಡೂ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಸಮಾನವಾಗಿ ಆಳಿದ್ದರಿಂದ ಅವು ಎರಡೂ ರಾಜ್ಯಗಳ ಸಮಾನ ಮಾಲಕೀ ಹಕ್ಕನ್ನು ಪಡೆದು ಸಂಕೀರ್ಣವಾದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡಿವೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಇಂದಿನಂಥ ಪ್ರತ್ಯೇಕತೆಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಆರಂಭ ಕಾಲದ ಭೌಗೋಲಿಕ ಸೀಮೆಗಳು ಸ್ಥಿರವಾಗಿರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಕನ್ನಡತನವು ಚಾಲುಕ್ಯ-ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವುದರಿಂದ ಅವುಗಳ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಮೇಲೆ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆ, ಸಾಹಿತ್ಯ, ಇತರ ಕಲೆಗಳು ಮರಾಠಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಪ್ರಭಾವಗೊಳಿಸಿದ್ದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಪರಿಶೀಲಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ; ಕಾಲಾಂತರದಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರಭಾವವು ಕ್ಷೀಣಿಸುತ್ತ ಬಂದಿರುವುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗಿನ ಧಾರ್ಮಿಕ ಪಂಥಗಳು ಮತ್ತು ಪರಸ್ಪರ ಪ್ರಭಾವ, ಆರಾಧನಾ ದೇವತೆಗಳು ಮತ್ತು ಪರಸ್ಪರ ಪ್ರಭಾವಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಪರಾಮರ್ಶಿಸಲಾಗಿದೆ. ವೈಚಾರಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಪ್ರಭಾವಗಳನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುವ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಅಡಿಟಿಪ್ಪಣಿಗಳು

೧)	ಎಚ್. ತಿಪ್ಪೇರುದ್ರಸ್ವಾಮಿ	: 'ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಸಮೀಕ್ಷೆ' : ಪು - ೧೦೯
೨)	ಪು. ಗ. ಸಹಸ್ರಬುದ್ಧೆ	: 'ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸಂಸ್ಕೃತಿ' : ಪು - ೧೩೧
೩)	ಶೋಭಾ ನಾಯಿಕ	: ಮರಾಠಿ-ಕನ್ನಡ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಹಸಂಬಂಧ (ಮರಾಠಿ) ಪು - ೧೯
೪)	ಜಿ. ಎನ್. ಉಪಾಧ್ಯ	: ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ-ಕರ್ನಾಟಕ ಆದಾನ-ಪ್ರದಾನ : ಪು-೧೫೩
೫)	ಜಿ. ಎನ್. ಉಪಾಧ್ಯ	: ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ-ಕರ್ನಾಟಕ ಆದಾನ-ಪ್ರದಾನ : ಪು - ೧೫೨ - ೧೫೩
೬)	ಪು. ಗ. ಸಹಸ್ರಬುದ್ಧೆ	: ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸಂಸ್ಕೃತಿ : ಪು - ೯೦
೭)	ವಸಂತ ಆಬಾಜಿ ಡಹಾಕೆ	: ಮರಾಠಿ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಇತಿಹಾಸ ಆಣಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿ (ಮರಾಠಿ) ಪು - ೨೧ - ೨೨
೮)	ಜಿ. ಎನ್. ಉಪಾಧ್ಯ	: ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ-ಕರ್ನಾಟಕ ಆದಾನ ಪ್ರಧಾನ : ಪು - ೧೬೧ - ೧೬೨
೯)	ಜಿ. ಎನ್. ಉಪಾಧ್ಯ	: ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ-ಕರ್ನಾಟಕ ಆದಾನ ಪ್ರದಾನ : ಪು - ೧೪೪ - ೧೪೫
೧೦)	ಪ್ರೊ. ಡಿ. ಕೆ. ಭೀಮಸೇನರಾವ್	: ಹದಿಮೂರನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕರ್ನಾಟಕಾಂಧ್ರಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯಾವಲೋಕನ : ಪು - ೧೧
೧೧)	ಶುಭಾಂಗನಾ ಅತ್ರೆ ಪ್ರಾ. ಕಲ್ಪನಾ ರಾಯರೀಕರ ಸೌಮಿತ್ರ ಕೆಂಜಳೆ	: 'ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸಂಸ್ಕೃತಿ-೧೮೧೮ರ ವರೆಗೆ' ಪು - ೩೯-೪೦
೧೨)	ಶಂ. ಬಾ. ಜೋಶಿ	: 'ಮರ್ಹ್ಯಾಟೀ ಸಂಸ್ಕೃತಿ' ಕೆಲವು ಸಮಸ್ಯೆಗಳು. ಅನುವಾದ : ಕೀರ್ತಿನಾಥ ಕುರ್ತಕೋಟಿ ಪು - ೧೦೯ - ೧೧೦
೧೩)	ರಂ. ಶಾ. ಲೋಕಾಪೂರ	: ಹಳಗನ್ನಡ ಮತ್ತು ಮರಾಠಿ : ಪು - ೧೦೪ - ೩೩೯
೧೪)	ಸಂ. ಅ. ರಾ. ತೋರೋ	: 'ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ-ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅನುಬಂಧ' ಪು- ೪೫ - ೪೬.
೧೫)	ಸಂ. ಅ. ರಾ. ಕುಲಕರ್ಣಿ ಗ. ಹ. ಖರೆ	: ಮರಾಠ್ಯಾಂಚಾ ಇತಿಹಾಸ - ಖಂಡ ಪಹಿಲಾ ಪುಣೆ. ಪು - ೭
೧೬)	ಸಂ. ಅ. ರಾ. ತೋರೋ	: ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ-ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅನುಬಂಧ ಪು - ೭೧
೧೭)	ವಿಠಲರಾವ ಗಾಯಕ್ವಾಡ	: ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ : ಪು - ೧೬೩ - ೧೬೪

೧೮)	ಪ್ರೊ. ಡಿ.ಕೆ. ಭೀಮಸೇನರಾವ್	: ೧೩ನೇ ಶತಮಾನದ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಾಂಧ್ರಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯಾವಲೋಕನ : ಪು - ೧೫೮
೧೯)	ಎಸ್. ಪಿ. ಪಾಟೀಲ	: 'ಬಾಂಧವ್ಯ' : ಪು - ೩
೨೦)	ರಾಜೇಂದ್ರ ಜೀರೋಬಿ	: ಮರಾಠಿ ಸಂತಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಗುರು ಬಸವಣ್ಣನವರು ಪು - ೨೧ (ಮುಖ್ಯಾಂಶಗಳನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸಿದೆ)
೨೧)	ಕೃಷ್ಣ ಕೊಲ್ಹಾರ ಕುಲಕರ್ಣಿ	: ಆದಿಲಶಾಹಿ ಆಸ್ಥಾನ ಸಾಹಿತ್ಯ : ಪು - ೪೪
೨೨)	ಎಸ್. ಪಿ. ಪಾಟೀಲ	: ಬಾಂಧವ್ಯ : ಪು - ೪
೨೩)	ಅದೇ	: ಪು - ೫, ೬, ೭
೨೪)	ಮಲ್ಲೇಪುರಂ ಜಿ. ವೆಂಕಟೇಶ	: 'ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮತ್ತು ಶಂ.ಬಾ.' : ಪು - ೧೪-೧೬.
೨೫)	ವಿಠಲರಾವ ಗಾಯಕ್ವಾಡ್	: 'ಬೇಂದ್ರೆಯವರ ಮರಾಠಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃಷಿ' ಪು - ೬೩ - ೬೪
೨೬)	ವಿಠಲರಾವ ಟಿ. ಗಾಯಕ್ವಾಡ್	: ಕನ್ನಡ-ಮರಾಠಿ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಬಾಂಧವ್ಯ ಪು - ೯೫ - ೯೬
೨೭)	ಮ. ಸು. ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ	: ಸಿದ್ಧಸಾಹಿತ್ಯ : ಪು - ೯೨-೯೭ ಟಿಪ್ಪಣೆಗಳು
೨೮)	ಎಚ್. ತಿಪ್ಪೇರುದ್ರಸ್ವಾಮಿ	: ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಸಮೀಕ್ಷೆ : ಪು - ೨೦೧
೨೯)	ಡಿ. ಮೀನಾಕ್ಷಿ	: ಹೊಸತು : ನವ್ಹೆಂಬರ್ ೨೦೦೯ : ಪು - ೫೧

ಅಧ್ಯಾಯ – ೫

ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಮೇಲೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪ್ರಭಾವಗಳು

೫.೧ ಪೀಠಿಕೆ

ಪ್ರಾಚೀನ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಕಾಣುವ ನಾವು ಕಾಲ ಗತಿಸುತ್ತ ಹೋದಂತೆ ಕರ್ನಾಟಕ–ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಸರ್ವಾಂಗೀಣ ಚಿತ್ರಣಗಳು ಬದಲಾಗುತ್ತ ಹೋಗುವದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ೧೨ನೆಯ ಶತಮಾನದ ನಂತರ ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಯು ಇನ್ನೊಂದು ಭಾಷೆಯ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರುವಷ್ಟು ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಿತ್ತು. ಶರಣರ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಮರಾಠಿ ಪದಗಳ ಬಳಕೆ ಇದಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿ ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಮರಾಠಿಯ ಪ್ರಥಮ ವಾಕ್ಯ ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೮೩ರಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳದಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿದ್ದನ್ನು ನಾವು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಪಂಪನ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಮರಾಠಿ ಪದಗಳ ಬಳಕೆ ಬಂದಿರುವದನ್ನು ನಾವು ಓದುತ್ತೇವೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ನಾವು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುವುದೇನೆಂದರೆ– ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಯು ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಹತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೇ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿತ್ತು. ಆದರೆ ಅದು ಬರಹದ ರೂಪವನ್ನು ತಾಳಿರಲಿಲ್ಲ. ಬಳಕೆಯ ಭಾಷೆಯಾಗಿ ಅದು ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿತ್ತು ಮತ್ತು ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ನಡೆದಿತ್ತು. ಪಂಪನಂಥ ಕವಿಯೂ ತನ್ನ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಮರಾಠಿ ಪದಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ತನ್ನ ಕೃತಿ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಮನಸ್ಸು ಮಾಡಿರುವನೆಂದರೆ ಆ ಭಾಷೆಗೆ ನಾವು ಗೌರವ ಸಲ್ಲಿಸಲೇಬೇಕು. ಕ್ರಮೇಣ ತನ್ನ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಮರಾಠಿ ಹೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಬಂದು ವಿವೇಕಸಿಂಧು, ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಿ, ಲೀಳಾಚರಿತ್ರದಂಥ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ನೀಡುತ್ತದೆ. ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಿಯಂತೂ ಭಾರತೀಯ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ ಶ್ರೇಷ್ಠ

ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುವಂತಿಲ್ಲ. ಮಧ್ಯಯುಗದಿಂದ ಮರಾಠಿಯು ತನ್ನ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ನಡೆದದ್ದು ಅದು ಆಧುನಿಕ ಕಾಲದವರೆಗೂ ಮುಂದುವರೆಯುತ್ತದೆ. ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಯ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ನಾವು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಮೇಲಾಗಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಗಡಿನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡದ ಪ್ರಭಾವ ಇಲ್ಲವೆಂದಲ್ಲ, ಆದರೆ ಮರಾಠಿಯನ್ನು ನಾವು ಬಳಸುವಷ್ಟು ಕನ್ನಡವನ್ನು ಅವರು ಬಳಸಲು ಇಷ್ಟಪಡುವುದಿಲ್ಲ. ಭಾಷೆಯ ಕುರಿತಾದ ಮರಾಠಿಗರ ಸ್ವಾಭಿಮಾನ ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ಹೋದಂತೆ ಅದು ಅತ್ಯಂತ ಶಕ್ತಿಶಾಲಿಯಾದ ಭಾಷೆಯಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆ ಹೊಂದುತ್ತ ಹೋಯಿತು. ನಿಜವಾಗಿ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸುವುದನ್ನು ಮರಾಠಿಗರಿಂದ ನಾವು ಕಲಿಯಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿ ಎನಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

೫.೨ ಭಾಷಿಕ ಪ್ರಭಾವ

ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಯು ದಿನಬಳಕೆಯಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಹೇಗೆ ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ನಾವು ಗಮನಿಸಬಹುದು:

ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯ ಎಲ್ಲ ಊರುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಮೋಡೀ ಲಿಪಿ ಚಿರಪರಿಚಿತವಾಗಿತ್ತು. ಮೊನ್ನೆ ಮೊನ್ನೆಯವರೆಗೆ ಮೋಡೀ ಲಿಪಿ ಬಲ್ಲವರು ದೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಇಂದು ಮೋಡೀ ಲಿಪಿಯ ತಜ್ಞರು ಇಲ್ಲವೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿಯೂ ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥರು ತಮ್ಮ ಖಾತೆ-ಕೀರ್ದಗಳನ್ನು ಮೋಡೀ ಲಿಪಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಬರೆದಿಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಮರಾಠಿಯ ಮೋಡೀ ಲಿಪಿಯು ಕನ್ನಡಿಗರ ಮೇಲೆ ಮೋಡಿ ಮಾಡಿದ್ದಂತೂ ನಿಶ್ಚಿತ.

ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಯು ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ವ್ಯವಹಾರಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಬಹುದು.

ದಿನಬಳಕೆಯ ಮರಾಠಿ ಪದಗಳು : ಅಡಚಣಿ, ಅವಕಾಳಿ, ಪಾಳಿ, ಪಾಳತೆ, ಪಂಚೇತಿ, ಪಾವಣೇರು, ಪೈಲಾ, ಮಳು (ಮಳಾ), ಮೆಕ್ಕೆ (ಮಕ್ಕಾ), ಮಾಳ (ಹಾರ), ಮಾಳ (ಮರಡಿ), ಮೇಳ, ವರಾತ, ರಗಡ, ಥಾಂಬ್, ಭಲತೆ, ಭಕ್ಕಮ, ಭರಪೂರ, ಭರದಾಸ್ತ, ದಾಂಡಗ್ಯಾ, ನಾಷ್ಟಾ, ವಜನ, ಪಾಟೀಲ, ಪೇರು, ಗಬರು, ಮುಂತಾದವು.

ಸಂಖ್ಯಾವಾಚಕ ಪದಗಳು : ಅಂಕಿ ಸಂಖ್ಯೆಗಳನ್ನು ಬಳಸುವಾಗ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಮರಾಠಿ ನಾಮಗಳನ್ನು ಉಚ್ಚರಿಸುವುದೇ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಸಂಗತಿಯಾಗಿದೆ. ಉದಾ: ಏಕ್, ಸವ್ವಾ, ದೀಡ, ಪಾವಣೇಏಕ್, ಪಾವಣೇದೋನ, ದಹಾ, ಪನ್ನಾಸ, ಶಂಬರ, ಹಜಾರ, ಲಾಖ, ತಿರಸಷ್ಟ ಮುಂತಾದವು.

ಸಂಬಂಧವಾಚಕ ಪದಗಳು : ಮಾಮಾ, ಮಾಮೀ, ಕಾಕಾ, ಕಾಕೀ, ಮಾಂವಶೀ, ಅತ್ಯಾ, ಪೋರಿ, ಪೋರ, ಆಯೀ, ಅಜ್ಜೀ ಮುಂತಾದವು.

ಉಡುಗೆ-ತೊಡುಗೆ : ಧೋತರ, ಪಟಕಾ, ಟೋಪಿ, ಝುಂಪರ, ಹಾರ, ಬೋರಮಾಳಾ, ಬುಗಡಿ, ಪೈಂಜಣ, ಮುಗವಟ್ಟ, ಪಾಟಲೀ, ಕಂಬರಪಟ್ಟಾ ಮುಂತಾದವು.

ಬೈಗುಳಗಳು : ಕುರಸಾಲ್ಯಾ, ಭಾಡ್ಯಾ, ಭಡವ್ಯಾ, ಭಾಡಖಾವೂ, ಖುಳ್ಯಾ ಮುಂತಾದವು ಸೌಮ್ಯಸ್ವರೂಪದ ಬೈಗಳುಗಳು. ಉಗ್ರಸ್ವರೂಪದ ಬೈಗಳುಗಳಿಲ್ಲಿ ಅದ್ಯಾಹಾರಗಳಾಗಿವೆ. ಹೀಗೆ ದಿನಗಳಕೆಯ ಭಾಷೆಯು ಇಂದಿಗೂ ಮರಾಠಿಯ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಬಿಡಿಸಿಕೊಂಡಿಲ್ಲ.

ಕೆಲವೊಂದು ಮನೆತನಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳು ಮರಾಠಿ ಮಾತಾಡುತ್ತಾರೆ, ಗಂಡಸರು ಕನ್ನಡ ಮಾತಾಡುತ್ತಾರೆ. ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಮರಾಠಿ ಮನೆತನಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಿಂದ ತಂದ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿಯ ಮರಾಠಿ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ನಾವು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಜನರು ಭಾಷೆಯನ್ನು ಬಳಸುವಲ್ಲಿ ವೀರ ಅಭಿಮಾನವನ್ನು ತೋರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುತ್ತಾರೋ ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಕಲಿತು ಕರಗತ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಮರಾಠೀ ಮನುಷ್ಯ ಹಾಗಲ್ಲ; ತನ್ನ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಎಲ್ಲಿ ಹೋದರೂ ಅವನು ಬಿಡುವುದಿಲ್ಲ. ನಿಜವಾಗಿ ಭಾಷಾಭಿಮಾನ ವನ್ನು ಮರಾಠಿಗರಿಂದ ಕಲಿತುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

೫.೩ ರಾಜಕೀಯ ಪ್ರಭಾವ

ಕರ್ನಾಟಕ–ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಪ್ರಾಚೀನ ರಾಜಕೀಯ ಚರಿತ್ರೆಯು ಸಂಕೀರ್ಣವಾಗಿರುವುದನ್ನು ನಾವು ಈಗಾಗಲೇ ಕಂಡುಕೊಂಡಿದ್ದೇವೆ. ಆರಂಭದಿಂದ ೧೩ನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗೂ ಇತಿಹಾಸದಲಿ ಈ ಸ್ಥಿತಿ ಮುಂದುವರೆದಿದೆ. ೧೩ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕವನ್ನು ಹೊಯ್ಸಳರೂ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರವನ್ನು ಯಾದವರೂ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಯಾದವರು ಅಥವಾ ಸೇವುಣರು ಕರ್ನಾಟಕದವರೇ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಸಮರ್ಥನೆಗಳೂ ದೊರೆಯುವವಾದರೂ ಯಾದವ ದೊರೆಗಳು ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಗೆ ರಾಜಾಶ್ರಯ ನೀಡಿದರು ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಸಮಾಧಾನಕಾರಕ ಆಧಾರಗಳು ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಅದೂ ಅಲ್ಲದೆ ಮರಾಠಿ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಆರಂಭದ ಗ್ರಂಥಗಳು ಇವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿವೆ. ನಾಥ, ಮಹಾನುಭಾವ ಪಂಥಗಳು, ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಿ ಬೆಳಕು ಕಂಡಿದ್ದು ಇವರ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿಯೇ. ನರೇಂದ್ರ ಎಂಬ ಮಹತ್ವದ ಕವಿಯಿಂದ ಮರಾಠಿಯಲ್ಲಿ ರುಕ್ಮಿಣಿ ಸ್ವಯಂವರವನ್ನು ಈ ರಾಜರ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ರಚಿಸಲಾಗಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ ಇವರು ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹನ ನೀಡಿದರು ಎಂಬುದು ಮನದಟ್ಟಾಗುತ್ತದೆ. "೧೩ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ದೇಶದ ರಾಜರೆಂದರೆ ಹೊಯ್ಸಳ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಗಳೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಸೇವುಣ ಯಾದವ ಮನೆತನದ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳಾದ ಭಿಲ್ಲಮ, ಸಿಂಘಣ ಮೊದಲಾದವರು ಕರ್ನಾಟಕದ ಬಹುಭಾಗವಾಗಿದ್ದ ಕುಂತಲ ದೇಶವನ್ನಾಳುತ್ತಿದ್ದರೂ ಇವರು ಕನ್ನಡ ಭಾಷಾ ಸಾಹಿತ್ಯಾಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ಎಷ್ಟು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಕಾರಿಗಳಾಗಿದ್ದರೋ ಇದುವರೆಗೆ ತಿಳಿದು ಬಂದಿಲ್ಲ. ಇವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇವರಿಗೆ ಸಾಮಂತರಾಗಿದ್ದ ಅನೇಕ ಮಹಾಮಂಡಲೇಶ್ವರರು ಶಾಸನಗಳನ್ನೆಷ್ಟೋ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಬರೆಸಿದ್ದಾರೆ. ಒಂದೊಂದು ಶಾಸನವಾದರೋ ಒಂದೊಂದು ಕಾವ್ಯವಾಗುವಂತಿದೆ. ಆದರೆ ಯಾವ ಯಾವ ಕನ್ನಡ ಕವಿಗಳಿಗೆ ಸೇವುಣ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳು ರಾಜಾಶ್ರಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರೋ ಹೇಳಲು ಆಧಾರಗಳಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಈ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯಾಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಏಕಮಾತ್ರ

ಕಾರಣರೆಂದರೆ ಹೊಯ್ಸಳ ಪ್ರಭುಗಳೇ."(೧) ಅಂದರೆ ಯಾದವರು ಮರಾಠೀಪ್ರಿಯರು ಎಂದೇ ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಇವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಮರಾಠಿಯು ಕರ್ನಾಟಕದ ಮೇಲೆ ಸಾವಕಾಶವಾಗಿ ತನ್ನ ವರ್ಚಸ್ಸನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಆರಂಭಿಸಿತ್ತು ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಯಾದವರ ತರುವಾಯ ಕರ್ನಾಟಕ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ರಾಜಕೀಯ ಅತಂತ್ರ ಸ್ಥಿತಿ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಮುಸ್ಲಿಂ ದೊರೆಗಳು ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಆವರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಆರಂಭಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಂಥ ಸಂದಿಗ್ಧ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಜನ್ಮತಾಳಿತು. ದಕ್ಷಿಣದ ದೊರೆಗಳನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿಸಿ ನಿರಾಳವಾಗಿ ತನ್ನ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದರೊಂದಿಗೆ ಉತ್ತರದ ಮುಸಲ್ಮಾನರನ್ನು ಅದು ಸೆದೆಬಡಿದು ಹಿಂದೂ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿತು. ಮುಸಲ್ಮಾನರಿಗೆ ಕಂಟಕಪ್ರಾಯವಾದ ಈ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕೊನೆಗಾಣಿಸಲು ಎಲ್ಲ ಮುಸಲ್ಮಾನ 'ಶಾಹೀ'ಗಳು ಒಕ್ಕೊಟ್ಟಾಗಿ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ರಕ್ಕಸತಂಗಡಗಿ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸರ್ವನಾಶಗೊಳಿದರು. ಮತ್ತೆ ಕರ್ನಾಟಕವು ಅತಂತ್ರವಾಯಿತು. ಮುಂದೆ ಇಲ್ಲಿಂದ ಅದು ಅನೇಕ ವರ್ಷಗಳ ವರೆಗೆ ಅತಂತ್ರವಾಗಿಯೇ ಉಳಿಯಿತೆಂದರೆ ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿಯಲ್ಲ. "ವಿಜಯನಗರದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಒಡೆದುಹೋದ ಮೇಲೆ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಬಹುದೊಡ್ಡ ಗೊಂದಲ ಉಂಟಾಯಿತು. ಹದಿನೇಳನೆಯ ಶತಮಾನದ ರಾಜಕೀಯ ಗೊಂದಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಬಲ್ಯಕ್ಕೆ ಬಂದವರಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರಿನ ರಾಜರುಗಳು ಮತ್ತು ಮರಾಠರು ಪ್ರಮುಖರು. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೬೩೮ಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಮೈಸೂರು ದೊರೆಗಳಿಗೂ ಹಾಗೂ ಮರಾಠರಿಗೂ ಸಂಬಂಧ ಅಷ್ಟಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಇದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರು ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ರಾಜ್ಯವಾಗಿ ಬೆಳೆಯತೊಡಗಿತು. ಜಾಗರೂಕ ನೀತಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದ ರಾಜ ಒಡೆಯರು (೧೫೭೮–೧೬೧೭) ೩೩ ಹಳ್ಳಿಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಪಾಳೆಯ ಪಟ್ಟನ್ನು ಒಂದು ರಾಜ್ಯವನ್ನಾಗಿ ಮಾರ್ಪಾಡಿಸಿದರು. ೧೫೯೮ ರಿಂದ ೧೬೧೦ರ ವರೆಗೆ ಇವರು ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರದ ವೈಸರಾಯಿಯಾಗಿದ್ದ ತಿರುಮಲನ (೧೫೮೫–೧೬೧೦) ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಲೆಕ್ಕಿಸದೆ ಅವನ ರಾಜ್ಯದ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಮೇಲೆ ಆಗಾಗ್ಗೆ ನುಗ್ಗಿ ಲೂಟಿ ಮಾಡುತ್ತ ೧೬೧೦ರಲ್ಲಿ ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣವನ್ನೇ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಅಲ್ಲಿಂದ ವೈಸರಾಯಿಯನ್ನು ಹೊರದೂಡಿದರು. ರಾಜ ಒಡೆಯರ ನಂತರ ಬಂದ ಚಾಮರಾಜ ಒಡೆಯರ (೧೬೧೭–೧೬೩೭) ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಘಟನೆ ನಡೆಯಿತು. ಈ ಘಟನೆ ಮೈಸೂರು ದೊರೆಗಳಿಗೂ, ಬಿಜಾಪೂರದ ಸುಲ್ತಾನರಿಗೂ ಒಂದು ಸಂಬಂಧವನ್ನೇರ್ಪಡಿಸಿತು. ಕ್ರಮೇಣ ಬಿಜಾಪೂರದ ಸುಲ್ತಾನರ ಮೂಲಕವಾಗಿ ಮರಾಠರು ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಕಾಲಿಟ್ಟರು. ಮಂಡ್ಯ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ನಾಗಮಂಡಲದ ಕೋಟೆಗೆ ಚೆನ್ನಯ್ಯ ಎಂಬುವನು ಆಡಳಿತಾಧಿಕಾರಿ ಯಾಗಿದ್ದನು. ಮೈಸೂರು ದಳವಾಯಿಯಾಗಿದ್ದ ಬೆಟ್ಟದ ಅರಸ ಎಂಬುವನು ನಾಗಮಂಡಲಕ್ಕೆ ಮುತ್ತಿಗೆ ಹಾಕಿದನು. ಭೀಕರವಾಗಿ ನಡೆದ ಕದನದಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಯ್ಯನ ಸಹೋದರನಾದ ದೊಡ್ಡಯ್ಯನು ಸೇನಾಧಿಪತ್ಯವನ್ನು ವಹಿಸಿ ವೀರಾವೇಶದಿಂದ ಹೋರಾಡಿದರೂ ಕೂಡ ಶತ್ರುವಿನಿಂದ ಸೋತು ಮೃತ್ಯುವನ್ನಪ್ಪಿದನು. ಆದಾಗ್ಯೂ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೬೧೮ರಲ್ಲಿ ಜಗದೇವರಾಯನು ಯುದ್ಧಭೂಮಿಗೆ ಕಾಲಿಡಲಾಗಿ ಯುದ್ಧವು ಕೊನೆಗೊಂಡಿತು. ದೊಡ್ಡಯ್ಯನ ಮರಣ ಚೆನ್ನಯ್ಯನಿಗೆ ದೊಡ್ಡ ಆಘಾತವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿತು. ಮೈಸೂರು ರಾಜನ ಮೇಲಿದ್ದ

ಸೇಡನ್ನು ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅವನು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದನು. ಆದರೆ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಣವಿಲ್ಲ; ಬೆಂಬಲಕ್ಕೆ ಜನವಿಲ್ಲ. ಇಂಥ ಅಸಹಾಯಕ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ನೆನೆದು ಬಿಜಾಪೂರದ ಸುಲ್ತಾನನ ಸೈನ್ಯದ ಸಹಾಯ ಯಾಚಿಸದೆ ಬೇರೆ ಮಾರ್ಗವಿಲ್ಲವೆಂಬ ತೀರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಇವನು ಬಂದನು. ಮಹಮ್ಮದ ಆದಿಲ್‌ಷಾನ (೧೬೨೬-೧೬೫೬) ಆಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ತಾನೇ ಹೋಗಿ ಪರಿಚಯ ಹೇಳಿಕೊಂಡು ಒದಗಿ ಬಂದಿರುವ ಕಷ್ಟವನ್ನು ನಿವೇದಿಸಿಕೊಂಡು ಕರ್ನಾಟಕದ ಮೇಲೆ ದಂಡಯಾತ್ರೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಅವನನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿಕೊಂಡನು. ಇಂತಹ ಕರ್ನಾಟಕ ದಂಡಯಾತ್ರೆಯೊಂದರಲ್ಲಿಯೇ ಶಹಾಜಿ ಮತ್ತು ಇತರ ಮರಾಠ ಸರದಾರರು ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಬಂದು ಮೈಸೂರು ರಾಜಕೀಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿದರು. ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರು ಮರಾಠಾ ಬಾಂಧವ್ಯಕ್ಕೆ ಚೆನ್ನಯ್ಯನು ನಾಂದಿಯಾದನು."(೨)

ಈ ಸಮಯಕ್ಕಾಗಲೇ ಶಹಾಜಿಯ ಹೆಸರು ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿತ್ತು. ಆತನೊಬ್ಬ ಪರಾಕ್ರಮಿ ಹಿಂದೂ ಸರದಾರನೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದ. ಈ ಚೆನ್ನಯ್ಯನು ಶಹಾಜಿಯನ್ನೇ ಕಳಿಸಿಕೊಡಬೇಕೆಂದು ವಿನಂತಿಸಿಕೊಂಡನೆಂದೂ ಹೇಳಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ರಾಜಕೀಯವಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಮೇಲೆ ಮೊದಲು ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದ ಮರಾಠಾ ಸರದಾರನೆಂದರೆ ಶಹಾಜಿಯೇ. ಶಹಾಜಿಯು ಶಿವಾಜಿಯ ತಂದೆ. ಶಹಾಜಿಯ ಪೂರ್ವಜರು ಅಹಮ್ಮದನಗರದ ನಿಜಾಮರಲ್ಲಿ ಸೇವೆಗಿದ್ದರು. ಅವರ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ಪದೋನ್ನತಿ ಪಡೆಯುತ್ತ ಅವರು ಸೈನ್ಯಾಧಿಕಾರಿ ಪಟ್ಟದೆತ್ತರಕ್ಕೆ ಏರಿದರು. ತಂದೆಯಂತೆ ಶಹಾಜಿಯೂ ನಿಜಾಮರ ಸೇವೆಗೆ ರುಜುವಾಗಿ ಕ್ರಮೇಣ ಬೆಳೆಯುತ್ತ ತನ್ನ ಪರಾಕ್ರಮವನ್ನು ಮೆರೆಯುತ್ತ ನಡೆದನು. ಅನೇಕ ರಾಜಕೀಯ ಸ್ಥಿತ್ಯಂತರಗಳ ಕಾರಣದಿಂದ ನಿಜಾಮಶಾಹಿಯಿಂದ ಆದಿಲಶಾಹಿಗೆ, ಆದಿಲಶಾಹಿಯಿಂದ ಮತ್ತೆ ನಿಜಾಮಶಾಹಿಗೆ, ನಿಜಾಮಶಾಹಿಯಿಂದ ಮೊಘಲ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿ ಮೊಘಲರಿಂದ ನಿಜಾಮಶಾಹಿಗೆ ಬಂದು ನಿಜಾಮಶಾಹಿಯನ್ನು ಪುನರುತ್ಥಾನಗೊಳಿಸುವಲ್ಲಿ ಆದಿಲಶಾಹಿ ಮತ್ತು ಮೊಘಲರಿಗೆ ಸೋತು ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಮೊಘಲರಿಗೆ ಆದಿಲಶಾಹಿಗೆ ಆದ ಒಪ್ಪಂದದ ಪ್ರಕಾರ ಶಹಾಜಿಯು ಆದಿಲಶಾಹಿಯ ಸೇವೆಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡು ದಕ್ಷಿಣ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡಬೇಕಾಯಿತು. ಮೊಘಲರ ಜೊತೆಗಿನ ಒಪ್ಪಂದದ ಪ್ರಕಾರ ಆದಿಲಶಾಹಿಯು ಶಹಾಜಿಯನ್ನು ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕಿದ್ದ ಕರ್ನಾಟಕದ ದಂಡಯಾತ್ರೆಗೆ ಕಳುಹಿಸುತ್ತಾನೆ.

"೧೬೩೮ರಲ್ಲಿ ಶಹಾಜಿಯು ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಮರಾಠಾ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದನು. ತನ್ನ ಜೀವಿತದ ಉಳಿದರ್ಧ ಭಾಗವನ್ನೆಲ್ಲಾ (೧೬೩೮-೧೬೬೪) ಅವನು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲೇ ಕಳೆದು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಮರಣ ಹೊಂದಿದನು. ಬೆಂಗಳೂರು ರಾಜ್ಯವು ವಿಸ್ತಾರಗೊಂಡು ಬಲಿಷ್ಠವಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಸುಮಾರು ಅರ್ಧ ಶತಮಾನಗಳ ಕಾಲ ಮೈಸೂರಿನ ವಿಸ್ತರಣ ನೀತಿಯನ್ನು ದುರ್ಬಲಗೊಳಿಸಿತು. ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣದ ರಣಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಶಹಾಜಿ ಕಂಠೀರವರಿಬ್ಬರೂ ಎದುರು ಬದುರಾಗಿ ನಿಂತು ಯುದ್ಧ ಮಾಡಲು ಆರಂಭಮಾಡಿದಂದಿನಿಂದಲೇ ಮೈಸೂರು ಮರಾಠ ಶತ್ರುತ್ವ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಶಹಾಜಿ ತಾನು ಸಾಯುವವರೆಗೂ ಮೈಸೂರಿನೊಡನೆ ತನ್ನ ಶತ್ರುತ್ವ ನೀತಿಯನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡು ಬಂದನು. ಆದುದರಿಂದ ಇಪ್ಪತ್ತಾರು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ (೧೬೩೮-೧೬೬೪) ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ

ಶಹಾಜಿಯ ಚರಿತ್ರೆಯೆಂದರೆ ಮೈಸೂರು ರಾಜರ ಮರಾಠರ ನಡುವೆ ಸಂಭವಿಸಿದ ಪರಸ್ಪರ ಘರ್ಷಣೆ, ಯುದ್ಧ, ಮೊದಲಿಕೆ- ಇವು ಶತ್ರುತ್ವದ ಕಥೆಯಲ್ಲದೇ ಬೇರೆ ಅಲ್ಲ. ೧೬೬೪ ರಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬಂದ ಏಕೋಜಿಯು ಸಹ ತನ್ನ ತಂದೆಯಂತೆಯೇ ಮೈಸೂರಿನವರೊಡನೆ ಯುದ್ಧನೀತಿಯನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿದನು. ಶಿವಾಜಿ, ಸಂಭಾಜಿ ಮತ್ತು ರಾಜಾರಾಮ ಇವರುಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಉಭಯ ಪಕ್ಷಗಳ ಸಂಬಂಧ ಉತ್ತಮಗೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಅರವತ್ತು ವರ್ಷದ ಮೈಸೂರು-ಮರಾಠರ ಬಾಂಧವ್ಯದ ಇತಿಹಾಸ (೧೬೩೮-೧೬೯೮) ಎರಡೂ ಪಕ್ಷದ ಉದ್ರೇಕ, ಕೋಪ, ತಾಪ, ಕೊನೆಯಲ್ಲದ ಶತ್ರುತ್ವ ಮತ್ತು ಯುದ್ಧಗಳನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವ ಗ್ರಂಥವಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ಅಲ್ಲ ಎಂಬುದನ್ನು ಸಮಕಾಲೀನ ಕನ್ನಡ ಗ್ರಂಥಗಳು ಸಾರಿ ಹೇಳುತ್ತವೆ."[೩] ಈ ದಂಡಯಾತ್ರೆಗಳಲ್ಲಿ ಶಹಾಜಿಯ ಜೊತೆಗಿದ್ದ ಇತರ ಮರಾಠರೆಂದರೆ- ಮೇದೋಜಿ, ಕನ್ಹೋಜಿ, ರಾಘವ ಪಂಡಿತ ಮುಂತಾದವರು.

ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿಯ ಸರದಾರರು ಪರಸ್ಪರ ಅನುಕೂಲಕರ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯಿಂದಾಗಿ ಮರಾಠಾ ಸತ್ತೆಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡದೆ ಮುಸ್ಲಿಂರನ್ನು ಓಲೈಸಿದ್ದರಿಂದ ಮುಸಲ್ಮಾನರು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ನಿರಾಯಾಸವಾಗಿ ಆಡಳಿತ ನಡೆಸಿದರು. ಎಲ್ಲ ಪರಾಕ್ರಮಗಳಿದ್ದೂ ಶಹಾಜಿಯಂಥವರೂ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಗುಲಾಮನಾಗಿ ಬದುಕುವ ಅನಿವಾರ್ಯದ ಪ್ರಸಂಗ ಒದಗಿ ಬಂದಿತು. ಆದರೆ ಶಿವಾಜಿಯು ಇತಿಹಾಸಕರ್ತ ನಾಯಕನಾದುದರಿಂದ ಈ ಗುಲಾಮಗಿರಿಯನ್ನು ಮುರಿದು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ. ಶಹಾಜಿಯ ಕನಸು ಶಿವಾಜಿಯ ಮೂಲಕ ನನಸಾಗಿತ್ತು. ಶಿವಾಜಿಗೂ ಸಹಿತ ಸ್ವಬಾಂಧವರ ಸಹಕಾರ ಎಣಿಸಿದಂತೆ ಲಭಿಸಲಿಲ್ಲ ಎಂಬುದನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದೇ ತರಹದ ವಾತಾವರಣ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯೂ ಇತ್ತು. ಇಲ್ಲಿಯ ಪಾಳೇಗಾರರು ಪರಸ್ಪರ ಹೊಡೆದಾಟದಲ್ಲಿಯೇ ನಿರತರಾಗಿದ್ದರು. ತಮ್ಮ ಸುಖಕ್ಕಾಗಿ ಯಾರನ್ನಾದರೂ ಬಲಿ ಕೊಡಲು ಅವರು ತಯಾರಾಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಸಹಾಯದಿಂದ ಮೈಸೂರು ಅರಸರ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಉಡುಗಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಸತತವಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಶಹಾಜಿಯು ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿದ್ದರಿಂದ ನಾಯಕರು, ಪಾಳೇಗಾರರು ಅವನಿಗೆ ಮೈಸೂರು ಅರಸರ ವಿರೋಧವಾಗಿ ಸಹಾಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಮರಾಠಾ-ಮೈಸೂರು ಅರಸರ ವೈಷಮ್ಯ ಎಂದೂ ಕಡಿಮೆಯಾಗಲಿಲ್ಲ.

ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ ಅಂಶವೆಂದರೆ ಶಹಾಜಿಯು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಮರಾಠಾ ಸರದಾರನಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದಿಲಶಾಹಿಯ ವಿಧೇಯಕನಾದ ಮರಾಠಾ ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದ ಒಬ್ಬ ಸರದಾರನಾಗಿದ್ದ. ಅವನ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಗಳಿಗೆ ನಾವು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಪ್ರಭಾವ ಎಂದು ಕರೆಯುವಂತಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಅವನಿಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಮರಾಠಾ ಸರದಾರನಂತೆಯೇ ಆಡಳಿತ ನಡೆಸಿದ್ದಂತೂ ಸುಳ್ಳಲ್ಲ. ದೂರದ ಆದಿಲಶಾಹಿಗಿಂತ ಶಹಾಜಿಯ ಪ್ರಭಾವವೇ ಇಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿತ್ತು ಎಂಬುದನ್ನು ನಾವು ಮರೆಯುವಂತಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ಹಿಂದು ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಾಗಿ ಆತ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ ಎಂಬುದು ವಿಚಾರಣೀಯವಾಗಿದೆ.

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯ ಶಹಾಜಿಯ ಆಡಳಿತ ಮುಂದೆ ಮರಾಠರು ಕರ್ನಾಟಕದ ಮೇಲೆ ಮತ್ತಷ್ಟು

ರಾಜಕೀಯ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೆಳೆಸಲು ಕಾರಣೀಭೂತವಾಯಿತು. ಆದರೆ ಶಹಾಜಿಯು ೧೬೬೪ರಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಅರವತ್ತನೆಯ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ತೀರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯ ಅವನ ೨೬ ವರ್ಷದ ಆಳ್ವಿಕೆ ಚಿರಸ್ಮರಣೀಯವಾಯಿತು. ಶಹಾಜಿಯ ಮರಣದ ಬಗ್ಗೆ ಲಿಂಗಣ್ಣ ಕವಿಯು ಕೆಳದಿನೃಪ ವಿಜಯದ ೯ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ, 'ಶಹಾಜಿಯು ತಂಜಾವೂರಿನಿಂದ ವಿಜಾಪೂರಕ್ಕೆ ಮರಳುವಾಗ ಸಿರಾದ ಬಳಿ ರೋಗಕ್ಕೆ ತುತ್ತಾಗಿ ಸಾಯುತ್ತಾನೆ' ಎಂದು ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಗ್ರಾಂಟ ಡಫ್ ಮತ್ತು ಬಾಲಕೃಷ್ಣ ಎಂಬ ಇತಿಹಾಸಕಾರರು ಶಹಾಜಿ ಬಸವಾಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ತೀರಿಕೊಂಡನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

"ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆ (ಇಂದು ದಾವಣಗೆರೆ ಜಿಲ್ಲೆ) ಚನ್ನಗಿರಿ ತಾಲ್ಲೂಕು, ಹೊಂದಿಗೆರೆ ಎಂಬ ಸಣ್ಣ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ದೊರಕಿರುವ ಶಹಾಜಿಯ ಸಮಾಧಿಯ ಮೇಲಿನ ಲಿಪಿಯಿಂದಲೂ ಮತ್ತು ಸಣ್ಣ ಬೃಂದಾವನದಿಂದಲೂ ಅದು ಸುಳ್ಳೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಹೊದಿಗೆರೆ ಬಸವಾಪಟ್ಟಣದಿಂದ ೨೫ ಮೈಲಿ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ.

ಅಸಭ್ಯತನದಿಂದ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ ಇಕ್ಕೇರಿ ಭದ್ರಪ್ಪನಾಯಕನ ಸೊಕ್ಕನ್ನು ಮುರಿಯಲು ಸುಲ್ತಾನನು ಶಹಾಜಿಯನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿದ್ದು ನಿಜ. ಅಂತೆಯೇ ಶಹಾಜಿ ಬಿದನೂರಿಗೆ ಹೋಗಿ ನಾಯಕನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದನು. ಬಂದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮುಗಿಸಿದ ನಂತರ ಅವನು ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದನು. ಹೊದಿಗೆರೆಯಲ್ಲಿ ತಂಗಿದ್ದಾಗ ಕಾಡುಮೃಗಗಳು ಗ್ರಾಮಸ್ಥರಿಗೆ ಬಹಳ ತೊಂದರೆ ಕೊಡುತ್ತವೆಂಬುದನ್ನು ಅವನು ಕೇಳಿದನು. ೬೦ ವರ್ಷದ ಶಹಾಜಿ ಕುದುರೆಯನ್ನೇರಿ ಮೃಗಗಳ ಬೇಟೆಗೆ ಹೊರಟನು. ಬೇಟೆಯಾಡುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಅವನ ಕುದುರೆಯ ಕಾಲು ಒಂದು ಬಿಲಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿ ಕುದುರೆ ಮತ್ತು ಅದರ ಸವಾರರಿಬ್ಬರೂ ಕೆಳಗೆ ಬಿದ್ದರು. ಶಹಾಜಿ ಮೃತ್ಯುವನ್ನಪ್ಪಿದನು. ಜೇದೆ ಶಕಾವಳಿ ಪ್ರಕಾರ ಶಹಾಜಿ ೧೬೬೪ ನೇ ಜನವರಿ ೨೩ ರಂದು ತೀರಿಕೊಂಡನು. ಹೊದಿಗೆರೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡ ಶಹಾಜಿಯ ಸಮಾಧಿ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಶಾಸನವೂ ಇದೆ. ಶಾಸನದ ಲಿಪಿಯು ಈ ರೀತಿ ಇದೆ. ಮೊದಲನೆ ಪಂಕ್ತಿ... ಶೀ ಷಾಜಿ. ಎರಡನೆ ಪಂಕ್ತಿ.... ರಾಜನ ಸ.... ಅಕ್ಷರ "ಸ" ನಂತರ ಶಿಲೆ ಮುರಿದಿದೆ. ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿರುವ ರಾಹುತ್ ರಾಮಪ್ಪನ ಸಮಾಧಿಯ ಮೇಲಿನ ಲಿಪಿಯಂತೆ 'ಸ' ಎನ್ನುವುದು 'ಸಮಾಧಿ'ಯೆಂದಿರಬೇಕು. ಈ ಹೊಲದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ೯'ಥ೮'ಥ೧' ಅಳತೆಯುಳ್ಳ ಇಟ್ಟಿಗೆ ಮತ್ತು ಗಾರೆಯಿಂದ ಕಟ್ಟಿದ ಒಂದು ಚೌಕಟ್ಟಿದೆ. ಒಂದು ಕಲ್ಲುಕಂಬ ತಲೆಯ ಹತ್ತಿರವಿದೆ. ಅದರ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ದೀಪವಿಡುವುದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಗೂಡು ಇದೆ. ಇದರ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಲ್ಲು ಇತ್ತೆಂದು ಪ್ರತೀತಿ. ಅದರಲ್ಲಿದ್ದ ಕನ್ನಡ ಲಿಪಿ "ಇದು ಶಹಾಜಿ ರಾಜನ ಸಮಾಧಿ" ಎಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತಿತ್ತು"[೪]

ಶಹಾಜಿ ತೀರಿಕೊಂಡ ನಂತರ ಎಲ್ಲ ಉತ್ತರಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಏಕೋಜಿಯೇ ನೆರವೇರಿಸಿ ಸುಲ್ತಾನನ ಅಪ್ಪಣೆ ಪಡೆದು ವಾರಸದಾರನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಶಿವಾಜಿಯು ತಂದೆಯ ಮರಣದಿಂದ ಬಹು ದುಃಖಿತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಚಿತೆಯೇರಲು ಮನಸ್ಸು ಮಾಡಿದ ತಾಯಿ ಜೀಜಾಬಾಯಿಯನ್ನು

ಅವನು ತಡೆಯುತ್ತಾನೆ. ತಂದೆಯ ನೆನಪಿಗಾಗಿ ಆ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮಂಟಪವನ್ನು ಅವನು ಕಟ್ಟಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅಲ್ಲಿಯ ಪೂಜೆಯ ಮತ್ತು ದೇಖರೇಖಿಯ ಸಲುವಾಗಿ ಆದಿಲಶಹನು ಎರ್ಗಟನ ಹಳ್ಳಿಯನ್ನು ಸನದಿನ ಮುಖಾಂತರ ನೀಡುತ್ತಾನೆ. ತನಗಾಗಿ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ ಸೇವಕನ ಸೇವೆಯನ್ನು ಆದಿಲಶಾಹಿಯು ಸ್ಮರಿಸಿದ್ದು ಪ್ರಶಂಸನೀಯವಾಗಿದೆ.

ಶಹಾಜಿಯ ಎರಡನೆಯ ಹೆಂಡತಿ ತುಕಾಬಾಯಿ. ಈಕೆ ಮೋಹಿತೆ ಮನೆತನದವಳು. ಶಹಾಜಿಯು ವಿಜಾಪೂರ ದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಇವಳನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಿದ್ದನು. ಇವರಿಗೆ ೧೬೩೦ರಲ್ಲಿ ಏಕೋಜಿ ಎಂಬ ಮಗನು ಜನಿಸಿದನು. ಇದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಶಿವಾಜಿ ಮತ್ತು ಏಕೋಜಿ ಸಮವಯಸ್ಕರು ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೋಜಿಯು ತಂದೆ ಶಹಾಜಿಯ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಚಟುವಟಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುತ್ತಾನೆ. ಶಹಾಜಿಯ ಕರ್ನಾಟಕದ ವಾಸ್ತವ್ಯದಲ್ಲಿ ಅವನ ಜೊತೆಗೇ ಇರುತ್ತಾನೆ. ಮುಂದೆ ಶಹಾಜಿಯ ಮರಣಾನಂತರ ಬೆಂಗಳೂರು ಮತ್ತು ತಂಜಾವರದ ವಾರಸದಾರನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಶಹಾಜಿಯು ೧೬೫೪ರ ಕನಕಗಿರಿಯ ಪಾಳೆಯಗಾರನಾದ ಅಪ್ಪಾಖಾನನ ಬಂಡುಕೋರತನವನ್ನು ಅಡಗಿಸಲು ನಡೆದ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಹಿರಿಯ ಮಗನಾದ ಸಂಭಾಜಿಯನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿದ್ದನು. ಶಹಾಜಿಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡಲು ಆದಿಲಶಾಹಿಯು ಅಫಜಲ್‌ಖಾನನ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿದ್ದನು. ಈ ಯುದ್ಧದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ತೊಂದರೆ ಗೊಳಗಾದ ಸಂಭಾಜಿಯ ಸಹಾಯಕ್ಕೆ ಅಫಜಲಖಾನನು ನಿಲ್ಲಲಿಲ್ಲ. ಆ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ ಅವನು ತೀರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಕನಕಗಿರಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಶಹಾಜಿಯ ಹಿರಿಯ ಮಗನ ಸಮಾಧಿಯಾಯಿತು. ಅಫಜಲ್‌ಖಾನನು ಸಂಭಾಜಿಗೆ ಅಸಹಕಾರ ತೋರಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಅವನು ತೀರಿಕೊಂಡನೆಂಬ ವ್ಯಥೆ ಶಿವಾಜಿಯ ಮನದಲ್ಲಿ ಖಾಯಮ್ಮಾಗಿ ಉಳಿದುಕೊಂಡಿತು.

ಶಹಾಜಿಯ ಮಗನಾದ ಏಕೋಜಿಯು ಬೆಂಗಳೂರನ್ನು ಮೈಸೂರು ಅರಸರಿಗೆ ಮಾರಿ ತನ್ನ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ತಂಜಾವೂರಿಗೆ ಸ್ಥಳಾಂತರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಒಂದರ್ಥದಲ್ಲಿ ಮರಾಠರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಮೇಲಿನ ರಾಜಕೀಯ ಪ್ರಭಾವ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಕೊನೆಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಶಿವಾಜಿಯ ರಾಜ್ಯಾಭಿಷೇಕವಾದ ತರುವಾಯ ೧೬೭೭ರಲ್ಲಿ ಅವನು ಕರ್ನಾಟಕದ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಬರುತ್ತಾನೆ. ಈ ದಂಡಯಾತ್ರೆಯ ಮೂಲ ಧೋರಣೆಯನ್ನು ವಿವಿಧ ವಿದ್ವಾಂಸರು ವಿವಿಧ ಬಗೆಯಾಗಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸುತ್ತಾರೆ:

೧) ಮರಾಠಿಯ ಆಕರ ಗ್ರಂಥ ಚಿಟ್ನಿಸ್ ಬಖೈರನಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು "ವಿಭಾಗದ ಪ್ರಶ್ನೆ" ಎನ್ನಲಾಗಿದೆ. ಶಹಾಜಿಯ ಮರಣಾನಂತರ ೧೩ ವರ್ಷಗಳ ಮೇಲೆ ಈ ಪ್ರಶ್ನೆ ತಲೆಯೆತ್ತಿದ್ದು ಸಮಂಜಸವಲ್ಲ. ಮೇಲಾಗಿ ಅದು ತನ್ನ ತಂದೆಯ ಸ್ವಂತ ಆಸ್ತಿಯಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಶಿವಾಜಿಗೇನೂ ಗೊತ್ತಿರಲಾರದ ಸಂಗತಿಯಲ್ಲ. ಅದೂ ಅಲ್ಲದೆ ಏಕೋಜಿಯ ಆಸ್ತಿಯ ಪಾಲನ್ನು ತಾನು ಪಡೆದರೆ ತನ್ನ ಆಸ್ತಿಯಲ್ಲೂ ಅವನಿಗೆ ಪಾಲು ಕೊಡಬೇಕಾದುದು ನ್ಯಾಯವಲ್ಲವೇ?

೨) 'ಕರ್ನಾಟಕವನ್ನು ಲೂಟಿ ಮಾಡಲು ಅವನು ಬಂದನು' ಎಂದು ಜೆ.ಎನ್. ಸರಕಾರರು (Shivaji and his Times) ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡುತ್ತಾರೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ತಥ್ಯಾಂಶ ಇರಬಹುದು. ಯಾವುದೇ ರಾಜನು ಪರಪ್ರದೇಶದ ಮೇಲೆ ದಾಳಿ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಇರುವ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶಗಳೆಂದರೆ–

(೧) ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಲೂಟಿ ಮಾಡುವುದು (೨) ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸುವುದು.

"ಸರಕಾರರು ಹೇಳಿದಂತೆ ಶಿವಾಜಿ ಕೇವಲ ಸಂಪತ್ತಿಗಾಗಿಯಲ್ಲ; ಸಂಪತ್ತಿನ ಜೊತೆಗೆ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ವಿಸ್ತರಣೆಯೂ ಅವನ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿತ್ತು" ಎಂದು ಬಿ.ಮುದ್ದಾಚಾರಿಯವರು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡುತ್ತಾರೆ.

೩) ರಾನಡೆಯವರು ಇದನ್ನು ಎರಡನೆ 'ರಕ್ಷಣಾ ನೆಲೆ' ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಉದ್ದೇಶವಿತ್ತು ಎಂದು ತಮ್ಮ Rise of the Maratha Power ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ನಮೂದಿಸುತ್ತಾರೆ. ಶಿವಾಜಿಗೆ ತನ್ನ ಅಥವಾ ಮುಂದಿನವರ ಭವಿಷ್ಯ ಗೊತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಪ್ರಬಲ ವೈರಿಗಳಾದ ಮುಸಲ್ಮಾನರಿಗೆ ತಾನು ಸೋಲುತ್ತೇನೆ, ಮುಂದೆ ನನಗೆ ರಕ್ಷಣೆಗೆ ಒಂದು ಸ್ಥಾನ ಬೇಕಾಗಬಹುದು ಎಂಬ ಹೀನ ಆಸೆಯನ್ನು ಅವನು ಮಾಡಿದ್ದನೆಂದು ನಂಬುವಂತಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ವಿಸ್ತರಣೆಗೊಳ್ಳುತ್ತ ಹೋದಂತೆ ಅದನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುವ ವಿವಿಧ ವಿಚಾರಗಳು ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವುದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ.

"ಶಿವಾಜಿಯು ಮೊಘಲರ, ವಿಜಾಪೂರದ, ಗೋಲ್ಕೊಂಡದ ಕೆಲ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಸ್ವಾಧೀನ ಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಉನ್ಮತ್ತನಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಮೇಲೆ ದಾಳಿಯಿಟ್ಟನೆಂದು 'ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಜ ಬಿನ್ನಪ' ಗ್ರಂಥವು ವಿವರಿಸುತ್ತದೆ.

೪) ವಿಜಯನಗರದ ಪುನರುಜ್ಜೀವನಗೊಳಿಸಬೇಕೆಂದು ಶಿವಾಜಿ ಬಯಸಿದ್ದ ಎಂದು ಇನ್ನೊಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ವಿದೆ. ಆದರೆ ವಿಜಯನಗರದ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡನೆಂದರೆ ಈ ವಾದವು ನೆಲೆಯಿಲ್ಲ ದಾಗುತ್ತದೆ. "ಮೈಸೂರು ಅರಸರೂ ಸಹ ತಾವು ವಿಜಯನಗರದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಪುನರುಜ್ಜೀವನ ಗೊಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅವತರಿಸಿದ್ದೇವೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡು ಅನೇಕ ಶಾಸನಗಳನ್ನು ಕೆತ್ತಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆ ಶಾಸನಗಳು ಅವರ ಉದ್ದೇಶ ಏನೆಂಬುದನ್ನು ಸಾರುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ವಿಷಯ ಇರುವುದಿಷ್ಟೇ; ವಿಜಯನಗರವನ್ನು ಮೊದಲಿನ ವೈಭವದ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ತರುವುದಕ್ಕೆ ಮರಾಠರಿಗೂ ಇಷ್ಟವಿರಲಿಲ್ಲ, ಮೈಸೂರು ಅರಸರಿಗೂ ಇಷ್ಟವಿರಲಿಲ್ಲ. ತಮ್ಮ ಸ್ವಾರ್ಥವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿಕೊಳ್ಳು ವುದಕ್ಕೂ ವಿಜಯನಗರದ ಹೆಸರನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡರು. ಒಂದನೆಯ ಕೋದಂಡರಾಮನು ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲದ ಆಳ್ವಿಕೆ ಯಶಸ್ವಿಯಾದ ನಂತರ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರ ಸಾರ್ವಭೌಮತ್ವವೆಂಬುದು ಒಂದು ಹೆಸರಾಗಿ ಉಳಿಯಿತೇ ವಿನಃ ಸತ್ಯಸ್ಥಿತಿಯಾಗಲಿಲ್ಲ. ೧೬೭೫ನೆಯ ನವ್ಹೆಂಬರ ವೇಳೆಗೆ ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಜ ಒಡೆಯರು ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಸಿಂಹಾಸನದ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತು ಮೈಸೂರು ರಾಜ್ಯದ ಆಡಳಿತ ನಡೆಸುವುದಾಗಿ ತಮ್ಮ ತಾಮ್ರಶಾಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ."[೫]

ಈ ಮೇಲಿನ ವಿವರಣೆಯಿಂದ ಶಿವಾಜಿಯಾಗಲೀ, ಮೈಸೂರಿನ ಒಡೆಯರಾಗಲೀ ವಿಜಯನಗರದ ಉದ್ಧಾರ ಕ್ಕಾಗಿ ತಮ್ಮ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ವ್ಯಯಿಸಲಿಲ್ಲ ಎಂಬುದು ದೃಢಪಡುತ್ತದೆ. ಹಿಂದುತ್ವವನ್ನು ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡು ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಪರಿಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಸ್ವಾರ್ಥವನ್ನು ಸಾಧಿಸುತ್ತ ಅದರ ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ಮಾಡಿರಬೇಕು ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಶಿವಾಜಿಯು ಕರ್ನಾಟಕದ ದಂಡಯಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಗೆದ್ದುಕೊಂಡು ಅಪರಿಮಿತವಾದ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ದೋಚಿ ಕೊಂಡನು. ತನ್ನ

ಸ್ವಾಧೀನದಲ್ಲಿದ್ದ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ತನ್ನ ತಮ್ಮನಾದ ಏಕೋಜಿಯ ಪತ್ನಿ ದೀಪಾಬಾಯಿಯ ಸ್ವಾಧೀನಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿಸಿ ತಿರುಗುತ್ತಾನೆ. ಈ ದಂಡಯಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಯನೊಂದಿಗೆ ನಡೆದ ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣದ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಶಿವಾಜಿಯನ್ನು ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಯನು ಸೋಲಿಸಿ 'ಅಪ್ರತಿಮ ವೀರ'ನೆಂಬ ಬಿರುದನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ ಎಂಬುದನ್ನು 'ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಜ ಬಿನ್ನಪ' ಕೃತಿಯೊಂದಿಗೆ ಅನೇಕ ಸಮಕಾಲೀನ ಕೃತಿಗಳು ಮತ್ತು ಶಾಸನಗಳು, ಇಂಗ್ಲೀಷ ಗ್ರಂಥಗಳು ಪುಷ್ಟಿ ಒದಗಿಸುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಮರಾಠರ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಇದು ಪ್ರಸ್ತಾಪಗೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಯನ ಮೇಲಿನ ಅತಿ ಮೋಹದಿಂದ ಅವನ ಆಸ್ಥಾನದ ಕವಿಗಳು ಶಿವಾಜಿಯನ್ನು ದುಷ್ಟ ಎಂದೇ ವರ್ಣಿಸಿವೆ. ಆದರೆ ಅವರ ವರ್ಣನೆಯಂತೆ ಶಿವಾಜಿ ದುಷ್ಟನೇನೂ ಆಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವನ ಒಳ್ಳೆಯ ಗುಣಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಿಗರು ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಲಿಲ್ಲವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಅವನ ವೈಭವವನ್ನು, ಪರಾಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಒಳ್ಳೆಯ ಗುಣಗಳನ್ನು ಆ ಕಾಲದ ಅನೇಕ ಗ್ರಂಥಗಳು ವರ್ಣಿಸುತ್ತವೆ. ಏನೇ ಆಗಲಿ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿನ ಅನೇಕ ರಾಜರ ಸೋಲು ಗೆಲುವುಗಳು ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಸಂಶಯ ಮೂಡಿಸುತ್ತವೆ ಎಂಬುದು ನಿಶ್ಚಿತ. ಶಿವಾಜಿಯು ಕರ್ನಾಟಕದ ದಂಡಯಾತ್ರೆಯಿಂದ ತಿರುಗಿ ಬರುವಾಗ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೬೭೮ರಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಅಲ್ಲಿಯ ಜನರು ಅವನನ್ನು ಗೌರವಿಸಿ, ಇಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದು ನಮ್ಮನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸಬೇಕೆಂದು ಬೇಡಿ ಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಮತ್ತೆ ತಿರುಗಿ ಬರುತ್ತೇನೆಂದು ಅವರಿಗೆ ಆಶ್ವಾಸನೆ ನೀಡಿ ಬರುತ್ತಾನೆ. ಬೆಳವಡಿಗೆ ಬಂದು ಮಲ್ಲಮ್ಮನ ಜೊತೆಗೆ ಯುದ್ಧವಾಗುವುದನ್ನು ಇತಿಹಾಸ ದಾಖಲಿಸುತ್ತದೆ. ಬೆಳವಡಿ ಮಲ್ಲಮ್ಮಳೂ ಶಿವಾಜಿಯನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದಳೆಂದು ಕರ್ನಾಟಕ ಇತಿಹಾಸ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಬೆಳವಡಿ ಮಲ್ಲಮ್ಮ ಎಂದರೆ ಮಹಿಳಾ ಸೈನ್ಯ ಕಟ್ಟಿದ ಪ್ರಥಮ ರಾಣಿ. ಶಿವಾಜಿಯ ಸೈನ್ಯದೊಂದಿಗೆ ಹೋರಾಡಿ ಪ್ರಶಂಸೆಗೆ ಪಾತ್ರರಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಶಿವಾಜಿಯನ್ನು ಮಲ್ಲಮ್ಮ ಸೋಲಿಸಿದಳೋ ಅಥವಾ ಇಲ್ಲವೋ ಎಂಬುದು ಮಹತ್ವವಲ್ಲ. ಶಿವಾಜಿಯು ಆಕೆಯ ಶೌರ್ಯವನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಆಕೆಯನ್ನು ಗೌರವಿಸಿದ್ದು ಮಹತ್ವದ್ದು. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಶಿವಾಜಿಯ ಏಕೋಜಿಯ ಜೊತೆಗಿನ ದಾಯಾದಿ ಸಂಬಂಧ-ಮೈಸೂರು ಅರಸರ ಜೊತೆಗಿನ ದ್ವೇಷದ ಸಂಬಂಧ, ಬೆಳವಡಿ ಮಲ್ಲಮ್ಮಳ ಜೊತೆಗಿನ ಯುದ್ಧದ ಸಂಬಂಧ ಹೀಗೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ದಂಡಯಾತ್ರೆ ಅವನಿಗೆ ಸಿಹಿ-ಕಹಿ ಅನುಭವಗಳನ್ನು ನೀಡಿತು. ಆದರೆ ಒಂದು ವಿಶೇಷವೆಂದರೆ ಶಿವಾಜಿಯನ್ನು ವೈಭವೀಕರಿಸಿ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಯಾರೂ ಪ್ರಶಂಸಿಸಿಲ್ಲ. ಶಿವಾಜಿಯ ತರುವಾಯ ಸಂಭಾಜಿಯ (ಶಿವಾಜಿಯ ಹಿರಿಯ ಮಗ) ದಂಡಯಾತ್ರೆಗಳು ಅದೇ ಪ್ರಕಾರ ಮುಂದುವರೆದವು. ಅದೇ ನಾಯಕರು-ಅದೇ ಪಾಳೆಗಾರರು, ಅದೇ ಮೈಸೂರು ಅರಸರು ಹೀಗೆ ಕೊನೆಯರಿಯದ ಯುದ್ಧಗಳು ಮುಂದುವರೆದವು. ಸಂಭಾಜಿಯು ಕರ್ನಾಟಕದ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರಿದ ವ್ಯಕ್ತಿಯೇ. ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಮರಾಠರ ಅನೇಕ ಸೇನಾಪತಿಗಳೂ ಇಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ವರ್ಚಸ್ಸನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಮೊಘಲರು ಸಂಭಾಜಿಯನ್ನು ಸೆರೆ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಕೊಂದುಹಾಕಿದರು. ಮುಂದೆ ರಾಜಾರಾಮನು ಮೊಘಲರಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಜಿಂಜಿಗೆ ಬರುವ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಬಿದನೂರಿನ ರಾಣಿಚನ್ನಮ್ಮ ಶರಣಾಗತನಾದ ಶಿವಾಜಿಯ ಮಗ ರಾಜಾರಾಮನಿಗೆ ಆಶ್ರಯನೀಡಿ ಉದಾರಗುಣ ಮೆರೆದಳು. ರಾಜಾರಾಮನ ರಾಜಕೀಯ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ನಾವು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಗಮನಿಸುವದಿಲ್ಲ.

ಹೀಗೆ ಶಹಾಜಿಯಿಂದ ಹಿಡಿದು ರಾಜಾರಾಮವರೆಗೆ ಮರಾಠರ ರಾಜಕೀಯ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ನೋಡಿದ ತರುವಾಯ ಪೇಶ್ವೆಯವರ ಆಡಳಿತದ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಮರಾಠರ ಪ್ರಧಾನಿಗಳಾದ ಪೇಶ್ವೆಯವರು ಮರಾಠರಿಂದ ಆಡಳಿತವನ್ನು ಸ್ವಾಧೀನಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಅದರ ವಾರಸುದಾರಿಕೆಯನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿದರು. ಸು. ೧೭೧೨ರಿಂದ ಅವರ ಆಡಳಿತ ಮುಂದುವರೆಯುತ್ತದೆ. ರಾಮಚಂದ್ರಪಂಥ, ಪರಶುರಾಮಪಂಥ, ಶಂಕರಾಜಿ ನಾರಾಯಣ, ಚಂದ್ರಸೇನ ಜಾಧವ, ಉದಾಜಿ ಚವ್ಹಾಣ, ರಾವರಂಭಾ ನಿಂಬಾಳಕರ, ಕೃಷ್ಣರಾವ ಖಟಾವಕರ, ಹಿಂದುರಾವ ಘೋರ್ಪಡೆ, ಖಂಡೇರಾವ ದಾಭಾಡೆ, ದಾಮಾಜಿ ಥೋರಾತರಂಥ ಶಕ್ತಿಶಾಲಿ ಮರಾಠಾ ಸರದಾರರು ಅಂದು ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಸಹಿತ ನಿಷ್ಠೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಮಾಣಿಕತೆಯ ಅಭಾವದಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಪೇಶ್ವೆ ಪದ ದೊರೆಯಲಿಲ್ಲ. ಬಾಳಾಜಿ ವಿಶ್ವನಾಥನು ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಧನಾಜಿ ಜಾಧವರಲ್ಲಿ ಕಾರಕೂನನಾಗಿದ್ದು ಮುಂದೆ ಪುಣೆ ಪ್ರಾಂತದ ಸುಬೇದಾರನಾಗಿ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ನಿಷ್ಠೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಮಾಣಿಕತೆಯುಳ್ಳ ಒಬ್ಬ ಸಾಮಾನ್ಯ ಸೇವಕನು ಪೇಶ್ವೆಗಿರಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ ಎಂದರೆ ಆ ಸಮಯದ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಆಂತರಿಕ ರಾಜಕೀಯ ಎಂಥ ಹೀನಾವಸ್ಥೆ ತಲುಪಿತ್ತು ಎಂಬುದನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಸ್ವತಃ ಶಾಹುರಾಜರು ಆಡಳಿತವನ್ನು ನಡೆಸಲು ಅಸಮರ್ಥ ರಾಗಿದ್ದರಿಂದಲೇ ಬಾಳಾಜಿ ವಿಶ್ವನಾಥನ ಮೂಲಕ ಪೇಶ್ವೆಗಿರಿ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದಿತು. ಈ ಪೇಶ್ವೆಗಳು ಉತ್ತರ ಭಾರತದಲ್ಲಿಯೇ ತಮ್ಮ ಸಾಹಸವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮೆರೆದರು. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಅವರ ಪ್ರಭಾವ ಕೇವಲ ತೆರಿಗೆ ವಸೂಲಿ ಮಾಡುವದರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತವಾಯಿತು. ಮುಂದೆ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಇವರ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಾಗಿ ಜಮಖಂಡಿ, ರಾಮದುರ್ಗ, ನರಗುಂದದಂಥ ಚಿಕ್ಕಮಟ್ಟ ದೇಸಗತಿಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡವು. ಮರಾಠಾ ಮತ್ತು ಪೇಶ್ವೆ ಆಡಳಿತದ ಕುರುಹುಗಳಾಗಿ ಅನೇಕ ಚಿಕ್ಕಮಟ್ಟ ದೇಸಗತಿ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳು ಆಮೇಲೆ ಅವಶೇಷಗಳಾಗಿ ಉಳಿದುಕೊಂಡವು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕೆಲವೆಂದರೆ ಮುಧೋಳ, ಗಜೇಂದ್ರಗಡ, ಸೊಂಡೂರು, ಜಮಖಂಡಿ, ರಾಮದುರ್ಗ, ಅಂಕಲಿ, ಚಿಂಚಲಿ, ನಿಪ್ಪಾಣಿ, ನನದಿ, ನರಗುಂದ, ಕಟಕೋಳ ಹೀಗೆ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು. ಅವು ಕೇವಲ ಮರಾಠರ ಅವಶೇಷಗಳಾಗಿ ಇಂದು ಉಳಿದುಕೊಂಡಿವೆ.

ಕೊಲ್ಹಾಪೂರದ ಛತ್ರಪತಿ ಶಾಹುಮಹಾರಾಜರ (೨೬-೬-೧೮೭೪/೬-೫-೧೯೨೨) ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಾಜಕೀಯ ಪ್ರಭಾವದ ಜೊತೆಗೆ ಸಾಮಾಜಿಕ ಪ್ರಭಾವವೂ ಉಂಟಾದದ್ದನ್ನು ನಾವು ಗಮನಿಸುತ್ತೇವೆ. ಮರಾಠಿಯು ರಾಜಕೀಯವಾಗಿ ತನ್ನ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಸ್ಥಿರಗೊಳಿಸಲಿಲ್ಲವಾದರೂ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬಹಳ ಕಾಲದವರೆಗೆ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಹೀಗೆ ಮರಾಠರು, ಪೇಶ್ವೆಯವರು, ಆದಿಲಶಾಹಿಗಳ ಮೂಲಕ ಬಂದ ಮರಾಠರು ಅನೇಕ ಬಗೆಯಾಗಿ ಹೋರಾಡಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಅಚ್ಚಳಿಯದ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರಿದ್ದನ್ನು ನಾವು ನಿರಾಕರಿಸುವಂತಿಲ್ಲ. ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ ಅಂಶವೆಂದರೆ ಮರಾಠರು ಕರ್ನಾಟಕದ ಒಳಹೊಕ್ಕು ಹೋರಾಡಿದಂತೆ ಮೈಸೂರು ಅರಸರು ಅಥವಾ ಬೇರೆ ಅರಸರು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಒಳಹೊಕ್ಕು ಈ ರೀತಿಯ ಹೋರಾಟವನ್ನು ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಏನೇ ಆದರೂ ಅವರು ತಮ್ಮ ನೆಲವನ್ನು ಅವರಿಂದ ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಹೋರಾಡಿದರು.

೫.೪ ಧಾರ್ಮಿಕ ಪ್ರಭಾವ

ಮಹಾನುಭಾವ ಪಂಥ : ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕಿಂತ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ಪಂಥಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡ ಎಲ್ಲ ಪಂಥಗಳ ಪ್ರಭಾವವೂ ಸುತ್ತಲಿನ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಆದಂತೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಮೇಲೂ ಆಗಿದೆ. ಆದರೆ ಕರ್ನಾಟಕವು ಈ ಪಂಥಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅಷ್ಟು ತಲೆಕೆಡಿಸಿಕೊಂಡಿಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಅಷ್ಟೇ ಸತ್ಯ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಪಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನವಾದುದೆಂದರೆ ಮಹಾನುಭಾವ ಪಂಥ. ಈ ಪಂಥದ ಸಂಸ್ಥಾಪಕ ಚಕ್ರಧರಸ್ವಾಮಿ. ಇವನ ಮೂಲ ಗುಜರಾತ. ಈತನ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಅಲೌಕಿಕ ಘಟನೆಗಳು ಜರುಗಿ ಅವು ಅವನನ್ನು ವೈರಾಗಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದವು. ಇವನ ಮೂಲ ಹೆಸರು ಹರಪಾಲ. ಅವನು ಒಮ್ಮೆ ತನ್ನ ತಂದೆ ತಾಯಿಗಳಿಗೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ರಾಮಟೆಕ್ ನಿವಾಸಿ ಶ್ರೀರಾಮನ ದರ್ಶನ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಬರುವ ಇಚ್ಛೆಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದಾಗ, ಅಂದಿನ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ–ಗುಜರಾತಿನ ಸಂಬಂಧ ಸರಿಯಾಗಿರದ್ದರಿಂದ ಅವನ ತಾಯಿ–ತಂದೆ ಅವನ ಬೇಡಿಕೆಯನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿದರು. ಆದರೆ ರಾಮದರ್ಶನದ ಉತ್ಕಟವಾದ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದಾಗಿ ಅವರ ಮಾತನ್ನು ಮೀರಿ ಯಾತ್ರಿಗಳ ಜೊತೆ ಆತ ರಾಮ ದರ್ಶನಕ್ಕೆಂದು ನಡದೇ ಬಿಡುತ್ತಾನೆ. ದಾರಿ ತಪ್ಪಿ ಅವನು ವರ್ಹಾಡದ ಋದ್ಧೀಪುರಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಅಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ ಗೋವಿಂದ ಪ್ರಭುಗಳೆಂಬ ಗುರುಗಳು ಭೆಟ್ಟಿಯಾಗುತ್ತಾರೆ. ಅವರಿಂದ ಆತ ದೀಕ್ಷೆ ಪಡೆದು 'ಚಕ್ರಧರ' ಎಂಬ ನಾಮ ಧರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಹರಪಾಲನು ಹೀಗೆ ಚಕ್ರಧರನಾಗಿ ಮುಂದೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಚಕ್ರಧರನಾಗಿಯೇ ಮತ್ತೆ ಊರಿಗೆ ಬರುತ್ತಾನೆ. ಸಂಸಾರ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ತಿರುಗಿ ವಿರಾಗಿಯಾಗಿ ಇಲಿಚಪುರಕ್ಕೆ (ಅಚಲಪುರ) ಬರುತ್ತಾನೆ. ಅಲ್ಲಿ ರಾಮದೇವೋ ರಾವೋ ಎಂಬಾತನು ರಾಜ್ಯವಾಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಚಕ್ರಧರನನ್ನು ಆದರಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಅರಮನೆಗೆ ಬರಮಾಡಿಕೊಂಡು ಆದರಿಸುತ್ತಾನೆ. ರಾಜಕುಮಾರಿ ಉಮಾದೇವಿಯ ಜೊತೆಗೆ ಮತ್ತೆ ಅವನ ವಿವಾಹವಾಗುತ್ತದೆ. ಅವನಿಗೆ ವೈರಾಗ್ಯಭಾವ ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಬರುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಚಂದ್ರಭಾಗ ನದಿಯಲ್ಲಿ ಈಜುತ್ತಿರುವಾಗ ಆಕಸ್ಮಾತ್ ಅವನು ಕಣ್ಮರೆಯಾಗುತ್ತಾನೆ. ಆತ ಸತ್ತನೆಂದೇ ತಿಳಿದು ಉಮಾದೇವಿ ತಾನೂ ಸಾಯುತ್ತಾಳೆ. ಈತ ಬದುಕಿ ಬಂದು ಹೆಂಡತಿ ಸತ್ತುದನ್ನು ಕೇಳಿ ದುಃಖಿತನಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಂದ ಪೈಠಣಕ್ಕೆ ಬಂದು ಸನ್ಯಾಸಿಯಾಗುತ್ತಾನೆ. ಮತ್ತು ಮಹಾನುಭಾವ ಪಂಥದ ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಮಹಾನುಭಾವ ಪಂಥವು ಮಾಧ್ವಪಂಥದಂತೆ ದ್ವೈತಪಂಥವಾಗಿದೆ. ಅದು ಬೌದ್ಧ, ಜೈನ, ನಾಥ, ವೀರಶೈವ ಪಂಥಗಳಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತಗೊಂಡಿದೆ. 'ಪರಮೇಶ್ವರರಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣಭಕ್ತಿ ಉಳಿದುದರಲ್ಲಿ ನಿರಾಸಕ್ತಿ' ಇದು ಈ ಧರ್ಮದ ಪ್ರಮುಖ ತತ್ವವಾಗಿದೆ. ಈ ಪಂಥದ ಆರಾಧ್ಯದೈವ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ. ಈ ಪಂಥದ ತತ್ವ ಸಾಮಾನ್ಯ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿತವಾಗಿದ್ದರಿಂದ ಅದು ಜನರ ತೀರ ಹತ್ತಿರಕ್ಕೆ ಬಂದಿತಾದರೂ ಅದು ಈ ಜನಪ್ರಿಯತೆಯನ್ನು ಕೊನೆಯವರೆಗೂ ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಮುಂದೆ ಈ ಪಂಥವು ತನ್ನ ತಾತ್ವಿಕ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಲು ಗುಪ್ತಲಿಪಿಯನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡಿತು. ಗುಪ್ತ ಲಿಪಿಯನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರಿಂದ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಈ ಧರ್ಮ ಸಂಕುಚಿತ ನೆಲೆಯನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡಿತು. ಮುಂದೆ ಮುಸ್ಲಿಂ ರಾಜರ ಬೆಂಬಲವೂ ಈ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಲಭಿಸಿದ್ದು ವಿಚಿತ್ರವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಚಕ್ರಧರನ ಶಿಷ್ಯನಾದ ಮಾಯಂಭಟ್ಟನು ತನ್ನ ಗುರುವಿನ

ಉಪದೇಶಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಒಂದು ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಿದನು. ಅದುವೇ 'ಲೀಳಾಚರಿತ್ರೆ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. 'ಗುಪ್ತಲಿಪಿ'ಯ ಸಂಕುಚಿತ ಭಾವನೆ, ಮುಸ್ಲಿಂ ಅರಸರ ಕೃಪೆಯ ಕಾರಣದಿಂದ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಈ ಪಂಥ ತನ್ನ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿತು.

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಈ ಮತಪಂಥವು ಯಾವುದೇ ರೀತಿಯ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರಲಿಲ್ಲ. "ಕಾನಡಾ ದೇಶ ನ ವಸಾವೆ ತೇ ವಿಷಯ ಬಹುಲ ದೇಶ। ತೇಥ ಅವಧೂತ ಮಾನ್ಯ। ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರೀ ಅಸಾವೆ। ಮಾತಾಪುರಾ ಕೊಲ್ಲಾಪುರಾ ನ ವಚಾವೆ। ತಿಯೇ ಸ್ವಾಭಿಮಾನಿಯೇ ಸ್ಥಾನೇ॥" ಎಂಬುದು ಮಹಾನುಭಾವ ಪಂಥದ ಹೇಳಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಮಹಾನುಭಾವ ಪಂಥ ಪ್ರಸಾರಗೊಳ್ಳಬಾರದು ಏಕೆಂದರೆ ಅಲ್ಲಿ ಅವಧೂತ ಪಂಥವು ಮಾನ್ಯತೆ ಪಡೆದಿದೆ. ಮಾತೆ ಮಹಾಲಕ್ಷ್ಮೀಯ ಊರಾದ ಕೊಲ್ಲಾಪೂರದಲ್ಲಿಯೂ ನೆಲೆಗೊಳ್ಳಬಾರದು, ಅದು 'ಸ್ವಾಭಿಮಾನಿಯ' ಸ್ಥಾನವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕವು 'ವಿಷಯಬಹುಲ ದೇಶ' ಕೊಲ್ಲಾಪೂರವು 'ಸ್ವಾಭಿಮಾನಿಯ ಸ್ಥಾನ' ಎಂಬವುಗಳಿಗೆ ಸರಿಯಾದ ಅರ್ಥ ಹುಡುಕಬೇಕಾಗಿದೆ. ಮಹಾನುಭಾವರ ಮೇಲಿನ ಹೇಳಿಕೆಯನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸಿ ಗಂ.ಬಾ. ಸರದಾರರು ಕೊಲ್ಲಾಪೂರವೂ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಇರಬೇಕು ಎಂಬ ಅನುಮಾನ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಅಂದು ಅದು ಕರ್ನಾಟಕ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಇವೆರಡನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ 'ಕುಂತಲದೇಶ'ಕ್ಕೆ ಸೇರಿತ್ತು ಎಂಬುದನ್ನು ನಾವು ಮರೆಯಬಾರದು. ಅಂದು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಅವಧೂತ ಪಂಥವು ಅಂದರೆ ನಾಥಪಂಥವು ಮಾನ್ಯತೆ ಪಡೆದಿದ್ದರಿಂದ ಮಹಾನುಭಾವ ಪಂಥವು ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಾರಗೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ ಎಂಬುದು ವೇದ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ನಾಥ ಪಂಥ : ಕ್ರಿ.ಶ. ೯-೧೦ ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಈ ಪಂಥವು ಉದಯಕ್ಕೆ ಬಂದಿತು. ಇದು ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡ 'ನಿರ್ಗುಣಿ' ಪಂಥವಾಗಿದೆ. ಉತ್ತರ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇದು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಸಾರಗೊಂಡಿತು. ಗೋರಕ್ಷನಾಥ ಅಥವಾ ಗೋರಖನಾಥನು ಈ ಪಂಥದ ಮೂಲ ಸಂಸ್ಥಾಪಕನು. ಈ ಪಂಥದ ಆದ್ಯಗುರು ಮತ್ತು ಉಪಾಸನೆಯ ದೈವತವೆಂದರೆ ಶಿವನು. ಇದು ಗುರು ಪರಂಪರೆಯ ಪಂಥವಾಗಿದೆ. ಈ ಪಂಥಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧಮತ, ಸಿದ್ಧಮಾರ್ಗ, ಯೋಗಮಾರ್ಗ, ಅವಧೂತಮತ, ಅವಧೂತ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಎಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

"ನಾಥ ಶಬ್ದ, ರಕ್ಷಕ ಇಲ್ಲವೆ ಆಶ್ರಯದಾತ ಎಂದು ಅಥರ್ವವೇದ ಹಾಗೂ ತೈತರೀಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ ಅರ್ಥೈಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ 'ಒಡೆಯ' ಅಥವಾ 'ಪತಿ' ಎಂಬ ಅರ್ಥ ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. ಬೌದ್ಧ, ಜೈನ, ವೈಷ್ಣವರಲ್ಲಿ ಈ ಶಬ್ದ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡದೇವರು ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಾಗಿದೆ. 'ಪರವರ್ತೀ' ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯೋಗಪರವಾದ ಪಶುಪತ ಶೈವ ಮತವೇ ನಾಥ ಸಂಪ್ರದಾಯವಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿತು. ಆಗ ನಾಥ ಶಬ್ದ 'ಶಿವ' ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತವಾಯಿತು. ರಾಜಗುಹ್ಯ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ 'ನಾಥ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಈ ರೀತಿ ವ್ಯಾಖ್ಯೆ ನೀಡಲಾಗಿದೆ.

"ನಕಾರೋನಾದಿರೂಪಃ ಥಕಾರಃ ಸ್ಥಾಪತ್ಯೇ ಸದಾ।
ಭುವನತ್ರಯಮೇವೈಕಃ ಶ್ರೀ ಗೋರಕ್ಷ ನಮೋಸ್ತುತೇ॥"

'ನಾ' ಎಂದರೆ ಅನಾದಿರೂಪ 'ಥ' ಎಂದರೆ ಮೂರು ಲೋಕಗಳ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಕಾರಣ. ಅನಾದಿ ಪರಶಿವ ವಸ್ತುವಿಗೆ 'ನಾಥ' ಎಂಬುದು ಪರ್ಯಾಯ ನಾಮ..... ಗೋರಕ್ಷನಾಥ ಅಥವಾ ಗೋರಖನಾಥ ಈ ಧಾರೆಯ ಸಂಘಟನೆ ಹೊರತು ಸಂಸ್ಥಾಪಕನಲ್ಲ."[೬]

ನಾಥಪಂಥವು ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗಿನ ಎಲ್ಲಾ ಪಂಥಗಳ ಒಳ್ಳೆಯ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಗರ್ಭೀಕರಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಸರ್ವ ಸಮಾನತಾ ಧೋರಣೆಯೇ ಇದರ ಮುಖ್ಯ ಗುರಿ. ಇದು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ 'ಶೈವಪಂಥ'. ಶಕ್ತಿಸಹಿತ ಶಿವನೇ ಇದರ ಅಂತಿಮ ಸತ್ಯ. ಶಕ್ತಿಸಹಿತ ಶಿವನೇ ವೀರಶೈವರ 'ಶಕ್ತಿವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತ' ಪಂಥದ ವಿಶೇಷತೆಯೆಂಬುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸ ಬೇಕು. ನಾಥಪಂಥದ ಶೈವ ವೈಚಾರಿಕತೆಯಿಂದಲೇ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ವೀರಶೈವ ಪಂಥವು ಜನಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಕರ್ನಾಟಕ ದಲ್ಲಿ ಲಿಂಗಾಯತ ಮತವು ಈ ಮೂಲದಿಂದಲೇ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿತು. ಮಧ್ಯಯುಗದ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಈ ಪಂಥವು ಅತಿಶಯ ಮಹತ್ವದ ಭೂಮಿಕೆಯನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಿತು. ಈ ಪಂಥವು ಮಧ್ಯಯುಗದಲ್ಲಿ ಭಾರತ ತುಂಬೆಲ್ಲ ಪಸರಿಸಿತ್ತು. ಭಾರತೀಯ ಬೇರೆ-ಬೇರೆ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಪಂಥದ ಗ್ರಂಥಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಗೋರಖಪುರ, ಕಠ್ಮಂಡು, ಕಾಶಿ, ಪುಣೆ, ತ್ರ್ಯಂಬಕೇಶ್ವರ ಮುಂತಾದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಮಧ್ಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ ಪಂಥಗಳಿಗೆ ನಾಥಪಂಥವು ಪ್ರೇರಕವಾಗಿದೆ. ಉದಾ: ಶಿವಾಚಾರಪಂಥ, ಮಹಾನುಭಾವಪಂಥ, ದತ್ತಪಂಥ, ವಾರಕರಿಪಂಥ, ಕಬೀರ ಪಂಥ ಮುಂತಾದವು. ಗೋರಕ್ಷನಾಥನನ್ನು ಅನೇಕ ಪಂಥದವರು ಸ್ಮರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದನ್ನು ನಾವು ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಗೋರಕ್ಷನಾಥ- ಅಲ್ಲಮರ ಭೇಟಿಯ ಕುರಿತು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿನ ಅನೇಕ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಒಪ್ಪುವ ಮತ್ತು ನಿರಾಕರಿಸುವ ಚರ್ಚೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಗೋರಕ್ಷನಾಥನ ಕಾಲದ ಬಗ್ಗೆ ಅನಿಶ್ಚಿತೆ ಇರುವುದರಿಂದ ಈ ರೀತಿಯ ತರ್ಕಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿರುವುದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಮನೂ ನಾಥಪಂಥೀಯ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿ 'ಹಠಯೋಗ ಪ್ರದೀಪಿಕೆ'ಯಲ್ಲಿಯ ಈ ಉಲ್ಲೇಖವನ್ನು ನೋಡಬಹುದು-

"ಶ್ರೀ ಆದಿನಾಥ ಮತ್ಸ್ಯೇಂದ್ರ-ಶಾಬರಾನಂದ-ಭೈರವಾಃ।
ಚೌರಂಗಿ-ಮೀನ-ಗೋರಕ್ಷ-ವಿರುಪಾಕ್ಷ-ವಿಲೇಶಯಾಃ।
ಮಂಥಾನೋ ಭೈರವೊ ಯೋಗೀ ಸಿದ್ಧಿಃ ಬುದ್ಧಿಶ್ಚ ಕಂಥಡಿಃ।
ಕೋರಂಟಕಃ ಸುರಾನಂದಃ ಸಿದ್ಧಪಾದಶ್ಚ ಚರ್ಪಟಿಃ।
ಕಾನೇರಿ ಪೂಜ್ಯಪಾದಶ್ಚ ನಿತ್ಯನಾಥೋ ನಿರಂಜನಃ।
ಕಪಾಲಿ ಬಿಂದುನಾಥಶ್ಚ ಕಾಕಚಂಡೀಶ್ವರಾಹ್ವಯಃ।
ಅಲ್ಲಾಮಃ ಪ್ರಭುದೇವಶ್ಚ ಘೋಡಾಚೋಲೀ ಚ ಟಿಂಟಿಣಿಃ।
ಭಾನುಕಿ ನಾದದೇವಶ್ಚ ಖಂಡಃ ಕಾಪಾಲಕಸ್ತಥಾ।
ಇತ್ಯಾದಯೋ ಮಹಾಸಿದ್ಧಾಃ ಹಠಯೋಗ ಪ್ರಭಾವತಃ।
ಖಂಡಯಿತ್ವಾ ಕಾಲದಂಡಂ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡೇ ವಿಚರಂತಿ ತೇ॥

(ಹಠಯೋಗ ಪ್ರದೀಪಿಕಾ. ಪು-೧-೬)

ಇಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡನಾಡಿನ ಸಂತ ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭುವಿನ ಹೆಸರು ಬಂದಿರುವುದು ಗಮನಾರ್ಹ. ಮತ್ತೊಂದು ಸೂಚಿಯಲ್ಲಿ ರೇವಣಸಿದ್ಧನ ಹೆಸರೂ ಬಂದಿದೆ.

ಗೋರಕ್ಷ-ಜಾಲಂಧರ ಚರ್ಪಟಾಶ್ಚ-ಆಡಭಂಗ-

ಕಾನಪಾ-ಮುಚ್ಛೀಂದ್ರಾದಯಾಃ।

ಚೌರಂಗೋ-ರೇವಣಶ್ಚ-ಭರ್ತೃಸಂಜ್ಞಾ

ಭೂಮ್ಯಾಂ ಬಭೂವ ನವನಾಥ ಸಿದ್ಧಾಃ।

ಈ ರೀತಿ ಈ ಸಿದ್ಧರು ಚಿರಂಜೀವಿಗಳೆಂದೂ ಕಾಲದಂಡವನ್ನು ಖಂಡ-ತುಂಡು ಮಾಡಿ ಇಂದಿಗೂ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದಲ್ಲಿ ವಿಚರಿಸುತ್ತಿರುವರೆಂದೂ ನಂಬುಗೆ."[೭]

ಕರ್ನಾಟಕದ ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭು ಮತ್ತು ರೇವಣಸಿದ್ಧರು ನಾಥಪಂಥೀಯರೆಂದು ಈ ಮೇಲಿನ ಮಾತಿನಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಇನ್ನು ಗೋರಕ್ಷನಾಥ ಅಲ್ಲಮರು ಸಮಕಾಲೀನರೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ ಗೋರಕ್ಷನು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯೇ ಜನಿಸಿರುವರೆಂದೂ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ.

"ಕೃಷ್ಣಪಾದ ಕರ್ಣಾಟಕದವನೆಂದು ಟಿಬೇಟ್ ಪರಂಪರೆಯೊಂದರ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಮಹಾಪಂಡಿತ ರಾಹುಲ ಸಾಂಕೃತ್ಯಾಯನರು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಗೋರಕ್ಷನಾಥ ಕರ್ಣಾಟಕದವನಿದ್ದಿರಬೇಕೆಂದು ಊಹಿಸಲು ಸಾಕಷ್ಟು ಆಧಾರಗಳಿವೆ. 'ಯೋಗಿ ಸಂಪ್ರದಾಯ ವಿಷ್ಕೃತಿ'ಯಲ್ಲಿ ಗೋರಕ್ಷನಾತ ಗೋದಾವರಿ ತೀರದ ಚಂದ್ರಗಿರಿಯಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. ನೇಪಾಳದ ದರ್ಬಾರ ಲೈಬ್ರರಿಯಲ್ಲಿ 'ಗೋರಕ್ಷ ಸಹಸ್ರನಾಮ ಸ್ತೋತ್ರ' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವೊಂದಿದೆ ಅದರ ಶ್ಲೋಕವೊಂದು ಹೀಗಿದೆ:

ಅಸ್ತಿಯಾಮ್ಯಾಂ ದಿಶಿ ಕಶ್ಚಿದ್ದೇಶಃ ಬಡವ ಸಂಜ್ಞಕಃ।

ತತ್ರಾಜನಿ ಮಹಾಬುದ್ಧಿರ್ಮಹಾಮಂತ್ರ ಪ್ರಸಾದತಃ॥

ಅರ್ಥಾತ್ ದಕ್ಷಿಣ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ 'ಬಡವ' ಎಂಬ ದೇಶವೊಂದಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಮಹಾಮಂತ್ರದ ಪ್ರಸಾದದಿಂದ ಮಹಾಬುದ್ಧಿಶಾಲಿಯಾದ ಗೋರಕ್ಷನಾಥ ಜನಿಸಿದ. ಈ ಬಡವ ಶಬ್ದ ಕನ್ನಡ ಬಡಗ (ಬಡಗು) ಶಬ್ದದ ರೂಪಾಂತರ ಅಷ್ಟೆ. ಎಂದರೆ ಗೋರಕ್ಷನಾಥನ ಜನನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗೋದಾವರಿ ತೀರವೂ ಬಡಗನಾಡಾಗಿದ್ದಿರಬೇಕು. ಅಲ್ಲಿ ಆತ ಜನಿಸಿದ್ದಿರಬೇಕು.

ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಇತಿಹಾಸಕಾರರಾದ ಶ್ರೀ ದೇಸಾಯಿ ಪಾಂಡುರಂಗರಾಯರು ಗೋರಖನಾಥನ ಮೊದಲ ಹೆಸರು ಕಂವ್ವರದೇವನೆಂದೂ ಆತನು ಬಲ್ಲಾಳ ವಂಶೀಯ ಕ್ಷತ್ರೀಯನೆಂದೂ ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ (ಶಿವಾನುಭವ-೧೯೪೨, ಪು-೧೯೯). ಅದೇ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಮಾರ್ಚ್, ಏಪ್ರಿಲ್ ಸಂಚಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾದ 'ಶಿವಶರಣರ ಚರಿತ್ರೆಗಳು' ಎಂಬ ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಫ.ಗು. ಹಳಕಟ್ಟಿಯವರು ವಿಜಾಪೂರ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟದಕಲ್ಲು ಎಂಬ ಗ್ರಾಮವು ಗೋರಕ್ಷನ ಜನ್ಮಸ್ಥಳವೆಂದೂ ಅವನು ಆಗ ಅಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ರಾಜನೊಬ್ಬನ ಗೋವುಗಳನ್ನು ಕಾಯುವ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನೆಂದೂ ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ 'ಗೋರಕ್ಷ' ಎಂಬ ಹೆಸರು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಯಿತು ಎಂದೂ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಶೋಧನೆ ನಡೆಯಬೇಕಾಗಿದೆ.

ದಿ. ಎಂ. ಗೋವಿಂದ ಪೈಯವರು 'ಧರ್ಮಸ್ಥಳದ ಶಿವಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಮಂಜುನಾಥ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಹೇಗೆ ಬಂತು?' ಎಂಬ ತಮ್ಮ ವಿದ್ವತ್ಪೂರ್ಣ ಲೇಖನವೊಂದರಲ್ಲಿ (ಶ್ರೀ ಮಂಜಯ್ಯ ಹೆಗ್ಗಡೆ ಅವರಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸಿದ ಸಮರ್ಪಣೆ ಗ್ರಂಥ ಪು-೬೫-೬೭) ಮಂಗಳೂರಿನ ಕದರಿಕಾ ಎಂಬ ಬೌದ್ಧ ವಿಹಾರವನ್ನು ನಾಥಪಂಥದ ಮಠವಾಗಿ ಮತ್ಸ್ಯೇಂದ್ರನಾಥನು ಪರಿವರ್ತಿಸಿದನು. ಅಲ್ಲಿಯ ಮಂಜುಶ್ರೀ ದೇವಾಲಯವೇ ಮಂಜುನಾಥ ದೇವಾಲಯವಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿತವಾಯಿತು ಎಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಐತಿಹ್ಯವೂ ಇದನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತದೆ. ಕದರಿಯೇ ಅಲ್ಲ; ಪುತ್ತೂರು ತಾಲ್ಲೂಕು ವಿಟ್ಲದಲ್ಲಿಯೂ ನಾಥಪಂಥದ ಮಠವಿದೆ. ಗೋರಕ್ಷನಾಥನು ಕೇರಳದಲ್ಲಿ ಮತಪ್ರಚಾರ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಕೇರಳದ ಮಂಗಳಾದೇವಿಯೆಂಬ ರಾಜಕುವರಿಯು ಅವರ ಶಿಷ್ಯಳಾಗಿ ಅವರ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಮಂಗಳೂರಿಗೆ ಬಂದು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಐಕ್ಯಳಾದರಿಂದ ಭಕ್ತರು ಆಕೆಯ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ದೇವಸ್ಥಾನ ಕಟ್ಟಿ ಇಂದಿಗೂ ಪೂಜಿಸು ತ್ತಾರೆ. ಆಕೆಯ ಹೆಸರಿನಿಂದಲೇ ಮಂಗಳೂರಿಗೆ ಮಂಗಳೂರು ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿತಂತೆ.

ನಾಥ ಸಿದ್ಧರ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಸಂತರಾದ ರೇವಣಸಿದ್ಧ ಹಾಗೂ ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭು ದೇವರ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ನಾವು ಮೇಲೆ ನೋಡಿದೆವು. ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಬೇಡಕಿಹಾಳ, ಕಪ್ಪತಗುಡ್ಡ ಮೊದಲಾದ ಕಡೆ ನಾಥರ ಅವಶೇಷಗಳಿವೆ. ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೃಷ್ಣರಾಜನಗರದ ಬಳಿ ಇರುವ ಕಪ್ಪಡಿ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಇಂದಿಗೂ ನಾಥಪಂಥದ ಮಠವಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಈ ನಾಥಪಂಥವು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯೂ ಹೆಚ್ಚಳವನ್ನು ಪಡೆಯಿತು ಎಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟ. ಮುಂದೆ ಇದರ ಕೆಲ ಅಂಶಗಳು ವೀರಶೈವದಲ್ಲಿ ಜೀರ್ಣವಾದವು.

"ಹಠಯೋಗ ಪ್ರದೀಪಿಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಅಲ್ಲಾಮಃ ಪ್ರಭುದೇವಶ್ಚ' ಎಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭುವಿನ ಹೆಸರು ಉಲ್ಲೇಖವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ವೀರಶೈವಾಗ್ರಣಿಯಾದ ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭುವು ಈ ಹಠಯೋಗಿಗಳ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಗಣ್ಯ ನಾಗಿದ್ದನೆಂದು ವೇದ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ; ರೇವಣಸಿದ್ಧ, ಮರುಳಸಿದ್ಧ, ಸಿದ್ಧರಾಮ ಮೊದಲಾದ ಹೆಸರುಗಳು ಅವರ ಪೂರ್ವಭಿತ್ತಿಯ ಮೇಲೆ ಬೆಳಕು ಚೆಲ್ಲುತ್ತವೆ."[೮]

ಗೋರಕ್ಷನಾಥನ ಕಾಲ ನಿಶ್ಚಿತವಾಗದೇ ಇದ್ದುದರಿಂದ ಗೋರಕ್ಷನಾಥನ ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಮನ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವುದು ಕಠಿಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೂ ನಾಥಪಂಥವು ಭಾರತದ ಅನೇಕ ಧರ್ಮಗಳ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದಂತೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಶರಣ ಮತದ ಮೇಲೂ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿತ್ತು ಎಂಬುದು ನಿಶ್ಚಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಮುಂದೆ ಅದು ವೀರಶೈವ ಪ್ರಭಾವದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಪ್ರಖರತೆಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿತು. ಕನ್ನಡದ ಕವಿ ರತ್ನಾಕರವರ್ಣಿಯೂ ಈ ಪಂಥದಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅಲ್ಲಮ ಮತ್ತು ಗೋರಕ್ಷನಾಥನ ಬೆಡಗಿನ ವಚನಗಳಿಗೆ ಸಾಮ್ಯತೆಯಿದೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಮ-ಗೋರಕ್ಷರ ಸಂಬಂಧವಿರದಿದ್ದರೂ ಅಲ್ಲಮನ ನಾಥಪಂಥದ ಸಂಬಂಧ ದೃಢವಾಗುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ನಾಥಪಂಥವು ಕರ್ನಾಟಕದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯೊಂದಿಗೆ ಬಹಳ ಸನಿಹದ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡಿದೆ ಎಂಬುದರಲ್ಲಿ ಎರಡು ಮಾತಿಲ್ಲ. ಸನಿಹದ ಶ್ರೀಶೈಲವು ಈ ಸಾಧಕರ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತೆಂದು

ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಗೋರಕ್ಷಕ, ಅಲ್ಲಮ, ಮಹಾದೇವಿಯಕ್ಕ ಮುಂತಾದವರು ಅಲ್ಲಿಯೇ ನೆಲೆಸಿ ಕೊನೆಯುಸಿರೆಳೆದರು.

ವಾರಕರಿ ಪಂಥ : ಈ ಪಂಥದ ಉಗಮವು ನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿ ಎಂದು ಆಯಿತು? ಎಂದು ಹೇಳಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ಪಾಂಡುರಂಗಾಷ್ಟಕಮ ಸ್ತೋತ್ರದಲ್ಲಿ, ಪಾಂಡುರಂಗ, ಪಂಢರಪುರ ಮತ್ತು ಭೀಮಾ ನದಿಗಳ ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಸಂತರು ತಮ್ಮ ಒಂದು ಅಭಂಗದಲ್ಲಿ, "ಆಧಿ ರಚಿಲಿ ಪಂಢರಿ। ಮಗ ವೈಕುಂಠನಗರಿ। ಜೇವ್ಹಾ ನವ್ಹತೆ ಚರಾಚರ ತೇವ್ಹಾ ಹೋತೆ ಪಂಢರಪುರ।" ಎಂದು ಹಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ, 'ಮೊದಲು ಪಂಢರಪುರ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಯಿತು, ಅದರ ತರುವಾಯ ವೈಕುಂಠವು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿತು. ಚರಾಚರ ಜೀವಿಗಳಿಲ್ಲದ ಸಮಯದಲ್ಲೂ ಪಂಢರಪುರವು ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿತ್ತು.' ಎಂದು ಇದರ ಅರ್ಥ. ಪಂಢರಪುರದ ಮಹಿಮೆ ಅತ್ಯಂತ ಪುರಾತನವಾಗಿದೆ. ಪುಂಡಲೀಕನ ಭಕ್ತಿಗೆ ಮೆಚ್ಚಿ ವಿಠಲನು ಇಪ್ಪತ್ತೆಂಟು ಯುಗಗಳಿಂದಲೂ ಇಟ್ಟಿಗೆಯ ಮೇಲೆ ನಿಂತಿದ್ದಾನೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿರುವ ಈ ಪಂಥಕ್ಕೆ ನಿಜವಾದ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಚಾಲನೆ ನೀಡಿದವನೆಂದರೆ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರನು. ಇವನಿಂದ ಈ ಭಕ್ತಿಪಂಥವು ರಭಸದಿಂದ ಪ್ರಸರಗೊಂಡಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಕೆಲವು ಸಲ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರನೇ ಈ ಪಂಥದ ಸಂಸ್ಥಾಪಕನೆಂದು ಹೇಳುವ ಹಂತಕ್ಕೂ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರನನ್ನು ಈ ಪಂಥದ ಆದ್ಯ ಪ್ರವರ್ತಕ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ನಾಥ ಪಂಥದ ವೈದಿಕ ಶಾಖೆಯೇ ಈ ಪಂಥದ ಉಗಮಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ವಿಠಲ ಪಂಥ, ವಿಠಲ ಸಂಪ್ರದಾಯ, ವಿಠಲ ವಾರಕರಿ ಪಂಥ ಹೀಗೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

"ಶ್ರೀಮದ್ಭಾಗವತ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಯಾವುದರ ಸಮಗ್ರ ವರ್ಣನೆ, ಮಹಾತ್ಮೆ ಮತ್ತು ಶ್ರೇಷ್ಠತ್ವವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲಾಗಿದೆಯೋ ಅದೇ ಈ ವಾರಕರಿ ಸಂಪ್ರದಾಯ. ಅಭಿಗಮನ (ಎದುರುಗೊಳ್ಳು), ಉಪಾದಾನ (ಭಿಕ್ಷೆ ಸ್ವೀಕರಿಸು) ಈಜ್ಯಾ (ಪೂಜೆ) ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯ, ಯೋಗ ಎಂದು ಹೇಳಿದ ಭಕ್ತಿಯ ಐದು ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿಗಮನ ಎಂದರೆ ಉಪಾಸ್ಯ ದೇವತೆಯತ್ತ ನಿತ್ಯ ಹೋಗಿ ಬರುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ 'ವಾರಿ' ಎಂದು ಹೆಸರು. (ಅಂದರೆ ಭಗವಂತನತ್ತ ನಿಯಮಿತವಾಗಿ ಹೋಗಿ ಬರುವದಕ್ಕೆ 'ವಾರಿ' ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ) ನಿಯಮಿತ 'ವಾರಿ' ಮಾಡುವವನೇ 'ವಾರಕರಿ'."[೯] ವಾರಕರಿ ಪಂಥವು ಸಾಮಾನ್ಯ ಮನುಷ್ಯನ ಬದುಕಿಗೆ ಮಹತ್ವವನ್ನು ತಂದುಕೊಟ್ಟಿತು. ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಮುಗ್ಧ ಭಕ್ತರ ಬದುಕು ಸೇರಿಕೊಂಡಿತು. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಈ ಪಂಥವು ಅದ್ವೈತ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿತು. ಹರಿ–ಹರ ಭೇದವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿತು.

ಈ ಪಂಥದ ಅಧಿದೈವ ವಿಠಲ. ಇವನು ಪಂಢರಪುರ ನಿವಾಸಿ. ಈ ಪಂಢರಪುರವು 'ಪಂಡರಗೆ', 'ಪಂಡರಗಿ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದಲೂ ಕರೆಯಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಪಾಂಡುರಂಗಪುರ, ಪೌಂಡರಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರ, ಪಾಂಡರಿ, ಪಾಂಡರಿಪುರ ಎಂಬ ಹೆಸರುಗಳು ಅದಕ್ಕೆ ಉಕ್ತವಾಗಿವೆ. ಪಂಢರಪುರದ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಹೊಯ್ಸಳ ಸೋಮೇಶ್ವರನ (ಶಾಸನ ಕಾಲ–೨೫ ಡಿಸೆಂಬರ್ ೧೨೨೬ ಗುರುವಾರ) ಶಾಸನದಲ್ಲಿ 'ಪಂಡರಗೆ' ಎಂದು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಸಂಸ್ಕೃತ ಮತ್ತು ಕನ್ನಡ

ಎರಡೂ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇದೇ ಹೆಸರು ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಪಾಂಡುರಂಗನ ಅಂಗಭೋಗ ಮತ್ತು ರಂಗಭೋಗಕ್ಕಾಗಿ ನೀಡಿದ ವಿವಿಧ ರೂಪದ ದಾನಗಳ ವಿವರ ಇಲ್ಲಿದೆ. ೧೩ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಪಂಢರಪುರವು ಕರ್ನಾಟಕದ ಭಾಗವಾಗಿತ್ತು ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಈ ಶಾಸನ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಬರುವ 'ಪಂಡರಗೆ' ಹೆಸರೂ ಕೂಡ ಕನ್ನಡದ್ದಾಗಿದೆ. ಸಂತರೂ ಸಹಿತ ಪಂಢರಪುರದ ವಿಠಲನನ್ನು ಕರ್ನಾಟಕದವನೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಕಾನಡಾ ಹೋ ವಿಠಲು ಕರ್ನಾಟಕು' ಎಂದು ಸಂತ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರರು ವಿಠಲನ ಕನ್ನಡತ್ವವನ್ನು ಸಾಬೀತುಗೊಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗೆಯೇ ನಾಮದೇವ, ಏಕನಾಥರೂ ಇದನ್ನು ಅನುಮೋದಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ವಿಠಲಭಕ್ತಿ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿತ್ತೇ ಎಂಬುದು ಪ್ರಶ್ನೆ. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯ ಹರಿಕಾರರು ನರಹರಿತೀರ್ಥರು. ಇವರು ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರನ ಸಮಕಾಲೀನರು. ಇವರ ಎರಡು ಪದಗಳು ಮಾತ್ರ ದೊರೆತಿವೆ. ಆದರೆ ಅಲ್ಲಿ ವಿಠಲನ ನಾಮನಿರ್ದೇಶವಿಲ್ಲ. ಅವರ ಪದಗಳಲ್ಲಿ ರಘುಕುಲತಿಲಕ, ಶ್ರೀಹರಿ, ಶ್ರೀಪತಿ ಹೆಸರುಗಳು ಬಂದಿದ್ದರೂ 'ವಿಠಲ' ಹೆಸರು ಉಕ್ತವಾಗಿಲ್ಲ. ಭಕ್ತಿಪರಂಪರೆ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿತ್ತು ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ನರಹರಿ ತೀರ್ಥ ನಂತರ ೧೫ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಪಾದರಾಯರು ವಿಠಲನ ನಾಮಸ್ಮರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. 'ರಂಗವಿಠಲ' ಎಂಬುದು ಅವರ ಅಂಕಿತನಾಮ. ಶ್ರೀಪಾದರಾಯರು ಬದುಕಿರುವಾಗಲೇ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೪೪೭ರಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರು ನಾಡಿನ ಬನ್ನೂರ ಎಂಬಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಸರಾಯರು ಜನ್ಮತಾಳಿದರು. ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇವರ ಮಹತ್ವ ಹೆಚ್ಚಿತು. ದಾಸಪರಂಪರೆ ನಿಜವಾದ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಚಲಿಸತೊಡಗಿದ್ದು ಇವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ. ಇವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ 'ದಾಸಕೂಟ' ಮತ್ತು 'ವ್ಯಾಸಕೂಟ' ಎಂಬ ಎರಡು ಪರಂಪರೆಗಳು ಜನ್ಮ ತಾಳಿದವು. ದಾಸಕೂಟವೇ ನಿಜವಾದ ಹರಿದಾಸ ಪರಂಪರೆಯಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ಇದರಲ್ಲಿ ಪುರಂದರದಾಸ, ಕನಕದಾಸ, ವಿಜಯದಾಸ, ಗೋಪಾಲದಾಸ, ಜಗನ್ನಾಥದಾಸ ಮುಂತಾದವರು ಪ್ರಮುಖರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ವ್ಯಾಸರಾಯರ ಶಿಷ್ಯರ ಬಳಗದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠರೆಂದರೆ ಪುರಂದರದಾಸರು ಮತ್ತು ಕನಕದಾಸರು. ಪುರಂದರದಾಸರು ವ್ಯಾಸರ ಅಚ್ಚುಮೆಚ್ಚಿನ ಶಿಷ್ಯರಾಗಿದ್ದರು, ದಾಸಶ್ರೇಷ್ಠರಾಗಿದ್ದರು. 'ದಾಸರೆಂದರೆ ಪುರಂದರ ದಾಸರಯ್ಯಾ' ಎಂಬ ಹೆಗ್ಗಳಿಕೆಯನ್ನು ಅವರು ಗಳಿಸಿದರು. ಈ ದಾಸಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿಯ ದಾಸರಲ್ಲಿ ಕನಕದಾಸರೊಬ್ಬರೇ ಪರಮತದವರಾಗಿದ್ದರು ಎಂಬುದು ವಿಶೇಷವಾಗಿದೆ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಸಂತರಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಜಾತಿಯ ಸಂತರೂ ದೊರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲಿ ಜಾತಿಯತೆ ಶಿಥಿಲಗೊಂಡಿದ್ದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ ಅಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಜನ ಸ್ತ್ರೀ ಸಂತರೂ ಇದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ದಾಸಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನು ನಾವು ಕಾಣಲಾರೆವು. ಅದ್ವೈತಿಯರಾದ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಸಂತರು ಧಾರ್ಮಿಕ ಕಠೋರತನವನ್ನು ಬೆಳೆಸಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ದಾಸರು 'ದ್ವೈತಿ'ಗಳಾಗಿದ್ದು ಧಾರ್ಮಿಕ ಶಿಥಿಲತೆಯನ್ನು ತರಲಿಲ್ಲ. ಅದರಲ್ಲಿಯೂ 'ವ್ಯಾಸಕೂಟ'ವಂತೂ ಸಂಪೂರ್ಣ ವೈಷ್ಣವೀಕರಣಗೊಂಡಿದ್ದನ್ನು ನಾವು ಕಾಣಬಹುದು. ಅಲ್ಲಿ ಮಾಧ್ವ ಮತವು ಆಚರಣೆಗೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ರಾಮದಾಸೀ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಇದೇ ರೀತಿಯ ವೈಷ್ಣವೀಕರಣವನ್ನು ನಾವು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ವ್ಯಾಸಕೂಟವು 'ಸಂಸ್ಕೃತೀಕರಣ', 'ವೈದಿಕೀಕರಣ'ಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಮಹತ್ವ ನೀಡಿದ್ದನ್ನು ನಾವು ಗಮನಿಸಬಹುದು. 'ರಾಮ',

'ಕೃಷ್ಣ', 'ಮಾರುತಿ' ಈ ಪಂಥದಲ್ಲಿ ಮಹತ್ವ ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆ, ವಿಠಲನಲ್ಲ. ದಾಸರಿಗೆ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಸಂತರಿಗೆ ವಿಠಲನೇ ಪರಮ ದೈವನಾಗಿದ್ದಾನೆ.

ಪುರಂದರದಾಸರು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಬಂದಿದ್ದು, ತರುವಾಯ ಅನೇಕ ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಪಂಢರಪುರದಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡಿದ್ದು ಇವೆಲ್ಲ ಉಲ್ಲೇಖಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದರೂ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ದಾಸರೊಂದಿಗೆ ಅವರ ಸಂಬಂಧ ಹುಡುಕಾಡಿದರೂ ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಅವರ ಮರಾಠಿ ವಾಙ್ಮಯದ ದಾಖಲೆಗಳೂ ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಪುರಂದರದಾಸರಿಗೆ ಮರಾಠಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬರುತ್ತಿರಬೇಕು ಎಂದು ನಾವು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡರೂ ಅದರ ದಾಖಲೆಗಳು ದೊರೆಯದಿರುವುದು ದುರದೃಷ್ಟಕರ. ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಭಕ್ತಿಪರ ನಿಲುವುಗಳು ಒಂದೇ ಆಗಿವೆ. 'ಪುಂಡಲೀಕ'ನ ಶೈವ ವಿಚಾರದ ಕುರಿತು ಕರ್ನಾಟಕದ ದಾಸರು ತಲೆಕೆಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಸಂತರು ಶಿವಲಿಂಗರೂಪಿ ಪುಂಡಲೀಕನನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡರೂ ಅವನ ಗಂಭೀರ ಆಲೋಚನೆಗೆ ತೊಡಗಿಲ್ಲ. ಶಿವದಾಸನೆಂಬ ಮರಾಠಿ ಶೈವ ಸಂತನು ತನ್ನ ಅಭಂಗದಲ್ಲಿ ಪಂಢರಪುರವು ಭೂವೈಕುಂಠವಾಗಿದ್ದಂತೆ, ಭೂಕೈಲಾಸವೂ ಆಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಪಂಢರಪುರವು ಶಿವ-ವಿಷ್ಣುವಿನ ಸಂಗಮಸ್ಥಾನವಾದರೂ ವೈಷ್ಣವ ಮಹತ್ವವೇ ಇಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಸಂತರಂತೂ 'ಹರಿ-ಹರಾ ನಾಹೀ ದ್ವೈತ' ಎಂದು ಹೇಳಿ ನಿಶ್ಚಿಂತರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಮತ್ತು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ವಾರಕರಿ ಪಂಥದ ಅನುಯಾಯಿಗಳು ಅಪಾರ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ. ಪಂಢರಪುರದಲ್ಲಿ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಪ್ರಮುಖ ಏಕಾದಶಿಗಳನ್ನು ಜಾತ್ರೆಗಳೆಂದು ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಒಂದು 'ಕಾರ್ತಿಕ ಏಕಾದಶಿ' ಮತ್ತು ಇನ್ನೊಂದು 'ಆಷಾಢ ಏಕಾದಶಿ' ಎಂದು. ಆ ಎರಡು ಉತ್ಸವಗಳಲ್ಲಿ ಪಂಢರಪುರಕ್ಕೆ ಲಕ್ಷೋಪಲಕ್ಷ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದು ಭಕ್ತರು ವಿಠಲನ ದರ್ಶನ ಪಡೆದು ಪಾವನಗೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. "ಜ್ಞಾನಾಪಸೀ ಪ್ರೇಮ ಉತ್ತಮ" (ಜ್ಞಾನಕ್ಕಿಂತಲೂ ಪ್ರೇಮ ಉತ್ತಮ) ಎಂಬುದು ವಾರಕರಿ ಪಂಥದ ಸಿದ್ಧಾಂತವಾಗಿದೆ. ಈ ಎರಡು ಸಂದರ್ಭಗಳು 'ವಾರಕರಿ'ಗಳು ಪಂಢರಪುರಕ್ಕೆ ನಡೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುವ ದೃಶ್ಯ ಅತ್ಯಂತ ಮನಮೋಹಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಸರ್ವಾರ್ಪಣ ಭಾವದಿಂದ ಭಗವಂತನ ದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಆತುರರಾಗಿ ನಡೆದುಕೊಂಡು ಪಂಢರಪುರಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಿರುವ ಭಕ್ತರು ನಿಜವಾಗಿಯೂ ತಮ್ಮ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ಮರೆತೇ ಬಿಡುತ್ತಾರೆ. ಸಂಸಾರದ ಜಂಜಾಟಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಹಿಂದೆಹಾಕಿ ಒಂದು ತಿಂಗಳಕಾಲ ಭಗವಂತನ ನಾಮಸ್ಮರಣೆಯಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿ ಮಾನಸಿಕ ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯವನ್ನು ಗಳಿಸುವ ಈ ಸಂಗತಿ ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿದೆ ಎಂದರೆ ತಪ್ಪಲ್ಲ. ಇಂಗ್ಲೀಷನಲ್ಲಿ "Relax O Mind!" ಎಂದರೆ ಇದೇ ಅಲ್ಲವೇ? ಭಕ್ತಿಯ ಪ್ರೇಮ ಈ ವಾರಕರಿಗಳನ್ನು ತಲ್ಲೀನರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಸಂಸಾರವನ್ನು ಕ್ಷಣಕಾಲ ಮರೆಯಲು ಇಂಥ ತನ್ಮಯತೆ ಬೇಕೇಬೇಕು ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ವಿಠಲನ ಗುಣಗಾನ ಮಾಡುತ್ತಲೇ ದಿನಗಳು ಕಳೆದು ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಮುಗ್ಧಭಕ್ತಿಯು ಇಲ್ಲಿ ಪರಾಕಾಷ್ಠತೆಯನ್ನು ತಲುಪುತ್ತದೆ. ಈ ಪಂಥವು ಕರ್ನಾಟಕದ ಮತ್ತು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ತೀರ ಗಟ್ಟಿಗೊಳಿಸಿದ್ದನ್ನು ನಾವು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕಡೆ ವಿಠಲ ಮಂದಿರಗಳಿವೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ೩೭ ಜನ

ದಾಸರು ವಿಠಲನ ಅಂಕಿತನಾಮವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದಾರೆ. ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ 'ಗೊಂದಿ', ಕೊಪ್ಪಳ ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಾರಕರಿ ಮಠ, ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಜ್ಞಾನದೇವಮಠ ಹೀಗೆ 'ಮಠದ' ಪರಂಪರೆಯೂ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರ, ನಾಮದೇವ, ಏಕನಾಥ, ತುಕಾರಾಮರ ಮಂದಿರಗಳೂ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡಿವೆ. ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕವು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಈ ಪಂಥದ ಹೆಚ್ಚಳಿಕೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿದೆ.

ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಚಿಕ್ಕೋಡಿ ತಾಲೂಕಿನ ಒಂದು ಊರು ಅಂಕಲಿ. ಇಲ್ಲಿ 'ಶಿತೋಳೆ' ಹೆಸರಿನ ದೇಸಗತಿ ಸಂಸ್ಥಾನವಿತ್ತು. ಇಂದು ಅಲ್ಲಿ ಅದರ ಅವಶೇಷಗಳು ಮಾತ್ರ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಇದು ಕೊಲ್ಲಾಪೂರದ ರಾಜಮನೆತನದ ಸಂಬಂಧಿ ಸಂಸ್ಥಾನವಾಗಿದೆ. ಈ ಮನೆತನದ ದೇವರ ಕುದುರೆ ಪ್ರತಿವರ್ಷ ಆಳಂದಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಆಳಂದಿಯು ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರನ ಸಮಾಧಿ ಸ್ಥಾನವಾಗಿದೆ. ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರನ ಪಲ್ಲಕ್ಕಿಯು ವಾರಕರಿ ಸಮೇತ ಪಂಢರಪುರಕ್ಕೆ 'ವಾರಿ' ಹೋಗಬೇಕಾದರೆ ಅದರ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಈ ಕುದುರೆಯು ಅಲ್ಲಿ ವರ್ತುಳದಲ್ಲಿ (ರಿಂಗಣ) ಸುತ್ತು ಹಾಕಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. 'ರಿಂಗಣ' ಸಮಾರಂಭವನ್ನು ನೋಡಲು ಜನರು ಜಾತ್ರೆಯೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ ಬಂದು ಸೇರುತ್ತಾರೆ. ಅದು ರಿಂಗಣ ಸುತ್ತುಹಾಕಿದ ನಂತರವೇ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರ ಪಲ್ಲಕ್ಕಿಗೆ ಚಾಲನೆ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಇದು ಅನೇಕ ವರುಷಗಳಿಂದ ನಡೆದು ಬಂದ ಪರಂಪರೆ. ಈ ಗೌರವವನ್ನು ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಈ ಮನೆತನದವರು ಸಂಪಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಎಲ್ಲರೂ ಆ ಕುದುರೆಗೆ 'ದೇವರ ಕುದುರೆ' ಎಂದು ಗೌರವ ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ಕುದುರೆಯ ಮಾನವಂದನೆ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ ನಂತರವೇ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರ ಪಲ್ಲಕ್ಕಿಯು ಪಂಢರಪುರದತ್ತ ಚಲಿಸುತ್ತದೆ. ವಿಠಲನ ಭಕ್ತರಲ್ಲಿ ಅಮಾಯಕ ಭಕ್ತಿ ಅಡಗಿದೆ. ಜಾತಿ-ಮತ, ಮೇಲು-ಕೀಳು ಎಂಬಂಥ ಯಾವ ಭಾವನೆಯೂ ಆ ಭಕ್ತರಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರೂ ಸಮಾನರು. ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರ, ನಾಮದೇವ, ತುಕಾರಾಮ, ಏಕನಾಥ ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ಜನ ಸಂತರು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಈ ಪಂಥವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದ್ದಾರೆ ಉಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವರು ರಚಿಸಿದ ಅಭಂಗಗಳು ಭಂಗವಾಗದ ದಿವ್ಯವಾಣಿಗಳು. ಜನರನ್ನು ಜಾಗೃತಗೊಳಿಸಲು ಅವರ ಅಭಂಗಗಳು ಬಹಳ ನೆರವಾಗಿವೆ. ವಾರಕರಿ ಪಂಥದವರು ಮತ್ತು ಕರ್ನಾಟಕದ ದಾಸರು ಸಮಾಜ ಸುಧಾರಣೆಯ ಸೌಮ್ಯಮಾರ್ಗವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದರು. ದಾಸರು ಸಂತರಿಂದ ಪ್ರಭಾವಗೊಂಡದ್ದನ್ನು ಎಲ್ಲಿಯೂ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳದಿರುವುದು ನಮಗೆ ಆಶ್ಚರ್ಯವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಸಂತರ ಅಥವಾ ದಾಸರ ಪಂಥಗಳು ಸಾಮಾಜಿಕ ಸುಧಾರಣೆಗೆ ಹೋರಾಟ ಅಥವಾ ಚಳವಳಿ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಆಚರಣೆಯೇ ಅವುಗಳ ಸಾಮಾಜಿಕ ಚಳವಳಿಯಾಗಿದೆ.

ದತ್ತ ಪಂಥ : ಈ ಪಂಥದ ಉಪಾಸ್ಯ ದೇವತೆ ದತ್ತಾತ್ರೆಯ. ಬ್ರಹ್ಮ-ವಿಷ್ಣು-ಮಹೇಶ್ವರ ಸೇರಿ 'ದತ್ತಾತ್ರೇಯ' ಜನ್ಮತಾಳಿದ್ದಾನೆಂಬುದು ಪುರಾಣಕಲ್ಪನೆ. ದತ್ತ ಚರಿತ್ರೆ ಪುರಾತನವಾದುದು. ರಾಮಾಯಣ ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ ಈ ದೇವತೆಯ ಉಲ್ಲೇಖವಿದ್ದರೂ ಸಮಗ್ರ ಚರಿತ್ರೆ ವಿರಚಿತವಾಗಿಲ್ಲ. ನಾಥಪಂಥ ಮೂಲದಿಂದ ಈ ಪಂಥ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿದೆ. ನಾಥಪಂಥೀಯ ಏಕನಾಥನೂ ಈ ಪಂಥದ ಅನುಯಾಯಿ ಆಗಿದ್ದನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಗುರುವಿನ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಈ ಪಂಥ ಎತ್ತಿತೋರಿಸುತ್ತದೆ.

ಇದರ ರೂಪ-ಸ್ವರೂಪದ ಬಗ್ಗೆ ಅನೇಕ ಕಲ್ಪನೆಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿವೆ. ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ದತ್ತಾತ್ರೇಯನು ಏಕಮುಖಿಯಾಗಿದ್ದ. ಮುಂದೆ ತ್ರಿಮೂರ್ತಿಯಾಗಿ ಎಂದೋ ಪರಿವರ್ತಿತನಾದ. ಈ ತ್ರಿಮೂರ್ತಿ ಕಲ್ಪನೆಯೂ ತರ-ತರಹದ್ದಾಗಿದೆ. ಈ ತ್ರಿಮೂರ್ತಿ ಸ್ವರೂಪಕ್ಕೆ ಮಹೋಂಜೋದಾರೋ ಉತ್ಖನನದಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಶಿವನ ತ್ರಿಮೂರ್ತಿ ಸ್ವರೂಪದ ಮೂರ್ತಿಯೇ ಕಾರಣವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಬ್ರಹ್ಮ-ವಿಷ್ಣು-ಮಹೇಶ್ವರರ ಸಮನ್ವಯ ಸಾಧಿಸುವ ದೇವತೆಯೆಂದು ದತ್ತನನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡುತ್ತಾರೆ. ಭಾಗವತರು ದತ್ತನು ವಿಷ್ಣುವಿನ ೨೪ ಅವತಾರಗಳಲ್ಲಿ ಆರನೆಯ ಅವತಾರವೆಂದು ಹೇಳಿ ಅವನಿಗೆ ಪೂರ್ಣ ವೈಷ್ಣವ ಸ್ವರೂಪ ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೦೦ ರವರೆಗೆ ಏಕಮುಖಿಯಾಗಿ ಉಪಾಸನೆಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ ಈ ದೇವತೆ ಗುರುಚರಿತ್ರೆಯ ಕಾಲ (೧೬ನೆಯ) ದಿಂದ ತ್ರಿಮುಖಿಯಾಗಿ ಪೂಜೆಗೊಳ್ಳತೊಡಗಿದ. ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯತೆಯ ಅನುಸಾರ ಮುಖ್ಯ ಮೂರ್ತಿ ಎದುರು ಇರುವುದು ಇದರ ವಿಶೇಷತೆ. "ಈ ತ್ರಿಮುಖ ಶಿವನ ಅನುಕರಣೆಯಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮ-ವಿಷ್ಣು-ಮಹೇಶಾತ್ಮಕ ತ್ರಿಮೂರ್ತಿಯು ಉದ್ಭವಗೊಂಡಿದೆ. 'ಉತ್ತರ ಕಾಮಿಕಾಗಮ', 'ರೂಪಾವತಾರ', 'ರೂಪಮಂಡನ', 'ಶಿಲ್ಪರತ್ನ' ಮುಂತಾದ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ತ್ರಿಮೂರ್ತಿಯ ಮೂರ್ತಿಯ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ವರ್ಣನೆ ಬಂದಿದೆ. ಬ್ರಹ್ಮ-ವಿಷ್ಣು-ಮಹೇಶಾತ್ಮಕ ತ್ರಿಮೂರ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರು ಭೇದ ಗೋಚರಿಸುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಶಿವಪ್ರಧಾನ, ಕೆಲವು ವಿಷ್ಣುಪ್ರಧಾನ, ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರಧಾನ ಆಗಿವೆ. ಯಾವ ದೇವತೆಗೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ ನೀಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೋ ಆ ದೇವತೆ ಮಧ್ಯಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಧಾರಾಪುರಿಯ ಜಗತ್ಪ್ರಸಿದ್ಧ ತ್ರಿಮೂರ್ತಿಯು ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರಧಾನವಾಗಿದೆ ಎನ್ನುವುದು ಕೆಲವು ತಜ್ಞರ ಅಭಿಮತವಾದರೆ ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರು ರುದ್ರ ಮತ್ತು ಸೌಮ್ಯವಾದ ಶಿವನ ಎರಡು ಮುಖಗಳು ಮತ್ತು ಉಮೆಯ ಎರಡು ಮುಖವುಳ್ಳ ಶಿವಶಕ್ತಿಯ ಮೂರ್ತಿಯದಾಗಿದೆ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡುತ್ತಾರೆ. ಕೈ. ಗೋಪಿನಾಥರಾವ ಅವರು ತಮ್ಮ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಶಿವಪ್ರಮುಖ ಮತ್ತು ವಿಷ್ಣುಪ್ರಮುಖ ಎಂಬೆರಡು ಬಗೆಯ ತ್ರಿಮೂರ್ತಿಯ ಚಿತ್ರ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ".[೧೦] ಹೀಗೆ ವಿಧವಿಧವಾಗಿ ಈ ಪಂಥದ ದೇವತೆ ರೂಪ-ಸ್ವರೂಪ ತಾಳುತ್ತ ಬಂದಿದೆ. ಈ ಪಂಥವು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ-ಕರ್ನಾಟಕ ಮತ್ತು ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚುರಗೊಂಡಿದ್ದನ್ನು ನಾವು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ವಾರಕರಿ ಸಂಪ್ರದಾಯದಂತೆ ಈ ಪಂಥ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಭೂಮಿಕೆಯನ್ನು ತಳೆಯಲಿಲ್ಲ. ಕಾಲಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಬದಲಾಗುತ್ತ ಬಂದದ್ದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಈಗ ನಾವು ದತ್ತಮಂದಿರಗಳಲ್ಲಿ ಪಾದುಕೆಗಳ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಮೂರ್ತಿಯ ಬದಲಾಗಿ ದತ್ತನ ಪರ್ಯಾಯವೆಂದು ಪಾದುಕೆಗಳು ಪೂಜೆಗೊಳ್ಳುವುದು ಯಾವ ಕಾರಣಕ್ಕೋ ಎಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ನಾಥ ಪಂಥದ ಆಚರಣೆಗಳನ್ನು ಸಮೀಕರಿಸಿಕೊಂಡು ಬೆಳೆದ ಈ ಪಂಥ ಮುಂದೆ ಮುಸಲ್ಮಾನ ಧರ್ಮದ ಕೆಲ ಆಚರಣೆಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಸಮನ್ವಯ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸುತ್ತಲೇ ಸ್ವತಂತ್ರ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಹೊಂದುವುದು ಈ ಧರ್ಮದ ವಿಶೇಷತೆ. ಮುಸಲ್ಮಾನ ಅರಸರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಾಶ್ರಮ ಧರ್ಮ ಅವನತಿ ಕಂಡಿತು. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ದತ್ತಪಂಥವು ಮುಸ್ಲಿಂ ಧರ್ಮದ ಜೊತೆಗೆ ಸಂಧಾನ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮವನ್ನು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸುವ

ಆಲೋಚನೆ ಹೊಂದಿತ್ತು ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಮಂದಿರಗಳಲ್ಲಿ ಧೂಪ ಹಾಕುವುದು, ಪಾದುಕೆಗಳನ್ನು ಪೂಜಿಸುವುದು ಇವು ಸಂಧಾನದ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳೇ ಆಗಿವೆ. ಸಮಯ ಸಿಕ್ಕಾಗ ಮತ್ತೆ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮದ ಪುನರುತ್ಥಾನ ಕೈಕೊಳ್ಳುವುದು ನಡೆದೇ ಇತ್ತು. ನರಸಿಂಹ ಸರಸ್ವತಿ, ಶ್ರೀಪಾದ, ಶ್ರೀವಲ್ಲಭರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಪಂಥದ ಮಡಿವಂತಿಕೆ ಹೆಚ್ಚಿತು. ವಾಸುದೇವಾನಂದ ಸರಸ್ವತಿ (ಟೇಂಬೆ ಮಹಾರಾಜ) ಕಾಲದಲ್ಲಂತೂ ಈ ಕರ್ಮಠತನ ಪರಾಕಾಷ್ಠೆಗೆ ತಲುಪಿತು. ಸಮನ್ವಯ ಸಾಧಿಸಲು ಕೆಲ ಮುಸಲ್ಮಾನ ಅನುಯಾಯಿಗಳೂ ಈ ಪಂಥದಲ್ಲಿದ್ದುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಅವಧೂತ ಫಕೀರ, ಮಲಂಗ ರೂಪದಲ್ಲಿ ದತ್ತಾತ್ರಯ ಪ್ರಕಟಗೊಳ್ಳುವುದು ಈ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿಯೇ. "ಇಸ್ಲಾಮಿ ಸತ್ತೆಯನ್ನು ಉರುಳಿಸುವುದು ಅಸಾಧ್ಯವೆಂದಾಗ ದತ್ತ ಸಂಪ್ರದಾಯವು ಇಸ್ಲಾಂ ಹಾಗೂ ವೈದಿಕ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ತರುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿತು. ಗುರುಚರಿತ್ರದ ೧೪ ಮತ್ತು ೫೦ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಯವನರ ಉಲ್ಲೇಖ ಬರುತ್ತದೆ. ೫೦ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಗೊಂಡಿರುವ ಇಸ್ಲಾಮಿ ಸತ್ತಾಧೀಶನೆಂದರೆ ಬೀದರಿನ ಎರಡನೆಯ ಅಲ್ಲಾವುದ್ದೀನ ಶಹಾ ಬಹಮನಿ ಆಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ಚಿ.ವಿ. ವೈದ್ಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ".[೧೧]

'ಗುರುಚರಿತ್ರ, 'ದತ್ತಪ್ರಬೋಧ', 'ದತ್ತಮಹಾತ್ಮ್ಯ', 'ಗುರುಲೀಲಾಮೃತ' ಇವು ದತ್ತಪಂಥದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ವಿವರಿಸುವ ಪ್ರಮುಖ ಗ್ರಂಥಗಳು. 'ಗುರುಚರಿತ್ರ'ವು ಈ ಪಂಥದ ಅತ್ಯಂತ ಪೂಜ್ಯನೀಯ ಗ್ರಂಥವಾಗಿದೆ. ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಿದವರು ಸರಸ್ವತಿ ಗಂಗಾಧರರು. ಇವರ ಕಾಲ ಸುಮಾರು ೧೫ನೆಯ ಶತಮಾನ. ಇವರ ಮಾತೃಭಾಷೆ ಕನ್ನಡ. 'ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ನನ್ನದಲ್ಲ' ಎಂದು ಅವರೇ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಯ ಮೇಲೆ ಕನ್ನಡದ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ನಾವಿಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಒಬ್ಬ ಕನ್ನಡಿಗ ಮರಾಠಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಗ್ರಂಥ ರಚಿಸುತ್ತಾನೆ ಮತ್ತು ಆ ಗ್ರಂಥವು ದತ್ತಪಂಥದ 'ವೇದಗ್ರಂಥ'ವೆಂದು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವುದು ಇಲ್ಲಿಯ ವಿಶೇಷತೆಯಾಗಿದೆ. ಸಮಕಾಲೀನ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಈ ಗ್ರಂಥ ನಿರ್ದೇಶಿಸುತ್ತದೆ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಅದು ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿದೆ.

ದತ್ತ ಪಂಥದ ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಮುಖ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿವೆ. ೧) ಶ್ರೀಕ್ಷೇತ್ರ ಮಾಹೂರ. ೨) ಶೀಕ್ಷೇತ್ರ ಔದುಂಬರ. ೩) ಶ್ರೀಕ್ಷೇತ್ರ ನರಸೋಬಾವಾಡಿ. ೪) ಶ್ರೀಕ್ಷೇತ್ರ ಗಾಣಗಾಪೂರ.

೧) ಶ್ರೀಕ್ಷೇತ್ರ ಮಾಹೂರ : ಮಾಹೂರವು ಮರಾಠಾವಾಡಾ ಮತ್ತು ವಿದರ್ಭದ ಗಡಿಯಲ್ಲಿಯ ಅದಿಲಬಾದ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕಿನವಟ ತಾಲೂಕಿನ ಒಂದು ಗ್ರಾಮ. ಇದು ದಟ್ಟವಾದ ಅರಣ್ಯದಿಂದ ಸುತ್ತುವರಿದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಪೈನಗಂಗೆ ಹರಿಯುತ್ತಾಳೆ. ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕವಾಗಿ ಧಾರ್ಮಿಕವಾಗಿ ತುಂಬ ಮಹತ್ವ ಪಡೆದ ಸ್ಥಾನವಾಗಿದೆ. ಈ ಊರು ರೇಣುಕೆಯ ಸ್ಥಾನವೂ ಆಗಿದೆ. ಮಾಹೂರವನ್ನು ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾತಾಪುರ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ರೇಣುಕಾ ಮಾತೆಯು ಇಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದರಿಂದ ಈ ಹೆಸರು ಬಂದಿರುವುದು. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಮೂರುವರೆ ಶಕ್ತಿ ಪೀಠಗಳಲ್ಲಿ ಇದೂ ಒಂದಾಗಿದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ರೇಣುಕಾ ಭಕ್ತರು ಕರ್ನಾಟಕದಿಂದ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬರುತ್ತಾರೆ. ರೇಣುಕಾ ಮಂದಿರದಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪದೂರ ಹೋದರೆ ಅಲ್ಲಿ ದತ್ತ ಮಂದಿರವಿದೆ. ಗುಡಿಯು ಚಿಕ್ಕದಾದರೂ ಮನೋಹರವಾಗಿದೆ. ಏಕಮುಖಿ

ದತ್ತ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಗೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಈ ದೇವಸ್ಥಾನದ ಚರಿತ್ರೆ ೮ನೆಯ ಶತಮಾನಕ್ಕೆ ಹಿಂದೆ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಮಂದಿರವು ೧೩ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾಹೂರವು ದೊಡ್ಡ ಪಟ್ಟಣವಾಗಿತ್ತು ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

"ದತ್ತಾತ್ರೇಯನ ಸಾನಿಧ್ಯದಿಂದ ಮಾಹೂರ ಗುರುಭೂಮಿಯಾಗಿದೆ. ರೇಣುಕಾ ಮಾತೆಯ ವಾಸ್ತವ್ಯದಿಂದಾಗಿ ಅದು ಮಾತೃಭೂಮಿಯಾಗಿದೆ. ದಾಸೋಪಂಥ ವಿಷ್ಣುದಾಸ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರದ ಸ್ಮೃತಿಯಿಂದಾಗಿ ಅದು ಸಂತ ಭೂಮಿ ಯಾಗಿದೆ. ಏಕಾಂತ ಮತ್ತು ಪ್ರಸನ್ನ ನಿಸರ್ಗದಿಂದಾಗಿ ಅದು ಸ್ವಯಂಭೂ ತಪೋಭೂಮಿಯಾಗಿದೆ. ಇದು ಧರ್ಮಕ್ಷೇತ್ರ ವಾಗಿದ್ದೂ 'ಭಕ್ತಿಯ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ' ನಡೆಸುವ ಹೇಸಿಗೆ ದೃಶ್ಯ ಇಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ಮನೋಬಲವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವ ಉತ್ತುಂಗ, ಭವ್ಯ ಪರ್ವತಗಳಿವೆ. ಹಚ್ಚಹಸಿರಾದ ಗಿರಿಕಂದರಗಳಿವೆ. ಹೂ-ಹಣ್ಣು-ಎಲೆಗಳ ವನರಾಶಿಯಿದೆ. ನೀರಡಿಕೆ ತಣಿಸುವ ಜಲಸಂಚಯವಿದೆ. ಸುಖ-ಶಾಂತಿಯ ಠೇವು ಇರುವ ಪುರಾತನ ಸ್ಮಾರಕಗಳಿವೆ!"(೧೨)

ಈ ಕ್ಷೇತ್ರವು ಕರ್ನಾಟಕದ ಭಕ್ತರ ಮೇಲೆ ತುಂಬ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದುದಾಗಿದೆ.

೨) ಔದುಂಬರ ಕ್ಷೇತ್ರ : ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಸಾಂಗಲಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂದು ಪವಿತ್ರ ಸ್ಥಳ ಔದುಂಬರ ಕ್ಷೇತ್ರ. ಇದು ಕೃಷ್ಣಾನದಿಯ ತಟದಲ್ಲಿದೆ. ನೃಸಿಂಹ ಸರಸ್ವತಿಯವರು ವಾಸಮಾಡಿದ ಸ್ಥಳ ಇದಾಗಿದೆ. ೧೫ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಇವರು ಇಲ್ಲಿ ಚಾತುರ್ಮಾಸವನ್ನು ಕೈಕೊಂಡರು. ಇಲ್ಲಿಯ ನಿಸರ್ಗರಮ್ಯವಾದ ಸ್ಥಾನ ಔದುಂಬರ ಮರಗಳಿಂದ ಸುತ್ತು ವರಿಯಲ್ಪಟ್ಟಿತ್ತು. ಇಂಥ ಭೂರಮೆಯ ಮಡಿಲಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣೆಯ ತಟದಲ್ಲಿ ಇವರು ವಾಸಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಈ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಮಹತ್ವ ಬಂದಿದೆ. ಔದುಂಬರ ವೃಕ್ಷದ ಕೆಳಗೆ ನರಸಿಂಹ ಸರಸ್ವತಿಯವರು ವಿಶ್ರಾಂತಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿದ್ದರಿಂದಲೇ ಮುಂದೆ ಔದುಂಬರ ಗಿಡ ಪವಿತ್ರವಾಯಿತು. ಮಂದಿರವು ಚಿಕ್ಕದಾಗಿದೆ. ಶ್ರೀಯ ಪಾದುಕೆಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಪೂಜೆಗೊಳ್ಳುತ್ತಿವೆ. ಬೆಳಗಾವಿಯ ವ್ಯಾಪಾರಿಯೊಬ್ಬರು ೧೮೯೬ರಲ್ಲಿ ಮಂದಿರದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ, ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಪಡಸಾಲೆ ಕಟ್ಟಿಸಿದರು ಎಂಬ ಉಲ್ಲೇಖ ಢೇರೆಯವರ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿದೆ. ವರ್ಣಾಶ್ರಮ ಧರ್ಮದ ಕಟ್ಟುನಿಟ್ಟಾದ ಆಚರಣೆಗಳನ್ನು ನೃಸಿಂಹ ಸರಸ್ವತಿಯವರು ಆರಂಭಿಸಿದರು ಎಂಬುದನ್ನು ನಾವು ಈಗಾಗಲೇ ನೋಡಿದ್ದೇವೆ. ದತ್ತಮಂದಿರ ಮತ್ತ ಔದುಂಬರ ವೃಕ್ಷದ ಸಮೀಕರಣ ಇಲ್ಲಿಂದಲೇ ಆರಂಭವಾಯಿತು ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಕ್ಷೇತ್ರವೂ ಕರ್ನಾಟಕದ ಭಕ್ತರನ್ನು ಅಪಾರವಾಗಿ ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಸೀಮೆಗೆ ಇದು ಬಹಳ ದೂರವೇನಿಲ್ಲ ಎಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು.

೩) ಶ್ರೀಕ್ಷೇತ್ರ ನರಸೋಬಾವಾಡಿ : ಕೊಲ್ಲಾಪೂರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಶಿರೋಳ ತಾಲೂಕಿನ ಒಂದು ಪವಿತ್ರಸ್ಥಳ ನರಸೋಬಾವಾಡಿ. ಇದು ಕೃಷ್ಣಾ ಪಂಚಗಂಗಾ ನದಿಗಳ ಸಂಗಮಸ್ಥಾನವಾಗಿದೆ. ನೃಸಿಂಹ ಸರಸ್ವತಿಯವರು ಇಲ್ಲಿ ಹನ್ನೆರಡು ವರ್ಷ ವಾಸ್ತವ್ಯ ಮಾಡಿ ಈ ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಪುನೀತಗೊಳಿಸಿದರು. ಟೇಂಬೆ ಸ್ವಾಮಿಯ ಸ್ಮೃತಿಮಂದಿರವೂ ಇಲ್ಲಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ರೀತಿಯ ಧಾರ್ಮಿಕ ಆಚರಣೆಗಳು ಜರುಗುತ್ತವೆ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಇಲ್ಲಿಯ ಅರ್ಚಕರು. ಮಡಿಮೈಲಿಗೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಪಾಲಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಸೀಮೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಈ ದತ್ತ ಮಂದಿರವಿರುವದರಿಂದ ಸಾವಿರಾರು ಭಕ್ತರು

ಕರ್ನಾಟಕದಿಂದ ನಿತ್ಯ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬರುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿಯೂ ಪಾದುಕೆಗಳೇ ಪೂಜೆಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಮೇಲೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಮೇಲೆ ಈ ದತ್ತಕ್ಷೇತ್ರ ಪ್ರಭಾವ ಮೂಡಿಸಿದೆ.

೪) ಶ್ರೀಕ್ಷೇತ್ರ ಗಾಣಗಾಪುರ : ಈ ಕ್ಷೇತ್ರದ ವಿಶೇಷತೆಯೆಂದರೆ ಇದು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿದೆ. ಇದು ಕರ್ನಾಟಕದ ಗುಲಬರ್ಗಾ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಭೀಮಾ-ಅಮರಜೆ ನದಿಗಳ ಸಂಗಮ ಸ್ಥಾನವಾಗಿದೆ. ಪವಿತ್ರವಾದ ಈ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ನೃಸಿಂಹ ಸರಸ್ವತಿಯವರು ಆಗಮಿಸುತ್ತಾರೆ. ನರಸೋಬಾವಾಡಿಯಿಂದ ಅವರು ನೇರವಾಗಿ ಗಾಣಗಾಪುರಕ್ಕೆ ಬಂದು ವಾಸಮಾಡು ತ್ತಾರೆ. ಸುಮಾರು ೨೦ ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ಅವರು ಇಲ್ಲಿ ವಾಸ್ತವ್ಯ ಮಾಡಿದ್ದರ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ತ್ರಿಮೂರ್ತಿಯು ಪಾದುಕೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಪೂಜೆಗೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವನು. ಇಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟತೀರ್ಥಗಳಿವೆ. ಇವೂ ಈ ಸ್ಥಳದ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಇನ್ನಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿಸಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ದತ್ತದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಿಂದ ನಿತ್ಯ ಭಕ್ತರು ಹೇರಳ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ.

ಈ ಎಲ್ಲ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳನ್ನು ಅವಲೋಕಿಸಿದಾಗ ದತ್ತ ಮಹಿಮೆಯು ಕರ್ನಾಟಕದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಹತ್ವ ಪಡೆದುದರ ಬಗ್ಗೆ ಸಾಕ್ಷಿ ನೀಡುತ್ತದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಗಾಣಗಾಪೂರ, ಬಾಬಾಬುಡನಗಿರಿ (ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು) ಇವು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ದತ್ತ ಸ್ಥಾನಗಳಾಗಿವೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಊರು-ಊರುಗಳಲ್ಲಿ, ಗಲ್ಲಿ-ಗಲ್ಲಿಗಳಲ್ಲಿ ದತ್ತ ಮಂದಿರಗಳನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಗುರ್ಲಹೊಸೂರಿನ ಚಿದಂಬರ ದೀಕ್ಷಿತ, ಬಾಳೇಕುಂದ್ರಿಯ ಪಂತ ಮಹಾರಾಜರು ದತ್ತ ಪರಂಪರೆಯ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಉಪಾಸಕರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಮೂಡಲಗಿ ಎಂಬುದು ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಗೋಕಾಕ ತಾಲೂಕಿನ ಒಂದು ಊರು. ಅಲ್ಲಿಯ ಮಠದ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ದತ್ತ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಆಚರಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಮೂಡಲಗಿ ಪರಂಪರೆಯ ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ 'ದೇಶಿಕ ಚರಿತ್ರೆ' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥ ರಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ರಚಿಸಿದ ಕವಿಯ ಹೆಸರು ಗುರುನಾಥ. ಇದು 'ಗುರುಚರಿತ್ರ'ದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದು. ಈ ಕವಿಯು ದತ್ತ ಸಂಪ್ರದಾಯದವನಾಗಿದ್ದಾನೆ.

"ಆದರೆ ಇದಕ್ಕಿಂತ ಮಹತ್ವದ ಆಧಾರವೆಂದರೆ 'ದೇಶಿಕಚರಿತ್ರೆ'ವು. ಈ ಚರಿತ್ರೆಯ ಕರ್ತೃ ಗುರುನಾಥನು ದತ್ತ ಸಂಪ್ರದಾಯದವನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅವನ ಗುರುನಾಥನೆಂಬ ಹೆಸರು ಇದಕ್ಕೆ ಒಳ್ಳೆಯ ನಿದರ್ಶನವಾಗಿದೆ. ಗ್ರಂಥಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಅವನು ಶ್ರೀಪಾದವಲ್ಲಭರಿಗೆ ವಂದಿಸುವನು. ಅದರಂತೆ ನರಸಿಂಹಸರಸ್ವತಿ ಆರಾಧ್ಯ ಗುರು ಎಂದೂ ಹೇಳುವನು. ತನ್ನ ಗುರು ಶಿವಬೋಧನು 'ತ್ರೈಮೂರ್ತಿಜಾ ಅವತಾರೂ' ಆಗಿದ್ದುದು ಅವನಿಗೆ ಖಚಿತವೆನ್ನಿಸಿದೆ. ಬ್ರಹ್ಮರಾಕ್ಷಸನಿಗೆ ಮುಕ್ತಿ, ಮೃತಸಂಜೀವನ, ಕುಳಿತ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿಯೇ ಶ್ರೀಶೈಲ ದರ್ಶನ ಮಾಡಿಸುವ, ಸ್ವಲ್ಪ ಅನ್ನದಿಂದ ಎಷ್ಟೋ ಜನರಿಗೆ ಉಣಿಸುವ, ವಾದದಲ್ಲಿ ಪಂಡಿತರನ್ನು ಪರಾಭವತಗೊಳಿಸುವ, ಬಂಜೆಗೆ ಪುತ್ರಲಾಭವನ್ನು ದಯಪಾಲಿಸುವ ಅನೇಕ ಲೀಲೆಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ 'ಗುರುಚರಿತ್ರೆ'ಯ ಅಧಿಕ ಪ್ರಭಾವವಿದೆ. ಅದರ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಮೂಡಲಗಿ ಸ್ವಾಮಿ ದತ್ತಾವತಾರಿಗಳಾಗಿದ್ದಾರೆಂಬ ಶ್ರದ್ಧೆ ಕೆಲವೊಂದು ಸಲ ಪ್ರಕಟವಾಗಿಯೂ ಹಲವುಸಲ ಅಪ್ರಕಟವಾಗಿಯೂ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿದೆ."[೧೩] ಕನ್ನಡದ ಕವಿಗಾರುಡಿಗ ಬೇಂದ್ರೆಯವರಂತೂ ದತ್ತನ

ಪರಮಶಿಷ್ಯರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಅವರ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಈ ಅವಧೂತ ಪ್ರಜ್ಞೆ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಲೇ ಇದೆ. ಈ ಪಂಥವು ಶುದ್ಧವೈಷ್ಣವರೂಪ ತಾಳತೊಡಗಿದ್ದರಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯರು ಈ ಪಂಥದಿಂದ ಮುಖತಿರುವಿದರು. ಇದರ ಕಾರ್ಯಕ್ಷೇತ್ರ ಸೀಮಿತ ಮತ್ತು ದೃಷ್ಟಿಕೋನ ಸಂಕುಚಿತವಾಗುತ್ತ ಹೋದದ್ದರಿಂದ ಈ ಪಂಥ ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಲಿಲ್ಲ.

ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ರಾಮದಾಸೀ ಪಂಥದ ಯಾವ ಪ್ರಭಾವವೂ ನಮ್ಮ ಧರ್ಮದ ಮೇಲೆ ಆದುದನ್ನು ನಾವು ಕಾಣಲಾರೆವು. ಕರ್ನಾಟಕದ ಮಾಧ್ವಮತದ ಪ್ರಭಾವವೇ ಆ ಪಂಥದ ಮೇಲೆ ಆದುದನ್ನು ನಾವು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಹೀಗೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರವು ಕರ್ನಾಟಕದ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಪಂಥೀಯ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಕೆಲ ಕಡೆ ಇನ್ನೂ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ.

ಆರಾಧ್ಯದೈವಗಳು :

ಕೊಲ್ಲಾಪೂರವು ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾತಾಪುರ ಎಂದು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿತ್ತು. 'ಲೀಳಾಚರಿತ್ರೆ'ಯಲ್ಲಿ ಇದರ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಕರವೀರನಿವಾಸಿನಿ ಮಾತಾ ಮಹಾಲಕ್ಷ್ಮೀಯು ಈ ಊರಿನ ಆರಾಧ್ಯ ದೇವತೆ. ಕೊಲ್ಲಾಪೂರದ ಮಹಾಲಕ್ಷ್ಮೀ ಮಂದಿರವು ಅತ್ಯಂತ ಪುರಾತನವಾಗಿದೆ. ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇದು ಕನ್ನಡದ ಪ್ರದೇಶವೇ ಆಗಿದ್ದರಿಂದ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಮಹಾಲಕ್ಷ್ಮೀಯು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಶಕ್ತಿದೇವತೆಯಾಗಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಳು. ಸಾಡೇತೀನ ಶಕ್ತಿಪೀಠಗಳಲ್ಲಿ ಇದೂ ಒಂದು ಪೀಠವಾಗಿದೆ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಸಾಡೇತೀನ (ಮೂರೂವರೆ) ಶಕ್ತಿಪೀಠಗಳೆಂದು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಪೀಠಗಳೆಂದರೆ- ೧) ತುಳಜಾಪುರದ ತುಳಜಾಭವಾನಿ ೨) ಮಾಹುರದ ರೇಣುಕೆ ೩) ಕೊಲ್ಲಾಪೂರದ ಮಹಾಲಕ್ಷ್ಮೀ ೪) ವಣೀಯ ಸಪ್ತಶೃಂಗಿ. ಈ ಎಲ್ಲ ಮೂರೂವರೆ ಶಕ್ತಿಪೀಠಗಳ ಪ್ರಭಾವ ಕರ್ನಾಟಕದ ಮೇಲಾದದ್ದನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುವಂತಿಲ್ಲ.

ಕೊಲ್ಲಾಪುರದ ವಾಡಿ ರತ್ನಾಗಿರಿಯ ಜ್ಯೋತಿಬಾ ಮತ್ತು ಪುಣೆಯ ಜೇಜೂರಿನ ಖಂಡೋಬಾ ಈ ಎರಡು ದೇವತೆಗಳು ಮರಾಠಿ ಜನರ ಶ್ರದ್ಧಾಸ್ಥಾನವಾಗಿರುವಂತೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಭಕ್ತರ ಶ್ರದ್ಧಾಸ್ಥಾನಗಳೂ ಆಗಿವೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ತುಂಬೆಲ್ಲ ಈ ದೇವರ ಮಂದಿರಗಳನ್ನು ನಾವು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ತುಂಬೆಲ್ಲ ಈ ದೇವತೆಗಳ ಅನುಯಾಯಿಗಳು ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಇಬ್ಬರೂ ದೇವತೆಗಳು ಶಿವೋಪಾಸನೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದವುಗಳಾಗಿವೆ. ಜಾತ್ಯಾತೀತ ದೇವತೆಗಳೆಂದು ಈ ದೇವತೆಗಳು ಪೂಜನೀಯವಾಗಿವೆ ಮತ್ತು ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿವೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಮಂಗಸೂಳಿ ಮಲ್ಲಯ್ಯ, ಮೈಲಾರದೇವ ಮುಂತಾದ ಸ್ಥಳಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಸೊಲ್ಲಾಪುರದ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರನ ಸ್ಥಾನವೂ ಕರ್ನಾಟಕದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದ ದೇವತೆಯಾಗಿದೆ. ಬನಪುರಿಯ ನಾಯಿಕಬಾ, ಸಾಂಗವಾಡೆಯ ನರಸೋಬಾ, ಪಟ್ಟಣಕಡೋಲಿಯ ಬೀರೋಬಾ, ವಿಠೋಬಾ, ಅದಮಾಪುರದ ಬಾಳೂಮಾಮಾ, ಅರಣ್ಯಸಿದ್ಧ ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ದೇವತೆಗಳು ಕರ್ನಾಟಕ ಭಕ್ತರನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತವೆ. ಗುಡ್ಡಾಪೂರದ ದಾನಮ್ಮ ದೇವಿಯೂ ಈ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಜನಪ್ರಿಯ ದೇವತೆಯೆಂದು ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧಳಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಇಂದು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಅನೇಕ ಭಕ್ತರು

ನಿತ್ಯದರ್ಶನ ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ಜತ್ತ ತಾಲೂಕಿನ ಒಂದು ಹಳ್ಳಿಯಾಗಿದೆ.

"ಜತ್ತ ತಾಲೂಕಿನ ಗುಡ್ಡಾಪುರ ದಾನಮ್ಮ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಶಾಸನಗಳಿವೆ. ಇದು ಮೂಲತಃ ದಾನಮ್ಮನ ದೇವಾಲಯವಲ್ಲ; ಇವಳ ಆರಾಧ್ಯದೈವ ಸೋಮನಾಥನ ದೇವಾಲಯ. ಗುಡ್ಡಾಪೂರ ದಾನಮ್ಮ, ನಾವಿದಿಗೆ ಗುಡ್ಡವ್ವೆ ಬೇರೆಯೆಂದೂ ಒಂದೇ ಎಂದೂ ಕೆಲವರು ಸಂದೇಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಸಂದೇಹಕ್ಕೆ ಉತ್ತರ ಕೊಡುತ್ತಿವೆ ಈ ಶಾಸನಗಳು. ಇಲ್ಲಿ ಈ ಊರನ್ನು ನಾಯಿಂತಿಗೆ ಎಂದೂ ಇಲ್ಲಿಯ ಶರಣೆಯನ್ನು ಗುಡ್ಡವ್ವೆಯೆಂದೂ ಹೇಳಿರುವದರಿಂದ ಈಗಿನ ಗುಡ್ಡಾಪುರ ಎಂಬುದರ ಸರಿಯಾದ ಹೆಸರು ನಾವಿದಿಗೆಯ ಗುಡ್ಡವ್ವೆಯೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಗುಡ್ಡವ್ವೆ ಕಾರಣವಾಗಿ ನಾವಿದಿಗಿಗೆ ಗುಡ್ಡಾಪುರವೆಂದು, ದಾನಗುಣ ಕಾರಣವಾಗಿ ಇವಳಿಗೆ ದಾನಮ್ಮ ಎಂದೂ ಹೆಸರುಗಳು ರೂಢಿಗೆ ಬಂದು ಗುಡ್ಡಾಪುರ ದಾನಮ್ಮ ಎಂಬುದು ಇಂದು ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿದೆ."[೧೪] ಇದು ಗುಡ್ಡಾಪುರದ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಾಗಿದೆ. ಮೂಲದೇವತೆ ಸೋಮನಾಥ. ಗುಡ್ಡವ್ವೆ ಶರಣೆ ಮತ್ತು ಆ ದೇವತೆಯ ಭಕ್ತೆ. ಇಂದು ಅವಳೇ ಪ್ರಮುಖ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವುದು ಕಾಲದ ಬದಲಾವಣೆ.

ಇಂದು ಕರ್ನಾಟಕ–ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಗಣಪತಿಯ ಪೂಜೆ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕವಾಗತೊಡಗಿದೆ. ಸರ್ವಧರ್ಮದವರನ್ನು ಒಂದೇ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬರಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ದೇವತೆ ಗಣಪತಿ. ಪುರಾತನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದ್ದ ದೇವತೆಯಾದ ಗಣಪತಿ ಆಧುನಿಕ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದಾನೆ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಅಷ್ಟಗಣಪತಿಗಳು ಕರ್ನಾಟಕದ ಭಕ್ತರನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತವೆ. ರತ್ನಾಗಿರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ 'ಗಣಪತಿಪುಳೆ'ಯು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಗಣಪತಿ ಮಂದಿರ ಕರ್ನಾಟಕದವರ ಆಕರ್ಷಣೆಯ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದೆ. ೧೨ ಜ್ಯೋತಿರ್ಲಿಂಗಗಳ ಪೈಕಿ ಐದು ಜ್ಯೋತಿರ್ಲಿಂಗಗಳು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದು ಎಲ್ಲ ಭಕ್ತರನ್ನು ಅವು ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತಿವೆ.

ಬೆಳಗಾವಿ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ವೈಜನಾಥ ಮಂದಿರವು ಅತ್ಯಂತ ಪುರಾತನವಾದ ಮಂದಿರವಾಗಿದೆ. ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲಿರುವ ಈ ಮಂದಿರವು ಪ್ರಕೃತಿಯ ರಮ್ಯಸ್ಥಳದಿಂದ ಅತ್ಯಂತ ಮನಮೋಹಕವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕರ್ನಾಟಕದ ಭಕ್ತರು ಬರುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ. ವಿಚಿತ್ರವೆಂದರೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಪೂಜಾರಿಗಳು ಕನ್ನಡಿಗರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಇದ್ದುದು ಪಂಢರಪುರದ ವಿಠಲನ ಭಕ್ತಿ. ವಿಠಲನು ಕನ್ನಡಿಗನೆಂದು ಎಷ್ಟು ಹೇಳಿದರೂ ಅವನು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ನಿವಾಸಿಯೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಇಂದು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿರುವ ವಿಠಲ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಪ್ರಭಾವವೆಂದು ಎನ್ನದೆ ಗತಿಯಿಲ್ಲ. ಕರ್ನಾಟಕದ ವಿಠಲನೆಂದು ನಾವು ಎಷ್ಟೇ ಹೇಳಿಕೊಂಡರೂ ವಿಠಲನು ಬೆಳೆದದ್ದು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿಯೇ ಅಲ್ಲವೆ? ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರವು ವಿಠಲನನ್ನು ಜಗದೆತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಸಿದೆ. ಅಂದರೆ ವಿಠಲ ಭಕ್ತಿಯು ಪರಾಕಾಷ್ಠಕ್ಕೆ ತಲುಪಲು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರವೇ ನಿಸ್ಸಂದಿಗ್ಧವಾಗಿ ಕಾರಣೀಭೂತವಾಗಿದೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಪಂಢರಪುರವು ಇಂದು ವಿಠಲನ ಪುಣ್ಯಸ್ಥಳವಾಗಿದೆ. ಭಗವಂತನು ಸೀಮಾತೀತನೆಂಬುದು ಆಮೇಲಿನ ಮಾತು. ವಿಠಲನ

ಸಂಕೇತಿಸುವಂತಿದೆ. 'ಓವನಿಗೆ' ಮತ್ತು 'ಓವೀ'ಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧ ಇರಬೇಕು ಎಂದು ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಪಂಪನ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಮರಾಠಿ ಶಬ್ದಗಳು ಪ್ರಯೋಗಗೊಂಡಿದ್ದು (ಅರೇ ಹೊಯ್) ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮರಾಠಿಯ ಅಸ್ತಿತ್ವ ಗಟ್ಟಿಗೊಳ್ಳತೊಡಗಿತ್ತು ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ೧೨ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮೂರನೆಯ ಚಾಲುಕ್ಯ ಸೋಮೇಶ್ವರನ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೨೭–೧೧೩೯) 'ಅಭಿಲಷಿತಾರ್ಥ ಚಿಂತಾಮಣಿ' ಅಥವಾ ಮಾನಸೋಲ್ಲಾಸ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಮರಾಠಿ ಜನಪದ ಗೀತೆಗಳು ಉಕ್ತವಾಗಿವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಎಂಟನೆಯ ಶತಮಾನಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹಿಂದೆಯೇ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರೀ ಪ್ರಾಕೃತದಲ್ಲಿ 'ಗಾಥಾಸಪ್ತಶತಿ'ಯೇ ಮೊದಲಾಗಿ ಹಲವಾರು ಕಾವ್ಯಗಳು ರಚನೆಗೊಂಡಿದ್ದವು ಎಂಬುದನ್ನು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮತ್ತು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸಾರಸ್ವತ ಎಂಬ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪು.ಗ. ಸಹಸ್ರಬುದ್ಧೆ ಮತ್ತು ವಿ.ಲ. ಭಾವೆ ಅವರು ದಾಖಲಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಗಾಥಾಸಪ್ತಶತಿಯ ಹೊರತಾಗಿ ಉಳಿದುವು ಅನುಪಲಬ್ಧವಾಗಿವೆ.

ಅದೇ ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಬಸವಣ್ಣ, ಪ್ರಭುದೇವ, ಸಿದ್ಧರಾಮ ಮುಂತಾದ ಶರಣರು ತಮ್ಮ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಮರಾಠಿ ಪದಗಳನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದನ್ನು ನಾವು ನೋಡುತ್ತೇವೆ.

ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೧೦ರಲ್ಲಿ ಹೊಯ್ಸಳ ಬಲ್ಲಾಳನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ಜನ್ನಕವಿ ತನ್ನ ಅನಂತನಾಥ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ "ಉಠೀ ಉಠೀ ಮಾಗಾ ಬೈಸ, ಜಾ ತೂ ಹಳೂ ಹಳೂ" (ಏಳು, ಏಳು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳು, ನೀ ಸಾವಕಾಶವಾಗಿ ಮುಂದು ನಡೆ) ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ.

ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೩೬ರ ಆರಡಯ್ಯನ ಕಬ್ಬಿಗರ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ "ಝಾರೇ ಝಾರೇ, ಹಳೂರೆ ಹೋ ಹೋ ಮಝು" ಎಂಬ ಮರಾಠಿ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ.

"ಹೊಯ್ಸಳ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳದ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಮೈಲುಂಗೀ ವಿದ್ಯಾಪೀಠದಲ್ಲಿ ಆರ್ಯ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಕಲಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅಂದರೆ ಅಲ್ಲಿ ಮರಾಠಿಯನ್ನು ಕಲಿಯುವ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳೂ ಇರಬೇಕು."(೧೫)

ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳದ ಶಾಸನೋಕ್ತ ಮರಾಠಿ ವಾಕ್ಯವಂತೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವೇ ಆಗಿದೆ. ನಾವು ದಾಸರ ಕೀರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ ಮರಾಠಿಯ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ ಭಾರತದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಮರಾಠಿಯು ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕವನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಲು ಆರಂಭಮಾಡಿತ್ತು. ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಹೀಗಾಗಿ ಅನೇಕ ಮರಾಠಿ ಪದಗಳು ಬಳಕೆಗೊಂಡಿವೆ. ಉದಾ: ಜಾಣಪಣ, ವಿಸ್ತಾರಪಣ, ಶೌರ್ಯಪಣ, ಆದರಣೆ, ಘಡವಣೆ, ವಿಸ್ತಾರಣೆ, ಪತಿಕರಿಸು (ಪತಕರಣೆ), ನಿವಡಿಸು (ನಿವಡಣೆ) ಮುಂತಾದವು.

೧೫ ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಚಾಮರಸನ ಪ್ರಭುಲಿಂಗಲೀಲೆಯಲ್ಲಿ –

ಕಾಳುಮತಿಗಳಿನಿತು ಬುದ್ಧಿಯ
ಹೇಳಿದರೆ ಫಲವೇನು ಸಾಕೀ
ಖೂಳಿಗಾನಿನ್ನೇನ ಮಾಡುವೆ ವಿಮಳೆ ಕೇಳೆಂದ.

ಇಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಾದ 'ಖೂಳಿ' ಎಂದರೆ ಮರಾಠಿ ಪದ 'ಖುಳೀ' ಇದರರ್ಥ 'ಹುಚ್ಚಿ' ಎಂದು.

೧೬ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯದ ರತ್ನಾಕರವರ್ಣಿಯ ಭರತೇಶವೈಭವದಲ್ಲಿ –

ಅಕ್ಕಾ ನೀನಾಡಿದ ನುಡಿಯೆಲ್ಲ ನೃಪತಿಗೆ
ತಕ್ಕವಲ್ಲದೆ ಟೌಳಿಯುಂಟೆ
ಮುಕ್ಕೊಡೆಯನ ಹಿರಿಯ ಪುತ್ರಗೆ ದಶ
ದಿಕ್ಕಿನೊಳೆಣೆಯಹರಾರು.

ಇಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಾದ '**ಟೌಳಿ**' ಎಂದರೆ ಮರಾಠಿಯ '**ಟವಾಳಿ**' ಎಂಬ ಪದ. ಅಲ್ಲಿ ಟವಾಳಿ ಎಂದರೆ '**ತಮಾಷೆ**' ಎಂದರ್ಥ.

೧೭ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಮಹಾಲಿಂಗರಂಗ ಕವಿಯು ಮುಕುಂದರಾಜನ ವಿವೇಕಸಿಂಧು ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ 'ಅನುಭವಾಮೃತ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಅನುವಾದಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಗೋಪಕವಿಯು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಭಾರತವನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅರ್ಧಭಾಗ ಮಹಾಭಾರತ ಕಥೆಯನ್ನು, ಉಳಿದರ್ಧ ಭಾಗದಲ್ಲಿ 'ವತ್ಸಲಾಹರಣ'ದ ಪ್ರಸಂಗವನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಕಥೆಯು ಮರಾಠಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತವಾದುದು, ಅದನ್ನು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದ್ದೇನೆ ಎಂದು ನಿವೇದಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಚಿತ್ರಭಾರತಕ್ಕೆ ಪ್ರೇಕರವಾದ ಆ ಮರಾಠಿ ಕೃತಿಯು ಯಾವುದು ಎಂಬುದರ ಬಗ್ಗೆ ಆತ ಏನೂ ಹೇಳದಿರುವುದು ದುರದೃಷ್ಟಕರವಾದ ಸಂಗತಿ.

ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಿಯ ಹಲವಾರು ಭಾಷಾಂತರಗಳು ಸೇರಿಕೊಂಡಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದ

ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಿಯ ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದಗಳು :

೧) ರಾಘವೇಂದ್ರ ಸುಬ್ಬರಾವ ಮರುಕಟ್ಟೆ – (೧೯೩೧) (ಷಟ್ಪದಿ)

೨) ಸ್ವಾಮಿ ಕೃಷ್ಣಾನಂದ ಭಾರತಿ, ಮೇಲೂರು – (೧೯೫೪)

೩) ಕಾಶೀನಾಥ ರಾಮಚಂದ್ರ ಕುರುಡೀಕರ – (೧೯೫೫)

೪) ನಾರಾಯಣಾನಂದ ಹಿಡಕಲ್, ಮೈಸೂರು

೫) ಶ್ರೀ ಸೋಮದಾಸ ಪರ್ಣವಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಥಾನ, ಶಿರಸಿ

೬) ವೆಂಕಟಭಟ್ಟ ಜೇರೆ, ಅಥಣಿ (ಹಸ್ತಪ್ರತಿ)

೭) ಕನ್ನಡ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಿ – ರಂ.ಶಾ. ಲೋಕಾಪುರ.

ಇವು ಅತ್ಯಂತ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿವೆ. ಕನ್ನಡ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಿಯ ಸಲುವಾಗಿ ರಂ.ಶಾ. ಲೋಕಾಪುರರವರು ದೊಡ್ಡ ತಪಃಗೈದಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ಅವರ ಆಚಾರ್ಯ ಕೃತಿಯಾಗಿದೆ. ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಿಯ ಬಗ್ಗೆ ವ್ಯಾಸಂಗ ಮಾಡಿದ ಕನ್ನಡದ ಇತರ ವಿದ್ವಾಂಸರೆಂದರೆ ಶಂ.ಬಾ. ಜೋಶಿ, ಶ್ರೀರಂಗ ಹಾಗೂ ಬೇಂದ್ರೆಯವರು. ಈ ಕಾವ್ಯದ ಮೌಲಿಕತೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಇವರಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಆಸಕ್ತಿ ಇದ್ದದನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಸಂತರಿಗೆ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಿಯು ನಿತ್ಯ ಪಾರಾಯಣ

ಗ್ರಂಥವಾಗಿದೆ. ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಊರಲ್ಲಿ ಪಾಂಡುರಂಗನ ಭಕ್ತರಿದ್ದಾರೆ. ಅವರಿಗೆ ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ 'ಮಾಳಕರಿ' ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಬಿಡುವಿನ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಇವರು ನಿತ್ಯ 'ಪಾರಾಯಣ' ಮತ್ತು 'ಭಜನೆ'ಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ. ಅವರಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯ ಕೊರತೆಯನ್ನು ನಾವು ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ವಿಠಲ ಮತ್ತು ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರ ಈ ಸಂತರ ಬದುಕಿನ ಪ್ರಮುಖ ಅಂಗಗಳೇ ಆಗಿವೆ. ಹೀಗೆ ಮರಾಠಿಯ ಸಂತಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಸಂತಭಕ್ತಿ, ಸಂತಜೀವನಗಳು ಕನ್ನಡದ ಭಕ್ತರ ಮೇಲೆ ಅಪಾರವಾದ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರಿದ್ದನ್ನು ನಾವು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಆಧುನಿಕ ಕಾಲದವರೆಗೆ ಅಂದರೆ ಮುಸಲ್ಮಾನ ಹಾಗೂ ಬ್ರಿಟಿಷಭಾರತದಲ್ಲಿ ರಾಜಕೀಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳೇ ಈ ಎರಡೂ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ತೀವ್ರಗೊಳ್ಳುತ್ತ ಹೋದವು. ಸಾಹಿತ್ಯದ ಕೊಡುಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ ಅಷ್ಟೊಂದು ಬೆಳವಣಿಗೆ ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ಪರಕೀಯರನ್ನು ಸರಿಸಿ ಸ್ವತಂತ್ರರಾಗುವ ಬಯಕೆ ಭಾರತೀಯರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ಹೋದಂತೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಿಚಾರಗಳೇ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪ್ರಮುಖ ವಸ್ತುಗಳಾದವು. ಮರಾಠಿ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಭಸದ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಹೊಂದುತ್ತ ಹೋಯಿತು. ಆಧುನಿಕ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮರಾಠಿಯು ಕನ್ನಡದ ಮೇಲೆ ದಟ್ಟವಾದ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದ್ದನ್ನು ನಾವು ಕಾಣಬಹುದು. ಆರಂಭದ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಮರಾಠಿಯ ಅನೇಕ ಗ್ರಂಥಗಳು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಅನುವಾದಗೊಂಡಿರುವುದನ್ನು ನಾವು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಈ ಕೆಳಗೆ ಅಂಥ ಕೆಲ ಪ್ರಮುಖ ನವೋದಯಪೂರ್ವ/ ನವೋದಯಕಾಲದ ಗ್ರಂಥಗಳ ಪಟ್ಟಿಯನ್ನು ತಿಳುವಳಿಕೆಗಾಗಿ ನೀಡಲಾಗಿದೆ.

ಮೂಲ ಮರಾಠಿ	ಅನುವಾದ
೧) ಗಢ ಆಲಾ ಪಣ ಸಿಂಹ ಗೇಲಾ (೧೯೧೦) – ಹ. ನಾ. ಆಪಟೆ	೧) ಕಮಲಕುಮಾರಿ – ಗಳಗನಾಥ
೨) ಉಷಃಕಾಲ – ಹ. ನಾ. ಆಪಟೆ	೨) ಈಶ್ವರೀಸುತ್ರ – ಗಳಗನಾಥ
೩) ವಜ್ರಾಘಾಥ – ಹ. ನಾ. ಆಪಟೆ	೩) ಕನ್ನಡಿಗರ ಕರ್ಮಕಥೆ – ಗಳಗನಾಥ
೪) ಚಂದ್ರಗುಪ್ತ – ಹ. ನಾ. ಆಪಟೆ	೪) ವೈಭವ ಅಥವಾ ಚಾಣಕ್ಯನ ಕಾರಸ್ಥನ – ಗಳಗನಾಥ

(ಟಿಪ್ಪಣಿ : 'ಮರಾಠರ ಅಭ್ಯುದಯ', 'ಛತ್ರಪತಿ', 'ಮರಾಠರ ಅವನತಿ' ಮುಂತಾದ ಕಾದಂಬರಿಗಳನ್ನು ಗಳಗನಾಥರು ಅನುವಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ)

೫) ಬಂಧನಾಚ್ಯಾ ಪಲೀಕಡೆ – ಪು.ಲ. ದೇಶಪಾಂಡೆ	೫) a) ಬಂಧನದಾಚೆ – ಪದ್ಮರಾಜ ಹುನಗುಂದ (ಬಾಂಧವ್ಯ–ಎಸ್.ಪಾಟೀಲ. ಪು–೮ b) ಮಧುರಚೆನ್ನರು–(ಶಾಲ್ಮಲೆಯಿಂದ ಗೋದಾವರಿವರೆಗೆ– ಕಾಪಸೆ. ಪು. ೩–೪)

೬) ಪಣ ಕೋಣ ಲಕ್ಷ್ಯಾತ ಘೇತೋ – ಹ. ನಾ. ಆಪಟೆ	೬) ಯಾರು ಲಕ್ಷಿಸುವರು – ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತ
೭) ಕ್ರೌಂಚವಧ – ವಿ. ಸ. ಖಾಂಡೇಕರ	೭) ಕ್ರೌಂಚವಧ – ಗೋರೂರು ರಾಮಸ್ವಾಮಿ ಅಯ್ಯಂಗಾರ (ಹಿಂಡಲಗಾ ಜೇಲಿನಲ್ಲಿ ಬರೆದದ್ದು
೮) ಯಯಾತಿ – ವಿ.ಸ. ಖಾಂಡೇಕರ	೮) ಯಯಾತಿ – ವಿ. ಎಂ: ಇನಾಮದಾರ
೯) ಶಾಮಚೀ ಆಯೀ – ಸಾನೇ ಗುರೂಜಿ	೯) ಶಾಮನ ತಾಯಿ – ಭಾಲಚಂದ್ರ ಘಾನೇಕರ
೧೦) ಗೀತರಾಮಾಯಣ – ಗ.ದಿ. ಮಾಡಗೂಳಕರ	೧೦) ಶ್ರೀನಿವಾಸ ತೋಪಖಾನೆ
೧೧) ಸ್ವಾಮಿ – ರಣಜೀತ ದೇಸಾಯಿ	೧೧) ಸ್ವಾಮಿ – ಭಾ.ಗೊ. ಗೋಖಲೆ
೧೨) ಕಾಳಾಪಾಣಿ – ಸಾವರಕರ	೧೨) ಕರಿನೀರು – ಬಿ. ಪಿ. ಕಾಳೆ
೧೩) ಹಿಂದೋಳ್ಯಾವರ – ಮಾಲತಿಬಾಯಿ ಬೇಡೆಕರ	೧೩) ಜೋಕಾಲಿಯ ಮೇಲೆ – ಡಿ. ಎಸ್. ಕುಲಕರ್ಣಿ
೧೪) ಭಂಗಲೇಲೆ ದೇವೂಳ – ಜಿ. ಟಿ. ಮಾಡಖೋಲಕರ	೧೪) ಹಾಳು ದೇಗುಲ – ಆದ್ಯರಂಗಾಚಾರ್ಯ (ಶ್ರೀರಂಗ)
೧೫) ಶಕುಂತಲಾ – ನಾ. ಸಿ. ಫಡಕೆ	೧೫) ಶಕುಂತಲಾ – ಸರೋಜಿನಿ ಮಹಿಷಿ
೧೬) ಮಂಗಲಾ – ಶಾಹೀರ ಅಣ್ಣು ಭಾವೆ	೧೬) ಮಂಗಲಾ – ದಸ್ತಗೀರ
೧೭) ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಕನ್ಯಾ – ಶ್ರೀಧರ ವೆಂಕಟೇಶ ಕೇತಕರ	೧೭) ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಕನ್ಯೆ – ಎಂ.ಎಸ್. ಭಾರದ್ವಾಜ
೧೮) ಸಂಸಾರಾತ ಪದಾರ್ಪಣ –ಶ್ರೀಮತಿ ಮಾಲತೀಬಾಯಿ ದಾಂಡೇಕರ	೧೮) ಬಾಳಹೊಸ್ತಿಲಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಸುವರ್ಣಸಂಪದಾ – ಮಾಧವ ಮಹಿಷಿ

ಈ ಪಟ್ಟಿ ಬರೆದಂತೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತಲೇ ಹೋಗುತ್ತದೆ.

ಮರಾಠಿಯಿಂದ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಅನುವಾದ ಗ್ರಂಥಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿ ಬಂದಿವೆ, ಬರುತ್ತಲಿವೆ ಮತ್ತು ಇನ್ನೂ ಬರುವವಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ನೂರಾರು ಗ್ರಂಥಗಳು ಮರಾಠಿಯಿಂದ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಬಂದಿವೆ. ಬೇಂದ್ರೆ, ಶ್ರೀರಂಗ, ಶಂ.ಬಾ., ಗೌರೀಶ ಕಾಯ್ಕಿಣಿ, ಜಯದೇವಿ ಲಿಗಾಡೆಯಂಥ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಮರಾಠಿ

ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೆ ಪರಿಚಯಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಅವರ ಈ ಸೇವೆ ಸ್ಮರಣೀಯವಾಗಿದೆ. ರಂ.ಶಾ. ಲೋಕಾಪುರರ ಸೇವೆ ಮುಂದುವರೆದಿದೆ.

ಇಂದು ಕರ್ನಾಟಕ–ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ಜೀವಂತವಾಗಿಡಲು ಅತ್ಯಂತ ಕ್ರಿಯಾಶೀಲರಾಗಿ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿರುವ ಬಹುಭಾಷಿ ವಿದ್ವಾಂಸರೆಂದರೆ – ಸರಜೂ ಕಾಟ್ಕರ್, ಚಂದ್ರಕಾಂತ ಪೋಕಳೆ, ವಿಠಲರಾವ್ ಗಾಯಕ್ವಾಡ್, ಚಂದ್ರಕಾಂತ ಕುಸನೂರ, ಡಿ.ಎಸ್. ಚೌಗಲೆ, ರಾಮಕೃಷ್ಣ ಮರಾಠೆ, ಜೆ.ಪಿ. ದೊಡಮನಿ ಮುಂತಾದವರು ಈ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಸೇರಬೇಕಾದವರು. ಇನ್ನೂ ಎಷ್ಟೋ ಜನರು ಇರುವದನ್ನು ನಾವು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ.

ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಸಂಶೋಧನೆಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ರಾಮಚಂದ್ರ ಚಿಂತಾಮಣರಾವ ಢೇರೆಯವರದು ತುಂಬ ಗೌರವದ ಸ್ಥಾನ–ಮಾನ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಸಾರಸ್ವತ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಅವರ ಸಂಶೋಧನೆ ವಿಶೇಷತೆಯನ್ನು ಗಳಿಸಿದೆ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ದಲ್ಲಿ ವಿಠಲ ಮತ್ತು ಶಿವಾಜಿಯರು ಶ್ರದ್ಧೆಯ ಗರ್ಭಸ್ಥಾನಗಳು. ಮರಾಠಿಗರ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಹೆಮ್ಮೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿದ ಈ ಇಬ್ಬರನ್ನು ಕುರಿತು ಢೇರೆಯವರು ವಿಶೇಷ ಸಂಶೋಧನೆ ನಡೆಸಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಮೂಲಕ್ಕೆ ತಂದು ನಿಲ್ಲಿಸಿದರು. ಇದು ಮರಾಠಿಗರ ಉದ್ವೇಗ, ಕಳವಳವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿತು. ಹಾಗೆಯೇ ಅವರ ಖಂಡೋಬಾ, ತುಳಜಾಭವಾನಿ, ಮಹಾಲಕ್ಷ್ಮೀ ಯರ ಮೂಲವನ್ನು ಕರ್ನಾಟಕವೆಂದು ಪ್ರಕಟಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪೋಕಳೆಯವರು 'ಶ್ರೀವಿಠಲ ಏಕ ಮಹಾಸಮನ್ವಯ'ವನ್ನು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ತಂದರು. ಅದೇ ಪ್ರಕಾರ, 'ತುಳಜಾಭವಾನಿ', 'ಆನಂದನಾಯಕಿ', 'ದತ್ತಸಂಪ್ರದಾಯ' ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಅವರು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಅನುವಾದಿಸಿದರು. ರಾಮಕೃಷ್ಣ ಮರಾಠೆಯವರು 'ಮಹಾಲಕ್ಷ್ಮೀ' ಮತ್ತು 'ಖಂಡೋಬಾ' ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಅನುವಾದಿಸಿದರು.

ಢೇರೆಯವರ ಇನ್ನೊಂದು ಮಹತ್ವದ ಕೃತಿಯೆಂದರೆ 'ಶಿಖರ ಶಿಂಘಣಾಪುರಚಾ ಶಂಭುಮಹಾದೇವ' ಎಂಬುದು. ಇದು ಶಿವಾಜಿ ಮಹಾರಾಜರ ಚರಿತ್ರೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಅತೀ ಮಹತ್ವದ ಗ್ರಂಥವಾಗಿದೆ. ಈ ಬೃಹತ್ ಗ್ರಂಥದ ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಸಂಶೋಧನೆಯ ಮೂಲಕ ಸರಜೂ ಕಾಟ್ಕರ್ ಅವರು ಹೊಸಮಾದರಿಯ ಸಂಶೋಧನಾತ್ಮಕ 'ಶಿವಾಜಿ ಮೂಲ ಕನ್ನಡ ನೆಲ' ಎಂಬ ಕೃತಿಯನ್ನು ರಚಿಸಿದರು. ವಿಠಲನ ಮೂಲದ ಬಗ್ಗೆ ಕನ್ನಡಿಗರು ತಲೆಕೆಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ ಯಾಕೆಂದರೆ ಈಗಾಗಲೇ ಸಂತರು ವಿಠಲನಿಗೆ ಆಠಟುಭಿಟಜ ಅಜಡಿಣುಜಿಟಿಛಿಚಿಣಜ ನೀಡಿದ್ದರು. ಚಂದ್ರಕಾಂತ ಪೋಕಳೆಯವರು ಆ ಕೃತಿಯನ್ನು ತುಂಬ ಕಷ್ಟಪಟ್ಟು ಸುಂದರವಾಗಿ ಅನುವಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬುದರಲ್ಲಿ ಎರಡು ಮಾತಿಲ್ಲ. 'ಶಿವಾಜಿ ಮೂಲ ಕನ್ನಡ ನೆಲ' ಹೊರಬೀಳುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಕನ್ನಡಿಗರಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಾಶ್ಚರ್ಯದ ಅಲೆಯನ್ನೇ ಎಬ್ಬಿಸಿತು. ಅಂತರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ನಾಯಕನಾದ ಶಿವಾಜಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಈಗಾಗಲೇ ಎಲ್ಲರಲ್ಲೂ ಗೌರವದ ಭಾವ ಇದ್ದೇ ಇತ್ತು. ಇಂಥವನೊಬ್ಬನು ತಮ್ಮ ನಾಯಕನಾಗಿದ್ದರೆ ಎಷ್ಟು ಚೆನ್ನ ಎಂದು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದವರಿಗೆ ವಾಸ್ತವದಲ್ಲಿ 'ಈ ನಾಯಕ ನಿಮ್ಮವನೇ' ಎಂದು ಖಚಿತವಾಗಿ ಹೇಳಿದರೆ ಏನಾದೀತು? ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೆ ಹಾಗೆಯೇ ಆಯಿತು. ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಅನೇಕ ದೇವರುಗಳೇ ಕರ್ನಾಟಕದವರೆಂದು ಸಂಶೋಧನೆ ಹೇಳಿದರೂ ಪುಲಕಿತಗೊಳ್ಳದ ಈ ಜನರು, ತನ್ನ ಕರ್ತೃತ್ವ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ದೇವನಾಗಿ

ಬೆಳೆದ ಸಾಮಾನ್ಯ ವ್ಯಕ್ತಿಯೊಬ್ಬ ನಮ್ಮವನಾದಾಗ ಜನರು ಸಂತೋಷ, ಆಶ್ಚರ್ಯ ಪಡುವದನ್ನು ನಾವು ಗಂಭೀರವಾಗಿ ಆಲೋಚಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ವಿಠಲರಾವ್ ಗಾಯಕ್ವಾಡರವರು ಶಿಖರ ಶಿಂಘಣಾಪುರಚಾ ಶಂಭುಮಹಾದೇವ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಸಮಗ್ರವಾಗಿ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಅನುವಾದ ಮಾಡಿರುವರು. ಇದೇ ಕೃತಿಯನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಅವರು 'ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ಮತ್ತು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ' ಎಂಬ ಕೃತಿಯನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗೆಯೇ 'ಲಜ್ಜಾಗೌರಿ' ಎಂಬ ಸಂಶೋಧನಾತ್ಮಕ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಅನುವಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಚಂದ್ರಕಾಂತ ಪೋಕಳೆಯವರು ವಿವಿಧ ಪ್ರಕಾರದ ಮರಾಠಿ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಅನುವಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವರ ಅನುವಾದದ ಸಂಖ್ಯೆ ಇನ್ನೇನು ನೂರರ ಗಡಿ ತಲುಪುವುದರಲ್ಲಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ 'ದೈತ್ಯ ಅನುವಾದಕ' ಎಂದು ಇವರನ್ನು ಕರೆದರೆ ತಪ್ಪಾಗಲಾರದು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕೃತಿಯ ಆಯಾಮಕ್ಕೆ ತಮ್ಮನ್ನು ಅವರು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವುದು ಅದ್ಭುತವಾಗಿದೆ. ಮರಾಠಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ವಿವಿಧ ನೆಲೆಗಳ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಪರಿಚಯ ಅವರಿಗಿದ್ದುದನ್ನು ನಾವು ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಭಿನ್ನ-ಭಿನ್ನ ಕೃತಿಗಳ ವಿಭಿನ್ನ ಪರಿಸರಕ್ಕೆ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸಂಯೋಜಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುವುದು ತುಂಬ ಕಠಿಣವಾದ ಕಾರ್ಯವಾಗಿದೆ. ಪೋಕಳೆಯವರು ಅದನ್ನು ಸಮರ್ಥವಾಗಿ ನಿಭಾಯಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಮರಾಠಿಯಿಂದ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಕಾದಂಬರಿ, ಕಥೆ, ಕಾವ್ಯ, ನಾಟಕ, ಇತರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅನುವಾದ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿ ಬಂದಿತು. "ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ನಾಟಕಗಳು ಮರಾಠಿ ರಂಗಭೂಮಿಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಕಾರಣವಾದುದನ್ನು ಮರಾಠಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಮರ್ಶಕರು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡ ಮಾತಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಈ ರೀತಿ ಕನ್ನಡದಿಂದ ಪ್ರೇರಣೆ ಪಡೆದು ಬೆಳೆದ ಮರಾಠಿ ರಂಗಭೂಮಿ ಮತ್ತೆ ಕನ್ನಡಿಗರನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸಿದೆ. ಸವಣೂರು ವಾಮನರಾವ ಮಾಸ್ತರರು ದೀಕ್ಷಿತರ 'ಎರಡನೆಯ ಬಾಜಿರಾವ ಪೇಶ್ವೆ', ಶ್ರೀಶುಕ್ಲಕೃತ, 'ವೀರ ಅಭಿಮನ್ಯು' ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ರೂಪಾಂತರಿಸಿದರು. ದೇವಲರ 'ಸಂಶಯಕಲ್ಲೋಳ'ವು ಮೂಲದಲ್ಲಿ ಮೋಲಿಯರನಿಗೆ ಋಣಿಯಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ವಾಮನ ಮಾಸ್ತರ ಇವರು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಿ ರಂಗಭೂಮಿಯಲ್ಲಾಡಿ ಕನ್ನಡ ರಸಿಕರನ್ನು ರಂಜಿಸಿದರು."[೧೬] ಕನ್ನಡ-ಮರಾಠಿ ನಾಟಕಗಳ ಸಮನ್ವಯ ಪರಂಪರೆ ಪರಸ್ಪರ ಪ್ರಭಾವಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆ. ಕನ್ನಡದ ಊರ್ಜೆಯನ್ನು ಬಳಸಿ ಎತ್ತರದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದ ಮರಾಠಿ ನಾಟಕಗಳ ಪ್ರಪಂಚ ಮುಂದೆ ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾಗಿ ವಿಸ್ತಾರವಾಗುತ್ತ ಹೋಯಿತು. ತರುವಾಯ ಅದು ಅನೇಕ ತಂತ್ರ-ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದು ತಿರುಗಿ ತಾನು ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೆ ಊರ್ಜೆಯಾಯಿತು.

ನಾಟಕಗಳ ತರುವಾಯ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮೇಲೆ ಮರಾಠಿ ದಲಿತಸಾಹಿತ್ಯವು ತುಂಬ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿತು. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ ಕನ್ನಡ ದಲಿತ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಅದು ಪ್ರೇರಣೆಯೇ ಆಯಿತು. "ಈ ಶತಮಾನದ ಆರನೆಯ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಬಿರುಗಾಳಿಯಂತೆ ಬೀಸಿ ಬಂದ ದಲಿತ ಸಾಹಿತ್ಯ, ವಿವಾದದ ಅಲೆಗಳನ್ನೇ ಎಬ್ಬಿಸಿತು. ಸಾವಿರಾರು ವರ್ಷಗಳು ದಲಿತರು ಅನುಭವಿಸಿದ ದಾರಿದ್ರ್ಯ-ದಾಸ್ಯ, ಅವರು ಪಟ್ಟ ಪಾಡುಗಳೆಲ್ಲಾ ಹಾಡಾಗಿ ಹೊಮ್ಮುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಮತ್ತು ಅವರು ತಮ್ಮ ಹಕ್ಕುಗಳಿಗಾಗಿ ಹೋರಾಟಕ್ಕೆ ಇಳಿಯುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಲಲಿತ ಸಾಹಿತ್ಯ ವಲಯಕ್ಕೆ ಕಿರಿಕಿರಿಯೆನಿಸಿದ್ದು

ಸೋಜಿಗವಲ್ಲ. ಆದರೆ ಈ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚಳುವಳಿಯ ಕಾರಣ ಸಾವಿರಾರು ವರ್ಷಗಳ ಇತಿಹಾಸದ ಗರ್ಭದಲ್ಲಿಯೇ ಅಡಗಿದ್ದುದನ್ನು ಯಾರಾದರೂ ಗಮನಿಸುವಂಥದ್ದು. ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಜ್ಯೋತಿಬಾ ಫುಲೆ, ಅಗರಕರ ಮೊದಲಾದ ಸಮಾಜ ಸುಧಾರಕರ ಒತ್ತಾಯದಿಂದ ಕೆಲವು ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಕ ಬದಲಾವಣೆಗಳು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ತಲೆ ಎತ್ತಿದವು. ಶತ-ಶತಮಾನಗಳಿಂದ ಶೋಷಣೆಗೆ ಒಳಗಾದ ದಲಿತರು ಎಚ್ಚತ್ತುಕೊಂಡರು. ಮೇಲ್ವರ್ಗದವರ ಅನ್ಯಾಯ, ಅತ್ಯಾಚಾರಗಳ ವಸ್ತುಸ್ಥಿತಿ ಬಹಿರಂಗಗೊಳಿಸಲು, ಅವರ ಸಮಾಜವಿರೋಧಿ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಭಟಿಸಲು ದಲಿತ ಸಾಹಿತಿಗಳು ರಣರಂಗಕ್ಕೆ ಇಳಿದರು. ಇವರು ರಚಿಸಿದ ಸಾಹಿತ್ಯ ತನ್ನದೇ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳಿಂದ, ಪ್ರತಿಭಟನಾ ನಿಲುವಿನಿಂದ, ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದಿಂದ ವಿಶೇಷವೆನಿಸಿತು. ದಲಿತ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮಾನತೆಗಾಗಿ ತುಡಿಯುವ, ದುಡಿಯುವ ತೀವ್ರತರ ಪ್ರವಾಹವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುವಾಗ 'ದಲಿತ' ಪದದ ಅರ್ಥ, ದಲಿತ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಸ್ವರೂಪ ಕುರಿತು ಇತರ ಬರಹಗಾರರಿಂದ ಬಿರುಸಿನ ಚರ್ಚೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು."[೧೭]

ಮೇಲಿನ ವಿಚಾರಗಳು ದಲಿತರ ಸಾಹಿತ್ಯ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ತಳಪಾಯವಾದವು. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಅಂಬೇಡ್ಕರರು ದಲಿತರ ಉದ್ಧಾರಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಜನ್ಮ ತಾಳಿದರು. ಮುಂದೆ ದಲಿತರ ಉದ್ಧಾರಕ್ಕಾಗಿ ಅವರದೇ ಆದ ಒಂದು 'ವಾದ' ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿತು. ಮತ್ತು ಅದರ ಅನುಸರಣೆ ಭಾರತದಾದ್ಯಂತ ಆಯಿತು. ಕರ್ನಾಟಕವೂ ಅಂಬೇಡ್ಕರರನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿತು. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ, ಸಮಾನತೆ, ಸಹೋದರತ್ವ, ಸಮಾಜವಾದಗಳು ಅಂಬೇಡ್ಕರರ ವಿಚಾರದ ಮೂಲ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳಾದವು. ಅಂಬೇಡ್ಕರ 'ವಾದ'ವು ಸರ್ವತ್ರ ಸ್ವೀಕಾರಗೊಂಡು ಕ್ರಾಂತಿಯ ಕಹಳೆಯನ್ನು ಬಾರಿಸಿತು. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಬೆನ್ನ ಹಿಂದೆಯೇ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಚಳವಳಿ ತನ್ನ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿತು. ಈ ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕವು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ತನ್ನ ಚಳವಳಿಯ ರೂಪು-ರೇಷೆಗಳನ್ನು ಗಟ್ಟಿಗೊಳಿಸಿತು.

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ದಲಿತ ಚಳವಳಿಯ ಆರಂಭದ ಹಂತದಿಂದ ಹಿಡಿದು ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೂ ಅದರ ಒಂದು ಅಂಗವಾಗಿ ದುಡಿಯುತ್ತ ಬಂದಿರುವ, ಅದರ ಪೋಷಕರಲ್ಲೊಬ್ಬರಾದ ಸರಜೂ ಕಾಟ್ಕರ್ ಅವರು ಕನ್ನಡ-ಮರಾಠಿ ದಲಿತ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಸಂಶೋಧನೆ ನಡೆಸಿ, 'ಕನ್ನಡ-ಮರಾಠಿ ದಲಿತ ಸಾಹಿತ್ಯ' ಎಂಬ ಮಹತ್ವದ ಸಂಶೋಧನ ಪ್ರಬಂಧವನ್ನು ಮಂಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ಕನ್ನಡ-ಮರಾಠಿ ದಲಿತ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಮೊದಲ ಮತ್ತು ಮಹತ್ವದ ಕೊಂಡಿಯಾಗಿದೆ. ಕನ್ನಡ ದಲಿತ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮೇಲೆ ಮರಾಠಿಯ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಅವರು ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕನ್ನಡದ ಲೇಖಕರು ಮರಾಠಿಯ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ತಮ್ಮ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ.

ಮರಾಠಿಯಲ್ಲಿ ದಲಿತ ಲೇಖಕರು ಆತ್ಮಕಥನ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಜೀವನಾನುಭವದ ಯಥಾವತ್ ಚಿತ್ರಣವನ್ನು 'ಆತ್ಮಕಥನ'ದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸತೊಡಗಿದರು. ಸಾಹಿತ್ಯದ ಈ ಸ್ವರೂಪವು ಅಲ್ಲಿ ಶೀಘ್ರ ಪರಿಣಾಮ ಬೀರಿತು. ಈ ಪ್ರಕಾರವು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಜನಪ್ರಿಯ ಪ್ರಕಾರವೆಂದು ಹೆಸರು ಪಡೆಯಿತು. ದಲಿತ ಜೀವನದ 'ಬಿಚ್ಚುಕತೆ' ಕತೆಗಳು ಜನರನ್ನು ಬೆಚ್ಚಿಬೀಳಿಸತೊಡಗಿದವು. ಮುಚ್ಚುವರೆಯಿಲ್ಲದ ಈ ಕಥನಗಳು ಜನರನ್ನು ತಲ್ಲಣಗೊಳಿಸಿದವು. ಇದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ

ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿಯೂ ಈ ದಲಿತ ಆತ್ಮಕಥನಗಳು ಅನುವಾದಗೊಂಡವು. ದು.ನಿಂ. ಬೆಳಗಲಿಯವರು ಶರಣಕುಮಾರ ಲಿಂಬಾಳೆಯವರ 'ಅಕರಮಾಶೀ' ಎಂಬ ಆತ್ಮಕಥನವನ್ನು 'ಅಕ್ರಮ ಸಂತಾನ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟ ಪಡಿಸಿದರು. ಈ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಮುಂದುವರೆಸಿದವರು ಚಂದ್ರಕಾಂತ ಪೋಕಳೆಯವರು. ಮರಾಠಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ವಿವಿಧ ಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ವಿವಿಧ ಅನುವಾದಿತ ಗ್ರಂಥಗಳ ಮೂಲಕ ಚಂದ್ರಕಾಂತ ಪೋಕಳೆಯವರು ಕನ್ನಡದ ಸಾರಸ್ವತ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿರುವುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಅವರು ತೊಂಭತ್ತಕ್ಕೂ ಮೇಲ್ಪಟ್ಟು ಅನುವಾದಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅನುವಾದ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಅವರು ಅಗ್ರೇಸರರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಅನುವಾದ ಮಾಡಲೇಂದೇ ಅವರು ಹುಟ್ಟಿ ಬಂದಂತಿದೆ. ಮರಾಠಿ ಲೇಖಕರು ಕನ್ನಡದ ಓದುಗರು ಅವರಿಗೆ ಕೃತಜ್ಞತೆ ಸಲ್ಲಿಸಬೇಕು. ಈ ಮಹಾಕೆಲಸಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಅವರಿಗೆ ಸನ್ಮಾನವು ದೊರೆತಿದೆ. ಚಂದ್ರಕಾಂತ ಪೋಕಳೆಯವರು ಮರಾಠಿಯಿಂದ ಕೆಲ ದಲಿತ ಆತ್ಮಕಥನಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಅನುವಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವೆಂದರೆ- ೧) ಉಚಲ್ಯಾ-ಮೂಲ ಮರಾಠಿ-ಲಕ್ಷ್ಮಣರಾವ ಗಾಯಕ್ವಾಡ್-೧೯೯೪. ೨) ಉಪರಾ-ಮೂಲ ಮರಾಠಿ-ಲಕ್ಷ್ಮಣರಾವ ಮಾನೆ-೨೦೦೮. ೩) ಬದುಕು ನಮ್ಮದು-ಬೇಬಿ ತಾಯೀ ಕಾಂಬಳೆ -ಮೂಲ ಮರಾಠಿ-೨೦೦೯. ೪) ನನ್ನ ಜನುಮದ ವಿದ್ರಾವಕ ಕಥೆ-ಮೂಲ ಮರಾಠಿ-ಶಾಂತಾಬಾಯಿ ಕಾಂಬಳೆ. ೫) ಆಯದಾನ-ಮೂಲ ಮರಾಠಿ-ಉರ್ಮಿಳಾ ಪವಾರ. ೬) ಬಲೂತ-ಮೂಲ ಮರಾಠಿ-ದಯಾ ಪವಾರ ಮುಂತಾದವು.

ಮರಾಠಿ ಸಾರಸ್ವತ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕೋಲಾಹಲವನ್ನೆಬ್ಬಿಸಿದ ಈ ದಲಿತ ಆತ್ಮಕಥನಗಳು ಕನ್ನಡಿಗರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಛೇದಿಸಿದವು. ಈ ಲೇಖಕರಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಮಹಿಳಾ ಲೇಖಕಿಯರೂ ಇರುವುದು ವಿಶೇಷವಾಗಿದೆ. ಮಹಿಳೆಯರೂ ತಮ್ಮ ಅಂತರಂಗವನ್ನು ನಿರ್ಭಯವಾಗಿ ಪ್ರಕಟಪಡಿಸಿದ್ದು ಅದ್ಭುತವಾಗಿದೆ. ಪೋಕಳೆಯವರು ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕನ್ನಡದ ದಲಿತಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಒಂದು ಕೊಡುಗೆಯನ್ನೇ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ ಎಂದು ಹೇಳಿ ಅವರ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಾವು ಶ್ಲಾಘಿಸಲೇಬೇಕು.

ದಲಿತರ ಸಂಘರ್ಷ, ಶೋಷಣೆಗೆ ಸಂವಾದವಾಗಿ ನಿಂತಿರುವ ಇನ್ನೋರ್ವ ಲೇಖಕರೆಂದರೆ ಸರಜೂ ಕಾಟ್ಕರ್ ಅವರು. ಅವರೂ ಮರಾಠಿಯ ಆತ್ಮಕಥನಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ತಂದಿದ್ದಾರೆ. ಭೀಮರಾವ ಗಸ್ತಿಯವರ 'ಬೇಡರ' ಎಂಬ ಆತ್ಮಕಥನವನ್ನು 'ವಾಲ್ಮೀಕಿ' (೨೦೦೮) ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಅವರು ಪ್ರಕಟಪಡಿಸಿದರು. ಅದು ಕನ್ನಡ ದಿನಪತ್ರಿಕೆ 'ಕನ್ನಡಪ್ರಭ'ದಲ್ಲಿ ಧಾರಾವಾಹಿಯಾಗಿಯೂ ಬಂದು ಪ್ರಶಸ್ತಿಯನ್ನು ಗಳಿಸಿತು. 'ಆಯೀ ಸಮಜೂನ ಘೇತಾನಾ' ಇದು ಉತ್ತಮ ಕಾಂಬಳೆಯವರ ಸ್ವಾನುಭವದ ಕಥನವಾಗಿದೆ. ಇದು ಮೂಲ ಮರಾಠಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಇದನ್ನು ಸರಜೂ ಕಾಟ್ಕರ್‌ರವರು 'ಅವ್ವ ನಿನ್ನ ಅರಿಯಲಿ ಹ್ಯಾಂಗ?' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ (೨೦೦೮) ಅನುವಾದ ಮಾಡಿದರು. ಇದೂ ಸಹ ಕನ್ನಡಿಗರ ಮೆಚ್ಚುಗೆಯನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿತು. ಸರಜೂರವರು ಆತ್ಮಕಥನಗಳಲ್ಲದೆ ಮರಾಠಿಯ ವಿವಿಧ ದಲಿತ ಲೇಖಕರ ಆಯ್ದ ಕವಿತೆಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಅನುವಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದು ೧೯೯೯ರಲ್ಲಿ 'ಮರಾಠಿ ದಲಿತ ಕಾವ್ಯ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಪ್ರಕಟವಾಗಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ೨೦೦೧ರಲ್ಲಿ 'ಕೋರೆಗಾಂವ'

ಎಂಬ ಕಿರು ಹೊತ್ತಿಗೆಯನ್ನು ಪ್ರಕಟಪಡಿಸಿದರು. ಇದು ಹಂಪಿ ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಿಂದ ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಿರುದಾಗಿದ್ದರೂ ಅದರ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಅಡಗಿದ 'ಮಹಾರರ' ಇತಿಹಾಸ ಬಲುದೊಡ್ಡದಾಗಿದೆ. ೫೦೦ ಸಂಖ್ಯೆಯ ದಲಿತ ಸೈನಿಕರು ೩೦೦೦೦ (ಮುವತ್ತು ಸಾವಿರ) ಮರಾಠಾ ಸೈನಿಕರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದ್ದು ಐತಿಹಾಸಿಕ ದಾಖಲೆಯಾಗಿದೆ. ಈ ಘಟನೆ ನಡೆದಿದ್ದು ಕೋರೆಗಾಂವದಲ್ಲಿ. ಕೋರೆಗಾಂವ ಪೂನಾಕ್ಕೆ ಸನಿಹದ ಊರು. ತಮ್ಮವರ ವಿರುದ್ಧ ಹೋರಾಡಿ ಬ್ರಿಟಿಷರಿಗೆ 'ಮಹಾರರು' ಗೆಲವು ತಂದುಕೊಟ್ಟ ಅದ್ಭುತ ಕಥಾವಸ್ತು ಇದಾಗಿದೆ. ಬಹುಶಃ ಜನ್ಮಾಂತರಗಳಿಂದ ಅನುಭವಿಸಿದ ಶೋಷಣೆಯ ಕಷ್ಟಗಳೇ ಸ್ಫೋಟಕಗಳಾಗಿ ಸಿಡಿದು ಅವರಿಗೆ ಗೆಲುವನ್ನು ತಂದುಕೊಟ್ಟವು ಎಂದು ಅನಿಸುತ್ತದೆ.

'ದಲಿತ ಆತ್ಮಕಥೆ'ಗಳು, 'ದಲಿತ ಕಾವ್ಯ'ಗಳು, 'ದಲಿತ ಇತರ ಸಾಹಿತ್ಯ'ವು ಯುಗಾಂತರ ಮೌನದ ಕಟ್ಟೆಯನ್ನು ಭೇದಿಸಿ ರಭಸದಿಂದ ಹೊರಬಂದು ವಿದ್ಯುತ್ಗತಿಯಲ್ಲಿ ಮುಂದೆ ಸಾಗಿ ಪ್ರಖರವಾದ ತಮ್ಮ ಅನುಭವದ ಜ್ವಲಂತ ರಸವನ್ನು ಪ್ರಸರಿಸುತ್ತ ಸಾರಸ್ವತ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ದಿಗ್ಭ್ರಮೆಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡಿದವು. ಅಂಬೇಡ್ಕರರು ಮೂಕರಿಗೆ ನಾಯಕರಾಗಿ ಬಂದದ್ದರಿಂದಲೇ ಮೂಕರು ತಮ್ಮ ಮೌನವನ್ನು ಮುರಿದರು. ಮರಾಠಿ ದಲಿತ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಕನ್ನಡಿಗರು ಸ್ಮರಿಸಲೇಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

"ಶತಮಾನಗಳಿಂದ ತುಳಿತಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದ ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಶೋಷಣೆ ಅನುಭವಿಸಿದ ಮಾನವತೆಯ ಅನೇಕ ಅವಕಾಶಗಳಿಗೆ ವರವಾದ ದಲಿತರು ಈ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಡಾ. ಅಂಬೇಡ್ಕರರ ಸಂದೇಶಗಳಿಂದ ಎಚ್ಚತ್ತುಕೊಂಡು ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಸೌಕರ್ಯಗಳನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡು ಮೈಕೊಡವಿಕೊಂಡು ಎದ್ದರೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಧಾರ್ಮಿಕ ಅಸಮಾನತೆಯಿಂದ ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಅವಮಾನಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿದ ದಲಿತ ಜನಾಂಗ ಅಸಹನೆ, ಆಕ್ರೋಶಗಳಿಂದ ಎದ್ದು ಬಂದಿದ್ದರೆ ಅದು ಸಹಜವಾದ, ಅನಿವಾರ್ಯವಾದ ಒಂದು ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯೇ ಹೊರತು ಬೇರೇನೂ ಅಲ್ಲ. ಆತ್ಮಸಮ್ಮಾನ ಆತ್ಮವಿಶ್ವಾಸ ಆತ್ಮಾವಲಂಬನೆಗಳು ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುತ್ತ ತಾವೂ ಮನುಷ್ಯರು ಎಂಬ ಪ್ರಜ್ಞೆಯನ್ನು ಮೂಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ತಮ್ಮ ವಿಮೋಚನೆಗೆ ತಾವೇ ಹೋರಾಡುತ್ತ ದಲಿತರು ಸಾಹಿತ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದರು.

ದಲಿತರ ಚಳುವಳಿಯೆಂದರೆ ಆತ್ಮಮುಕ್ತಿಯ ಚಳವಳಿ. ಈ ಚಳವಳಿಯನ್ನು ಸಾಮೂಹಿಕವಾಗಿ ಬೆಳೆಸಲು, ಮುಂದುವರಿಸಲು ಡಾ॥ ಅಂಬೇಡ್ಕರರ ಸಂದೇಶಗಳನ್ನು ಹೊತ್ತು ಅನೇಕ ದಲಿತ ಧುರೀಣರು, ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು, ಅನುಯಾಯಿಗಳು, ಕಲಾವಿದರು ಟೊಂಕಕಟ್ಟಿ ನಿಂತರು. ಜನಜಾಗೃತಿಗಾಗಿ ಲೆಕ್ಕಣಿಕೆ ಹಿಡಿದರು. ಹಾಡು ಬರೆದರು, ಹಾಡು ಹಾಡಿದರು ಅವರ ತಳಮಳ, ದುಃಖ, ವೇದನೆಗಳು ಕಾವ್ಯದ, ಸಾಹಿತ್ಯದ ವಸ್ತುಗಳಾದವು".[೧೮]

ಈ ಮಾತುಗಳು ಕನ್ನಡ-ಮರಾಠಿ ದಲಿತ ಸಾಹಿತ್ಯ-ಸಾಹಿತಿಗಳಿಗೆ ಸಮಾನವಾಗಿ ಅನ್ವಯವಾಗುತ್ತವೆ. ದಲಿತರು ತಮ್ಮ ಹಳೆಯ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಕೊಡವಿಕೊಂಡು ಹೊಸ ವೈಚಾರಿಕತೆ ಧರಿಸಿಕೊಂಡು ಹೊಸ ಬದುಕನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುವತ್ತ ಇಂದು ಹೆಜ್ಜೆಹಾಕುತ್ತಿರುವುದು ಈ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಎನ್ನಬಹುದು. ಇಂದು ದಲಿತ ಸಾಹಿತಿಗಳು ವೈಚಾರಿಕತೆಯ ಎತ್ತರವನ್ನು ತಲುಪಿರುವವರು ಎಂಬುದಕ್ಕೆ

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಲಿಂಗಯ್ಯನವರು ಮತ್ತು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ಕಾಂಬಳೆಯವರು ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನದ ಗದ್ದುಗೆಯನ್ನು ಆಯಾ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಅಲಂಕರಿಸಿದ್ದು ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿದೆ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಉತ್ತಮ ಕಾಂಬಳೆಯವರ ಮೂಲವೂ ಕರ್ನಾಟಕದ್ದೇ ಎಂಬುದು ವಿಶೇಷ. ಅವರು ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅಥಣಿ ತಾಲೂಕಿನ ಶಿರಗುಪ್ಪಿಯವರು.

ಯಾವುದೇ ನಾಡಿನ ರಾಜಕೀಯ ಚರಿತ್ರೆ ಬದಲಾದಂತೆ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸ್ವರೂಪ ಬದಲಾಗುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಬ್ರಿಟಿಷರು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಅಧಿಕಾರವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಹಂತಹಂತವಾಗಿ ವಿಸ್ತರಿಸುತ್ತ ಹೋದಂತೆ ಸ್ಥಾನಿಕ ರಾಜ್ಯ–ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಅವರ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ವಿಲೀನವಾಗುತ್ತ ನಡೆದವು. ಬ್ರಿಟಿಷ ಆಡಳಿತವು ಸ್ಥಾನಿಕ ಸ್ವರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕೊನೆಗೊಮ್ಮೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನುಂಗಿಹಾಕಿತು. ಅವರದು ಏಕಮೇವ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವಾಯಿತು. ರಾಜಕೀಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಸುಭದ್ರಗೊಳಿಸಲು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತವನ್ನು ಅವರು ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಮುಖ ಪ್ರಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದರು. ಮುಂಬೈ ಪ್ರಾಂತ, ಮದ್ರಾಸ ಪ್ರಾಂತ, ಮೈಸೂರು ಪ್ರಾಂತ ಹಾಗೂ ಹೈದ್ರಾಬಾದ ಪ್ರಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕವು ಹರಿದು ಹಂಚಿಹೋಯಿತು. ಮುಂಬಯಿ ಪ್ರಾಂತದ ಕರ್ನಾಟಕವು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಮರಾಠಿಮಯವಾಯಿತು. ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಧಾರವಾಡದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡಕ್ಕಿಂತ ಮರಾಠಿ ಶಾಲೆಗಳೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದವು. ಕನ್ನಡದ ವರ್ಚಸ್ಸು ಅಲ್ಲಿ ತೀರ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿತ್ತು. ಮರಾಠಿಯು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ, ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಪೂರ್ಣಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬೀರಿತ್ತು. ಈ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಾಂತಗಳಿಂದ 'ಕನ್ನಡ'ವನ್ನು ಕಾಪಾಡಲು ಮುಂದೆ ಏಕೀಕರಣ ಚಳವಳಿ ಉದಯಕ್ಕೆ ಬಂದಿತು.

೫.೬ ಸಾಮಾಜಿಕ ಚಳವಳಿಯ ಪ್ರಭಾವ

ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರವು ಅನೇಕ ರಾಜಕೀಯ, ಧಾರ್ಮಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಸ್ಥಿತ್ಯಂತರಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತ ಬಂದಿದೆ. ತನ್ನದೇ ಆದ ರಾಜಕೀಯ ಗಟ್ಟಿಯಾದ ಅಸ್ತಿತ್ವ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕೆ ಲಭಿಸಲಿಲ್ಲ. ಕರ್ನಾಟಕ, ಇಸ್ಲಾಂ, ಯುರೋಪಿಯನ್, ಬೌದ್ಧ, ಜೈನ, ವೈದಿಕ ಹೀಗೆ ಬೇರೆ–ಬೇರೆ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳು ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳನ್ನು ಆಳವಾಗಿ ಬೇರೂರಿ ಮರಾಠಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಹಿನ್ನಡೆಸಿದವು. ಆ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ ಅವರಲ್ಲಿ ಸ್ವಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಸ್ವರಾಜ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಹೋರಾಟ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಯಿತು.

ಈಗಿನ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಅನೇಕ ಪ್ರಮುಖ ಅರಸುಮನೆತನಗಳು ನೂರಾರು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಆಡಳಿತ ನಡೆಸಿದವು. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಇಂದಿನ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಕಲ್ಪನೆಯೇ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಭೂಗೋಲಕ್ಕೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಅರಸರೇ ಅಧಿಪತಿಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಅಂದು ಅವರ ಆಡಳಿತ ಸಮಾನತೆ ಮತ್ತು ಸಮನ್ವಯತೆಯ ತತ್ವದ ಮೇಲೆ ಆಧಾರಿತವಾಗಿದ್ದರಿಂದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಅವಘಡಗಳಿಗೆ ಅಲ್ಲಿ ಆಸ್ಪದ ದೊರೆಯಲಿಲ್ಲ. ಇಂದಿಗೂ ಮರಾಠಿಗರಿಗೆ ಆ ಅರಸರು ಪರಕೀಯರೆಂದು ಅನಿಸುವುದೇ ಇಲ್ಲ.

ಮೂಲತಃ ಉತ್ತರ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದವರಾದ ಯಾದವರು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ನೂರು

ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ರಾಜ್ಯವಾಳಿದರು. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಮರಾಠಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ನೆಲೆಗೊಂಡಿದ್ದು ಇವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ. ವಿವೇಕಸಿಂಧು, ಲೀಳಾಚರಿತ್ರ ಗ್ರಂಥಗಳು ಇವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ರಚಿತವಾದವು. ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರರು ಬದುಕಿದ್ದೂ ಇವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವೈದಿಕ ಪರಂಪರೆಯ ವರ್ಣಾಶ್ರಮ ಭೇದ ಮುಗಿಲು ಮುಟ್ಟಿತು. ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರರದು ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಕುಟುಂಬವಾದರೂ ಅನಾಚಾರದ ಆರೋಪ ಹೊತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಬಹಿಷ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಯಿತು. ಸನ್ಯಾಸಿಯ ಕುಟುಂಬವೆಂಬ ಕಲಂಕಕ್ಕೆ ಬಲಿಯಾದ ಈ ಕುಟುಂಬವು ನಾನಾ ತೊಂದರೆಗಳಿಗೆ ಸಿಲುಕಿಕೊಂಡಿತು. ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರರು ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಈ ಅವಮಾನವನ್ನು ನುಂಗಿಕೊಂಡು 'ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಿ'ಯನ್ನು ರಚಿಸಿದರು. ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಿಯ ರಚನೆ ವೈದಿಕ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ತೋರಿದ ಸೌಮ್ಯ ಸಾಮಾಜಿಕ ವಿರೋಧವೆಂದೇ ಪರಿಗಣಿಸಬೇಕು. ಕ್ರಾಂತಿಮಾರ್ಗ ತೊರೆದು ಶಾಂತಿಮಾರ್ಗದಿಂದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಅಸಮಾನತೆಯನ್ನು ಅವರು ವಿರೋಧಿಸಿದರು.

ಶಿವಾಜಿ :

ಹದಿಮೂರನೆಯ ಶತಮಾನದ ತರುವಾಯ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ರಾಜಕೀಯ ಅಸಮಾನತೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತ ಹೋಯಿತು. ಹದಿನೇಳನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗೂ ಈ ವಿಷಮತೆ ಮುಂದುವರೆಯಿತು. ೧೭ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಹಿಂದವೀ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಸ್ಥಾಪನೆಗಾಗಿಯೇ ಜನ್ಮತಾಳಿ ಬಂದ ಶಿವಾಜಿಯು ತನ್ನ ಆಡಳಿತಾವಧಿಯಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ರಾಜಕೀಯ ಸಾಮಾಜಿಕ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನೇ ಬದಲಾಯಿಸಿದ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ 'ಜಾಣತಾರಾಜಾ'ನಾದ ಶಿವಾಜಿಯು ಭಾರತದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ನಾಯಕನಾದನು. ಶಿವಾಜಿಯ ಶಕ್ತಿಯು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ರಾಜಕೀಯ ಹೋರಾಟದ ವಿರುದ್ಧವೇ ವ್ಯಯವಾಯಿತು. ಸಾಮಾಜಿಕ ಸುಧಾರಣೆಯತ್ತ ಗಮನಹರಿಸುವುದು ಅವನಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ; ಅಂಥ ಯಾವ ಸಾಮಾಜಿಕ ಕ್ರಾಂತಿಯ ನೆಲೆಯೂ ಅವನಿಗೆ ಆ ರೀತಿ ಪ್ರೇರಣೆ ನೀಡಿದ್ದು ಗಮನಕ್ಕೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಕರ್ನಾಟಕದ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಪತನ ಅವನ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿರಬೇಕು ಎಂದು ನಂಬಲವಕಾಶವಿದೆ. ಸಾಮಾಜಿಕ ಅಸಮಾನತೆಯನ್ನು ನಿವಾರಿಸುವ ಕೆಲ ಪ್ರಸಂಗಗಳು ಪ್ರಸಂಗವಶಾತ್ ಅವನಿಗೆ ಎದುರಾಗುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸುಧಾರಣೆ ಅವನ ಪ್ರಮುಖ ಗುರಿಯಾಗಲಿಲ್ಲ.

ಮಹಾತ್ಮಾ ಜ್ಯೋತಿಬಾ ಫುಲೆ (೧೧-೦೪-೧೮೨೭ / ೨೮-೧೧-೧೮೯೦)

ಶಿವಾಜಿಯ ತರುವಾಯ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ರಾಜಸತ್ತೆ ಪೇಶ್ವೆಯವರ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಬಂದಿತು. ಪೇಶ್ವೆಯವರ ಧುರೀಣತ್ವದಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಸರ್ವಶ್ರೇಷ್ಠರಾದರು. ವರ್ಣವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಆಚರಣೆಗಳು ಅವಾಸ್ತವ ಮಹತ್ವ ಪಡೆದವು. ಸಾಮಾಜಿಕ ಅಸಮಾನತೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ಹೋಯಿತು. ಬಹುಜನ ಸಮಾಜವು ಶೋಷಣೆಗೆ ಬಲಿಯಾಯಿತು. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೮೧೮ರಲ್ಲಿ ಪೇಶ್ವೆಯವರ ಆಡಳಿತ ಕೊನೆಗೊಂಡಿತು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಹತಬಲರಾದರೂ ಅವರ ದರ್ಪ ಕಡಿಮೆಯಾಗಲಿಲ್ಲ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣೇತರರ ಶೋಷಣೆ ಕೊನೆಗೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ಈ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ೧೮೨೭ರಲ್ಲಿ ಪುಣೆಯ ಗೋವಿಂದರಾವ ಚಿಮಣಾಬಾಯಿ ಫುಲೆ ದಂಪತಿಗಳಿಗೆ ಒಂದು ಮಗುವಾಯಿತು. ಆ ಮಗುವಿಗೆ 'ಜ್ಯೋತಿಬಾ' ಎಂದು ನಾಮಕರಣ ಮಾಡಿದರು. ಅಂದು ಅಜ್ಞಾನದ ಅಂಧಕಾರದಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ

ಮುಳುಗಿ ಹೋಗಿದ್ದ ಶೂದ್ರಾತಿಶೂದ್ರರಿಗೆ ಮುಂದೆ ಈ ಮಗು ಜ್ಞಾನದ ಜ್ಯೋತಿಯಾಯಿತು. ಜ್ಯೋತಿರಾವರ ಅಣ್ಣನ ಹೆಸರು ರಾಜಾರಾಮ. ಜ್ಯೋತಿಬಾರು ಮುಂದೆ ಇಂಗ್ಲೀಷ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದು ವೈಚಾರಿಕ ಪ್ರಜ್ಞೆಯನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡರು. ತಮ್ಮ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಸ್ನೇಹಿತನ ಮದುವೆಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಘೋರ ಅವಮಾನವಾಯಿತು. ಶೂದ್ರ ಜಾತಿಯವನೆಂದು ಅವರನ್ನು ಮೆರವಣಿಗೆಯಿಂದ ಹೊರದಬ್ಬಲಾಯಿತು. ಜ್ಯೋತಿಬಾರಿಗಾದ ಈ ಅವಮಾನವು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾಜಿಕ ಕ್ರಾಂತಿಯನ್ನು ಹೊತ್ತಿಸಿತು. ಜ್ಯೋತಿಬಾರು ಈ ಸಾಮಾಜಿಕ ಅಸಮಾನತೆಯನ್ನು ತೊಲಗಿಸಲು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಪಣತೊಟ್ಟು ಅದಕ್ಕಾಗಿ ತಮ್ಮ ಜೀವನವನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸಮರ್ಪಿಸಿಕೊಂಡರು. ಶೋಷಿತರ, ಮಹಿಳೆಯರ, ವಿಧವೆಯರ, ರೈತರ, ಕಾರ್ಮಿಕರ ಕಲ್ಯಾಣವೇ ಅವರ ಮುಂದಿನ ಜೀವನದ ಮುಖ್ಯ ಧ್ಯೇಯವಾಯಿತು. ಅವರು ದೇವರು ಮತ್ತು ಮನುಷ್ಯರ ಮಧ್ಯೆ ನೇರ ಸಂಪರ್ಕ ನಿರ್ಮಿಸುವ "ಸತ್ಯಶೋಧಕ ಸಮಾಜ"ದ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಹುಟ್ಟುಹಾಕಿದರು. ಅವರ ಸತ್ಯಶೋಧಕ ಚಳವಳಿಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ತೀವ್ರ ಸಂಚಲನವನ್ನುಂಟು ಮಾಡಿದವು. ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಜ್ಯೋತಿಬಾ ಫುಲೆಯವರ ಸಾಮಾಜಿಕ ಚಳವಳಿ ಬೇಗ ತಲುಪಲಿಲ್ಲ. ಶಾಹು-ಅಂಬೇಡ್ಕರರ ಚಳವಳಿ ಮುಖಾಂತರ ಇಂದು ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೆ ಪರಿಚಿತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಅಂಬೇಡ್ಕರರು ಫುಲೆಯವರನ್ನು ತಮ್ಮ 'ಗುರು'ವೆಂದು ಭಾವಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಂದು ಫುಲೆಯವರ ಉತ್ಸವಗಳು ಜರುಗುತ್ತಲಿವೆ. ಅವರ ಕುರಿತು ವಿಚಾರ ಸಂಕಿರಣಗಳು ಏರ್ಪಾಟುಗೊಳ್ಳತೊಡಗಿವೆ. ಅಂದು ಫುಲೆಯವರು ಮಾಡಿದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಕನ್ನಡಿಗರು ಆಶ್ಚರ್ಯದಿಂದ ಮೆಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳತೊಡಗಿದ್ದಾರೆ.

ಸವರ್ಣೀಯರ ವಿರೋಧವನ್ನು ಲೆಕ್ಕಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳದೆ ಮಹಾತ್ಮಾ ಫುಲೆಯವರು ಸಾಮಾಜಿಕ ಅನ್ಯಾಯದ ವಿರುದ್ಧ ಜೀವನವಿಡೀ ಹೋರಾಟ ಮಾಡಿ ಭಾರತದ ಆದ್ಯ ಸಮಾಜ ಸುಧಾರಕರಾದರು. ಫುಲೆಯವರ ಜೊತೆಗೆ ಅವರ ಧರ್ಮಪತ್ನಿ ಸಾವಿತ್ರಿಬಾಯಿಯವರೂ ಅವರ ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಪಾಲ್ಗೊಂಡರು. ಜೀವನದ ಎಲ್ಲ ಕಷ್ಟಗಳನ್ನು ನುಂಗಿ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಜ್ಯೋತಿಬಾರಿಗೆ ಬೆಂಗಾವಲಾಗಿ ನಿಂತರು. ಸಾಮಾಜಿಕ ಸುಧಾರಣೆಗಾಗಿ ಜ್ಯೋತಿಬಾರು ಮಾಡಿದ ಮಹತ್ವದ ಕಾರ್ಯಗಳೆಂದರೆ-

೧) ೧೮೪೮ರಲ್ಲಿ ಅಸ್ಪೃಶ್ಯ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಿಗಾಗಿ ಶಾಲೆಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ಈ ಶಾಲೆಗೆ ಶಿಕ್ಷಕಿಯಾಗಿ ಬಂದವಳು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಸಾವಿತ್ರಿಬಾಯಿಯೇ. ಸಮಾಜದ ಕಂಟಕರು ಆಕೆಗೆ ಏನೆಲ್ಲ ಅವಮಾನ ಮಾಡಿದರೂ ಆಕೆ ತನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯದಿಂದ ಹಿಂಜರಿಯಲಿಲ್ಲ.

೨) ೧೮೫೧ರಲ್ಲಿ ರಾಸ್ತಾಪೇಟೆ ಹಾಗೂ ಚಿಪಳೂಣಕರ ವಾಡೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ಶಾಲೆ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು.

೩) ೧೮೫೫ರಲ್ಲಿ ರಾತ್ರಿ ಶಾಲೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದರು.

೪) ೧೮೬೦ರಲ್ಲಿ ವಿಧವಾ ಪುನರ್ವಿವಾಹಕ್ಕೆ ಚಾಲನೆ.

೫) ೧೮೬೩ರಲ್ಲಿ ಬಾಲಹತ್ಯಾಪ್ರಬಂಧಕ ಗೃಹದ ಸ್ಥಾಪನೆ.

೬) ೧೮೬೮ರಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಮಹತ್ಕಾರ್ಯ ಎಂದರೆ ತಮ್ಮ ಸ್ವಂತ ಮನೆಯ ನೀರಿನ ತೊಟ್ಟಿಯನ್ನು ಅತಿಶೂದ್ರರಿಗೆ ತೆರವುಗೊಳಿಸಿದ್ದು.

೭) ೧೮೭೩ರಲ್ಲಿ ಸತ್ಯಶೋಧಕ ಸಮಾಜದ ಸ್ಥಾಪನೆ.

ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಮುಖಾಂತರ ಜನರಿಗೆ ವಾಸ್ತವಿಕತೆಯ ಅರಿವನ್ನುಂಟು ಮಾಡಿದರು.

ಈ ಮೇಲಿನ ಸುಧಾರಣೆಗಳನ್ನು ಗಮನವಿಟ್ಟು ನೋಡಿದರೆ, ಜ್ಯೋತಿಬಾರವರು ಜಾತಿ, ಧರ್ಮದ ನೀತಿ ಅನುಸರಿಸುವ ಹುಲಿಯ ಬಾಯಲ್ಲೇ ಕೈಹಾಕಿದ್ದಾರೆ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಒಬ್ಬ ಸಾಮಾನ್ಯ ಮನುಷ್ಯ ಇಂಥ ಒಂದು ಕಟುತರವಾದ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಕೈಹಾಕುವುದೆಂದರೆ ಒಂದು ಮಹಾಯುದ್ಧವನ್ನು ಗೆದ್ದಂತೆಯೇ ಸರಿ. ಜ್ಯೋತಿಬಾರವರು ಶಿಕ್ಷಣ, ಸಮಾನತೆ ಮತ್ತು ಮಹಿಳೆಯರ ಹಕ್ಕುಗಳತ್ತ ವಿಶೇಷ ಗಮನಹರಿಸಿದಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಜ್ಯೋತಿಬಾರವರ ಈ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಹೃದಯತುಂಬಿ ಮೆಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಮಹಾತ್ಮಾ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಮನತುಂಬಿ ಅವರನ್ನು 'ಮಹಾತ್ಮಾ' ಎಂದು ಕರೆದು ಧನ್ಯರಾದರು.

ಮಹಾತ್ಮಾ ಫುಲೆಯವರ ಸತ್ಯಶೋಧಕ ಸಮಾಜದ ಪ್ರಭಾವಗಳು ತಕ್ಷಣವಾಗದಿದ್ದರೂ ಸಾವಕಾಶವಾಗಿ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುತ್ತ ನಡೆದವು. ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಮೇಲೆ ಮೊದಲು ಅದರ ಪ್ರಭಾವ ಕಂಡು ಬಂದಿತು.

ಸವರ್ಣೀಯರ ವಿರೋಧವನ್ನು ಲೆಕ್ಕಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳದೆ ಮಹಾತ್ಮಾ ಜ್ಯೋತಿಬಾರವರು ಸಾಮಾಜಿಕ ಅಸಮಾನತೆಯ ವಿರುದ್ಧ ಜೀವನವಿಡೀ ಹೋರಾಟ ಮಾಡಿ ಪ್ರಥಮ ಸಮಾಜ ಸುಧಾರಕರಾದರು. ಇಂದು ಫುಲೆಯವರ ಕುರಿತು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಬರವಣಿಗೆ ಆರಂಭಗೊಂಡಿದೆ. ಫುಲೆ ಜಯಂತಿ, ಪುಣ್ಯತಿಥಿಗಳನ್ನು ಕರ್ನಾಟಕದ ಕೆಲವೆಡೆ ಆಚರಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಜ್ಯೋತಿಬಾರವರ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಜೀವತುಂಬಿದವರು ಅವರ ಧರ್ಮಪತ್ನಿ ಸಾವಿತ್ರಿಬಾಯಿ ಫುಲೆಯವರು. ನಿರಕ್ಷರಿಯಾದ ಅವರು ಗಂಡನಿಂದ ಅಕ್ಷರಜ್ಞಾನ ಪಡೆದುಕೊಂಡು ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ಮಾಡಿದ್ದು ಸಣ್ಣ ವಿಷಯವಲ್ಲ. ಪುಣೆ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಈ ವರ್ಷ (೨೦೧೫) 'ಸಾವಿತ್ರಿಬಾಯಿ ಫುಲೆ ವಿದ್ಯಾಪೀಠ' ಎಂದು ನಾಮಕರಣ ಮಾಡಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸರಕಾರವು ಅದ್ಯಾದೇಶ ಹೊರಡಿಸಿದೆ. ಜ್ಯೋತಿಬಾರವರ ಅಂದಿನ ಮನೆಯನ್ನು ಇಂದು ಸರಕಾರ 'ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸ್ಮಾರಕ'ವಾಗಿಸಿದೆ. ಹೀಗೆ ಫುಲೆ ಸಾವಿತ್ರಿಬಾಯಿ ಇಂದಿಗೂ ಜೀವಂತವಾಗಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಬೇರೆ ಸಾಕ್ಷಿ ಏನು ಬೇಕು?

ಫುಲೆಯವರ ತರುವಾಯ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾಜಿಕ ಚಳವಳಿಗೆ ನಿಜವಾದ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಜೀವಸಂಚಾರವಾದುದು ರಾಜರ್ಷೀ ಛತ್ರಪತಿ ಶಾಹುಮಹಾರಾಜರಿಂದಲೇ. ರಾಜಭೋಗದ ಆಸೆ ಯಾರಿಗೆ ತಾನೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ? ಆದರೆ 'Prophets are ahead of their time' ಎನ್ನುವಂತೆ ಬುದ್ಧನಂಥ ದೃಷ್ಟಾರ ಎಂದೂ ರಾಜನಾಗಲು ಬಯಸುವುದಿಲ್ಲ. ಶಾಹೂ ಮಹಾರಾಜರೂ ಅಷ್ಟೇ.

ಶಿವಾಜಿ ಮಹಾರಾಜರಂತೆ ಶಾಹು ಮಹಾರಾಜರಿಗೆ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ವೈರಿಗಳ ಮೇಲೆ ವೀರಾವೇಶದಿಂದ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಯುದ್ಧಮಾಡುವ ಪ್ರಸಂಗ ಬರಲಿಲ್ಲವಾದರೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ಅನ್ಯಾಯ,

ಅಸಮಾನತೆಗಳ ವಿರುದ್ಧ ಇಡೀ ಜೀವನಪರ್ಯಂತ ಉಗ್ರವಾದ ವೈಚಾರಿಕ ಹೋರಾಟ ಮಾಡುವುದು ಮಾತ್ರ ಅತ್ಯಂತ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಯಿತು. ಛತ್ರಪತಿ ಶಾಹು ಮಹಾರಾಜರು ಒಂದು ಸ್ವತಂತ್ರ ಸಂಸ್ಥಾನದ ರಾಜನಾಗಿದ್ದರೂ ಅವರು ಸಂಪೂರ್ಣ ಸ್ವತಂತ್ರರಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವರು ಸಾರ್ವಭೌಮ ಬ್ರಿಟಿಷರ ಆಧೀನದ ರಾಜರಾಗಿದ್ದರು. ಬ್ರಿಟಿಷರು ನೀಡಿದ್ದ ಅಧಿಕಾರದ ಮಿತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಸಮಗ್ರ ಬದಲಾವಣೆಯ ಕನಸನ್ನು ಶಾಹುರವರು ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದುದು ವಿಶೇಷವಾಗಿದೆ.

ತಾನು ರಾಜನಾದ ತಕ್ಷಣ ತನ್ನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಇಡಿಯಾಗಿ ತಿರುಗಾಡಿ ಬಂದು ಅದರ ಪರಿಚಯವನ್ನು ಮೊದಲು ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ತರುವಾಯ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಅಮೂಲಾಗ್ರ ಬದಲಾವಣೆ ಮಾಡಿ ಅನೇಕ ಜನ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೇತರರನ್ನು ಆಡಳಿತದ ಸೇವಕರನ್ನಾಗಿ ನೇಮಿಸಿಕೊಂಡರು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಇಲ್ಲಿಂದಲೇ ಅವರ ಮೇಲೆ ಸಿಟ್ಟಾಗುತ್ತ ನಡೆದರು.

ಶಾಹು ಮಹಾರಾಜರ ಜೀವನದಲ್ಲಿಯೂ ಜ್ಯೋತಿಬಾರಂತೆ ಒಂದು ಅವಮಾನಕರ ಪ್ರಸಂಗ ಜರುಗಿತು. ಅದೇ ವೇದೋಕ್ತ ಪ್ರಕರಣವು. ಶಾಹು ಮಹಾರಾಜರ ಸಮಾರಂಭವೊಂದರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಪುರೋಹಿತನು 'ವೇದೋಕ್ತ' ಮಂತ್ರ ನುಡಿಯುವದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು 'ಪುರಾಣೋಕ್ತ' ಮಂತ್ರ ನುಡಿಯುವದು ಶಾಹು ಮಹಾರಾಜರ ಗಮನಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಶಾಹುವಿನಂಥ ಬಲಾಢ್ಯ ರಾಜನನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿ ಕನಿಷ್ಠನೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸುವುದು ಆಲೋಚಿಸುವಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಶಾಹುರವರು ಈ ಅವಮಾನವನ್ನು ಫುಲೆಯವರಂತೆ ಆಹ್ವಾನವೆಂದು ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮತ್ತು ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯತ್ವದ ವಿರುದ್ಧ ಬಂಡೆದ್ದು ಬಹುಜನ ಸಮಾಜದ ಉದ್ಧಾರಕ್ಕೆ ಕಂಕಣಬದ್ಧರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಸ್ತಾಪಿತ ಗುಂಪಿನೊಂದಿಗೆ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವೈರತ್ವ ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಶಾಹುರವರಿಗೂ ಕಠಿಣವಾಗಿ ಹೋಯಿತು ಎಂದರೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದುದಲ್ಲ. ಆದರೂ ಶಾಹುರವರು ಯಾವುದಕ್ಕೂ ಎದೆಗುಂದದೆ ಹೋರಾಟಕ್ಕಿಳಿದರು. ಈ ವೇದೋಕ್ತ ಪ್ರಕರಣಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಲೋಕಮಾನ್ಯ ಟಿಳಕರೂ ಶಾಹುರವರ ನೆರವಿಗೆ ಬರದಿರುವುದು ವಿಶೇಷವಾಗಿದೆ. ದಲಿತರ ಮತ್ತು ಇನ್ನುಳಿದ ಶೋಷಿತರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ತಮ್ಮ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಶಾಹುರವರು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡರು. ಫುಲೆಯವರಿಗಿಲ್ಲದ ರಾಜಕೀಯ ಅಧಿಕಾರ ಶಾಹುರವರಿಗಿದ್ದಿತು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಅವರ ಕಾರ್ಯಗಳು ತೀವ್ರಗತಿಯನ್ನು ಪಡೆದವು. ಫುಲೆಯವರಂತೆ ಶಾಹುರವರೂ ಕೆಳವರ್ಗದವರ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿ ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರು. 'ದಲಿತರ, ಶೂದ್ರರ ಅವನತಿಗೆ ಅವಿದ್ಯೆಯೇ ಪ್ರಮುಖ ಕಾರಣ' ಎಂದು ಫುಲೆಯವರಂತೆ ಶಾಹುರವರೂ ಅರಿತುಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಶಾಹುರವರು ಶಿಕ್ಷಣದ ಪ್ರಸಾರಕ್ಕಾಗಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗಾಗಿ ಬೇರೆ-ಬೇರೆ ವಸತಿಗೃಹಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ, ಬಹುಜನಸಮಾಜದ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಶಿಕ್ಷಣ ಸೌಲಭ್ಯ ಒದಗಿಸಿಕೊಟ್ಟರು. ದಲಿತರಿಗೆ, ಮಹಿಳೆಯರಿಗೆ, ಅಲೆಮಾರಿಗಳಿಗೆ, ರೈತರಿಗೆ ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ಹೀಗೆ ಬೇರೆ-ಬೇರೆ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸಾಮಾಜಿಕ, ಆರ್ಥಿಕ, ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಸುಧಾರಣೆಗಳನ್ನು ಶಾಹುರವರು ಕೈಕೊಂಡರು. ಇವರಿಂದ ಫುಲೆಯವರ 'ಸತ್ಯಶೋಧಕ' ಚಳವಳಿ ಮತ್ತೆ ಜೀವಕಳೆ ತುಂಬಿಕೊಂಡಿತು. ಶಾಹುರವರ ಸತ್ಯಶೋಧಕ ಸಮಾಜದ ಸಭೆಗೆ ಕರ್ನಾಟಕದಿಂದ ದೇವರಾಯ ಇಂಗಳೆ, ಶಿವಮೂರ್ತಿ ಕಣಬರ್ಗಿಮಠ, ಅರಟಾಳ ರುದ್ರಗೌಡರು

ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದ ಉಲ್ಲೇಖಗಳಿವೆ. ಅಂದರೆ ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಬಹುಭಾಗವು ಶಾಹು ಮಹಾರಾಜರ ಸಾಮಾಜಿಕ ಚಳವಳಿಯಲ್ಲಿ ಭಾಗಿಯಾಗಿತ್ತು ಎಂದರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಅರಟಾಳ ರುದ್ರಗೌಡರು ಎಂದರೆ, ಭಾರತದ ಒಳಹೊರಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆದ ಬೆಳಗಾವಿಯ ಕೆ.ಎಲ್.ಈ. ಸಂಸ್ಥೆಯ ಸಂಸ್ಥಾಪಕ ಸದಸ್ಯರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರು. ಈ ಅಂಶ ಬೆಳಗಾವಿ ಪರಿಸರದ ಮೇಲೆ ಶಾಹುರವರ ಸತ್ಯಶೋಧಕ ಸಮಾಜದ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ದಾಖಲಿಸುತ್ತದೆ. ಶಾಹುರವರ ಸೂಚನೆಯಂತೆ ಸಾಮಾಜಿಕ ಚಳವಳಿಗೆ ಹೆಗಲಾಗಿ ನಿಂತ ಮತ್ತು ಇಂದಿಗೂ ಚಾಲ್ತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಬೆಳಗಾವಿಯ 'ರಾಷ್ಟ್ರವೀರ ಪತ್ರಿಕೆ'ಯು ಸಮಾಜದ ಕೊರತೆಗಳನ್ನು ಎತ್ತಿ ತೋರಿಸುತ್ತ ಬಂದಿರುವುದು ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿದೆ. ಶಾಹುರವರ ವಾರಸುದಾರಿಕೆಗೆ ಈ ಪತ್ರಿಕೆ ಒಂದು ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿ ನಿಂತಿದೆ.

೧೯೨೦, ಜುಲೈ ೨೭ ರಂದು ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೇತರ ಪರಿಷತ್ತು ಜರುಗಿತ್ತು. ಅದಕ್ಕೆ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿ ಕೊಲ್ಹಾಪೂರದಿಂದ ಬಂದ ಶಾಹುರವರಿಗೆ ಅಭೂತಪೂರ್ವ ಸ್ವಾಗತ ದೊರೆಯಿತು. ಈ ಪರಿಷತ್ತಿನ ಅನುಭವ ಸದಾಕಾಲ ಜನರ ಮನದಾಳದಲ್ಲಿ ಉಳಿಯಿತು. ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಯ ಮೂರು ಸಾವಿರ ಮಠದೊಂದಿಗೂ ಶಾಹುರವರ ಸಂಬಂಧವಿತ್ತು. ಜಯಸಿಂಗರಾವ ಪವಾರರು ಮರಾಠಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಶಾಹುಸ್ಮಾರಕ ಗ್ರಂಥದ ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದವನ್ನು ಕರ್ನಾಟಕ ವಿ.ವಿ. ಧಾರವಾಡದ ಸಿನೇಟ ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಬಿಡುಗಡೆಗೊಂಡಿದ್ದು ಇನ್ನೊಂದು ದಾಖಲೆ. ಕನ್ನಡದ ಅನುವಾದವನ್ನು ಚಂದ್ರಕಾಂತ ಪೋಕಳೆಯವರು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ದಲಿತರಿಗೆ ಅಂಬೇಡ್ಕರರು ಶ್ರದ್ಧಾಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದರು. ಅಂಬೇಡ್ಕರರಿಗೆ ಶಾಹುಮಹಾರಾಜರು ಶ್ರದ್ಧಾಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದರು. ಸಯಾಜಿರಾವ ಗಾಯಕವಾಡರ ತರುವಾಯ ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿ ಅಂಬೇಡ್ಕರರಿಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿದವರೆಂದರೆ ಕೊಲ್ಹಾಪುರದ ಶಾಹು ಮಹಾರಾಜರೇ. "ಅವರ ಈ ಉಪಕಾರವನ್ನು ಕೃತಜ್ಞತಾಪೂರ್ವಕ ಸ್ಮರಿಸಿ ಅವರಿಗೆ ಬರೆದ ಮೂರು ಪತ್ರಗಳನ್ನು 'ಸಕಾಳ' ಮರಾಠಿ ಪತ್ರಿಕೆ ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಿದೆ".[೧೯] ಚಿಕ್ಕೋಡಿ ತಾಲೂಕಿನ ಇಂಗಳಿ ಗ್ರಾಮದ ದೇವರಾಯ ಇಂಗಳೆ ಶಾಹು ಮಹಾರಾಜರ ಸತ್ಯಶೋಧಕ ಸಮಾಜದ ಸದಸ್ಯನಾಗಿದ್ದನು. ಅಂಬೇಡ್ಕರರಿಗೆ ಇಂಗಳೆ ಪರಿಚಿತನಾಗಿದ್ದನು. ಶಾಹು ಮಹಾರಾಜರ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸುಧಾರಣಾ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಕರ್ನಾಟಕದ ನಿಪ್ಪಾಣಿ, ಚಿಕ್ಕೋಡಿ, ರಾಯಬಾಗ, ಅಥಣಿ ಭಾಗದ ದಲಿತರಲ್ಲಿ ಜಾಗೃತಿ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡವು. ಚಿಕ್ಕೋಡಿ ತಾಲೂಕಿನ ಬೇಡಕಿಹಾಳದ ಯಲ್ಲಪ್ಪ ಶಾಹು ಮಹಾರಾಜರ ಡ್ರೈವ್ಹರನಾಗಿದ್ದ. ಇವನು ಗಂಗಾರಾಮ ಕಾಂಬಳೆಯೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿ 'ದಕ್ಷಿಣ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸತ್ಯ ಪ್ರಸಾರಕ ಮಂಡಳಿ'ಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಜನಜಾಗೃತಿ ಮೂಡಿಸಿದ.

ಶಾಹುಮಹಾರಾಜ ಮತ್ತು ಮೈಸೂರಿನ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರಿಗೆ ಒಡನಾಟವಿತ್ತು. ಮೈಸೂರು-ಮರಾಠರು ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಬರೀ ಹೊಡೆದಾಡಿದ್ದನ್ನೇ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಅವರಲ್ಲಿಯ ವೈಮನಸ್ಸು ಎಂದೂ ಮಾಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಶಾಹುಮಹಾರಾಜರು ಆ ಅಪಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ತೊಲಗಿಸಿದರು. ೧೯೦೭ರಲ್ಲಿ ಶಾಹುಮಹಾರಾಜರು ಮೈಸೂರಿನ ಮಹಾರಾಜ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರ ಅವರಿಗೆ ಬಹುಮಾನವಾಗಿ

ಕೆಲ ಒಂಟೆಗಳ್ನು ನೀಡಿದ್ದರು. ಅದರ ಬದಲಾಗಿ ಮೈಸೂರಿನ ಮಹಾರಾಜರು ಕಲೆ ಆನೆಗಳನ್ನು ಶಾಹು ಮಹಾರಾಜರಿಗೆ ನೀಡಿದ್ದರು. ಮೈಸೂರು-ಕೊಲ್ಹಾಪುರದ ನಡುವಿನ ಈ ಲೇವಾದೇವಿ ಇತಿಹಾಸ ದಾಖಲಾಗಿದೆ. ಅಂದು ಕೊಲ್ಹಾಪುರವು ಮೈಸೂರಿಗೆ ಮಾದರಿಯಾದರೆ ಮೈಸೂರು ಕೊಲ್ಹಾಪುರಕ್ಕೆ ಮಾದರಿಯಾಗಿತ್ತು. ಅಂದಿನ ಆ ಆದರ್ಶ ಗಮನಿಸುವಂಥದ್ದಾಗಿದೆ.

ಕರ್ನಾಟಕದ (ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕ) ಮೇಲಾದ ಫುಲೆ-ಶಾಹುರವರ ಸತ್ಯಶೋಧ ಸಮಾಜದ ಪ್ರಭಾವಗಳು:

'ಸತ್ಯಶೋಧಕ ಸಮಾಜ'ದ ಪ್ರಭಾವಗಳು ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಮೇಲೆ ಆದಂತೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಇನ್ನುಳಿದ ಭಾಗದ ಮೇಲೆ ಆಗಲಿಲ್ಲ ಎಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಕೆಲವು ಪ್ರಭಾವಗಳನ್ನು ಈ ಕೆಳಗೆ ದಾಖಲಿಸಾಗಿದೆ:

೧) ೧೯೧೭ರಲ್ಲಿ ಬೆಳಗಾವಿ ತಾಲೂಕಿನ ಯಳ್ಳೂರ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಝುಂಫನ್ನಾ ನಾಂದೂರಕರರ ಮಗಳ ಮದುವೆ ಸತ್ಯಶೋಧಕ ತತ್ವಾನ್ವಯ ನೆರವೇರಿತು.

೨) ೧೯೨೩ರಲಿ ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿ 'ಸಮಾಜ ಸುಧಾರಣಾ ಮಂಡಳಿ' ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಯಿತು. ಹಾಗೆಯೇ ಕ್ಷೌರಿಕ ಸಮಾಜದವರ ಸಂತಸೇನಾ ಮಂಡಳಿ, ೧೯೩೧ರಲ್ಲಿ ಚರ್ಮಕಾರ ಸಂಘದವರ ತುಲಸೀದೇವಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪನೆ, ೧೯೪೦ರಲ್ಲಿ ಕುಂಭಾರ ಸಮಾಜ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಯಿತು.

೩) ೧೯೩೭ರಲ್ಲಿ ಕಂಗ್ರಾಳಿಯಲ್ಲಿ ೧೦, ಕಿಣಯೆಯಲ್ಲಿ ೧೪, ಕರ್ಲೆ ಎಂಬಲ್ಲಿ ೧೪ ಸಾಮೂಹಿಕ ವಿವಾಹಗಳು ಜರುಗಿದವು.

೪) ಗುರುವರ್ಯ ಶಾಮರಾವ ದೇಸಾಯಿ, ಬಹಿರ್ಜಿ ಶಿರೋಳಕರ, ಗೋವಿಂದರಾವ ಮೆಲಗೆ ಮುಂತಾದವರು ಭಾಷಣ, ಲಾವಣಿ, ಕೀರ್ತನ, ನಾಟಕಗಳ ಮುಖಾಂತರ ಸತ್ಯಶೋಧಕ ಚಳವಳಿಯ ಧೋರಣೆಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿ ಜನಜಾಗೃತಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು.

ಆಧುನಿಕ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿ ದಾಜೀಬಾ ದೇಸಾಯಿಯುವರ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಶಿಕ್ಷಣ ಮಂಡಳವು ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಗಿ ಗ್ರಾಮೀಣ ಭಾಗದ ಬಹುಜನ ಸಮಾಜದ ಬಡ ಹೆಣ್ಣು-ಗಂಡು ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಶಿಕ್ಷಣದ ಸೌಲಭ್ಯ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟದ್ದು ಸ್ತುತ್ಯಾರ್ಹ ಕಾರ್ಯವಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಪ್ರಾ. ಎಸ್.ವಾಯ್. ಪಾಟೀಲ, ಪ್ರಾ. ವ್ಹಿ.ಎ. ಪಾಟೀಲ, ಎನ್.ಡಿ. ಪಾಟೀಲ, ರಾಜಾಭಾವು ಪಾಟೀಲ ಮುಂತಾದ ಧುರೀಣರು ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಕಾರಣರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ಗ್ರಾಮೀಣ ಭಾಗದ ಬಹುಜನ ಸಮಾಜದ ಅನೇಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಪ್ರೇಮಿಗಳು ಈ ಸಂಸ್ಥೆಗೆ ವಿತ್ತದಾನ ಮಾಡಿ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಕಾರಣೀಭೂತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ದಲಿತ ಹಾಗೂ ಹಿಂದುಳಿದ ಸಮಾಜದ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಆದ್ಯತೆ ನೀಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಧ್ಯೇಯ-ಧೋರಣೆಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡ ಸಂಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಆಧುನಿಕ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹುಡುಕುವುದು ಕಠಿಣ. ಬೆಳಗಾವಿಯ ಪರಿಸರದ ಮೇಲೆ ಈ ಸತ್ಯಶೋಧಕ ಸಮಾಜದ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಕಂಡರೂ ಈ ಪರಿಸರವು ಪರಂಪರೆಯ

ಜಾಡಿನಿಂದ ಇನ್ನೂ ಸಂಪೂರ್ಣ ಮುಕ್ತಿ ಸಾಧಿಸಿಲ್ಲ.

ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅಥಣಿ, ರಾಯಬಾಗ, ಚಿಕ್ಕೋಡಿ ತಾಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ಇತ್ತೀಚಿನ ಕೆಲ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಮದುವೆಯನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಸರಳವಾಗಿ ನೆರವೇರಿಸುವ "ಯಾದೀಪೆ ಶಾದಿ" ಎಂಬ ನೂತನ ಪರಂಪರೆ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿತ್ತು. ವಧು ಹಾಗೂ ವರ ಪಕ್ಷದ ಹತ್ತಿಪ್ಪತ್ತು ಜನಸೇರಿ ಇಂಥ ಮದುವೆಗೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದು ಮದುವೆಯ ಖರ್ಚನ್ನು ತೀವ್ರವಾಗಿ ಹತೋಟಿಯಲ್ಲಿ ತಂದ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿತ್ತು. ಅತ್ಯಂತ ಸರಳ ರೀತಿಯ ಈ ಮದುವೆಯ ಪ್ರಕಾರವು ಜಾರಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಇಂದು ಮತ್ತೆ ವಿಜ್ರಂಭಣೆಯ ಮದುವೆಗಳು ಜರುಗುತ್ತಿರುವುದು ಕಾಲದ ವಿಪರ್ಯಾಸ. ಹಣವು ಮನುಷ್ಯನ ಜೀವನಶೈಲಿಗೆ ಸತತ ತಿರುವು ನೀಡುತ್ತ ಬಂದಿದೆ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಇದು ಸಾಕ್ಷಿಯೇನೋ ಎನಿಸುತ್ತದೆ.

ದೇವರಾಯ ಇಂಗಳೆ :

ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಚಿಕ್ಕೋಡಿ ತಾಲೂಕಿನ ಕೃಷ್ಣಾ ನದಿ ದಂಡೆಯ ಮೇಲಿನ ಒಂದು ಗ್ರಾಮ ಇಂಗಳಿ. ಈ ಗ್ರಾಮದ ನಿವಾಸಿಯೇ ದೇವರಾಯ ಇಂಗಳೆ. ದಲಿತ ಕಟುಂಬದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿ (೧೮೯೯ರ ಸಮಾರು) ಸಾಮಾಜಿಕ ಜಾಗೃತಿಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡಲು ಯತ್ನಿಸಿದ ಶಾಹು ಅನುಯಾಯಿ. ಅಂದು ದಲಿತ ಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿ ಬಹುವಾಗಿ ಚಾಲ್ತಿಯಲ್ಲಿದ್ದ 'ದೇವದಾಸಿ'ಯಂಥ ಅನಿಷ್ಟ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಲು ನಾಟಕ, ಹಾಡುಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ, ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿ ಜನಜಾಗೃತಿ ಮೂಡಿಸಿದ. ಶಾಹು ಮಹಾರಾಜರಂತೆ ಅಂಬೇಡ್ಕರರ ಚಳವಳಿಗೂ ಅವನು ಸಹಾಯಕನಾಗಿ ನಿಂತನು. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ನಿಪ್ಪಾಣಿ-ಚಿಕ್ಕೋಡಿ ಪರಿಸರಕ್ಕೆ ಕರೆತಂದು ಅಂಬೇಡ್ಕರರಿಂದ ಭಾಷಣ ಮಾಡಿಸಿದ ಶ್ರೇಯಸ್ಸು ಇವನದು. 'ದೇವದಾಸಿಯರಿಗೆ ಅವರ ತಂದೆಯ ಆಸ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಪಾಲು ದೊರೆಯಬಾರದು' ಎಂದು ಅತ್ಯಂತ ಮೌಲಿಕ ಸಲಹೆಯನ್ನು ಅಂಬೇಡ್ಕರರಿಗೆ ಇಂಗಳೆ ನೀಡಿದ್ದನು. ಅಂಬೇಡ್ಕರರು ದೇವರಾಯ ಇಂಗಳೆಯ ಈ ಸಲಹೆಯನ್ನು ಆಶ್ಚರ್ಯಚಕಿತರಾಗಿ ಸ್ವಾಗತಿಸಿದರು. ಅದು ಅವರ ಗಮನಕ್ಕೆ ಬಂದಿರಲಿಲ್ಲ! ಭಾರತದ ಸಂವಿಧಾನದ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ದೇವರಾಯ ಇಂಗಳೆಯ ಸಲಹೆಯನ್ನು ಕಾರ್ಯರೂಪಕ್ಕೆ ತಂದರು ಎಂಬುದು ವಿಶೇಷವಾಗಿದೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ; ಇಂಥ ಅಮೌಲ್ಯ ಸಲಹೆ ನೀಡಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ಅಂಬೇಡ್ಕರರು ದೇವರಾಯನಿಗೆ ಪತ್ರ ಬರೆದು ಕೃತಜ್ಞತೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ್ದರು. ಆಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯ ದೇವರಾಯನ ಸುಧಾರಣಾ ಕಾರ್ಯಗಳು ತುಂಬ ಮಹತ್ವ ಪಡೆಯುತ್ತವೆ. ದೇವರಾಯನ ಬಗ್ಗೆ ಕನ್ನಡ-ಮರಾಠಿಯಲ್ಲಿ ಇಂದು ಸಾಹಿತ್ಯ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿವೆ. ಸರಜೂ ಕಾಟ್ಕರ್‌ರ 'ದೇವರಾಯ' ಕಾದಂಬರಿಯಾಧಾರಿತ 'ಇಂಗಳೆ ಮಾರ್ಗ' ಎಂಬ ಸಿನೇಮಾವೂ ಆಗಿ ಸಾಮಾಜಿಕ ಮೌಲ್ಯದ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯನ್ನೂ ಅದು ಗಳಿಸಿಕೊಂಡಿತು.

ಬಾಬಾಸಾಹೇಬ ಅಂಬೇಡ್ಕರ-(೧೪-೦೪-೧೮೯೧/೦೬-೧೨-೧೯೫೬)

ಶಿಕ್ಷಣ, ಸಮಾನತೆ, ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ, ಸ್ವಾಭಿಮಾನ, ಒಕ್ಕಟ್ಟು, ಸಹಬಾಳ್ವೆ- ಹೀಗೆ ದಲಿತರ ಸುಖಬಾಳಿನ ಕನಸು ಕಂಡಿದ್ದ ಮಹಾನಾಯಕ ಡಾ. ಬಾಬಾಸಾಹೇಬ ಅಂಬೇಡ್ಕರ, ಭಾರತ ಕಂಡ

ಮಹಾನ್ ಮಾನವತಾವಾದಿ. ಯುಗ–ಯುಗಾಂತರಗಳಿಂದ ಮೂಕರಾಗಿ ಬದುಕುತ್ತ ಬಂದವರಿಗೆ ಮೂಕನಾಯಕನಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿಬಂದ ವೈಚಾರಿಕ ದೃಷ್ಟಾರ.

ಅಂಬೇಡ್ಕರರು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಅಂತರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಟ್ಟದ ನಾಯಕರು. ಮಹಾತ್ಮಾ ಜ್ಯೋತಿಬಾ ಫುಲೆ ಮತ್ತು ಛತ್ರಪತಿ ಶಾಹು ಮಹಾರಾಜರ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸುಧಾರಣೆಯ ವಾರಸುದಾರರು. ಅವರು ಫುಲೆಯವರ ಬಗ್ಗೆ, "ಮಹಾತ್ಮಾ ಜ್ಯೋತಿಬಾ ಫುಲೆಯವರ ಏಕಮಾತ್ರ ಅನುಯಾಯಿಯಾಗಿದ್ದೇನೆ. ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಜನರ ಸರ್ವಾಂಗೀಣ ಉನ್ನತಿಗಾಗಿ ಯಾವುದೇ ಸಂಘ ಮುಂದಾದರೆ ಅದು ಮಹಾತ್ಮಾ ಜ್ಯೋತಿಬಾ ಫುಲೆಯವರ ತತ್ವಧೋರಣೆ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ".[೨೦] ಎಂಬ ಗೌರವೋದ್ಗಾರವನ್ನು ತೆಗೆದಿದ್ದಾರೆ. ಅಂಬೇಡ್ಕರರು ದಲಿತರ ಸಾಮಾಜಿಕ, ರಾಜಕೀಯ, ಆರ್ಥಿಕ, ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಹಕ್ಕುಗಳಿಗಾಗಿ ಜೀವನಪರ್ಯಂತ ಹೋರಾಡಿದರು. ಅನೇಕ ದಲಿತಪರ ಧೋರಣೆಯ ಸಂಘ–ಸಂಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಅವರು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಪತ್ರಿಕೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು, ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಚಳವಳಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರು, ಧಾರ್ಮಿಕ ಅಸಮಾನತೆಯನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಲು ಕೊನೆತನಕ ಹೋರಾಡಿದರು.

ಅಂಬೇಡ್ಕರರು ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೇನು ಸಂಬಂಧ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಅಪ್ರಸ್ತುತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂಬೇಡ್ಕರರ ವೈಚಾರಿಕ ಚಳವಳಿ ಎಲ್ಲ ಭಾರತೀಯ ದಲಿತ–ಶೂದ್ರರಿಗೂ ಅನ್ವಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾಜಿಕ ಸ್ಥರದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಅಂಬೇಡ್ಕರರ ಚಳವಳಿಯು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯೂ ಸಕ್ರಿಯಗೊಂಡಿದೆ. ೧೯೨೪ರಲ್ಲಿ ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿ ಜರುಗಿದ ಅಖಿಲಭಾರತ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಅಧಿವೇಶನಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಅಂಬೇಡ್ಕರರು ದೇವರಾಯನ ನೆರವಿನಿಂದ ಪ್ರತಿ ಅಧಿವೇಶನವನ್ನು ಜರುಗಿಸಿದ್ದು ನಾವು ಮರೆಯುವಂತಿಲ್ಲ. ದೇವರಾಯನ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸುಧಾರಣೆಯ ಚಳವಳಿಯ ಸಮಗ್ರ ಪರಿಜ್ಞಾನ ಅಂಬೇಡ್ಕರರಿಗಿತ್ತು. ಸಮಯ–ಸಮಯಕ್ಕೆ ಅವರು ದೇವರಾಯನಿಗೆ ಸಲಹೆ ಸೂಚನೆಗಳನ್ನು ನೀಡುತ್ತಿದ್ದರು. ನಿಪ್ಪಾಣಿ, ಚಿಕ್ಕೋಡಿಯಲ್ಲಿ ಅಂಬೇಡ್ಕರರು ಭಾಷಣ ಮಾಡಿದ್ದನ್ನು ಜನರು ಇನ್ನೂ ಮರೆತಿಲ್ಲ. ಸಾಮಾಜಿಕ ಸ್ಥರದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಅಂಬೇಡ್ಕರರ ವಾದವು ಇಂದಿಗೂ ಜೀವಂತವಾಗಿದೆ.

ಕರ್ನಾಟಕವು ಮುಂಬಯಿ ಪ್ರಾಂತಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಾಗ ಕನ್ನಡ ಮಾತನಾಡುವ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸಿ ಸ್ವಾಯತ್ತ ಕರ್ನಾಟಕ ಪ್ರಾಂತ ಮಾಡಬೇಕೆನ್ನುವ ವಿಷಯದ ಚರ್ಚೆ ನಡೆದಾಗಿನ ಒಂದು ಅನೂಕ್ತ, ಅಪರೂಪದ ಪ್ರಸಂಗ– "ಸೋಮವಾರ ನಾಲ್ಕು ಮತ್ತು ಮಂಗಳವಾರ ೫ ಏಪ್ರಿಲ್, ೧೯೩೮ ರಂದು ವಿನಾ ಸರಕಾರಿ ಬಿಲ್ಲುಗಳ ಕಾರ್ಯಕಲಾಪಗಳು ನಡೆಯುವವಿದ್ದವು. ಇಂದು ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಭಕ್ತಿಕರಣದ ಠರಾವು ಅಸೆಂಬ್ಲಿಯ ಎದುರು ಚರ್ಚೆಗೆ ಬರುವುದಿದ್ದುದರಿಂದ ಸ್ಪೀಕರರ ಗ್ಯಾಲರಿಯಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ನಾಯಕರಾದ ಗಂಗಾಧರರಾವ ದೇಶಪಾಂಡೆ ಮುಂತಾದವರು ಉಪಸ್ಥಿತರಿದ್ದುದು ಗಮನಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಪ್ರೇಕ್ಷಕರ ಗ್ಯಾಲರಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಕನ್ನಡ ಬಾಂಧವರೇ ತುಂಬಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಪ್ರಶ್ನೋತ್ತರಗಳು ಜರುಗಿದ ನಂತರ ವ್ಹಿ.ಎನ್. ಜೋಗ ಅವರು ತಮ್ಮ ಠರಾವನ್ನು ಅಸೆಂಬ್ಲಿಯ ಎದುರಿಗೆ ಮಂಡಿಸಿದರು. 'ಮುಖ್ಯವಾಗಿ, ಕನ್ನಡ

ಭಾಷೆಯ ಎಲ್ಲ ವಿಭಾಗಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸಿ ಶೀಘ್ರದಲ್ಲಿಯೇ ಒಂದು ಸ್ವಾಯತ್ತ ಪ್ರಾಂತವನ್ನು ರಚಿಸುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು ಎನ್ನುವ ಅಸೆಂಬ್ಲಿಯ ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಮುಂಬಯಿ ಸರಕಾರವು ಬ್ರಿಟಿಷ ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ತಿಳುಹಿಸಬೇಕು'. ಶ್ರೀ ಜೋಗ ಅವರು ಕರ್ನಾಟಕದ ವಿಭಕ್ತಿಯ ವಿವರವಾದ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ತಮ್ಮ ಭಾಷಣದಲ್ಲಿ ನೀಡಿದ ತರುವಾಯ ಅಸೆಂಬ್ಲಿಯಲ್ಲಿಯ ಕನ್ನಡ ಸದಸ್ಯರಾದ ದೊಡ್ಡಸೆಟ್ಟಿ, ನಲವಡಿ, ಜಕಾತಿ ಮುಂತಾದವರು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಮಾತನಾಡಿದರು. ಕರಂದೀಕರ, ಕಾಮ್ರೆಡ್ ಝೂಬಾವಾಲಾ, ಎಸ್.ಪಿ. ಪಾಟೀಲರ ಭಾಷಣಗಳಾದ ಮೇಲೆ ಸ್ವತಂತ್ರ ಮಜೂರ ಪಕ್ಷದ ನಾಯಕ ಡಾ. ಬಾಬಾಸಾಹೇಬ ಅಂಬೇಡ್ಕರರ ವಿರೋಧಿ ಭಾಷಣವಾಯಿತು. ಅವರು ತಮ್ಮ ಭಾಷಣದಲ್ಲಿ-

"ಈ ಠರಾವಿನ ಪ್ರಶ್ನೆ ನನ್ನ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಗಂಭೀರ ಸ್ವರೂಪದ್ದಾಗಿದೆ. ಇದು ಭಾವನಾವಶವಾಗಿ ಮಾಡುವ ಠರಾವು ಅಲ್ಲ. ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಭಕ್ತೀಕರಣದ ಪ್ರಶ್ನೆ ಸಹಜವಾಗಿ ಬಗೆಹರಿಸುವಂಥದ್ದಲ್ಲ. ನಾವು ಅಸ್ಪೃಶ್ಯವರ್ಗೀಯ ಬಾಂಧವರು. ಬೇರೆ-ಬೇರೆ ಪ್ರಾಂತದವರಾಗಿದ್ದರೂ ಇವನು ಗುಜರಾತಿ, ಇವನು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರೀ ಅಥವಾ ಈತನು ಕನ್ನಡಿಗ ಎಂಬ ಭೇದ-ಭಾವ ಎಂದೂ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ನಾನು ತಟಸ್ಥನಾಗಿ ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಯ ಕುರಿತು ಆಲೋಚಿಸುತ್ತೇನೆ. ನಮ್ಮ ಮುಂಬಯಿ ಇಲಾಖೆಯ ಸಂಯುಕ್ತ ಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಪ್ರಮುಖ ಪ್ರಾಂತದ ಜನರು ಕಳೆದ ೧೧೫ ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಆತ್ಮೀಯವಾಗಿ ಸಹಜೀವನ ನಡೆಸುತ್ತ ಬಂದಿದ್ದೇವೆ. ಸುಮಾರು ೯೦ ವರ್ಷಗಳ ವರೆಗೆ ಸಿಂಧಪ್ರಾಂತವು ನಮ್ಮೊಂದಿಗಿತ್ತು. ವಿಭಕ್ತವಾದ ಮೇಲೆ ಅದು ಎದುರಿಸುತ್ತಿರುವ ಆರ್ಥಿಕ ಬಿಕ್ಕಟ್ಟಿನ ಕರಿತು ನಾವು ಅನಭಿಜ್ಞರಿಲ್ಲ. ಕರ್ನಾಟಕದ ವಿಭಕ್ತೀಕರಣ ಮಾಡುವುದೆಂದರೆ ಕನ್ನಡ ಮಾತನಾಡುವ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುವುದೇ ಆಗಿದೆ. ಆದರೆ ಈ ಏಕೀಕರಣವು ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಯಶಕಂಡೀತು ಎಂಬುದರ ಬಗೆಗೆ ಗಾಢವಾದ ಸಂದೇಹ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಯಾಕೆಂದರೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಬಹುಪಾಲು ಸಂಸ್ಥಾನಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಕನ್ನಡ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ವಿಲೀನಿಕರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದೆಂದರೆ ಅದರ ಮೋಬದಲಾಗಿ ಬೇರೆ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಸಂಸ್ಥಾನಿಕರಿಗೆ ನೀಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅದೂ ಅಲ್ಲದೆ ಖಾಲಸಾ ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿಯ ಜನರು ಇದರ ಬದಲಾಗಿ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಹೋಗುವುದನ್ನು ಎಂದೂ ಬಯಸಲಾರರು....... ನಮ್ಮ ಮುಂಬಯಿ ಶಹರದ ವಾರ್ಷಿಕ ಉತ್ಪನ್ನ ೪ ಕೋಟಿ ರೂಪಾಯಿ ಇದ್ದರೂ ಶಹರದ ಅವಶ್ಯಕತೆಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸಿಕೊಳ್ಳುವುದೇ ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತಿಲ್ಲ. ಇನ್ನು ಆಧುನಿಕ ಪದ್ಧತಿಯಿಂದ ಪ್ರಾಂತದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಹುಟ್ಟುಹಾಕುವಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಎರಡೂವರೆ ಕೋಟಿಗಳಿಂದ ಕರ್ನಾಟಕವು ಏನು ತಾನೆ ಮಾಡಬಲ್ಲದು?..... ನಾನು ಯಾವುದೇ ಬಗೆಯ ಪ್ರಾಂತಭೇದ ಅಥವಾ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯನೆಂದು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಭೂಷಣವೆಂದು ಭಾವಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆಯೇ ಭಾಷಾ, ಪ್ರಾಂತಭೇದ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮುಂತಾದ ಭೇದಗಳನ್ನು ಪಾಲಿಸಲು ನಾನೆಂದೂ ಇಚ್ಛಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರಥಮ ಹಿಂದು, ಆಮೇಲೆ ಹಿಂದು ಅಥವಾ ಮುಸಲ್ಮಾನ ಎಂಬ ತತ್ವವೂ ನನಗೆ ಮಾನ್ಯವಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲರೂ ಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಮತ್ತು ಕೊನೆಯರಾಗಿ ಭಾರತೀಯರೇ. ಭಾರತೀಯತೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮತ್ತೆ ಯಾವುದನ್ನೂ ಇಚ್ಛಿಸುವ ಭೂಮಿಕೆಯನ್ನು ನಾವು ಹೊಂದಬಾರದು ಎಂಬುದೇ

ಭಾರತೀಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಹೋರಾಟಕ್ಕೆ ನಾವು ಮಾಡುವ ನಿಜವಾದ ಪರಿಪೋಷಣೆಯಾಗಿದೆ. ಎಂತಲೇ ನಾನು ಈ ಠರಾವಕ್ಕೆ ಕಟುವಾದ ವಿರೋಧವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತೇನೆ."[೨೧] ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಬಾಬಾಸಾಹೇಬರನ್ನು ಕರ್ನಾಟಕ ವಿರೋಧಿ ಎಂದು ಸಂಬೋಧಿಸಿದರೆ ಮಹಾ ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ. ಅವರಿಲ್ಲಿ ತಾತ್ವಿಕವಾಗಿ ಮತ್ತು ಸಾತ್ವಿಕವಾಗಿ ತಮ್ಮ ವಿರೋಧವನ್ನು ಮಂಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಉದಾತ್ತವಾದ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಚರ್ಚಿಸುತ್ತಾರೆ. ಬಾಬಾಸಾಹೇಬರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಸಂಕುಚಿತತೆ ಇರಲಿಲ್ಲ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಇದಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೆ ಸಾಕ್ಷಿ ಏನು ಬೇಕು? ಬಾಬಾಸಾಹೇಬರು 'ಭಾರತೀಯತೆ'ಯ ನಿಜವಾದ ಚಿಂತಕರಾಗಿದ್ದರು. ಅವರ ದೇಶಪ್ರೇಮ ಅಮೋಘವಾಗಿದೆ.

ಹೀಗೆ ಫುಲೆ, ಶಾಹು, ಅಂಬೇಡ್ಕರ, ಟಿಳಕರ ಜೊತೆಗೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ತರುವಾಯದ ಕೆಲ ಸಮಾಜ ಸುಧಾರಕರು ಕರ್ನಾಟಕದ ವೈಚಾರಿಕತೆಯ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಅಗರಕರ, ಫಡಕೆ, ಕ್ರಾಂತಿವೀರ ನಾನಾ ಪಾಟೀಲ, ಅಣ್ಣಾಭಾವು ಸಾಠೆ, ವಿಠಲರಾಮಜಿ ಶಿಂಧೆ, ಅಣ್ಣಾಸಾಹೇಬ ಲಠ್ಠೆ, ಕರ್ಮವೀರ ಭಾವುರಾವ ಪಾಟೀಲ, ವಿನೋಬಾ ಭಾವೆ, ಅಣ್ಣಾ ಹಜಾರೆ, ಮೇಧಾ ಪಾಟ್ಕರ್, ಬಾಬಾ ಆಮ್ಟೆ, ಪ್ರಕಾಶ ಆಮ್ಟೆ ಹೀಗೆ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕರನ್ನು ನೆನೆಯಬಹುದಾಗಿದೆ. ಅಣ್ಣಾ ಹಜಾರೆಯವರ ಇತ್ತೀಚಿನ 'ಲೋಕಪಾಲ ಬಿಲ್ಲಿ'ನ ಚಳವಳಿ ಕಾವು ಇನ್ನೂ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಆರಿಲ್ಲ. ಇಡೀ ದೇಶ ಅವರ ಕರೆಗೆ ಓಗೊಟ್ಟು ಒಂದಾದುದು ಇತ್ತೀಚಿನ ಇತಿಹಾಸ ಎಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು.

೫.೭ ಸಮಾರೋಪ

ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರವು ಕರ್ನಾಟಕದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಿಂದ ತುಂಬ ಪ್ರಭಾವಿತಗೊಂಡಿದ್ದರೂ ಕೊನೆಯ ತನಕ ಅದು ಆ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ಯಾವ ನಾಡಿಗೂ ಇದು ಸಾಧ್ಯವೂ ಇಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕೆ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಾಗಿ ಅದು ಮುಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರಿದ್ದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಎಲ್ಲ ಪ್ರಭಾವಗಳನ್ನು ಎತ್ತಿ ತೋರಿಸುವದು ಅಸಾಧ್ಯವಾದ ಮಾತು. ಕೆಲವನ್ನು ನಾವು ಭಾವಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ; ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಶರಣರ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಪ್ರಭಾವ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರ ಅಥವಾ ಇನ್ನಿತರ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ವೈಚಾರಿಕರ ಮೇಲೆ ನೇರವಾಗಿ ಆಗಿದ್ದು, ಎಲ್ಲಿಯೂ ಉಲ್ಲೇಖಗೊಳ್ಳುವದಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರ ಮುಂತಾದವರ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದಾಗ ನಮಗೆ ಆ ಪ್ರಭಾವಗಳು ಸೂಕ್ಷ್ಮದರ್ಶನ ನೀಡುತ್ತವೆ. ಅದೇ ಪ್ರಕಾರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಕವಿಗಳ ಮೇಲಾಗಲಿ, ಧರ್ಮಪಂಥಗಳ ಮೇಲಾಗಲಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಪ್ರಭಾವದ ನೇರ ಉಲ್ಲೇಖ ದೊರೆಯುವದಿಲ್ಲ. ಅದನ್ನು ನಾವು ಕೆಲ ಕವಿಗಳ ಕೃತಿಗಳಿಂದ ಅಥವಾ ಸಾಹಿತ್ಯಾಧ್ಯಯನದಿಂದ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಕನ್ನಡವು ಪ್ರಾಚೀನ ಮರಾಠಿಯ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದಂತೆ ಅರ್ವಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಮುಂಬೈ ಪ್ರಾಂತಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದ ಕರ್ನಾಟಕದ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ವಿಶೇಷವಾದ ಪರಿಣಾಮ ಬೀರಿತು. ಯಾದವರಿಂದ ಹಿಡಿದು ಬ್ರಿಟಿಷರ ವರೆಗೆ ಒಂದಿಲ್ಲೊಂದು ಕಾರಣದಿಂದ ಮರಾಠಿಯ ಪ್ರಭಾವ ಕರ್ನಾಟಕದ ಮೇಲಾದುದನ್ನು

ನಾವು ಗಮನಿಸುತ್ತ ಬಂದಿದ್ದೇವೆ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ಸಹಕಾರ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಚಳವಳಿಯ ತೀವ್ರತೆ ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನದು. ಅಲ್ಲಿಯ ಸಾಮಾಜಿಕ ಚಳವಳಿಯ ಪ್ರಭಾವವು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಪರಿಣಾಮ ಬೀರಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕರ್ನಾಟಕದ ಮೇಲಿನ ಅದರ ಪ್ರಭಾವ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಎಂದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ಆದ ಪ್ರಭಾವಗಳ ವೈವಿಧ್ಯತೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಬಿಂಬಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಅಡಿಟಿಪ್ಪಣಿಗಳು

೧)	ಪ್ರೊ. ಡಿ.ಕೆ. ಭೀಮಸೇನರಾವ್	ಹದಿಮೂರನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕರ್ನಾಟಕಾಂಧ್ರ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯಾವಲೋಕನ, ಪು - ೬೫-೬೬
೨)	ಬಿ. ಮುದ್ದಾಚಾರಿ	ಮೈಸೂರು - ಮರಾಠಾ ಬಾಂಧವ್ಯ ಪು : ೧-೨.
೩)	ಅದೇ	ಪು : ೪
೪)	,,	ಪು : ೮೦ - ೮೧
೫)	,,	ಪು : ೧೦೬
೬)	ಮ.ಸು. ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ	ಸಿದ್ಧಸಾಹಿತ್ಯ : ಪುಟ : ೧೪೯.
೭)	,,	ಪು : ೧೫೨ - ೧೫೩
೮)	ಅದೇ	ಪು : ೧೬೮ - ೬೯
೯)	ಸಂ - ಗೋ.ಮ. ಕುಲಕರ್ಣಿ. ವಿ.ತ್ರ್ಯಂ. ಶೇಟೆ	ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಾಚಿ ಸತ್ವಧಾರಾ ಪು : ೧೧೮
೧೦)	ಮರಾಠಿಮೂಲ. ರಾಮಚಂದ್ರ ಚಿಂತಾಮಣ ಢೇರೆ ಅನುವಾದ- ಚಂದ್ರಕಾಂತ ಪೋಕಳೆ	ದತ್ತ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಇತಿಹಾಸ ಪು - ೨೯
೧೧)	ಪ್ರಾ. ಶುಭಾಂಗನಾ ಅತ್ರೆ ಪ್ರಾ. ಕಲ್ಪನಾ ರಾಯರೀಕರ	ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ೧೮೧೮ ಪರ್ಯಂತ (ಮ) ಸೌಮಿತ್ರ ಕೆಂಜಳೆ ಪು - ೧೭೨.
೧೨)	ಮರಾಠಿ ಮೂಲ - ರಾಮಚಂದ್ರ ಚಿಂತಾಮಣಿ ಢೇರೆ ಅನುವಾದ- ಚಂದ್ರಕಾಂತ ಪೋಕಳೆ	'ದತ್ತ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಇತಿಹಾಸ' ಪು : ೨೨೦
೧೩)	ಪಂಡಿತ ಅವಳೀಕರ (ಮೂಲ ಮರಾಠಿ)	'ಕರ್ನಾಟಕ ಮತ್ತು ಮರಾಠಿ ಸಾಹಿತ್ಯ' ಅನುವಾದ- ಎಸ್. ಪಿ. ಪಾಟೀಲ ಪು : ೧೦೯.
೧೪)	ಎಂ.ಎಂ. ಕಲಬುರ್ಗಿ	ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳು ಪು : ೪೬.

೧೫) ಶ್ರೀಮತಿ ಮನೀಷಾ ಸುಬರಾವ ನೇಸರಕರ	ಕನ್ನಡ ಮರಾಠಿ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅನುಬಂಧಾಚ್ಯಾ ಅನುಷಂಗಾನೆ ಸೀಮಾಭಾಗಾತೀಲ ಮರಾಠಿ ಸಾಹಿತ್ಯಾಚಾ ಅಭ್ಯಾಸ (ಮರಾಠಿ) ಪು-೧೨೬.
೧೬) ದ. ರಾ. ಬೇಂದ್ರೆ	ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯ : ಪು - ೩೧.
೧೭) ಸರಜೂ ಕಾಟ್ಕರ್	'ಕನ್ನಡ ಮರಾಠಿ ದಲಿತ ಸಾಹಿತ್ಯ' ಪು : ೩೫-೩೬.
೧೮) ಜಿ. ಎಸ್. ಕಾಪಸೆ	'ಶಾಲ್ಮಲೆಯಿಂದ ಗೋದಾವರಿಯವರೆಗೆ' ಪು : ೯೪-೯೫.
೧೯) 'ಸಕಾಳ' ದಿನಪತ್ರಿಕೆ (ಮರಾಠಿ)	'ಶಾಹೂಂನೀ ಅಂಬೇಡಕರಾಂನಾ ಕೇಲೇಲಿ ಮದತ ಅಧೋರೇಖಿತ' ದಿನಾಂಕ : ೧೪-೪-೨೦೧೫, ವಿವಿಧ. ಪು-೨
೨೦) ಮೂಲ. ಬಾಬಾಸಾಹೇಬ ಅಂಬೇಡ್ಕರ	ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಭಾಷಣಗಳು ಅನುವಾದ- ಸರಜೂ ಕಾಟ್ಕರ್ ಪು-೪೫.
೨೧) ಬಾಬಾಸಾಹೇಬ ಅಂಬೇಡ್ಕರ	ಡಾ. ಬಾಬಾಸಾಹೇಬ ಅಂಬೇಡ್ಕರ ಲೇಖನ ಆಣಿ ಭಾಷಣೇಂ. ಸಂ-೧೮. ಭಾಗ-೨. ಪು-೧ ೩೫-೧೩೭.

ಅಧ್ಯಾಯ – ೬

ಕರ್ನಾಟಕ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಸಮನ್ವಯ

೬.೧ ಪೀಠಿಕೆ

ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅಲೌಕಿಕ ವಿಚಾರಗಳು ನಮ್ಮನ್ನು ಅತಿಯಾಗಿ ಆವರಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಮತಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಆಚಾರಗಳು ಮಾನವೀಯ ಬದುಕಿನ ಮೌಲ್ಯಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಇವರಿಗೆ ಅಂದು ಭೂಲೋಕಕ್ಕಿಂತ ಪರಲೋಕವೇ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾಗಿತ್ತು. ರಾಜಕಾರಣ ಮತ್ತು ಧರ್ಮಕಾರಣ ಇವು ಎರಡೇ ಜೀವನದ ಪ್ರಮುಖ ಅಂಗವಾಗಿದ್ದವು. ಉಳಿದೆಲ್ಲ ವ್ಯವಹಾರಗಳು ಇವುಗಳ ಮುಖಾಂತರವೇ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದವು. ವಿಚಾರಧರ್ಮಕ್ಕಿಂತ ಆಚಾರಧರ್ಮವು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಅನುಷ್ಠಾನಗೊಂಡಿದ್ದರಿಂದ ವೈಚಾರಿಕತೆಗೆ ಸ್ಥಾನವೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಆಚಾರಧರ್ಮದ ಸೀಮಿತವಾದ ವಲಯದಲ್ಲಿಯೇ ಸಮನ್ವಯದ ಬದುಕು ಸಾಗುತ್ತಲಿತ್ತು. ಇದ್ದ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡೇ ಕೆಲ ಸಮಯ ಸಮನ್ವಯದ ಬದುಕು ಸಾಗುತ್ತಾ ಬಂದಿರುವುದನ್ನು ನಾವು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಮಾನವ ಬದುಕಿನ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಂಗದಲ್ಲಿಯೂ ನಾವು ಸಮನ್ವಯತೆಯನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಸಮನ್ವಯ ಸೌಹಾರ್ದತೆಗಳು ಸಮಬಾಳಿನ, ಸುಖಬಾಳಿನ ಸೂತ್ರಗಳೇ ಆಗಿವೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತವು ಧಾರ್ಮಿಕ, ರಾಜಕೀಯ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ, ವ್ಯವಹಾರಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಮನ್ವಯದತ್ತ ತನ್ನ ಲಕ್ಷ್ಯವನ್ನು ಕೇಂದ್ರೀಕರಿಸಿತ್ತು.

ಇಂದು ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಸಮನ್ವಯಕ್ಕಿಂತ ಜಾಗತಿಕ ಸಮನ್ವಯದ ಮಹತ್ವ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಲಿದೆ. ಜಾಗತೀಕರಣವು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಾಗಿನಿಂದ ಪ್ರಪಂಚವೆಲ್ಲ ಒಂದೇ ಸೂರಿನಡಿಯಲ್ಲಿ ಬರತೊಡಗಿದೆ. ಆಂತರಿಕ ಘರ್ಷಣೆ ಒತ್ತಡಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡೇ ನಾವಿಂದು ವ್ಯವಹಾರಿಕವಾಗಿ ಒಂದಾಗತೊಡಗಿದ್ದೇವೆ. 'ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ಒಂದಾಗುವಿಕೆ'ಗೆ ಮಾತ್ರ ಇಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಒತ್ತು ನೀಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಮನ್ವಯ ಅಥವಾ ಮೌಲ್ಯಗಳಿಗೆ ಅದು ಮಹತ್ವ ನೀಡುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಜಾಗತೀಕರಣದ ವಹಿವಾಟಿನಲ್ಲಿ

ಮಾರಾಟದ ವಸ್ತುಗಳದ್ದೇ ಮೇಲುಗೈ. ಒಳ್ಳೆಯವು ಉಳಿಯುತ್ತವೆ, ಕನಿಷ್ಠವಾದವುಗಳು ಕೆಡುತ್ತವೆ ಅಥವಾ ಹಾಳಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಜಾಗತೀಕರಣವು ಒಂದರ್ಥದಲ್ಲಿ ಗುಣಮಟ್ಟದ ಸ್ಪರ್ಧೆಯನ್ನೇ ಹುಟ್ಟುಹಾಕಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಗುಣಗಳಿಗೆ ಮಹತ್ವ ನೀಡದೆ ಗುಣಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಮಹತ್ವ ನೀಡುವ ಗುಣಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ನಾವಿಂದು ಇಳಿದಿದ್ದೇವೆ. ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅನುಬಂಧವನ್ನು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮುಂದಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಬಾಳಿದ ನಾವಿಂದು ಜಾಗತೀಕರಣದ ಮೌಲ್ಯಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿ ವ್ಯವಹಾರಿಕ ಅನುಬಂಧವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವ ಹಂತಕ್ಕೆ ಬಂದು ತಲುಪಿದ್ದೇವೆ.

"ಕರ್ನಾಟಕ ವ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಆತಾ ಏಕಾಮೇಕಾಪಾಸೂನ ಕಾಹೀಂಸೆ ಅಲಗ ವ ಆಪಲ್ಯಾಪುರತೇ ಸಲಗ, ಸ್ವತಂತ್ರ ಅಸೆ ಪ್ರಾಂತ ಹೋತ ಆಹೇತ. ಹೇ ಇತಿಹಾಸಾನೆ ಕ್ರಮಪ್ರಾಪ್ತ ಹೋತೇಚ. ತೇಚ ವಿಶೇಷತಃ ಭಾಷಿಕ ಸಂಸ್ಕೃತೀಚ್ಯಾ ವಿಭಿನ್ನ ಪರಿಪಾಕಾಮುಳೆ ಪ್ರಗಟಪಣೆ ಪೌರುಷ ಪ್ರಯತ್ನಾನೆ ಘಡೂನ ಯೇತ ಆಹೆ. ಪಾಠಚ್ಯಾ ಭಾವಾಂನಿ ಪ್ರೌಢಪಣೀ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಸಂಸಾರಾಚಿ ಮಾಂಡಣಿ ಆಪಾಪಲ್ಯಾ ಅಭಿರುಚಿ ಪ್ರಮಾಣೆ ಕರಾವಿ ತಶೀಚ ಹೀ ಘಟನಾ ಆಹೆ. ಯಾತ ವಾವಗೆ ಕಾಹೀ ಕಾಹೀ, ವಾವಡೇಹೀ ನಾಹೀ. ಪಣ ಆಪಣ ಪೌರುಷಾಚ್ಯಾ ಭರಾತ ಆಪಲೆ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ವ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಬಾಂಧವ್ಯ ವಿಸರತಾ ಕಾಮಾ ನಯೇ. ಆಪಲ್ಯಾ ಪ್ರಕೃತೀತ ರಾಜಸಪಣಾ ವ ತಾಮಸೀಪಣಾ ಅಸತೋ ಪಣ ತಸಾಚ ಸಾತ್ವಿಕಪಣಾಹೀ ಅಸತೋ. ಏಕಮೇಕಾಂಚೆ ಸತ್ವ ವ ಸ್ವತ್ವ ಓಳಖೂನ ಕರ್ನಾಟಕ ವ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಾನೆ ಶೇಜಾರಪಣಾಚೆ ಆತ್ಮೀಯತಾ ವಾಢವಲ್ಯಾಸ ಯಾ ದೋನ್ಹೀ ದೇಶಾಂತೀಲ ಪ್ರಜೇಚೆ ಕಲ್ಯಾಣ ಆಹೆ. ವಿಭಕ್ತತೇತ ಅವಿಭಕ್ತ ಹೇ ಸಾತ್ವಿಕ ಜ್ಞಾನಾಚೆ ಲಕ್ಷಣ ಆಹೆ. ತಸೇಚ ಅಭೇದಾತೀಲ ಭೇದ ಓಳಖಣೆ ಹೇ ಜ್ಞಾನಾಲಾ ಭೂಷಣಾವಹ ಆಹೆ".[೧]

("ಇಂದು ಕರ್ನಾಟಕ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿರುವುದು ಐತಿಹಾಸಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕ್ರಮಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿದೆ. ಇದು ಭಾಷಿಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ವಿಭಿನ್ನತೆಯ ಕಾರಣದಿಂದಾಗಿ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ಬೆನ್ನಿಗೆ ಬಿದ್ದ ಸಹೋದರರು ಪರಸ್ಪರ ಬೇರೆ ಅಭಿರುಚಿಯ ಕಾರಣವಾಗಿ ಸಂಸಾರ ಹೂಡುವ ಪರಿ ಇದಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಏನೂ ತಪ್ಪೆಂಬುದು ಇಲ್ಲ. ಆದರೆ ತಮ್ಮ ಪೌರುಷದ ಭರದಲ್ಲಿ ಇವರ್‍ಯಾರೂ ತಮ್ಮ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಹಾಗೂ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಬಾಂಧವ್ಯವನ್ನು ಎಂದೂ ಮರೆಯಕೂಡದು. ನಮ್ಮೆಲ್ಲರ ಪ್ರಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ರಾಜಸ, ತಾಮಸ ಗುಣಗಳಿರುವಂತೆ ಸಾತ್ವಿಕಗುಣವೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಪರಸ್ಪರರು ಪರಸ್ಪರರ ಗುಣಗಳನ್ನು ಅರಿತುಕೊಂಡು ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದವರು ನೆರೆಗಾರಿಕೆಯ ಆತ್ಮೀಯತೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿದರೆ ಈ ಎರಡೂ ದೇಶದ ಪ್ರಜೆಗಳ ಕಲ್ಯಾಣವಾಗುತ್ತದೆ. ವಿಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಅವಿಭಕ್ತತೆ ಇರುವುದು ಸಾತ್ವಿಕ ಜ್ಞಾನದ ಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಅಭೇದದಲ್ಲಿಯ ಭೇದವನ್ನು ಗುರುತಿಸುವುದು ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಭೂಷಣವಾಗಿದೆ".)

ಬೇಂದ್ರೆಯವರು ಮರಾಠಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಲೇಖನ ಇದಾಗಿದೆ. ಇವರಿಗೆ ಎರಡೂ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಭುತ್ವವಿದೆ. ಇವರು ಎರಡೂ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಬಾಳಿದವರು ಮತ್ತು ಬರೆದವರು. ಹೀಗಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಅವರ ಅಂತರಂಗ ಎಂದೆಂದೂ ನಿರಾಕರಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

ಇವರು ಸಮನ್ವಯತೆಯ ಅನುಮೋದಕರು, ಸೌಹಾರ್ದದ ಆರಾಧಕರು.

ಬೇಂದ್ರೆಯವರಂತೆ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದವರೆಂದರೆ ಶಂ.ಬಾ. ಜೋಶಿಯವರು. ಶಂ.ಬಾ. ಜೋಶಿಯವರು ಸಂಶೋಧನಾತ್ಮಕ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಕುರಿತು ಆಳವಾಗಿ ಆಲೋಚಿಸಿದವರು. ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಸಹೋದರತ್ವವನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಲು ಹೆಣಗಾಡಿದವರು. ಬೇಂದ್ರೆ ಮತ್ತು ಜೋಶಿಯವರು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ವಿದ್ವಾಂಸರಿಗೆ ಚಿರಪರಿಚಿತರು. ಬೇಂದ್ರೆಯವರು ಸೌಮ್ಯವಾಗಿ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಅನುಮೋದಿಸಿದರೆ, ಶಂ.ಬಾ. ಜೋಶಿ ಯವರು ವೇದ-ಪುರಾಣಗಳನ್ನು ಆಧಾರವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಸಹೋದರತ್ವವನ್ನು ಆಧಾರ ಸಹಿತವಾಗಿ ಸಾಧಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರು. ಶಂ.ಬಾ. ಜೋಶಿಯವರ ಸಂಶೋಧನೆಯನ್ನು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಸಕಾರಾತ್ಮಕ ವಾಗಿ, ನಕಾರಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಮತ್ತು ತಟಸ್ಥವಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಲಾಯಿತು. ಮರಾಠಿ ವಿದ್ವಾಂಸರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಶಂ.ಬಾ.ರವರ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾದ ತರ್ಕ ಸರಣಿಗೆ ಮಾರು ಹೋದರು. ಶಂ.ಬಾ.ರವರ ಸಂಶೋಧನೆಯ ದಾರಿಯನ್ನು ಅಲ್ಲಿಯ ಕೆಲ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಸ್ವಾಗತಿಸಿದರು. ಉದಾ: ಆಚಾರ್ಯ ಜ.ಸ. ಭಾಗವತ, ಗ.ಹ. ಖರೆ, ದ.ವಿ. ಆಪಟೆ, ನಾ.ಗ. ಚಾಪೇಕರ ಮುಂತಾದವರು. ಇನ್ನು ಕೆಲ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಉದಾ: ಪಿ.ವಿ. ಕಾಣೆ, ಜ.ಸ. ಕರಂದೀಕರ, ಪು.ಗ. ಸಹಸ್ರಬುದ್ಧೆ ಮುಂತಾದವರು ವಿರೋಧಿಸಿದರು. ಇನ್ನು ಕೆಲ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಜೋಶಿಯವರ ಸಂಶೋಧನೆಯಿಂದ ತಟಸ್ಥ ಉಳಿದರು. ಆದರೆ ಒಂದು ಮಾತು ಸತ್ಯ, ಅದು ಏನೆಂದರೆ ಶಂ.ಬಾ. ರಂತೆ ಕರ್ನಾಟಕ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ, ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಮೂಲಗಳನ್ನು ಆಳವಾಗಿ ಯೋಚಿಸಿದ ವಿದ್ವಾಂಸರೇ ಇಲ್ಲ ಎಂಬುದು. ಶಂ.ಬಾ.ರವರ ಅಗಾಧ ಪಾಂಡಿತ್ಯದಿಂದ ಕರ್ನಾಟಕದ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಬೆರಗಾಗಿದ್ದರು. ಶಂ.ಬಾ. ರವರಂತೆ ಆಧಾರಸಹಿತವಾಗಿ ನಿಖರವಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಆನುಷಂಗಿಕ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿಯ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೂ ಮಾಡದಿರುವುದು ಸೋಜಿಗವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಇಂದು ಮರಾಠಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿ, ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ, ವಿಭಿನ್ನವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತ ತನ್ನ ವಿರಾಟ್ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತೋರುತ್ತ ನಡೆದಿದೆ. ವಾಸ್ತವ ಬದುಕಿನ ಮೌಲ್ಯಗಳಿಗೆ ನೀಡುತ್ತಿರುವ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಅದು ಪುರಾತನ ಬದುಕಿಗೆ ನೀಡುತ್ತಿಲ್ಲ. ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಮಧ್ಯಯುಗವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಹೋಗುವದಕ್ಕೆ ಅವರಿಗೆ ಧೈರ್ಯವಿಲ್ಲದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಅನೇಕ ಜನ ಆಧುನಿಕ ವಿದ್ವಾಂಸರು ತಮ್ಮ ಸಂಶೋಧನೆಯನ್ನು ಮಧ್ಯಯುಗದಿಂದಲೇ ಆರಂಭಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಮಧ್ಯಯುಗದ ಇತಿಹಾಸವು ನಿಖರವಾಗಿರುವದರಿಂದ ನಿರಾಳವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ಕೈಕೊಳ್ಳಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುತ್ತದೆ.

೬.೨ ರಾಜಕೀಯ, ಭಾಷಿಕ ಸಮನ್ವಯತೆ

ಜಗತ್ತಿನ ಯಾವುದೇ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಾಗಿರಲಿ ಅದು ಸಮನ್ವಯದಿಂದಲೇ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಸ್ವಾಯತ್ತತೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. ಸಮನ್ವಯ, ಸೌಹಾರ್ದ, ಸಹೋದರತ್ವ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು

ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಹೊಂದಿರದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ನಾವು ಹುಡುಕಾಡಿದರೂ ನಮಗೆ ದೊರೆಯದು. ಹಾಗೆ ನೋಡಿದರೆ ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಚರಿತ್ರೆಗಳು ಆರಂಭವಾಗದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಎರಡೂ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿತ್ತು? ಎಂದು ಕೇಳಿದರೆ ಏನು ಉತ್ತರ ನೀಡಬೇಕು? ಸಮನ್ವಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯೇ ಇಲ್ಲಿ ನೆಲೆಗೊಂಡಿತ್ತು ಎಂದು ನಾವು ಹೇಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಯಾಕೆಂದರೆ ಆರ್ಯಪೂರ್ವದಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದೇ ಜನಾಂಗ ಇಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿರಲಿಲ್ಲ. ಮಿಶ್ರಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಜೊತೆಗೇ ಆರ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಬಂದು ಸೇರಿಕೊಂಡಿತು. ಈ ಮಿಶ್ರಣ ಇನ್ನಷ್ಟು ಬೆಳೆಯಿತು. ವ್ಯಾಪಕವಾದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ವಿಚಾರಮಾಡಿದರೆ ನಾವು ಸಮನ್ವಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನೇ ಇನ್ನಷ್ಟು ಸಮನ್ವಯಗೊಳಿಸುತ್ತ ನಡೆದಿದ್ದೇವೆ. ಹೀಗಾಗಿಯೇ ಇಂದಿಗೂ ನಾವು ಈ ಸಮನ್ವಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನೇ ಮುಂದುವರಿಸುತ್ತಲಿದ್ದೇವೆ.

ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಆರಂಭದ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಭಾಷಿಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಸಮನ್ವಯ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಶಾತವಾಹನರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕ್ರಿ.ಶ. ೨ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಸುಮಾರಿಗೆ ರಚಿತವಾದ 'ಗಾಥಾಸಪ್ತಶತಿ' ಎಂಬ ಹಾಲರಾಜನಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಗ್ರಂಥವೇ ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಗೆ ಮೂಲ ಎಂದು ಮರಾಠಿ ವಿದ್ವಾಂಸರು ವಾದಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅದು ಸರಿಯೂ ಇರಬಹುದು. ಆದರೆ ಇಷ್ಟೊಂದು ಪ್ರಾಚೀನವಾದ ಈ ಭಾಷೆ ಬೇಗನೆ ಸಮಗ್ರ ಸ್ವರೂಪವನ್ನೇಕೆ ತಾಳಲಿಲ್ಲ? ಎಂಬ ಕೊರಗು ಕಾಡುತ್ತದೆ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರವೆಂಬುದು ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿಯೇ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಕರ್ನಾಟಕವು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿತ್ತು ಎಂದು ವಾದಿಸುವವರಿಗೆ ಅದೇ ಪ್ರಶ್ನೆ ಕೇಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. "ಪ್ರಾಕೃತದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಪರ ಗ್ರಂಥಗಳು ಅಂದು ಏಕೆ ಹುಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ?" ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಪರಿಹಾರಾತ್ಮಕ ಉತ್ತರ ಅನುಪಲಬ್ಧವಾಗಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಗಳು ತರುವಾಯ ಬೆಳೆಯುತ್ತ ಬಂದವು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ಸ್ವತಂತ್ರ ಸ್ಪಷ್ಟಚಿತ್ರಣ ನಮಗೆ ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಆರಂಭದಿಂದ ಹಲ್ಮಿಡಿಯ ಶಾಸನದವರೆಗೆ ಕನ್ನಡ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ನಾವು ಯಾವ ರೀತಿ ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು?

ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರವನ್ನು ಸಮಾನವಾಗಿ ಆಳಿದ ಬದಾಮಿ ಚಾಲುಕ್ಯರು, ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಅರಸು ಮನೆತನಗಳು, ಕಲ್ಯಾಣಿ ಚಾಲುಕ್ಯರು ಕರ್ನಾಟಕದವರು ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಬಲ ದೊರೆತರೂ ಅವರೆಂದೂ ಮರಾಠಿಯನ್ನು ತುಚ್ಛವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಿಲ್ಲ. ಮರಾಠಿಯನ್ನು ಕಡೆಗಣಿಸಿ ಕನ್ನಡ ಬೆಳೆಸುವ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಅವರೆಂದೂ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಲಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಸಮಾನವಾಗಿ, ಸಮನ್ವಯವಾಗಿ ಅವರು ಆಳಿದರು. ಇಂದು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಅರಸರಾಳಿದ ಕುರುಹುಗಳನ್ನು ನಾವು ಹೇರಳವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಇಂದು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಕನ್ನಡದ ಶಾಸನಗಳು, ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪಗಳು, ಅಳಿದುಳಿದ ಕೆಲ ಅಚ್ಚಗನ್ನಡ ಹೆಸರುಗಳು, ಕೆಲ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಕನ್ನಡ ಪದಗಳ ಉಲ್ಲೇಖಗಳು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿಯ ಕನ್ನಡದ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಸಾರಿಹೇಳುತ್ತವೆ. ಇಂದು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಅಜಂತಾ, ಎಲ್ಲೋರ ಇವು ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಯಾತ್ರಾ ಸ್ಥಳಗಳಾಗಿವೆ. ಮರಾಠಿಗರು ಈ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಕಂಡರೆ ಹೆಮ್ಮೆಯಿಂದ ಬೀಗುತ್ತಾರೆ. ಕನ್ನಡಿಗರೂ ಅಷ್ಟೇ, ಏಕೆಂದರೆ ಅಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡದ ಅರಸರ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ.

"ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ದೊರೆ ಒಂದನೆಯ ಕೃಷ್ಣನ ಆಡಳಿತಾವಧಿಯಲ್ಲಿ 'ಕೈಲಾಸನಾಥ ದೇವಾಲಯ' ನಿರ್ಮಾಣ ವಾಯಿತು. ಇದು ಏಕಶಿಲಾ ಗುಹಾಲಯ. ಈ ದೇವಾಲಯದ ಒಳಗಿನ ಒಂದು ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ರಾವಣನು ಕೈಲಾಸ ಪರ್ವತವನ್ನು ಎತ್ತುತ್ತಿರುವ ದೃಶ್ಯವಿದ್ದು ಈ ಮೂಲಕ ಆ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಕೈಲಾಸನಾಥ ದೇವಾಲಯ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೂ ಇದೆ. ದ್ರಾವಿಡ ಮಾದರಿಯ ಶಿಖರ ಈ ದೇವಾಲಯದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಎಲ್ಲೋರಕ್ಕೆ 'ವೇಳೂರ' ಎಂಬ ಇನ್ನೊಂದು ಹೆಸರಿತ್ತೆಂಬುದು ಶಾಸನಾಧಾರದಿಂದ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲೋರಾದ ಗುಹಾದೇವಾಲಯಗಳು ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಕಾಣಿಕೆಗಳಾಗಿವೆ. ಎಲ್ಲೋರಾದ ೩೪ನೆಯ ಗುಹೆಯ ಒಂದು ಮತ್ತು ಎರಡನೆಯ ಕಂಬದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳು ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಲಭ್ಯವಾಗಿವೆ. ಕೈಲಾಸನಾಥ ದೇವಾಲಯದ ಪ್ರವೇಶ ದ್ವಾರದಲ್ಲಿ 'ಗಂಗಪ್ಪಗಳ ಮಗ ಮಾಯಂಣಗಳ ಬರಹ ಶ.ಕ. ೧೩೧೨' ಎಂದು ದಾಖಲಾಗಿರುವುದನ್ನು ಇತಿಹಾಸಜ್ಞ ಡಾ.ಗೋಪಾಲರಾವ ಅವರು ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಓದಿದ್ದಾರೆ. ಎಲ್ಲೋರಾದ ೩೨ನೆಯ ಗುಹೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳಿರುವುದನ್ನು ಅವರು ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. (ನೋಡಿ, ಗೋದಾವರಿ ಆಸುಪಾಸಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸ - ೧೯೯೯) ಇದರಿಂದ ಎಲ್ಲೋರ ಪ್ರದೇಶ ಕನ್ನಡ ಜನರ ನೆಲೆಯಾಗಿತ್ತು ಎಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಔರಂಗಬಾದ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ 'ಕನ್ನಡ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ತಾಲೂಕು ಕೇಂದ್ರವೂ ಇದೆ. ಚಿಕ್ಕಠಾಣ, ಪುಟ್ಟಳ್ಳಿ, ಮಣೂರು, ರಾಜೂರ ಮೊದಲಾದ ನೂರಾರು ಕನ್ನಡ ಸ್ಥಳನಾಮಗಳು ಇಂದಿಗೂ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಸಿಗುತ್ತವೆ".(೨) ಇಂದು ಈ ಕೈಲಾಸದೇವಾಲಯ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಹೆಮ್ಮೆಯಾಗಿದೆ. ಜಗತ್ತಿನ ಸುಂದರ ವಾಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿದೆ. ಇದರ ಹಿರಿಮೆಯನ್ನು ಮರಾಠಿಯ ಪ್ರಾಚೀನ ಸಂತರೂ ಹಾಡಿ ಹೊಗಳಿದ್ದಾರೆ.

'ಅಜಂತಾ' ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಹಿರಿಮೆಯನ್ನು ಮೆರೆಯುವ ಇನ್ನೊಂದು ಮಹತ್ವದ ಸ್ಥಾನವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕರ್ನಾಟಕದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಕುರುಹುಗಳನ್ನು ನಾವು ಕಾಣಬಹುದು.

"ಕರ್ನಾಟಕದ ಕಲೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅಜಂತಾದ ಒಂದು ಮತ್ತು ಎರಡನೆಯ ಗುಹೆಗಳ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ನೋಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಅರಸರ ನೇರವಾದ ಪೋಷಣೆಯಿಂದ ಅವು ರಚಿತವಾದವುಗಳು. ಒಂದನೆಯ ಗುಹೆಯ ರಂಗಮಂಟಪದ ಗೋಡೆಗಳ ತುಂಬಾ ಚಿತ್ರಗಳಿದ್ದಿರಬೇಕು. ಆದರೆ ಈಗ ಕೆಳಭಾಗದ ಚಿತ್ರಗಳು ನಾಶವಾಗಿ ಮೇಲಿನವು ಮಾತ್ರ ಉಳಿದಿವೆ. ಈಗ ಉಳಿದಿರುವ ಚಿತ್ರಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯೇ ಅಗಾಧವಾದುದು. ಸಂಖ್ಯೆ ಮತ್ತು ಗುಣಗಳೆರಡರ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಇಲ್ಲಿನ ಚಿತ್ರಗಳು ಅದ್ಭುತವಾದವು, ಆಶ್ಚರ್ಯಕರವಾದವು.

ಬುದ್ಧನ ಚರಿತ್ರೆ ಮತ್ತು ಆತನ ಪೂರ್ವಜನ್ಮವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಜಾತಕ ಕಥೆಗಳು ಇವೇ ಇಲ್ಲಿನ ಚಿತ್ರಗಳ ಪ್ರಧಾನ ವಸ್ತು. ಚಿತ್ರಗಳ ಸುತ್ತ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಅಲಂಕಾರದ ಮಾದರಿಗಳು, ನಕ್ಷೆಗಳು, ವಿನೋದ ವಿಗ್ರಹಗಳು, ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಇವುಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಉಳಿದ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳೆಲ್ಲ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮದ ಸುತ್ತಲೇ ಸುತ್ತುತ್ತಿವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಅಪವಾದಾತ್ಮಕವೆಂದರೆ ಪುಲಕೇಶಿಯು ಪರ್ಶಿಯಾ ದೇಶದ ರಾಯಭಾರಿಯನ್ನು ಸ್ವಾಗತಿಸುತ್ತಿರುವ ದೃಶ್ಯ. ಒಂದನೆಯ ಗುಹೆಯ ಪ್ರವೇಶ ದ್ವಾರದ

ಎಡಭಾಗದ ಗೋಡೆಯ ಮೇಲೆ ಈ ಚಿತ್ರವಿದೆ. ಫರ್ಗ್ಯುಸನ್ನರು ಇದನ್ನು ಮೊದಲು ನೋಡಿ ಪುಲಕೇಶಿಯ ಚಿತ್ರವೆಂದು ಗುರುತಿಸಿದರು. ಅದನ್ನು ವಿನ್ಸೆಂಟ್ ಸ್ಮಿಥ್ ಮೊದಲಾದವರು ಒಪ್ಪಿ ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇಡೀ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಸಾರ್ವಭೌಮನಾಗಿದ್ದ ಪುಲಕೇಶಿಯಲ್ಲದೆ ವಿದೇಶಗಳಿಂದ ರಾಯಭಾರಿಗಳನ್ನು ಬರಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವಂತಹ ರಾಜ ಆಗ ಇನ್ನೊಬ್ಬನಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ಅರಬ್ ದೇಶದ ಚರಿತ್ರೆಕಾರನೊಬ್ಬ ಇದಕ್ಕೆ ಸೂಚನೆ ಕೊಡುತ್ತಾನೆ. ಕ್ರಿ.ಶ. ೬೨೬ರಲ್ಲಿ ಪುಲಕೇಶಿಯು ಪರ್ಶಿಯಾ ದೇಶದ ದೊರೆ ಖುಸ್ರು ಪರವೀಜನ ಬಳಿಗೆ ರಾಯಭಾರಿಯನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿದ್ದನೆಂಬ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಆತ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಅಥವಾ ಅದಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲೇ ಖುಸ್ರು ಪರವೀಜನು ಪುಲಕೇಶಿಯ ಬಳಿಗೆ ರಾಯಭಾರಿಯನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿರಬೇಕೆಂಬುದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ. ಆ ದೃಶ್ಯವನ್ನು ಚಿತ್ರಕಾರರು ಅಜಂತಾದ ಗುಹೆಯಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಲ್ಲಿನ ಚಿತ್ರಕಲೆಗೆಲ್ಲಾ ಆಶ್ರಯವಿತ್ತ ರಾಜನ ಆಡಳಿತದ ಈ ಪ್ರಮುಖ ಘಟನೆಯನ್ನು ಕಲಾವಿದರು ಚಿತ್ರಿಸಿರುವುದು ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಇದೆ. ಹದಿನೈದು ಅಡಿ ಉದ್ದ, ಆರೂವರೆ ಅಡಿ ಅಗಲವಿರುವ ಈ ಬೃಹತ್ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಪರ್ಶಿಯಾ ದೇಶದ ರಾಯಭಾರಿಯ ಉಡುಗೆ ತೊಡುಗೆಗಳು ಪುಲಕೇಶಿ ಕುಳಿತು ಆತನನ್ನು ಸ್ವಾಗತಿಸುತ್ತಿರುವ ರೀತಿ ಮನೋಜ್ಞವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿತವಾಗಿದೆ. ಮೇಲ್ಛಾವಣಿಯ ಒಳಭಾಗದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಲಂಕಾರ ನಕ್ಷೆಗಳ ಸುತ್ತ ನಾಲ್ಕೂ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವ ಚಿತ್ರಗಳು ಖುಸ್ರುವಿನ ರಾಯಭಾರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿರುವಂತೆ ತೋರುತ್ತವೆ. ದೊರೆ ಖುಸ್ರು ಮತ್ತು ಅವನ ರಾಣಿ ಶಿರೀನಳ ಚಿತ್ರಗಳೂ ಅಲ್ಲಿರುವಂತಿವೆ".(೩)

ಅಜಂತಾದ ಗುಹಾಶಿಲ್ಪ ಶಾತವಾಹನ, ವಾಕಾಟಕ ಮತ್ತು ಬಾದಾಮಿ ಚಾಲುಕ್ಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದವುಗಳಾಗಿವೆ. "ಕರ್ನಾಟಕದ ರಾಜಧಾನಿ ಬೆಂಗಳೂರನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಇಂದು ಅತಿಹೆಚ್ಚು ಕನ್ನಡಿಗರಿರುವ ಪ್ರದೇಶ ಮುಂಬೈ.ಮುಂಬಯಿಯಿಂದ ಕಲ್ಯಾಣ-ಪನ್ವೇಲವರೆಗೆ ಇಪ್ಪತ್ತೈದು-ಮೂವತ್ತು ಲಕ್ಷ ಕನ್ನಡಿಗರು ನೆಲೆಸಿದ್ದಾರೆ. ಮುಂಬೈ ಕನ್ನಡಿಗರು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕವಾಗಿ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ತಮ್ಮ ಅಸ್ಮಿತೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಬರುವಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಸೇವುಣರ ಸಾಮಂತ ದೊರೆ ಬಿಂಬ ದೇವನ ಕಾಲದಿಂದಲೇ ಕನ್ನಡದ ಸಂಪರ್ಕ ಮುಂಬೈಗೆ ಒದಗಿ ಬಂದಿರಬೇಕು. ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಚನೆಯಾದ 'ಎಲಿಫೆಂಟಾ' ಗುಹೆಗಳು ಕನ್ನಡ ರಾಜವಂಶಗಳ ಕೊಡುಗೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಇತಿಹಾಸಕಾರರು ಈಗಾಗಲೇ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ದೊರೆ ಅಮೋಘವರ್ಷನು ಸಾಹಿತ್ಯ, ಕಲೆ, ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷ ಆದ್ಯತೆ ನೀಡಿದನು. 'ಬೌದ್ಧ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗಾಗಿ ಅವನು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಕನ್ನೇರಿಯಲ್ಲಿ ಗುಹೆಗಳನ್ನು ಕೊರೆಯಿಸಿದ್ದು ಅವರ ವಿದ್ಯಾಪ್ರೇಮವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ' (ಎಂ. ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿ, ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಕ.ಸಾ.ಪ.ಬೆಂ. ಪು-೧೮) ಕನ್ನೇರಿ ಮುಂಬೈನ ಉಪವಣ ಬೋರಿವಿಲಿ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿದೆ.

ಎರಡನೆಯ ಪುಲಕೇಶಿಯು ತನ್ನ ದಿಗ್ವಿಜಯದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡ ಪುರಿ ದ್ವೀಪವನ್ನು ಸದ್ಯದ 'ಎಲಿಫೆಂಟಾ' ಎಂಬುದಾಗಿ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಎಲಿಫೆಂಟಾದ ಹಿಂದಿನ ಹೆಸರು 'ಘರಾಪುರಿ' ಎಂಬುದಾಗಿತ್ತು. ಕ್ರಿ.ಶ. ೭೫೦ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ದೊರೆ ಒಂದನೇ ಕೃಷ್ಣ

ಭವ್ಯ ತ್ರಿಮೂರ್ತಿ ಶಿಲ್ಪವನ್ನು ಕೆತ್ತಿಸಿದ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಅನಂತರ ಈ ಪ್ರದೇಶ ಠಾಣೆಯ ಶಿಲಾಹಾರ ಮನೆತನದ ವಶವಾಯಿತು. ಅವರೂ ಕನ್ನಡಿಗರಾಗಿದ್ದರು. ಬೋರಿವಿಲಿ ಸಮೀಪದ ಕನ್ಹೇರಿ ಗುಹೆ ಹಾಗೂ ಅಂಧೇರಿಯಲ್ಲಿಯ ಮಹಾಕಾಳಿ ಗುಹೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಯಾರಾದರೂ ಸುಲಭವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಹಬುದಾಗಿದೆ".[೪]

ಇಂದು ಎಲಿಫೆಂಟಾ ಗುಹೆಗಳು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿದಿವೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಕಲೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯಗೊಂಡಿದೆ.

"ಕೊಂಕಣವನ್ನು ಮುಸಲ್ಮಾನರು ಆಳುವ ಮುನ್ನ ಕೊಲಬಾ ಪ್ರದೇಶವು ಆನೆಗೊಂದಿಯಿಂದ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಕಾನರ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ರಾಜವಂಶದ ಲಿಂಗಾಯತ ದೊರೆಗಳ ಆಧೀನದಲ್ಲಿತ್ತು. Before Musalman times, the South Konkan wich included the present Kulaba had been under a dynasty of Lingayats called the Kanara kings whose Headquarters were at Anegundi"[೫]

ಇತಿಹಾಸದ ಕ್ಷಣಗಳಿಗೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾದ ಈ ಕಲೆಯು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಬದುಕಿಸುತ್ತ ಬಂದಿರುವುದು ವಿಶೇಷವಾಗಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಅರಸರ ಇಂಥ ಅನೇಕ ಅವಶೇಷಗಳು ಇಂದು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಉಳಿದುಕೊಂಡಿದೆ. ಎರಡೂ ರಾಜ್ಯಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಎತ್ತಿ ತೋರಿಸುವ ಇನ್ನೂ ಕೆಲ ಅಂಶಗಳು ಗತಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೂತು ಹೋಗಿವೆ. ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಪ್ರಾಚೀನ ರಾಜಕೀಯ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ನಾವು ಸಮನ್ವಯ ತತ್ವದ ಮೇಲೆ ಚಿಂತಿಸಿದರೆ ಒಳ್ಳೆಯದೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಚಾಲುಕ್ಯರು, ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರು ಕರ್ನಾಟಕದವರೇ ಎಂದು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡರೂ ಅವರು ಆ ಕಾಲದ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರವನ್ನೆಂದೂ ನಿರ್ಲಕ್ಷಿಸಲಿಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಅಷ್ಟೇ ಸತ್ಯ. ಇಂದಿನ ಭೇದ ಅಂದು ಇರಲಿಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಇದನ್ನು ಮೀರಿದ ಸತ್ಯವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾಚೀನ ರಾಜಕೀಯ, ಸಾಮಾಜಿಕ, ಧಾರ್ಮಿಕ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಜೀವನವು ಈ ಎರಡೂ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯದ ತಳಹದಿಯ ಮೇಲೆ ನಿಂತಿರುವುದು ನಿಜವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ರಾಜಕೀಯ ಸಮನ್ವಯತೆಯನ್ನು ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ ಸಾರುತ್ತ ನಿಂತಿರುವಂತೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಇಂದಿನ ಅನೇಕ ಸ್ಥಳನಾಮಗಳು ರೂಪಾಂತರ ಹೊಂದಿ ಸಮನ್ವಯಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿ ನಿಂತಿವೆ.

ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ರಾಜಕೀಯ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಮನ್ವಯದ ಕಾರ್ಯಗಳು ನಿರಂತರ ಸಾಗಿದ್ದವು. ಪ್ರಾಚೀನ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿಯ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಮನ್ವಯದ ಹೆಗ್ಗುರುತುಗಳಾಗಿ ಅನೇಕ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪಗಳು ಇಂದಿಗೂ ಜೀವಂತವಾಗಿರುವಂತೆ ಅಲ್ಲಿಯ ಕೆಲ ಸ್ಥಳನಾಮಗಳೂ ಕನ್ನಡ-ಮರಾಠಿ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಸಾಕ್ಷಿಗೊಳಿಸುತ್ತಲಿವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆಂದು ಕೆಲವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಮರಾಠಿಯ ಈಗಿನ ಹೆಸರು	**ಕನ್ನಡದ ಪುರಾತನ ಹೆಸರು**
ಮುಂಬಯಿ	ಮುಂಬಣಿ
ಠಾಣೆ	ಸ್ಥಾನಕ

ಪೂನಾ	ಪುನಕ
ಸಾಂಗಲಿ	ಸಂಗವಳ್ಳಿ
ಮೀರಜ	ಮೀರಿಂಜೆ
ಕುರುಂದವಾಡ	ಕುಡಲದಾಮವಾಡ
ಲಾತೂರು	ಲಟ್ಟಲೂರು
ತೇರಣಿ (ಗಡಹಿಂಗ್ಲಜ ತಾ.)	ತೇರಣಿಗೆ
ಹಾತಕಣಗಲಾ (ಕೊಲ್ಲಾಪೂರ)	ಹತ್ತಿಕಣಗಲಿ
ಜೇಜೂರಿ (ಪುಣೆ ಜಿ.)	ಜಯಾದ್ರಿ
ತುಳಜಾಪುರ	ತುರಜೆ

ಇಂಥ ಸಾವಿರಾರು ಹೆಸರುಗಳು ಕರ್ನಾಟಕ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿರುವುದನ್ನು ಸಾಕ್ಷಿಸಹಿತವಾಗಿ ನಾವು ತೋರಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಮರಾಠಿ ಆಡಳಿತಗಾರರು ಸ್ಥಳವಾಚಕಗಳ ಪನರ್ನಾಮಕರಣಕ್ಕೆ ಕೈಹಾಕಿದ್ದು ತೀರ ಕಡಿಮೆ. ಕನ್ನಡಿಗರು ಮತ್ತು ಮರಾಠಿಗರು ಭಾಷಿಕವಾಗಿ ಭಿನ್ನರಾಗಿದ್ದರೂ ಧಾರ್ಮಿಕ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕವಾಗಿ ಒಂದೇ ಜನಾಂಗವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅಂಥ ಬದಲಾವಣೆಗಳು ಅವರಿಂದ ನಡೆಯಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ತುಂಗಭದ್ರೆಯ ಉತ್ತರದ ಭಾಗ ಅವರ ಕೈಯಲ್ಲಿ ನೂರೈವತ್ತು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಅಖಂಡವಾಗಿತ್ತಾದರೂ ಅವರು ಈ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆಗಳನ್ನು ತರಲಿಲ್ಲ. ಅದೇ ನಿಜಾಮ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಉಸ್ಮಾನಾಬಾದ, ನಿಜಾಮಬಾದ, ಆದಿಲಾಬಾದ, ಜಹೀರಾಬಾದ, ವಿಕಾರಾಬಾದ, ಸಿಕಂದರಾಬಾದ ಎಂಬಂಥ ಅನೇಕ ಊರುಗಳು ಪುನರ್ನಾಮಕರಣಗೊಂಡವು. ಹುಮನಾಬಾದ, ಅಜಂ ನಗರದಂಥ ಹಲವು ಊರುಗಳು ಮುಸ್ಲಿಂ ಆಡಳಿತ ಪ್ರಭಾವದ ದ್ಯೋತಕವಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ.

ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ರೂಪುಗಳು ಬಹಳ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಈಗಲೂ ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಠಾಣೆ, ಮುಂಬಯಿಗಳ ಪ್ರದೇಶ, ಕೊಂಕಣ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಹಲವು ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಕಾಂದಿವಿಲಿ, ಬೋರಿವಿಲಿ, ಲೋನಾವಳ, ಖಂಡಾಳಾ, ಕೋಲಾಬಾ ಮೊದಲಾದ ರೂಪುಗಳು ದಟ್ಟವಾಗಿ ಕಂಡುಬರಲು ಆ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಠಾಣೆಯ ಶಿಲಾಹಾರರು ಆಳ್ವಿಕೆ ನಡೆಸಿದ್ದೇ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಅದೇ ರೀತಿ ಸೊಲ್ಲಾಪೂರ, ಉಸ್ಮಾನಾಬಾದ, ಸಾಂಗಲಿ, ಕೊಲ್ಲಾಪೂರ ಪ್ರದೇಶಗಳು ತೀರ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಮರಾಠಿಮಯವಾದವು. ಬೀಡ ಮತ್ತು ನಾಂದೇಡ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಿಗೆ ಇದೇ ಮಾತು ಅನ್ವಯಿಸುವಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಖಾರೇ ಪಾಟಣಾ, ಪಾಲ ಮೊದಲಾದ ರೂಪುಗಳು ಕರಹಾಡ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವುದು. ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಶಿಲಾಹಾರರ ಆಡಳಿತವೇ ಕಾರಣವೆನ್ನಬಹುದು.

ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆ ಉತ್ತರದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ವಿಸ್ತರಿಸುತ್ತ ಬಂದುದರ ಎಂದರೆ ಕನ್ನಡವು ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಸರಿಯುತ್ತ ಬಂದುದರ ಕಾಲಘಟ್ಟಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸುವಲ್ಲಿ ಸ್ಥಳವಾಚಕಗಳ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ತುಂಬ ಸಹಾಯ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಯ ಕೆಲವು ಸ್ಥಿತ್ಯಂತರಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಸಮಗ್ರ ಸ್ಥಳನಾಮಗಳನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸುವ ಕಾರ್ಯ ನಡೆಯಬೇಕಾದುದು ತುಂಬ ಅಗತ್ಯವೆಂದು ಬೇರೆ ಹೇಳಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ".(೬)

೨. ಹೋಲಿಸಿ – ಕೋಲಾಬಾ (ಕೋಲಂಬ)

ನೊವಿಂಬ

ಕಡಂಬ

ಕರ್ನಾಟಕದ ಅರಸರ ಆಡಳಿತದ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿಯ ಇಂಥ ಅವಶೇಷಗಳು ಅಥವಾ ಆಧಾರಗಳನ್ನು ಅವಲೋಕಿಸಿದಾಗ ಕನ್ನಡವು ಅನೇಕ ವರ್ಷಗಳ ವರೆಗೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಸೇರಿ ಕನ್ನಡತನದ ಪ್ರಖರವಾದ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿ ತನ್ನಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಸಮನ್ವಯಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡಿತ್ತು ಎಂಬುದು ಖಾತ್ರಿಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಕರ್ನಾಟಕದ ರಾಜರ ಆಡಳಿತಕ್ರಮ, ಧಾರ್ಮಿಕ ರೀತಿ ನೀತಿಗಳನ್ನು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರವು ತನ್ನಲ್ಲಿ ಸಾಮೀಲುಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ರಾಜಕೀಯ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಾಗಿ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಅಂದು ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡದ ಒಡೆತನ ವ್ಯಾಪಿಸಿರಲೇಬೇಕು. ಮರಾಠಿಗಿಂತ ಕನ್ನಡದ ಸಮಗ್ರವಾದ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಆದುದನ್ನು ನಾವು ಗಮನಿಸುತ್ತೇವೆ. ಕನ್ನಡದ ಪ್ರಥಮ ಗ್ರಂಥದ ದರ್ಶನ ನಮಗೆ ೯ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿಯೇ ಆಗುತ್ತದೆ. ಅದೂ ಇಂದಿನ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿಯೇ ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಯ ಗ್ರಂಥದ ಪ್ರಥಮ ದರ್ಶನವಾಗುವುದು ೧೨ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ. ಮುಕುಂದರಾಜನ ವಿವೇಕಸಿಂಧು (ಕಾಲ– ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೮೮). ಮರಾಠಿ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಪ್ರಕಟಗೊಂಡಿದ್ದು ಸುಮಾರು ೩೫೦ ವರ್ಷಗಳ ತರುವಾಯದಲ್ಲಿ. ಹೀಗಾಗಿ ಈ ಮಧ್ಯಂತರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆ–ಸಾಹಿತ್ಯವು ಸುತ್ತಲಿನ ಊರ್ಜಾಶಕ್ತಿಯನ್ನೆಲ್ಲ ಬಳಸಿಕೊಂಡು ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಹಿಗ್ಗಿಸುತ್ತಲಿತ್ತು ಎಂಬುದರ ಮನವರಿಕೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರನು ತುಂಬು ಹೃದಯದಿಂದ ಕನ್ನಡವನ್ನು ಸ್ವಾಗತಿಸಿದ್ದನ್ನು ನಾವು ಅವನ ಗ್ರಂಥದ ಪರಾಮರ್ಶೆಯ ಮೂಲಕ ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ತನ್ನ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಿಯಲ್ಲಿ ಅವನು ಅನೇಕ ಕನ್ನಡ ಪದಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ಎರಡೂ ಭಾಷೆಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದ ಪ್ರಾಚೀನ ಕವಿ, ಸಂತ ಎಂಬ ಹೆಗ್ಗಳಿಕೆ ಅವನದಾಗಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕ–ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಭಾಷೆ, ಸಾಹಿತ್ಯ, ತತ್ವಜ್ಞಾನಗಳ ಸಮನ್ವಯದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರನು ತುಂಬ ಮಹತ್ವ ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ. ಆತನು ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಆ ಕಾಲದ ಅಗ್ರ ಕವಿಗಳ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಮೇಲಾಗಿ ವಚನಕಾರರ ತತ್ವಜ್ಞಾನವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಬಸವಣ್ಣನವರ ಆಂದೋಲನದ ಮರ್ಮವನ್ನು ಅರಿತುಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ವಿಧದಿಂದ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರನು ಕನ್ನಡ–ಮರಾಠಿ ಸಮನ್ವಯ ಅಥವಾ ಬಾಂಧವ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಆ ಸಮನ್ವಯ ಅದೆಷ್ಟು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿದೆಯೆಂದರೆ ಇಂದಿಗೂ ಅದು ನಿರಂತರವಾಗಿ

ಸಾಗುತ್ತ ನಡೆದಿದೆ. ಈಗಾಗಲೇ ನಾವು ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರನು ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯ ಬಳಕೆಯನ್ನು ಹೇಗೆ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬುದನ್ನು ನಾ. ಶ್ರೀ ರಾಜಪುರೋಹಿತ, ಶಂ.ಬಾ., ಬೇಂದ್ರೆ ಮತ್ತು ರಂ.ಶಾ. ಲೋಕಾಪೂರರ ಸಂಶೋಧನೆಗಳ ಮೂಲಕ ಅರಿತುಕೊಂಡಿದ್ದೇವೆ.

ಹದಿಮೂರನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ಮರಾಠಿಯು ಸಮಗ್ರ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದೇವಗಿರಿ ಯಾದವರ ಪೂರ್ಣ ಸಹಕಾರ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹನ ಮರಾಠಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಹೇಮಾಡಪಂಥೀ ಎಂಬ ಈ ಮನೆತನದ ಮಂತ್ರಿಯು ಮರಾಠಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಮಹತ್ವದ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅವನು ಕನ್ನಡ ಲಿಪಿಯ ಸಹಾಯದಿಂದ ಮೋಡಿ ಲಿಪಿಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದನು ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಮೋಡಿ ಲಿಪಿಯನ್ನು ಯಾರು ಆರಂಭಿಸಿದರು? ಎಂಬುದರ ಬಗೆಗೆ ಮರಾಠಿ ವಿದ್ವಾಂಸರಲ್ಲಿ ಇಂದಿಗೂ ಏಕಮತವಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗಿನ ಸಾಮಾನ್ಯ ತಿಳುವಳಿಕೆಯೆಂದರೆ ಹೇಮಾಡಪಂಥಿಯೇ ಮೋಡಿಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದನೆಂದು.

ನಾನು ೦೬-೦೪-೨೦೧೫ ರಂದು ಶಿವಾಜಿ ವಿದ್ಯಾಪೀಠ ಕೊಲ್ಹಾಪೂರದ ಗ್ರಂಥಾಲಯಕ್ಕೆ ಭೇಟಿಕೊಡಲು ಹೋದಾಗ ಆ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಮರಾಠಿ ವಿಭಾಗದ ಪ್ರೊಫೆಸರರಾದ ರಾಜನ್ ಗವಸ್ ಅವರನ್ನು ಭೇಟಿಯಾಗಿದ್ದೆ. ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ಚರ್ಚಿಸುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅವರು "ಮೋಡಿ ಲಿಪಿಯು ಹೇಮಾಡಪಂತನಿಂದ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅದು ಕನ್ನಡದ ಲಿಪಿಯಿಂದ ಜನ್ಮತಾಳಿದುದಾಗಿದೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೆಳವರು ಇದನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಂದಿಗೂ ಕೆಲ ಹೆಳವರು ಈ ಉದ್ಯೋಗವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಕರ್ನಾಟಕದ ಕೆಲ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುತ್ತಿರುವರು. ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ರಾಯಬಾಗದಲ್ಲಿ ಇವರು ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ. ವಿಶೇಷವೆಂದರೆ ಎಲ್ಲ ಹೆಳವರೂ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದಾರೆ. ಮುಂದೆ ಈ ಲಿಪಿಯು ಆಡಳಿತಾತ್ಮಕ ದಾಖಲೆಗೆ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ೧೯೧೯ರ ವರೆಗೆ ಮೋಡಿ ಲಿಪಿಯ ಆಡಳಿತಾತ್ಮಕ ದಾಖಲೆಗಳು ಲಭಿಸುತ್ತವೆ." ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ಆದರೆ ಮೋಡಿ ಲಿಪಿಯು ಆಡಳಿತಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಹೇಗೆ ಬಳಕೆಯಾಗತೊಡಗಿತು ಎಂಬುದು ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಏನೇ ಇರಲಿ ಕನ್ನಡ ಲಿಪಿಯು ಮರಾಠಿಯ ಸಮನ್ವಯಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿದ್ದಂತೂ ಶತಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ.

"ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿಯ ದುರ್ಗಾದೇವಿಯ ಬರಗಾಲದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಸೀಮೆಯನ್ನು ದಾಟಿ ಹೊರಪ್ರಾಂತಗಳಿಗೆ ವಲಸೆ ಹೋದ ಜನರು ಆ ಸಮಯದ ವಾಸ್ತವ್ಯದಲ್ಲಿ ಆಯಾ ಪ್ರಾಂತಗಳ ಭಾಷೆಗಳನ್ನವರು ಕಲಿತುಕೊಂಡರು. ಬರಗಾಲದ ತರುವಾಯ ತಿರುಗಿ ತಮ್ಮ ನಾಡಿಗೆ ಬಂದಾಗ, ಬರುವಾಗ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿಯ ಭಾಷೆ, ಶಬ್ದ, ವಾಕ್ಯಪ್ರಯೋಗ, ಜನಪದ ಕಲೆ-ಸಾಹಿತ್ಯ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಹೊತ್ತು ತಂದರು. ಅವುಗಳ ಪರಿಣಾಮ ಏನಾಯಿತೆಂದರೆ, ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಪಂಜಾಬಿ, ವ್ರಜ, ತೆಲಗು ಮುಂತಾದ ಭಾಷೆಗಳು ಸಮರಸಗೊಂಡವು. ಮಕ್ಕಳ ಆಟಗಳು, ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ಆಟಗಳು, ಹೆಂಗಸರ ಹಾಡುಗಳು, ಬೇರೆ-ಬೇರೆ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಜನಪದ ಕಥೆಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಂಡವು. ಚೆಂಡುಫಳಿ (ಚೆಂಡು ಆಟಿನ ಒಂದು ಪ್ರಕಾರ)ಯಲ್ಲಿಯ 'ವಕಟ, ಲೆಂಡ, ಮುಂಡ' ಎಂಬ

ವಟಿಕಾ (ಬುದ್ದಿಬಳದ ಪ್ಯಾದೆಗಳು) ಬಹಿರಂಗವಾಗಿ ದಕ್ಷಿಣದಿಂದ ಬಂದವು. 'ಔಡಕ, ಚೌಡಕ ಮಾಯಾಡು', 'ಅಡಗುಲೇಂ, ಮಡಗುಲೇಂ', 'ಆಟಕ ಮಾಟಕ ಚನ್ನೆಚಾಟಕ' ಮುಂತಾದ ಹಾಡುಗಳು ಕನ್ನಡದವುಗಳಾಗಿವೆ. ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ಆಟಗಳ ಉಲ್ಲೇಖವು ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನನ ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನದ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಉಲ್ಲೇಖಗೊಂಡಿದೆ. ಬುದ್ಧಿಬಳದ (ಚದುರಂಗ) ಆಟಗಳು ಪಂಜಾಬದ ಕಡೆಯಿಂದ ಬಂದವು. ಅದರಲ್ಲಿಯ ಶಬ್ದಪ್ರಯೋಗಗಳ ಮೂಲವೂ ಅಲ್ಲಿಯೇ ದೊರೆಯುವುದು. ಹಾಡುಗಾರರ ಹಾಡುಗಳು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಧಾಟಿ ಮುಂತಾದವುಗಳು ಉತ್ತರ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದಿಂದ ಬಂದವು. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ; ಅನೇಕ ಛಂದಸ್ಸಿನ ಪ್ರಕಾರಗಳೂ ಅಲ್ಲಿಂದಲೇ ಬಂದವು. ವೃಜಭಾಷೆಯ ಅನೇಕ ಹಾಡು, ಹಾಡಿನ ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನು ಜನರು ಅಲ್ಲಿಂದ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬಂದು ಉತ್ತರದ ಕಡೆಯಿಂದ ಬಂದ ಇಂಥ ಛಂದಸ್ಸಿನ ಪ್ರಕಾರಗಳು ಬಹಳ ದಿನಗಳ ವರೆಗೆ ಬಾಳಲಿಲ್ಲ. ಕೆಲವು ಮಾತ್ರ ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಯೀಯಾಗಿ ಉಳಿದವು. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಜನರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣಾತ್ಯ ಜನರ ಬಹುಭಾಷಾ ಪ್ರಭುತ್ವದ ಕುರಿತಾದ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿದೆ. ಈ ಕ್ಷಾಮದ ಕಾರಣದಿಂದಂತೂ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯರಿಗೆ ಅನೇಕ ಭಾಷೆಗಳು ಕರಗತವಾದವು. ಅವರು ಆ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಬಳಸಲಾರಂಭಿಸಿದರು ಮತ್ತು ಅದರಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ರಚಿಸಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಈ ತರುವಾಯ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯನ್ನರು ಅನೇಕ ಭಾಷೆಗಳ ಮುಖಾಂತರ ತಮ್ಮ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಪಡಿಸತೊಡಗಿದರು. ಅಂದರೆ ಭಾಷಾದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮರಾಠರು ಬಹುಮುಖಿಯಾದರು. ಹೀಗೆ ಈ ದೀರ್ಘಕಾಲೀನ ಬರಗಾಲದಿಂದ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಬದುಕಿನ ಮೇಲೆ ಅನೇಕ ಇಷ್ಟ, ಅನಿಷ್ಟ ಪರಿಣಾಮಗಳಾದವು. ಈ ಪರಿಣಾಮ ಪ್ರಭಾವಗಳನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅರಿಯಲು ೧೪ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಆಳವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಬೇಕು. ಅಂದರೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಫಲ ದೊರಕೀತು".[೭]

ಮೇಲಿನ ವಿವರಣೆಯು ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯು ಬಹುರೂಪಿಯಾಗಿ ಹೇಗೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕೆ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಆಪತ್ತುಗಳು ಹೇಗೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತವೆ ಎಂಬುದರ ಅರಿವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಯಾವುದೇ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯು ಏಕಮುಖಿ, ಏಕತಾನವಾಗಿರುವದಿಲ್ಲ. ಒಂದಿಲ್ಲೊಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅದು ಮಿಶ್ರಣಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸುತ್ತದೆ. ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಈ ಮೇಲಿನ ಸಂಗತಿ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳು ಇದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಅನೇಕ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಸಮನ್ವಯಗೊಂಡಿವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ತರ್ಕಿಸಬಹುದು.

"ಶಕೆ ೧೨೭೧ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೩೪೯)ರ ಗೋಕುಳಾಷ್ಟಮಿಯಂದು ನೀಡಿದ ಪತ್ತಾರರ ಜಗಳ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಫೋಂಡೆ (ಖಾಟೇಗ್ರಾಮ)ಯಲ್ಲಿಯ ಬರಹವನ್ನು ರಾ. ಆಪಟೆಯವರು ಪ್ರಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಬರಹದ ಲಿಪಿಯು ಹಳಗನ್ನಡದ್ದಾಗಿದ್ದು, ಭಾಷೆ ಮರಾಠಿಯಾಗಿದೆ. (ನೋಡಿರಿ- ದ.ವಿ. ಆಪಟೆ- "ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರ ಕಾಲೀನ ಗೋಮಾಂತಕ ತಾಮ್ರಪಟ", ಭಾ.ಇ.ಸಂ.ಮಂ. ವಾರ್ಷಿಕ ಇತಿವೃತ್ತ, ಶಕೆ ೧೮೩೩, ಪು-೮೭-೮೬")[೮] ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಯು ಲಿಪಿ ಕಂಡಿದ್ದರೂ

ಕನ್ನಡದ ವ್ಯಾಮೋಹ ಇನ್ನೂ ಹೋಗಲಿಲ್ಲವೆಂಬಂತೆ ಬರಹ ಇದೆ. ಕನ್ನಡ ಲಿಪಿಯ ಬಳಕೆಯ ಔಚಿತ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರೆ ಇನ್ನೂ ಸಹಾಯವಾಗುತ್ತಿತ್ತೇನೋ ಎನಿಸುತ್ತದೆ.

"ದೇಶೀ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿಯ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಒಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೆಂದರೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಕವಿ, ಸಾಹಿತಿಗಳು ತಮ್ಮ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿರುವುದು. ಇನ್ನೊಂದು ಭಾಷೆಯ ಪ್ರಭಾವ ದಟ್ಟವಾದಾಗ ಆ ಭಾಷೆಯ ಶಬ್ದಗಳು ಸ್ಥಳೀಯ ಭಾಷೆಯ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವುದು ಅಚ್ಚರಿಯ ವಿಷಯವೇನಲ್ಲ. ಆದರೆ ಮೂರು ನಾಲ್ಕು ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿರುವುದು ಚೋದ್ಯವೇ ಸೈ.

ಸ್ಥಳೀಯ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ ಬಹುತೇಕ ಹಿಂದು ಪಂಡಿತ ಮಾನ್ಯರು ಬಹುಭಾಷಾ ವಿಶಾರದರಾಗಿದ್ದರು. ಪರ್ಶಿಯನ್, ದಖನ್, ಮರಾಠಿ, ಕನ್ನಡ ಹಾಗೂ ತೆಲಗು ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಣಿತರಾಗಿದ್ದ ಪಂಡಿತರನ್ನು, ಕವಿಗಳನ್ನು, ದಾಸರನ್ನು ಆ ಕಾಲದ ವಿಜಾಪೂರದಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ.

ವಿಜಾಪೂರದ ರುಕ್ಮಾಂಗದ ಪಂಡಿತರು ಅಪರಿಮಿತ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆಂದೂ, ಅವರು ಪ್ರಾಕೃತ, ಸಂಸ್ಕೃತ, ಕನ್ನಡ, ಹಿಂದಿ, ದ್ರವಿಡ, ಅರಬಿ ಹಾಗೂ ತೆಲಗು ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಕರುಣಪರವಾದ, ಶೃಂಗಾರರಸಪೂರಿತವಾದ ಹಾಗೂ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಪರವಾದ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ ಎಂದೂ ಅವರ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಬರೆದ ರುಕ್ಮಜದಾಸ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೮೦೦) ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಅವರು ಬಹುಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿರುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯೂ ಇದೆ. ಕನ್ನಡ, ಮರಾಠಿ, ಸಂಸ್ಕೃತ ಕೃತಿಗಳು ದೊರೆತಿವೆ. ಕೆಲವು ಪ್ರಕಟವೂ ಆಗಿವೆ....

ಸಿಂದಗಿ ಜಕ್ಕಪ್ಪಯ್ಯನ ಅಗ್ನಿಪರೀಕ್ಷೆ ಖಂಡಕಾವ್ಯವು ಕನ್ನಡ ಮರಾಠಿ ದ್ವಿಭಾಷೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಒಂದೇ ಕಥೆಯನ್ನು ಎರಡು ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತ ಹೋದ ಉದಾಹರಣೆ ಬಹುಶಃ ಬೇರೆ ಯಾವ ಭಾಷೆಗಳ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲೂ ದೊರೆಯಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. 'ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರ ಅನುಸಂಧಾನ' ಅಥವಾ 'ಅಗ್ನಿಪರೀಕ್ಷೆ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಈ ಕಾವ್ಯವು ಮರಾಠಿ ಚಾಮರಿ ವೃತ್ತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಐದು ನುಡಿಗಳ ದೇವತಾ ಸ್ತುತಿಯ ಅನಂತರ ಕಥೆಯನ್ನು ಕನ್ನಡ ವಾರ್ಧಕ ಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅನಂತರ ಮತ್ತೆ ಮರಾಠಿ ಹೀಗೆ ಕಥೆ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಕನ್ನಡದ ವಿವಿಧ ಷಟ್ಪದಿ, ಕಂದ ಹಾಗೂ ಪದಗಳನ್ನು ಬಳಸಿದ್ದರೆ ಮರಾಠಿಯಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ವೃತ್ತ, ಶ್ಲೋಕ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಕವಿ ಬಳಸಿದ್ದಾನೆ".[೯]

ವಿಜಾಪೂರದ ಆದಿಲಶಾಹಿ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಕನ್ನಡ-ಮರಾಠಿಗಳ ಮೇಳೈಸುವಿಕೆ ನಡೆದೇ ಇತ್ತು. ಮರಾಠಿಯ ಅನೇಕ ಸರದಾರರು ಆದಿಲಶಾಹಿಯ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿದ್ದುಕೊಂಡು ಅವರ ಉನ್ನತಿಗೆ ಕಾರಣರಾದುದನ್ನು ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಅಷ್ಟೇ ಏಕೆ, ಶಿವಾಜಿಯ ತಂದೆಯೇ ಆದಿಲಶಾಹಿಯ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿದ್ದುದನ್ನು ಮರೆಯಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದಿಲಶಾಹಿಯ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಪರ್ಶಿಯನ್ ಭಾಷೆಯ ಜೊತೆಗೆ ಕನ್ನಡ-ಮರಾಠಿಗಳ ಭಾಷೆಗಳೂ ಚಲಾವಣೆಯಲ್ಲಿದ್ದವು ಎಂಬುದು ವಿದಿತವಾಗುತ್ತದೆ.

"ಬಹಮನಿ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೩೪೬ ರಿಂದ ೧೪೮೯) ಒಂದು ಪ್ರಾಂತ್ಯವಾಗಿದ್ದ

ವಿಜಾಪೂರದಲ್ಲಿ ತುರ್ಕಿ ಮೂಲದ ಯುಸೂಫಖಾನನು ರಾಜ್ಯಪಾಲನಾಗಿದ್ದನು. ರಾಜ್ಯ ಒಡೆದು ಐದು ಶಾಹಿ ರಾಜ್ಯಗಳಾದಾಗ ಯುಸೂಫಖಾನನು ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೪೮೯ರಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಸ್ವಾತಂತ್ರವನ್ನು ಸಾರಿ ವಿಜಾಪೂರದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಆದಿಲಶಾಹಿ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದನು.

ರಾಜ್ಯಪಾಲ ಯುಸೂಫಖಾನನು ರಾಜನಾಗಿ ಯುಸೂಫ ಆದಿಲಖಾನನಾದ ಮೇಲೆ ಸಹ್ಯಾದ್ರಿ ಪರ್ವತದ ಒಂದು ಕೋಟೆಯಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯಭಾರವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಮುಕುಂದರಾವ್ ಎಂಬ ಮರಾಠಿ ಸರದಾರನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಅವನ ತಂಗಿಯನ್ನು ಮದುವೆಯಾದನು. ಯುಸೂಫ ಹಾಗೂ ಮುಕುಂದರಾಯನ ತಂಗಿ ಇವರಿಬ್ಬರ ಸಂತತಿ ಮುಂದಿನ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಎರಡು ಶತಮಾನಗಳಷ್ಟು ಕಾಲ ವಿಜಾಪೂರ ರಾಜಧಾನಿಯಿಂದ ಆದಿಲಶಾಹಿ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಆಳಿತು. 'ಆದಿಲ್' ಎಂಬುದು ಪರ್ಶಿಯನ್ ಶಬ್ದ ಅದರ ಅರ್ಥ ನ್ಯಾಯ ಎಂಬುದೇ ಆಗಿದೆ".[೧೦] 'ಮುಕುಂದರಾವ್' ಮತ್ತು ಆತನ ತಂಗಿಯ ಉಲ್ಲೇಖಗಳು ಅಪರೂಪವಾಗಿವೆ. ಮುಕುಂದರಾವನ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರ ಮಾಹಿತಿ ಇಲ್ಲದಿರುವುದು ನಿರಾಶೆಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಮರಾಠಾ-ಆದಿಲಶಾಹಿಗಳ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಜೋಡಿಸಲಾಗಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಅರಿಯಬೇಕಾಗಿದೆ.

ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ-ಕರ್ನಾಟಕದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಯ ಸಮನ್ವಯ ಹೇಗೆ ರಾಜಕೀಯ-ಭಾಷಿಕ ಸಂಬಂಧಗಳಿಂದ ಗತಿಶೀಲವಾಗುತ್ತ ನಡೆಯಿತು ಎಂಬುದನ್ನು ನಾವು ಅರಿಯುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತೇವೆ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರವು ದೇವಗಿರಿ ಯಾದವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸ್ವತಂತ್ರ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಪಡೆಯಿತು. ರಾಜಕೀಯವಾಗಿ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕವಾಗಿ ಅದು ಬಲಿಷ್ಠವಾಯಿತು. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಜೊತೆಗಿನ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಸಂಬಂಧ ಸಮನ್ವಯಪರವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಪರಸ್ಪರ ಹೋರಾಟವೇ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿತ್ತು. ದೇವಗಿರಿ ಯಾದವರ ಹೊಯ್ಸಳ ಯಾದವರ ಮಧ್ಯೆ ಸತತ 'ಯಾದವೀಕಲಹ' ನಡದೇ ಇತ್ತು ಎಂಬುದನ್ನು ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಆದರೂ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೩೭ರಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಹೊಯ್ಸಳ ಸೋಮೇಶ್ವರನು ಅಂದು ಈ ಭಾಗವನ್ನು ಗೆದ್ದು ಪಂಡರಗೆಯಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುವಾಗ ಪಾಂಡುರಂಗನ ದರ್ಶನ ಪಡೆದು ಪಾಂಡುರಂಗನ ಭಕ್ತಿಗೆ ವಶವಾಗಿ ಆಸಂದಿನಾಡಿನ ಒಂದು ಅಗ್ರಹಾರ (ಹಿರಿಯಗರಜೆ)ವನ್ನು ಪಾಂಡುರಂಗನ ಅಂಗಭೋಗಕ್ಕಾಗಿ-ರಂಗಭೋಗಕ್ಕಾಗಿ ದಾನ ಮಾಡಿದನು ಮತ್ತು ಒಂದು ಶಾಸನವನ್ನು ನೆಟ್ಟನು. ಅದು ಪಂಢರಪುರ ವಿಠಲಮಂದಿರದ ತೊಲೆಯ ಮೇಲಿದ್ದುದನ್ನು ಇಂದು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಬಹುಶಃ ಶಾಸನವು ನಾಶವಾಗಬಾರದು, ಸ್ಥಳಾಂತರಗೊಳ್ಳಬಾರದು ಎಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಈ ರೀತಿ ರಚಿಸಿರಬಹುದು. ವಿಠಲನ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಪರವಶವಾಗಿ ನೀಡಿದ ಇಂಥ ಅಮೋಘವಾದ ದೇಣಿಗೆಯನ್ನು ನಾವು ಸಮನ್ವಯದ ಸಂಕೇತವಾಗಿಯೇ ಪರಿಗಣಿಸಬೇಕು. ಅದೇ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಹೊಯ್ಸಳರ ಇನ್ನೊಂದು ಶಾಸನವೂ ಕೊಲ್ಲಾಪೂರದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿದೆ.

ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ನೂರಾರು ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳು ಕರ್ನಾಟಕ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಮನ್ವಯ ವನ್ನು ಸಾರುತ್ತಿವೆ. ಕನ್ನಡ-ಮರಾಠಿ ಭಾಷಿಕ ಸಮನ್ವಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ

ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ವಿದ್ವಾಂಸ ರಲ್ಲಿ ಮಹರ್ಷೀ ವಿಠಲರಾಮಜಿ ಶಿಂಧೆಯವರು ಬಹಳ ಪ್ರಮುಖರು. ಕಾರಣವೆಂದರೆ ಅವರ ಮೂಲ ಕರ್ನಾಟಕ ವಾಗಿದೆ. ವಿಜಾಪೂರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ತೇರದಾಳವು ಅವರ ಜನ್ಮಸ್ಥಳ. ಜಮಖಂಡಿಗೆ ಅವರ ಸಂಬಂಧ ಗಾಢವಾಗಿತ್ತು. ಸಾಮಾಜಿಕ ಸೇವಾಮನೋಭಾವದಿಂದ ಗ್ರಸ್ತವಾದ ಇವರ ಮನಸ್ಸು ಮುಂದೆ ಆ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಹೆಚ್ಚು ಕಾರ್ಯತತ್ಪರ ವಾದದ್ದನ್ನು ನಾವು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಆದರೆ ಸಾಂದರ್ಭಿಕವಾಗಿ ಅವರು ಕನ್ನಡದ ಋಣವನ್ನು ಮೆರೆಯುವದನ್ನು ಮರೆಯಲಿಲ್ಲ. ಅವರ ಮಾತೃಭಾಷೆ ಮರಾಠಿಯಾದರೂ ಕನ್ನಡವನ್ನು ಅವರು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬಲ್ಲವರು. ಕನ್ನಡದ ವ್ಯಾಕರಣ ಜ್ಞಾನವೂ ಅವರಿಗೆ ಚೆನ್ನಾಗಿತ್ತು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಮರಾಠಿಯಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಶಬ್ದಗಳು ಸೇರಿಕೊಂಡಿದ್ದನ್ನು ಅವರು ವ್ಯವಹಾರ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಕರಣ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪರಾಮರ್ಶಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮತ್ತು ಕನ್ನಡ-ಮರಾಠಿ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಎತ್ತಿಹಿಡಿದು ಕನ್ನಡ ಋಣವನ್ನು ಮರಾಠಿಗರು ತೀರಿಸಬೇಕೆಂದು ಸೂಚನೆ ನೀಡುತ್ತಾರೆ.

"ಮರಾಠಿ-ಕನ್ನಡಗಳ ಉಗಮವು ಬಹುಶಃ ಭಿನ್ನವಾಗಿರಬೇಕು. ಸದ್ಯ ಮರಾಠಿಯ ಮೂಲ ಪ್ರಾಕೃತ ಹಾಗೂ ಕನ್ನಡದ ಮೂಲ ತಮಿಳು ಎಂದು ಗ್ರಹಿಸಲು ಅಡ್ಡಿಯಿಲ್ಲ. ಪ್ರಾಕೃತ ಮತ್ತು ತಮಿಳುಗಳ ಮೂಲ ಶೋಧಿಸುವುದು ಬಹಳ ಗಂಭೀರವಾದ ಪ್ರಶ್ನೆಯಾಗಿದೆ. ಮರಾಠಿ ಮತ್ತು ಕನ್ನಡ ಇವೆರಡು ಮೂಲದಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನವಾಗಿದ್ದರೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಸಾಮ್ಯತೆಯನ್ನು ಈ ನಿಬಂಧದಲ್ಲಿ ತೋರಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಈ ಸಾಮ್ಯವು ವ್ಯಾಕರಣ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಹೊಸ ಮರಾಠಿ ಮತ್ತು ಹೊಸಗನ್ನಡಗಳ ಮಧ್ಯೆ, ಶಬ್ದಕೋಶದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಹಳೆಯ ಮರಾಠಿ ಮತ್ತು ಹೊಸಗನ್ನಡ ಮಧ್ಯೆ ಇರುವದನ್ನು ಗಮನಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹಳೆಯ ಸಂಸ್ಕೃತ, ಪ್ರಾಕೃತ ಮತ್ತು ತಮಿಳು, ಕನ್ನಡಗಳ ಮೂಲಕ ದ್ರಾವಿಡ ಭಾಷೆಯ ತುಲನಾತ್ಮಕ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಯಬೇಕೆಂಬುದು ಇಲ್ಲಿಯ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದೆ. ಇಂಥ ಅಧ್ಯಯನದ ಸಹಾಯವಿಲ್ಲದೆ ಮರಾಠಿಯ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಸಂಶೋಧಿಸುವವರು ಕೇವಲ ಸಂಸ್ಕೃತ-ಪ್ರಾಕೃತಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಅವಲಂಬಿಸಿ ಅನುಮಾನಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಬಾರದು ಎಂಬುದು ನನ್ನ ಕೊನೆಯ ಸೂಚನೆಯಾಗಿದೆ".[೧೧]

ವಿಠಲರಾಮಜಿ ಶಿಂಧೆಯವರಂತೆ ಕನ್ನಡ-ಮರಾಠಿ ಭಾಷಿಕ ಸಮನ್ವಯದ ಕುರಿತು ಸಕಾರಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಚಿಂತಿಸಿದ ಮರಾಠಿ ಲೇಖಕರು ಅಪರೂಪವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

ಇಂದು ಕನ್ನಡ-ಮರಾಠಿ ಭಾಷಾ ಸಮನ್ವಯದ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕಿಂತ ಆ ಎರಡೂ ಭಾಷೆಯ ಸಮನ್ವಯದ ವ್ಯವಹಾರಿಕ ಬಳಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿದೆ. ಅಂದರೆ ಗಡಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಕೊಲ್ಲಾಪೂರ, ಸಾಂಗಲಿ, ಸೊಲ್ಲಾಪೂರ, ಉಸ್ಮಾನಾಬಾದ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು ಮತ್ತು ಕರ್ನಾಟಕದ ಬೆಳಗಾವಿ, ವಿಜಯಪುರ, ಬಾಗಲಕೋಟೆ, ಗುಲಬರ್ಗಾ, ಬೀದರ, ಧಾರವಾಡ, ರಾಯಚೂರ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು ಕನ್ನಡ-ಮರಾಠಿ ಸಮನ್ವಯ ಭಾಷೆಯನ್ನು ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಇಂದಿಗೂ ಸಾರಾಸಗಟಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಕನ್ನಡ-ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಗಳು ಎಷ್ಟೇ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಶಿಸ್ತಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟರೂ ವ್ಯವಹಾರಿಕವಾಗಿ ಭಾಷೆಯ ಸಮನ್ವಯತೆ ಇನ್ನೂ ಜೀವಂತವಾಗಿದೆ. ಶಿವಾಜಿ ಮತ್ತು

ಪೇಶ್ವೆಯವರ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮರಾಠಿಯು ತನ್ನ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿಕೊಂಡಂತೆ ಬ್ರಿಟಿಷರ ಆಡಳಿತವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಮುಂಬಯಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಕಾರಣದಿಂದ ಈ ಸಮನ್ವಯತೆ ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಇನ್ನಷ್ಟು ಒಳಗೆ ನುಗ್ಗಿಕೊಂಡಿತು. ಇಂದಿಗೂ ನಾವು ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಅಂಕಿ ಸಂಖ್ಯೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸುವಾಗ ಮರಾಠಿಯ ಅಂಕಿಗಳನ್ನೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಳಸುವ ರೂಢಿಯನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದನ್ನು ಆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಇಂದಿಗೂ ಕಾಣಬಹುದು. ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಭಾಷೆ ಹೇಗೆ ಬಳಕೆಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯೆಂದರೆ : ಸಾಂಗಲಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮೀರಜವು ಇಂದು ಆಸ್ಪತ್ರೆಗಳಿಗಾಗಿ ಬಹಳ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಿದೆ. ಬ್ರಿಟಿಷರ ಕಾಲದ 'ಮಿಶನ್ ಹಾಸ್ಪಿಟಲ್'ವು ಈ ಹಿಂದೆ ಬಹಳ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿತ್ತು. ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯೇ ಅಂಥ ಆಸ್ಪತ್ರೆ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇರಲಿಲ್ಲ ಎಂದರೆ ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿಯೇನಲ್ಲ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಅನೇಕ ಭಾಗಗಳಿಂದ ಜನರು ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮೀರಜಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಂದು ಅನೇಕ ಕಡೆ 'ಊಣಜಭಿ ಊಥಿಋಣಚಿಟ'ಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡು ದವಾಖಾನೆ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ಪರಿಸಮಾಪ್ತಿಗೊಳಿಸಿವೆ. ಆದರೂ ಇಂದಿಗೂ ಬೆಳಗಾವಿ, ವಿಜಾಪೂರ, ಗುಲಬರ್ಗಾ, ಬಾಗಲಕೋಟೆ, ಬದಾಮಿ ಭಾಗಗಳಿಂದ ದವಾಖಾನೆಗೆಂದು ಮೀರಜಕ್ಕೆ ನಿತ್ಯ ಜನರು ಬರುತ್ತಿರುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿದೆ. ಈ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಮೀರಜಿನ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ದವಾಖಾನೆಯ ಎದುರು ಕನ್ನಡದ ಫಲಕ ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಮರಾಠಿಯ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ವೈದ್ಯರಿಗೆ ಕನ್ನಡ ಮಾತನಾಡಲು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬರುತ್ತದೆ. ವ್ಯವಹಾರಿಕವಾಗಿ ಭಾಷೆಗಳೆರಡು ಇಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯಗೊಂಡಿದ್ದನ್ನು ನಾವು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಮೀರಜಿಗೆ ಬಂದ ಕನ್ನಡಿಗನೂ ಮರಳಿ ತನ್ನ ನಾಡಿಗೆ ಹೋಗುವಾಗ ಮರಾಠಿಯನ್ನು ತನ್ನ ನಾಡಿಗೆ ಕರೆದೊಯ್ಯುವುದು ವಾಡಿಕೆಯಾಗಿದೆ.

ಚಾಲುಕ್ಯ-ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರಿಂದ ಕನ್ನಡದ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದ ಮರಾಠಿಗರು ಮುಂದೆ ಶಿವಾಜಿ, ಪೇಶ್ವೆ, ಬ್ರಿಟಿಷರ ಮುಂಬಯಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಆಳ್ವಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡಿಗರನ್ನು ಮರಾಠಿಯ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ರಾಜಕೀಯ ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ಕನ್ನಡ-ಮರಾಠಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳೆರಡನ್ನು ಸಮರಸಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಮಧ್ಯೆ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇದ್ದ ರಾಜಕೀಯ ಸಮನ್ವಯತೆಯನ್ನು ನಾವು ಮತ್ತೆ ಕಾಣುವುದು ಬ್ರಿಟಿಷ ಭಾರತದಲ್ಲಿಯೇ. ಮಧ್ಯಂತರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಬರೀ ಹೋರಾಟ ಮಾಡುವುದೇ ಆಯಿತು. ಆದರೆ ಬ್ರಿಟಿಷ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ ಚಳುವಳಿಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ, ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ನಾಯಕರಿಗೆ ಸಾವರಕರ, ಅಗರಕರ, ಟಿಳಕ, ಅಂಬೇಡ್ಕರರು ರಾಜಕೀಯ ನಾಯಕರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಕನ್ನಡ-ಮರಾಠಿಯೆನ್ನದೆ ಈ ಭಾಗದ ಜನರು ಒಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿಯೇ ಸ್ವಾತಂತ್ರ ಚಳವಳಿಯಲ್ಲಿ ಸಹಭಾಗಿಯಾಗುತ್ತಾರೆ. ಈ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ನಾವು ನಿರ್ಲಕ್ಷಿಸುವಂತಿಲ್ಲ. ಆಧುನಿಕ ಭಾರತದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಈ ಸಮನ್ವಯತೆ ಬಹಳ ಮಹತ್ವ ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯೋತ್ತರ ಭಾಷಾವಾರು ಪ್ರಾಂತಗಳ ರಚನೆಯಾದ ನಂತರ ಕರ್ನಾಟಕ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಸಮನ್ವಯತೆಗೆ ಮತ್ತೆ ಭಂಗ ಬಂದಿತು. ಆದರೆ ಇದು ಕೇವಲ ರಾಜಕೀಯ ದ್ವೇಷವೇ ಹೊರತು ಜನಾಂಗಿಕ ದ್ವೇಷವಲ್ಲ. ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಮನ್ವಯತೆ ಇದಕ್ಕೆ ಎರವಾಗಲಿಲ್ಲ.

೬.೩. ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಮನ್ವಯ

ಪ್ರಾಚೀನ ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ವೈಷ್ಣವ, ಶೈವ, ಬೌದ್ಧ, ಜೈನ ಧರ್ಮಗಳು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದ್ದವು. ವೈದಿಕ ಧರ್ಮದ ಕಠೋರವಾದ ನಿಯಮಗಳು ಧಾರ್ಮಿಕ ದಟ್ಟಣೆಯುಂಟು ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಅದರಿಂದ ಕೊಸರಿಕೊಂಡು ಹೊರಬರಲು ಅನೇಕ ವಿಚಾರವಾದಿಗಳು ಚಡಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಂಥ ಸ್ವಾತಂತ್ರಕ್ಕೆ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಚಾಲನೆ ನೀಡಿದವರೆಂದರೆ ಬುದ್ಧ ಮತ್ತು ಮಹಾವೀರರು. ವೈದಿಕ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಪರ್ಯಾಯವಾಗಿ ಈ ಧರ್ಮಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಸಮಾನವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿಕೊಂಡವು. ಮುಂದೆ ಬೌದ್ಧ ಧರ್ಮವು ಜಾಗತಿಕ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿತು. ಜೈನಧರ್ಮವು ರಾಷ್ಟ್ರವ್ಯಾಪಿಯಾಯಿತು. ಬುದ್ಧನು ಇಂದು ಭಾರತದ ಹೊರಗೆ ಜೀವಂತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಮಹಾವೀರನು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಜೀವಂತವಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಮತ್ತೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇಬ್ಬರೂ ಅಲ್ಪಸಂಖ್ಯಾತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಕೆಲಕಾಲ ಇವೆರಡೂ ಧರ್ಮಗಳು ವೈದಿಕ ಧರ್ಮವನ್ನು ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿಸಿದ ಚಿತ್ರಣ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಅಶೋಕನ ಶಾಸನಗಳು, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಚೈತ್ಯಾಲಯಗಳು ಇದಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿವೆ. ಮುಂದಿನ ಧರ್ಮಪರಂಪರೆಗಳ ಹುಟ್ಟಿಗೆ ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ ಇವು ಪ್ರೇರಕ ಶಕ್ತಿಗಳಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದವು. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿಯ ಮಹಾನುಭಾವ ಪಂಥಕ್ಕೂ, ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೂ ಸಂಬಂಧ ಕಲ್ಪಿಸುವುದು ಕಷ್ಟವಾದರೂ ಅಲ್ಲಿಯ ನಾಥ ಪಂಥದೊಂದಿಗೆ ಸಂಬಂಧ ಕಲ್ಪಿಸಲು ಸಾಕಷ್ಟು ಅವಕಾಶಗಳಿವೆ. ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಮುಂದಿನ ಪಂಥಗಳಿಗೆ ನಾಥಪಂಥವು ಪ್ರೇರಕವಾಯಿತು. ಉದಾ: ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ – ವೀರಶೈವಪಂಥ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ – ದತ್ತಪಂಥ. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯೂ ನಾಥ ಪಂಥದ ಕುರುಹುಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಗೋರಖನಾಥ-ಅಲ್ಲಮರ ಸಮನ್ವಯದ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಚರ್ಚೆಗಳಾಗಿವೆ. ಅಲ್ಲಮನ ಗುರುವಾದ ಅನಿಮಿಷದೇವನೆಂದರೆ ನಾಥ ಪಂಥದ ಮತ್ಸ್ಯೇಂದ್ರನಾಥನೆಂದೇ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಸಿದ್ಧರಾಮೇಶ್ವರ, ರೇವಣಸಿದ್ಧರು ನಾಥ ಪಂಥದವರೆಂಬ ನಂಬಿಕೆ ನಮ್ಮಲ್ಲಿದೆ. ಅಂದು ಶ್ರೀಶೈಲವು ನಾಥ ಪಂಥೀಯರ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಈ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಅಕ್ಕಮಹಾದೇವಿ, ಅಲ್ಲಮ ಪ್ರಭುಗಳು ಕಲ್ಯಾಣ ಕ್ರಾಂತಿಯ ತರುವಾಯ ಶ್ರೀಶೈಲಕ್ಕೆ ತೆರಳುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ನಾಥಪಂಥ ಮತ್ತು ವೀರಶೈವ ಪಂಥಗಳು ಆಂತರಿಕವಾಗಿ ಸಮನ್ವಯಗೊಂಡಿದ್ದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ನಾಥಪಂಥ ತತ್ವಪ್ರಣಾಲಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಬೆಳೆದ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರನು ವೀರಶೈವ ಚಳವಳಿಯಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತನಾಗಿ ಅವರ ತತ್ವಗಳನ್ನು ಸೌಮ್ಯವಾಗಿ ಸಮನ್ವಯಗೊಳಿಸಿದನು. ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಿಯಲ್ಲಿ ವೀರಶೈವ ಪ್ರಭಾವ ಸಮನ್ವಯವಾದುದನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಮಧ್ಯಯುಗವು ಅನೇಕ ಪಲ್ಲಟಗಳನ್ನು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಬೌದ್ಧ-ಜೈನ ಧರ್ಮಗಳು ಕ್ಷೀಣವಾಗಿ ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮವು ಮತ್ತೆ ತಲೆಯೆತ್ತಿದ್ದು ಇದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ. ಆದರೆ ಈ ಸ್ಥಿತಿ ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಯಾದವರ ತರುವಾಯ ಮತ್ತೆ ರಾಜಕೀಯ ಅರಾಜಕತೆಯುಂಟಾಯಿತು. ಧರ್ಮವು ನಾಶವಾಗುವ ಹಂತ ತಲುಪಿತು. ಈ ಧರ್ಮದ ಪುನರುಜ್ಜೀವನಕ್ಕಾಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಭಕ್ತಿಪರಂಪರೆ ತೀವ್ರವಾಯಿತು. ದತ್ತಪರಂಪರೆ, ವಾರಕರಿ ಪರಂಪರೆ ಇನ್ನಷ್ಟು ತೀವ್ರಗೊಂಡವು. ವಾರಕರಿಯ ಭಕ್ತಿ ಪರಂಪರೆ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಈಗಾಗಲೇ

ಸಮನ್ವಯಗೊಂಡಿತ್ತು. ದತ್ತ ಪರಂಪರೆಯೂ ಹಿಂದು ಧರ್ಮದ ಪುನರುಜ್ಜೀವನಕ್ಕಾಗಿ ಹೆಣಗಾಡಿತು. ಈ ದತ್ತ ಪರಂಪರೆಯೂ ಕರ್ನಾಟಕದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯಗೊಂಡಿತು. ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲೂ ಒಳಹೊರಗೆ ದತ್ತ ಮಂದಿರಗಳನ್ನು ನಾವು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಅವೆಲ್ಲ ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಬೀರುತ್ತಲಿವೆ.

ಕರ್ನಾಟಕದ ದಾಸಪರಂಪರೆಯು ವಿಠಲನನ್ನು ತನ್ನ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡಿತಾದರೂ ವಾರಕರಿ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಸಮನ್ವಯಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ವಾರಕರಿ ಪಂಥದ ಹರಿಹರ ಐಕ್ಯ ತತ್ವ ಇದಕ್ಕೆ ಬಾಧಕವಾಯಿತೇನೋ.

ರಾಮದಾಸೀ ಪರಂಪರೆಯು ಮಾಧ್ವಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಸಮನ್ವಯಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದನ್ನು ನಾವು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಪುರಂದರದಾಸರು ಸಂತ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ತಮ್ಮ ಕೀರ್ತನಗಳಲ್ಲಿ ಅನುಮೋದಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರರ ಒಂದು ಅಭಂಗವನ್ನು ಅವರು ಭಾವಾನುವಾದ ಮಾಡಿದ್ದನ್ನು ನೋಡಬಹುದು–

ತುಜ ಸಗುಣ ಮ್ಹಣೋ ಕೀ ನಿರ್ಗುಣರೇ ।
ಸಗುಣ ನಿರ್ಗುಣ ಏಕು ಗೋವಿಂದುರೇ ॥ ೧ ॥

ತುಜ ಸ್ಥೂಳ ಮ್ಹಣೋ ಕಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮರೇ ।
ಸ್ಥೂಳ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಏಕು ಗೋವಿಂದುರೇ ॥ ೨ ॥

ತುಜ ಆಕಾರು ಮ್ಹಣೋ ಕೀ ನಿರಾಕಾರುರೇ ।
ಆಕಾರು ನಿರಾಕಾರು ಏಕು ಗೋವಿಂದುರೇ ॥ ೩ ॥

ತುಜ ದೃಶ್ಯ ಮ್ಹಣೋ ಕೀ ಅದೃಶ್ಯರೇ ।
ದೃಶ್ಯ ಅದೃಶ್ಯ ಏಕು ಗೋವಿಂದುರೇ ॥ ೪ ॥

ನಿವೃತ್ತಿ ಪ್ರಸಾದೇ ಜ್ಞಾನದೇವ ಬೋಲೇ ।
ಬಾಪ ರಖುಮಾದೇವಿವರು ವಿಠಲುರೇ ॥ ೫ ॥

– ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರ

ಸಗುಣನಾಗಲಿ ಬಲ್ಲ ನಿರ್ಗುಣನಾಗಲಿ ಬಲ್ಲ
ಸಗುಣ ನಿರ್ಗುಣ ಎಂದೊಂದಾಗಲಿ ಬಲ್ಲ
ವ್ಯಕ್ತನಾಗ ಬಲ್ಲ ಅವ್ಯಕ್ತನಾಗಲಿ ಬಲ್ಲ
ವ್ಯಕ್ತಾವ್ಯಕ್ತವು ಎರಡೊಂದಾಗಬಲ್ಲ

– ಪುರಂದರದಾಸ

ಪುರಂದರದಾಸರು ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರರ ಪದ್ಯದ ಭಾವಾನುವಾದ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಸಂತಸಾಹಿತ್ಯವು ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯಗೊಂಡುದಕ್ಕೆ ಇದನ್ನು ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ ಎತ್ತಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಭಕ್ತಿಪಂಥಗಳ ಸಮನ್ವಯ ಕರ್ನಾಟಕ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಕಾಲ-ಕಾಲಕ್ಕೆ ನಡೆದಿತ್ತೆಂದು ನಾವು

ಭಾವಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ವಾರಕರಿಪಂಥ, ನಾಥಪಂಥ, ದತ್ತಪಂಥ, ರಾಮದಾಸೀ ಪಂಥ, ಕರ್ನಾಟಕದ ವೀರಶೈವ ಮತ, ದಾಸಪಂಥಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಮನ್ವಯ ಸಾಧಿಸುತ್ತಲೇ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿವೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದರೆ ತಪ್ಪಾಗಲಾರದು. ಪಂಥಗಳ ಸಮನ್ವಯ ನೇರನೋಟಕ್ಕೆ ಒಮ್ಮೆಲೆ ಕಾಣಿಸದು, ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಅವಲೋಕಿಸಬೇಕು.

ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಮನ್ವಯದಲ್ಲಿ ಆರಾಧನಾ ಶಕ್ತಿಗಳ ಸಮನ್ವಯ ಬಹಳ ಮಹತ್ವದ್ದಾಗಿದೆ. ಆರಾಧನಾ ಶಕ್ತಿಯ ಉಪಾಸನೆ ಈ ಎರಡೂ ರಾಜ್ಯಗಳ ಶ್ರದ್ಧೆಯ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ನಿರಂತರಗೊಳಿಸಿದೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜನರು ಬೇರೆ-ಬೇರೆ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ವಲಸೆ ಬಂದು ಕೂಡಿ ವಾಸಿಸುತ್ತ ಒಂದು ಸಮ್ಮಿಶ್ರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದಂತೆ ಅವರ ಜೊತೆಗೆ ಅವರ ಆರಾಧನಾ ದೇವತೆಗಳೂ ವಲಸೆ ಬಂದವು. ಆರಾಧನಾ ದೇವತೆಗಳು ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಳ ಬದಲಾಯಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಆ ದೇವತೆಗಳ ಶೇಷ ಭಕ್ತವರ್ಗವು ಇಂದಿಗೂ ಆ ದೇವತೆಗಳ ದರ್ಶನಕ್ಕಾಗಿ ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ತೀರ್ಥಯಾತ್ರೆ ಮಾಡುತ್ತ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸುತ್ತ ಬಂದಿರುವುದನ್ನು ನಾವು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆಂದು ಎತ್ತಿಕೊಂಡರೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ವಿಠಲನು ಕರ್ನಾಟಕದಿಂದ ಸ್ಥಳಾಂತರಗೊಂಡಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಸಿಂಗಣಾಪುರದ ಶಂಬುಮಹಾದೇವನು ಕರ್ನಾಟಕದ ಸೊರಟೂರಿನಿಂದ ಬಂದಿರುವನು ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಕೊಲ್ಲಾಪುರದ ಮಹಾಲಕ್ಷ್ಮೀಯು ತಿರುಪತಿಯಿಂದ ಬಂದಿರುವಳು ಎಂಬ ಐತಿಹ್ಯವಿದೆ. ರೇಣುಕೆ (ಸವದತ್ತಿ), ಚಿಂಚಲಿಯ ಮಾಯಕ್ಕಾ ಇವರೂ ಪರಸ್ಥಳದವರೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಮನುಷ್ಯನ ಬದುಕು ಸ್ಥಳಾಂತರಗೊಂಡಂತೆ ದೇವತೆಗಳ ಸ್ಥಾನಗಳೂ ಸ್ಥಳಾಂತರ ಗೊಂಡಿರುವುದು ವಿಧಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ತಮ್ಮ ಬದುಕು, ಬದುಕಿನ ಧರ್ಮ, ಧರ್ಮಗಳು ಬೇರೆ-ಬೇರೆಯಾಗಿದ್ದರೂ ಪರಸ್ಪರ ಸಮನ್ವಯಗೊಂಡು ಹೇಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ರೂಪ-ಸ್ವರೂಪಗಳು ಬದಲಾಗುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಆರಾಧನೆಯ ಧಾರ್ಮಿಕ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಗಮನಿಸುತ್ತ ಹೋದರೆ ಸಮನ್ವಯದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯೂ ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ-ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶಗಳು ಈ ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯಗೊಳ್ಳುವುದನ್ನು ನಾವು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ-ಆಂಧ್ರದ ಭಕ್ತರು ಸಮಾನವಾಗಿ ಈ ಶಕ್ತಿಸ್ಥಾನಗಳಿಗೆ ನಿತ್ಯ ಭೇಟಿ ನೀಡುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ನಾವು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಆರಾಧನೆಯ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ನಾವು ಒಟ್ಟಾಗಿ ಗಮನಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಪ್ರಮುಖ ಆರಾಧನೆಯ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ನಾವು ಈ ಕೆಳಗಿನಂತೆ ಯೋಜಿಸಬಹುದು.

ಕರ್ನಾಟಕ		**ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ**
ಸವದತ್ತಿಯ ಯಲ್ಲಮ್ಮ	-	ಮಾಹೂರ್‌ನ ರೇಣುಕೆ
ಕಲ್ಲೂರಿನ ಮಹಾಲಕ್ಷ್ಮೀ	-	ಕೊಲ್ಲಾಪೂರದ ಮಹಾಲಕ್ಷ್ಮೀ

ಮಂಗಸೂಳಿ ಮಲ್ಲಯ್ಯ	–	ಜೇಜೂರಿನ ಖಂಡೋಬಾ
ವಿಜಯನಗರದ ವಿಠಲ	–	ಪಂಢರಪುರದ ವಿಠಲ
ಗಾಣಗಾಪುರದ ದತ್ತ	–	ನರಸೋಬಾವಾಡಿಯ ದತ್ತ
ಮಮದಾಪುರದ ಅಂಬಿಕೆ	–	ತುಳಜಾಪುರದ ತುಳಜಾಭವಾನಿ
(ಶ್ರೀಶೈಲದ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ)	–	ಸಿಂಗಣಾಪುರದ ಮಹಾದೇವ
ಸೊರಟೂರಿನ ಮಹಾದೇವ		

ಹೀಗೆ ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಪಂಥಗಳು ಮತ್ತು ಆರಾಧನಾ ಕೇಂದ್ರಗಳು ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಮನ್ವಯದ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಮಾದರಿಗಳಾಗಿವೆಯೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

೬.೪ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮನ್ವಯ

ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಒಂದೇ ಆಗಿದ್ದರಿಂದ ಎಲ್ಲವೂ ಸಮನ್ವಯವಾಗಿತ್ತು ಎಂದೇ ಹೇಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೂ ಮರಾಠಿಯ ಪ್ರಥಮ ದರ್ಶನ ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳದಲ್ಲಿ ಆಗುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಆ ಹೊತ್ತಿಗಾಗಲೇ ಕನ್ನಡವು ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಗ್ರಾಂಥಿಕರೂಪ ತಾಳಿತ್ತು. ಮರಾಠಿ ಇನ್ನೂ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಇತ್ತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಾಜಕೀಯ ಮತ್ತು ಭಾಷಿಕ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾತ್ರ ನಾವು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಮರಾಠಿಯು ಇನ್ನೂ ಸಾಹಿತ್ಯಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಪಡೆದಿರಲಿಲ್ಲ.

ಮಧ್ಯಕಾಲಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಮರಾಠಿಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ನಾವು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಯಾದವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮರಾಠಿಯು ಗ್ರಂಥ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಾಳಿತು. 'ವಿವೇಕಸಿಂಧು' (ಮುಕುಂದರಾಜ), 'ಲೀಳಾಚರಿತ್ರೆ' (ಚಕ್ರಧರ (ಮ್ಹಾಯಿಂಭಟ್ಟ)), ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಿ (ಜ್ಞಾನದೇವ). ಈ ಮಹತ್ವಪೂರ್ಣವಾದ ಗ್ರಂಥಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡವು. ಈ ಗ್ರಂಥಗಳ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪಾತ್ರವೇನು? ಎಂದು ಹುಡುಕಾಡುವುದು ಸ್ವಲ್ಪ ಕಷ್ಟವೇ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಕನ್ನಡವು ಸಮಗ್ರವಾದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ಸಾಧಿಸುತ್ತಾದರೂ ನೇರವಾಗಿ ಮರಾಠಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಅದು ಸಹಾಯ ಮಾಡಿದ್ದರ ಆ ಕಾಲದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಉಲ್ಲೇಖಗಳು ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ.

ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಬಸವೇಶ್ವರ-ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರರೊಂದಿಗೆ ಭಕ್ತಿಸಂಪ್ರದಾಯ ತೀವ್ರಗೊಂಡಿತು. ದಾಸಪರಂಪರೆಯೂ ಈ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯಕ್ಕೆ ಕೈ ಜೋಡಿಸಿತು. ಬಸವಣ್ಣ ಮುಂತಾದವರು ಶೈವಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರಸಾರಗೊಳಿಸಿದರೆ, ದಾಸರು ವಿಷ್ಣುಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡಿದರು. ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರನು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಇವೆರಡರ ಸಮನ್ವಯ ಸಾಧಿಸುವ ವಾರಕರಿ ಪಂಥವನ್ನು ಪುನರುಜ್ಜೀವನಗೊಳಿಸಿದನು. ಈ ಮೂರು ಪಂಥಗಳು ಹೀಗಾಗಿ ಆಂತರಿಕ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದವೆಂದು ಮನವರಿಕೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಇದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ರಚಿತವಾದ ಕುಮಾರವ್ಯಾಸಭಾರತವು ಮರಾಠಿಯ ಎರಡು ಕೃತಿಗಳಿಗೆ ಆಕರವಾಯಿತು. ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ ಕೃತಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದ ಮರಾಠಿಯ ಇಬ್ಬರು ಕವಿಗಳೆಂದರೆ

ಏಕನಾಥನ ಮೊಮ್ಮಗ ಮುಕ್ತೇಶ್ವರ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೩೧) ಮತ್ತು ಚಂದ್ರಾತ್ಮಜ ರುದ್ರ (೧೬೪೦-೧೭೦೦). ಇವರ ಕಾವ್ಯಗ್ರಂಥಗಳಿಗೆ ಕನ್ನಡದ ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನ 'ಕರ್ನಾಟ ಭಾರತ ಕಥಾಮಂಜರಿ' ಆಕರವಾದದ್ದು ಸಮನ್ವಯಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿದೆ.

ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಿಯ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ನಾವು ಈಗಾಗಲೇ ನೋಡಿದ್ದೇವೆ. ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರನ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಿಯ ಪಾರಾಯಣ ಮತ್ತು ಸಂಶೋಧನೆಗಳು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ನಿರಂತರವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಲಿವೆ. ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಿಯ ಮೇಲೆ ರಾಜ್ಯಮಟ್ಟದ ವಿಚಾರಸಂಕಿರಣವೂ ಬೆಳಗಾವಿಯ ದಕ್ಷಿಣ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಶಿಕ್ಷಣ ಮಂಡಳದ ಭಾವುರಾವ ಕಾಕತಕರ ಮಹಾವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಹಂಪಿಯ ಕನ್ನಡ ಮಹಾವಿದ್ಯಾಲಯದ ಭಾಷಾಂತರ ಅಧ್ಯಯನ ವಿಭಾಗದ ಸಹಯೋಗದೊಂದಿಗೆ ನಡೆಸಲಾಗಿತ್ತು. ಹೀಗೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿಯಷ್ಟೇ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರ ಮತ್ತು ಆತನ ಕೃತಿ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಿ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯೂ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿವೆ. ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಿಯ ಅನೇಕ ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದಗಳು ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿವೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರರ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ, ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ವಿಚಾರಗಳು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿ ಸಮನ್ವಯ ಸಾಧಿಸಿವೆ.

ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನ ಸಮಕಾಲೀನ ಕವಿ ಚಾಮರಸನ 'ಪ್ರಭುಲಿಂಗಲೀಲೆ' ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮದಾಸನೆಂಬ ೧೮ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮರಾಠಿ ಕವಿ 'ವಿಶ್ವಂಭರಲೀಲಾ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಮರಾಠಿಗೆ ಅನುವಾದಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಜಗನ್ನಾಥ ದಾಸರ ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರವನ್ನು ಶೇಷಗಿರಿರಾಯರು (೧೮೬೮)ರಲ್ಲಿ ಮರಾಠಿಗೆ ಅನುವಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಲಕ್ಷ್ಮೀಶನ ಜೈಮಿನಿ ಭಾರತವನ್ನು ಯಶವಂತ ಭಾಸ್ಕರ ಜಠಾರ ಅವರು, ರತ್ನಾಕರವರ್ಣಿಯ ಭರತೇಶವೈಭವವನ್ನು ಪಂಡಿತ ವರ್ಧಮಾನ ಶಾಸ್ತ್ರಿಯವರು ಮರಾಠಿಗೆ ಅನುವಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮುಂದೆ ಮರಾಠಿ ಸಂತಸಾಹಿತ್ಯದ ಜೊತೆಗೆ ಅಲ್ಪಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಶಿವದಾಸಪಂಥವೂ ಕೆಲ ಹೆಜ್ಜೆಗಳನ್ನು ಹಾಕಿದೆ. ಶಿವಲಿಂಗಸ್ವಾಮಿಯಂಥ ಅನೇಕ ಶಿವಸಂತರು ಕನ್ನಡದ ಕೆಲ ರಚನೆಗಳನ್ನು, ವಚನಗಳನ್ನು ಮರಾಠಿ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಕೊಂಡೊಯ್ದು ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮನ್ವಯತೆಗೆ ತಮ್ಮ ಕೊಡುಗೆಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಬಸವಣ್ಣ, ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭು, ಸಿದ್ಧರಾಮೇಶ್ವರ, ಅಕ್ಕಮಹಾದೇವಿ, ಚೆನ್ನಬಸವಣ್ಣ ಮುಂತಾದ ಹಿರಿಯ ಶರಣರು ಮರಾಠಿ ಸಾಹಿತ್ಯಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಪಡೆದಿದ್ದಾರೆ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಇಂದಿಗೂ ವೀರಶೈವ ಪಂಥಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಕುಟುಂಬಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿ ಈ ಧಾರ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಶರಣ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಮರಾಠಿಯರಿಗೆ ಪರಿಚಯಿಸಿದ ಆಧುನಿಕ ಕಾಲದ ಓರ್ವ ಮಹಿಳಾ ಸಾಹಿತಿಯೆಂದರೆ ಜಯದೇವಿತಾಯಿ ಲಿಗಾಡೆಯವರು. ರಾಜೇಂದ್ರ ಜೀರೋಬಿಯವರು ಈ ಸಮನ್ವಯದಲ್ಲಿ ಪಾಲುದಾರರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ಗುರ್ಲಹೊಸೂರಿನ (ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆ) ಚಿದಂಬರ ದೀಕ್ಷಿತರು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸಂತರಾಗಿದ್ದರು. ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಭಕ್ತರಿಗೆ ಅವರು ಪೂಜ್ಯರಾಗಿದ್ದರು. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ತರುವಾಯ ಟಿಳಕರೂ ಈ ಪೂಜ್ಯಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಭೇಟಿನೀಡಿದ್ದರು. ಗುರ್ಲಹೊಸೂರು ಸವದತ್ತಿ ತಾಲೂಕಿನ ಒಂದು ಗ್ರಾಮ. ಅದು ಕರ್ನಾಟಕದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸಂಶೋಧಕ ಶಂ.ಬಾ. ಜೋಶಿಯವರ ಸ್ವಂತ ಊರು.

ಚಿದಂಬರ ದೀಕ್ಷಿತರನ್ನು ಕುರಿತು ಮರಾಠಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಲ ಗ್ರಂಥಗಳು ರಚನೆಗೊಂಡಿವೆ. ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮೂಡಲಗಿಯೂ ಕನ್ನಡ-ಮರಾಠಿ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳ ಸಂಗಮಸ್ಥಾನವಾಗಿತ್ತು.

ವಿಜಯನಗರದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮದ ಕೃತಿಗಳು ಸಮನ್ವಯ ಸಾಧಿಸಿದವು. ಪುರಂದರದಾಸರು, ಏಕನಾಥರು ಸಮಾನ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಪ್ರಸಾರ ಮಾಡಿದರು. ಶರಣರು, ದಾಸರು, ಸಂತರು ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಮತೆಯನ್ನು ಸಾರುವ ಸಮಾನ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಬಿತ್ತಿದರು. ವಿಜಯನಗರದವರ ಸರ್ವಧರ್ಮ ದೃಷ್ಟಿಯು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಈಗಾಗಲೇ ವಿಜಯಪುರದ ಆದಿಲಶಾಹಿ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ-ಮರಾಠಿ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಸಮಾನವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಮರಾಠಿ ಕವಿ ವಾಮನ ಪಂಡಿತ, ಸಂತ ತುಕಾರಾಮ, ಸಂತ ರಾಮದಾಸರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಇಲ್ಲಿಂದಲೇ ಆರಂಭವಾಗಿತ್ತು ಎಂಬುದನ್ನು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ರುಕ್ಮಾಂಗದ ಪಂಡಿತ, ಮಹಪತಿದಾಸರ ಕುರಿತು ಮರಾಠಿ ಕೃತಿಗಳು ರಚಿತವಾಗಿರುವುದು ಉಲ್ಲೇಖಿತವಾಗಿದೆ. ಸಿಂದಗಿಯ ಜಕ್ಕಪ್ಪಯ್ಯನ 'ಅಗ್ನಿಪರೀಕ್ಷೆ' ಖಂಡಕಾವ್ಯವು ಕನ್ನಡ-ಮರಾಠಿ ಎರಡೂ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದದ್ದನ್ನು ಗಮನಿಸಿದ್ದೇವೆ. ಇವು ಕನ್ನಡ-ಮರಾಠಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮನ್ವಯಕ್ಕೆ ನಿಖರವಾದ ಪುರಾವೆಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತವೆ. ವಿಜಯಪುರದ ಆದಿಲಶಾಹಿಯನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸಿದವರು ಮರಾಠಾ ಸರದಾರರೇ ಎಂಬುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಮರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇಂದಿಗೂ ವಿಜಯಪುರದಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿ ಮರಾಠಿ ಕುಟುಂಬಗಳು ವಾಸ್ತವ್ಯ ಮಾಡುತ್ತಲಿವೆ.

"The Marathi had reached the Hoyasala Country in the 13th Century is attested by a verse in the Anantanathapurana of Janna (1230 A.D.) where in Marathi words and sentences occur. The influence of Marathi diction came to be felt through such words as paisara, same as paija meaning, bet; but it was in the Vijayanagar period that the Kannada Vocabulary was largely interspersed with Marathi words and phrases. The Kannada Bharat of Kumarvyas, one of the greatest works in the language, bears undoubted stamp of the same. In the post Vijayanagar period the Maratha Empire was in the ascendence and naturally, owing to the political and cultural domination of Maharastra, the spoken language of North Karnataka, especially the dialects of the border were influenced to such an extent that a wide gult was created between the spoken Kannada of North and South Karnataka"[(೧೨)]

ಹೊಯ್ಸಳರ ಕಾಲದ ಜನ್ನನ ಅನಂತನಾಥ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡದ ಶಬ್ದಗಳು ಮತ್ತು ವಾಕ್ಯಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಕನ್ನಡ-ಮರಾಠಿ ಸಂಬಂಧದ ಮಾಹಿತಿ ಇಲ್ಲಿ ದೊರಕುವುದಿಲ್ಲ. ವಿಜಯನಗರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ-ಮರಾಠಿ ಸಮನ್ವಯ ಹೆಚ್ಚುಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇದರ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ಮರಾಠಿಯು ಬೆಳೆಯುತ್ತ ಹೋದಂತೆ ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಭಾಷೆಯ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಪ್ರಭುತ್ವ ಸಾಧಿಸುತ್ತದೆ. ಮರಾಠಿಯ ಈ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಉತ್ತರ

ಕರ್ನಾಟಕದ ಭಾಷೆಗೂ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದ ಭಾಷೆಗೂ ಭಿನ್ನತೆ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಮರಾಠರ ಪ್ರಾಬಲ್ಯ ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದವರ ಮೇಲೆ ಹೆಚ್ಚಾದುದಕ್ಕೆ ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರಬಲವಾದ ಕಾರಣವೆಂದರೆ ಬ್ರಿಟಿಷ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಅದು ಮುಂಬಯಿ ಪ್ರಾಂತ್ಯಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿದ್ದುದು.

ಭಾಷಾಂತರಗಳಿಂದ ಭಾಷೆಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಭಾಷಾಂತರಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚಾದರೂ ತರುವಾಯ ಭಾಷಾಂತರದ ವಸ್ತುವೈವಿಧ್ಯದ ಪರಿಚಯವುಂಟಾಗಿ ಸ್ವತಂತ್ರ ಕೃತಿಗಳು ನಿರ್ಮಾಣವಾಗತೊಡಗುತ್ತವೆ. ೧೯ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಇಂಥ ಭಾಷಾಂತರಗಳಿಂದ ಸಮೃದ್ಧಗೊಂಡು ಸಮನ್ವಯ ಸಾಧಿಸಿತು. ಬೇರೆ-ಬೇರೆ ಭಾಷೆಯ ಜೊತೆಗಿನ ಸಂಬಂಧ ಬೆಳೆಯುತ್ತ ಹೋದಂತೆ ಮರಾಠಿಯ ಸಂಬಂಧ ಮತ್ತಷ್ಟು ಗಟ್ಟಿಗೊಂಡು ಮರಾಠಿಯಿಂದ ಅನೇಕ ಕೃತಿಗಳು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಅನುವಾದಗೊಳ್ಳತೊಡಗಿದವು. ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮರಾಠಿಯು ಕನ್ನಡದಿಂದ ಎರವಲು ಪಡೆದುಕೊಂಡು ಬೆಳೆಯಿತಾದರೂ ಮುಂದೆ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ತದನಂತರದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಊರ್ಜಾಶಕ್ತಿಯಾಯಿತು. ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಮರಾಠಿಯ ಅನೇಕ ಕಾದಂಬರಿಗಳು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಅನುವಾದಗೊಂಡವು. ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಈ ಅನುವಾದವನ್ನು ಕೈಕೊಂಡವರೆಂದರೆ ಗಳಗನಾಥರು. ಗಳಗನಾಥರ ಕಾದಂಬರಿಗಳು ಅಂದು ಜನಮನ ಸೂರೆಗೊಂಡವು. ಅವರು ಬರೆದ ಕಾದಂಬರಿಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಮತ್ತು ರಾಜಸ್ಥಾನದ ಚರಿತ್ರೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದವುಗಳು. ಈ ಮೂರೂ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಆಂತರಿಕ ಸಂಬಂಧವಿರುವುದನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಗಳಗನಾಥರು ಮರಾಠಿಯಿಂದ ಹರಿನಾರಾಯಣ ಆಪ್ಟೆಯವರ ಕಾದಂಬರಿಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ತಂದರು. ಶಿವಚರಿತ್ರೆ ಅಂದರೆ ಶಿವಾಜಿಯ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಮುಖ್ಯ ಗುರಿಯನ್ನಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಕಾದಂಬರಿಗಳನ್ನು ಅವರು ಅನುವಾದಿಸಿದ್ದು ವಿಶೇಷವಾಗಿದೆ. ಅಂದು ಮುಸಲ್ಮಾನರ ವಿರುದ್ಧ ಹೋರಾಡಿ ಪರಾಕ್ರಮ ಮೆರೆದ ವಿಜಯನಗರದ, ರಾಜಸ್ಥಾನದ ಮತ್ತು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ವೀರರನ್ನು ನೆನಪಿಸಿ ಅವರು ಕಾದಂಬರಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿರುವುದು ಔಚಿತ್ಯಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆ. ಶಿವಾಜಿಯ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನಂತೂ ಅವರು ವಿವರವಾಗಿ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಶಿವಾಜಿ ಎಷ್ಟು ಜನಪ್ರಿಯನಾದನೆಂದರೆ ಕುವೆಂಪುರವರು ತಮ್ಮ ನಾಡಗೀತೆಯಲ್ಲಿ-

"ಶಂಕರ ರಾಮಾನುಜ ಮಾಧವ ಮಾ ತತ್ವಜ್ಞರ ವರಮಾತೆ
ಹೈದರ ಟೀಪು ಶಿವಾಜಿ ಸುಭಟರ ಪಡೆದ ರಣರಾಮನ ಸೀತೆ
ವಿನುತ ವಿರುಕ್ತ ತುಕಾರಾಮ
ಕನಕ ಪುರಂದರ ಮಾರಾಮ"

ಎಂದು ಶಿವಾಜಿಯನ್ನು ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದನ್ನು ಪರಿಷ್ಕರಣಕ್ಕೊಳಗಾದಾಗ ಅದನ್ನು ಕೈಬಿಡಲಾಯಿತು. ಈ ನಾಡಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೆಂದರೆ ಶಿವಾಜಿಯ ಜೊತೆಗೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಸಮನ್ವಯಸಂತ ತುಕಾರಾಮನನ್ನೂ ಸ್ಮರಿಸಿದ್ದು. ತುಕಾರಾಮನೂ ಶಿವಾಜಿಯ ಸಮಕಾಲೀನನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಶಿವಾಜಿಯು ರಾಜಕೀಯ ಸಂಘಟನೆ ಮಾಡಿದರೆ ತುಕಾರಾಮರು ಧಾರ್ಮಿಕ

ಸಮಾನತೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಲು ಬಯಸಿದರು. ಶಿವಾಜಿ ರಾಜಕೀಯ ನಾಯಕ, ತುಕಾರಾಮ ಧಾರ್ಮಿಕ ನಾಯಕ. ಇವರಿಬ್ಬರನ್ನು ಕುವೆಂಪು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯಗೊಳಿಸಿದ್ದು ಔಚಿತ್ಯಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆ. ಕನ್ನಡಿಗರು ಶಿವಾಜಿಯಂತೆ ತುಕಾರಾಮನನ್ನೂ ಮೆಚ್ಚಿದ್ದರೆಂಬುದಕ್ಕೆ 'ಸಂತ ತುಕಾರಾಮ' ಸಿನೇಮಾ ಇನ್ನೊಂದು ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿದೆ. ವಿಚಿತ್ರವೆಂದರೆ ಶಿವಾಜಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಸಿನೇಮಾ ಬರಲಿಲ್ಲ!

ಶಿವಾಜಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕಿಂತ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪನೆಯ ಕಾರ್ಯ ಮಹತ್ವದ್ದಾಯಿತು. ಶಿವಾಜಿಗೆ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದು ಸಾಹಿತ್ಯ-ಸಂಗೀತ-ವಿನೋದ ಗೋಷ್ಠಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಲಕಳೆಯಲು ಸಾಕಷ್ಟು ಸಮಯವೇ ಸಿಗಲಿಲ್ಲ. ಅದೂ ಅಲ್ಲದೆ ಈಗಾಗಲೇ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರು ನಮ್ಮ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಕಾಲೂರಿದ್ದರು. ಪೋರ್ತುಗೀಜರು, ಡಚ್ಚರು, ಮುಸಲ್ಮಾನರು, ಬ್ರಿಟಿಷರು ಭಾರತವನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿದ್ದರು. ಸಾವಕಾಶವಾಗಿ ಅವರು ಒಂದೊಂದು ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಕಬಳಿಸಲು ಆರಂಭಿಸಿದ್ದರು. ಉಳಿದವರೆಲ್ಲರೂ ಶಕ್ತಿಹೀನರಾದಂತೆ ಬ್ರಿಟಿಷರು ಬಲವಂತರಾಗತೊಡಗಿದರು. ಶಿವಾಜಿಯ ತರುವಾಯ ಪೇಶ್ವೆಗಳು ಬ್ರಿಟಿಷರನ್ನು ತಡೆಹಿಡಿದಿದ್ದರು. ಆದರೆ ೧೮೧೮ರಲ್ಲಿ ಪೇಶ್ವೆ ಕೊನೆಗೊಂಡು ಬ್ರಿಟಿಷರು ಸತ್ತಾಧಾರಿಗಳಾದರು. ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬ್ರಿಟಿಷರು ಬಂದನಂತರ ಭಾರತವು ಸಮಗ್ರ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಬದಲಾವಣೆಗೆ ತೆರೆದುಕೊಂಡಿತು.

ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಗಳಗನಾಥರು ಸಾಹಿತ್ಯಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಇಂಗ್ಲೀಷ ಸಾಹಿತ್ಯದ ವೈಚಾರಿಕತೆಯ ಗಾಳಿ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಪಸರಿಸತೊಡಗಿತು. ಇಂಗ್ಲೀಷರ ವೈಚಾರಿಕತೆ ನಮ್ಮನ್ನು ಸೆಳೆದುಕೊಂಡಿತು. ಅಲೌಕಿಕ ಬದುಕಿಗಿಂತ ಲೌಕಿಕ ಬದುಕು ಮಹತ್ವ ಪಡೆಯತೊಡಗಿತು. ಮಾನವನ ಬದುಕು ಮಹತ್ವ ಪಡೆಯತೊಡಗಿತು. ಒಂದೊಂದಾಗಿ ಭ್ರಮೆಯ ಪೊರೆಗಳು ಕಳಚತೊಡಗಿದವು. ಮುಕ್ತ ವಿಚಾರಗಳು ನಮ್ಮನ್ನು ಎಚ್ಚರಗೊಳಿಸಿದವು. 'ಕೊಡಲಿಯ ಕಾವು ಕುಲಕ್ಕೆ ಮೂಲ' ಎನ್ನುವಂತೆ ಬ್ರಿಟಿಷರ ವಿಚಾರಗಳೇ ಭಾರತೀಯರಿಗೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಎತ್ತಿ ತೋರಿಸಿದವು. ಅವರ ವಿಚಾರಗಳಿಂದಲೇ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಸಾಮಾಜಿಕ ಜಾಗೃತಿ ಉಂಟಾಯಿತು. ಮತ್ತು ಆಯಾ ಪ್ರಾಂತಗಳ ಸಾಹಿತ್ಯದ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಗ್ರ ಬದಲಾವಣೆಗಳಾದವು. ಇಂಗ್ಲೀಷಿನಿಂದ ಅನುವಾದಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಬರತೊಡಗಿದವು. ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾಗಿ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು, ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಬರೆಯುವ ಕಲೆಯನ್ನು ಭಾರತೀಯರು ಕಲಿತುಕೊಂಡರು. ಅವರಿಗೆ ವಾಸ್ತವಿಕತೆಯ ಪರಿಜ್ಞಾನವುಂಟಾಯಿತು. ಇಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಭಾಷೆಗಳು ತಮ್ಮ ಗುಣಮಟ್ಟವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಂಡವು. ವೈಚಾರಿಕ ಕೊಡುಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ಹೋಯಿತು.

ಇಪ್ಪತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಮರಾಠಿಯಿಂದ ಅನುವಾದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಬರತೊಡಗಿತು. ಇದರಿಂದ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಮೌಲ್ಯವೂ ಹೆಚ್ಚತೊಡಗಿತು. ಕನ್ನಡ-ಮರಾಠಿ ಅನುವಾದಕರ ಸಂಖ್ಯೆಯೂ ಹೆಚ್ಚತೊಡಗಿತು. ಮರಾಠಿಯಿಂದ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಅನುವಾದ ಮಾಡಿದ ಕೆಲ ಪ್ರಮುಖರೆಂದರೆ- ಗಳಗನಾಥ, ನಾ.ಶ್ರೀ ರಾಜಪುರೋಹಿತ, ಶಂ.ಬಾ., ಬೇಂದ್ರೆ, ಕಾರಂತ, ಗೌರೀಶ ಕಾಯ್ಕಿಣಿ, ರಂ.ಶಾ. ಲೋಕಾಪೂರ, ಕೀರ್ತಿನಾಥ ಕುರ್ತಕೋಟಿ, ಜಿ.ಎಸ್. ಆಮೂರ, ಎಸ್.ಪಿ. ಪಾಟೀಲ, ದು.ನಿಂ.

ಬೆಳಗಲಿ, ಸರೋಜಿನಿ ಮಹಿಷಿ, ವಿ.ಎಂ. ಇನಾಮದಾರ, ಭಾಲಚಂದ್ರ ಘಾಣೇಕರ, ಗೋರೂರು ರಾಮಸ್ವಾಮಿ ಅಯ್ಯಂಗಾರ, ಮಧುರಚೆನ್ನ, ಆದ್ಯರಂಗಾಚಾರ್, ಸರಜೂ ಕಾಟ್ಕರ್, ಚಂದ್ರಕಾಂತ ಪೋಕಳೆ, ವಿಠಲರಾವ್ ಗಾಯಕ್ವಾಡ್, ಚಂದ್ರಕಾಂತ ಕುಸನೂರ, ಜಯಂತ ಕಾಯ್ಕಿಣಿ, ಜಿ.ಎನ್. ಉಪಾಧ್ಯೆ, ಶ್ರೀನಿವಾಸ ತೋಪಖಾನೆ, ಜಯದೇವಿತಾಯಿ ಲಿಗಾಡೆ, ದಸ್ತಗೀರ, ಮಾಧವ ಮಹಿಷಿ, ಎಂ.ಎಸ್. ಭಾರದ್ವಾಜ, ಭಾ.ಗೋ. ಗೋಖಲೆ, ಟಿ.ವಿ. ನಾಯಕ, ವಿದ್ಯಾ, ಡಿ.ವಿ. ಮೂರ್ತಿ, ಮ.ಗ. ಶೆಟ್ಟಿ, ಬಿ.ಪಿ. ಕಾಳೆ, ರತ್ನಾಕರ ಶೆಟ್ಟಿ, ಕೆ.ಎಸ್. ಹೆಗಡೆ, ಸರಸ್ವತಿ ಕುಲಕರ್ಣಿ, ಎಚ್.ಎಸ್. ಅನುಪಮಾ, ಡಿ.ಎಸ್. ಚೌಗಲೆ, ಬಿ.ಎ. ಸನದಿ, ರಾಜೇಂದ್ರ ಜೀರೋಬೆ, ವೀಣಾ ಕುಲಕರ್ಣಿ, ಅಶೋಕ ನೀಲಗಾರ, ಆರ್.ಎಂ. ಮರಾಠೆ, ಶುಭದಾ ಅಮ್ಮಿನಭಾವಿ, ಸದಾಶಿವ ಮರ್ಜಿ, ಸರಸ್ವತಿ ದಿಸಬೂಡ, ಕೃಷ್ಣಾ ಕೋಲ್ಹಾರ ಕುಲಕರ್ಣಿ, ವಿಶ್ವನಾಥ ಕಾರ್ನಾಡ, ಡಿ.ಎಸ್. ಕುಲಕರ್ಣಿ, ಸಿದ್ರಾಮ ಕಾರ್ಣಿಕ, ಜೆ.ಪಿ. ದೊಡ್ಡಮನಿ, ಸುಭಾಷ ವಿ, ಗೋಪಾಲ ಮಹಾಮುನಿ ಮುಂತಾದವರು. ನನ್ನ ಗಮನಕ್ಕೆ ಬಾರದ ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಅನುವಾದಕರು ಇರುವುದನ್ನು ನಾನು ತಳ್ಳಿಹಾಕಲಾರೆ. ಈ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿಯ ಅಂಥವರ ಸೇವೆಯೂ ಸ್ಮರಣಾರ್ಹವಾಗಿದೆ.

ಸರಜೂ ಕಾಟ್ಕರ್, ಚಂದ್ರಕಾಂತ ಪೋಕಳೆ, ವಿರುಪಾಕ್ಷ ಕುಲಕರ್ಣಿ, ವಿಠಲರಾವ ಗಾಯಕ್ವಾಡ್, ರಾಮಕೃಷ್ಣ ಮರಾಠೆ, ಡಿ.ಎಸ್. ಚೌಗಲೆ, ಜೆ.ಪಿ.ದೊಡಮನಿ, ಸಿದ್ರಾಮ ಕಾರ್ಣಿಕ್ ಮುಂತಾದವರು ಇಂದಿಗೂ ಅನುವಾದ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿರುವ ಮಹತ್ವದ ಅನುವಾದಕರು. ಇವರಲ್ಲದೆ ಇನ್ನೂ ಕೆಲ ಚಿಕ್ಕಪುಟ್ಟ ಅನುವಾದಕರು ಈ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯನಿರತರಾಗಿರುವುದನ್ನು ನಾವು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಮರಾಠಿಯಿಂದ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಅನುವಾದ ಮಾಡುವವರ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ.

ಕನ್ನಡದಿಂದ ಮರಾಠಿಗೆ ಅನುವಾದ ಮಾಡಿದ, ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಬರೆದ ಪ್ರಮುಖ ಲೇಖಕರೆಂದರೆ– ಕಾಖಂಡಕಿ ಮಹಿಪತಿರಾಯ, ಶಿವದಾಸ, ಬ್ರಹ್ಮದಾಸ, ಜಯದೇವಿತಾಯಿ ಲಿಗಾಡೆ, ಶಂ.ಬಾ. ಜೋಶಿ, ದ.ರಾ. ಬೇಂದ್ರೆ, ರಂ.ಶಾ. ಲೋಕಾಪೂರ, ಉಮಾ ಕುಲಕರ್ಣಿ, ಮೀನಾ ವಾಂಗೀಕರ, ಅಮೃತ ಯಾರ್ದಿ, ಶ್ರೀಕಾಂತ ಅರಳಿ, ರಾಜಶ್ರೀ ಜಯರಾಮ, ತುಕಾರಾಮ ಪಾಟೀಲ, ಕೃಷ್ಣಾ ಮೆಣಸೆ ಮುಂತಾದವರು. ಕನ್ನಡ–ಮರಾಠಿ ಲೇಖಕರನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಕನ್ನಡದ ಅನುವಾದಕರ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚು ಇರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಮರಾಠಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನು ಕನ್ನಡಿಗರು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಮರಾಠಿ ಲೇಖಕರು ಅಥವಾ ಓದುಗರು ಕನ್ನಡದ ಕೆಲವೇ ಲೇಖಕರ ಬಗ್ಗೆ ಆಸಕ್ತಿ ತಾಳಿದ್ದನ್ನು ನಾವು ಗಮನಿಸುತ್ತೇವೆ.

ಕರ್ನಾಟಕದ ಪ್ರಮುಖ ಮರಾಠಿ ಲೇಖಕರು : ಶಂ.ಬಾ., ದ. ರಾ. ಬೇಂದ್ರೆ, ವಿ.ರಾ. ಶಿಂಧೆ, ದ.ವಿ. ಆಪಟೆ, ಗ.ಹ. ಖರೆ, ಜಯದೇವಿತಾಯಿ ಲಿಗಾಡೆ, ಪಂಡಿತ ಅವಳೀಕರ, ರಂ.ಶಾ. ಲೋಕಾಪೂರ, ಇಂದಿರಾಸಂತ, ಜಿ.ವಿ. ಕುಲಕರ್ಣಿ, ಮಹಾದೇವ ಮೋರೆ, ಕೃಷ್ಣಾ ಮೆಣಸೆ, ಉತ್ತಮ ಕಾಂಬಳೆ, ಗೋ.ಮೆ. ದಳವಿ, ರಣಜಿತ ದೇಸಾಯಿ, ಮಾಧವಿ ದೇಸಾಯಿ, ವಾಮನ ಬೇಂದ್ರೆ, ವಿಶಾಖಾ ಬೇಂದ್ರೆ, ಎಲ್.ಆರ್. ಚೌಗಲೆ, ವ್ಹಿ.ಎ. ಪಾಟೀಲ, ಗುಣವಂತ ಪಾಟೀಲ, ಅಶೋಕ ಯಾಳಗಿ, ಅಚ್ಯುತ

ಮಾನೆ, ಮೋ.ಗ. ಕುಂಟೆ, ಕೃ.ಬ. ನಿಕುಂಬ, ನಾರಾಯಣ ಅತಿವಾಡಕರ, ಸಂಜಯ ಬರಗಾಂವಕರ, ಅನಂತ ಮನೋಹರ, ವಸಂತ ರಾಜಸ, ಅನಿವಾಶಿ ಓಘಲೆ, ವಿನೋದ ಗಾಯಕ್ವಾಡ್, ಚಂದ್ರಕಾಂತ ವಾಘಮಾರೆ, ಮಂತ್ರೇಶಿ, ಮಾಧುರಿ ಶಾನಬಾಗ, ಸಂಧ್ಯಾ ದೇಶಪಾಂಡೆ, ಮೀರಾ ತಾರಳೇಕರ, ಶೋಭಾ ನಾಯಕ, ಸುರೇಶ ಪಾಟೀಲ, ಮನೀಷಾ ನೇಸರಕರ, ತುಕಾರಾಮ ಪಾಟೀಲ, ಡಿ.ಟಿ. ಪಾಟೀಲ, ರಣಜಿತ ಚೌಗಲೆ, ಆನಂದ ಗೋಗಟೆ, ಧೋಪೇಶ್ವರಕರ, ಲಹಾನಕರ, ಸ್ಮಿತಾ ಶಾನಬಾಗ, ಗೋಪಾಲ ಸುತಾರ (ಮಹಾಮುನಿ) ಮುಂತಾದವರು. ಈ ಪಟ್ಟಿ ಸಂಪೂರ್ಣವಾದುದಲ್ಲ.

ಕನ್ನಡ–ಮರಾಠಿ ಸಂಶೋಧನೆಗೆ ಕೊಡುಗೆ ನೀಡಿದ ಪ್ರಮುಖರೆಂದರೆ– ಪಿ.ಬಿ. ದೇಸಾಯಿ, ಶಂ.ಬಾ., ಬೇಂದ್ರೆ, ರಾ.ಚಿಂ. ಢೇರೆ, ಎಂ.ಎಂ. ಕಲಬುರ್ಗಿ, ಎಂ. ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿ, ಸರಜೂ ಕಾಟ್ಕರ್, ಜಿ.ಎನ್. ಉಪಾಧ್ಯೆ, ವಿಠಲರಾವ ಗಾಯಕ್ವಾಡ್, ಶಂ.ಗೋ. ತುಳಪುಳೆ, ವಿಶ್ವನಾಥ ಸಿಂಧೆ ಮುಂತಾದವರು.

ಕನ್ನಡ–ಮರಾಠಿ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಂಶೋಧನೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಪ್ರಮುಖ ಕನ್ನಡ ಸಂಶೋಧನ (Ph.D/M.Phil) ಗ್ರಂಥಗಳು–

೧) ಮೈಸೂರು – ಮರಾಠಾ ಬಾಂಧವ್ಯ – ಬಿ. ಮುದ್ದಾಚಾರಿ (Marathas in Karnataka) (ಸಂಶೋಧನ ಪ್ರಬಂಧ)

೨) ಕನ್ನಡ – ಮರಾಠಿ ದಲಿತ ಸಾಹಿತ್ಯ – ಸರಜೂ ಕಾಟ್ಕರ್ (ಸಂಶೋಧನ ಪ್ರಬಂಧ)

೩) ಕರ್ನಾಟಕ ಮತ್ತು ಮರಾಠಿ ಸಾಹಿತ್ಯ – ಪಂಡಿತ ಅವಳೀಕರ (ಸಂಶೋಧನ ಪ್ರಬಂಧ, ಮರಾಠಿ)

೪) ತುಕಾರಾಮ ಮತ್ತು ಪುರಂದರದಾಸ–ಒಂದು ತೌಲನಿಕ ಅಧ್ಯಯನ – ಟಿ. ವಿ. ನಾಯಕ (ಸಂಶೋಧನ ಪ್ರಬಂಧ)

೫) ಗೋದಾವರಿವರಂ ಇರ್ದ ಕನ್ನಡನಾಡು – ಜಿ. ಎನ್. ಉಪಾಧ್ಯೆ (ಸಂಶೋಧನ ಪ್ರಬಂಧ)

೬) ಕನ್ನಡ–ಮರಾಠಿ ಆಧುನಿಕ ರಂಗಭೂಮಿ – ಡಿ.ಎಸ್. ಚೌಗಲೆ (ಸಂಶೋಧನ ಪ್ರಬಂಧ)

೭) ಕನ್ನಡ–ಮರಾಠಿ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅನುಬಂಧಾಚ್ಯಾ ಅನುಷಂಗಾನೆ, ಸೀಮಾ ಭಾಗಾತೀಲ ಮರಾಠಿ ಸಾಹಿತ್ಯಾಚಾ ಅಭ್ಯಾಸ – ಮನೀಷಾ ನೇಸರಕರ (ಸಂಶೋಧನ ಪ್ರಬಂಧ–ಮರಾಠಿ)

೮) ಮಹಾತ್ಮಾ ಫುಲೆ ಹಾಗೂ ಛತ್ರಪತಿ ಶಾಹುಮಹಾರಾಜರ ಸತ್ಯಶೋಧಕ ಸಮಾಜ ಚಳವಳಿಯ ಕರ್ನಾಟಕದ ಮೇಲಾದ ಪ್ರಭಾವ

- ವಿ. ಸುಭಾಷ. (ಸಂಶೋಧನ ಪ್ರಬಂಧ)

೯) ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಮರಾಠಿ ಲಾವಣಿಗಳ ತೌಲನಿಕ ಅಧ್ಯಯನ

- ಸರಸ್ವತಿ ಕುಲಕರ್ಣಿ (M.Phil ಪ್ರಬಂಧ)

೧೦) ಮರಾಠೀಚ್ಯಾ ಸೀಮೆವರೀಲ ಮರಾಠಿ ಲೋಕ ಸಾಹಿತ್ಯಾಚಾ ಅಭ್ಯಾಸ

- ಸುಮನ ಪಾಟೀಲ (ಸಂಶೋಧನ ಪ್ರಬಂಧ-ಮರಾಠಿ)

ಇವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮತ್ತೆ ಪ್ರಮುಖ ಸಂಶೋಧನೆಯ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ ಸಂಶೋಧಕರೆಂದರೆ- ಶಂ.ಬಾ. ಜೋಶಿ, ದ.ರಾ. ಬೇಂದ್ರೆ, ರಾ.ಚಿ. ಢೇರೆ, ಶಂ. ಗೋ. ತುಳಪುಳೆ, ಎಂ.ಎಂ. ಕಲಬುರ್ಗಿ, ಎಂ. ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿ, ಸರಜೂ ಕಾಟ್ಕರ್, ವಿಠಲರಾವ್ ಗಾಯಕ್ವಾಡ್, ಜಿ.ಎನ್. ಉಪಾಧ್ಯೆ ಮುಂತಾದವರ ಕನ್ನಡ-ಮರಾಠಿ ಶಾಸನ, ಭಾಷೆ, ರಾಜಕೀಯ, ಧರ್ಮ, ಸಾಹಿತ್ಯ, ಇತಿಹಾಸಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಗ್ರಂಥಗಳು ಅತ್ಯುಪಯುಕ್ತವಾಗಿದ್ದು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಮನ್ವಯಕ್ಕೆ ಮಹತ್ವದ ಕೊಡುಗೆ ನೀಡಿವೆ.

೬.೫ ಕಲಾ ಸಮನ್ವಯ

ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಸಮನ್ವಯವು ಕಾದಂಬರಿಯಂತೆ, ಕಾವ್ಯ, ಲಲಿತ, ದಲಿತ, ವೈಚಾರಿಕ, ನಾಟಕ, ರಾಜಕೀಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ನಡೆಯುತ್ತ ಬಂದಿರುವುದನ್ನು ನಾವು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ.

ನಾಟಕ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಆದಾನ-ಪ್ರದಾನವು ಮಹತ್ವದ್ದಾಗಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು.

"ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತವಿರುವ ಕೀರ್ತನೆ, ಸೂತ್ರದಗೊಂಬೆ, ಯಕ್ಷಗಾನ (ಬಯಲಾಟ), ತೊಗಲುಗೊಂಬೆ, ಗೋಂಧಳ, ಭಾರೂಡ, ಲಾವಣಿ, ಬಹುರೂಪಿ, ದಶಾವತಾರ ಆಟಗಳು ಜಾನಪದ ಆಟಗಳು, ಆಚರಣೆಗಳು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಇಂದಿಗೂ ಚಾಲ್ತಿಯಲ್ಲಿವೆ. ಮೇಲೆ ವಿವರಿಸಿದ ಎಲ್ಲ ಕಲೆಗಳ ಮೂಲಸ್ವರೂಪಗಳು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಒಂದೇ ಆಗಿವೆ.

ಮರಾಠಿ ದಶಾವತಾರ ಆಟಗಳಿಗೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಯಕ್ಷಗಾನವೇ ಸ್ಫೂರ್ತಿ ನೀಡಿದೆ ಎಂಬುದರಲ್ಲಿ ಎರಡು ಮಾತಿಲ್ಲ. ಶಾಮಜಿ ನಾಯಕ ಕಾಳೆ ಎಂಬಾತ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಕೀರ್ತನಕಾರನಾಗಿದ್ದ. ಈತ ಯಕ್ಷಗಾನವನ್ನು ಕರಗತಮಾಡಿಕೊಂಡು ಮುಂದೆ ರಾಜಾಪುರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮೇಳ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಬಗ್ಗೆ ಉಲ್ಲೇಖಗಳು ಸಿಗುತ್ತವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಪೂರಕವಾಗಿ ಇನ್ನೊಂದು ನಿದರ್ಶನವೆಂದರೆ ಕರ್ಕಿ ಮೇಳದ್ದು.

'ಕರ್ಕಿ ಗ್ರಾಮದ ಒಂದು ಯಕ್ಷಗಾನ (ಕರ್ಕಿ ಹಾಸ್ಯಗಾರ ಮೇಳ) ದಶಾವತಾರದ ಆಟದ ಮೇಳವು ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೮೪೨ರಲ್ಲಿ ಸಾಂಗಲಿ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಅಧಿಪತಿ ಅಪ್ಪಾಸಾಹೇಬರ ಆಮಂತ್ರಣ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಸಾಂಗಲಿಯ ಗಣೇಶ ದೇವಸ್ಥಾನದ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಮೂರು ಆಟಗಳನ್ನು ಆಡಿತು. ಈ ಆಟಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ಅಪ್ಪಾಸಾಹೇಬರು, ವಿಷ್ಣುದಾಸ ಭಾವೆ ಎಂಬ ತಮ್ಮ ಆಸ್ಥಾನದ ಲೇಖಕನಿಗೆ ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ನಾಟಕವನ್ನು ರಚಿಸಲು ಸೂಚಿಸಿದರು. ಅದರಂತೆ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೮೪೨ರಲ್ಲಿ

ಸೀತಾಸ್ವಯಂವರ ಎಂಬ ನಾಟಕವನ್ನು ಆತನು ರಂಗಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿದನು' (ಕನ್ನಡ ರಂಗ ಪರಂಪರೆ-೧೯೯೫. ಪು-೫೨) ಎಂಬುದಾಗಿ ಪ್ರಹ್ಲಾದ್ ಮುದ್ಗಲ್ ಅವರು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ.

೧೯ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆರಂಭದಲ್ಲೇ ಕನ್ನಡ ರಂಗಭೂಮಿಯ ಪ್ರಭಾವ ಮರಾಠಿ ರಂಗಭೂಮಿಯ ಮೇಲಾದುದು ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸತ್ಯ. ಮರಾಠಿ ರಂಗಭೂಮಿಯ ಪಿತಾಮಹ ಖ್ಯಾತಿಯ ಅಣ್ಣಾ ಕಿರ್ಲೋಸ್ಕರ ಸಹ ಕರ್ನಾಟಕದ ಜನಪದ ರಂಗಭೂಮಿಯಿಂದ ಪ್ರೇರಣೆ ಪಡೆದು ಕೃತಿ ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಅಣ್ಣಾ ಕಿರ್ಲೋಸ್ಕರ ೧೮೬೬ರಲ್ಲಿ ಪುಣೆಯಿಂದ ಮರಳಿ ಧಾರವಾಡಕ್ಕೆ ಬಂದು ವಕೀಲಿ ಅಭ್ಯಾಸ ಪ್ರಾರಂಭ ಮಾಡಿದರು. ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಅವರು ಕೆಲಕಾಲ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದರು. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಪಾರಿಜಾತವು ಅವರ ಮನಸೆಳೆಯಿತು. ಅದೇ ಮರಾಠಿಯ ಪಾರಿಜಾತವನ್ನು ಅವರು ಮರಾಠಿಯಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಬೇಕೆಂದು ಬಯಸಿದರು. ಅನಂತರ ಸಾಂಗಲೀಕರ ನಾಟಕ ಕಂಪನಿಗೆ ಈ ನಾಟಕ ಬರೆದುಕೊಟ್ಟು ಪ್ರಯೋಗಿಸಲು ಕೇಳಿಕೊಂಡರಲ್ಲದೆ ಸ್ವತಃ ದಿಗ್ದರ್ಶನ ಮಾಡಿ ಯಶಸ್ಸು ಪಡೆದರು. ಕನ್ನಡ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಪಾರಿಜಾತದಂತೆ ಮರಾಠಿಯ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಪಾರಿಜಾತದಲ್ಲಿಯೂ ಪದಗಳನ್ನು ಪಾತ್ರಗಳೇ ಹಾಡುತ್ತವೆ. ಮರಾಠಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಪಾರಿಜಾತದೊಡನೆ ಕನ್ನಡ ಪಾರಿಜಾತವನ್ನು ತುಲನೆ ಮಾಡಲಾಗಿ ಮರಾಠಿ ಪಾರಿಜಾತದ ರಚನಾಕಾರರಾದ ಅಣ್ಣಾ ಕಿರ್ಲೋಸ್ಕರ ಮೂಲ ಅಪರಾಳ ತಮ್ಮಣ್ಣನ ಕೃತಿಯನ್ನು ಮತ್ತು ಕುಲಗೋಡು ತಮ್ಮಣ್ಣ ಜೋಡಿಸಿದ ಭಾಗವನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರೆಂದು ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಮರಾಠಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಪಾರಿಜಾತದಲ್ಲಿ ಬರುವ ರಾಗ ತಾಳಗಳು ಕನ್ನಡ ಸಂಗೀತ ಪರಂಪರೆಯವೇ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. (ಕನ್ನಡ ಮರಾಠಿ ರಂಗಭೂಮಿ- ಪುಟ-೫೫) ಎಂದು ಮುದ್ಗಲ್ ಅವರು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ".[೧೩]

೧೮೭೦ರಲ್ಲಿ ಚುರಮುರಿ ಶೇಷಗಿರಿರಾಯರು ಕಾಳಿದಾಸನ ಸಂಸ್ಕೃತ ನಾಟಕವನ್ನು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ರೂಪಾಂತರಗೊಳಿಸಿದರು. ಈ ನಾಟಕದ ರಚನೆಯಿಂದ ಪ್ರೇರಿತರಾಗಿ ಅಣ್ಣಾಸಾಹೇಬ ಕಿರ್ಲೋಸ್ಕರರು ಇದೇ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಮರಾಠಿಯಲ್ಲಿ ಶಾಕುಂತಲ ನಾಟಕ ರಚಿಸಿ ರಂಗಭೂಮಿಗೆ ತಂದರು. ಮರಾಠಿಯ ಆಧುನಿಕ ರಂಗಭೂಮಿಯ ಪರದೆ ಇಲ್ಲಿಂದ ತೆರೆದುಕೊಂಡಿತು. ಅಣ್ಣಾಸಾಹೇಬ ಕಿರ್ಲೋಸ್ಕರರ ಕೀರ್ತಿ ಮರಾಠಿ ರಂಗಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಶಾಶ್ವತವಾಗಿ ಉಳಿದುಕೊಂಡಿತು. ಅಣ್ಣಾಸಾಹೇಬರಿಗೆ ಕನ್ನಡವೂ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಕರ್ನಾಟಕದ ಜಾನಪದ ನೆಲೆಯ ಪರಿಚಯ ಅವರಿಗೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಇತ್ತು. ಅದನ್ನು ಅವರು ಮರಾಠಿ ರಂಗಭೂಮಿಗೆ ಬಳಸಿಕೊಂಡರು. "ಮರಾಠಿ ರಂಗಭೂಮಿಯ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ३೧ ಅಕ್ಟೋಬರ್ ೧೮೭೦ಕ್ಕೆ ಮಹತ್ತರ ಸ್ಥಾನವಿದೆ. ಅಂದು ಮಹಾಕವಿ ಕಾಳಿದಾಸನ ಶಾಕುಂತಲ ನಾಟಕವನ್ನು ಮರಾಠಿ ವ್ಯವಸಾಯಿಕ ಸಂಗೀತ ರಂಗಭೂಮಿಯ ಪಿತಾಮಹರಾದ ಅಣ್ಣಾಸಾಹೇಬ ಕಿರ್ಲೋಸ್ಕರರು ಮರಾಠಿಗೆ ಪರಿವರ್ತಿಸಿ ಪುಣೆ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ರಂಗಪ್ರದರ್ಶನ ಕೈಗೊಂಡರೆಂದು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ನಾಟ್ಯ ಸಂಶೋಧಕರು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಲೋಕಮಾನ್ಯ ತಿಲಕರು ಈ ನಾಟಕವನ್ನು ನೋಡಿ ಮನಸಾರೆ ಕೊಂಡಾಡಿದರು. ಕನ್ನಡ ರಂಗಭೂಮಿಯ ಸಂಶೋಧಕರು ಅಣ್ಣಾ

ಕಿರ್ಲೋಸ್ಕರರ ಮಿತ್ರ ಶೇಷೋ ರಾಮಚಂದ್ರ ಚುರಮುರಿ ಕನ್ನಡಿಸಿದ ಕನ್ನಡ ಶಾಕುಂತಲ (೧೮೭೦) ದಿಂದ ಸ್ಫೂರ್ತಿ ಪಡೆದ ತಮ್ಮ ಮರಾಠಿ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಅದೇ ಬಗೆಯ ನಾಟ್ಯ ತಂತ್ರಗಳನ್ನು ಕೆಲವು ಮಾರ್ಪಾಡು ಮಾಡಿ ಬಳಸಿದರೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ".[೧೪]

ಇದು ಮರಾಠಿ ನಾಟಕ ರಂಗಭೂಮಿಗೆ ಮೂಲ ಪ್ರೇರಣೆ ಕನ್ನಡ ಎಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಮುಂದೆ ಮರಾಠಿ ನಾಟಕರಂಗ ಅದೆಷ್ಟು ಪ್ರಗತಿ ಕಂಡಿತೆಂದರೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವಿಧ ಪ್ರಯೋಗಗಳುಂಟಾಗಿ ಆಧುನಿಕ ನಾಟಕ ರಂಗಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಶ್ರೇಷ್ಠತ್ವವನ್ನು ಮೆರೆಯಿತು. ವಿಚಿತ್ರವೆಂದರೆ ಮುಂದೆ ಕರ್ನಾಟಕ ರಂಗಭೂಮಿಯು ತನ್ನ ಬೆಳವಣಿಗೆಗಾಗಿ ಊರ್ಜೆಯನ್ನು ಮರಾಠಿಯಿಂದ ಹೊತ್ತು ತಂದಿತು.

"೧೮೬೦-೭೦ರ ದಶಕಗಳಲ್ಲಿ ಮರಾಠಿ ಕಂಪನಿಗಳು ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ, ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸಿ ಜನರನ್ನಾಕರ್ಷಿಸಿದವು. ೧೯೧೯ರಲ್ಲಿ ಶಾಂತಕವಿಗಳು ಬರೆದಂತೆ 'ಎಲ್ಲಿ ನೋಡಲು ಮರಾಠಿಯವರ ನಾಟಕಮಯಂ ತಾನಾಯ್ತು ಕರ್ನಾಟಕಂ"[೧೫] ಮರಾಠಿ ನಾಟಕಗಳ ಆಕ್ರಮಣದಿಂದ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಗೆ ಕನ್ನಡದ ದೀಕ್ಷೆಕೊಡಲು ಅವರು ಮುಂದಾದರು. ಮರಾಠಿ ನಾಟ್ಯರಂಗ ಹೇಗೆ ಪೂರ್ಣ ಕರ್ನಾಟಕವನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿದ್ದವು ಎಂಬುದರ ಮಾಹಿತಿ ಇಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ.

"ಕಂಪನಿ ನಾಟಕಗಳ ಒಳ್ಳೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ-ಮರಾಠಿ ರಂಗಸಂಬಂಧ ಅನ್ಯೋನ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ನಮ್ಮ ಕಂಪನಿಗಳು ಸೊಲ್ಲಾಪುರ, ಕೊಲ್ಲಾಪುರ, ಸಾಂಗಲಿ, ಮಿರಜ, ಇಚಲಕರಂಜಿ ಮುಂತಾದ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ಯಾಂಪ್ ಮಾಡಿ ತಿಂಗಳುಗಟ್ಟಲೇ ನಾಟಕಗಳನ್ನಾಡಿದವು. ಕನ್ನಡಿಗರು ಮರಾಠಿ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಅವರು ಕನ್ನಡ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಮರಾಠಿಯ ಕೆಲ ಜನಪ್ರಿಯ ನಾಟಕಗಳು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ರೂಪಾಂತರಗೊಂಡವು. ಗಡಕರಿಯವರ 'ಏಕಚ ಪ್ಯಾಲಾ' ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗೆ ಬಂದನಂತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಬಹುತೇಕ ಕಂಪನಿಗಳು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅನುವಾದಿಸಿ ರಂಗಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸಿದವು. ಮರಾಠಿ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ರೂಪಾಂತರಿಸಿದವರಲ್ಲಿ ವಾಮನರಾವ ಮಾಸ್ತರ ಅಗ್ರಗಣ್ಯರು. ರಾ. ಆಗಟೆಯವರ 'ಮಹಾನಂದಾ' ನಾಟಕವನ್ನು 'ಪಾರ್ವತಿ ಸತ್ವಪರೀಕ್ಷಾ' ಎಂದೂ, ದೀಕ್ಷಿತರ ಬಾಜಿರಾವ ಪೇಶವೆ '೨ನೆ ಬಾಜಿರಾವ ಪೇಶವೇ' ಎಂದು, ಗೋವಿಂದ ಬಲ್ಲಾಳ ದೇವಲರ ಸಂಶಯಕಲ್ಲೋಳವನ್ನು 'ಸಂದೇಹ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ'ವೆಂದು, ಹರಿನಾರಾಯಣ ಆಪಟೆಯವರ 'ಸಂತಸಖೂ', 'ಸಾಧ್ವಿ ಸಖೂಬಾಯಿ' ಎಂದು, 'ಸಿಂಹಾಚಾ ಛಾವ' ನಾಟಕವನ್ನು 'ವೀರ ಅಭಿಮನ್ಯು' ಎಂದು ರೂಪಾಂತರಿಸಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿದರು. ಜನಪ್ರಿಯ ಮರಾಠಿ ನಾಟಕ ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೆ ಒದಗಿಸಬೇಕೆಂದು ಹಾಗೂ ಹೆಚ್ಚು ಜನರನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸಬೇಕೆಂದು ವಾಮನರಾಯರು ಮರಾಠಿ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಬೇಗನೆ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ತರುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವಸರದಲ್ಲಿ ಮೂಲ ಲೇಖಕರ ಅನುಮತಿ ಪಡೆಯದೆ ಹಲವಾರು ಸಲ ಇವರು ಕಷ್ಟಕ್ಕೂ ಗುರಿಯಾಗುತ್ತಿದ್ದರು".[೧೬]

ವಾಮನರಾಯರಂತೆ ಕೊಣ್ಣೂರ ನಾಟಕ ಕಂಪನಿಯೂ ಮರಾಠಿಯ ಜನಪ್ರಿಯ ನಾಟಕಗಳಿಂದ ಸಂಗೀತ ಸೌಭದ್ರ (ಅಣ್ಣಾಸಾಹೇಬ ಕಿರ್ಲೋಸ್ಕರ), ಶಾರದಾ (ದೇವಲ) ಮತ್ತು ಸಂತ ತುಕಾರಾಮ

ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ತಯಾರಿಸಿ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿದರು. ಈ ನಾಟಕಗಳ ಜನಪ್ರಿಯತೆ ಕೊನೆಯವರೆಗೂ ಉಳಿಯಿತು. ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ಕಂಪನಿಗಳು ಮರಾಠಿ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೆ ಪರಿಚಯಿಸಿ ನಾಟ್ಯ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿವೆ.

ಕನ್ನಡವಾಗಲಿ, ಮರಾಠಿಯಾಗಲಿ ರಂಗಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಸತತ ಹೊಸ-ಹೊಸ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತ ಬಂದಿವೆ. ಇಂದು ವೃತ್ತಿರಂಗಭೂಮಿಯ ಯುಗ ಸಮಾಪ್ತಿಯಾದಂತಾಗಿದೆ. ಹವ್ಯಾಸಿ ರಂಗಭೂಮಿಯು ಜನ್ಮತಾಳಿದೆ. ರಂಗಭೂಮಿ ಇಂದು ಪ್ರಾಯೋಗಿಕತೆಗೆ ತೆರೆದುಕೊಂಡಿದೆ. ಆಧುನಿಕೋತ್ತರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡದಿಂದ ಮರಾಠಿಗೆ, ಮರಾಠಿಯಿಂದ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ನಾಟಕಗಳ ಸ್ಥಳಾಂತರ ನಡದೇ ಇದೆ. ಕಾರ್ನಾಡರ ನಾಟಕಗಳು ಅಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿವೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಮರಾಠಿಯಿಂದ ಅನುವಾದಗೊಂಡ ಡಿ.ಎಸ್. ಚೌಗಲೆಯವರ ಗಾಂಧೀ ವಿರುದ್ಧ ಗಾಂಧಿ, ಗಾಂಧೀ-ಅಂಬೇಡ್ಕರ ತುಂಬ ಪ್ರಚಾರಗೊಂಡವು. 'ಸತ್ಯಶೋಧಕ' ಅವರ ಇತ್ತೀಚಿನ ನಾಟಕ. ಮಹಾತ್ಮಾ ಫುಲೆಯವರ ಜೀವನ ಆಧಾರಿತ ಈ ನಾಟಕ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಜನಪ್ರಿಯತೆಯನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದೆ. ಹೀಗೆ ಈ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಮುಂದೆಯೂ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಜಾರಿಯಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಆಶಿಸಿದರೆ ತಪ್ಪಾಗಲಾರರು. ಕಾದಂಬರಿಯ ಪ್ರಕಾರದಂತೆ ರಂಗಭೂಮಿಯ ಸಮನ್ವಯತೆ ಬೆರಗುಗೊಳಿಸುವಂತಹದು. ಕನ್ನಡ-ಮರಾಠಿಯ ಮನಸ್ಸುಗಳು ಸಮಾನವಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ರಸಾಪ್ವಾದನೆಗೆ ಭಂಗಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಮರಾಠಿ ಗ್ರಾಮೀಣ ಕಲೆಯ ರಾಣಿಯೆಂದು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುವ 'ತಮಾಶಾ' ದೇಶಭಕ್ತಿ, ದೈವಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೆರಳಿಸುವ ಪೋವಾಡೆ, ಶಾಹಿರೀಕಿ, ಭಾರೂಡ, ಕೀರ್ತನ, ಪ್ರೇಮ-ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ಸಂಕೇತಿಸುವ ಲಾವಣಿಗಳು, ಓವೀ ಮುಂತಾದ ಕಲಾಪ್ರಕಾರಗಳು, ಕರ್ನಾಟಕದ ಕಲಾಪ್ರಕಾರಗಳೂ ಆಗಿವೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಕಲೆಗಳು ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜೀವಂತವಾಗಿದ್ದವು. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ 'ತಮಾಶಾ'ಗಳು ಹಗಲುಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರದರ್ಶನಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದವು. 'ತಮಾಶಾ ಮತ್ತು ಪೋವಾಡೆಗಳು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ರಸಿಕ ಮತ್ತು ವೀರ ಪರಂಪರೆಗೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿವೆ. ಕನ್ನಡದ ಪಾರಿಜಾತ, ಬಯಲಾಟ, ಗೀಗೀಪದಗಳು, ಲಾವಣಿ, ಡೊಳ್ಳಿನಪದಗಳು, ಭಜನಾಪದಗಳು ಇವೆಲ್ಲವೂ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯಗೊಂಡಿದ್ದವು. ಕರ್ನಾಟಕ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಸೀಮೆಗುಂಟ ಕುಸ್ತಿ, ಕಬಡ್ಡೀ, ಲೇಜೀಮು, ಮಲ್ಲಖಂಬದಂಥ ಪಾರಂಪರಿಕ ಆಟಗಳು ಸಮರಸಗೊಂಡಿದ್ದವು. ಅಲೆಮಾರಿ ಜನಾಂಗದವರು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತಿದ್ದ (ಈಗ ವಿರಳವಾಗಿರುವ) ಡೊಂಬರಾಟ, ಮಂಗನಾಟ, ಹಾವಾಡಿಗರು, ದುರ್ಗಮುರ್ಗವ್ವ, ಬಹುರೂಪಿ ಮುಂತಾದ ಆಟಗಳೂ ಸಮಾನವಾಗಿ ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತಿದ್ದವು.

ಕರ್ನಾಟಕ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಸಮಾನವಾದ ಹಬ್ಬಗಳೆಂದರೆ ಯುಗಾದಿ (ಪಾಡವಾ), ಕಾರಹುಣ್ಣಿಮೆ (ಪೋಳಾ, ಬೇಂದೂರ), ದಸರಾ (ದಸರಾ), ಹೋಳಿ, ರಂಗಪಂಚಮಿ, ದೀಪಾವಳಿ ಮುಂತಾದವು. ಇಂದು ಗಣೇಶ ಚತುರ್ಥಿಯ ಆಚರಣೆ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕವಾಗಿದೆ. ಮಹಾಶಿವರಾತ್ರಿಯೂ ಆಚರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಲಿದೆ. ವಿಠಲನ ಎರಡೂ ಏಕಾದಶಿ (ಆಶಾಢ, ಕಾರ್ತಿಕ)ಗಳು ಆಚರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ.

ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳಬೇಕೆಂದರೆ ಗ್ರಾಮೀಣ ಬದುಕಿನ ಚಿತ್ರಣ ಎರಡೂ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಆಗಿದೆ.

"ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಮೊದಲುಗೊಂಡು ಉತ್ತರ ಭಾರತದ ತುಂಬ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನಿ, ಕರ್ನಾಟಕ ಮೊದಲ್ಗೊಂಡು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕಿ ಪದ್ಧತಿಗಳು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿವೆ. ಪೇಶ್ವೆ ಮತ್ತು ಇಂಗ್ಲೀಷರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕವು ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳಂತೆ ಅಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತವಿದ್ದ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನಿ ಸಂಗೀತ ಪದ್ಧತಿಯ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಾಯಿತು. ಕರ್ನಾಟಕಿ ಪದ್ಧತಿ ಮೈಸೂರು ಪ್ರದೇಶ, ತೆಲಗು, ತಮಿಳು ನಾಡುಗಳಿಗೆ ಸೀಮಿತವಾಯಿತು. ಮೈಸೂರು ಅರಸರ ಆಶ್ರಯ ಕಾರಣವಾಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ನೆಲೆನಿಂತಿತು. ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಜನಾಶ್ರಯವೇ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ, ವಲಸೆ ಬಂದ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನೀ ಪದ್ಧತಿ ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ಹೀಗೆ ಎರಡು ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಸಂಗೀತ ಪದ್ಧತಿಗಳಿದ್ದ ದೇಶ ಭಾರತವೊಂದೇ".[೧೭]

ಕಲೆಗಳಿಗೆ ಎಲ್ಲೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ, ಭಾಷೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಕರ್ನಾಟಕ–ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರವನ್ನು ಸಮನ್ವಯಗೊಳಿಸಿದ ಅತ್ಯಂತ ಮಹತ್ವದ ಕಲೆಯೆಂದರೆ ಸಂಗೀತ. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತ ಪ್ರಭೆಯನ್ನು ಜನಸಮುದಾಯಕ್ಕೆ ಪರಿಚಯಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಮುಖ್ಯ ವಾಹಿನಿಗಳೆಂದರೆ ಗ್ರಾಮಫೋನು ಸಂಸ್ಥೆ, ಆಕಾಶವಾಣಿ ಮತ್ತು ಸಂಗೀತ ನಾಟಕಗಳು. ಆಕಾಶವಾಣಿ, ಗ್ರಾಮೋಫೋನುಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ತಲುಪುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ನಾಟಕರಂಗವು ಜನಸಾಮಾನ್ಯರೊಂದಿಗೆ ನಿಕಟವಾದ ಸಂಬಂಧ ಹೊಂದಿತ್ತು. ಕರ್ನಾಟಕ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನಿ ದಿಗ್ಗಜ ಸಂಗೀತಗಾರರಿಂದ ಸವಾಯಿಗಂಧರ್ವ, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿಗವಾಯಿ, ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ಮನ್ಸೂರ, ಗಂಗೂಬಾಯಿ ಹಾನಗಲ್, ಪುಟ್ಟರಾಜ ಗವಾಯಿ, ಬಸವರಾಜ ರಾಜಗುರು, ಭೀಮಸೇನ ಜೋಶಿ, ಕುಮಾರಗಂಧರ್ವ, ಸಂಗಮೇಶ ಗುರವ ಮುಂತಾದವರು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸಂಗೀತ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಜೊತೆಗೆ ನಿಕಟ ಸಂಬಂಧ ಇರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಮರಾಠಿ ಜನರು ಈ ಸಂಗೀತಗಾರರನ್ನು ಅನ್ಯರೆಂದು ಬಗೆಯುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಜೊತೆಗೆ ಈ ಗಾಯಕರು ಬಿಡಲಾಗದ ನಂಟು ಬೆಳೆಸಿ ಸಂಗೀತ ಸಮನ್ವಯದ ಇತಿಹಾಸ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಸಂಗೀತಕಾರರನ್ನು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರವು ನಿರಂತರ ನೆನೆಸುತ್ತದೆ.

ಸಾಹಿತ್ಯ, ಸಂಗೀತ, ನಾಟಕ, ಜಾನಪದ ಕಲೆಗಳು ಕರ್ನಾಟಕ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಬಾಂಧವ್ಯವನ್ನು ಗಟ್ಟಿಗೊಳಿಸಿ ಸಮನ್ವಯತೆಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಿವೆ.

೬.೬ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಮನ್ವಯ

ಕರ್ನಾಟಕ–ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ನೆಲವೊಂದೇ–ಜಲವೊಂದೇ, ಆಚಾರ ವಿಚಾರಗಳು, ಹಬ್ಬ–ಹರಿದಿನಗಳು, ವಸ್ತ್ರವಿನ್ಯಾಸಗಳು ಒಂದೇ ರೀತಿಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸಹಜವಾಗಿ ಸಾಮಾಜಿಕ ಬದುಕೂ ಒಂದೇ ರೀತಿಯದಾಗಿದೆ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಈ ಎರಡೂ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕೌಟುಂಬಿಕ ಸಂಬಂಧಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿವೆ, ಬರುತ್ತಲಿವೆ. ಕರ್ನಾಟಕ ಮತ್ತು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದವರ ರಕ್ತ ಸಂಬಂಧ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತ ಬಂದ ಅತ್ಯಂತ ಮಹತ್ವದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಂಗತಿ. ೧೭ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸಂತ ತುಕಾರಾಮರು–

ಕಾನಡೀನೆ ಕೇಲಾ ಮರ್ಹಾಟಾ ಭ್ರತಾರ ।
ಏಕಾಚೆ ಉತ್ತರ ಏಕಾ ನಯೆ ॥

ಎಂದು ಹಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಇದರ ಧ್ವನ್ಯಾರ್ಥ ಅಥವಾ ಗೂಡಾರ್ಥ ತಿಳಿಯದಿದ್ದರೂ ವಾಚ್ಯಾರ್ಥ ಮಾತ್ರ ತಕ್ಷಣ ಗಮನಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ- "ಕನ್ನಡದ ವಧುವು ಮರಾಠಿ ವರನನ್ನು ವರಿಸಿದಳು. ಆದರೆ ಒಬ್ಬರ ಭಾಷೆ ಇನ್ನೊಬ್ಬರು ಅರಿಯರು". ಇದು ಕನ್ನಡ-ಮರಾಠಿ ಗಡಿಭಾಗದಲ್ಲಿಯ ನಿತ್ಯ ಸಾಮಾಜಿಕ ಪ್ರಶ್ನೆಯಾಗಿದೆ. ಗಂಡ-ಹೆಂಡರಿಗೆ ಪರಸ್ಪರ ಭಾಷೆ ಅರಿಯದೆ ಹೋದರೆ? ಬಹುಶಃ ಏನೂ ಗಂಡಾಂತರವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ತಿರುಗಿ ಅವರ ಪ್ರೇಮ ಇನ್ನಷ್ಟು ದ್ವಿಗುಣಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಸಂತ ತುಕಾರಾಮರು ಈ ಮಾತನ್ನು ಯಾವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಆಳವಾಗಿ ಆಲೋಚಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅವರಂಥ ಸಂತರು ಗಂಡ-ಹೆಂಡಿರ ಸಂಭಾಷಣೆಗಷ್ಟೇ ಸೀಮಿತವಾಗಿ ವಿಚಾರ ಮಾಡಲಾರರು. ಪ್ರೇಮಕ್ಕೆ ಭಾಷೆ ಅಡ್ಡಿಯುಂಟು ಮಾಡದು ಎಂಬ ಧ್ವನಿ ಅದರಲ್ಲಿರಬೇಕು. ಕರ್ನಾಟಕದ ವೀರಶೈವರು, ಜೈನರು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಸಂಬಂಧ ಬೆಳೆಸಿದಾಗ ಈ ರೀತಿಯ ಭಾಷಾ ಸಂದಿಗ್ಧತೆಯುಂಟಾಗುವುದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿದೆ. ಭಾಷೆ ಬೇರೆಯೆಂದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧ ಬೆಳೆಸುವುದು ಇನ್ನೂ ನಿಂತಿಲ್ಲ ಅಂದರೇನು?

ಇವರ ಹಬ್ಬಗಳು ಸಮಾನವಾಗಿವೆ, ಇವರ ಆಚಾರ-ವಿಚಾರಗಳು ಸಮವಾಗಿವೆ. ಇವರ ಉಪಾಸನೆಯ ದೇವತೆಗಳು ಸಮವಾಗಿವೆ. ಇವರ ಕೃಷಿ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಒಂದೇ ರೀತಿಯವಾಗಿವೆ. ವ್ಯಾಪಾರ-ವಹಿವಾಟಗಳು ಒಂದೇ ತೆರನಾಗಿವೆ. ವ್ಯಕ್ತಿನಾಮ, ಗ್ರಾಮನಾಮ, ವ್ಯವಹಾರಿಕ ಭಾಷೆಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಸಮನ್ವಯಗೊಂಡಿವೆ. ವ್ಯಾಪಾರ ವಹಿವಾಟಗಳು ಒಂದೇ ತೆರನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಕರ್ನಾಟಕದ ಬೆಲ್ಲ ಕೊಲ್ಲಾಪುರ ಸಾಂಗಲಿ ಮಾರ್ಕೆಟ್ಟುಗಳಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಮೆಣಸಿನಕಾಯಿ, ಅರಿಷಿಣ, ಸೋಯಾಬಿನ, ಶೇಂಗಾ, ಗೋವಿನಜೋಳ ಹೀಗೆ ಪ್ರಮುಖ ಆರ್ಥಿಕ ಬೆಳೆಗಳ ವಹಿವಾಟು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಮಾರ್ಕೆಟ್ಟುಗಳಿಂದ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ತೋಟಗಾರಿಕೆಯ ಬೆಳೆಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತಿದ್ದು ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ದ್ರಾಕ್ಷಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆಳೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಒಣದ್ರಾಕ್ಷಿ ಮಾಡಲು ಇಲ್ಲಿಯ ಜನರು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಜುನೋನಿಯಲ್ಲಿ ಜಮೀನು ಖರೀದಿಸಿ ಅನೇಕ ಶೆಡ್‌ಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಥಣಿ ತಾಲೂಕಿನ ಶಿರಗುಪ್ಪಿ ಗ್ರಾಮದವರ ಅನೇಕ ಶೆಡ್‌ಗಳು ಅಲ್ಲಿವೆ. ಒಣದ್ರಾಕ್ಷಿ ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕೆಂದು ಸಾಂಗಲಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ತಾಸಗಾಂವಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲಿ ಒಣದ್ರಾಕ್ಷಿಯ 'ಲೀಲಾವು' ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಭಾರತದ ನಾನಾ ಭಾಗಗಳಿಂದ ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥರು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬರುತ್ತಾರೆ. ಈ ಕೃಷಿಯಾಧಾರಿತ ಸಮನ್ವಯ ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಸೀಮೆಯಲ್ಲೆಲ್ಲ ನಿತ್ಯ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

ಮೀರಜ್‌ನ ದವಾಖಾನೆಗಳ ವಿಷಯ ಇಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲೇಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ವಿಜಯಪುರ, ಬಾಗಲಕೋಟೆ, ಗುಲಬರ್ಗಾ, ಜಮಖಂಡಿ, ಸಿಂದಗಿ ಮುಂತಾದ ಭಾಗಗಳಿಂದ ಈಗಲು ವೈದ್ಯಕೀಯ ತಪಾಸನೆಗೆಂದು ಜನರು ನಿತ್ಯ ಬರುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ. ಅದೂ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ 'ವ್ಯಾಪಾರವೇ' ಆದಂತಾಗಿದೆ. ಮೀರಜನಲ್ಲಿ ಮನೆಗಳು ಇದ್ದಷ್ಟೇ ದವಾಖಾನೆ ಮತ್ತು ಔಷಧದ

ಅಂಗಡಿಗಳಿವೆಯೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿಯೆನಿಸದು. ಇಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ-ಮರಾಠಿ ಎರಡೂ ಕಡೆಯ ವೈದ್ಯರಿದ್ದಾರೆ. ಅವರಿಗೆ ಎರಡೂ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಕಲಿಯುವುದು ಇಲ್ಲಿ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ದವಾಖಾನೆಯ ಮೇಲೆ ಕನ್ನಡ-ಮರಾಠಿ-ಇಂಗ್ಲೀಷ ಬೋರ್ಡುಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಇದೂ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಮನ್ವಯವೇ ಅಲ್ಲವೆ?

ಇನ್ನು ಉದ್ಯೋಗಕ್ಕಾಗಿ ಸಮನ್ವಯ. ಇಂದು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಖಾಸಗಿ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಅಗಣಿತ ವಿಭಿನ್ನ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು, ಆಯ್.ಟಿ.ಬಿ.ಟಿ. ಇಂಡಸ್ಟ್ರೀಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿದ್ದರಿಂದ ಉದ್ಯೋಗ ಸಮಸ್ಯೆಗೆ ಕಡಿವಾಣ ಹಾಕಿದಂತಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉದ್ಯೋಗಕ್ಕಾಗಿ ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದವರು ನೇರವಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದುದು ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ಅಲ್ಲ; ಮುಂಬಯಿಗೆ. ಮುಂಬಯಿಯು ಬಡವ, ನಿರುದ್ಯೋಗಿಗಳನ್ನು ಜಾತಿ-ಪ್ರಾಂತ ಭೇದ ಮರೆತು ತನ್ನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡು ಇತಿಹಾಸ ನಿರ್ಮಿಸಿದೆ. ಮುಂಬಯಿಯ ಶನಿಮಂದಿರದ ೨೨ನೆಯ ವರ್ಧಾಪನ ದಿನ ನಿಮಿತ್ತವಾಗಿ ಧರ್ಮಸ್ಥಳದ ಧರ್ಮಾಧಿಕಾರಿ ವೀರೇಂದ್ರ ಹೆಗ್ಗಡೆಯವರನ್ನು ಲೋಕೋಪಯೋಗಿ ಇಲಾಖೆಯ ಸಚಿವ ಏಕನಾಥ ಶಿಂಧೆಯವರು ಸತ್ಕರಿಸಿದರು. ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ವೀರೇಂದ್ರ ಹೆಗ್ಗಡೆಯವರು, "ಮುಂಬಯಿ ನಗರದಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕವೂ ಸೇರಿದಂತೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿಯ ಲಕ್ಷಾನುಲಕ್ಷ ಜನರು ವಾಸಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಮುಂಬಯಿ ಮತ್ತು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಜೊತೆಗಿನ ನಮ್ಮ ಬಾಂಧವ್ಯ ಗಟ್ಟಿಮುಟ್ಟಾಗಿದೆ. ನಮ್ಮ ಜನರು ಮುಂಬಯಿ ಮತ್ತು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದೊಂದಿಗೆ ಸಮನ್ವಯಗೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ನಮಗೆ ಉದ್ಯೋಗ ಮತ್ತು ಆಹಾರವನ್ನು ಪೂರೈಸುವ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಇದೇ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಕೈಕೊಂಡಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ದಕ್ಷಿಣದಿಂದ ಬಂದು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಯಿಕರಾದ ನಮ್ಮ ಜನರಿಗೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರವೇ ಅನ್ನದಾತಾ ಆಗಿದೆ". ಎಂದು ಹೇಳಿ ಕೃತಜ್ಞತೆ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ. (ಸಕಾಳ-೩೦-೦೧-೨೦೧೫). ಇದೇನು ಸಣ್ಣ ಮಾತಲ್ಲ! ಇಂದು ಉದ್ಯೋಗಕ್ಕಾಗಿ ಬೆಂಗಳೂರು, ಮುಂಬಯಿಯಂತೆ ಅನೇಕ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಿಯರಿಗೆ ಆಶ್ರಯ ನೀಡಿದ್ದರೂ ಮುಂಬಯಿಯ ಮಾತೇ ಬೇರೆಯಾಗಿದೆ. ಈ ಸಮನ್ವಯ ಸಾಧಿಸಲು ಎರಡೂ ರಾಜ್ಯಗಳು ವಿವಿಧ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿಯ ಗಣ್ಯಮಾನ್ಯರನ್ನು ಕರೆಯಿಸಿ ಅವರ ಸೇವೆಗೆ ತಕ್ಕ ಸನ್ಮಾನವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಉದಾ :

- ಬಾರ್ಶಿಯ ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಮರಾಠಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳವನ್ನು ಕಾರಂತರು ಉದ್ಘಾಟಿಸಿದ್ದರು.
- ಕೊಲ್ಲಾಪುರದ ಅಖಿಲಭಾರತ ಮರಾಠಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನ ಉದ್ಘಾಟಿಸಿದವರು ವಿ.ಕೃ. ಗೋಕಾಕ.
- ಕರ್ಹಾಡದ ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಮರಾಠಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನ ಉದ್ಘಾಟಿಸಿದವರು ಗಿರೀಶ ಕಾರ್ನಾಡರು.
- ಪಣಜಿಯ ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಮರಾಠಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನ ಉದ್ಘಾಟಿಸಿದವರು ಎಸ್. ಎಲ್. ಭೈರಪ್ಪ.

ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಸಂಶೋಧಕ ರಾ.ಚಿಂ. ಢೇರೆಯವರನ್ನು ಗದಗ, ಬೆಂಗಳೂರು ಮತ್ತು ಚಿತ್ರದುರ್ಗದ ಯಾದವ ಮಠದಿಂದ ಗೌರವಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇನ್ನು ಹಿರಿಯ ಸಾಹಿತಿ ಜ್ಞಾನಪೀಠ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ವಿಜೇತ ಭಾಲಚಂದ್ರ ನೇಮಾಡೆಯವರಿಗೆ ಬಸವಾರಾಜ ಕಟ್ಟಿಮನಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯನ್ನು ನೀಡುವ ಮೂಲಕ ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿ ಸತ್ಕರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಶಂ.ಬಾ.ಜೋಶಿಯವರನ್ನು ಪುಣೆಯಲ್ಲಿ ಸತ್ಕರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇನ್ನು ಕರ್ನಾಟಕದ ಖ್ಯಾತ ಹಿಂದೂಸ್ತಾನಿ ಗಾಯಕ ಭೀಮಸೇನ ಜೋಶಿಯವರಿಗೆ ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವು ನಾಡೋಜ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯನ್ನು ನೀಡಿ ಗೌರವಿಸಿದೆ. ಇದೂ ಅಲ್ಲದೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಅನೇಕ ಸಂಘ-ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಕರ್ನಾಟಕದ ಅನೇಕ ಗಣ್ಯ-ಮಾನ್ಯರನ್ನು ಸತ್ಕರಿಸಿ ಔದಾರ್ಯ ಮೆರೆದಿವೆ. ಸಮನ್ವಯಕ್ಕೆ ಇದಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೆ ಸಾಕ್ಷಿಗಳೇನು ಬೇಕು?

೬.೭ ಸಮಾರೋಪ

ಈ ಸಮನ್ವಯದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತ ಹೋದರೆ ಅದು ಬೆಳೆಯುತ್ತಲೇ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಬೇಂದ್ರೆಯವರು- "ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಸಂಬಂಧವು ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಅತಿ ನಿಕಟವಾಗಿದೆ. ಗಂಗ, ಕದಂಬ, ರಟ್ಟ, ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ, ಚಾಲುಕ್ಯ, ಯಾದವ ವಂಶದ ಕ್ಷತ್ರಿಯರೂ, ಆಯುಧೋಪಜೀವಿಗಳೂ ವಿಜಯನಗರೋತ್ತರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಮರಾಠರ ೯೬ ಕುಲಗಳಲ್ಲಿ ಕಲಬೆರಕೆಯಾಗಿ ತನ್ಮಯರಾಗಿ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಹೊರತಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಅವರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರ ಕುಲದೇವತೆಗಳು, ಈಗಲು ನಮ್ಮ ನಾಡಿನಲ್ಲೇ ಇವೆ. ಮೈಲಾರ ಖಂಡೋಬಾ, ಪಂಢರಪುರದ ವಿಠೋಬಾ, ತಿರುಪತಿಯ ವೆಂಕೋಬಾ, ಗಾಣಗಾಪುರದ ದತ್ತ ಈ ದೈವತಗಳೂ, ಗುರ್ಲಹೊಸೂರಿನ ಚಿದಂಬರ ಸ್ವಾಮಿಗಳು, ಅಕ್ಕಲಕೋಟೆಯ ಅವಧೂತರು, ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಯ ಆರೂಢರೂ, ಸೊಲ್ಲಾಪುರದ ಸಿದ್ಧರಾಮ ದೇವರು, ಗೋಂದಾವಲೀಕರ ಬ್ರಹ್ಮಚೈತನ್ಯರು ಇವರೇ ಮೊದಲಾದ ಸಾಧು ಸಂತರೂ ಕರ್ನಾಟಕ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಗಳನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಭಾವ ಬಂಧನದಿಂದ ಬಿಗಿತಾಗಿ ಕಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಎರಡೂ ರಾಜ್ಯಗಳು, ಜನಗಳು, ಭಾಷೆಗಳು ಭಾರತಮಾತೆಯ ವಾತ್ಸಲ್ಯ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಹೋದರ ಜೀವಗಳು"[೧೮] ಎಂದಿದ್ದಾರೆ.

ರಾಘವಾಂಕ ಕವಿಯ ಸಿದ್ಧರಾಮ ಚಾರಿತ್ರವನ್ನು ಮರಾಠಿಗೆ 'ಸಿದ್ದೇಶ್ವರ ಪುರಾಣ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಅನುವಾದಿಸಿದ ಶಿವದಾಸ (೧೯೧೧)ನೆಂಬ ಕವಿಯು-

ತೋ ಕಾನಡಿ ಹಾ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ
ಭಾಷೇಚಾ ಫೇರ ಇತುಕಾಚಿ
ಅರ್ಥ ಏಕ ॥

ಎಂದಿದ್ದಾನೆ. ತನ್ನ ಕೃತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳುತ್ತ, 'ಎರಡು ಭಾಷೆಯ ಕೃತಿಗಳು ಇವಾದರೂ ಇವುಗಳ ಅರ್ಥ ಒಂದೇ' ಎಂದು ಧ್ವನಿಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿ ಎರಡಾದರೂ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಒಂದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಮನ್ವಯವಾಗಿಯೇ ಇವೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ.

ಅಡಿಟಿಪ್ಪಣಿಗಳು

೧)	ಸಂ. ಅ.ರಾ. ತೋರೋ	; ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ-ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅನುಬಂಧ (ಮರಾಠಿ) : ಪು - ೭೩-೭೪
೨)	ಜಿ. ಎನ್. ಉಪಾಧ್ಯ	: ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ-ಕರ್ನಾಟಕ ಆದಾನ-ಪ್ರದಾನ : ಪು : ೨೩
೩)	ಎಚ್. ತಿಪ್ಪೇರುದ್ರಸ್ವಾಮಿ	: ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಸಮೀಕ್ಷೆ (೧೯೬೮) ಪು - ೭೩೩-೩೪
೪)	ಜಿ. ಎನ್. ಉಪಾಧ್ಯ	: ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ-ಕರ್ನಾಟಕ ಆದಾನ-ಪ್ರದಾನ - ಪು : ೬೩
೫)	ಎಂ. ಚಿದಾನಂದ ಮೂರ್ತಿ	: ಭಾಷಿಕ ಬೃಹತ್ ಕರ್ನಾಟಕ - ಪು : ೧೫೬
೬)	ಸಂ. ಕೆ. ವಿ. ನಾರಾಯಣ	: ಸ್ಥಳನಾಮಗಳು-ಪರಿವರ್ತನೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಭಾವ ಮರಾಠಿ ಪ್ರಭಾವ - ಪು - ೧೦-೧೧
೭)	ವಿ. ಲ. ಭಾವೆ	: ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸಾರಸ್ವತ ಖಂಡ - ೧ (ಮರಾಠಿ) ಪು - ೧೬೫
೮)	ಅದೇ	: ಅದೇ - ಪು : ೧೬೫. ಅಡಿಟಿಪ್ಪಣಿ - ೧
೯)	ಕೃಷ್ಣ ಕೋಲ್ಹಾರ ಕುಲಕರ್ಣಿ	: ಆದಿಲಶಾಹಿ ಆಸ್ಥಾನ ಸಾಹಿತ್ಯ - ಪು : ೪೪-೪೫
೧೦)	ಅದೇ	: ಪು : ೧
೧೧)	ಸಂ. ಅ.ರಾ. ತೋರೋ	: ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ-ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅನುಬಂಧ ಲೇಖನ : ಕಾನಡಿ ಆಣಿ ಮರಾಠಿ - ವಿಠಲರಾಮಜಿ ಶಿಂಧೆ. ಪು : ೫೩
೧೨)	ರಂ. ಶ್ರೀ. ಮುಗಳಿ	: ದಿ ಹೆರಿಟೇಜ್ ಆಫ್ ಕರ್ನಾಟಕ
೧೩)	ಜಿ. ಎನ್. ಉಪಾಧ್ಯ	: ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ-ಕರ್ನಾಟಕ ಆದಾನ-ಪ್ರದಾನ ಪು-೬೬-೬೭
೧೪)	ಪ್ರಹ್ಲಾದ ಮುದಗಲ್	: ಕನ್ನಡ ರಂಗಪರಂಪರೆ - ೧೯೯೫ - ಪು : ೧
೧೫)	ಸಂ. ಆರ್. ಎಮ್. ಮರಾಠೆ	: 'ನಾಟ್ಯಭೂಷಣ' ಪ್ರ : ಸಂ- ಎಂ.ಎಂ. ಕಲಬುರ್ಗಿ ಸಂ - ರಾಮಕೃಷ್ಣ ಮರಾಠೆ ಕನ್ನಡ-ಮರಾಠಿ ರಂಗಭೂಮಿ -ರಾಮಕೃಷ್ಣ ಮರಾಠೆ ಪು-೩೨೪
೧೬)	ಅದೇ	: ಅದೇ ಪು : ೩೨೪-೨೫
೧೭)	ಸದಾನಂದ ಕನವಳ್ಳಿ	: ಕರ್ನಾಟಕ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನಿ ಸಂಗೀತಕಾರರು ಪು : ೨೧೪
೧೮)	ದ. ರಾ. ಬೇಂದ್ರೆ	: ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯ - ೧೯೯೯ ಪು : ೧, ೨

ಅಧ್ಯಾಯ - ೭

ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಅನನ್ಯತೆ

೭.೧ ಪೀಠಿಕೆ

'Every man has his own style of living' ಎನ್ನುವಂತೆ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯನ ಬದುಕು ಅವನಂತೆಯೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಒಂದೇ ಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವವರು ಎಂದೂ ಒಂದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಬದುಕುವುದಿಲ್ಲ. ತಿನಿಸು-ಉಣಿಸು, ಆಚಾರ-ವಿಚಾರ, ಉಡುಗೆ-ತೊಡುಗೆ ಎಲ್ಲವೂ ಭಿನ್ನವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಊರಲ್ಲಿಯ ಗಲ್ಲಿ-ಗಲ್ಲಿಗಳಲ್ಲಿಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಭಿನ್ನವಾಗುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ, ರಾಜ್ಯದಿಂದ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ, ದೇಶಗಳಿಂದ ದೇಶಗಳಿಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗುತ್ತ ಹೋಗುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಪ್ರತ್ಯೇಕತೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಏಕತೆಯನ್ನು ಕಾಯ್ದುಕೊಂಡು ಹೋಗುವುದೇ ಸುಸಂಸ್ಕೃತಿ. ಅದಕ್ಕೆ Unity in Diversity ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರತ್ಯೇಕತೆಯಿಂದಲೇ ನಾವು ನಮ್ಮತನ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತೇವೆ. ಈ ಪ್ರತ್ಯೇಕತೆಯನ್ನು ಗುರುತಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ನಮ್ಮ ನೆಲೆ, ನಮ್ಮ ರೂಪ, ನಮ್ಮ ಗುಣ, ನಮ್ಮ ಆಚಾರ-ವಿಚಾರಗಳು ಅನನ್ಯವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಪ್ರತ್ಯೇಕತೆಯ ಗುಣ ನಮಗೆ ನೈಸರ್ಗಿಕವಾಗಿಯೇ ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿದೆ. ನಮ್ಮ ಭೌಗೋಲಿಕ ಪರಿಸರ ಒಂದೇ ರೀತಿಯಾಗಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿಯೂ ಅನನ್ಯತೆ ಇದೆ.

ಪ್ರಾಚೀನ ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ರಾಜಕೀಯ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ನಾವು ಅವಲೋಕಿಸಿದರೆ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಅಥವಾ ಕನ್ನಡತನ ವ್ಯಾಪಿಸಿತ್ತೆಂದು ಹೇಳಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಅಂದರೆ ಕನ್ನಡದ ಅರಸರ ಪ್ರಭಾವದಲ್ಲಿಯೂ ಮರಾಠಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯು ಗಮನಕ್ಕೆ ಬರದಂತೆ ತನ್ನ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಕಾಪಾಡಿಕೊಂಡು ಬದುಕುತ್ತಲೇ ಇತ್ತು. ರಾಜಕೀಯವಾಗಿ ಅದು ಪ್ರಬಲವಾದಾಗ ಅದರ ಅನನ್ಯತೆ ಎದ್ದು ನಿಂತಿತು. ಬಲಾಢ್ಯ ಶಕ್ತಿಯೆದುರು ಅನನ್ಯತೆ ಪ್ರಕಟಪಡಿಸುವುದಕ್ಕಿಂತ ಸಮನ್ವಯ ಸಾಧಿಸುವುದೇ ಜಾಣತನವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಸಾಮ್ರಾಟರ ಸೇವೆ ಮಾಡುವ ಸಾಮಂತರು, ಸಾಮ್ರಾಟರು ಅಶಕ್ತರಾದಾಗ ತಮ್ಮ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿ

ಅನನ್ಯತೆಯನ್ನು ಸಾಧಿಸುವದು ರಾಜಕೀಯ ಇತಿಹಾಸದ ಒಂದು ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಾಚೀನ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ಶಾತವಾಹನರು, ವಾಕಾಟಕರು, ಚಾಲುಕ್ಯರು, ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರು ಆಳಿದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮರಾಠಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಅನನ್ಯತೆ ಗುಪ್ತಗಾಮಿನಿಯಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತಿತ್ತು. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಪೋಷಣೆ ದೊರೆಯದಿದ್ದುದರಿಂದ ಅದು ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಗೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ಮರಾಠಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯು ಪೂರ್ಣಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಗೋಚರವಾದುದು ಹದಿಮೂರನೆಯ ಶತಮಾನದ ಯಾದವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ಇದರ ಅನನ್ಯತೆಯೂ ಗೋಚರವಾಗುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ.

೬.೨ ಧಾರ್ಮಿಕ-ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಅನನ್ಯತೆ

ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ಪಂಥಗಳು ಹದಿಮೂರನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡವು. ಈ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ನಾಥ ಪಂಥ, ಮಹಾನುಭಾವ ಪಂಥಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡವು. ವೈದಿಕ ಧರ್ಮದ ಕಟ್ಟಳೆಯಿಂದ ಬಿಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದೇ ಇವುಗಳ ಮುಖ್ಯ ಧ್ಯೇಯವಾಯಿತು. ನಾಥಪಂಥವು ಮುಂದಿನ ಎಲ್ಲ ಪಂಥಗಳಿಗೆ ಮೂಲ ಪಂಥವಾಯಿತು. ಕರ್ನಾಟಕದ ವೀರಶೈವ ಧರ್ಮ ಪರಂಪರೆಗೂ ಅದೇ ಮೂಲವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಈ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಹಾನುಭಾವ ಪಂಥ ಹೆಚ್ಚು ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿದ್ದಂತೆ ಕಂಡು ಬಂದರೂ ಬೇಗನೆ ಅದು ಲಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದು ಬಹುಜನಪ್ರಿಯ ಪಂಥವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಸಾಮಾನ್ಯರನ್ನು ವಿಶ್ವಾಸಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ನಾಥ ಪಂಥವು ಹಾಗಾಗಲಿಲ್ಲ. ಸಾಮಾನ್ಯ ಮನುಷ್ಯರ ಬದುಕನ್ನು ಸರಳಗೊಳಿಸುವುದೇ ಅದರ ಮುಖ್ಯ ಗುರಿಯಾಗಿತ್ತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದು ಬಹುಜಟಿಲಗೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ನಾಥ ಪಂಥವನ್ನು ಮೂಲವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ವಾರಕರಿ ಪಂಥ, ದತ್ತ ಪಂಥ, ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ವೀರಶೈವ ಪಂಥ, ದಾಸ ಪಂಥಗಳು ಜನ್ಮಪಡೆದವು.

ವಾರಕರಿ ಪಂಥದ ರೂವಾರಿ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರ. ಇವನಿಗಿಂತಲೂ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ವಿಠಲ ಭಕ್ತಿ ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿತ್ತು ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಉಲ್ಲೇಖಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. "ವಿಠಲನು ಕನ್ನಡ ದೇಶದ ದೇವತೆಯಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಪಂಢರಪುರವು ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿತ್ತು. (ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಚಾಲುಕ್ಯ) ಕರ್ನಾಟಕದ ವಿಠಲ ಭಕ್ತಿಯು ಪ್ರಾಚೀನವಾಗಿದೆ. ೬ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದಲೂ ಅದು ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿತ್ತು ಎಂದು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಮಾಧ್ವ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಗಾಯಕಸಂತರು ವಿಠಲ ಭಕ್ತರಾಗಿದ್ದರು. ಅವರು ಪಂಢರಪುರದ ವಾರಕರಿಗಳಾಗಿರಬೇಕು. ಅವರಿಗೆ ಗಾಯಕಸಂತ (ಹರಿದಾಸ) ಎಂಬ ಸಂಜ್ಞೆ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಯಿತು.

"ಈ ಸಂಬಂಧ ಕರ್ನಾಟಕದ ಸಂಶೋಧಕರ ವಿಚಾರಗಳು ಹೀಗಿವೆ : ವಿಠಲ ಇದು ಸಂಸ್ಕೃತ ಶಬ್ದವಲ್ಲ. ಸಂಸ್ಕೃತದ ವಿಷ್ಣು ಪ್ರಾಕೃತದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣು, ವಿಷ್ಣುಹ, ವೇಷ್ಣೂಹ, ವೇಢಾ ಆಗುತ್ತ ಹೋಯಿತು. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಇದು ಬಿಟ್ಟಿ, ಬಿಟ್ಟಿಗ, ಬಿಟ್ಟಾ ಎಂದು ರೂಪಾಂತರಗೊಂಡಿತು. ಹೊಯ್ಸಳ ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನನ ಪೂರ್ವದ ಹೆಸರು ಬಿಟ್ಟಿದೇವ ಎಂದಾಗಿತ್ತು. ಆತನ ನಿಜವಾದ ಹೆಸರು

'ವಿಠ್ಠಲರಾಯ' ಎಂದು ಆಗಿತ್ತು. ಬಿಟ್ಟಿದೇವನ ತಮ್ಮ ವೀರಬಲ್ಲಾಳನು ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ತನ್ನ ಸಹೋದರನ ಹೆಸರಿನಿಂದ 'ವಿಠಲದೇವ' ಎಂದು ಸಂಬೋಧಿಸಿದನು. ಭಕ್ತ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಪುಂಡಲೀಕನು ಈ ದೇವಾಲಯ (ಪಂಢರಪುರದ ವಿಠಲ) ಕಟ್ಟಿರಬೇಕು ಎಂದು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಸಂಶೋಧಕರಾದ ಡಾ. ಮಾಟೆಯವರು ತಮ್ಮ ಟೆಂಪಲ್ಸ್ ಆ್ಯಂಡ್ ಲೀಜೆಂಡ್ಸ್ ಆಫ್ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ (ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿಯ ದೇವಾಲಯಗಳು ಮತ್ತು ದಂತಕಥೆಗಳು) ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸುತ್ತಾರೆ. ಎಂಬ ಉಲ್ಲೇಖವನ್ನು ಶ್ರೀ ಎಸ್.ಕೆ. ರಾಮಚಂದ್ರರಾವ ಅವರು ತಮ್ಮ 'ಪುರಂದರದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ ದರ್ಶನ' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದ ಪ್ರಸ್ತಾವನೆಯಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಕನ್ನಡದ ಶಾಸನ ಮತ್ತು ದಾನ ಪತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ವಿಟ್ಟ, ವಿಟ್ಟಯ್ಯ ಎಂಬ ಹೆಸರುಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ 'ಸಾವುಥ್ ಇಂಡಿಯಾ ಇನ್ಸ್ಕ್ರಿಪ್ಶನ್ಸ್' ಗ್ರಂಥದ ಸು. ೯೫–೬೦ರ ಶಾಸನವನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಬೇಕು.....

ಪಂಢರಪುರದ ನಿಜವಾದ ನಾಮ ಪಂಡರಿಗೆಯಾಗಿದೆ. ಇದು ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯ ಶಬ್ದವಾಗಿದೆ. ಕ್ರಿ.ಶ. ೫೧೬ರ ತಾಮ್ರಪಟವೊಂದರಲ್ಲಿ 'ಪಾಂಡುರಂಗಪಲ್ಲಿ' ಎಂಬ ಉಲ್ಲೇಖ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಈ ಶಾಸನದ ನೂತನೀಕರಣವನ್ನು ಕ್ರಿ.ಶ. ೮೨೦ರಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಅಮೋಘವರ್ಷನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ.

ಪಂಢರಪುರದ ಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಹೊಯ್ಸಳ ಸೋಮೇಶ್ವರನು ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೩೬ರಲ್ಲಿ ಕೆತ್ತಿಸಿದ ಶಾಸನವೊಂದು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ......

ಬೆಳಗಾವಿಯಿಂದ ಹದಿನೆಂಟು ಕಿಲೋ ಮೀಟರ ಅಂತರದಲ್ಲಿರುವ ಬೆಂಡಿಗೇರಿಯಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೪೯ರ ಶಿಲಾಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಭೀಮರಥೀಯ ತೀರದ ಪೌಂಡರಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರದ ವಾಸಿ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಬದಲು ವಿಠೋಬಾ ಎಂದು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲಾಗಿದೆ.....

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯ ವಿಠಲಭಕ್ತಿಯ ಆರಂಭ ಅಚಲಾನಂದರ ಮೂಲಕವಾಯಿತು ಎಂದು ಅನಿಸುತ್ತದೆ. ಅಚಲಾನಂದರಿಗೆ ಭೀಮರಥಿ ನದಿಯ ತೀರದಲ್ಲಿ ವಿಠಲನ ದರ್ಶನವಾಯಿತು ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಈ ಆಧಾರವನ್ನು ವರದರಾಜರಾಯರವರು ತುಖೇಕೇರಿ ಎಂಬ ಊರಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಯಿಂದ ಎತ್ತಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಇದರ ಉಲ್ಲೇಖವನ್ನು ಅವರು ತಮ್ಮ 'ಶ್ರೀಪಾದರಾಜಕೃತಿ' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದ ಪ್ರಸ್ತಾವನೆಯಲ್ಲಿ ಮಂಡಿಸಿದ್ದಾರೆ.......

ಮೇಲೆ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಯಲ್ಲಿ ಅಚಲಾನಂದರು ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿ ಮಠಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದರು ಎಂಬುದರ ಉಲ್ಲೇಖ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಅವು ಎಂದರೆ ೧) ಪಂಡರಿಗೆ (ಪಂಢರಪುರ?) ೨) ಕಳಸಾ (ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆ) ೩) ವಿದ್ಯಾನಗರ (ವಿಜಯನಗರ) ೪) ಪೆನುಗೊಂಡ (ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ–ಅನಂತಪುರ ಜಿಲ್ಲೆ) ೫) ರಾಮೇಶ್ವರ (ತಮಿಳುನಾಡು) ೬) ಕಾಶಿ (ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶ) ೭) ಕೆಳದಿ (ಬಿದನೂರಿನ ಹತ್ತಿರ, ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆ)."[೧]

ಅಚಲಾನಂದರು ವಿಠಲ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಭಾರತದ ಹಲವಾರು ಕಡೆ ಪಸರಿಸಿದ್ದರು ಎಂಬುದು

ಇದರಿಂದ ವೇದ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಮುಂದೆ ೧೩-೧೪ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಮಾಧ್ವಚಾರ್ಯರು ವಿಠಲ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಕಗೊಳಿಸಿದರು. ವ್ಯಾಸರಾಯರ ಶಿಷ್ಯರು ಸೇರಿದಂತೆ ೩೭ ದಾಸರು ವಿಠಲನ ಅಂಕಿತ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಕೀರ್ತನೆ ರಚಿಸಿದರು.

ಈ ಮೇಲಿನ ಕಾರಣಗಳಿಂದಾಗಿಯೇ ಬಹುಶಃ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರ, ನಾಮದೇವ, ಏಕನಾಥರಂಥ ಸಂತರು ವಿಠಲನ ಕರ್ನಾಟಕತ್ವವನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿಯುತ್ತಾರೆ.

ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಹೇಳುವ ಉದ್ದೇಶವೇನೆಂದರೆ, ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರನ ವಾರಕರಿ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ-ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮತ್ತೆ ಬೇರೆ ಕಡೆಗೆ ತೀವ್ರಗೊಳ್ಳದಿರುವುದರಿಂದ ವಾರಕರಿ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಮೂಲಕ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರವು ವಿಠಲ ಭಕ್ತಿಯ ಅನನ್ಯತೆಯನ್ನು ಇಂದಿಗೂ ಕಾಪಾಡಿಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವುದು.

ವಾರಕರಿ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಪುನರುಜ್ಜೀವನಗೊಳಿಸಲು ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರನ ಪೂರ್ವೋಇತಿಹಾಸವೇ ಕಾರಣವಾಯಿತು. ಸನ್ಯಾಸಿಯ ಮಕ್ಕಳೆಂದು ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರನ ಕುಟುಂಬವನ್ನು ಸಾಮಾಜಿಕವಾಗಿ ಬಹಿಷ್ಕರಿಸಲಾಯಿತು. ಸ್ವಜಾತಿಯ ಬಾಂಧವರೇ ಇವರನ್ನು ಅವಮಾನಕ್ಕೆ ಗುರಿ ಮಾಡಿದರು. ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರನ ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲೆ ಇದು ಅಸಹನೀಯ ಪರಿಣಾಮವನ್ನುಂಟು ಮಾಡಿತು. ತನಗೆ ಅವಮಾನ ಮಾಡಿದ ಸಮಾಜದ ಮೇಲೆ ಸೇಡು ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ವಿಚಾರ ಅವನಿಗೆ ಬಂದಿತಾದರೂ ಉಗ್ರ ಹೋರಾಟಕ್ಕೆ ಅವನು ಇಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಕಾರಣವೆಂದರೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ವೀರಶೈವ ಶರಣರ ಉಗ್ರ ಹೋರಾಟವನ್ನು ಅವನು ಕಂಡುಕೊಂಡಿದ್ದ. ಬಸವೇಶ್ವರನ ಕ್ರಾಂತಿ ನಡೆದು ಬಹಳ ಸಮಯವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರನು ಉಗ್ರ ಹೋರಾಟ ತ್ಯಜಿಸಿ ಸೌಮ್ಯಹೋರಾಟ ನಡೆಸಿದ. ವೈಷ್ಣವರಿಗೆ ಒಪ್ಪಿತವಲ್ಲದ ಭಗವದ್ಗೀತೆಯನ್ನು ಜನಸಾಮಾನ್ಯರು ತಿಳಿಯುವ ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆದು ಜನರಿಗೆ ಸುಲಭವಾದ ಭಕ್ತಿಯ ಮತ್ತು ಬಿಡುಗಡೆಯ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟ. ಜನರು ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಿಯನ್ನು ಅಚ್ಚರಿಯಿಂದ ಮೆಚ್ಚಿಕೊಂಡರು. ವೈಷ್ಣವರಿಗೆ ಇದು ನುಂಗಲಾರದ ತುತ್ತಾಯಿತು. ವಾರಕರಿ ಪರಂಪರೆಯ ಶರವೇಗದ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಮತ್ತು ವಿಠಲನ ಅಚ್ಚರಿ ಹುಟ್ಟಿಸುಂಥ ಜನಪ್ರಿಯತೆಯನ್ನು ಕಂಡು ಹೌಹಾರಿದ ವೈದಿಕರು ಅತ್ಯಂತ ಚತುರತನದಿಂದ ವಿಠಲನನ್ನೇ ತಮ್ಮ ವೈದಿಕ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಸೆಳೆದುಕೊಂಡು ಮೂಲದಲ್ಲಿ 'ಶಿವ'ನಾಗಿದ್ದ ವಿಠಲನನ್ನು ಕೃಷ್ಣ, ವಿಷ್ಣು, ವೆಂಕಟೇಶ್ವರನನ್ನಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಿದರು. ವಾರಕರಿ ಪಂಥವು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಹರಿ-ಹರ ಐಕ್ಯತೆಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಿತು. ಇದು ಈ ಪಂಥದ ಮುಖ್ಯವಾದ ಅನನ್ಯತೆಯಾಯಿತು. ವಿಚಿತ್ರವೆಂದರೆ ಹರಿ-ಹರ ಐಕ್ಯವನ್ನು ಈ ಪಂಥ ಸಾಧಿಸಿತಾದರೂ ವೈಷ್ಣವವೇ ಆಚರಣೆಯ ಧರ್ಮವಾದುದು ವಿಚಿತ್ರ ವಿಪರ್ಯಾಸ. ವಾರಕರಿ ಪಂಥವು ಜಾತಿಭೇದವಿಲ್ಲದ, ಲಿಂಗಭೇದವಿಲ್ಲದ ಭಕ್ತಿಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಹುಟ್ಟುಹಾಕಿತು. ಅದು ಮುಗ್ಧ ಭಕ್ತಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಹತ್ವ ನೀಡಿತು. ಮಡಿ-ಮೈಲಿಗೆಗಳಿಗೆ ಅಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಕಡೆಯಷ್ಟು ಆಸ್ಪದ ದೊರೆಯಲಿಲ್ಲ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ವಿಠಲಸಂಪ್ರದಾಯ ಅನನ್ಯತೆಯನ್ನು ಮೆರೆಯಿತು. ಕರ್ನಾಟಕದ ವಿಠಲನು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಮುಗ್ಧ ಭಕ್ತಿಯ ರಸದಲ್ಲಿ

ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಲುಪ್ತವಾದುದನ್ನು ನಾವು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ.

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ದಾಸಪರಂಪರೆಗೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಶರಣಪರಂಪರೆ ಜನ್ಮ ತಾಳಿತು. 'ಶಕ್ತಿ ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತ' ತತ್ವವನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡು ಬೆಳೆದ ಈ ಪಂಥ ಒಂದೇ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸಮಾಜವನ್ನು ಸಮಗ್ರವಾಗಿ ಬದಲಾಯಿಸಲು ಹೋದ ಕಾರಣದಿಂದ ಹಿಂಸಾತ್ಮಕ ರೂಪ ತಳೆದದ್ದು ದುರ್ದೈವ. ಈ ಶರಣಕ್ರಾಂತಿಯ ರೂವಾರಿ ಬಸವಣ್ಣ. ಬಸವಣ್ಣನಿಗಿಂತಲೂ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ವೈದಿಕ ಧರ್ಮವನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಲು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡ ಬೌದ್ಧ-ಜೈನ ಧರ್ಮಗಳು ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ಸು ಕಂಡಿರಲಿಲ್ಲ. ವೈದಿಕ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಲು ಹೋಗಿ ಮುಂದೆ ಅವೂ ಸಹ ಒಂದು ಪರಂಪರೆಯನ್ನೇ ನಿರ್ಮಿಸಿದುದು ದುರಾದೃಷ್ಟವೆನಿಸಿತು. ಅತ್ಯಂತ ಸರಳವಾಗಿ ಬದುಕಿನ ಮರ್ಮವನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೂ ಅರಿವುಂಟು ಮಾಡಲು ಮಾಡಿದ ಬಸವಣ್ಣನ ಪ್ರಯತ್ನ ದುರ್ದೈವದಿಂದ ನಿಷ್ಫಲವಾಯಿತು. ಶರಣರ ವೈಚಾರಿಕತೆ ಕಾಲಗತಿಸಿದಂತೆ ಮತ್ತೆ ಚೇತರಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ನಂತರದ ಜನಜಾಗೃತಿಗಾಗಿ ಶರಣರ ವೈಚಾರಿಕತೆ ಮತ್ತೆ ಜೀವ ಪಡೆದುಕೊಂಡು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿತು. ಅದರಲ್ಲಿ ಬಿಂಬಿಸಿದ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ತತ್ವಗಳಿಂದ ಅದು ಕರ್ನಾಟಕ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಗಳಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ; ಜಾಗತಿಕ ಮಹತ್ವವನ್ನು ತಳೆಯಿತು. ಶರಣರ ವಿಚಾರಗಳು ನಮಗಿಂದು ಬದುಕಿನ ಹೆಜ್ಜೆ-ಹೆಜ್ಜೆಯಲ್ಲೂ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ನೀಡುತ್ತಿರುವುದು ಕರ್ನಾಟಕದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಅನನ್ಯವಲ್ಲದೆ ಇನ್ನೇನು? ಶರಣರ ಮಾದರಿ ಅನುಸರಿಸಲು ಹೋದ ಮಹಾನುಭಾವ ಪಂಥವೂ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಯಶ ಕಾಣಲಿಲ್ಲ.

ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿಯ ವಾರಕರಿ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ದಾರಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ದಾಸಪರಂಪರೆ ಮುಂದುವರೆಯಿತು. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ವಾರಕರಿ ಪಂಥವು ಯಾವ ಧರ್ಮದ ಜೊತೆಗೂ ಹೊಂದಾಣಿಕೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲ ಧರ್ಮಗಳೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಸಮರಸಗೊಂಡವು. ಆದರೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ದಾಸಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ಕವಲುಗಳಾದವು. ಒಂದು ದಾಸಕೂಟ ಇನ್ನೊಂದು ವ್ಯಾಸಕೂಟ. ದಾಸಕೂಟವು ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಧರ್ಮವಾಯಿತು. ವ್ಯಾಸಕೂಟವು ವೈಷ್ಣವಧರ್ಮ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಂಡಿತು. ದಾಸಕೂಟದ ಆಚರಣೆಗಳು ಸುಲಭಗೊಂಡವು. ವ್ಯಾಸಕೂಟದ ಆಚರಣೆಗಳು ಮಡಿ-ಮೈಲಿಗೆಗಳನ್ನು ಹೊತ್ತುಕೊಂಡವು. ಸಾರ್ವಜನಿಕರಿಗೆ ಅವು ನಿಷೇಧಿತವಾದವು. ಕರ್ನಾಟಕದ ಭಾಗವತ ಪರಂಪರೆಯು ಈ ರೀತಿಯ ಅನನ್ಯತೆಯನ್ನು ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು ಮುನ್ನಡೆಯಿತು.

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಹರಿ-ಹರರು ಎಂದೂ ಒಂದು ಕಡೆಗೆ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ಶೈವ-ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮಗಳು ಎಂದೂ ಸಮರಸಗೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ಪ್ರತ್ಯೇಕತೆಯೇ ಆ ಧರ್ಮಗಳ ವೈಸಿಷ್ಟ್ಯತೆಯಾಯಿತು. ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಅವಲೋಕಿಸಿದರೆ ವೈಷ್ಣವರು ಮಹಾಶಿವರಾತ್ರಿಯನ್ನು ಮತ್ತು ವೀರಶೈವರು ಗೋಕುಲಾಷ್ಟಮಿ, ರಾಮನವಮಿ ನಿರಾಕರಿಸುವುದನ್ನು ನಾವು ಕಾಣಬಹುದು. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಜೈನ-ವೀರಶೈವ-ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮಗಳ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕಲಹವನ್ನು ಇತಿಹಾಸ ದಾಖಲಿಸುತ್ತ ಬಂದಿದೆ. ಕೆಲ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಇವು ಒಂದಾದಂತೆ ಭಾಸವೆನಿಸುತ್ತದೆ ಅಷ್ಟೇ.

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ವೀರಶೈವ ಮಠದ ಪರಂಪರೆ, ವೈಷ್ಣವಧರ್ಮದ ಮಠಪರಂಪರೆ, ಜೈನಧರ್ಮದ ಮಠ ಪರಂಪರೆ ಬಹುವಾಗಿ ಚಾಲ್ತಿಯಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಮಠದ ಪರಂಪರೆಗಳು ಜಾಸ್ತಿ ಕಂಡು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಗಡಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಕೆಲಕಡೆ ಅಂದರೆ ಕೊಲ್ಲಾಪುರದಲ್ಲಿ ಜೈನ ಪರಂಪರೆ, ಸೊಲ್ಲಾಪುರದಲ್ಲಿ ವೀರಶೈವ ಪರಂಪರೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕತೆಯನ್ನು ಕಾಯ್ದುಕೊಂಡಿರಬೇಕಷ್ಟೇ. ಆದರೆ ಈ ಪರಂಪರೆಗಳಿಗೆ ಅಲ್ಲಿ ಅವಾಸ್ತವ ಮಹತ್ವ ನೀಡುವುದಿಲ್ಲ.

ಎಲ್ಲ ಧರ್ಮದವರೂ ಎಲ್ಲ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ನೋಡುವುದು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವಾಗಿದೆ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಬದುಕಿಗೆ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸಂಪತ್ತು ಸಾಲುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವರು ಎಲ್ಲರನ್ನು ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡೇ ಬದುಕುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರತ್ಯೇಕತೆಗೆ ಅಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಅವಕಾಶಗಳಿಲ್ಲ. ಬದುಕಿನ ವಾಸ್ತವಿಕತೆ ಇಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಮಹತ್ವ ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಸಂಪತ್ತು ಮನುಷ್ಯರನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ; ಬಡತನ ಮನುಷ್ಯರನ್ನು ಸಮರಸಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ ಎಂದರ್ಥವೇ? ಯಾವುದೇ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಏರಿಳಿತಗಳು ಈ ಸಂಪತ್ತನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸಿವೆ ಎಂದರೆ ಬಹುಶಃ ತಪ್ಪಾಗಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ.

ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ದತ್ತ ಪರಂಪರೆ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿದ್ದು ಕಾಲದ ಅವಶ್ಯಕತೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಿಂದು ಧರ್ಮದ ಉಳಿಯುವಿಕೆ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಹೀಗಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಧರ್ಮದವರು ಒಂದಾಗಿ ಹಿಂದು ಧರ್ಮವನ್ನು ಉಳಿಸಲು ದತ್ತ ಪಂಥದ ಮೂಲಕ ಒಂದಾದಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ನಾಥ ಪಂಥದಿಂದಲೇ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡ ಈ ಪಂಥ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಸಾರ್ವಜನಿಕರನ್ನು ಸಮರಸಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ತರುವಾಯದಲ್ಲಿ ಮಡಿಯನ್ನು ಧರಿಸಿ ಸಾಮರಸ್ಯದ ಬಾಗಿಲುಗಳನ್ನು ಮುಚ್ಚಿತು. ಕರ್ನಾಟಕ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿರುವ ಈ ಪಂಥ ಅನನ್ಯತೆಯನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಲಿಲ್ಲವಾದರೂ ಬೇಂದ್ರೆಯಂಥ ಕವಿಗೆ 'ಅವಧೂತ ಪ್ರಜ್ಞೆ'ಯನ್ನು ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಅನುವು ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿತು. ಈ ಪಂಥ ಬೇಂದ್ರೆಯವರ ಮೇಲೆ ಬಹಳ ಪರಿಣಾಮ ಬೀರಿತ್ತು. ಅವರು ಸ್ವತಃ ದತ್ತಾತ್ರೇಯರಾಗಿದ್ದುದು ಒಂದು ವಿಶೇಷ.

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಶರಣಸಾಹಿತ್ಯ, ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯದಂತೆ ಅನುಭಾವ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ರೂಪುತಾಳಿದ್ದು ಒಂದು ವಿಶೇಷವಾಗಿದೆ. "ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯದಂತೆಯೇ ಜನಜೀವನವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿ ಹಸನುಗೊಳಿಸಲು ಕಾರಣವಾದ ಇನ್ನೊಂದು ಬಗೆಯ ಹಾಡುಗಳು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿವೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಬರೆದವರು ಶರಣಮಾರ್ಗಾವಲಂಬಿಗಳಾದ ಅನುಭಾವಿಗಳು. ಇವರ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ತತ್ವಪದಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವುದುಂಟು. ಅವು ಅಂತರಂಗದ ಅರಿವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವದರ ಕಡೆಗೆ ಮತ್ತು ಅನುಭಾವದ ಪ್ರತಿಪಾದನೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಗಮನವನ್ನು ಕೊಟ್ಟವು. ಅಂತರಂಗದ ಅರಿವಿನ ಮೂಲಭೂತ ತತ್ವವನ್ನು ಕುರಿತಿರುವುದರಿಂದ ಅವುಗಳನ್ನು ತತ್ವಪದಗಳೆಂದು ಕರೆದಿರಬಹುದೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ.

ಒಂದು ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀನಿಜಗುಣ ಶಿವಯೋಗಿಗಳು (ಕ್ರಿ.ಶ.ಸು. ೧೫೦೦) ಈ ಮಾರ್ಗದ ಆದ್ಯ ಪ್ರವರ್ತಕ ರೆನ್ನಬಹುದು. ಕಾಲದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ತತ್ವಪದಗಳ ಪರಂಪರೆ ಇನ್ನೂ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ೧೨ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಶರಣರು ವಚನಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿರುವಂತೆಯೇ ಹಾಡುಗಳನ್ನೂ

ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಆ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ತತ್ವಪದಗಳ ಉಗಮವು ಶರಣರಿಂದಲೇ ಆಯಿತೆನ್ನಬಹುದು. ಆದರೆ ಅವರ ವಚನಗಳಂತೆ ಈ ಹಾಡುಗಳು ಜನಜೀವನದಲ್ಲಿ ಹಾಸುಹೊಕ್ಕಾಗಿ ಸೇರಿದಂತೆ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿತವಾದ ತತ್ವ ಗಹನವಾಗಿದ್ದು ಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ಸುಲಭವಾಗಿ ಎಟಕುವಂತಿರಲಿಲ್ಲದಿರುವುದೇ ಎನ್ನಬಹುದು. ಅತಿ ಗಹನವಾದ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಅನುಭವಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡು ಗಂಭೀರವೂ, ಗೂಢವೂ ಆದ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಶರಣರ ಆ ಹಾಡುಗಳು ಮೈವೆತ್ತಿವೆ. ಆದುದರಿಂದ ಅವುಗಳ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಪರಿಮಿತವಾಗಿ ಅವರ ವಚನಗಳಷ್ಟು ಜನಪ್ರಿಯವಾದಂತೆ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ. ನಿಜಗುಣ ಶಿವಯೋಗಿಗಳ ಹಾಡುಗಳು ಈ ಎರಡನ್ನೂ ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಾಧಿಸಲು ಸಮರ್ಥವಾದವು. ಉದಾತ್ತವಾದ ತತ್ವಗಳನ್ನು ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಬಲ್ಲ ಸರಳವಾದ ಮತ್ತು ಸುಂದರವಾದ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಡಿದರು ನಿಜಗುಣರು. ಈ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಅವರು ತತ್ವಪದಗಳ ಆದ್ಯಪ್ರವರ್ತಕರೆನ್ನಬಹುದು".[೨]

ನಿಜಗುಣರು : 'ಅನುಭವಸಾರ', 'ಪರಮಾರ್ಥಗೀತೆ', 'ಪರಮಾನುಭವ ಬೋಧೆ', ಕೈವಲ್ಯಪದ್ಧತಿ', 'ಪರಮಾರ್ಥ ಪ್ರಕಾಶಿಕೆ' ಹಾಗೂ 'ವಿವೇಕ ಚಿಂತಾಮಣಿ' ಎಂಬ ಈ ನಿಟ್ಟನಲ್ಲಿ ಮಹತ್ವದ ಆರು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ವಿವೇಕಚಿಂತಾಮಣಿ' ಮರಾಠಿಗೆ ರೂಪಾಂತರವಾಗಿದೆ.

ನಿಜಗುಣ ಶಿವಯೋಗಿಗಳ ತರುವಾಯ ಚಿದಾನಂದ ಅವಧೂತರು (ಕಾಲ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೭೦೦), ಸರ್ಪಭೂಷಣ ಶಿವಯೋಗಿಗಳು (ಕಾಲ ಸು. ೧೭೯೫-೧೮೩೯), ಶಂಕರಾನಂದರು, ಬಾಲಲೀಲಾ ಮಹಂತ ಶಿವಯೋಗಿಗಳು, ಮೈಲಾರ ಬಸವಲಿಂಗ ಶರಣರು, ಶಿಶುನಾಳ ಷರೀಫರು ಮುಂತಾದವರು ಈ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿದರು. ಆಧುನಿಕ ಕಾಲದಲ್ಲಂತೂ ಶಿಶುನಾಳ ಷರೀಫರ ಹಾಡುಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಜನಪ್ರಿಯವಾದವು. ತತ್ವಪದಗಳು ಗ್ರಾಮೀಣ ಸಮುದಾಯದಲ್ಲಿ ಭಜನೆಗಳ ಮುಖಾಂತರ ಜನಜಾಗೃತಿಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡಿದವು. ಏಕತಾರಿ ಈ ಭಜನೆಗಳಿಗೆ 'ಸಾಥ್' ನೀಡಿತು. ಈ ಅನುಭಾವ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಅನನ್ಯ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿದೆ. ಇನ್ನು ಇದೇ ತರಹದ ಸಾಹಿತ್ಯ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಅತ್ಯಂತ ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿ ಮೂಡಿಬಂದ ಸಾಹಿತಿ ಎಂದರೆ ಸರ್ವಜ್ಞ, ಸರ್ವಜ್ಞನಂಥ ಕವಿ ಬೇರೆ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿರಳರೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. "ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಒಂದು ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟೊಂದು ಅನುಭವಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುವುದು ಸಾಧ್ಯವೇ ಎನ್ನುವಷ್ಟು ವ್ಯಾಪಕವಾದುದು ಮತ್ತು ಬಹುಮುಖವಾದುದು. ಆತನ ಲೋಕಾನುಭವ, ಸರ್ವಜ್ಞ ಎಂಬ ಬಿರುದು ಆತನಿಗೆ ಅನ್ವರ್ಥವಾಗಿ ಸಾರ್ಥಕವಾಯಿತು. ಶಿವಯೋಗದ ಸಾಮರಸ್ಯದಿಂದ ಹಿಡಿದು, ಜಾರೆಯರ ಪದ್ಧತಿಯ ವರೆಗೆ ನೂರಾರು ಸರಕುಗಳು ಆತನ ಮಾಂತ್ರಿಕ ಚೀಲದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕುತ್ತವೆ. ವೈದ್ಯವನ್ನೂ ಅವನು ಬಲ್ಲ; ವೇಶ್ಯೆಯರ ವಿವಿಧ ವಿಲಾಸಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ಅರಿಯದವನಲ್ಲ. ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯವನ್ನು ನೋಡಿ ಬಿಟ್ಟವನು. ಸ್ತ್ರೀ-ಪುರುಷರ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನರಿತು ವಿವರಿಸಬಲ್ಲವನು. ಅದರೊಳಗೆ ಸುಳಿವ ಆತ್ಮದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಅರಿತ ಭವರೋಗದ ವೈದ್ಯ. ಸಮಾಜದ ಸ್ವರೂಪ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಏರುಪೇರುಗಳು, ವಿವಿಧ ಕಸಬುಗಳು ಮತ್ತು ಮನೋಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಜನಜೀವನ, ರಾಜನೀತಿ, ವಿಧಿ ನಿಷೇಧ ಇವುಗಳನ್ನು

ಕುರಿತ ವಚನಗಳನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಆತನ ಅಪಾರವಾದ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ಕಲ್ಪನೆ ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಆಗುತ್ತದೆ. ಆತ ಜೀವಂತ ಮಹಾ ವಿಶ್ವಕೋಶವಾಗಿ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಾನೆ".(೩)

ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಶರಣಪಂಥ, ದಾಸಪಂಥ, ಅನುಭಾವಪಂಥ, ಸರ್ವಜ್ಞ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳು ಆರಾಧನೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಮಹತ್ವ ನೀಡಲಿಲ್ಲ. ವೈಚಾರಿಕ ಜಾಗೃತಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಮಹತ್ವ ನೀಡಿದವು. ಮತ-ಪಂಥಗಳ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಮಹತ್ವ ನೀಡಲಿಲ್ಲ. ಸರಳ-ಸುಂದರ ಬದುಕಿನ ಹುಡುಕುವಿಕೆಗಾಗಿ ವೈಚಾರಿಕ ಹೋರಾಟ ನಡೆಸಿದವು. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ದತ್ತ ಪಂಥದಂಥ ಪಂಥಗಳು ಆರಾಧನೆಗೆ ಮಹತ್ವ ನೀಡಿದ್ದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಆರಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಪಣೆ ಇರುತ್ತದೆಯಾದರೂ ಅರಿವಿನ ಕೊರತೆ ಭಾಸವಾಗುತ್ತದೆ.

ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿಯ ವಾರಕರಿ ಪಂಥವು ಜಾತ್ಯಾತೀತವಾಯಿತು. ಲಿಂಗಾತೀತವಾಯಿತು. ಅನೇಕ ಜನ ಮಹಿಳಾ ವಾರಕರಿಗಳು ಅಲ್ಲಿ ಇದ್ದುದನ್ನು ನಾವು ನೋಡುತ್ತೇವೆ. ಅವರ ಭಕ್ತಿ-ಕೀರ್ತನೆಗಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಆದರೆ ದಾಸಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಕನಕದಾಸರನ್ನು ಹೊರತುಪಡಿಸಿ ಅನ್ಯದಾಸರನ್ನು ನಾವು ದುರ್ಲಭವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಮಹಿಳಾ ಭಕ್ತೆಯರಂತೂ ಅಲ್ಲಿ ಕಾಣುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಇದು ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ 'Rigidity in Flexibility' (ಸ್ಥೂಲತೆಯಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮತೆ) ಎನ್ನುವಂತೆ ಇದೆ. ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ದಾಸಕೂಟ, ವ್ಯಾಸಕೂಟ ಪಂಗಡಗಳಿರುವುದು ಮತ್ತು ಮಹಿಳೆಯರಿಗೆ ಸ್ಥಾನ ದೊರೆಯದಿರುವುದು ಸಂಕೀರ್ಣವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ವಾರಕರಿಪಂಥವಾದರೂ ಇಡೀ ಕರ್ನಾಟಕವನ್ನು ಪಸರಿಸಲಿಲ್ಲ. ಅದರ ಅಸ್ತಿತ್ವ ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತವಾಯಿತು.

ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಮೂಲತಃ ಶಿವಭಕ್ತಿಯ ಸ್ಥಾನ. ಮುಂದೆ ವೈಷ್ಣವ ಭಕ್ತಿ ಅದಕ್ಕೆ ಸೇರಿಕೊಂಡಿತು. ಹರಿ-ಹರ ಐಕ್ಯವಾಗುವುದನ್ನು ನಾವಿಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ನಾವು ಇನ್ನೊಂದು ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಅದು ಎಂದರೆ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ದೇವನಾಗುವುದು. ಎಂದಿನಿಂದಲೂ ಬುದ್ಧ, ಮಹಾವೀರ, ಬಸವಣ್ಣನಂತ ಅಧ್ವರ್ಯುಗಳು ನಮ್ಮ ಸಮಾಜದ ಅಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕಿತ್ತುಹಾಕುವ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಬಿತ್ತುತ್ತ ಬಂದಿದ್ದರೂ ನಾವು ಇಂದಿಗೂ ಅಜ್ಞಾನ, ಅಂಧಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಮುಕ್ತರಾಗಿಲ್ಲ. ಅರಿವಿರದ, ಅಜ್ಞಾನವೇ ತುಂಬಿಕೊಂಡಿರುವ ಈ ನಮ್ಮ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಸರಳವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅರಿವಿನ ಲೋಕವನ್ನು ತೆರೆದು ತೋರಿಸುವ, ಸಹಬಾಳ್ವೆ, ಸಹಬದುಕು, ಸಮಬದುಕು, ಸತ್ಯ, ಪ್ರಾಮಾಣಿಕತೆ, ಬಂಧುತ್ವಗಳನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ತಮ್ಮ ಬದುಕನ್ನೇ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಕಲಿಸಿದ ಇಂಥ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳೇ ಮುಂದೆ ಈ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ದೈವತ್ವ ಪದವಿಗೇರಿದ್ದನ್ನು ನಾವು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ನಮ್ಮ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಒಪ್ಪುವವರೇ ನಮಗೆ ಪ್ರಿಯರಾಗುವಂತೆ ಒಂದೊಂದು ಬಳಗಕ್ಕೆ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರು ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಿಯರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಅಂಥ ದೈವತ್ವಕ್ಕೇರಿದ ಪ್ರಮುಖ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳೆಂದರೆ - ಶ್ರೀ ಸಾಯೀಬಾಬಾ, ಗಜಾನನ ಮಹಾರಾಜ, ಗಾಡಗೆ ಮಹಾರಾಜ, ಗೋಂದಾವಲೆ ಬ್ರಹ್ಮಚೈತನ್ಯರು, ಸ್ವಾಮಿ ಸ್ವರೂಪಾನಂದ, ಪಂತಮಹಾರಾಜ (ಕರ್ನಾಟಕ), ನರೇಂದ್ರ ಮಹಾರಾಜ ಹೀಗೆ ಪಟ್ಟಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಸಾಧು ಸಂತರಲ್ಲಿ ದತ್ತ, ಅವಧೂತ, ಭಾಗವತ ಪ್ರಜ್ಞೆಗಳು ಕಾರ್ಯ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ನಾವು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಚಿದಂಬರ ದೀಕ್ಷಿತರು,

ಪಂತಮಹಾರಾಜರು ಹೆಸರಿಗೆ ಕರ್ನಾಟಕದವರಾದರೂ ಅವರ ಭಕ್ತಸಮೂಹವೆಲ್ಲ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ್ದೇ ಎಂಬುದು ವಿಶೇಷವಾಗಿದೆ. ಇಂಥ ಈ ಎಲ್ಲ ಸಂತರ ಮಠಗಳಿಗೆ, ದೇವಾಲಯಗಳಿಗೆ ಜನರು ನಿತ್ಯ ಭೇಟಿಕೊಡುವುದನ್ನು ನಾವು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ.

ಬದುಕಿನ ಎಲ್ಲ ಬವಣೆಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿ ದೇವತ್ವಕ್ಕೆ ಏರಿದ ವ್ಯಕ್ತಿ ಶ್ರೀ ಸತ್ಯಸಾಯೀಬಾಬಾ. ಇಂದು ವ್ಯಕ್ತಿಯೊಬ್ಬ ದೇವರಾಗಿ ಭಾರತದ ತುಂಬ ಪೂಜೆಗೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವವರಲ್ಲಿ ಸಾಯೀಬಾಬಾರನ್ನು ಮೀರಿಸುವವರಿಲ್ಲ. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಂತೂ ಊರೂರುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಯಿ ಮಂದಿರಗಳು ತಲೆಯೆತ್ತಿವೆ. ಸಾಯಿಭಕ್ತರ ಸಂಖ್ಯೆ ಅಪಾರವಾಗಿ ದಿನೇ ದಿನೇ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಲಿದೆ. ಶಿರಡಿಯು ಸಾಯಿಬಾಬಾರ ಉಪಾಸನೆಯ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದೆ. ಸಾಯಿಬಾಬಾರು ಬದುಕಿದ್ದಾಗ ಮಾಡಿದಂತಹ ಪವಾಡಗಳನ್ನು ಜನರು ಇಂದಿಗೂ ಮರೆತಿಲ್ಲ. ಸಾಯಿಬಾಬಾರ ಪವಾಡಗಳು ಇಂದಿಗೂ ನಿಂತಿಲ್ಲ. ಸಾಯಿಭಕ್ತಿಯು ಸರ್ವಧರ್ಮ ಸಮನ್ವಯಕ್ಕೆ ಹಿಡಿದ ಕನ್ನಡಿಯಾಗಿದೆ. ಸ್ವಾರ್ಥ ತ್ಯಜಿಸಿ ಪ್ರೇಮದ ಧಾರೆಯನ್ನು ಎರೆಯುತ್ತ ಹೋದವರೆಲ್ಲ ದೇವತೆಗಳೇ ಎನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಬಡತನದ ಬದುಕನ್ನೇ ಮೆಚ್ಚಿದ್ದ, ಅನುಭವಿಸಿದ್ದ ಸಾಯಿಬಾಬಾರು ಇಂದು ಶ್ರೀಮಂತ ವೈಭವದ ಪೂಜೆಗೆ ಸ್ವಾಧೀನರಾಗಿರುವುದು ವಿಪರ್ಯಾಸವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಆಧುನಿಕ ಕಾಲದಲ್ಲಿ 'ಭಕ್ತಿ'ಯು ವಾಣಿಜ್ಯ ವಸ್ತುವಾಗುತ್ತಿರುವುದು ಭಯ ಮೂಡಿಸುತ್ತದೆ. ಇಂದು ನಾವು ಭಕ್ತಿ-ಆಚರಣೆಗಳ ಮಹತ್ವವನ್ನೇ ಮರೆತಿದ್ದೇವೆ. ದಿನನಿತ್ಯ ಪ್ರವಚನ ಕೇಳುವ, ಮಂತ್ರಪಠಿಸುವ, ಮಣಿ ಎಣಿಸುವ ನಮಗೆ ಒಳ್ಳೆಯವರಾಗಲು ಇಷ್ಟೇಕೆ ತಡವಾಗುತ್ತಿರುವುದು ಎಂಬುದೇ ಗಹನವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರ ಅರ್ಥ ಇಷ್ಟೇ; ನಾವು ನಮಗೆ ಬೇಕಾದಂತೆ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ತಿರುಚಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವುದು. ಸಾವಿರಾರು ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ 'ಒಳ್ಳೆಯದನ್ನೆಲ್ಲ ಹೇಳುವುದು ಮುಗಿದಿದೆ, ಈಗ ಆಚಾರವನ್ನಷ್ಟೇ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿದೆ' ಎಂದು ಸಾಕ್ರೇಟಿಸ್ ಹೇಳಿದ್ದು ಎಷ್ಟು ಔಚಿತ್ಯಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆ! ಅಂದರೆ ಈಗ ಕೇಳುವುದು ಮುಗಿದಿದೆ ಆಚರಿಸುವದಷ್ಟೇ ಬಾಕಿ ಉಳಿದಿದೆ ಎಂದರ್ಥ. ಈ ರೀತಿಯ ವ್ಯಕ್ತಿದೇವತೆಗಳ ಕಲ್ಪನೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿದ್ದಂತೆ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದು ಬರಲಿಲ್ಲ. ಶಿರಡಿಯು ಇಂದು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ, ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಖ್ಯಾತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಸ್ಥಳವಾಗಿದೆ.

ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಶಕ್ತಿದೇವತೆಗಳು ಇದ್ದರೂ ಅಲ್ಲಿಯ ಜನರು ಆ ದೇವತೆಗಳ ಮೇಲೆ ಶ್ರದ್ಧೆ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡೇ ಕರ್ನಾಟಕದ ಎಲ್ಲಮ್ಮ ಮತ್ತು ಮಾಯಕ್ಕದೇವಿಗೆ ನಿತ್ಯ ಸಾವಿರಾರು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತಾರೆ. ಉತ್ಸವಗಳ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾದ ಬಸ್ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಈ ಶಕ್ತಿದೇವತೆಗಳ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ಶ್ರದ್ಧಾ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಬಂದು ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸವದತ್ತಿ ತಾಲೂಕು ಸ್ಥಿತ 'ಯಲ್ಲಮ್ಮ' ಮತ್ತು ರಾಯಬಾಗ ತಾಲೂಕಿನ ಚಿಂಚಲಿಯ ಮಾಯಕ್ಕ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯರ ಪೂಜ್ಯಸ್ಥಾನಗಳಾಗಿವೆ. ಕೊಲ್ಲಾಪುರ ಮುಂತಾದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ 'ರೇಣುಕಾ ಭಕ್ತಮಂಡಳಿ' ಗಳಿರುವುದನ್ನು ನಾವು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಈ ಭಕ್ತಮಂಡಳಿಗಳು ಜಾತ್ರೆಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತವೆ ಮತ್ತು ಅಗತ್ಯ ಸೌಕರ್ಯವನ್ನು ಪೂರೈಸಿಕೊಡುತ್ತವೆ. ಈ

ರೀತಿಯ ಸಾಮಾಜಿಕ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಹಿತದೃಷ್ಟಿಯ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಅನನ್ಯತೆಯನ್ನು ಮೆರೆಯುತ್ತವೆ. ಯಲ್ಲಮ್ಮ ದೇವಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಸೌಕರ್ಯಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸಲು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸರಕಾರವೂ ಮುಂದಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುವುದು ವಿಶೇಷವಾಗಿದೆ. ಭಾಷಾ ವಿಷಯ ಬಂದರೆ ಕೆಂಡಕಾರುವವರು ಇವರೇನೆ? ಎಂದು ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ಸಂಶಯ ಬರುತ್ತದೆ.

ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಗಣೇಶೋತ್ಸವವನ್ನು ಆಚರಿಸಲು ಪ್ರೇರೇಪಿಸಿದವರು ಲೋಕಮಾನ್ಯ ಟಿಳಕರು. ಈ ರೀತಿಯ ಉತ್ಸವದ ಆಚರಣೆಯಿಂದ ಹಿಂದುಗಳನ್ನು ಒಂದು ವೇದಿಕೆಗೆ ತರುವ ಉದ್ದೇಶ ಟಿಳಕರದ್ದಾಗಿದ್ದಿತು. ಸ್ವಾತಂತ್ರ ಚಳವಳಿಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿ ಒಂದಾಗುವುದು ತುಂಬ ಅವಶ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಸುಮಾರು ೧೮೯೦ರಲ್ಲಿ ಆರಂಭಿಸಿದ ಈ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಗಣೇಶೋತ್ಸವದ ಆಚರಣೆ ವರ್ಷದಿಂದ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾಣುತ್ತಲೇ ಬಂದಿದೆ. ಪುಣೆ, ಮುಂಬಯಿ ಮತ್ತು ಬೆಳಗಾವಿ ಗಣೇಶೋತ್ಸವ ಆಚರಣೆಗಳು ಅಂದಿನಿಂದಲೂ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿರುವುದನ್ನು ನಾವು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಈ ಉತ್ಸವದ ಆಚರಣೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಕೊಡುಗೆಯಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಪೂರಕವೆಂಬಂತೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿಯ ಅಷ್ಟವಿನಾಯಕ ಮಂದಿರಗಳು ಬಹಳ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಪುರಾತನಕಾಲದಿಂದಲೂ ಅವುಗಳಿಗೆ ಹೆಗ್ಗಳಿಕೆ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿದೆ. ಇವಲ್ಲದೆ 'ಗಣಪತಿ ಪುಳೆ'ಯಂಥ ಅನೇಕ ಗಣಪತಿ ಮಂದಿರಗಳೂ ಇದೇ ರೀತಿಯ ಖ್ಯಾತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವಾಗಿದೆ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಅಷ್ಟವಿನಾಯಕ ಮಂದಿರಗಳೆಂದರೆ – ೧) ಮೋರಗಾಂವದ ಮಯೂರೇಶ್ವರ, ೨) ಸಿದ್ಧಟೇಕದ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರ, ೩) ಪಾಲಿಯ ಬಲ್ಲಾಳೇಶ್ವರ, ೪) ಮಹಾಡದ ವರದವಿನಾಯಕ, ೫) ಥೇವೂರಿನ ಚಿಂತಾಮಣಿ, ೬) ಲೇಣ್ಯಾದ್ರಿಯ ಗಿರಿಜಾತ್ಮಕ ೭) ಓಝುರದ ವಿಘ್ನೇಶ್ವರ ೮) ರಾಂಜಣಗಾಂವದ (ಜುನ್ನೂರ ಹತ್ತಿರ) ಮಹಾಗಣಪತಿ.

ಈ ಗಣಪತಿಗಳು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳಾಗಿವೆ. ಪುಣ್ಯಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳಲು ಭಕ್ತರು ಇಲ್ಲಿ ಆಗಮಿಸುತ್ತಾರೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಗಣೇಶ ಆರಾಧನೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ ಎಂದರೆ ತಪ್ಪಾಗಲಾರದು.

ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಮೂಲ ದೈವ ಶಿವ. ಶಿವೋಪಾಸನೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಮೂಲ ಉಪಾಸನೆಯಾಗಿದೆ. ತರುವಾಯ ವೈಷ್ಣವೋಪಾಸನೆ ಇದಕ್ಕೆ ಸೇರಿಕೊಂಡಿತು. ಮುಂದೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಇವೆರಡು ಐಕ್ಯಗೊಂಡವು. ಪಂಢರಪುರದ ವಿಠಲ ಇದಕ್ಕೆ ಜೀವಂತ ಉದಾಹರಣೆ. ಮೂಲ ಶಿವನಾಗಿದ್ದ ವಿಠಲ ತರುವಾಯ ವೈಷ್ಣವನಾದನು.

ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಶಿವೋಪಾಸನೆಗೆ ಪ್ರಥಮಸ್ಥಾನ ದೊರೆತಿರುವುದಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಯ ಜ್ಯೋತಿರ್ಲಿಂಗಗಳು ನಿಂತಿವೆ. ಭಾರತೀಯ ಧಾರ್ಮಿಕ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಹನ್ನೆರಡು ಜ್ಯೋತಿರ್ಲಿಂಗಗಳು ಬಹಳ ಮಹತ್ವ ಪಡೆದಿವೆ. ಅವುಗಳ ದರ್ಶನ ಮಾತ್ರದಿಂದ ನಮ್ಮ ಪಾಪದ ಪರಿಹಾರವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಪ್ರಬಲವಾದ ನಂಬಿಕೆ ನಮ್ಮಲ್ಲಿದೆ. ಹೆಸರೇ ಸೂಚಿಸುವಂತೆ ಅಲ್ಲಿಯ ಉಪಾಸ್ಯದೇವತೆಯೆಂದರೆ ಶಿವನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಭಾರತದ ಹನ್ನೆರಡು ಜ್ಯೋತಿರ್ಲಿಂಗಗಳ ಪೈಕಿ ಐದು ಜ್ಯೋತಿರ್ಲಿಂಗಗಳು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಇರುವುದು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವಾಗಿದೆ. ಅವು ಎಂದರೆ –

೧) ಮರಾಠವಾಡದ ಪರಳಿಯ ವೈಜನಾಥ ೨) ಭೀಮಾಶಂಕರ ೩) ಮರಾಠವಾಡಾದ ಔಂಡ್ಯಾನಾಗನಾಥ ೪) ನಾಶಿಕ ಹತ್ತಿರದ ತ್ರ್ಯಂಬಕೇಶ್ವರ ೫) ಔರಂಗಾಬಾದ ಹತ್ತಿರದ ಘೃಷ್ಣೇಶ್ವರ. ಹೀಗೆ ಈ ಐದು ಜ್ಯೋತಿರ್ಲಿಂಗಗಳು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರವೊಂದರಲ್ಲೇ ಇರುವುದು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವಾಗಿದೆ. ಇವು ಧಾರ್ಮಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳಾಗಿವೆ.

೭.೩ ರಾಜಕೀಯ-ಸಾಮಾಜಿಕ ಅನನ್ಯತೆ

ರಾಜಕೀಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಇಂದಿಗೂ ತನ್ನ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡ ರಾಜನೆಂದರೆ ಛತ್ರಪತಿ ಶಿವಾಜಿಯೊಬ್ಬನೇ ಎಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿ ಆಗಲಾರದು. ಇಂದಿಗೂ ಆತನ ಚರಿತ್ರೆ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಮರಾಠನಿಗೂ ರೋಮಾಂಚಕಾರಿಯಾಗಿದೆ. ಶಿವಾಜಿಯು ಅವರ ನರನಾಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಸತತ ಪ್ರವಹಿಸುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ. ಮರಾಠರ ಬದುಕಿನ ಪ್ರಮುಖ ಊರ್ಜಾಶಕ್ತಿಯೇ ಶಿವಾಜಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಇಂದು ಶಿವಾಜಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಉತ್ಸವಗಳನ್ನು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯರು ಮತ್ತು ಮರಾಠಿಗರು ಆಚರಿಸುವುದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಶಿವಕಾಲವನ್ನೇ ಎತ್ತಿ ತಂದಿಡುವಂತೆ ಅದರ ಆಚರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಅದೇ ರೀತಿಯ ವಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿ ಶಿವಕಾಲದ ಅನುಕರಣೆ ಮಾಡಿ ಸಂತಸ ಪಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ರೀತಿ ಒಬ್ಬ ರಾಜನ ಕುರಿತು ಇಷ್ಟೊಂದು ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ಆಧುನಿಕ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವುದು ತೀರ ದುರ್ಲಭ. ಶಿವಾಜಿಯ 'ಹರಹರ ಮಹಾದೇವ' ಎಂಬ ಘೋಷಣೆ ಮತ್ತು ಅವನ 'ಭಗವಾಧ್ವಜ'ಗಳು ಮರಾಠರಲ್ಲಿ ಇಂದಿಗೂ ನವಚೈತನ್ಯ ಮೂಡಿಸುತ್ತವೆ. ಶಿವಾಜಿ ಕಟ್ಟಿದ ಕೋಟೆಗಳ ಯಾನ ಮಾಡುವುದೆಂದರೆ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಮರಾಠನ ಚಿತ್ತ ಸಂಭ್ರಮಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಶಿವಾಜಿ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಎಷ್ಟೋ ಕೋಟೆಗಳು ಇಂದಿಗೂ ಸುಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ಅವುಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ಸಂತಸಪಡದ ಮರಾಠರನ್ನು ಹುಡುಕುವುದು ಕಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ದೀಪಾವಳಿಯ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕಮಕ್ಕಳು ಇಂದಿಗೂ ಶಿವಾಜಿಯಂಥ ಕೋಟೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುವ ಸ್ಪರ್ಧೆಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಂಥ ಕೋಟೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುವಾಗಿನ ಅವರ ತನ್ಮಯತೆಯನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಶಿವಾಜಿ ಬಂದು ಅವರಿಗೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ಮಾಡುತ್ತಿರುವಂತೆ ಭಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಮರಾಠರ ಶಿವಾಜಿಯ ಪ್ರೀತಿ ಅನುಕರಣೀಯವಾಗಿದೆ.

ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ೧೮೧೮ರಲ್ಲಿ ಪೇಶ್ವೆಯವರ ಆಡಳಿತ ಕೊನೆಗೊಂಡು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷರು ಸರ್ವಸ್ವತಂತ್ರ ರಾದರು. ಸ್ಥಾನಿಕ ಕಾಯ್ದೆಗಳು ಮಾಯವಾಗಿ ಬ್ರಿಟಿಷ ಕಾಯ್ದೆಗಳು ಜಾರಿಗೆ ಬಂದವು. ಆದರೂ ಪುಣೆಯಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚ ವರ್ಣೀಯರ ದಬ್ಬಾಳಿಕೆ ನಿಲ್ಲಲಿಲ್ಲ. ಅವರ ಅನ್ಯಾಯ ಕಡಿಮೆಯಾಗಲಿಲ್ಲ. 'ಅನ್ಯಾಯವನ್ನು ವಿರೋಧಿಸುವುದು, ಶರಣಾಗತರನ್ನು ಕಾಯುವುದು' ಮರಾಠಿ ಧರ್ಮವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೋ ಏನೋ ಈ ಅನ್ಯಾಯವನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಲು ೧೮೨೭ರಲ್ಲಿ ಫುಲೆಯವರು ಜನ್ಮ ತಾಳಿದರು. ಮಹಾತ್ಮಾ ಜ್ಯೋತಿರಾವ ಗೋವಿಂದರಾವ ಫುಲೆ ಯವರು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸುಧಾರಣೆಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಅನನ್ಯತೆಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದರು. ದಲಿತರ, ಮಹಿಳೆಯರ, ವಿಧವೆಯರ, ರೈತರ, ಕಾರ್ಮಿಕರ, ಪ್ರಮುಖವಾದ ಸಮಸ್ಯೆ, ಶೋಷಣೆಗಳನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹೋರಾಡಿದರು. ದೇವರ ಮತ್ತು ಮನುಷ್ಯರ ಮಧ್ಯದ ಮೋಸದ ಸಂಪರ್ಕ ತಪ್ಪಿಸಿ, 'ಸತ್ಯಶೋಧಕ

ಸಮಾಜ'ದ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಹುಟ್ಟುಹಾಕಿದರು. ಇದರ ಮುಖಾಂತರ ಶೋಷಿತರ ಪರವಾಗಿ ನಿಂತು ಕೊನೆಯತನಕ ಹೋರಾಡಿದರು. ಭಾರತದ ಆದ್ಯ ಸಮಾಜಸುಧಾರಕ (Social Reformer) ಎಂಬ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಗಳಿಸಿದರು. ಹಾಗೆ ನೋಡಿದರೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಇಂಥ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸಮಾಜ ಸುಧಾರಕರು ದೊರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಅವರಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖರೆಂದರೆ– ಛತ್ರಪತಿ ಶಾಹುಮಹಾರಾಜ, ಬಾಬಾಸಾಹೇಬ ಅಂಬೇಡ್ಕರ, ನ್ಯಾಯಮೂರ್ತಿ ರಾನಡೆ, ವಿಠಲರಾಮಜಿ ಸಿಂಧೆ, ಕರ್ಮವೀರ ಭಾವುರಾವ ಪಾಟೀಲ, ಅಣ್ಣಾಸಾಹೇಬ ಲಠ್ಠೆ ಹೀಗೆ ಅಗಣಿತ ಸಮಾಜ ಸುಧಾರಕರು ಫುಲೆಯವರ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನು ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಪಸರಿಸಿ ಬಹುಜನ ಸಮಾಜದ ಶಿಕ್ಷಣ, ಆರ್ಥಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಸ್ಥಾನ–ಮಾನಗಳನ್ನು ಎತ್ತರಿಸಿದರು. ಫುಲೆಯವರು ತಮ್ಮ ಅನಕ್ಷರಸ್ಥ ಪತ್ನಿ ಸಾವಿತ್ರೀಬಾಯಿಗೆ ಮೊದಲು ಅಕ್ಷರಸ್ಥಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ದಲಿತ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀಡುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿದ್ದು ಆ ಕಾಲದ ಅಸಾಮಾನ್ಯ ಸಂಗತಿಯೇ ಆಗಿತ್ತು. ಶೂದ್ರರ ಜೊತೆಗೆ ಸಂಬಂಧ ಬೆಳೆಸುವುದೇ ಕಠಿಣವಾಗಿದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದಲಿತರಿಗೆ ತಮ್ಮ ನೀರಿನ ತೊಟ್ಟಿಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಲು ನೀಡಿದ್ದು ಅಸಾಧಾರಣವಾದ ಕಾರ್ಯವೇ ಸರಿ. ಶಾಹುರಾಜರು ಮಹಾತ್ಮಾ ಫುಲೆಯವರ ಆ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮುಂದುವರೆಸಿದರು. ಅವರಿಗೆ ಅಂಬೇಡ್ಕರ ಬೆಂಬಲವೂ ದೊರೆಯಿತು. ವಿದ್ಯೆಯ ಮಹತ್ವ ಫುಲೆಯವರಿಗೆ ಗೊತ್ತಾಗಿತ್ತು ಅಂತಲೇ ಬಹುಜನ ಸಮಾಜದ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ನೀಡಿ ಅವರಲ್ಲಿ ಅರಿವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವುದು ಅವರ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿತ್ತು. ಇಷ್ಟೊಂದು ಚಳವಳಿ ಮಾಡಲು ಅವರಿಗೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರೇರಣೆ ನೀಡಿದ್ದೆಂದರೆ ಅವರ ಶಿಕ್ಷಣವೇ ಆಗಿತ್ತು. ಶಿಕ್ಷಣದಿಂದ ಮನುಷ್ಯ ತನ್ನನ್ನು, ಸಮಾಜವನ್ನು ಮತ್ತು ದೇವರನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ ಎಂಬುದು ಅವರ ನಂಬಿಕೆಯಾಗಿತ್ತು. ಇಲ್ಲಿ ದೇವರನ್ನು ಎಂದರೆ ಬದುಕಿನ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಎಂದು ನಾವು ಅರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಮುಂದೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಫುಲೆಯವರ ಬಳಗ ಬೆಳೆಯುತ್ತ ಹೋಯಿತು. ಈ ಸಮಾಜ ಸೇವೆಯ ಅನನ್ಯತೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ಹೋಯಿತು. ಫುಲೆಯವರ ತರುವಾಯ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದವರು ಕೊಲ್ಲಾಪುರದ ಛತ್ರಪತಿ ಶಾಹುಮಹಾರಾಜರು ಮತ್ತು ಬಾಬಾಸಾಹೇಬ ಅಂಬೇಡ್ಕರರು. ಶಾಹುಮಹಾರಾಜರು ತಮ್ಮ ಸೀಮಿತ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿ ಕೊನೆಯತನಕ ದಲಿತರ, ಶೋಷಿತರ ಉದ್ಧಾರಕ್ಕಾಗಿ ಹೋರಾಡಿದರು. ಮೇಲ್ವರ್ಗದವರ ವಿರೋಧ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡರು. ಅವರಿಂದ 'ದಲಿತರ ರಾಜ' ಎಂದು ಹೆಸರು ಪಡೆದರು. ಅಂಬೇಡ್ಕರರ ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಅರಿಯದವರಿಲ್ಲ. ದಲಿತರಿಗೆ ನಾಯಕರಾಗಿ, ದೇವರಾಗಿ ಅವರ ಸೇವೆ ಮಾಡಿದವರು. ಅವರಿಗೆ ಸ್ವಾಭಿಮಾನ, ಆತ್ಮಪ್ರಜ್ಞೆ, ಸ್ವಾತಂತ್ರವನ್ನು ಕಲಿಸಿದರು. ಶೈಕ್ಷಣಿಕವಾಗಿ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಅವರಿಗೆ ಸಬಲರಾಗಲು ಉಪದೇಶ ನೀಡಿದರು. ಹೀಗೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಫುಲೆ–ಶಾಹು–ಅಂಬೇಡ್ಕರರು ಮಾಡಿದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸುಧಾರಣೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಅನನ್ಯತೆಯಾಗಿ ಸದಾಕಾಲ ನಿಂತಿತು. ಕರ್ನಾಟಕದ ವಿಠಲರಾಮಜಿ ಶಿಂಧೆಯವರು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿಯೇ ನೆಲೆಸಿ ಮುಂದೆ 'ಆಜಠಿಡಿಜಜಜ ಅಟಭೆಜ ಛುಠಟ' ಸಂಸ್ಥೆಯ ಸದಸ್ಯರಾಗಿ ದಲಿತವರ್ಗದವರ ಸೇವೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದನ್ನು ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ನಾವು ನೆನೆಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಅವರು ಮಂಗಳೂರಿಗೂ ಹೋಗಿದ್ದರು.

ಕರ್ನಾಟದಲ್ಲಿಯೂ ಈ ರೀತಿಯ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸುಧಾರಣೆ ನಡೆದಿತ್ತಾದರೂ ಅದು ರಾಷ್ಟ್ರವ್ಯಾಪಿ ಪ್ರಚಾರ ಪಡೆಯಲಿಲ್ಲ. ಶಾಹುಮಹಾರಾಜರಂತೆ ಮೈಸೂರು ಅರಸರೂ ಹಿಂದುಳಿದ ವರ್ಗಗಳ ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕಾಗಿ ಶ್ರಮಿಸಿದ್ದಾರೆ. ೧೮೭೦ರಲ್ಲಿ ಮಂಗಳೂರಿನ ಬ್ರಹ್ಮಸಮಾಜ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಯಿತು. ಅದರ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರಾದ ವಕೀಲ ಕುದ್ಮಲ ರಂಗರಾಯರು ೧೮೯೬ರಲ್ಲಿ 'ಡಿಪ್ರೆಸ್ಡ್ ಕ್ಲಾಸಿಸ್ ಮಿಶನ್' ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಅಸ್ಪೃಶ್ಯರ ಮಕ್ಕಳಿಗಾಗಿ ವಸತಿಗೃಹ, ಶಾಲೆಗಳನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದರು. ಈ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಮುಂದೆ ಅನೇಕ ಮಾನಾಪಮಾನದ ಪ್ರಸಂಗಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸ ಬೇಕಾಯಿತು. ಸರಕಾರವು ಅವರ ಸೇವೆಯನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ 'ರಾವಸಾಹೇಬ' ಬಿರುದನ್ನು ನೀಡಿತು. ಥಿಯೋಸೋಫಿಕಲ್ ಸೋಸಾಯಿಟಿಯಿಂದ ಪ್ರೇರಿತರಾಗಿ ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಗೋಪಾಲಸ್ವಾಮಿ ಅಯ್ಯರ ಅವರು ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ದಲಿತರಿಗಾಗಿ ಶಾಲೆ, ಹಾಸ್ಟೇಲ್‌ಗಳನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದರು. "ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ ಗೋವಿಂದಾಚಾರ್ಯ ಸ್ವಾಮಿ ಎಂಬ ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವರೂ, ತಗಡೂರು ರಾಮಚಂದ್ರರಾಯರೂ, ಥಿಯೋಸೋಫಿಕಲ್ ಸೋಸಾಯಿಟಿಯಿಂದ ಪ್ರೇರಿತರಾದ ಎಂ.ಎನ್. ಜೋಯಿಸರೂ ದಲಿತರಿಗಾಗಿ ದುಡಿದ ಗಣ್ಯರು. ಗೋವಿಂದಾಚಾರ್ಯ ಸ್ವಾಮಿಗಳು ದಲಿತರ ಕೇರಿಗೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿನ ಸ್ವಚ್ಛತೆ, ಮಧ್ಯಪಾನ ತ್ಯಾಗಗಳ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳವಳಿಕೆ ನೀಡಿ, ಅವರನ್ನು ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಲು ದುಡಿದರು. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ದಲಿತರ ಕೇರಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರವೇಶ, ದೇವಾಲಯಗಳಿಗೆ ಪ್ರವೇಶಗಳ ಪ್ರಯತ್ನಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಮೂವರು ಶ್ರಮಿಸಿದರು. ಟಿ. ನರಸೀಪುರದ ಗುಂಜಾ ನರಸಿಂಹಸ್ವಾಮಿ ದೇವಾಲಯದ ಪ್ರವೇಶಕ್ಕೆ ತಗಡೂರರು ಮಾಡಿದ ಪ್ರಯತ್ನ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಕಣಿಯರೆಂಬ ದಲಿತ ವರ್ಗದವರ ಹಕ್ಕುಗಳ ರಕ್ಷಣೆಗೆ ತಗಡೂರರು ದುಡಿದರು. ನಂಜನಗೂಡಿನಲ್ಲಿ ದಲಿತರಿಗೆ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಿಲಯ ತೆರೆದರು. ಇವರುಗಳು ಹಳ್ಳಿಗಳಿಗೆ ಹೋದಾಗ ಆ ಊರ ಜನ ಇವರಿಗೆ ಕುಡಿಯಲು ನೀರನ್ನೂ ಕೊಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಹಣಕೊಟ್ಟರೂ ಹೊಟೇಲಿನವರು ಕಾಫಿ, ತಿಂಡಿ ಕೊಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲೇಟು, ಸಗಣಿ ಮುದ್ದೆ ಏಟುಗಳ ಸ್ವಾಗತವಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೂ ಇವರ ಕಾರ್ಯ ನಿಲ್ಲಲಿಲ್ಲ.

ಸುಮಾರು ೧೯೨೧-೨೭ರಲ್ಲಿ ಇಂಗಳಿ ಮಾಸ್ತರ ಎಂಬವರು ಬಲುಕಷ್ಟದಿಂದ ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿ ದಲಿತರಿಗಾಗಿ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ ದಲಿತರ ಹಾಸ್ಟೇಲ್‌ನ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಕಷ್ಟ ಕಂಡು (ಮುಂದೆ 'ಸರ್ದಾರ್' ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದರು) ವೀರಣ್ಣಗೌಡ ಪಾಟೀಲರು ಬೆಳಗಾವಿಯ ತಮ್ಮ ಮನೆಗೇ ಈ ಹಾಸ್ಟೇಲ್ ಸ್ಥಳಾಂತರಿಸಿದರು. ಇದರಿಂದ ಅವರ ತಾಯಿ ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ ಮನೆಬಿಟ್ಟು ಹೋದರು. ಆಗ ಅವರು ವೀರಶೈವ ವಿದ್ಯಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಸಂಘದ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು. ಬಲುಕಷ್ಟದಿಂದ ಈ ಹಾಸ್ಟೇಲ್ ನಡೆಸಿದರು. ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಹರಿಜನ ಬಾಲಿಕಾಶ್ರಮ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಅದು ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಯ ಮಹಿಳಾ ಪೀಠವಾಯಿತು. ನೂರಾರು ದಲಿತ ಮಹಿಳೆಯರಿಗೆ ಶಿಕ್ಷಕ ವೃತ್ತಿಗೆ ತರಬೇತಿ ನೀಡಿದರು. ಮುಂದೆ ಗಾಂಧೀಜಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಕರ್ನಾಟಕ ಹರಿಜನ ಸೇವಕ ಸಂಘದ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾದರು. ಅವರ ಹಳ್ಳಿಗಳಿಂದ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಕರೆತರುವ ಹುಡುಗಿಯರ ಬಗ್ಗೆ 'ಅವರ ದೀನವದನ, ಹರಕು ಮುರುಕು ಬಟ್ಟೆ, ಮುರುಕು ಗುಡಿಸಲು, ನೀರು, ಎಣ್ಣೆ ಕಾಣದ ಮೈ. ಅಲ್ಲದೆ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರಿಗೂ ತುರಿ, ಕಜ್ಜಿ, ಹೇನು, ಕಣ್ಣುಬೇನೆ ಇರುತ್ತಿತ್ತು'. ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಅಂಥ ನೂರಾರು ದಲಿತ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳನ್ನು ಇವರು ಸುಧಾರಿಸಿದರು"[೪]

ಈ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಸಮಾಜಸುಧಾರಣೆಯ ಪ್ರಭಾವ ಕರ್ನಾಟಕದ ಮೇಲೆ ಹೇಗೆ ಆಗಿರುವುದು ಎಂಬುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಫುಲೆ, ಶಾಹು, ಅಂಬೇಡ್ಕರರಂತೆ ಇವರಿಗೆ ಸಾಮಾಜಿಕ ಪ್ರಚಾರ ದೊರೆಯಲಿಲ್ಲ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಈ ಸಮಾಜ ಸುಧಾರಕರ ಸೇವೆ ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಅತ್ಯಮೌಲ್ಯವಾಗಿದೆ. ಅವರನ್ನು ಸತತವಾಗಿ ಸ್ಮರಿಸುವುದು ನಮ್ಮೆಲ್ಲರ ಆದ್ಯ ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಹರಿಜನರ, ದಲಿತರ ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕಾಗಿ ಫುಲೆ, ಅಂಬೇಡ್ಕರ, ಶಾಹು, ಟಿಳಕ, ವಿಠಲರಾಮಜಿ ಶಿಂಧೆ ಮುಂತಾದವರು ತಮ್ಮದೇ ಪರಿಯಲ್ಲಿ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಗಾಂಧೀಜಿ, ಟಿಳಕರು ಧಾರ್ಮಿಕ ಪರೀಧಿಯ ಮಿತಿಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದರು. ಹೀಗೆ ದಲಿತರ ಉದ್ಧಾರಕ್ಕಾಗಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ಪರೀಧಿಯ ಮಿತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಚಾರ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದರು, ಮತ್ತು ಅದನ್ನು ಮೀರಿ ತಮ್ಮ ವಿಚಾರ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದರು ಎಂದು ಎರಡು ವಿಭಾಗ ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

೭.೪ ಕೃಷಿ-ಸಹಕಾರ ಅನನ್ಯತೆ

ಭಾರತದಲ್ಲಿಂದು ಕೃಷಿ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಅತ್ಯಂತ ತೀವ್ರಗೊಂಡಿವೆ. ಕಾಲಮಾನದ ಅಗತ್ಯಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಕೃಷಿ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ನಾವು ನಿರಂತರ ಬದಲಾವಣೆ ಕಾಣುತ್ತಲಿದ್ದೇವೆ. ಮಣ್ಣು-ಬೀಜ, ಗೊಬ್ಬರಗಳ ಸಂಶೋಧನಾತ್ಮಕ ಸಂಸ್ಕರಣಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಲಿವೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಆಹಾರಧಾನ್ಯದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಭಾರತ ಇಂದು ಸ್ವಾವಲಂಬಿಯಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇದು ನಮ್ಮ ಕೃಷಿಕ್ಷೇತ್ರದ ಪ್ರಗತಿ ಅಥವಾ ಸಾಧನೆ ಎಂದರೆ ತಪ್ಪಲ್ಲ. ಜಾಗತಿಕ ಮುಕ್ತ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯ ಕಾರಣದಿಂದಾಗಿ ನಾವಿಂದು ನಮ್ಮ ಕೃಷಿ ಸರಕುಗಳ ಗುಣಮಟ್ಟವನ್ನು ಕಾಯ್ದುಕೊಂಡು ಆರ್ಥಿಕ ಲಾಭ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಅತ್ಯವಶ್ಯಕವಾಗಿದೆ. ಆರೋಗ್ಯ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಕೃಷಿಯನ್ನು ಸುಧಾರಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಇಂದು ಎಲ್ಲ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಬೇಡಿಕೆ ಹೆಚ್ಚಿರುವಂತೆ ಕೃಷಿ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಅದರ ಪರಿಣಾಮ ಕಾಣತೊಡಗಿದೆ.

ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕಿಂತ ಕರ್ನಾಟಕದ ರೈತರಿಗೆ ಭೌಗೋಲಿಕ ಪರಿಸರದ ಅನುಕೂಲತೆ ಹೆಚ್ಚು. ನಿರಾಯಾಸವಾಗಿ ಬೆಳೆ ಬರುವ ಪ್ರಮಾಣ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ರೈತರಿಗೆ ಭೌಗೋಲಿಕ ಪರಿಸರ ಸೂಕ್ತವಾಗಿಲ್ಲ. ಬೆಳೆ ಬರುವ ಭೂಮಿಯ ಪ್ರಮಾಣ ಕಡಿಮೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಜಾಸ್ತಿ. ನಿರಂತರ ಬರಗಾಲಗಳ ಕಿರಿಕಿರಿ. ಈ ಎಲ್ಲ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಕೃಷಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಶೋಧನೆ ಮಾಡಲೇಬೇಕಾಯಿತು. ಸಾಮಾಜಿಕ ಸುಧಾರಣೆ ವೈಚಾರಿಕತೆ ಈ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ರೈತನ ಬೆಂಬಲಕ್ಕಾಗಿ ನಿಂತಿದೆ. 'Necessity is the mother of Invention' ಎಂಬಂತೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಕೃಷಿವಲಯದಲ್ಲಿ ಸುಧಾರಣೆಯು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಯಿತು. ನೀರಿನ ಪ್ರಮಾಣ ಕಡಿಮೆಯಿದ್ದರೂ ಕೃಷಿ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಂದ ಅರ್ಥಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿ ಅಲ್ಲಿ 'Drip System' (ಹನಿ ನೀರಾವರಿ) ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಪಾರಂಪರಿಕ ಬೆಳೆಗಳಿಗಿಂತ ತೋಟಗಾರಿಕೆಯ ಬೆಳೆಗಳಿಗೆ ಅತಿಯಾದ ಮಹತ್ವ ಬಂದಿತು. ಉದಾ: ದ್ರಾಕ್ಷಿ, ದಾಳಿಂಬೆ, ಬೋರೆಹಣ್ಣು, ಸೀತಾಫಲ, ಕಿತ್ತಳೆ ಮುಂತಾದವು. ಈ ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಬೆಳೆದು

ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತಮ್ಮ ಬಡತನವನ್ನು ನಿವಾರಿಸಿಕೊಂಡ ಅಗಣಿತ ಕುಟುಂಬಗಳು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ದ್ರಾಕ್ಷಿ ಬೆಳೆಯನ್ನು ಬೆಳೆದು, ಕಡುಬಡವರಾದವರೂ ಇಂದು ಕೋಟ್ಯಾಧೀಶರಾಗಿದ್ದನ್ನು ನಾವು ಸ್ವತಃ ಮನಗಂಡಿದ್ದೇವೆ.

ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸರಕಾರ ಮತ್ತು ಸಕಾಳ ಪತ್ರಿಕೆಗಳು 'ಶೇತಕರಿ' (ರೈತ), 'ಅಗ್ರೋವಾನ' ದಂಥ ಪತ್ರಿಕೆಗಳಿಂದ ದಿನನಿತ್ಯದ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ನೀಡುತ್ತಲಿವೆ. ಅನೇಕ ಕಡೆ ಕೃಷಿಕುರಿತಾದ ವಿಚಾರ ಸಂಕಿರಣಗಳು (ಉದಾ: ಪುಣೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿವರ್ಷ ದ್ರಾಕ್ಷಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಿಚಾರ ಸಂಕಿರಣ ನಡೆಯುತ್ತದೆ) ಕೃಷಿಮೇಳಗಳು, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ರೈತರನ್ನು ಸಹಜ ಕೃಷಿಗಾಗಿ ಮತ್ತು ಜಾಗತಿಕ ಗುಣಮಟ್ಟಕ್ಕಾಗಿ ಅರ್ಹರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಲಿವೆ. ಇದರ ಲಾಭ ಗಡಿಭಾಗದ ಕನ್ನಡದ ರೈತರಿಗೆ ಆಗುತ್ತಿರುವುದು ಒಂದು ವಿಶೇಷವಾಗಿದೆ. ಗಡಿಭಾಗದ ರೈತರ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ನಾವು ಇಂದು 'ಶೇತಕರಿ', 'ಅಗ್ರೋವಾನ' ದಂತಹ ಪತ್ರಿಕೆಗಳನ್ನು ಕಾಣುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯಸಂಗತಿ. ಕರ್ನಾಟಕದ ರೈತರಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗುವ ಮಾಹಿತಿಯೂ ಈ ಪತ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ ಎಂದರೆ ಸಂತಸದ ಸಂಗತಿಯಲ್ಲವೇ? ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಸಾವಯವ ಕೃಷಿಯೂ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿದೆ. ತೋಟಗಾರಿಕೆ ಜೊತೆಗೆ ಇಂದು ಅದಕ್ಕೆ ಪೂರಕವಾದ ಪಶುಸಂಗೋಪನೆ, ಹೈನುಗಾರಿಕೆ, ಕೋಳಿ ಸಾಕಾಣಿಕೆಗಳಂಥ ವ್ಯವಸಾಯಗಳು ಹೆಚ್ಚುಗೊಂಡು ರೈತರನ್ನು ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಸಬಲರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಲಿರುವುದನ್ನು ನಾವು ಕಾಣಬಹುದು.

ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸರಕಾರವು ಇಸ್ರಾಯಿಲ್‌ನೊಂದಿಗೆ ಕೃಷಿ ಸಂಶೋಧನೆ ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳ ತಯಾರಿಕೆ ಇನ್ನಿತರ ಕೃಷಿ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗೆ ಒಡಂಬಡಿಕೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದೆ. ಈ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಹೊಸ-ಹೊಸ ಕೃಷಿ ಉಪಕರಣಗಳು ರೈತರ ಉಪಯೋಗಕ್ಕಾಗಿ ಉಪಲಬ್ಧವಿರುತ್ತವೆ. ಕೃಷಿ ಸಮ್ಮೇಳನಗಳು ಒಟ್ಟಿನ ಕೃಷಿ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನು ನೀಡುತ್ತಲಿವೆ. ಇಂದು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಹನಿನೀರಾವರಿ ಬಳಕೆ 'ಗ್ರೀನಹೌಸ್'ಗಳ ತಯಾರಿಕೆಗಳು ತೀವ್ರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಾರಗೊಂಡಿವೆ. ಇಸ್ರಾಯಿಲ್‌ನೊಂದಿಗೆ ಒಡಂಬಡಿಕೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡ ನಂತರ ಎಕರೆಗೆ ೩೦ ರಿಂದ ೪೦ ಟನ್ನುಗಳಷ್ಟಿದ್ದ ಕಬ್ಬಿನ ಇಳುವರಿ ಇಂದು ಪ್ರತಿ ಎಕರೆಗೆ ೧೦೦ ಟನ್ನುಗಳಷ್ಟು ಮೇಲಕ್ಕೇರಿದ್ದು ಸಾಮಾನ್ಯ ಸಂಗತಿಯಲ್ಲ. ಗಡಿನಾಡಿನ ಶಿರೋಳದ ದತ್ತ ಸಕ್ಕರೆ ಕಾರ್ಖಾನೆಯ ಲಾಭ ಕರ್ನಾಟಕದ ರೈತರಿಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಆಗುತ್ತಲಿದೆ. ಕೃಷಿಯಲ್ಲಿಯ ಸಂಶೋಧನೆಯ ಕಾರಣದಿಂದ, ರೈತರಿಗೆ ಮಾಹಿತಿಗಳು ಸಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉಪಲಬ್ಧವಾಗುತ್ತಿರುವದರಿಂದ ಇಳುವರಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ರೈತ ಸಧನನಾಗುತ್ತಿರುವುದು ಸಂತಸದ ವಿಷಯ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸರಕಾರವು ಅನುಕೂಲವಿದ್ದ ಕಡೆಗೆ ಕೆರೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ನೀರನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡುತ್ತಲಿದೆ. ಈಗಾಗಲೇ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿರುವ ಕೆರೆಗಳ ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರ ಕೈಕೊಂಡು ಅವುಗಳಿಗೆ ಹೊಸ ಜೀವ ನೀಡುತ್ತಲಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಕೆಲಭಾಗದಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಕೊರತೆ, ನೀರಿನಮಟ್ಟ ಸುಧಾರಿಸುವಂತಾಗಿದೆ. ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೂ ರೈತರ ಆತ್ಮಹತ್ಯೆಯ ಪ್ರಕರಣಗಳು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ನಿಂತಿಲ್ಲ. ಅತಿಯಾದ ಭೌಗೋಲಿಕ ವಿಸ್ತಾರ ಮತ್ತು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ

ಹೆಚ್ಚಳದಿಂದ ಆಮೂಲಾಗ್ರ ಬದಲಾವಣೆ ಎಂದೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವಾದರೂ ನಡೆದಿರುವ ಪ್ರಯತ್ನಗಳನ್ನು ನಾವು ವಿಶೇಷ ಎಂದೇ ಪರಿಗಣಿಸಬೇಕು. 'ಒಮ್ಮೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಪುಣೆಯಲ್ಲಿ ದ್ರಾಕ್ಷಿಯ ವಿಚಾರ ಸಂಕಿರಣವೇರ್ಪಟ್ಟಿತ್ತು. ಪರಿಣಿತರು ಸಂಶೋಧನೆಗಳ ಕುರಿತು ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಾಹಿತಿ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಕಿಕ್ಕಿರಿದು ತುಂಬಿದ್ದ ರೈತರು ಆಸಕ್ತಿಯಿಂದ ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಚರ್ಚಾಸತ್ರಕ್ಕೆ ಕರ್ನಾಟಕದಿಂದಲೂ ರೈತರು ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಶ್ನಾವಳಿಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ರೈತ ಎದ್ದುನಿಂತು ಪ್ರಶ್ನೆ ಕೇಳುತ್ತಾನೆ. ಕೃಷಿವಿಜ್ಞಾನಿ ಕಕ್ಕಾವಿಕ್ಕಿಯಾಗುತ್ತಾನೆ. ಆ ತರಹದ ಮಾಹಿತಿ ಆತನ ಓದಿನಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ದೊರೆತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವನು ನಿರುತ್ತರನಾದುದನ್ನು ಕಂಡು ಪ್ರಶ್ನೆ ಕೇಳಿದ ರೈತ, 'ನೀವು ಓದಿ ಹೇಳುತ್ತೀರಿ, ಆದರೆ ನಾನು ಇಂದು ನನ್ನ ಹೊಲದಲ್ಲಿ ನನಗಾದ ಅನುಭವವನ್ನು ನಿಮಗೆ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದೇನೆ, ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದೇನೆ' ಎಂದನಂತೆ. ಅಂದರೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ರೈತರ ಜಾಗೃತಿ ಎಷ್ಟು ಎಂದರೆ ಕೆಲಸಲ ನುರಿತ, ಕೃಷಿವಿಜ್ಞಾನಿಗಳೂ ನಿರುತ್ತರರಾಗುತ್ತಾರೆ! ರೈತನಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿಯ ಜಾಗೃತಿ ಇಂದು ಅತ್ಯವಶ್ಯಕವಾಗಿದೆ. ಕೃಷಿ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ರೈತರನ್ನು ಜಾಗೃತ ಮಾಡುವ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಅಣ್ಣಾ ಹಜಾರೆಯಂಥ ಅಪರೂಪದ ಸಮಾಜ ಸುಧಾರಕರು ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದು ಪ್ರಶಂಸನೀಯವಾಗಿದೆ. ರೈತರ ಹಿತವನ್ನು ಕಾಪಾಡುವ ಇಂಥ ಅನೇಕ ಸಮಾಜ ಸುಧಾರಕರು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಭೂಷಣರಾಗಿದ್ದಾರೆ. 'ಭಾರತದ ಭವಿಷ್ಯ ಅಣ್ಣಾ ಹಜಾರೆಯವರ ಕೈಯಲಿ ಅಡಗಿದೆ' ಎಂದು ಹಾ. ಮಾ. ನಾಯಕರು ಭವಿಷ್ಯ ನುಡಿದಿದ್ದು ಇಂದು ಸತ್ಯವೆನಿಸುತ್ತದೆ.

"ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮ ವಿಕಾಸದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ ತಳೆದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರಿಗೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಅಹಮ್ಮದನಗರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ರಾಳೇಗಣಸಿದ್ಧಿ ಇಂದು ಒಂದು ತೀರ್ಥಕ್ಷೇತ್ರವೆನಿಸಿದೆ. ಧ್ಯೇಯವಾದವೂ ನಿಸ್ವಾರ್ಥವೂ ಜನಪ್ರೇಮವೂ ಕಾರ್ಯಕೌಶಲವೂ ಸಮ್ಮಿಳಿತವಾದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಗ್ರಾಮಗಳನ್ನು ಸರ್ವಾಂಗೀಣ ಅಭ್ಯುದಯದ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ದೂರ ಒಯ್ಯಬಹುದು ಎನ್ನುವುದನ್ನು ರಾಳೇಗಣಸಿದ್ಧಿಯಷ್ಟು ಪ್ರಜ್ವಲವಾಗಿ ನಿದರ್ಶನ ಪಡಿಸುವ ಗ್ರಾಮ ಬಹುಶಃ ಅನ್ಯತ್ರ ದುರ್ಲಭ. ಕೆಲವೇ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಭಾರತದ ಇತರ ಸಾವಿರಾರು ಗ್ರಾಮಗಳಂತೆ ರಾಳೇಗಣಸಿದ್ಧಿಯೂ ಹೀನಸ್ಥಿತಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಒಂದು ಕಡೆ ಬಡತನ ತಾಂಡವವಾಡುತ್ತಿದ್ದರೆ ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆ ಕುಡಿತ ಮುಂತಾದ ಚಟಗಳೂ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಹರಡಿದ್ದವು. ಧಾನ್ಯವನ್ನೋ, ಬೇಳೆಕಾಳನ್ನೋ ಬೆಳೆಯಬೇಕಾದ ಹೊಲಗಳಲ್ಲಿ ಸಾರಾಯಿ ಭಟ್ಟಿಗಳು ವಿಜ್ರಂಭಿಸಿದವು. ಇಂಥ ನಿರುತ್ಸಾಹದಾಯಕ ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಆರಿಸಿಕೊಂಡು ಅಲ್ಲಿ ಸರ್ವಾಂಗೀಣ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಪವಾಡ ಮಾಡಿ ತೋರಿಸಿರುವವರು ಕಿಶನ್ ಬಾಬುರಾವ್ ಹಜಾರೆ. ಅಲ್ಲಿಯ ಜನ ಅವರನ್ನು ಕರೆಯುವುದು ಅಣ್ಣಾಸಾಹೇಬ ಎಂದು. ಈ ವಿಕಾಸದ ಕಥೆ ರೋಮಾಂಚಕಾರಿ".[೫]

ಭಾರತವು ಕೃಷಿಪ್ರಧಾನ ದೇಶವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಕೃಷಿಯಕ ಜಾಗೃತಿ ಮೂಡಿಸುವ ಇಂಥ ಸುಧಾರಕರು ಅವಶ್ಯ ನಮಗೆ ಬೇಕು. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರವು ಇಂಥ ಅನನ್ಯತೆ ಸಾಧಿಸುತ್ತಲೇ ಬಂದಿದೆ.

ಕೃಷಿ ಉತ್ಪನ್ನಗಳ ಹೆಗ್ಗಳಿಕೆಯಿಂದಷ್ಟೇ ರೈತರಿಗೆ ಲಾಭವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅವುಗಳ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೂ ನಿಲುಕುವಂತಿರಬೇಕು. ಗಡಿನಾಡಿನ ಬಹುಸಂಖ್ಯಾತ ರೈತರಿಗೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ

ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗಳು ಬಹಳ ಲಾಭದಾಯಕವಾಗಿವೆ. ಅವು ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಸಮೀಪವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಇನ್ನಷ್ಟು ಅನುಕೂಲವಾಗಿದೆ. ಕೊಲ್ಲಾಪುರದ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಬೆಲ್ಲಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲಿಯ ಬೆಲ್ಲ ನಿರ್ಯಾತವಾಗುತ್ತದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದಿಂದ ಈ ಬೆಲ್ಲ ಅಲ್ಲಿ ಪೂರೈಕೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಮಹಾಲಿಂಗಪುರವು ಬೆಲ್ಲದ ಗುಣಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಬೆಲ್ಲವಾದರೂ ಕೊಲ್ಲಾಪುರದ ಬೆಲ್ಲ ಎಂದೇ ಮುಂದೆ ಅದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಕೊಲ್ಲಾಪುರದ ಇನ್ನೊಂದು ಮಹತ್ವದ ಉದ್ಯೋಗವೆಂದರೆ ಚರ್ಮೋದ್ಯೋಗ. ಇದಕ್ಕೂ ಕರ್ನಾಟಕದ ಅಥಣಿ ತಾಲೂಕಿನ ಮಧಬಾವಿಯ ಕೊಡುಗೆ ಅನನ್ಯವಾಗಿದೆ. ಆದರೂ ಕೊಲ್ಲಾಪುರದ ಬೆಲ್ಲ, ಚರ್ಮವಸ್ತುಗಳು ಆ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯ ಅನನ್ಯ ವಸ್ತುಗಳಾಗಿವೆ. ಸಾಂಗಲಿಯ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಬಹಳ ದೊಡ್ಡದು ಮತ್ತು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅದು ಅರಿಷಿಣಕ್ಕಾಗಿ ಬಹು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿತ್ತು. ಇಂದಿಗೂ ಇದೆ. ಆದರೆ ಇಂದು ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿರುವ ಗೋವಿನಜೋಳಕ್ಕೆ ಪ್ರಮುಖವಾದ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಇದೇ ಆಗಿದೆ. ಕೃಷಿಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಬದಲಾಗುತ್ತಿರುವ ಬೆಳೆಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗಳ ಸರಕು ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ಬದಲಾವಣೆಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಇಂದು ಸಾಂಗಲಿಯ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯು ಒಣಹಣ್ಣುಗಳ (Dry Fruits) ಮಾರಾಟಕ್ಕಾಗಿ ತುಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ರೈತರಿಗೆ ಸಾಂಗಲಿಯ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯೊಂದಿರದಿದ್ದರೆ ಏನಾಗುತ್ತಿತ್ತೇನೋ. ಆದರೆ ಕರ್ನಾಟಕದಿಂದ ಬರುವ ಕೃಷಿ ಸರಕುಗಳು ಸಾಂಗಲಿಯ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗೆ ಬರದಿದ್ದರೆ ಅದು ಬಿಕೋ ಎನ್ನುವುದಂತೂ ಖಂಡಿತ. ಏನೇ ಇರಲಿ ಸಾಂಗಲಿ ಮತ್ತು ತಾಸಗಾಂವದ ದ್ರಾಕ್ಷಿಯ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗಳು ತೋಟಗಾರಿಕೆ ಬೆಳೆಗಳ ಉತ್ಪನ್ನಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲಕರವಾಗಿವೆ. ತಾಸಗಾಂವ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲು ಮತ್ತು ನಾಶಿಕದ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲೂ ಬೆಳೆಯುವ ದ್ರಾಕ್ಷಿಯ ಬೆಳೆಗೆ ಅಂತರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಲಭಿಸುತ್ತದೆ ಎಂದರೆ ಅದರ ಗುಣಮಟ್ಟ ಮತ್ತು ಅನನ್ಯತೆಯನ್ನು ನಾವು ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಇಂದು ಈ ಎರಡೂ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ದ್ರಾಕ್ಷಿ ವ್ಯವಹಾರ ಕೋಟಿಗಟ್ಟಲೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ದಿನನಿತ್ಯ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯ ಸ್ಥಿತಿ ಮತ್ತು ಹವಾಮಾನದ ವರದಿಯು ರೈತನಿಗೆ ತಲುಪುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಸರಕಾರ ಮಾಡುತ್ತಿರುತ್ತದೆ.

ಸಹಕಾರ ತತ್ವವನ್ನು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರವು ಬಹಳ ಸಮರ್ಥವಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಸಹಕಾರ ತತ್ವದನ್ವಯ ಅಲ್ಲಿ ಹಣಕಾಸಿನ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು, ನೀರಾವರಿ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು, ಕೃಷಿ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು, ದಿನಬಳಕೆಯ ವಸ್ತುಗಳ ಬಾಜಾರಗಳು ಹೀಗೆ ಹತ್ತು ಹಲವು ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಸುಲಭದಲ್ಲಿ ಬದುಕಿನ ಅನಿವಾರ್ಯತೆಗಳನ್ನು ನೀಗಿಸಲು ಸಹಾಯಕವಾಗುವುದನ್ನು ನಾವು ಅಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಇಂದು ಯಾವುದೇ ಬ್ಯಾಂಕು ಸುಲಭವಾಗಿ ಸಾಲ ನೀಡುತ್ತದೆ. ಹಣಕಾಸಿನ ತೊಂದರೆ ಬಹಳಷ್ಟು ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ೫೦ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಈ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಸುಲಭವಾಗಿ ಸಾಲ ಸಿಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಹಣವಿಲ್ಲದೆ ಪ್ರಗತಿ ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಹಣಕಾಸಿನ ಅಗತ್ಯಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸಲು ಅನೇಕ ಸಂಘ-ಸಂಸ್ಥೆ, ಸೊಸಾಯಿಟಿಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡವು. ಮನುಷ್ಯರ ಅಗತ್ಯವಾದ ಹಣಕಾಸಿನ ತೊಂದರೆಗಳನ್ನು ನೀಗಿಸಿದವು. ಈ ಎಲ್ಲ ಸಹಕಾರ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ದೇಶ ಏನಾಗಿತ್ತೆಂದರೆ- 'ಕಡಿಮೆ ಲಾಭ, ಹೆಚ್ಚಿನ ಸೇವೆ' ಇದರ ಲಾಭ ಜನತೆಗೆ ಸಾಕಷ್ಟಾಯಿತು. ಗಡಿಕರ್ನಾಟಕ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಈ ಅನನ್ಯತೆಯನ್ನು ಎತ್ತಿಕೊಂಡಿತು. ಸಹಕಾರ ತತ್ವ ಹೇಗೆ ಲಾಭದಾಯಕ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಒಂದು

ಉದಾಹರಣೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅಥಣಿ ತಾಲೂಕಿನ ಶಿರಗುಪ್ಪಿ ಗ್ರಾಮವು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಆದರ್ಶ ಗ್ರಾಮವೆಂದು ಹೆಸರು ಪಡೆದಿದೆ. ೧೯೭೦ರ ಸುಮಾರಿಗೆ ಈ ಗ್ರಾಮಕ್ಕೆ ಯಾರೂ ಹೆಣ್ಣು ಕೊಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಈ ಗ್ರಾಮವು ಕುಡಿಯುವ ನೀರಿನ ಕೊರತೆಯನ್ನು ತುಂಬ ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಇಡೀ ಊರಿಗೆ ಕುಡಿಯುವ ನೀರಿನ ಒಂದೇ ಒಂದು ಸೇದಿ ಬಾವಿ ಇತ್ತು. ಅದೂ ಸರಕಾರದ್ದಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಖಾಸಗಿಯವರದ್ದಾಗಿತ್ತು. ಇಡೀ ದಿನ ಹೆಣ್ಣು-ಗಂಡು ಕೂಡಿ ನೀರು ಸಂಗ್ರಹಿಸುವದರಲ್ಲಿಯೇ ಸಮಯ ವ್ಯಯವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. 'ಹಗಲು ಹೊಲದಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ, ರಾತ್ರಿ ನೀರಿಗಾಗಿ ಪರದಾಟ' ಇದು ಸಾಮಾನ್ಯ ಚಿತ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಸಹಕಾರಿ ತತ್ವದ ಮೇಲೆ 'ಯಾತನೀರಾವರಿ ಸಂಘ'ಗಳು ಆರಂಭಗೊಂಡಿದ್ದವು. ಅನೇಕ ಖಾಸಗಿ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳು ಇದಕ್ಕೆ ಸಾಲವನ್ನು ನೀಡುತ್ತಿದ್ದವು. ಆದರೆ ಅವರು ಸಾಲ ಕೊಡುವಾಗ ಲ್ಯಾಂಡ್ ಮಾರ್ಟಗೇಜ್ (ಭೂಮಿ ಒತ್ತೆ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು) ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ೧೯೮೦ರಲ್ಲಿ ಶಿರಗುಪ್ಪಿಯಲ್ಲಿ ಸಹಕಾರ ತತ್ವದ ಮೇಲೆ ಇಂಥ ಯಾತನೀರಾವರಿ ಸಂಘ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿತು. ಈಗ ಅಲ್ಲಿ ೫೫ ಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಯಾತನೀರಾವರಿ ಸಂಘಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಿಗೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಸಾಂಗಲಿಯ ಡಿ.ಸಿ.ಸಿ. ಬ್ಯಾಂಕ್ ಮತ್ತು ಕೊಲ್ಹಾಪುರದ ರತ್ನಾಕರ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳು ಆರ್ಥಿಕ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿದ್ದು ಇನ್ನೊಂದು ವಿಶೇಷ. ಸುಮಾರು ೧೫-೨೦ ಕಿಲೋಮೀಟರಗಳ ವರೆಗೆ ಪೈಪಲಾಯಿನ ಹಾಕಿ ೧೦ ರಿಂದ ೫೦ ಲಕ್ಷದವರೆಗೂ ಹಣ ಖರ್ಚುಮಾಡಿ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಕೈಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಇಂದು ಶಿರಗುಪ್ಪಿಯು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನೀರಾವರಿ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದೆ. ಸರಕಾರದ ಒಂದು ರೂಪಾಯಿ ಅನುದಾನವಿಲ್ಲದೆ ಈ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಇಂದಿಗೂ 'ಸಹಕಾರಿ' ತತ್ವದ ಮೇಲೆ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತ ನಡೆದಿವೆ. ಇಂದು ಶಿರಗುಪ್ಪಿಯು ನಿಜವಾಗಿ ಸಿರಿಗುಂಪಿಯಾಗಿದೆ, ಸಧನವಾಗಿದೆ. ಸುತ್ತಲಿನ ಗ್ರಾಮಗಳಿಗೆ ಮಾದರಿಯಾಗಿದೆ. ಗ್ರಾಮ ಪಂಚಾಯಿತಿಗಳ ಸಭೆ-ಸಮಾರಂಭಗಳ ನೇರಪ್ರಸಾರವನ್ನು ನಾವು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡೇ ನೋಡಬಹುದು. ಕರ್ನಾಟಕ ಸರಕಾರದ ಸುವರ್ಣಗ್ರಾಮ ಪ್ರಶಸ್ತಿ, ರಾಷ್ಟ್ರಮಟ್ಟದ ಪ್ರಶಸ್ತಿ, ಅಮೇರಿಕೆಯ ಗೂಗಲ್ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಈ ಗ್ರಾಮಕ್ಕೆ ಲಭಿಸಿವೆ. ಸಹಕಾರಿ ಸತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥವಾಗಿ ದುಡಿಸಿಕೊಂಡರೆ ನಾವು ಎಂಥ ಸಾಧನೆಯನ್ನೂ ಸಾಧಿಸಬಲ್ಲೆವು ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಇದಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೆ ಉದಾಹರಣೆ ಏನು ಬೇಕು? ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಹಾಲಿನ ಡೇರಿಗಳು, ಗೊಬ್ಬರದ ಅಂಗಡಿಗಳು, ದಿನಬಳಕೆಯ ವಸ್ತುಗಳು, ಜನತಾ ಬಜಾರ, ಸೋಸಾಯಿಟಿಗಳು, ಕಬ್ಬಿನ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು, ಮಿಲ್ಲುಗಳು, ಪೆಟ್ರೋಲ್ ಬಂಕ್‌ಗಳು ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳು ಸಹಕಾರ ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡು ರಾಜ್ಯದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಸಹಾಯಕಾರಿಯಾಗಿವೆ. 'ಅನೇಕತೆಯಲ್ಲಿ ಏಕತೆ' ಸಹಕಾರ ತತ್ವದ ಮೂಲ ತತ್ವವಾಗಿದೆ. ಕಾಲ ಗತಿಸುತ್ತ ಹೋದಂತೆ ಬದುಕಿನ ರೀತಿ-ನೀತಿ, ಮೌಲ್ಯಗಳೂ ಬದಲಾಗುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಪರಸ್ಪರ ಸಹಕಾರವು ಎಂದೆಂದಿಗೂ ನೆಮ್ಮದಿಯನ್ನೇ ನೀಡುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇಂದು ಈ ಸಹಕಾರಿ ತತ್ವವನ್ನು ಎಲ್ಲರೂ ದುಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವರು. ವಾಣಿಜ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಮುಂಬಯಿ ಇಂದು ತನ್ನದೇ ಆದ ಅನನ್ಯತೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದೆ. ಅದು ವ್ಯಾಪಾರ ವಹಿವಾಟಿನ ಭಾರತದ ಹೃದಯವಾಗಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಕರ್ನಾಟಕದ ಬೆಂಗಳೂರು ಐ.ಟಿ. ಕ್ಷೇತ್ರ (ತಾಂತ್ರಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರ)ದಲ್ಲಿ ತನ್ನದೇ ಆದ ಅನನ್ಯತೆಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದೆ. ಈ ರೀತಿಯ 'ಅನನ್ಯತೆ'ಗಳು ಭಾರತದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಸಂಕೇತಗಳಾಗಿವೆ.

೭.೫ ಸಮಾರೋಪ

ಹೀಗೆ ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ರಾಜಕೀಯ, ಸಾಮಾಜಿಕ, ವ್ಯವಹಾರಿಕ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಅನನ್ಯತೆ ಸಾಧಿಸಿವೆ. ನಾವೆಷ್ಟೇ ಒಂದಾಗಿ ಕಂಡರೂ ನಮ್ಮ ಬದುಕು ಅನನ್ಯತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ. ಮನುಷ್ಯನ ಸ್ವಭಾವ, ಪರಿಸರ, ಅಗತ್ಯತೆಗಳು, ಸಂಸ್ಕಾರಗಳು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರ ಅನನ್ಯತೆಗೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಪರಸ್ಪರ ಅನನ್ಯತೆಗಳನ್ನು ನಾವು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡು ಬದುಕುವುದೇ ನಮ್ಮ ನಿಜವಾದ ಅನನ್ಯತೆಯಾಗಿದೆ. ಕಾಲಗತಿಸಿದಂತೆ ನಮ್ಮ ಅನನ್ಯತೆಗಳೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತವೆ.

ಅಡಿಟಿಪ್ಪಣಿಗಳು

೧) ಸಂ. ಅ.ರಾ. ತೋರೋ : 'ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ-ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅನುಬಂಧ'
ಪು : ೬೨, ೬೩ ಮತ್ತು ೬೪

೨) ಎಚ್. ತಿಪ್ಪೇರುದ್ರಸ್ವಾಮಿ : 'ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಸಮೀಕ್ಷೆ'
ಪು : ೩೭೯

೩) ಅದೇ : ಅದೇ ಪು : ೪೨೦

೪) ಸೂರ್ಯನಾಥ ಕಾಮತ್ : ವಿಜಯಕರ್ನಾಟಕ, ೧೮-೧೦-೨೦೧೧
ಪು - ೮
ಲೇಖನ : ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತಾ ನಿವಾರಣೆಗೆ ಹಿಂದಿನ ಯತ್ನಗಳು.

೫) ಪ್ರಕಾಶ ಗಿರಿಮಲ್ಲನವರ : ಜನಲೋಕಪಾಲಕ - ಅಣ್ಣಾ ಹಜಾರೆ
ಪು : ೨೮

ಅಧ್ಯಾಯ - ೮

ಉಪಸಂಹಾರ

ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ನೆಲೆ-ಬೆಲೆ, ಮರ್ಮ, ಪ್ರಭಾವ, ಅನುಬಂಧ, ಸಮನ್ವಯ, ಅನನ್ಯತೆಗಳನ್ನು ಭಾಷೆ, ರಾಜಕೀಯ, ಧರ್ಮ, ಸಾಹಿತ್ಯ, ಸಾಮಾಜಿಕ ವ್ಯವಹಾರಿಕ ಮುಂತಾದ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ತತ್ವಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಚರ್ಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಪ್ರಮುಖ ವಿಚಾರವಂತರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಎದುರಿಗಿ-ಟ್ಟುಕೊಂಡು ಅವಲೋಕನ ಮಾಡುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಇದಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗಿನ ಯಾವುದೇ ಅಧ್ಯಯನವು ಪರಿಪೂರ್ಣಗೊಂಡಿಲ್ಲ. ಒಬ್ಬರ ನೋವಿನಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ಸಂತಸ ಅಡಗಿರುವಂತೆ, ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ ಇನ್ನೊಂದಕ್ಕೆ ನಾಂದಿ ಹಾಡುತ್ತದೆ. Plato, 'Everything is an imitation of imitation'. ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಎಲ್ಲವೂ ಅನುಕರಣೆಯ ಅನುಕರಣೆಯಾಗಿದೆ. ಅನುಕರಣೆಗಳು ಅನುಕರಣೆಗೊಳ್ಳುತ್ತ ಹೊಸದೊಂದು ಸಂಗತಿ ಅನುಕರಣೆಗಾಗಿ ಸಿದ್ಧಗೊಳ್ಳುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ವೈಚಾರಿಕತೆ ಹದವಾಗುತ್ತ ಹೋದಂತೆ ಪದ-ಪದಾರ್ಥಗಳು ಬದಲಾಗುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ನಾವಿಂದು ವೈಜ್ಞಾನಿಕೋತ್ತರ ತಾಂತ್ರಿಕ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಬದುಕುತ್ತಿರುವದರಿಂದ ಪ್ರಾಚೀನ ತಿಳವಳಿಕೆಗಳು ಇಂದು ಹೊಸ ವೈಧಾನಿಕತೆಯ ಕ್ರಿಯೆಗೆ ಒಳಗಾಗುತ್ತ ಹೊಸ ರೂಪ ತಾಳತೊಡಗಿವೆ. "ವಿಚಾರವಾದ ಅಧಿಕಾರ ಕ್ಷೇತ್ರ, ವ್ಯವಹಾರಿಕ ಪ್ರಪಂಚ, ತಾತ್ವಿಕ ಪ್ರಪಂಚ, ಸತ್ಯ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಪ್ರಪಂಚ, ಹಿತಾಹಿತ ನಿರ್ಣಯದ ಪ್ರಪಂಚ, ಕಾರ್ಯಾಕಾರ್ಯ ವ್ಯವಸ್ಥಿತತೆಯ ಪ್ರಪಂಚವೇ ಹೊರತು ಶುದ್ಧ ರಸ ಪ್ರಪಂಚವಲ್ಲ. ಮಾನವೀಯತೆ ಎಂದರೆ ಪ್ರವೃತ್ತಿ, ಪ್ರೇರಣೆ ಮತ್ತು ಭಾವನೆಗಳ ತೀವ್ರ ತುಡಿತಕ್ಕೆ ಬೌದ್ಧಿಕ ಕಡಿವಾಣ ಹಾಕುವುದೇ ಆಗಿದೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುತ್ತಲೇ ಜೀವನದ ಭಾವಾವೇಶವನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಿ ವಿಮರ್ಶೆ ವಿವೇಕಗಳಂಥ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಈ ಭಾವನೆ, ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳ ಪ್ರಾಬಲ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಸಾಧಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ತಾಳಿಕೆ-ಬಾಳಿಕೆ, ಪ್ರಯತ್ನ-ಪ್ರಯಾಸದಲ್ಲಿ ವೈಚಾರಿಕತೆಯ ಉಗಮ, ವಿಮರ್ಶೆಯ ಆರಂಭ, ವಿವೇಕದ ಉದಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಮತ್ತು ಬುದ್ಧಿಗಳ ಸಂಬಂಧ ಅವಿನಾಭಾವಿ ಸ್ವರೂಪದ್ದು. ಪ್ರವೃತ್ತಿಯು ತನ್ನ ವಿಷಯ ಮತ್ತು ವಿವರಗಳಿಂದ ಬುದ್ಧಿಗೆ ಕಾರ್ಯಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಒದಗಿಸಿಕೊಡುತ್ತದೆ. ವಿವರಣೆ-ಪ್ರೇರಣೆಗಳ ತಿಕ್ಕಾಟದಲ್ಲಿ ಒಂದನ್ನು ಗೊತ್ತುಪಡಿಸುವಂಥ ಆಯ್ಕೆಯ ಕಾರ್ಯ ಬುದ್ಧಿಯದಾಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಪಡೆಯಲೇ ಬೇಕಾದ ಅನಿವಾರ್ಯತೆ ಇಂದು ಒದಗಿ ಬಂದಿದೆ. ವೈಜ್ಞಾನಿಕತೆಯಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಸೂಕ್ಷ್ಮಗೊಂಡ ಆಲೋಚನೆ, ತರ್ಕ ಮತ್ತು ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಗಳಂಥ ಅಂಶಗಳಿಂದ ಮನುಷ್ಯ-ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಅಗತ್ಯ ತೀಡಬೇಕಾಗಿದೆ. ವೀಕ್ಷಣೆ, ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಯೋಗಗಳ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಾದ ವೈಜ್ಞಾನಿಕತೆಯು ವೈಚಾರಿಕತೆಯೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿ ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ತನ್ನೆಲ್ಲ ಅರಿವಿನ, ಅನುಭವದ

ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಈ ಬಗ್ಗೆ ಕಾಯ್ಕಿಣಿಯವರು ಹೇಳಿರುವ ಕೆಲ ಮಾತುಗಳಿಂತಿವೆ: "ನಮಗಿಂದು ಮೊದಲನೆಯದಾಗಿ ಮತ್ತು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಬೇಕಾಗಿರುವುದು ವಿಚಾರಕ್ರಾಂತಿ, ಜಗತ್ತಿನ ಇತಿಹಾಸವೇ ಇದಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿ. ಹಟವಾದ, ಮಠವಾದ, ಮತವಾದಗಳೇ ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಕಕ್ಷಿ. ಯಾವ ಕ್ರಾಂತಿಯೂ ಕೇವಲ ಹೆಗಲಿಗೇರಿಸಿದ ತುಫಾಕಿಯಿಂದ ಮೊದಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ; ಮುಗಿಯುವುದೂ ಇಲ್ಲ. ತುಫಾಕಿಗಿಂತ ಅದನ್ನೆತ್ತಿ ಹಾರಿಸುವ ಕೈ, ಆ ಕೈಯನ್ನು ಎತ್ತುವಂತೆ ಮಾಡುವ ಕೆಚ್ಚು, ತಳಹದಿ, ವಿಚಾರ ಪ್ರಣಾಲಿ (ಐಡಿಯಾಲಾಜಿ) ಇವುಗಳೇ ಒಟ್ಟು ನಿರ್ಣಾಯಕಾಂಶಗಳು. ಯಾವ ಕ್ರಾಂತಿಗೂ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ವಿಚಾರಕ್ರಾತಿ ಅವಶ್ಯ. ಅದಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಬೌದ್ಧಿಕ ಅಸಂತೋಷ, ವಿಚಿಕಿತ್ಸೆ ಅಗತ್ಯ. ಶ್ರದ್ಧೆಗಿಂತ ಸಂದೇಹವೇ ಮನುಷ್ಯನ ಮನಸ್ಸಿನ ಮೂಲಧರ್ಮ. ಸಂದೇಹ ನಿವಾರಣೆಯಾಗದ ಹೊರತು ಕ್ಷೇಮವಿಲ್ಲ, ನೇಮವಿಲ್ಲ ಮತ್ತು ಸಂದೇಹವನ್ನು ಹತ್ತಿಕ್ಕುವುದು ಕೊನೆಗೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ". ಕೊಪರ್ನಿಕಸ್ ಭೂಮಂಡಲದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಮತಧರ್ಮದ ನಂಬಿಕೆಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಮಂಡಿಸಿದಾಗ ಪೋಪ್‌ಗಳು ಅವನನ್ನು ಅಂಧಃಶ್ರದ್ಧೆಯವನೆಂದು ಖಂಡಿಸಿ ಅವನ ವಾದವನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸಿ ಅವನನ್ನು ಕೊಂದುಹಾಕಿದರು. ಆದರೆ ಅವನ ಸಂದೇಹ ಮತ್ತು ಶ್ರದ್ಧೆ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಮುಗಿದು ಹೋಗದೆ ಗೆಲಿಲಿಯೋನ ಮೂಲಕ ಪುನಃ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಮತಧರ್ಮ ತನ್ನ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನೇ ಕಳೆದುಕೊಂಡ ಇತಿಹಾಸ ಸತ್ಯವೇ ಇದಕ್ಕೆ ನಿದರ್ಶನವಾಗಿದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಸತ್ಯ ಸಂಗತಿಯ ಅನ್ವೇಷಣೆ ಎಂಬುದು ನಿರಂತರ ವಿಕಾಸ ಪ್ರಕೃತ್ತಿಯುಳ್ಳದ್ದೇ ಆಗಿದೆ. ಆತ್ಮ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಪ್ರರೂಪಿಸುವ ವೈಚಾರಿಕತೆಯು ಈ ಎಲ್ಲಾ ಮೂಲಾಂಶಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ವಿಚಾರ ಚಿಂತನೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಕ್ಲೈವಬೆಲ್ ತನ್ನ 'ಉತುಟುದಚಿ–ಣುಂಟಿ' ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಅಂಶಗಳು ಇಂತಿವೆ :

೧) ನಾವು ನಂಬಿಕೊಂಡಿರುವುದೆಲ್ಲ ನಿಜವಿರಲೇ ಬೇಕೆಂದಿಲ್ಲ.

೨) ನಾವು ಮೆಚ್ಚಿಕೊಂಡಿರುವುದೆಲ್ಲವೂ ಒಳಿತಾಗಿರಲೇಬೇಕೆಂದಿಲ್ಲ.

೩) ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೂ ಕೊನೆಯ ಉತ್ತರ ಸಿಕ್ಕಿದೆಯೆಂದಿಲ್ಲ.

ಈ ಮೂರು ಅಂಶಗಳು ವೈಚಾರಿಕತೆಯ ಜೀವಾಳ ಅಥವಾ ಜೀವದ್ಯೋತಕಗಳಾಗಿವೆ. ಚೀನಿ ಗಾದೆಯೊಂದು ಹೇಳುವಂತೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪ್ರಶ್ನೆಗೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮೂರು ಬದಿಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಅವು ೧) ನನ್ನ ಬದಿ ೨) ನಿನ್ನ ಬದಿ ೩) ನಿಜವಾದ ಬದಿ. ವೈಚಾರಿಕತೆಯು ಈ ಎಲ್ಲಾ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಬದಿಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಂತೆಯೇ ನಿಜವಾದ ಬದಿಯನ್ನು ಕಾಣುವುದಾಗಿದೆ".[೧]

ಕರ್ನಾಟಕ–ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ನನ್ನ ಬದಿ, ನಿನ್ನ ಬದಿಯೇ ಆಗಿದೆ. ನಿಜವಾದ ಬದಿಯನ್ನು ಕಾಣುವುದು ದುಸ್ತರವಾಗಿದೆ. ಸಂಶೋಧನೆಯು ನಾವು ನಂಬಿಕೊಂಡ ಮತ್ತು ಮೆಚ್ಚಿಕೊಂಡ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಕ್ರಮಿಸಿದರೆ ಎಲ್ಲರ ಅಪೇಕ್ಷೆಗೊಂಡ ಗುರಿಯನ್ನು ಅದು ತಲುಪಲಾರದು. ನಿರ್ವಿಕಾರ, ನಿರ್ವಾಜ್ಯ, ನಿರ್ಲಿಪ್ತ ವಿಚಾರಗಳ ಮೂಲಕ ಸಂಶೋಧನೆ ನಡೆದರೆ ಪೂರ್ವಾಗ್ರಹ ಕಲ್ಪನೆಗಳನ್ನು ಸರಿಸಿ ನಿಜವಾದ ಸಂಶೋಧನೆ ದರ್ಶನ ನೀಡುತ್ತದೆ. ಸಂಶೋಧನೆಯು ವಾಸ್ತವಿಕ ವಾದವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಉದ್ವೇಗದಿಂದ ದೂರವಿರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಉದ್ವೇಗ,

ಶ್ರದ್ಧೆ, ನಂಬಿಕೆಗಳಿಂದ ಯಾವ ಮನುಷ್ಯನೂ ಎಂದೂ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ದೂರವಾಗುವದಿಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಅಷ್ಟೇ ಸತ್ಯವಾಗಿದೆ. ಉದ್ದೇಶಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಅಪರಿಚಿತನಾಗಬಯಸುವವರೊಂದಿಗೆ ಸ್ನೇಹ ಸಂಬಂಧ ಬೆಳೆಸುವುದು ಬಹಳ ಕಠಿಣವಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಾಚೀನ ಕರ್ನಾಟಕ–ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ರಾಜಕೀಯ ಇತಿಹಾಸವು ಬಹಳ ಸಂಕೀರ್ಣವಾಗಿದೆ. ಹೊಸ ವೈಚಾರಿಕತೆಯನ್ನು ಹೊತ್ತು ಹಳೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೊಕ್ಕರೆ ಇತಿಹಾಸದ ನಿಜದರ್ಶನ ಎಂದೂ ಆಗಲಾರದು. ಕೂಡಿ ಬದುಕುವಾಗಿನ ಮತ್ತು ಬೇರೆಯಾಗಿ ಬದುಕುವಾಗಿನ ವಿಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ಎಂದೂ ಹೊಂದಾಣಿಕೆಯಾಗುವದಿಲ್ಲ. ಇಂದು ಕರ್ನಾಟಕ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಎಷ್ಟು ಪ್ರತ್ಯೇಕಗೊಂಡಿವೆಯೆಂದರೆ ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಒಬ್ಬರೊಬ್ಬರ ಪ್ರಾಚೀನ ಅನುಬಂಧದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿಯೇ ಇಲ್ಲವಾಗಿದೆ. ನಾವು ಸ್ಥಾನಾಂತರಗೊಂಡು ದೂರವಾಗುತ್ತ ಹೋದಂತೆ ನಮ್ಮ ಸಂಬಂಧಗಳೂ ದೂರಾಗುತ್ತ ಹೋಗಿ ನಾವು ಪರಕೀಯರಾಗುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತ ಹೋಗುವುದು ತೀರ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿದೆ. ನಾವು ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೂಡಿ ಬದುಕಿದವರು ಎಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಪರಸ್ಪರ ಮೂಗು ಮುರಿಯುವ ಸಂದರ್ಭಗಳು ಇಂದು ಬಂದೊದಗಿವೆ. ದಾಯಾದಿ ಕಲಹಗಳು ಇಂದು ನ್ಯಾಯದ ಕಟಕಟೆಯನ್ನು ಏರಿವೆ. ಅನೇಕ ರಾಜಮನೆತನಗಳು ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ–ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರವನ್ನು ಕೂಡಿಯೇ ಆಳಿವೆ. ಸೀಮೆಗಳೇ ನಿರ್ಧಾರವಾಗಿರದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಹೆಸರುಗಳೇ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿರದ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಇಂದಿನದಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಸಿದರೆ ಎಲ್ಲವೂ ಕಲಸೋಗರವಾಗುತ್ತದೆ. ಎಷ್ಟು ಕುಟ್ಟಿದರೂ ಕಾಳು ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ತವಡನ್ನು ಕುಟ್ಟಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಒಮ್ಮೆ ನಾವು ಒಂದಕ್ಕೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡರೆ ಅದರಿಂದ ಬಿಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಮಹಾಕಠಿಣವಾಗುತ್ತದೆ. ನಾವು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಇತಿಹಾಸ ಬರೆಯಲು ಕಲಿತದ್ದು ಬ್ರಿಟಿಷರಿಂದ. ವಿಷಯಗಳ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಸಂಗ್ರಹಣೆಗೆ ನಾವು ತೊಡಗಿದ್ದು ಅವರಿಂದಲೇ. ತಪ್ಪಿದ್ದೆಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ, ಮುಂದೆ ನಾವು ಅಧ್ಯಯನದ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅವರನ್ನೇ ಅನುಕರಿಸುತ್ತ ಹೋದುದು. ಅವರು ತಮ್ಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿ–ಇತಿಹಾಸಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿ ಅನುಷ್ಠಾನಗೊಳಿಸಿದ ತತ್ವಗಳನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸಿ ನಾವು ನಮ್ಮ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ರಚಿಸಲು ಬಳಸಿಕೊಂಡುದು. ನಾವು ನಮ್ಮ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ರಚಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದರೆ ನಮ್ಮ ಶಾಸ್ತ್ರಪರಂಪರೆ, ಧರ್ಮಪರಂಪರೆ, ಜನಾಂಗಿಕ ಪರಂಪರೆ, ರಾಜಕೀಯ ಪರಂಪರೆ, ಸಾಮಾಜಿಕ–ವ್ಯವಹಾರಿಕ ಪರಂಪರೆಗಳನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಅವಲೋಕಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. "ಪ್ರಾಚೀನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಆಳವಾದ ಅಭ್ಯಾಸವಿಲ್ಲದೆ ಈ ಗಂಟುಗಳು ಬಿಚ್ಚುವುದಿಲ್ಲ. 'To understand the present age, therefore, it is necessary to go back to a considerably early time'. ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ತತ್ವಜ್ಞ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತಿಯಾಗಿದ್ದ ಬರ್ಟ್ರಂಡ್ ರಸೆಲ್‌ನ ಈ ಹೇಳಿಕೆ ಸಂಪೂರ್ಣ ಸತ್ಯವಾಗಿದೆ. ಭಾಷೆ, ವೇಷ, ನಡವಳಿಕೆಗಳು, ದೇವತೆಗಳು ಇವೆಲ್ಲ ಮನುಷ್ಯನ ಅವ್ಯಕ್ತ ಮನಸ್ಸಿನ ವ್ಯಕ್ತ ಪ್ರತೀಕಗಳಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳ ತಿಳುವಳಿಕೆಯಾಗಬೇಕಾದರೆ ಪ್ರಾಚೀನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ತಟಸ್ಥ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡುವುದು ಅವಶ್ಯವಾಗಿದೆ".[೨]

ನಮ್ಮ ಆಸ್ಥಾನ ಇತಿಹಾಸ ಪ್ರಶಂಶಾತ್ಮಕವಾದುದರಿಂದ ಮತ್ತು ನಾವು ನಮ್ಮ ರಾಜರನ್ನು

ದೈವತ್ವಕ್ಕೇರಿಸಿದ್ದರಿಂದ ವಾಸ್ತವಿಕ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಬದಿಗಿಟ್ಟೆವು. ಮತ್ತ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪ್ರಿಯತೆಯನ್ನು ನಾವು ಹೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ 'ಘರಾನೆ' ಬದುಕನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸತೊಡಗಿದೆವು. ಹೊಂದಾಣಿಕೆ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ನಾವು ದೂರ ಸರಿಸಿದೆವು. ಇಂಥ 'Superior Complexity' ಯಿಂದಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಸತ್ಯ ಇತಿಹಾಸದ ದರ್ಶನವಾಗುತ್ತಿಲ್ಲ. ಈ ಭ್ರಮೆಯಿಂದ ಹೊರಬಂದಾಗಲೇ ನಮಗೆ ಸತ್ಯದ ದರ್ಶನವಾಗುವುದು. ನಾವು ಇವತ್ತಿನವರೆಗೂ ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ರಾಜಕೀಯ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಈ ಭ್ರಮೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಪಠಿಸುತ್ತಿರುತ್ತೇವೆ. ತಟಸ್ಥ ಭೂಮಿಕೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿ ಸರಿಯಾದ 'ಸರ್ವೆ' ಮಾಡಿಕೊಂಡರೆ ನಮ್ಮ ನಮ್ಮ ಸೀಮೆಗಳು, ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಸ್ಪಷ್ಟ ಚಿತ್ರಣವನ್ನು ನಾವು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ ಎಂಬುದರಲ್ಲಿ ಎರಡು ಮಾತಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಮಾಡದಿದ್ದರೆ ಭ್ರಮೆಗಳ ಇತಿಹಾಸ ಪುನರಾವೃತ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಸ್ಥಿರತೆ ಮುಂದೆಯೂ ಬಹುಕಾಲ ಮುಂದುವರೆಯುತ್ತದೆ. ಈ ಎರಡೂ ರಾಜ್ಯಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ನಾವು ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಮೂಲ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡೇ ಬರೆಯುತ್ತಲಿದ್ದೇವೆ.

ನಮಗೆ ಕಾಡುವ ಮೊದಲನೆ ಪ್ರಶ್ನೆ ಎಂದರೆ 'ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ'ದ ಮೂಲ ಕಲ್ಪನೆ, 'ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ' ಪದದ ಉಲ್ಲೇಖವನ್ನು ೪ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದಲೂ ಮಾಡುತ್ತ ಬರಲಾಗಿದೆ. (ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದ ಸಾಗರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಐರಣ ಎಂಬ ಊರಿನ ಸ್ಥಂಭ ಲೇಖದಲ್ಲಿ ಸತ್ಯನಾಗ ಎಂಬ ರಕ್ಷಕ ಪ್ರಮುಖನನ್ನು 'ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ' ಎಂದು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲಾಗಿದೆ) ವರಾಹಮಿಹಿರ, ದಂಡಿ, ಐಹೊಳೆ ಶಾಸನ, ವಿದೇಶಿ ಬರಹಗಾರರ ಉಲ್ಲೇಖಗಳು 'ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ' ಪದವನ್ನು ಬಳಸಿದರೂ ಅದರ ಸ್ಪಷ್ಟ ರೂಪವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿಲ್ಲ. ಐಹೊಳೆ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೬೩೪) ಉಲ್ಲೇಖಿತವಾಗಿರುವ 'ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರತ್ರಯಾಣಾಂ'ದ ಬಗ್ಗೆ ಇತಿಹಾಸಕಾರ ರಾಜವಾಡೆಯವರು "ಮೂರು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಕಗಳು ಈ ರೀತಿಯಾಗಿರಬೇಕು; ಸಧ್ಯ ಯಾವುದಕ್ಕೆ ವರ್ಹಾಡ ಎನ್ನುತ್ತಾರೋ ಆ ವಹರಟ. ಈ ವಹರಟ ದೇಶವು ಉತ್ತರ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿತ್ತು. ಸದ್ಯ ಯಾವುದಕ್ಕೆ ಕರ್ಹಾಡ ಎನ್ನುತ್ತಾರೋ ಆ ಕಹರಟ್ಟ. ಈ ಕಹರಟ್ಟ ದೇಶವು ದಕ್ಷಿಣ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿತ್ತು. ಈ ಉತ್ತರ-ದಕ್ಷಿಣಗಳಲ್ಲಿಯ ರಟ್ಟರ ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶವು ಮಹರಟ್ಟ. ನಾಶಿಕದಿಂದ ವಾಯೀ ವರೆಗಿನ ಪ್ರದೇಶವು ಮಹರಟ್ಟ. ಖಾನದೇಶದಿಂದ (ಕನ್ಹದೇಶದಿಂದ) ಉಮರಾವತಿ ವರೆಗಿನ ಪ್ರದೇಶವು ವಹರಟ್ಟ, ವಾಯೀಯಿಂದ ಕೊಲ್ಹಾಪುರದವರೆಗಿನ ದೇಶವು ಕಹರಟ್ಟವು. ವಹರಟ್ಟ ದೇಶವೆಂದರೆ ಉತ್ತರ ದಿಕ್ಕಿನ ರಟ್ಟರ ದೇಶವು. ಕಹರಟ್ಟ ದೇಶವೆಂದರೆ ದಕ್ಷಿಣದ ರಟ್ಟರ ದೇಶ ಮತ್ತು ಮಹರಟ್ಟವೆಂದರೆ ಈ ಎರಡೂ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಮಧ್ಯದ ರಟ್ಟರ ದೇಶ. ಈ ಮೂರೂ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ರಟ್ಟರು ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದರು".[೩]

ಈ ಮೂರು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ರಟ್ಟರು ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದರು ಮತ್ತು ಆ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಮೂರು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಂದ ಕರೆಯಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದವು ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ವಿ.ಕಾ. ರಾಜವಾಡೆಯವರು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ 'ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ' ಎಂಬ ನಿಜನಾಮ ಅಲ್ಲಿ ದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಬಂದಿಲ್ಲ. ಅದೂ ಅಲ್ಲದೆ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಎಲ್ಲ ಪ್ರದೇಶಗಳು ವಿದರ್ಭ, ಮೂಲಕ, ಅಶ್ಮಕ, ಋಷಿಕ,

ಅಪರಾಂತ, ಕುಂತಲವೆಂದೂ, ಅದಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಇವು ದಂಡಕಾರಣ್ಯ, ದಕ್ಷಿಣಾಪಥಗಳೆಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದವು. ಈ ವಿವರಣೆ ನಮಗೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ನಿಜವಾದ ಅರ್ಥ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಸೀಮೆಯನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುವದಿಲ್ಲ. ಈ ಪರಿಶೀಲನೆಯಿಂದ ನಾವು, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ-ಕರ್ನಾಟಕಗಳು ಅನೇಕ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ಇನ್ನೂ ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು ನಡೆದಿವೆ. ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕಿಂತ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳ ಭಾರ ಹೆಚ್ಚು ಎಂದು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

ಕರ್ನಾಟಕದ ರಾಜ ಎರಡನೆಯ ಪುಲಕೇಶಿಯು 'ಮೂರು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗೆ' ಅಧಿಪತಿಯಾಗಿದ್ದ ಎಂದು ಕ್ರಿ.ಶ. ೬೩೪ರ ಐಹೊಳೆ ಶಾಸನ ಉಲ್ಲೇಖಿಸುತ್ತದೆಯಾದರೂ ಇನ್ನೂ ತನಕ ಆ ಮೂರು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಯಾವವು ಎಂದು ನಿರ್ಧಾರವಾಗದಿರುವುದು ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸಂಶೋಧನೆಯ ಕೊರತೆಯಾಗಿದೆ. ದಾಖಲೆಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗದೇ ಇರುವುದು ಇಂಥ ತೊಂದರೆಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಅಂತಿಮ ತೀರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಬಂದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಕರ್ನಾಟಕ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳ ಕೆಲ ಸಂಗತಿಗಳು ಇನ್ನೂ ಇತ್ಯರ್ಥಗೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿದೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ರಾಜಕೀಯ ಚರಿತ್ರೆಯು ಸಂಕೀರ್ಣವಾಗಿದ್ದರೂ ಮುಂದಿನ ಚರಿತ್ರೆ ಹಂತ-ಹಂತವಾಗಿ ಸರಳ, ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಸಂಬಂಧಗಳಲ್ಲಿ ಮುಂದೆ ಸ್ನೇಹಕ್ಕಿಂತ ಸಂಘರ್ಷವನ್ನೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಮೈಸೂರು-ಮರಾಠರ ಸಂಬಂಧವಂತೂ ಬಹಳ ದಿನಗಳ ವರೆಗೆ ಸಂಘರ್ಷಮಯವಾಗಿದ್ದುದನ್ನು ನೋಡುತ್ತೇವೆ. ಸ್ನೇಹ-ಸೌಹಾರ್ದಗಳಿಗೆ ಅಲ್ಲಿ ಆಸ್ಪದವೇ ದೊರೆಯಲಿಲ್ಲವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಬ್ರಿಟಿಷ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಈ ಎರಡೂ ರಾಜ್ಯಗಳು ಮತ್ತೆ ಒಂದಾಗಿ ಬ್ರಿಟಿಷರ ವಿರುದ್ಧ ಹೋರಾಟಕ್ಕೆ ಇಳಿದಿದ್ದನ್ನೂ ನಾವು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಸ್ವತಂತ್ರ ಭಾರತದ ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಜ್ಯಗಳಾದ ಮೇಲೆ ಭಾಷಿಕ ವೈಷಮ್ಯ ಬಿಟ್ಟರೆ ಉಳಿದ ಯಾವುದೇ ರೀತಿಯ ವೈಷಮ್ಯವನ್ನು ನಾವಿಲ್ಲಿ ಕಾಣುವದಿಲ್ಲ.

ಭಾಷಿಕ ದ್ವೇಷವನ್ನು ಮೀರಿ ಇವೆರಡು ರಾಜ್ಯಗಳು ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಮನ್ವಯ ಸಾಧಿಸಿದ್ದು ಔಚಿತ್ಯಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆ. ಎರಡೂ ರಾಜ್ಯಗಳ ವಿವಿಧ ಪಂಥಗಳ ತಾತ್ವಿಕ ಸಮನ್ವಯ, ಉಪಾಸನಾ ದೇವತೆಗಳ ಸಾಮೂಹಿಕ ಆರಾಧನೆಗಳು ಸಮಮನ್ವಯಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿರುವುದನ್ನು ನಾವು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಭೇದವನ್ನು ಮರೆತು ಶ್ರದ್ಧಾಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಉಪಾಸನಾದೇವತೆಗಳಿಗಾಗಿ ಸೀಮೋಲ್ಲಂಘನೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ದೃಶ್ಯ ನಿತ್ಯವಾಗಿದೆ. ಪಂಢರಪುರದ ವಿಠಲ ಕನ್ನಡದವನೆಂದು ಹೇಳಿದರೂ ಕನ್ನಡಿಗರು ಅವನನ್ನು ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಸ್ಥಳಾಂತರಿಸುವ ದಾವೆ ಎಂದೂ ಹೂಡಲಿಲ್ಲ. ಕರ್ನಾಟಕದವನಿದ್ದರೂ ಸರಿ ಅವನು ಆ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿಯೇ ಪವಿತ್ರನಾಗಿದ್ದಾನೆ, ಪೂಜ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಎಲ್ಲ ಭಕ್ತರು ನಿರ್ಮಲ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಅವನ ದರ್ಶನಕ್ಕಾಗಿ ನಿತ್ಯ ಹೋಗುವುದನ್ನು ನಾವು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಇಂಥ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಭಿನ್ನತೆ ಎಳ್ಳಷ್ಟೂ ಕಾಡುವುದಿಲ್ಲ.

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ವೀರಶೈವ ಪಂಥ, ಹರಿದಾಸ ಪಂಥಗಳು ಪ್ರತ್ಯೇಕತೆಯನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಂತೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಈ 'ಪ್ರತ್ಯೇಕತೆ' ಇರಲಿಲ್ಲ. ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರರು ನಾಥಪಂಥೀಯರೂ

ಆಗಿದ್ದರು, ವಾರಕರಿ ಪಂಥೀಯರೂ ಆಗಿದ್ದರು. ಅವರಂತೆ ನಾಮದೇವರೂ ಸಹ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪಂಥಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಗುರುತಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಏಕನಾಥನೂ ದತ್ತಪಂಥೀಯನಾಗಿದ್ದುಕೊಂಡು ಆಮೇಲೆ ವಾರಕರಿ ಪಂಥ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ್ದನ್ನು ನಾವು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಹೀಗೆ ಶಿವ-ವಿಷ್ಣು ದೇವತಾರಾಧನೆಗಳು ಒಂದರಲ್ಲೊಂದು ಬೆರೆತಿದ್ದನ್ನು ನಾವಿಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಅಂದರೆ ಹರಿ-ಹರ ಐಕ್ಯ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಇಲ್ಲಿಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವಾದುದನ್ನು ನಾವು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಹೀಗೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಪಂಥಗಳು, ಚಳವಳಿಗಳು, ಆರಾಧನೆಗಳು ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಸಾಗಿದವು.

ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಆಧುನಿಕ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದು ಬಂದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಚಳವಳಿ ತುಂಬ ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿದೆ. ಸಾಮಾಜಿಕ ಆಗು-ಹೋಗುಗಳಿಗೆ ಅವರು ಸ್ಪಂದಿಸುತ್ತಿರುವುದು ಪರಿಶೀಲಿಸುವಂತಿದೆ. ಫುಲೆಯವರಿಂದ ಅಣ್ಣಾ ಹಜಾರೆಯವರ ವರೆಗಿನ ಈ ಸಾಮಾಜಿಕ ಚಳವಳಿಯ ಮುಖ್ಯಾಂಶಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ನೋಡಬಹುದು. ಭಾರತೀಯ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸುಧಾರಣೆಗೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಕೊಡುಗೆ ಪ್ರಶಂಸನೀಯವಾಗಿದೆ.

ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಅನನ್ಯತೆಗಳನ್ನು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಅವಲೋಕಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸಮಾನತೆ ಎಷ್ಟೇ ಇದ್ದರೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕತೆ, ಅನನ್ಯತೆ ಜೊತೆಗೆ ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಅವಳಿ ಸಹೋದರ-ಸಹೋದರಿಯರಿದ್ದರೂ ನಿಟ್ಟಿಸಿ ನೋಡಿದರೆ ಅವರಲ್ಲಿಯ ಅನನ್ಯತೆ ಗಮನಕ್ಕೆ ಬಂದೇ ಬರುತ್ತದೆ. ಕೆಲ ಪ್ರಮುಖ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಹೀಗೆ ಒಟ್ಟಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಚರಿತ್ರೆಯ ವಿಹಂಗಮ ನೋಟವನ್ನು ನೀಡುವ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ವಾದಗ್ರಸ್ತ ವಿಷಯಗಳೆಂದು ಈ ಕೆಳಗಿನವುಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸುತ್ತಾರೆ :

- ಶಾತವಾಹನರು, ಚಾಲುಕ್ಯರು, ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರು, ಕಲ್ಯಾಣಿ ಚಾಲುಕ್ಯರು ಕರ್ನಾಟಕದವರೋ ಅಥವಾ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದವರೋ?
- ಪುಲಕೇಶಿಯ ಮೂರು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಯಾವುವು?
- 'ಕುಂತಲ' ಪ್ರದೇಶದ ನಿಜವಾದ ಸೀಮೆಗಳು ಯಾವುವು?
- ವಿಠಲನು ಕರ್ನಾಟಕದಿಂದ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ಹೋದದ್ದು ಹೇಗೆ?
- ಶಿವಾಜಿಯ ಮೂಲವನ್ನು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದವರು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುವರೇ?
- ಮೋಡಿ ಲಿಪಿ ಮೂಡಿ ಬಂದುದು ಹೇಗೆ?

ಶಂ.ಬಾ.ರವರು ಮರ್ಹಾಟೀ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಅನೇಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಎತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ತಟಸ್ಥವಾಗಿ ನಾವು ನಿರ್ಧಾರಕ್ಕೆ ಇನ್ನೂ ಬರಬೇಕಾಗಿದೆ. 'ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ'ದ ಮೂಲ, 'ಮರಾಠರ ಮೂಲ'ದ ಕುರಿತ ಅವರ ಚಿಂತನೆಗಳು ಇನ್ನೂ ಪರಿಹಾರ ಕಂಡಿಲ್ಲ.

ವಿಠಲನ ಕರ್ನಾಟಕತ್ವ ಸಿದ್ಧವಾದರೂ ವಿಠಲನ ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಪ್ರವಾಸದ ಬಗ್ಗೆ ಪೂರ್ಣ ಮಾಹಿತಿ ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ನಮಗೆ ಮಾನ್ಯವಾದ ಶಿವಾಜಿಯ ಮೂಲವನ್ನು ಇನ್ನೂ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯರು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಮಾನ್ಯಮಾಡಬೇಕಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ಎದುರಿಗೆ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಚಾಲನೆ ಮಾಡಿದವರ ಚಿಂತನೆಗಳನ್ನು ಮುಖ್ಯಾಂಶ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತುತ ಪಡಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಇಲ್ಲಿಯದಾಗಿದೆ. ಈ ಅಧ್ಯಯನದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಎಲ್ಲವೂ ಸೇರಿಕೊಂಡಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳುವ ಧೈರ್ಯ ಇಲ್ಲಿ ಇದೆಯೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ವಿಷಯದ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಅಗಾಧವಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಒಂದು ನೋಟದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲವನ್ನು ನೋಡಬೇಕೆಂದು ಬಯಸುವುದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಅನೇಕ ವಿಷಯಗಳು ಈ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ನುಸುಳಿಕೊಂಡಿರಬಹುದು. ಮುಂದೆ ಬರುವ ಪ್ರಜ್ಞಾವಂತ ಸಂಶೋಧಕರು ಇದನ್ನು ಇನ್ನಷ್ಟು ಸರಿಪಡಿಸುವ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳನ್ನು ತಳ್ಳಿಹಾಕುವಂತಿಲ್ಲ.

ಕರ್ನಾಟಕದ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಎರಡೂ ರಾಜ್ಯಗಳ ಕುರಿತಾದ ಅಧ್ಯಯನ ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸಿದ್ದಾರೆ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಎರಡೂ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಇನ್ನಷ್ಟು, ಇನ್ನಷ್ಟು ಸಂಶೋಧನೆ ಮಾಡುವ ಪ್ರಜ್ಞಾವಂತರು ಮುಂದೆ ಮುಂದೆ ಬರಬೇಕು. ಮತ್ತು ಚರಿತ್ರೆಯ ವಾಸ್ತವಿಕತೆಯನ್ನು ಎತ್ತಿ ತೋರಿಸಬೇಕು. ಈ ಸಂಶೋಧನೆ ಕರ್ನಾಟಕ-ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಸಂಶೋಧನೆಯ ಸಮಾರೋಪ ಬರೆಯಬಾರದು.

ಅಡಿಟಿಪ್ಪಣಿಗಳು

೧)	ವಿಠಲರಾವ ಗಾಯಕ್ವಾಡ್	ಕುವೆಂಪು ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ವೈಚಾರಿಕತೆ, ಪು - ೨೫, ೨೬
೨)	ಶಂ.ಬಾ. ಜೋಶಿ	ಮರ್ಹಾಟಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಕಾಂಹೀ ಸಮಸ್ಯಾ ಅನುವಾದ-ಕೀರ್ತಿನಾಥ ಕುರ್ತಕೋಟಿ. ಪು-೯
೩)	ವಸಂತ ಆಬಾಜಿ ಡಹಾಕೆ	ಮರಾಠಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಇತಿಹಾಸ ಆಣಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿ (ಮರಾಠಿ) ಅಡಿಟಿಪ್ಪಣಿ ೨ - ಪು-೧.

ಅಧ್ಯಾಯ – ೯

ಆಧಾರ ಗ್ರಂಥಗಳು

(ಕನ್ನಡ ಗ್ರಂಥಗಳು)

೧) ಅನಿಲ ಕಮತಿ : (ಸಂ) ಸೀಮೆ : ಶ್ರೀ ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭು ಸಿದ್ಧಸಂಸ್ಥಾನಮಠ, ಚಂದ್ರಕಾಂತ ಪೋಕಳೆ ಚಿಂಚಣಿ – ೧೯೯೭

೨) ಉಪಾಧ್ಯ ಜಿ.ಎನ್. : ಗೋದಾವರಿವರಂ ಇರ್ದ ಕನ್ನಡ ನಾಡು : ಕನ್ನಡ ವಿಭಾಗ, ಮುಂಬಯಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಮುಂಬಯಿ. – ೨೦೦೨

೩) ಉಪಾಧ್ಯ ಜಿ. ಎನ್.: ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ–ಕರ್ನಾಟಕ ಆದಾನ–ಪ್ರದಾನ : ಕನ್ನಡ ವಿಭಾಗ, ಮುಂಬಯಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಮುಂಬಯಿ – ೨೦೦೯

೪) ಉಪಾಧ್ಯ ಜಿ. ಎನ್ : ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಹೆಜ್ಜೆಹಾದಿ, ಕನ್ನಡ ವಿಭಾಗ, ಮುಂಬಯಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಮುಂಬಯಿ–೨೦೦೯

೫) ಕಲಬುರ್ಗಿ ಎಂ. ಎಂ. : ನಾಟ್ಯಭೂಷಣ : ಕರ್ನಾಟಕ ರಂಗಭೂಮಿ ರಾಮಕೃಷ್ಣ ಮರಾಠೆ (ಸಂ.) ಉತ್ತೇಜನ ಹಾಗೂ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಸಹಕಾರಿ ಸಂಘ, ಬೆಳಗಾವಿ – ೧೯೯೮

೬) ಕಲಬುರ್ಗಿ ಎಂ. ಎಂ. : ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳು : ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ವಿಭಾಗ ಮುಂಬಯಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಮುಂಬಯಿ. – ೧೯೮೭

೭) ಕಾಪಸೆ. ಜಿ.ಎಸ್. : (ಸಂ) ಕನ್ನಡ ಮರಾಠಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಬಾಂಧವ್ಯ, ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಂಗಳೂರು – ೧೯೮೯

೮) ಕಾಪಸೆ. ಜಿ. ಎಸ್. : ಶಾಲ್ಮಲೆಯಿಂದ ಗೋದಾವರಿಯವರೆಗೆ, ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಂಗಳೂರು – ೧೯೮೯

೯) ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ ಮ. ಸು. : ಸಿದ್ಧಸಾಹಿತ್ಯ : ಮೈಸೂರು ವಿ.ವಿ. ಮೈಸೂರು – ೧೯೮೨

೧೦) ಕೃಷ್ಣಾ ಕೋಲ್ಹಾರ ಕುಲಕರ್ಣಿ : ಆದಿಲಶಾಹಿ ಆಸ್ಥಾನ ಸಾಹಿತ್ಯ : ಕ.ವಿ.ವಿ. ಹಂಪಿ, ೧೯೯೮

೧೧) ಗೀತಾ ವಸಂತ : ಬೇಂದ್ರೆ ಕಾವ್ಯ ಅವಧೂತ ಪ್ರಜ್ಞೆ : ದ. ರಾ. ಬೇಂದ್ರೆ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸ್ಮಾರಕ ಟ್ರಸ್ಟ, ಧಾರವಾಡ – ೨೦೧೦

೧೨) ಘಾಟಗೆ ಎ. ಬಿ. : ದಿ ಗ್ರೇಟ್ ಶಾಹು, 'ದಲಿತ ದೇವರು' : ಸಿ.ವಿ.ಜಿ ಇಂಡಿಯಾ – ಬೆಂಗಳೂರು – ೨೦೧೨

೧೩) ಚಂದ್ರಕಾಂತ ಪೋಕಳೆ : ಬಸವಣ್ಣ ಮತ್ತು ತುಕಾರಾಮ : ಮುರಘಾಮಠ, ಧಾರವಾಡ – ೨೦೧೪

೧೪) ಚಂದ್ರಕಾಂತ ಪೋಕಳೆ : ಜಾಗರ : ದಾಮಿನಿ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಬೆಂಗಳೂರು – ೨೦೦೮

೧೫) ಜಗನ್ನಾಥ ಬಹುಳೆ ಎಸ್. (ಸಂ) : ಕನ್ನಡಿಗರ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ ಛತ್ರಪತಿ ಶಿವಾಜಿ : ಸಾಧನಾ ಪ್ರಕಾಶನ ನಂ. ೧೫/೧೬, ಮೊದಲನೆ ಮಹಡಿ, ಬಳೆಪೇಟೆ, ಬೆಂಗಳೂರು.

೧೬) ಜಗದೀಶ ಕೆ. : ಕರ್ನಾಟಕ ಇತಿಹಾಸ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಚಿರಾಗ ಪ್ರಕಾಶನ ಧಾರವಾಡ – ೨೦೧೦

೧೭) ಧನಂಜಯ ಕೀರ : ಮಹಾತ್ಮಾ ಜ್ಯೋತಿರಾವ ಫುಲೆ (ಅನು) ಜೆ. ಪಿ. ದೊಡ್ಡಮನಿ : ಸುಶಿಲ ಪ್ರಕಾಶನ, ತೇರದಾಳ – ೨೦೧೧

೧೮) ತಿಪ್ಪೇರುದ್ರಸ್ವಾಮಿ ಎಚ್. : ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಸಮೀಕ್ಷೆ : ಡಿ.ವಿ.ಕೆ. ಮೂರ್ತಿ ಪ್ರಕಾಶಕರು, ಮೈಸೂರು, ೧೯೬೮

೧೯) ತುಳಪುಳೆ ಶಂ. ಗೋ. : ಪ್ರಾಚೀನ ಮರಾಠಿ ಶಾಸನಗಳು, (ಅನು) ರಾಮಕೃಷ್ಣ ಮರಾಠೆ : ದಾಮಿನಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಬೆಂಗಳೂರು – ೨೦೦೮

೨೦) ದ. ರಾ. ಬೇಂದ್ರೆ : ಸಾಹಿತ್ಯದ ವಿರಾಟ್ ಸ್ವರೂಪ, ಸಮಾಜ ಪುಸ್ತಕಾಲಯ, ಧಾರವಾಡ.

೨೧) ನಾರಾಯಣ ಕೆ. ವಿ. : ಸ್ಥಳನಾಮಗಳು, ಪರಿವರ್ತನೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಭಾವ ಪ್ರಸಾರಾಂಗ ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ – ೧೯೯೯

೨೨) ಪಂಡಿತ ಅವಳೀಕರ : ಕರ್ನಾಟಕ ಮತ್ತು ಮರಾಠಿ ಸಾಹಿತ್ಯ (ಅನು) ಎಸ್. ಪಿ. ಪಾಟೀಲ: ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಧಾರವಾಡ – ೧೯೭೭

೨೩) ಪ್ರಕಾಶ ಗಿರಿಮಲ್ಲನವರ : ಕಾವ್ಯಕಾರ್ತಿಕ – ಡಾ. ಸರಜೂ ಕಾಟ್ಕರ್ : ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು ಜಿಲ್ಲಾ ಘಟಕ ಬೆಳಗಾವಿ – ೨೦೧೩

೨೪) ಪ್ರಕಾಶ ಗಿರಿಮಲ್ಲನವರ : (ಸಂ) ಜನಲೋಕಪಾಲಕ ಅಣ್ಣಾ ಹಜಾರೆ : ಪೂರ್ಣಿಮಾ ಪ್ರಕಾಶನ, ಕಾಕತಿ - ೨೦೧೧

೨೫) ಪಾಟೀಲ ಎಸ್. ಪಿ. : ಬಾಂಧವ್ಯ : ವೈಶಾಲಿ ಪ್ರಕಾಶನ, 'ಧವಲ' ನಿರ್ಮಲ ನಗರ, ಧಾರವಾಡ - ೧೯೮೪

೨೬) ಪಾಟೀಲ ಎ. ಆರ್. ಮತ್ತು ಗವಿಮಠ ಬಿ. ಎಸ್. (ಸಂ.) : ಕೆ.ಎಲ್.ಇ. ಸಂಸ್ಥೆಯ ಯುಗಪುರುಷರು, ಕರ್ನಾಟಕ ಲಿಂಗಾಯತ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆ, ಬೆಳಗಾವಿ-೨೦೦೪

೨೭) ಬಾಬಾಸಾಹೇಬ ಅಂಬೇಡ್ಕರ್ : ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಭಾಷಣಗಳು (ಸಂ) ಸರಜೂ ಕಾಟ್ಕರ್ : ಯಾಜಿ ಪ್ರಕಾಶನ ಹೊಸಪೇಟೆ - ೨೦೧೪

೨೮) ಬಾಬಾಸಾಹೇಬ ಅಂಬೇಡ್ಕರ್ : ಬಾಬಾಸಾಹೇಬ ಅಂಬೇಡ್ಕರ ಲೇಖನ ಆಣಿ ಭಾಷಣೆ (ಅನು) ಚಂದ್ರಕಾಂತ ಪೋಕಳೆ, ಕು. ಭಾಷಾ ಭಾರತಿ, ಮೈಸೂರು.

೨೯) ಭೀಮಸೇನರಾವ ಡಿ. ಕೆ. : ಹದಿಮೂರನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕರ್ನಾಟಕಾಂಧ್ರಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯಾವಲೋಕನ : ನಿಶಾಂತ ಪ್ರಕಾಶನ, ಬೆಳಗಾವಿ. - ೧೯೪೨

೩೦) ಮಲ್ಲೇಪುರಂ ಜಿ. ವೆಂಕಟೇಶ : ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮತ್ತು ಶಂಬಾ : ಸಂಸ್ಕೃತಿ ವಿಕಾಸಮಾಲೆ ಹೊಸಪೇಟೆ - ೧೯೯೩

೩೧) ಮುದ್ದಾಚಾರಿ ಬಿ. : ಮೈಸೂರು ಮರಾಠಾ ಬಾಂಧವ್ಯ : ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆ, ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಮೈಸೂರು - ೧೯೭೫

೩೨) ಮುಳಗುಂದ ಚ. ವಿ. ಹೆಗಡೆ ಜಿ. ಎಂ. (ಸಂ) : ಸುವರ್ಣ ಕರ್ನಾಟಕ - ಸಮಾಜ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಕಾಶನ, ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ - ೨೦೦೬

೩೩) ಮೊಗಳ್ಳಿ ಗಣೇಶ : ನಡುಗಾಲದ ಕನ್ನಡನಾಡು : ಏಕೀಕರಣೊತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಕಥನ : ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ - ೨೦೦೮

೩೪) ಮೊಗಳ್ಳಿ ಗಣೇಶ : ಶಂ.ಬಾ. ಭಾಷಿಕ ಸಂಶೋಧನೆ : ಅಂಕಿತ ಪುಸ್ತಕ ಪ್ರಕಾಶನ, ಬೆಂಗಳೂರು - ೨೦೧೪

೩೫) ರತ್ನಾಕರ ಶೆಟ್ಟಿ : ಮರಾಠಿ ವಾಙ್ಮಯ ವಿಹಾರ : ಅಭಿಜಿತ ಪ್ರಕಾಶನ, ಮುಂಬಯಿ - ೨೦೧೦

೩೬) ರಾಜೇಂದ್ರ ಜೀರೊಬೆ : ಮರಾಠಿ ಸಂತ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಗುರು ಬಸವಣ್ಣನವರು : ವಿಜಯ ಮಹಾಂತೇಶ್ವರ ಧರ್ಮಪ್ರಸಾರಕ ಮಂಡಲ, ಇಳಕಲ್ಲ - ೨೦೦೬

೩೭) ರಾಮಚಂದ್ರ ಚಿಂತಾಮಣರಾವ ಢೇರೆ : ಲಜ್ಜಾಗೌರಿ :(ಅನು) ವಿಠಲರಾವ ಟಿ. ಗಾಯಕ್ವಾಡ್ : ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ – ೨೦೦೩

೩೮) ರಾಮಚಂದ್ರ ಚಿಂತಾಮಣರಾವ ಢೇರೆ : ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ಮತ್ತು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ : (ಅನು) ವಿಠಲರಾವ್ ಟಿ. ಗಾಯಕ್ವಾಡ್ : ಪ್ರಭುದೇವರ ಜನಕಲ್ಯಾಣ ಸಂಸ್ಥೆ, ಶ್ರೀ ಪ್ರಭುದೇವ ಸಂಸ್ಥಾನ ವಿರಕ್ತಿಮಠ, ಸೊಂಡೂರು – ೨೦೦೬

೩೯) ರಾಮಚಂದ್ರ ಚಿಂತಾಮಣರಾವ ಢೇರೆ : ಶಿಖರ ಸಿಂಗಣಾಪುರದ ಶಂಭುಮಹಾದೇವ : (ಅನು) ವಿಠಲರಾವ್ ಟಿ. ಗಾಯಕ್ವಾಡ್ : ಲಿಂಗಾಯತ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆ, ಜಗದ್ಗುರು ತೋಂಟದಾರ್ಯ ಸಂಸ್ಥಾನಮಠ, ಗದಗ – ೨೦೧೨

೪೦) ರಾಮಚಂದ್ರ ಚಿಂತಾಮಣರಾವ ಢೇರೆ : ತುಳಜಾಭವಾನಿ (ಅನು) ಚಂದ್ರಕಾಂತ ಪೋಕಳೆ : ದಾಮಿನಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಬೆಂಗಳುರು – ೨೦೦೮

೪೧) ರಾಮಚಂದ್ರ ಚಿಂತಾಮಣರಾವ ಢೇರೆ : ದತ್ತ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಇತಿಹಾಸ (ಅನು) ಚಂದ್ರಕಾಂತ ಪೋಕಳೆ : ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭು ಸಿದ್ಧಸಂಸ್ಥಾನಮಠ, ಚಿಂಚಣಿ – ೨೦೦೯

೪೨) ರಾಮಚಂದ್ರ ಚಿಂತಾಮಣರಾವ ಢೇರೆ : ಆನಂದ ನಾಯಕಿ (ಅನು) ಚಂದ್ರಕಾಂತ ಪೋಕಳೆ : ದಾಮಿನಿ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಬೆಂಗಳೂರು – ೨೦೦೯

೪೩) ರಾಮಚಂದ್ರ ಚಿಂತಾಮಣರಾವ ಢೇರೆ : ಖಂಡೋಬಾ: ದಕ್ಷಿಣದ ದೇಶೀ ದೇವರು (ಅನು) ರಾಮಕೃಷ್ಣ ಮರಾಠೆ, ಸಿ.ವಿ.ಜಿ. ಪಬ್ಲಿಕೇಶನ್ಸ್, ಬೆಂಗಳೂರು – ೨೦೦೩

೪೪) ರಾಮಕೃಷ್ಣ ಮರಾಠೆ : ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ವೃತ್ತಿರಂಗಭೂಮಿ : ಇಳಾ ಪ್ರಕಾಶನ, ಬೆಂಗಳೂರು – ೧೯೯೪

೪೫) ರಾಮಕೃಷ್ಣ ಮರಾಠೆ : ಜಯದೇವಿತಾಯಿ ಲಿಗಾಡೆ : ಲೋಹಿಯಾ ಪ್ರಕಾಶನ, ಬಳ್ಳಾರಿ – ೨೦೧೨

೪೬) ಲಕ್ಷ್ಮೀಪುರಂ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯ : ಹಿಂದುದರ್ಶನಸಾರ : ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಮೈಸೂರು ವಿ.ವಿ. ಮೈಸೂರು – ೧೯೪೦

೪೭) ಲೋಕಾಪೂರ ರಂ. ಶಾ. : ಹಳಗನ್ನಡ ಮತ್ತು ಮರಾಠಿ : ಕನ್ನಡ ವಿ.ವಿ. ಹಂಪಿ – ೧೯೯೪

೪೮) ಲೋಕಾಪೂರ ರಂ. ಶಾ. : ಕನ್ನಡ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಿ : ನಿಶಾಂತ ಪ್ರಕಾಶನ ಬೆಳಗಾವಿ – ೨೦೦೩

೪೯) ವಿಠಲರಾವ ಟಿ. ಗಾಯಕ್ವಾಡ : ರೂಪಸ್ವರೂಪ : ಶಾಲಿನಿ ಪ್ರಕಾಶನ ಹೊಸಪೇಟೆ – ೧೯೯೭

೫೦) ವಿಠಲರಾವ ಟಿ. ಗಾಯಕ್ವಾಡ : ಕುವೆಂಪು ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ವೈಚಾರಿಕತೆ : ಚೇತನಾ ಬುಕ್ ಹೌಸ್, ಮೈಸೂರು – ೨೦೦೩

೫೧) ವಿಠಲರಾವ ಟಿ. ಗಾಯಕ್ವಾಡ : ವಿಠಲಸಂಪ್ರದಾಯ, ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಕನ್ನಡ ವಿ.ವಿ. ಹಂಪಿ-೨೦೦೫

೫೨) ವಿಠಲರಾವ ಟಿ. ಗಾಯಕ್ವಾಡ : ಬೇಂದ್ರೆಯವರ ಮರಾಠಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃಷಿ : ದ.ರಾ. ಬೇಂದ್ರೆ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸ್ಮಾರಕ ಟ್ರಸ್ಟ್, ಧಾರವಾಡ - ೨೦೧೦

೫೩) ವಿಠಲರಾವ ಟಿ. ಗಾಯಕ್ವಾಡ : ಕನ್ನಡ-ಮರಾಠಿ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಬಾಂಧವ್ಯ : ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ - ೨೦೧೨

೫೪) ವಿಠಲರಾವ ಟಿ. ಗಾಯಕ್ವಾಡ : ರೂಪಬಂಧ, ಸಿ.ವಿ.ಜಿ. ಇಂಡಿಯಾ, ಬೆಂಗಳೂರು - ೨೦೧೪

೫೫) ವಿವಿಧ ಲೇಖಕರು : ಶಂ.ಬಾ. ಜೋಶಿಯವರ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಚಿಂತನೆ : ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಂಗಳೂರು - ೧೯೯೨

೫೬) ವೆಂಕಟಾಚಲಶಾಸ್ತ್ರಿ ಟಿ. ವಿ. : ನಮ್ಮ ಕರ್ನಾಟಕ : ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು ಬೆಂಗಳೂರು-೧೯೮೩

೫೭) ಶೆಟ್ಟರ್ ಷ. : ಶಂಗಂ ತಮಿಳುಗಂ ಮತ್ತು ಕನ್ನಡ ನಾಡು ನುಡಿ - ಆರಂಭ ಕಾಲದ ದ್ರವಿಡ ಸಂಬಂಧದ ಚಿಂತನೆ : ಅಭಿನವ ಪ್ರಕಾಶನ, ಬೆಂಗಳೂರು - ೨೦೦೭

೫೮) ಶಂ. ಬಾ. ಜೋಶಿ : ಕಣ್ಮರೆಯಾದ ಕನ್ನಡ : ಶಂ.ಬಾ. ವಿಚಾರವೇದಿಕೆ, ಬೆಂಗಳೂರು - ೧೯೩೩

೫೯) ಶಂ. ಬಾ. ಜೋಶಿ : ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಮೂಲ : ಮಾನವಧರ್ಮ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನ, ರಾಯಬಾಗ - ೧೯೩೪

೬೦) ಶಂ. ಬಾ. ಜೋಶಿ : ಎಡೆಗಳು ಹೇಳುವ ಕಂನಾಡ ಕಥೆ : ಶಂ. ಬಾ. ವಿಚಾರ ವೇದಿಕೆ ಬೆಂಗಳೂರು - ೧೯೪೭

೬೧) ಶಂ. ಬಾ. ಜೋಶಿ : ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪೂರ್ವ ಪೀಠಿಕೆ : ಮಾನವಧರ್ಮ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನ, ಧಾರವಾಡ - ೧೯೬೭

೬೨) ಶಂ. ಬಾ. ಜೋಶಿ : ಮರ್ಹಾಟೀ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಕೆಲವು ಸಮಸ್ಯೆಗಳು : (ಅನು) ಕೀರ್ತಿನಾಥ ಕುರ್ತಕೋಟಿ : ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಂಗಳೂರು - ೧೯೯೦

೬೩) ಶ್ರೀಕಂಠಯ್ಯ ಬಿ. ಎಂ. : ಕನ್ನಡನಾಡಿನ ಚರಿತ್ರೆ (ಮೊದಲನೆಯ ಭಾಗ) : ಅಭಿನವ ಪ್ರಕಾಶನ, ಬೆಂಗಳೂರು - ೧೯೬೪

೬೪) ಷೇಕ್ ಅಲಿ ಬಿ. ಮತ್ತು ಇತರರು : ಇತಿಹಾಸ ಪರಿಚಯ : ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ರೂಪುರೇಷೆಗಳು : ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆ, ಮೈಸೂರು ವಿ.ವಿ. - ೧೯೭೬

೬೫) ಸದಾನಂದ ಕನವಳ್ಳಿ : ಕರ್ನಾಟಕದ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನಿ ಸಂಗೀತಕಾರರು : ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭು ಜನಕಲ್ಯಾಣ ಸಂಸ್ಥೆ, ಸಿದ್ಧಸಂಸ್ಥಾನಮಠ, ಚಿಂಚಣಿ – ೨೦೦೪

೬೬) ಸರಜೂ ಕಾಟ್ಕರ್ : ಕನ್ನಡ ಮರಾಠಿ ದಲಿತ ಸಾಹಿತ್ಯ : ವಿಮೋಚನಾ ಪ್ರಕಾಶನ, ಅಥಣಿ – ೧೯೯೬, ರೂಪ ಪ್ರಕಾಶನ, ಮೈಸೂರು – ೨೦೧೦

೬೭) ಸರಜೂ ಕಾಟ್ಕರ್ : ಮರಾಠಿ ದಲಿತ ಕಾವ್ಯ : ಲೋಹಿಯಾ ಪ್ರಕಾಶನ, ಬಳ್ಳಾರಿ – ೧೯೯೯

೬೮) ಸರಜೂ ಕಾಟ್ಕರ್ : ಕೋರೆಗಾಂವ : ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ – ೨೦೦೧

೬೯) ಸರಜೂ ಕಾಟ್ಕರ್ : ದೇವರಾಯ : ವಿಮೋಚನಾ ಪ್ರಕಾಶನ, ಅಥಣಿ – ೨೦೦೨

೭೦) ಸರಜೂ ಕಾಟ್ಕರ್ : ಬಸವ ಮತ್ತು : ಬಸವ ಸಮಿತಿ, ಬೆಂಗಳೂರು – ೨೦೦೩

೭೧) ಸರಜೂ ಕಾಟ್ಕರ್ : ಶಿವಾಜಿ ಮೂಲ ಕನ್ನಡ ನೆಲ – ಆಧಾರ – ರಾ.ಚಿಂ. ಢೇರೆಯವರ ಶಿಖರ ಶಿಂಗಣಾಪುರಚಾ ಶಂಭುಮಹಾದೇವ ಕೃತಿ (ಮರಾಠಿ) : ಲೋಹಿಯಾ ಪ್ರಕಾಶನ, ಬಳ್ಳಾರಿ – ೨೦೦೬

೭೨) ಸರಜೂ ಕಾಟ್ಕರ್ (ಸಂ) : ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿ : ಬೆಳದಿಂಗಳು ಪ್ರಕಾಶನ, ಬೆಳಗಾವಿ – ೨೦೦೯

೭೩) ಸರಜೂ ಕಾಟ್ಕರ್ (ಸಂ) : ಬೆಳಗಾವಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿ : ಬೆಳದಿಂಗಳು ಪ್ರಕಾಶನ, ಬೆಳಗಾವಿ – ೨೦೧೧

೭೪) ಸುಬ್ರಾವ ಎಂಟೆತ್ತಿನವರ (ಸಂ) : ಗಡಿಹಣತೆ ಅನಿಲ ಕಮತಿ : ವಿಜು ಪ್ರಕಾಶನ, ಚಿಕ್ಕೋಡಿ – ೨೦೧೪

೭೫) ಹೆಗಡೆ ಕೆ. ಎಸ್. : ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ದಲಿತ ಚಳುವಳಿಗಳು : ಪ್ರಸಾರಾಂಗ ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯ ಮತ್ತು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಮೈಸೂರು – ೨೦೧೦

(ಮರಾಠಿ ಗ್ರಂಥಗಳು)

೭೬) ಅನಿರುದ್ಧ ಅನಂತ ಕುಲಕರ್ಣಿ : ಪ್ರದಕ್ಷಿಣಾ : ಕಾಂಟಿನೆಂಟಲ್ ಪ್ರಕಾಶನ ಪುಣೆ-೩೦, (ಪ್ರಕಾಶಕ) – ೧೯೪೧

೭೭) ಇರಾವತಿ ಕರ್ವೆ : ಮರಾಠಿ ಲೋಕಾಂಚಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿ : ದೇಶಮುಖ ಆಣಿ ಕಂಪನಿ, ಪುಣೆ – ೨, ೧೯೫೧

೭೮) ಕುಲಕರ್ಣಿ ಅ. ರಾ. ಖರೆ ಗ. ಹ. : ಮರಾಠ್ಯಾಂಚಾ ಇತಿಹಾಸ : ಕಾಂಟಿನೆಂಟಲ ಪ್ರಕಾಶನ, ಪುಣೆ-೩. – ೧೯೮೪

೭೯) ಕುಲಕರ್ಣಿ ಅ. ರಾ. : ಮಧ್ಯಯುಗೀನ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ : ಡೈಮಂಡ ಪಬ್ಲಿಕೇಶನ್, ಪುಣೆ–೩೦. – ೨೦೦೭

೮೦) ಕುಲಕರ್ಣಿ ಕೃ. ಪಾ. : ಮರಾಠಿ ಭಾಷಾ ಉದ್ಗಮ ವ ವಿಕಾಸ : ಮೆಹತಾ ಪಬ್ಲಿಸಿಂಗ್ ಹೌಸ್ ೧೯೪೧, ಸದಾಶಿವ ಪೇಠ ಪುಣೆ – ೧೯೩೩

೮೧) ಕುಲಕರ್ಣಿ ಗೋ. ಮ. ಶೇಟೆ ವಿ. ತ್ರ್ಯಂ. (ಸಂ) : ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಾಚಿ ಸತ್ವಧಾರಾ : ದಾಸ್ತಾನೆ ರಾಮಚಂದ್ರ ಆಣಿ ಕಂಪನಿ, ಪುಣೆ – ೧೯೮೧

೮೨) ಕೃಷ್ಣಾ ಮೆಣಸೆ : ಶ್ರೀ ಬಸವೇಶ್ವರ ತೇ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರ ಏಕ ಚಿಂತನ : ಲೋಕವಾಙ್ಮಯ ಗೃಹ, ಮುಂಬಯಿ–೨೫, –೧೯೯೬

೮೩) ತೋರೋ ಅ. ರಾ. : ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ–ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅನುಬಂಧ : ಪ್ರತಿಮಾ ಪ್ರಕಾಶನ, ಪುಣೆ.

೮೪) ನಸೀರಾಬಾದಕರ ಲ. ರಾ. : ಪ್ರಾಚೀನ ಮರಾಠಿ ವಾಙ್ಮಯಾಚಾ ಇತಿಹಾಸ : ಫಡಕೆ ಪ್ರಕಾಶನ, ಕೊಲ್ಹಾಪೂರ –೨೦೧೦

೮೫) ಬಾಳಾಸಾಹೇಬ ಜಾಂಗಳೆ : (ಸಂ) ಅಮೃತ ವಿಚಾರಧನ : ಪಂಕಜ ಪ್ರಕಾಶನ, ಭಾಗ್ಯನಗರ, ಬೆಳಗಾವ–೬. – ೧೯೯೧

೮೬) ಭಾವೆ ವಿ. ಲ. : ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸಾರಸ್ವತ : ಪಾಪ್ಯುಲರ ಪ್ರಕಾಶನ, ಮುಂಬಯಿ – ೧೯೯೮

೮೭) ಮನೀಷಾ ಸುಬರಾವ ನೇಸರಕರ : ಕನ್ನಡ ಮರಾಠಿ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅನುಬಂಧಾಚ್ಯಾ ಅನುಷಂಗಾನೆ ಸೀಮಾ ಭಾಗಾತೀಲ ಮರಾಠಿ ಸಾಹಿತ್ಯಾಚಾ ಅಭ್ಯಾಸ

೮೮) ರಂಗನಾಥ ಶಾಮಾಚಾರ್ಯ ಲೋಕಾಪೂರ : ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರ ಕಾಲೀನ ಮರಾಠಿ ಭಾಷೇವರ ಕನ್ನಡಚಾ ಪ್ರಭಾವ : ನಿಶಾಂತ ಪ್ರಕಾಶನ, ಬೆಳಗಾವ – ೧೯೯೪

೮೯) ರಾಮಚಂದ್ರ ಗೋವಿಂದ ಚೋಥೆ : ಖಿಧ್ರಾಮುರಚಿ ಮಂದಿರೇ, ಭಾರತೀಯಾಂಚಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಠೇವ : ರುಕ್ಮಿಣಿ ಪ್ರಕಾಶನ ಸಂಸ್ಥಾ, ಮುಂಗುರವಾಡಿ, ತಾ: ಗಡಹಿಂಗ್ಲಜ. ಜಿ: ಕೊಲ್ಹಾಪೂರ – ೨೦೦೪

೯೦) ರಾಮಚಂದ್ರ ಚಿಂತಾಮಣ ಢೇರೆ : ಶ್ರೀ ವಿಠಲ ಏಕ ಮಹಾಸಮನ್ವಯ : ಶ್ರೀ ವಿದ್ಯಾ ಪ್ರಕಾಶನ, ಪುಣೆ – ೧೯೦೫

೯೧) ವಸಂತ ಆಬಾಜಿ ಡಹಾಕೆ : ಮರಾಠಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಇತಿಹಾಸ ಆಣಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿ : ಪಾಪ್ಯುಲರ ಪ್ರಕಾಶನ, ಮುಂಬಯಿ – ೨೦೦೫

೯೨) ವಿಷ್ಣು ಎಂ. ಶಿಂದೆ : ಶ್ರೀ ಮಹಾಶಕ್ತಿ ಚಿಂಚಲಿ ಮಾಯಕ್ಕಾದೇವಿ : ಶಿಂಧೆ ಫಾರ್ಮಹೌಸ್, ಮು.ಪೋ. ಚಿಂಚಲಿ, ತಾ: ರಾಯಬಾಗ. ಜಿ : ಬೆಳಗಾವ – ೨೦೦೦

೯೩) ಶುಭಾಂಗನಾ ಅತ್ರೆ, ಕಲ್ಪನಾ ರಾಯರೀಕರ ಮತ್ತು ಸೌಮಿತ್ರ ಕೆಂಜಳೆ : ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ೧೮೧೮ ಪರ್ಯಂತ : ಡೈಮಂಡ ಪ್ರಕಾಶನ, ಪುಣೆ – ೨೦೦೮

೯೪) ಶೋಭಾ ನಾಯಿಕ : ಮರಾಠಿ-ಕನ್ನಡ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಹಸಂಬಂಧ : ದರ್ಯಾ ಪ್ರಕಾಶನ, ಕಾತ್ರಜ ಪುಣೆ - ೪೬. - ೨೦೧೩

೯೫) ಶೋಣೋಲೀಕರ ಹ. ಶ್ರೀ. : ಪ್ರಾಚೀನ ಮರಾಠಿ ವಾಙ್ಮಯಾಚೆ ಸ್ವರೂಪ : ಡೈಮಂಡ ಪಬ್ಲಿಕೇಶನ್ ಪುಣೆ - ೩೦. - ೧೯೮೭

೯೬) ಸಹಸ್ರಬುದ್ಧೆ ಪು. ಗ. : ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸಂಸ್ಕೃತಿ : ಕಾಂಟಿನೆಂಟಲ್ ಪ್ರಕಾಶನ, ಪುಣೆ - ೩೦. -೧೯೨೯

೯೭) ಸಹಸ್ರಬುದ್ಧೆ ಪು. ಗ. : ಪರಾಧೀನ ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಅನು. ಎಂ.ವಿ. ಪಾಟೀಲ, ಅಕ್ಷರ ಪ್ರಕಾಶನ, ಸಾಗರ, ೧೯೭೩

೯೮) ಸುಹಾಸ ಆಗರಕರ : ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಾತೀಲ ಪಂಥ : ಡೈಮಂಡ ಪ್ರಕಾಶನ, ಪುಣೆ-೨೦೦೯

(ಇಂಗ್ಲೀಷ ಗ್ರಂಥಗಳು)

೯೯) A. P. Karmarka : A Cultural History of Karnataka (Ancient and Medieval) : Karnataka Vidya Vardhak Sangh Dharwad - 1947

೧೦೦) Advait Ashram Publication Dept Kolkata : Eminent Indian Women (From the Vedic age to the present) - 2005

೧೦೧) C. K. Govindraju : Movement for United Karnataka Cultural Dimensions : Prasaranga Kannada University Hampi - 2009

೧೦೨) Raghavendra Rao : Karnataka Unification - A Poetical Interpretation : Kannada University Hampi - 2010

(ನಿಯತಕಾಲಿಕೆ ಮತ್ತು ಮಾಸಿಕಗಳು)

೧೦೩) ದ್ರಾವಿಡ ಅಧ್ಯಯನ : ಸಂಪುಟ-೫, ಸಂಚಿಕೆ-೨, ಜುಲೈ-ಡಿಸೆಂಬರ್, ೨೦೦೬
ಮರಾಠಿ ಊರುಗಳು-ತಮಿಳು ಹೆಸರುಗಳು
ಮರಾಠಿ ಮೂಲ : ವಿಶ್ವನಾಥ ಖೈರ
ಅನು : ವಿಠಲರಾವ ಟಿ. ಗಾಯಕ್ವಾಡ್

೧೦೪) ದ್ರಾವಿಡ ಅಧ್ಯಯನ : ಸಂಪುಟ-೬, ಸಂಚಿಕೆ-೧, ಜನೇವರಿ-ಜೂನ, ೨೦೦೭
ಕ.ವಿ.ವಿ. ಹಂಪಿ. ವಿಠಲಮೂರ್ತಿಯ ಶಿವತ್ವ
ಮೂಲ : ಕಾ.ಶಿ. ಸಂಕಾಯೆ
ಅನು : ವಿಠಲರಾವ ಟಿ. ಗಾಯಕ್ವಾಡ್